Leonhard Batz.

MEDULLA THEOLOGICA

EX

SACRIS SCRIPTURIS,

CONCILIORUM PONTIFICUMQUE DECRETIS

ET

SS. PATRUM AC DOCTORUM PLACITIS

EXPRESSA

IN QUA QUIDQUID, TUM AD FIDEI MYSTERIA SANE AC RECTE INTELLIGENDA, ET AB ERRORIBUS QUIBUSVIS SECERNENDA, TUM AD SACRAMENTA DEBITE CONFICIENDA ET MINISTRANDA, TUM AD ACTIONES HUMANAS JUXTA DIVINAE LEGIS NORMAM DIRIGENDAS SPECTARE POTEST, FACILI AC COMPENDIARIA METHODO EXPLICATUR.

AUTHORE

LUDOVICO ABELLY,

EPISCOPO RUTHENENSI.

EDITIO NOVISSIMA.

PARS I.

RATISBONAE.

SUMTIBUS G. JOSEPHI MANZ.

1859.

JESU CHRISTO,

AETERNO SACERDOTI,

PRINCIPI PASTORUM,

ANIMARUM EPISCOPO,

DEO VERO,

VERI DEI FILIO.

Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo: *librum equidem illum aeternae veritatis tuae arcana continentem, nemo neque in coelo, neque in terra, neque subtus terram aperire, nedum respicere dignus erat. Abscondita erat in mysterio sapientia, nec ulli principum hujus saeculi pervia, donec venisti et vicisti, librumque de dextera sedentis in throno accepisti, ac illius signacula omnia reserasti. Cui ergo mystici illius libri hoc qualecunque fragmentum offerrem ac dicarem, quam tibi, in quo et ex quo sunt omnes thesauri sapientiae, et ad quem proinde, tanquam ad proprium fontem, sapientia omnis*

angelica et humana recurrere debet? Quamvis autem divinitatis tuae lucem inaccessibilem revereatur et reformidet tam exilis opusculi tenuitas, invitat tamen, imo attrahit singularis illa tua et ineffabilis prorsus benignitas ac humanitas, quae apparuit omnibus hominibus erudiens illos. Certe ad prisci illius tui tabernaculi fores, non gemmea solum et aurea vasa, sed etiam caprarum pili, et alia perexigua munuscula, rerumque vilissimarum libamina offerebantur, nec minuta illa duo in gazophylacium missa, tibi displicuerunt. En igitur, ne vacuus omnino in tuae majestatis conspectu appaream, libellum hunc supplex affero, et obnixe precor, ut qui vilia et contemptibilia eligere consuevisti, ut fortia quaeque confundas, id etiamnum praestare digneris, meque non in gladio, hasta, aut clypeo, sed in funda tantum et lapide contra errorem ac peccatum decertantem dexterae tuae virtute confirmes, omnesque, quibus opusculum istud utcunque usui esse poterit, gratiae tuae benedictionibus adeo copiosis praevenias, excites et adjuves, ut veritatis tuae lucem agnoscere et amplecti, illi firmiter inhaerere tibique in sanctitate et justitia omnibus diebus deservire valeant, ac in aevum confiteri, quoniam dignus es accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

PRAEFATIO

in qua explicatur

quis sit hujus operis scopus, quodve authoris consilium.

Cum inter plurima et maxima, quae propria sunt Sacerdotis munera, illud in primis recenseatur, quod (sicut olim per Prophetam sancivit Deus Malach. 2.) doctrinam legis ab illius ore populus requirere debeat, ideoque (ut S. Leo Papa edixit ep. 23.) inscitia in Sacerdotibus nec excusatione digna sit nec venia, cum illa (ut habetur in Concil. Tolet. 4. cap. 24.) cunctorum errorum mater, imo innumerorum prope malorum in Ecclesia radix sit et origo: inde inferri potest, qua ratione illi, quos in sortem suam Christus Dominus elegit, et quibus docendi, ducendique alios officium commisit, scientiam illam divinae legis non solum sedulo adipisci, sed et adeptam sollicite custodire teneantur.

Quae cum ita se habeant, experientia nihilominus satis manifesta compertum est, plurimos sacrorum ordinum charactere insignitos divinae illius scientiae studium vel omnino abjicere, vel si annos aliquot in illo impendunt, illis elapsis, continuo libros ac scripta deponere, et eorum oblivionem paulatim incurrere, quorum cognitionem sibi non sine labore comparaverant.

Idcirco quibusdam spectatae virtutis viris, ac in eo doctrinae genere versatissimis visum est, ordini sacer-

dotali consultissimum fore, si ex universa Theologia, tam speculativa, seu (ut vocant) scholastica, quam practica, seu morali, ea potissimum seligerentur, ac in quoddam veluti compendium redigerentur, quae ab universis Sacerdotibus maxime sciri oportet, ut muneri suo satisfacere, omnesque injuncti sibi officii partes, ut par est, adimplere possent. Qua ratione iis aliquo pacto provideretur, qui jam ad sacerdotium promoti, hujus tamen divinae scientiae notitiam, temporis injuria, aut rerum sibi ad id necessariarum defectu, aut alia quavis ex causa comparare, vel neglexerunt, vel nullatenus potuerunt. Ac etiam alii, qui Theologiae operam navarunt, illiusque studium, aut totum, aut in partem emensi sunt, ex plurimis et variis, quae in palaestra theologica didicerunt, ea potissimum ob oculos haberent, quae maxime ipsis utilia, imo et necessaria esse censentur.

Hinc patet, quisnam sit hujus operis scopus: nimirum his et illis aeque consulere, et ad hoc praecipuas ac scitu maxime necessarias veritates ex vastissimo illo theologicae scientiae sinu veluti pretiosas quasdam margaritas colligere, ipsisque in mente recondendas offerre.

Ut vero hunc finem ac scopum author assequeretur, ea potissimum in hac theologica synopsi seligere propositum illi fuit, quae tum ad fidei mysteria sane ac recte intelligenda, et a quibusvis erroribus secernenda, tum ad Sacramenta debite conficienda et ministranda, tum ad actiones humanas, juxta divinae legis normam dirigendas conducere possunt, omissis aliis difficilioribus et subtilioribus ipsius Theologiae quaestionibus, non quidem ut inutilibus, quippe quae multum splendoris ac roboris huic divinae scientiae afferre possunt, ideoque a sapientissimis Magistris et Doctoribus cum uberrimo ingeniorum fructu tractantur, sed ut fini a se intento minus necessariis.

In hac autem prima hujus operis parte, quam exhibet, quaeque praecipuarum veritatum ad fidei mysteria spectantium elucidationem complectitur, hunc sibi majoris facilitatis gratia ordinem praefixit. Ut scilicet 1.

explicaret ea, quae ad ipsius fidei rationem spectant, cum haec virtus sit veluti basis ac fundamentum, non modo rerum sperandarum (quod dixit Apostolus Hebr. 11.), sed etiam veritatum cognoscendarum, tum de primario illius fidei objecto ageret, nempe Deo, sive ut in essentia uno, aut ut trino in personis: exinde rerum omnium emanationem ab ipso Deo, et sic Angelorum naturam, primi hominis conditionem, ejusdemque ac simul totius humani generis lapsum exponeret; postea de ipsius humani generis per divini verbi incarnationem reparatione, ac demum de praecipuo ipsius incarnationis fructu, nimirum gratia divina tractaret; et sic haec prima pars in sex tractatus divideretur, quorum primus esset de fide; secundus de Deo, ut in essentia uno; tertius de eodem, ut trino in personis; quartus de creatione Angeli et hominis, et utriusque lapsu; quintus de humani generis reparatione per verbi divini incarnationem; sextus denique et ultimus de gratia divina ejusque effectibus, nempe justificatione ac merito.

Hoc etiam in quolibet tractatu sibi peculiari studio servandum proposuit, ut, quantum fieri potest, res veras a falsis, et certas ab incertis discerneret; ac etiam, ut quoties aliquae veritates probandae occurrerent, illae praesertim, quae erroribus ab Ecclesia proscriptis sunt oppositae: ad earum probationem primo adhiberet Scripturas, tum Conciliorum aut Pontificum decreta (si quae sint), exinde SS. Patrum authoritates, ac demum argumenta aliqua theologica, servata tamen semper in omnibus ea brevitate ac facilitate, quam compendii ratio exigit.

Ex quibus intelligi potest, quare opusculum istud **Medullae Theologicae** titulo inscriptum sit: quia nimirum sepositis omnibus aliis (ut supra dictum est), quae mysticam Theologiae arborem instar corticis circumvestiunt aut vice frondium vel florum exornant, sola hic illius veluti medulla expressa reperitur. Et eo libentius titulus is usurpatus est, quo insolentius eundem ante aliquot annos Pseudo-Theologus quidam Amstelodamensis libello variis erroribus et mendaciis

consarcinato affixerat: illum videlicet hac ratione ab injusto possessore vindicando, et verae ac legitimae Theologiae restituendo.

Non deerunt fortassis, qui post tot et tam nobiles insignium Theologorum elucubrationes opusculum istud frustra et inutiliter in lucem prodire arbitrentur; praesertim cum jam alias et etiam nuper viri doctissimi in Theologia compendiario modo explicanda operam posuerint, ejusque synopsim absolutissimam ediderint: ita ut idem iterum attentare, nihil aliud esse videatur, quam actum agere. Verum ex iis, quae supra dicta sunt, facile quivis intelligere poterit, scopum huic operi propositum longe diversum esse ab eo, quem alii spectasse videntur. Illi siquidem hoc praesertim intenderunt, ut ipsius Theologiae arcana omnia, etiam reconditissima et subtilissima evolverent, lectoremque aptum et idoneum efficerent ad exercitationes in theologicis palaestris assuetas. At vero in hoc opusculo, omissis omnibus aliis, necessitati soli consultum est, idque praesertim intentum, ut illi, qui ordinibus sacris adscripti sunt, eam (quam scientiam salutis Propheta vocat) probe teneant: sicque et se ipsos, et alios, quos juvare et instituere tenentur, salvos facere possint.

Caeterum, an scopum illum sibi propositum author attigerit, pio atque benevolo lectori judicandum relinquit: hocque ab illo solum enixe precatur, ut si quid in hoc qualicunque opusculo improbandum occurrat, quod utique fore non diffitetur, id sibi tanquam Christiano, Christianus condonet et ignoscat; si quid utile aut aptum, illud omne Deo optimo maximo ejusque gratiae adscribat, eique proinde laudem omnem et gloriam, tanquam illi soli debitam, rependat.

QUAESTIONES PROOEMIALES

DE

IPSA THEOLOGIA.

QUAESTIO I.

Quid sit Theologia, et quodnam sit ejus objectum.

Nomen Theologiae, si vim et significationem illius spectemus, pro quacunque de Deo ac rebus divinis doctrina sumi potest, ut docet S. Augustinus lib. 8. de Civit. cap. 1. Unde et ipsi ethnici Scriptores, qui de rebus divinis tractaverunt, olim Theologi dicti sunt, ut observat idem S. Pater lib. 18. de Civit. cap. 14. Si vero illius nominis apud Scriptores ecclesiasticos communem acceptionem attendamus, Theologiae nomine eam solum de Deo ac rebus divinis doctrinam significari inveniemus, quae non solo rationis lumine comparatur, sed divina praesertim revelatione nititur.

Est autem duplex doctrina, quae divina revelatione innixa est. Una est ipsa Fides, qua res divinitus revelatas intelligimus. Altera, qua res ipsas per Fidem intellectas explicare, persuadere, ac contra Haereticos et alios ipsius Fidei adversarios propugnare possumus. De utraque loquitur idem S. Augustinus lib. 14. de Trinit. cap. 1. *Aliud est* (inquit), *scire, quid credere debeamus, quod docet Fides; aliud autem scire, quemadmodum hoc ipsum et piis opituletur, et contra impios defendatur; quod proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.* Et haec secunda doctrinae species, secundum receptum communiter usum, proprio nomine Theologia vocatur. De qua proinde quaeritur, an sit scientia, an vero ad aliquam aliam virtutem intellectualem pertineat? Pro resolutione

Dicendum 1. Theologiam non esse scientiam stricte sumptam eo modo, quo scientiae nomen a Philosophis sumi solet.

Ad rationem enim scientiae secundum illos requiritur, ut sit cognitio certa et evidens. Quamvis autem Theologia sit certissima, imo scientias quascunque certitudine antecellat, non est tamen evidens; cum ejus principia, quae a Fide petuntur, obscura sint et inevidentia.

Dicendum 2. Theologiam non esse Fidem divinam, quamvis eam praesupponat, ipsique innitatur.

Theologica siquidem doctrina discursiva est, Fides autem nullo utitur discursu, sed in ipsa revelatione divina simpliciter acquiescit.

Dicendum 3. Theologiam, quamvis nec scientia proprie dicta, nec Fides sit, ex utraque tamen aliquid participare: ex Fide quidem certitudinem cum inevidentia, ex scientia vero, tum certitudinem, tum discurrendi rationem.

Quatenus enim nititur principiis per divinam revelationem cognitis, ex Fide habet, quod sit certissima, licet inevidens. Quatenus vero conclusiones aliquas ex illis principiis per discursum elicit, ex scientia habet, quod sit discursiva seu argumentativa, simulque ex illa certitudinem illam accipit, quae per ipsam discurrendi rationem haberi potest.

Dicendum 4. Theologiam, si alicujus intellectualis habitus nomine appellanda sit, dici posse sapientiam.

Proprietates siquidem omnes, quae sapientiae communiter tribuuntur, maxime illi conveniunt. Sunt autem quatuor praecipuae a Philosopho lib. 1. Metaph. cap. 2. enumeratae.

Prima est, sapientiam esse cognitionem universalissimam. At nulla doctrina universalior esse potest ipsa Theologia, quae Deum ipsum, qui est prima et universalissima causa, tanquam principale objectum suum considerat. Unde etiam aliquo modo spectat ad illam, agere de omnibus rebus, quatenus a Deo sunt, tanquam a causa prima efficiente, vel ad ipsum tanquam ad ultimum finem referuntur.

Secunda sapientiae proprietas est, quod sit circa res difficillimas, et maxime a sensibus remotas. Et hoc Theologiae convenit, cum versetur circa cognitionem rerum supernaturalium, quae sunt non solum a sensibus, sed etiam ab ipsa ratione humana maxime remotae, ac proinde

difficillimae, cum ad illarum intelligentiam captivandus sit intellectus in obsequium Fidei.

Tertia sapientiae proprietas est, quod sit certissima, et procedat ex principiis certissimis. Et hoc etiam Theologiae competit, ut ex ante dictis patet.

Quarta denique sapientiae proprietas est, ut ad nullam aliam cognitionem ordinetur, sed aliis omnibus praesit, easque dirigat. Et hoc etiam habet Theologia; ad nullam enim aliam scientiam superiorem ordinatur; imo aliis scientiis tanquam ancillis utitur, juxta illud Prov. 9. *Misit ancillas suas vocare ad arcem*, hoc est, quod alias scientias ad altiorem finem dirigit et ordinat, v. g. Moralis Philosophiae cognitionem, ad assecutionem vitae aeternae. Sicque Theologia recte dici potest vera et perfecta hominis sapientia.

Jam quod spectat ad ipsius Theologiae objectum,

Dicimus 1. illius objectum materiale, hoc est, id quod primo et per se ab ipsa Theologia consideratur et in ordine ad illud caetera omnia, esse Deum. Caetera enim, de quibus praeter ipsum Deum agit Theologia, referuntur et ordinem dicunt ad illum, vel ut est principium, vel ut est finis rerum omnium creatarum.

Dicimus 2. objectum formale ipsius Theologiae esse ipsummet Deum, quatenus de illo aliisve rebus, quae ad illum dicunt ordinem, aliquid demonstrari potest per discursum revelationi divinae innixum.

Hac enim ratione Theologia distinguitur ab omnibus aliis scientiis, quae circa Deum quocunque modo versari possunt; illum enim solummodo considerant, quatenus ex principiis naturali lumine notis aliquid de ipso demonstrari potest.

QUAESTIO II.

Ex quibus locis argumenta theologica educantur.

Per locos theologicos intelligimus sedes, ac veluti promptuaria, ex quibus ipsi Theologi argumenta sibi propria desumunt.

Varii autem sunt illi loci, et varie a Doctoribus recensentur: alii siquidem plures, alii pauciores enumerant.

Probabilissime loqui videntur ii, qui proprios locos theologicos tres praesertim esse asserunt; ex quibus argumenta theologica certissima educantur.

Primus locus est ipsa sacra Scriptura in Bibliis contenta, quaeque ab Ecclesia tanquam canonica proponitur. De cujus authoritate, interpretatione aliisque ad eam spectantibus agetur infra tract. 1. cap. 2.

Secundus locus est Traditio divina, quae ut loquitur Concil. Tridentin. sess. 4. *ex ipsius Christi ore ab Apostolis accepta, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus tradita ad nos usque pervenit.* Et de hac etiam agetur infra, loco proxime citato.

Tertius denique locus est authoritas ipsius Ecclesiae, sive per Concilia generalia, sive per summos Pontifices loquatur. Cum enim ipsa sit (ut dicit Apostolus) *columna et firmamentum veritatis*, ejus proinde authoritas infallibilis est, et argumenta illi innixa non possunt non esse certissima.

Ad hos tres theologicos locos proxime accedit authoritas SS. Patrum, quae maximi semper ponderis fuit apud Catholicos, et ex qua proinde argumenta theologica recte desumi possunt. Unde S. Augustinus passim in libris contra Julianum adhibet authoritates SS. Irenaei, Athanasii, Nazianzeni, Chrysostomi et aliorum, ad propugnandas veritates circa materiam gratiae, quas Pelagiani Haeretici (quorum antesignanus erat ille Julianus) impugnabant.

Est tamen observandum (sicut recte monet idem S. Augustinus lib. 11. contra Faustum cap. 5.), authoritatem SS. Patrum, quamvis maximi faciendam, *nullo modo tamen canonicae sacrarum litterarum authoritati coaequari. Et quod, quamvis in illorum libris inveniatur eadem veritas, longe tamen est impar authoritas.* Et epist. 19. ad S. Hieronym. *Alios* (inquit) *ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaque praepolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt.* Et epist. 111. *Neque enim quorumlibet disputationes velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliud in eorum scriptis improbare, aut respuere etc. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.*

Praeter supra dictos locos argumenta etiam deduci possunt ad confirmationem veritatum theologicarum ex historia,

non solum ecclesiastica, sed etiam profana; praesertim adversus ipsos Ethnicos, qui nec Scripturas sacras, nec Traditiones, aut Ecclesiae authoritatem recipiunt. Idem etiam dicendum est de dogmatibus philosophicis, et ipsa naturali ratione. Videmus siquidem multos antiquos Patres variis argumentationibus et ratiociniis ex Philosophia petitis ad elucidandas nostrae Fidei veritates usos fuisse, quoties adversus Ethnicos agendum illis fuit; ut a S. Justino martyre, Arnobio, Lactantio, Tertulliano et aliis factum esse in eorum scriptis comperimus.

QUAESTIO III.

Quaenam sit conclusionum theologicarum certitudo.

Nomine conclusionis theologicae intelligimus propositionem illam, cui assentitur intellectus, ratione discursus theologici, seu ex vi assensus, quem illius praemissis, tanquam ex Fide veris et certis, praebuit. Hoc praenotato

Dicendum 1. conclusionem theologicam, etiam ex duabus praemissis Fide divina cognitis, deductam, inferioris tamen esse certitudinis, quam sint ipsae veritates immediate a Deo revelatae, et per Ecclesiam ad credendum propositae.

Haec assertio constat non solum ex eo, quod (ut dicunt Philosophi) major sit semper certitudo principiorum, quam conclusionis, quae ex illis deducitur; sed praesertim, quia veritates Fidei immediate divina revelatione innituntur, quae est omnino infallibilis; at conclusiones theologicae non nisi mediante discursu, qui cum sit operatio intellectus creati, aequalem cum veritatibus Fidei certitudinem habere non potest, cum omnis intellectus creatus in operationibus sibi propriis falli et decipi possit.

Dicendum 2. conclusionem theologicam certiorem semper esse quavis alia conclusione cujuslibet scientiae naturalis.

Id patet ex eo, quod motivum, quo theologica conclusio innititur, semper est certius motivo cujuscunque conclusionis cujuslibet scientiae naturalis; cum haec solo lumine et ratione naturali, illa vero lumine Fidei et attestatione divina innitatur.

QUAESTIO IV.

Quaenam dispositiones requirantur in eo, qui investigandis veritatibus theologicis incumbit.

Prima dispositio ad Theologiae notitiam recte capessendam est sana Fides. Cum enim (ut diximus) primarium et praecipuum Theologiae fundamentum sit ipsa Fides, nisi sana sit, et inconcussa teneatur, reliquum ipsius Theologiae aedificium, quod superstructum fuerit, consistere non potest.

Secunda dispositio est cordis munditiés. Quod ipse Christus Dominus satis aperte innuit, cum dixit Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Unde S. Gregorius Nazianzenus orat. 33. adversus Eunomianos recte monet: *Non omnium esse de Deo disputare; sed eorum duntaxat, qui explorati sunt, ac contemplando longe processerunt; ac prius etiam tam corpus quam animum repurgarunt, aut saltem purgare jam instituunt. Impuro enim rem puram attingere, fortasse ne tutum est quidem; quemadmodum nec aegris oculis solis radios intueri.*

Tertia dispositio est ipsius intentionis rectitudo. Cum enim (ut aeque sapienter ac vere dixit Christus Dominus Matth. 6.) ex oculi, id est intentionis simplicitate ac rectitudine totius corporis, id est totius operis claritas ac perfectio pendeat, quisquis in hujus coelestis disciplinae investigatione proficere desiderat, is oculum mentis simplicem ac rectum habere debet, qui neque ad lucri emolumenta, neque ad honoris blandimenta reflectatur, sed recta intentione in solum Deum feratur, illiusque gloriam tanquam ultimum ac unicum sibi finem propositum spectet.

His ad Theologiam capessendam praecipuis et maxime necessariis dispositionibus breviter explicatis, duo adhuc monita subjungenda sunt.

Primum est (quod recte docuit Theodoretus praefatione in Cantica) ad hoc, ut quis divinas veritates pervidere, et in hujus altissimae scientiae arcana penetrare possit, mentem agilem, ac veluti pennis quibusdam instructam requiri neque segniter aut perfunctorie, sed totis ingenii viribus maximaque sedulitate ac diligentia studiis theologicis esse

incumbendum. Alias nullus profectus, imo non leve periculum, ne in illa coelesti disciplina vel inscii vel semidocti (quod non raro evenit) falsum pro vero, dubium pro certo accipiant; ac postea non sine Fidei catholicae detrimento aliis venditent.

Secundum est, in disquisitionibus veritatum theologicarum, modum quemdam esse servandum illudque humiliter tenendum, quod praemonuit Apostolus Rom. 12. *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, unicuique sicut Deus divisit mensuram Fidei. Ut igitur* (sicut loquitur S. Hilarius lib. 10. de Trinitate) *sol ita videndus est, ut possit videri; tantusque excipiendus lumine est, quantus admittitur, ne si plus velimus expetere, minus quoque quam possumus consequamur: ita et ratio coelestis in tantum intelligenda est, in quantum se permittit intelligi; in tantum expetenda est, in quantum apprehendendam se dedit; ne, si contenti indulgentiae moderatione non simus, amittamus indulta.*

MEDULLA THEOLOGICA

EX

SACRIS SCRIPTURIS, CONCILIORUM PONTIFICUMQUE DECRETIS ET SANCTORUM PATRUM AC DOCTORUM PLACITIS EXPRESSA.

TRACTATUS I.

De Fide.

Cum Fides (ut ait S. Basilius in Ps. 115.) *sit sacrorum, quae de Deo sunt, eloquiorum dux*, vel (ut S. Bernardus loquitur serm. 75. in Cant.) ea sit, quae *attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit novissima, ipsam denique aeternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit;* nobis, quibus in hoc veritatum theologicarum compendio de Deo ejusque perfectionibus, nec non de decretis et operationibus divinis, de donis supernaturalibus, de Sacramentis divinitus institutis aliisque similibus rebus rationi humanae inaccessis et ignotis agendum incumbit, hac coelesti face imprimis opus esse existimavimus, quae depulsis errorum quorumlibet tenebris veritatis certum ac securum tramitem ostendat.

Ut igitur, sicut propositum nobis est, compendiaria via procedamus, ex multis, quae a Theologis disputari de Fide solent, pauca tantum excerpemus, quae magis necessaria visa sunt, et ad tria capita revocabimus. In quorum primo videbimus, quae sit necessitas Fidei; in secundo, quodnam sit ejus objectum materiale; in tertio denique, quodnam sit ejusdem objectum formale, seu, quod in idem

recidit, an sit ad salutem necessarium credere, quid oporteat credere, quomodo et qua ratione oporteat credere. Quibus et caput quartum subjungemus de vitiis Fidei oppositis.

CAPUT I.

De Fidei necessitate.

SECTIO I.

Quid sit et quotuplici modo sumatur Fides.

1. Omissis variis ac multiplicibus modis, quibus passim in sacra Scriptura nomen Fidei accipitur, nos hic per Fidem intelligimus virtutem illam supernaturalem, per quam (ut Catechism. Romanus loquitur part. 1. cap. 1.) *id ratum habemus, quod a Deo traditum esse sanctissimae matris Ecclesiae authoritas comprobavit.*

* Eo sensu accepta Fides communiter a Theologis definitur *virtus supernaturalis et theologica, qua homo firmiter assentitur iis, quae Deus revelavit, et per Ecclesiam credenda proposuit, sive scripta illa sint sive non sint.*

Dicitur 1. *virtus supernaturalis*, quia naturae vires excedit hominemque elevat ad cognitionem earum rerum, ad quas naturali capacitate pertingere non potest.

Dicitur 2. *theologica*, quia Deum immediate pro objecto respicit, ut inferius explicabitur.

Dicitur 3. *qua homo firmiter assentitur iis, quae Deus revelavit*, quia cum ratio formalis, qua movetur homo ad assentiendum, sit suprema et infallibilis Dei veritas, ut supponimus ex dicendis, hinc sequitur, assensum illum Fidei debere ita esse firmum, ut omnem prorsus dubitationem excludat. Unde D. Bernardus epist. 190. *Absit,* inquit, *ut putemus, in Fide nostra esse aliquid dubia aestimatione pendulum, et non magis, totum quod in ea est, certa et solida veritate subnixum.*

Dicitur 4. *et per Ecclesiam credenda proposuit*, quia ad Ecclesiam pertinet, ea definire et proponere, quae Fide credenda sunt, et (ut loquitur S. Hieronymus in cap. 1. epist. ad Galatas) *didicimus ab ea, quae firmamentum est et columna veritatis, Ecclesia, in illius interpretatione definitione-*

que acquiescere, neque fluctuare atque omni vento doctrinae circumferri.

Dicitur denique *sive illa scripta sint sive non sint*, quia (ut Concilium Tridentinum definivit sess. 4. in decreto de lib. canon.) *veritas et disciplina christiana continetur in libris scriptis et sine scripto Traditionibus.*

2. Porro Fides multipliciter a Theologis dividi solet, quod hic praemittendum esse duximus; ut quae de illius necessitate dicenda sunt distinctius et clarius possint intelligi. Alia siquidem est Fides habitualis, alia actualis; alia Fides externa, alia interna; alia explicita, alia implicita; alia formata sive viva, alia informis sive mortua.

Fides habitualis est ipse Fidei habitus, qui cum sit supernaturalis non producitur per actus, sicut alii habitus naturales, sed a Deo infunditur in animam. Unde ab Apostolo Ephes. 2. vocatur donum Dei; *gratia* (inquit) *salvati estis per Fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est.*

Habitus autem ille Fidei non tantum in intellectu, sed etiam in voluntate tanquam in subjecto recipitur, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 4. a. 2. In intellectu quidem, quia assensus Fidei pertinet ad potentiam cognoscitivam, cum habeat verum pro objecto. In voluntate autem, quia movere debet intellectum ad assentiendum, ut libere assentiatur; alioquin assensus ille Fidei virtutis actus esse non posset; unde S. Augustinus lib. de Praedest. Sanct. cap. 5. dicit, quod Fides *in credentium voluntate consistit.*

Fides actualis est assensus ipse libere elicitus, quo quis credit actu alicui veritati divinitus revelatae, propter auctoritatem Dei revelantis. Qui quidem assensus est supernaturalis tum ratione objecti formalis, cui innititur (de quo infra dicendum est), tum etiam ratione principii, a quo producitur; non enim per solas naturae vires produci potest, sed ad hoc supernaturali aliquo auxilio opus est, ut supponimus ex tractatu de gratia.

3. In illo autem assensu Fidei triplex communiter notatur a Theologis respectus circa Deum; quod ab illis ex S. August. tract. 29. in Joan. desumptum est. Primus est circa Deum tanquam objectum materiale, quod creditur; secundus circa Deum tanquam objectum formale, quo creditur; tertius denique circa Deum tanquam finem ultimum, in quem assensus Fidei dirigitur. Unde intelligi potest, quid sit credere Deum, credere Deo et credere in Deum.

Fides interna est ille idem assensus Fidei, quatenus in animo solo libere concipitur, nec ullis verbis aut signis exterioribus se prodit.

Fides vero externa est illius assensus interni per verba aut signa exteriora manifestatio. De utraque loquitur Apostolus Rom. 10. dicens: *corde creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem.*

Fides implicita est ea, qua quis in genere assentitur iis omnibus veritatibus, quas Deus revelavit, et per Ecclesiam credendas proposuit, licet nullam illarum in particulari vel cogitet, vel cognoscat.

Fides vero explicita est, qua assentitur in particulari veritati alicui a Deo revelatae, ut cum quis credit esse Deum unum in essentia, trinum in personis.

Denique Fides formata et viva est illa, quae cum gratia et charitate conjuncta est, qualis in justis reperitur.

Fides vero informis et mortua est ea, quae a gratia et charitate sejuncta est; sine qua cum operationes vitales seu aeternae vitae meritorias habere non possit, recte ab Apostolo Jacobo mortua appellatur.

SECTIO II.

An Fides necessaria sit ad salutem necessitate praecepti.

1. Quaestio intelligenda est de Fide actuali interna (de externa enim agetur postea) respectu adultorum. Nam si de parvulis sermo sit, cum sine actuali Baptismi susceptione salvi esse non possint (ut supponimus ex tractatu de Sacramentis), et in Baptismo, simul cum gratia sanctificante, habitus Fidei aliarumque virtutum supernaturalium iis infundantur; ut Concilium Tridentinum expresse declarat sess. 6. c. 7. certum est, illos, cum Fidei actualis incapaces sint, sine Fide habituali tamen non posse salutem consequi.

Notandum autem est ad hujus quaestionis solutionem, aliquid duplici modo dici posse ad salutem necessarium; vel necessitate medii, vel necessitate praecepti. Illud dicitur necessarium ad salutem necessitate medii, quod secundum legem ordinariam ita necessarium est, ut sine illo

salus obtineri nullatenus possit. Illud autem dicitur necessarium necessitate praecepti, quod ea solum ratione necessarium est, quia praeceptum est. Unde quae priori modo sunt necessaria, licet aliquando in nostra potestate non sint, eandem tamen semper inferunt necessitatem; quae autem posteriori, si possibilia esse desinant, desinunt etiam esse necessaria. Hac distinctione supposita, ad quaestionis propositae solutionem

2. Dicendum est 1. impositum esse hominibus a Deo praeceptum in genere, de actu aliquo Fidei supernaturalis eliciendo.

Hoc constat 1. ex his Christi verbis, Matth. ult. *qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Neque enim damnaretur quis ob alicujus actus omissionem, nisi praeceptum aliquod de illo eliciendo impositum esset.

Praeterea cum omnibus hominibus impositum sit praeceptum de Deo ex toto corde diligendo, quod quidem Christus Matth. 22. vocat primum et maximum; ex praecepto illo diligendi recte inferri potest praeceptum credendi; siquidem dilectio supernaturalis Dei ejusdem cognitionem supernaturalem necessario praesupponit. Unde Apostolus Hebr. 11. dicit: *accedentem ad Deum credere oportet.* Et hac de causa (ut recte observat S. Thom. 2. 2. quaest. 16. a. 1.) praeceptum de credendo in Deum in primo decalogi praecepto contineri censetur, tanquam fundamentum ac principium totius legis divinae, et sine quo caetera religionis et charitatis officia, quae Deum spectant, impleri nullatenus possunt.

3. Dicendum 2. praeceptum Fidei duplex esse: unum affirmativum, ut credamus ea omnia, quae a Deo revelata sunt, et ut talia nobis ab Ecclesia proponuntur; alterum negativum, ut erroneis dogmatibus divinae veritati contrariis et ab Ecclesia proscriptis Fidem non adhibeamus.

Utrumque illud praeceptum primis decalogi verbis insinuatur, in quibus una ex parte praecipitur, ut unum Deum per Fidem agnoscamus, et ex altera prohibetur, ne diis alienis et falsis Fides habeatur.

SECTIO III.

An Fides necessaria sit ad salutem necessitate medii.

1. Licet quidam Doctores, ut Andreas Vega et Dominicus a Scoto, existimaverint, Fidem esse tantum necessariam ratione praecepti divini, ac proinde illos, qui mysteriorum per eam credendorum ignorantia invincibili laborant, si tamen aliunde secundum rectam rationem vivant, et Deum ut authorem naturae cognoscant et ament, posse nihilominus salutem consequi. Contraria tamen sententia communis est inter Theologos, ac proinde ut certa tenenda est, prout in sequenti assertione declarabitur.

2. Dicendum est igitur, actum Fidei supernaturalis esse ad salutem necessarium necessitate non tantum praecepti, sed etiam medii; ita ut nullus adultus possit sine tali actu justificari.

Probatur 1. ex Apostolo in epistola ad Hebr. c. 11. ubi dicit, quod *sine Fide impossibile est placere Deo;* quae verba non nisi de medii necessitate intelligi possunt, cum omnem possibilitatem placendi Deo excludant, nisi per Fidem, tanquam per medium absolute necessarium.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. ubi postquam dixit, Baptismum esse Sacramentum Fidei, addit: *Sine qua nulli unquam contigit justificatio.* Et capite octavo: *Fides est salutis humanae initium et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo et ad filiorum ejus consortium pervenire.* Quae verba Concilium desumpsit ex S. Augustino serm. 38. de Tempore, ubi haec quae sequuntur addit: *Sine Fide nullus in hoc saeculo justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit aeternam.*

3. Objicies, multos fuisse olim, et hodie adhuc esse infideles in variis mundi partibus, qui de Christo et Evangelio nihil prorsus audierint, omniaque Fidei mysteria invincibiliter ignoraverint et adhuc ignorent; quibus proinde ad consequendam salutem sufficere videtur, ut Deum prout possunt cognoscant et super omnia diligant, cum aliud praestare non possint, et ad impossibile nemo teneatur.

Respondetur, ignorantiam illam in praedictis infidelibus

vincibilem esse, si non proxime et immediate, saltem remote et mediate; in quantum scilicet sufficiens divinae gratiae auxilium ipsis offertur ad legem naturae servandam (ut ex tractatu de gratia supponimus), cui si fideliter cooperentur ipsamque naturae legem servent, Deus pro sua ineffabili bonitate uberiora illis gratiae suae praestabit auxilia, et alia media externa necessaria praeparabit, quibus tandem ad Fidem recipiendam sufficienter disponentur.

Id colligi potest ex capite primo Evangelii S. Joannis, ubi dicitur, quod Deus *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* hoc est (ut explicat S. Chrysostomus in eum locum), quod Deus, quantum in ipso est, illuminat omnem hominem; si qui non illuminantur, ideo non illuminantur, quia lumen oblatum recipere nolunt. Ita etiam sentit S. Basilius in regulis brevioribus, regula 224. et S. Thomas quaest. 14. de veritate art. 11. ad 1. ubi agit de parvulo infante, qui in mediis silvis procul a coetu et commercio Christianorum educaretur, dicitque certissime tenendum esse, quod si rationis naturalis ductum sequeretur, Deus ei vel per internam inspirationem revelaret ea quae credenda sunt, vel aliquem Fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit S. Petrum ad Cornelium.

SECTIO IV.

An sit ad salutem necessarium, explicitam mysteriorum aliquorum Fidem habere, et quorum.

1. Duo certa sunt.

Primum est, Christianos adultos ad credenda omnia et singula mysteria generaliter Fide implicita obligari. Hoc enim nihil aliud est, quam assentiri debere huic generali principio, quo asseritur, omne, quod Deus Ecclesiae revelavit, esse infallibiliter verum; quod qui negaret, fidelis et Christianus dici non posset.

Secundum, non omnes Christianos obligari ad habendam Fidem explicitam de omnibus et singulis Fidei dogmatibus; alias non esset opus Doctoribus; et frustra dixisset S. Paulus 1. Cor. 12. aliis dari per Spiritum sermonem scientiae, aliis sermonem sapientiae etc. si omnes aeque scientes et sapientes in rebus Fidei esse deberent.

Quaestio est igitur, an omnes adulti teneantur, aliqua

Fidei nostrae mysteria explicite et distincte credere, et quaenam illa sint. Pro cujus resolutione

2. Dicendum 1. omnes adultos obligari ad aliquid credendum explicite, ac in primis, unum esse Deum, illumque justum remuneratorem decernere praemia justis et supplicia improbis, non tantum in hac vita, sed potissimum in futura.

Haec veritas constat manifeste ex verbis S. Pauli in epistola ad Hebraeos cap. 11. ubi postquam dixit, quod *impossibile est sine Fide placere Deo*, mox declarans quaenam sit illa Fides, per quam possimus Deo placere, subjungit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit;* qualis autem sit illa remuneratio, declarat Christus S. Matthaei cap. 25. his verbis: *Ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.*

Dicendum 2. omnes adultos teneri similiter ad habendam Fidem explicitam de mysterio sanctissimae Trinitatis. Ita S. Thomas 2. 2. quaest. 2. a. 8.

Constat 1. ex verbis Christi, qui mittens Apostolos injungit illis expresse, ut docerent omnes gentes et baptizarent in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Constat 2. ex S. Athanasio in Symbolo, ubi postquam dixit, Fidem catholicam ab eo tenendam esse, qui velit esse salvus, subjungit: *Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate et Trinitatem in unitate veneremur.* Et etiam ex S. Cyrillo lib. 1. in Joan. cap. 16. ubi sic loquitur: *Non sufficit nobis cognitio Dei absque cognitione Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

Constat 3. ex ritu sanctae Ecclesiae catholicae, quae neminem ad Baptismum recipit, quin prius diligenter inquirat, an credat in Deum Patrem? an credat in Jesum Christum Filium ejus? an credat in Spiritum sanctum? Qua ceremonia satis aperte declarat, neminem gratiae baptismalis ac proinde justificationis esse capacem, qui non explicitam et distinctam de sanctissimae Trinitatis mysterio Fidem habeat.

3. Dicendum 3. omnes adultos praeterea teneri ad habendam Fidem explicitam de mysterio incarnationis.

Probatur 1. ex variis locis novi Testamenti id expresse declarantibus, ut S. Joan. cap. 1. *Dedit potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine ejus*, non aliis. Ejusdem

c. 3. *Qui non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Item cap. 17. *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.* Act. cap. 8. S. Philippus Baptismum Eunucho postulanti conferre noluit, quin prius professus fuisset expressis verbis: *Credo Filium Dei esse Jesum Christum.* Denique videmus, Christum Dominum passim in Evangeliis exacte petiisse a caeco nato et pluribus aliis, ut distincte et explicite in se crederent.

Probatur 2. ex Symbolo S. Athanasii supra citato, in quo proposito mysterio sanctissimae Trinitatis, adjungit postea: *Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Jesu Christi fideliter credat.*

Probatur 3. ex sanctis Patribus. S. Hieron. in cap. 3. epist. ad Ephes. *Non possumus*, inquit, *esse filii per adoptionem, nisi prius Fidem Filii Dei et intelligentiam recipiamus.* Et S. August. lib. de bono persever. cap. 2. *Nullum*, inquit, *verius initium christiani hominis, quam credere in Christum.*

4. Observandum est autem ea quae diximus, intelligenda esse tantum respectu temporis consequentis Christi incarnationem. Alia enim ratio est eorum, qui sive in lege Moysi, sive in lege naturae vixerunt.

Plurimorum enim Theologorum sententia est, Fidem explicitam Trinitatis tunc illis non fuisse necessariam nec medii, nec praecepti necessitate, licet quidam existiment, Pontifices, Sacerdotes ac legis Doctores ad illam Fidem fuisse obligatos, utpote sibi sufficienter in Scripturis propositam.

Quod vero spectat ad mysterium Incarnationis, plurimi existimant ante Christi adventum, fuisse necessariam Fidem aliquam generalem et implicitam de Mediatore ac Redemptore futuro, non vero distinctam et explicitam eo modo, quo nunc ad eam obligamur.

5. Quaeres, an praeter illa mysteria sint adhuc alia, de quibus explicita Fides ab omnibus adultis habenda sit?

Respondetur, omnes adultos obligari praeterea

Primo ad ea omnia scienda et credenda, quae tum in Symbolo Apostolorum, tum in Oratione Dominica continentur. Hoc manifeste colligitur ex Catechismo Concilii Tridentini part. 2. cap. 11. ubi dicitur, teneri patrinos ad Symbolum et Orationem Dominicam eos docendum, quos de fonte levaverint; ergo si illi ad docendum tenentur, ii

qui baptizantur ad discendum adhuc strictius tenebuntur. Item expresse declaratur de consecrat. distinct. 4. cap. *Vos ante omnia*, ubi haec verba ex S. August. serm. 6. de Temp. desumpta ad patrinos diriguntur: *Ante omnia Symbolum et Orationem Dominicam et vos ipsi tenete, et illis, quos de sacro fonte suscepistis, ostendite.*

Secundo ad ea cognoscenda et credenda, quae in decalogo continentur, cum illorum observatio ad salutem sit necessaria, dicente Christo Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata;* servari autem non possunt, si ignorentur.

Tertio ad ea etiam cognoscenda et credenda, quae ad eorum Sacramentorum rationem pertinent, quorum susceptio illis est ad salutem necessaria. Cum enim (ut ex tractatu de Sacramentis supponimus) prima dispositio ad Sacramentum aliquod digne suscipiendum in adultis sit Fides respectu Sacramenti illius, quod suscipi debet, sequitur, quod obligatio illius Sacramenti suscipiendi necessario secum inferat obligationem habendae Fidei explicitae respectu illius. Quod et similiter dicendum est de his Sacramentis, ad quae suscipienda non obligatio, sed sola devotio impellit, cum utrobique sit par ratio.

Quarto denique ad ea omnia et singula explicite credenda, quae secundum exigentiam peculiarem cujusque status et conditionis ad salutem consequendam juxta divinae legis praescriptum necessaria sunt. Et ea ratione in Pastoribus et Doctoribus Ecclesiae Fides haud dubie magis explicita requiritur, quam in aliis, qui eorum curae sunt commissi; in Sacerdotibus item magis, quam in Laicis, quia sine Fide illa magis explicita omnibus officii sui partibus digne, ut par est, fungi non possunt.

SECTIO V.

An Fides externa sit ad salutem necessaria.

1. Dicendum est, externam Fidei confessionem esse necessariam ad salutem necessitate praecepti affirmativi.

Probatur 1. ex Christi verbis S. Matth. cap. 10. *Qui me negaverit coram hominibus, et ego negabo eum coram Patre meo, qui in coelis est.* Et S. Lucae 9. *Qui me erubuerit et sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit*

in majestate sua. Item ex verbis Apostoli Rom. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de Fide et Symbolo, *Fides* (inquit) *a nobis exigit duplex officium, cordis et linguae: nec salvi esse possumus, nisi Fidem ore profiteamur, quam corde gerimus.*

Probatur 3. exemplo sanctorum martyrum, qui potius elegerunt tormenta omnia, et ipsam mortem subire, quam Christi Fidem vel ad momentum negare. Quod si quis atrocitate tormentorum victus Fidem negavisset aut dissimulasset, ejiciebatur ab Ecclesia tanquam gravissimi peccati reus; nec nisi publica poenitentia peracta in eam recipiebatur, ut constat ex S. Cypriano lib. de Lapsis, cap. 3. et Ambr. lib. de Poenitentia.

Haec autem assertio est de Fide, cui opposita olim fuit haeresis Elcesaïtarum dicentium, negari posse fidem exterius, instante persecutione, etiam addito juramento; ac sufficere, ut tunc in animo interius retineretur, ut docet Eusebius lib. 6. cap. 31. Quae quidem haeresis damnata fuit in Concilio Romano sub S. Cornelio Papa, ut colligi potest ex iis, quae habentur apud Baron. ad ann. 254 et 255. Ubi dicitur, in illo Concilio (cujus quidem acta interciderunt) firmo decreto stabilitum fuisse non alia ratione iis, qui etiam ore tenus Fidem ejuraverant, veniam esse concedendam, nisi post gravem poenitentiam ab illis impletam; unde sequitur, apostasiam etiam ore tenus factam tanquam gravissimum peccatum damnatam fuisse.

Diximus in assertione, praeceptum obligans ad externam Fidei confessionem esse affirmativum, quae est S. Thomae doctrina 2. 2. q. 3. a. 20. ex qua proinde sequitur, illud non obligare omni tempore, sed tantum certo ac determinato. Ut ergo distingui possit, quo tempore obliget,

2. Dicendum 2. tunc nos obligari ad externam Fidei confessionem, quando necessaria est, vel ad honorem Dei, vel ad utilitatem proximi.

Ita S. Thomas loco citato; quod probat in responsione ad primum ex eo, quod finis nostrae Fidei, sicut et aliarum virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui est amor Dei ac proximi, et ideo, quando Dei honor vel proximi utilitas id requirit, non debet esse contentus homo (ut ait S. Doctor), ut per Fidem suam ipsi veritati divinae conjungatur, sed Fidem illam debet exterius profiteri.

Dicendum 3. etsi nunquam liceat ullo modo negare Fidem Christi, tamen quando spectatis circumstantiis nulla honori divino irrogetur injuria, nec ullum proximi saluti damnum infertur, non solum licitum esse, sed etiam aliquando necessarium, Fidem occultare.

Ita S. Doctor loco citato in responsione ad tertium, ubi dicit, quod, quando ex confessione Fidei manifesta turbatio aliqua infidelium oriretur, in tali casu laudabile non esset Fidem publice confiteri. Et ad hoc probandum affert verba Christi dicentis, Matth. 7. *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne conversi dirumpant vos.*

Cum autem occultatio illa Fidei variis modis fieri possit vel fugiendo, vel aliquo signo exteriori Fidem dissimulando,

3. Dicendum 4. licitum esse homini christiano, tempore persecutionis fugere.

Hoc permisit Christus dicens Matth. 20. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.*

Hoc tamen limitandum est, nisi ex hac fuga damnum aliquod redundet in honorem Dei vel proximi salutem, ut si Episcopus, aut Pastor tempore persecutionis fugiat, cum tunc maxime illius ope subditi indigeant. Nam, ut recte dicit Nicolaus Papa cap. *Sciscitaris* 7. quaest. 1. *Si gubernator navis in tranquillitate non debet deserere navim, multo minus in tempestate.*

Dicendum 5. licitum quidem esse occultare Fidem signis, quae ex se sint indifferentia, non vero illis, quae ad profitendam falsam religionem instituta sint. Est communis Doctorum sententia, praesertim S. Antonini, part. 2. tit. 12. cap. 6. Alexandri Halensis, part. quaest. 183. Navarri lib. 5. Conciliorum tit. de Haer. cap. 10. in Manuali cap. 11. num. 25. et aliorum.

Prior assertionis pars probatur, quia haec signa, cum sint ex se indifferentia, nihil in se mali habent: qualia sunt illa, quibus natio una ab altera secernitur, vel status unus ab altero, militis v. g. a mercatore distinguitur; nec laedunt honorem divinum, nec proximi conscientiam feriunt. Sic S. Sebastianus in aula Diocletiani imperatoris ethnici (ut observat S. Thomas 2. 2. quaest. 10. art. 10. ad 2.) Fidem suam sub militari sago et chlamide occultabat,

ut Christianis commodius opitulari posset, eosque in tormentis confortaret.

Posterior vero pars assertionis probatur ex eo, quod qui talibus signis uteretur, censeretur, non solum veram religionem occultare, sed falsam profiteri, quod omnino illicitum est. Unde lib. 2. Machab. cap. 6. Eleazarus non tantum porcinas carnes in lege prohibitas, sed et alias idolis immolatas manducare noluit, quia illa manducatio licet ex se indifferens (ut dicit S. August.), tamen instituta censebatur ad falsam religionem profitendam. Quae etiam fuit ratio, cur olim praeceperint Apostoli Act. 15. ut omnes ab immolatis simulacrorum abstinerent. Et eo sensu vestes Paganorum illicitas esse dixit Tertullianus lib. de Idol. cap. 18. nempe eas, quibus homo astringitur officiis vel sacerdotiis idolorum; quas ideo asserit *profanationis suae maculam habere, et neminem posse esse mundum, qui tunicam inquinatam induerit.*

CAPUT II.

De objecto materiali Fidei.

Ad clariorem intelligentiam eorum, quae dicenda sunt, notandum est, nos hic sumere nomen objecti, sive materialis, sive formalis eo sensu, quo a S. Thoma sumitur 2. 2. q. 1. art. 10. et quo etiam communiter a Philosophis et Theologis sumi solet. Scilicet per objectum materiale alicujus habitus cognoscitivi intelligimus id omne, quod cognoscitur, et per objectum formale id, per quod illud cognoscitur. Unde per objectum materiale Fidei intelligimus ea omnia, quae Fide divina creduntur, aut credi debent; per objectum vero formale illud, per quod seu ratione cujus iis omnibus assentimur.

Cum igitur quaerimus, quodnam sit objectum materiale Fidei, idem est ac si quaeramus, quaenam sint ea, quae nobis a Deo revelata sunt, ac proinde quae Fide credenda sunt.

Haec autem Concilium Tridentinum sess. 4. contineri dixit, partim in sacris et canonicis Scripturis, partim in Traditionibus non scriptis, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto

dictante, quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt. De utrisque proinde in sequentibus sectionibus agendum nobis est.

SECTIO I.

Quinam libri sacrae Scripturae sint canonici.

Cum Concilium Tridentinum sess. 4. supra citata sacram Scripturam vocet canonicam, ejusque legitimos libros jam olim appellari consuevisse canonicos testetur S. August. epist. 19. ad S. Hieronymum cap. 2. observandum est ad faciliorem intelligentiam eorum, quae dicenda sunt, sic appellari duabus de causis, ex duplici vocabuli (canonis) significatione desumptis.

Canon enim significat normam aliquam seu regulam, et praeterea catalogum seu numerum aliquarum rerum. Scripturae sacrae igitur vocantur canonicae et earum libri canonici, tum quia continent normam seu regulam, quam in Fide et moribus sequi debemus, tum etiam quia, cum Haeretici a primis Christianismi temporibus, ut veritati fucum facerent erroribusque suis patrocinarentur, aliquando falsas Scripturas pro veris supponerent, aliquando veras pro libito repudiarent, Ecclesia eorum fraudibus et impiis conatibus obsistere volens certum canonem et catalogum librorum sacrae Scripturae constituit; unde libri illi, quos Ecclesia pro veris et legitimis agnovit, canonici dicti sunt.

Hoc colligi potest ex variis Conciliis, praesertim ex Concilio Carthaginensi tertio, quod celebratum est temporibus Siricii Papae, circa annum Domini 397. in cujus canone 47. haec verba leguntur: *Placuit, ut praeter Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum; sunt autem canonicae Scripturae Genesis, Exodus, Leviticus etc.* Ubi eosdem libros canonicos enumerat, qui postmodum in Concilio Tridentino sessione supra citata recensiti sunt.

2. De iis autem libris canonicis duo sunt hic observanda. Primum est, ad Ecclesiam pertinere, veram et legitimam Scripturam canonicam populo christiano ut talem proponere eamque a falsa et supposita Scriptura discernere.

Hoc constat 1. ex usu ipsius Ecclesiae supra relato, quo illius Scripturae canonem constituendi jus atque authoritatem perpetuo sibi vindicavit.

Constat 2. ex S. August. lib. contra epist. fundamenti cap. 5. ubi sic loquitur: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae catholicae commoveret authoritas.* Et paulo post loquens de libro Actuum Apostolorum: *Cui libro*, inquit, *necesse est ut credam, si credo Evangelio, quoniam utramque Scripturam similiter mihi catholica commendat authoritas.*

3. Secundum est, nihil in Scriptura canonica contineri, quod non Fide divina tenendum sit.

Hoc expresse definitum est in Concilio Tridentino loco citato, ubi post enumerationem librorum canonicorum haec habentur: *Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, anathema sit.*

Unde patet, omnino repudiandum esse id, quod Erasmus dixit in annotationibus suis super cap. 2 et 27. S. Matth. posse aliquem errorem levem in sacris libris reperiri, et S. Evangelistas aliquando memoria lapsos esse. Quanto humilius et sapientius dixit S. Augustinus scribens ad S. Hier. epistola supra citata, cap. 1. *Ego* (inquit) *fateor charitati tuae, quod libris illis Scripturarum, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum authorem scribendo aliquid errasse firmissime credam; ac si aliquid in eis libris offendero, quod contrarium videatur veritati, nihil aliud, quam vel mendosum codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam.*

SECTIO II.

De variis sacrae Scripturae editionibus, et quaenam ex illis sit authentica.

1. Notandum est, sacrae Scripturae libros variis linguis et idiomatibus editos fuisse; ac in primis vetus Testamentum, licet primum lingua Hebraica a Moyse, Prophetis et aliis authoribus conscriptum sit, variis tamen ex causis Chaldaice, Syriace, Graece et Latine temporum successu translatum et editum fuisse.

Quod autem spectat ad novum Testamentum, constat omnes ejus libros fuisse primum Graece conscriptos, si tres tantum excipias, scilicet S. Matthaei Evangelium, quod

Hebraice primum ab illo scriptum fuit, Evangelium S. Marci, quod multi existimant Latina lingua primum ab illo editum fuisse, et epistolam ad Hebraeos, de qua ambigitur, an primum Hebraice, an vero Graece scripta fuerit. De his omnibus agit fusissime Bellarm. lib. 2. de verbo Dei cap. 1. et sequentibus. Hac observatione praesupposita

2. Dicendum est, ex his omnibus Scripturae sacrae editionibus solam vulgatam editionem Latinam, decreto Concilii Tridentini et Romani Pontificis auctoritate factam, esse veram, legitimam et authenticam canonicam Scripturam.

Hoc expresse definitum est in Concilio Tridentino, in decreto supra saepius citato sess. 4. his verbis: *insuper eadem sacro-sancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur.*

Illud idem praeterea constat ex comparatione ipsius vulgatae editionis et aliarum, quae supra memoratae sunt.

Hebraicam enim editionem partim negligentia librariorum, partim Rabbinorum ignorantia (qui puncta addiderunt, quae vocalium litterarum, quibus carebant Hebraei, supplerent vicem) fuisse aliquo pacto depravatam, et quosdam etiam in eam errores irrepsisse certum est, ut notat Bellarminus loco citato.

Quod spectat ad editionem, vel potius paraphrasim Chaldaicam (si paucos libros veteris Testamenti excipias, scilicet Tobiae, et Judith, et aliquam Esdrae et Danielis partem, qui libri existimantur fuisse primum Chaldaice editi) tota illa paraphrasis (quae Targum a Rabbinis vocatur) nullius unquam momenti fuit in Ecclesia, cum in ea multa reperiantur christianae veritati parum consentanea.

Editio Syriaca (quae fuit tantum novi Testamenti et quorumdam librorum veteris) licet ab illius linguae peritis probetur, nunquam tamen ab Ecclesia authentica declarata est.

Quod pertinet ad Graecam, cum plures editiones lingua illa prodierint ex variis authoribus, ut Aquila, Theodotione, Symmacho et aliis, editio tamen Graeca, quae

a septuaginta interpretibus in Aegypto tempore Ptolomaei Philadelphi facta est, omnibus aliis Graecis merito anteponenda censetur. Quia tamen etiam illam vitiatam esse et corruptam multis in locis constat, ut testatur S. Justinus Martyr in dialogo cum Triphone, et S. Hieronymus praefatione in libros Paralipomenon et in Esdram

3. Restat editio Latina, quae quidem multoties et multipliciter etiam facta est, ita ut ante tempora S. Hieronymi innumerabiles prope reperirentur versiones et editiones Latinae, ut testatur S. Augustinus lib. 2. de Doctrina christiana cap. 11. Verum una fuit inter omnes illas, quae specialem semper in Ecclesia authoritatem obtinuit, quae vetus et vulgata editio dicebatur, ut constat ex S. Gregorio praefatione in lib. Moralium, cap. 5. et ex S. Hieronymo in cap. 14 et 49. Isaiae; quam etiam S. Augustinus lib. citato, cap. 15. Italam vocat, et omnibus aliis anteponit. * Est autem difficultas inter Doctores, an editio Latina vulgata, quae nunc in usu est apud Catholicos, sit eadem cum illa editione veteri, an vero diversa ab illa. Quidam contendunt esse diversam, asseruntque, editionem hanc nostram vulgatam esse S. Hieronymi; alii contra eandem esse volunt cum illa veteri solumque a S. Hieronymo fuisse emendatam; alii denique (quod probabilius existimamus) censent, vulgatam hanc nostram editionem mixtam esse ex utraque, et partim eandem esse cum veteri, partim vero esse ex translatione S. Hieronymi. Quod etiam asserit Bellarminus sup. cap. 9. ubi docet, novum Testamentum editionis nostrae vulgatae esse ex antiqua illa editione, quam S. Hieronymus emendavit; similiter et Psalterium Davidicum ab eodem etiam emendatum, nec non et libros Sapientiae, Ecclesiastici et Machabaeorum; reliquos autem Scripturae libros nostrae editionis esse ex versione ejusdem S. Hieronymi.

Porro quisquis editionis hujus nostrae vulgatae author sit, certum est, illam ab Ecclesia universa receptam, et novissime in Concilio Tridentino authenticam esse declaratam; proindeque in illa verum et legitimum Dei verbum contineri. Unde sequitur, omnia et singula, quae in canonicis sacrae Scripturae libris secundum illam authenticam editionem continentur, pertinere ad Fidei divinae objectum, et tanquam divinitus revelata et attestata ab omnibus esse recipienda et credenda.

SECTIO III.

Ad quem pertineat, definire verum et legitimum Scripturae sensum.

1. Antequam ad propositam quaestionem respondeamus, supponendum est tanquam certum, multis in locis sacrae Scripturae sensum esse maxime reconditum et abstrusum; unde fit ut non sine magna difficultate percipi et intelligi possit.

Hoc constat ex epist. 2. S. Petri cap. ultimo, ubi loquens de epistolis S. Pauli dicit, in illis *esse quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et caeteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Et S. Ambrosius epistola 44. ad Constant. *Mare*, inquit, *est Scriptura divina, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum aenigmatum etc.* Sanctus item Augustinus lib. 2. de Doctr. christ. cap. 7. postquam dixit, Scripturam sacram plenam esse multiplicibus obscuritatibus et ambiguitatibus, addit haec verba: *Quod totum provisum divinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, et intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque viluerunt.*

2. Ex quibus patet, quam falso Haeretici hujus temporis dicant Scripturas esse apertas et cuivis ad intelligendum facillimas; nempe ut eo praetextu eas ad libitum contorqueant.

Cum igitur Scriptura sacra obscura sit, et interpretatione indigeat, quaeritur, unde petenda sit illa interpretatio, et ad quem pertineat, ejus verum ac legitimum sensum definire. Pro cujus quaestionis resolutione

3. Dicendum 1. verum ac legitimum Scripturae sensum petendum non esse ab ingenio aut judicio privato cujusque hominis.

Probatur ex verbis Hierem. cap. 23. *Nolite audire Prophetas, qui loquuntur de corde suo;* et ex epistola 2. S. Petri cap. 1. ubi dicit, quod *omnis prophetia divinitus inspirata propria interpretatione non fit.* Quibus verbis (ut exponit glossa ordinaria super hunc locum) declarat Scripturae expositionem et interpretationem petendam non esse ex proprio ingenio. Quod confirmatur ex verbis proxime sequentibus, ex quibus sic possumus argumentari: Eodem ingenio ac judicio libri sacri interpretandi sunt, quo scripti

fuerunt; atqui humano ingenio ac judicio non fuerunt conscripti: ergo non sunt ingenio aut judicio humano explicandi seu interpretandi.

4. Dicendum 2. ad Ecclesiam pertinere, de vero et legitimo sensu Scripturarum judicare.

Id constat ex Concilio Tridentino in decreto saepius jam citato sess. 4. ubi haec verba habentur: *Praeterea ad coërcenda petulantia ingenia, decernit sancta Synodus, ut nemo suae prudentiae innixus in rebus Fidei et morum ad aedificationem christianae doctrinae pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat.*

Unde apposite ad hujus veritatis confirmationem S. Augustinus contra Cresconium cap. 33. *Tunc*, inquit, *Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod universae placuit Ecclesiae, quam ipsa Scripturarum commendat authoritas.*

SECTIO IV.

Quaenam sit vera Ecclesia, ad quam pertinet, verum et legitimum Scripturae sensum definire, et quibus notis illa dignoscatur.

1. Nomine Ecclesiae (ut explicat Bellarm. lib. de Eccl. milit. cap. 2. et cum eo communiter Theologi) intelligitur coetus hominum baptizatorum, ejusdem Fidei professione et eorumdem Sacramentorum communione inter se unitorum, sub regimine legitimorum Pastorum, ac praecipue unius summi Pastoris, Romani scilicet Pontificis, qui in terris Christi vices gerit.

Dicitur 1. *coetus hominum baptizatorum*, ut excludantur Judaei, Turcae, Pagani et alii ejusmodi infideles, qui nusquam in Ecclesiam fuerunt per Baptismi Sacramentum admissi.

Dicitur 2. *ejusdem Fidei professione et eorumdem Sacramentorum participatione unitorum*, ut excludantur Haeretici et Apostatae, qui licet fuerint baptizati, quia tamen a vera Fide exciderant, et ea de causa Sacramentorum communione privati sunt, ideo sunt ab Ecclesia alieni.

Dicitur 3. *sub regimine legitimorum Pastorum, ac praesertim unius summi Pastoris, Romani scilicet Pontificis*, ut excludantur Schismatici, qui quidem Fidem habent, et exterius aliquando Sacramentis participant, sed quia legitimo Pastori non subduntur, nec ejus vocem audire volunt, ideo censentur etiam ab Ecclesia extorres. Et hoc optime expressit S. August. lib. 1. de vera Relig. cap. 5. ubi dicit, quod *neque in confusione Paganorum, neque in purgamentis Haereticorum, neque in languore Schismaticorum quaerenda est vera religio, sed apud eos solos, qui Christiani, Catholici et Orthodoxi nominantur.*

2. Huic definitioni Ecclesiae oppositi fuerunt varii Haereticorum errores. Wiclefus enim et Joannes Huss, quibus postea subscripsit Calvinus, asserebant, Ecclesiam militantem in terris esse congregationem praedestinatorum, contendebantque, omnes et solos praedestinatos esse de Ecclesia.

Lutherani et Confessionistae ex solis justis Ecclesiam constare dicebant; Anabaptistae vero ex solis perfectis; ut fusius explicat Bellarm. sup. apud quem etiam Haereticorum illorum refutatio videri potest. Nos hic solum breviter adnotabimus, omnes supradictos errores manifeste repugnare sacris Evangeliis, in quibus passim Ecclesia designatur sub variis similitudinibus, ut *Areae*, in qua triticum cum paleis reperitur, Matth. 3. *Agri*, in quo zizania cum tritico usque ad messem crescere sinuntur, Matth. 13. *Convivii nuptialis*, ad quod boni et mali admittuntur, Matth. 22. *Ovilis*, in quo simul cum ovibus hoedi habitare permittuntur, Matth. 25. *Sagenae missae in mare*, in qua pisces boni et mali congregari dicuntur, Matth. 13. *Magnae domus*, in qua dicuntur esse vasa aurea et argentea, lignea quoque et fictilia; alia quidem in honorem, alia in contumeliam, 2. ad Tim. 2.

Quae quidem satis aperte significant, in Ecclesia militante reprobatos simul cum praedestinatis, justos cum injustis, perfectos cum imperfectis permixtos reperiri. Unde S. August. serm. 1. de conversione S. Pauli dicit, Paulum, quamvis ab aeterno praedestinatum, fuisse tamen prius lupum, deinde ovem. Et S. Chrysost. homil. 6. in 2. ad Tim. dicit, Paulum fuisse prius vas fictile, sed esse versum postea in vas aureum; et e contra Judam fuisse vas aureum, sed postea propria malitia conversum in fictile.

3. Porro ad dignoscendam illam veram Ecclesiam quatuor praecipuae notae assignantur in symbolo Constantinopolitani Concilii, quo postmodum in sacris Liturgiis usa est ipsa Ecclesia catholica, quae quidem ita illi conveniunt, ut nulli alteri Haereticorum aut fidelium congregationi aptari possint. Hae autem notae sunt, quod Ecclesia sit una, sancta, catholica et apostolica.

Una, quia unam et eandem Fidei doctrinam ubique profitetur, et omnes Catholici toto terrarum orbe diffusi, licet moribus, linguis et vitae ratione disparati, de omnibus tamen dogmatibus Fidei idem sentiunt. Est etiam una, quia est unum corpus mysticum sub uno capite Christo, et ejus in terris Vicario Pontifice Romano.

Sancta, quia disciplina ejus est sancta nihilque continet falsum in doctrina Fidei, nihil injustum, aut a vera virtute absonum in doctrina morum. Est sancta, quia divina lex, quam profitetur, est *immaculata et convertens animas*, ut Psalmista loquitur. Est etiam sancta, quia in ea verum sacrificium peragitur, per quod sanctificamur, et vera reperiuntur Sacramenta, ex quibus tanquam ex Salvatoris fontibus hauritur aqua illa munda et viva, per quam a peccatis emundamur, et ad opera bona fructuose peragenda vires nobis suppeditantur. Unde S. Gregorius lib. 35. Moral. cap. 6. *Sola est*, inquit, *Ecclesia, per quam sacrificium Dominus libenter acceptat; sola, quae pro errantibus fiducialiter intercedit; sola, in qua opus bonum fructuose peragitur.*

Catholica, id est universalis, quia a prima Evangelii publicatione vera Ecclesia per totum orbem diffusa est, et per omnia anteriora saecula duravit, et omnibus futuris saeculis usque ad finem saeculi duratura est; juxta id quod Christus Dominus pollicitus est Apostolis et in eorum persona universae Ecclesiae, cum dixit Matth. 28. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Aliae autem quaecunque Haereticorum sectae alicujus ut plurimum provinciae, aut regni, aut regionis limitibus concluduntur, et ubi aliquo tempore apparuerunt, continuo evanescunt. Quare, ut recte dixit S. August. lib. de vera Religione, cap. 7. *Tenenda est nobis ejus Ecclesiae communicatio, quae catholica est et catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis.*

Apostolica, quia ab Apostolis fundata, quibus Episcopi in propriis quique Ecclesiis successerunt, ac praesertim Romani Pontifices, Apostolorum principis successores, in universalis Ecclesiae regimine. Unde S. Paulus Ephes. 2. Christianos alloquens, *Jam non estis*, inquit, *hospites et advenae, sed estis cives sanctorum, et domestici Dei, superaedificati supra fundamentum Apostolorum etc.*

SECTIO V.

An praeter canonicas Scripturas sint aliquae Traditiones Fide divina credendae.

1. Observandum est, nos hic sumere nomen Traditionis, prout communiter sumi solet a SS. Patribus et Doctoribus, nempe pro doctrina divinitus revelata et tradita, quae tamen scripta non invenitur in ullo Scripturae canonicae libro.

Unde S. Epiphanius haeresi 61. *Non omnia*, inquit, *a divina Scriptura possunt accipi, quapropter aliqua in Scriptis, aliqua in Traditione S. Apostoli tradiderunt.* Hoc supposito

2. Dicendum est, dari aliquas Traditiones divinas, quae et apostolicae vocantur, quia Apostoli eas a Christo acceptas ad nos transmiserunt. Quae Traditiones parem cum Scripturis canonicis authoritatem habent; quibus proinde eadem Fide atque illis credendum est.

Probatur 1. ex Apostolo 2. ad Thess. cap. 4. *Tenete Traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam.* In quem locum ita scribit S. Chrysostomus: *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderit*, sed multa etiam sine litteris.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 4. in citato decreto de canonicis Scripturis, ubi dicitur: *Veritatem et disciplinam christianam contineri in libris scriptis, et sine scripto Traditionibus, quae ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt.* Eadem veritas antea definita fuerat in Concilio Nicaeno secundo, actione 7. ubi haec verba habentur: *Fatemur unanimiter, nos ecclesiasticas Traditiones, sive scripto sive consuetudine valentes et decretas, retinere velle, quarum e numero est*

imaginum effiguratio. Et paulo post: *Qui ausus fuerit aliud sentire, aut docere, aut more impiorum Haereticorum ecclesiasticas Traditiones contaminare, anathema sit.*

Probatur 3. authoritate SS. Patrum, S. Basilii lib. de Spiritu sancto, cap. 17. *Dogmata* (inquit) *quae in Ecclesia praedicantur, quaedam habemus ex doctrina scripto prodita, quaedam rursus ex Apostolorum Traditione in mysterio id est in occulto tradita, recepimus; quorum utraque parem vim habent ad pietatem.* S. Epiphanii haeresi 61. *Oportet autem* (inquit) *et Traditione uti; non enim omnia a Scriptura divina possunt accipi; quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione S. Apostoli tradiderunt.*

Probatur 4. ex eo, quod multa sunt, quae Fide divina credimus, quae tamen nusquam in Scripturis reperiuntur. E. g. credimus, in una divina essentia esse tres personas distinctas; et tamen nomen personae in Scripturis ad id significandum expressum non reperitur. Credimus, Filium esse Patri consubstantialem, et ita in Concilio primo Nicaeno definitum est; nec tamen vox *consubstantialis* habetur in Scriptura. Credimus, sanctissimam Mariam matrem Dei fuisse et esse semper Virginem; et Helvidius, Jovinianus aliique contrarium docentes tanquam Haeretici proscripti sunt, ut patet ex S. Epiphanio, haeresi 48. et ex S. Augustino, haeresi 82 et 84. item ex S. Hieron. in libris contra praefatos Haereticos; et tamen nullibi in Scripturis haec veritas expressa invenitur. Credimus similiter, ad Baptismi validitatem necessario proferendas esse has voces *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,* et tamen nusquam in Scripturis haec prolatio ore facienda praescribitur, aut necessaria esse dicitur. Denique ipsam Scripturam sacram esse a Deo revelante, ac in ea verbum Dei contineri, nusquam nisi ex Traditione scimus, et tamen ut articulum Fidei credimus. Ergo multa sunt, quae Fide divina creduntur, licet in Scripturis expressa non habeantur.

3. Observandum est autem, praeter Traditiones illas apostolicas seu divinas esse quasdam alias pure ecclesiasticas, quae ipsius Ecclesiae seu Praelatorum et Pastorum vel authoritate vel approbatione expressa aut tacita post Apostolorum tempora introductae sunt. Quae licet parem cum apostolicis authoritatem non habeant, merito tamen a Christianis servandae sunt, sicut et aliae leges ab Ecclesia ipsis impositae.

SECTIO VI.

De symbolo Fidei.

Cum inter apostolicas Traditiones una ex praecipuis et populo christiano maxime necessariis sit symbolum Fidei, ideo de illo breviter hic agendum est. Itaque

1. Dicendum 1. valde necessarium fuisse condi libellum illum, qui dicitur vulgo symbolum Fidei, quo primaria catholicae Fidei capita velut in compendium brevissimum redigerentur.

Hac enim brevitate (ut docet S. August. lib. 1. de symb. ad Catech. cap. 1.) consultum fuit idiotis, rusticis et pueris, ut Fidem explicatam de praecipuis mysteriis facilius concipere et retinere possent. Deinde eadem brevitas aptissima fuit, ut Fidei unitas et conformitas toto orbe facilius servaretur, omnesque Christiani essent unius labii et unius oris, ut innuit S. Irenaeus lib. 1. contra haereses cap. 3.

2. Dicendum 2. symbolum Fidei catholicae ab Apostolis fuisse conditum.

Hoc tanquam certum tenendum est, ac merito temeritatis et erroris damnandus Erasmus, qui in praefatione ad suas paraphrases in S. Matthaeum dubitat de hac veritate, quam tamen indubitatam universa semper tenuit Ecclesia, et quam unanimiter docent S. Patres, ut S. Ambrosius in serm. de Elia et jejunio, S. Hieron. epist. 61. S. Leo epist. 13. S. August. serm. 2. Dominicae in Palmarum Ramis, ubi etiam unicuique Apostolorum suum articulum tribuit. Et ideo illud Fidei compendium vocatum est Symbolum, quasi collatio et mutuum consilium; quia scilicet (ut docet S. Clemens epist. 1. ad Jacobum) Apostoli communi consilio inter se habito illud condiderunt, vel quia est quasi indicium seu signum, quo fideles ab infidelibus discerni possent, ut notat idem S. Clemens ibidem.

3. Dicendum 3. alia quoque Fidei symbola in Ecclesia catholica edita esse variis temporibus, occasione diversarum haereseon erumpentium; quae tamen nihil aliud continent, quam pleniorem ipsius symboli apostolici explicationem. Sunt autem tria prae caeteris in Ecclesia recepta.

Primum est illud, quod in I. Concilio Nicaeno adversus haeresim Arii editum fuit, in quo ea quae ad divini-

tatem Filii spectant (quam impie negabat Arius) fusius exponuntur.

Secundum symbolum editum fuit in Concilio Constantinopolitano I. contra Macedonium haereticum, qui divinitatem sancti Spiritus impugnabat; in quo proinde quae ad ipsius Spiritus sancti divinitatem spectant explicantur. Et illud idem est, quo Ecclesia Romana in Missae sacrificio utitur, uno tantum verbo adversus errorem Graecorum addito, quo profitetur Ecclesia Spiritum sanctum, non tantum a Patre, sed etiam a Filio procedere. Cui symbolo etiam ipsi Graeci in Concilio Florentino subscripserunt.

Tertium denique symbolum est S. Athanasii, quod ipse, cum Arianis persequentibus Romae profugus esset, composuit, et Julio summo Pontifici obtulit, illi tanquam Christi Vicario Fidei suae rationem reddens; quod postea universa Ecclesia in tanta veneratione habuit, ut undique terrarum (sicut docet Baronius ann. Christi 340.) variis idiomatibus versum fuerit et pro legitima Fidei professione susceptum.

SECTIO VII.

An objecta Fidei creverint successu temporis.

1. Sensus quaestionis est, an plures veritates, tanquam a Deo revelatae, uno tempore credendae fuerint, quam alio, v. g. tempore legis gratiae, quam legis Mosaicae; item his posterioribus saeculis, post tot Conciliorum in materia Fidei definitiones, quam primis Ecclesiae temporibus, in quibus nulla vel paucissima Concilia habita fuerant. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. eandem fuisse prorsus Fidem, etsi non aequaliter explicitam, in sanctis Patriarchis ante Christum, quae postea fuit in Apostolis et aliis Christianis post ejus adventum.

Probatur 1. ex S. Paulo epist. 2. ad Cor. cap. 4. ubi postquam locutus est de Fide antiquorum Patriarcharum, haec verba subjicit: *Habentes autem eundem spiritum Fidei credimus, propter quod et loquimur.*

Probatur 2. ex SS. Patribus: S. Epiphanius lib. 1. contra haereses initio ipsius libri, ubi loquens de Fide Patriarcharum: *Illa,* inquit, *eadem obtinebat, quae hodie in sancta et catholica Dei Ecclesia perseverat Fides;* et S. Augu-

stinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 47. *Unus*, inquit, *Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus in carne venturus, sic antiquis Sanctis praenunciabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est: ut una eademque Fides per ipsum omnesque praedestinatos perducat ad Deum.*

2. Dicendum 2. nec Concilia, nec summos Pontifices, cum aliquam veritatem ad Fidem pertinere definierunt, condidisse novos Fidei articulos; sed illas veritates jam divinitus revelatas, quae non ita perspectae ac cognitae fidelibus erant, vel quae haeresibus obscuratae videbantur, suae luci reddidisse, ac fidelibus credendas proposuisse.

Probatur 1. ex Apostolo epist. 1. ad Tim. c. 6. *O Timothee, depositum custodi.* Quae Apostoli verba explicans Vincentius Lirinensis lib. 1. adv. haeres. cap. 27. *Quid est*, inquit, *depositum? quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinae; non usurpationis privatae, sed publicae Traditionis; rem ad te perductam, non a te probatam; in qua non author debes esse, sed custos; non constitutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.*

Probatur 2. ex praxi totius Ecclesiae, etiam in Conciliis Oecumenicis, in quibus, quando aliqua difficultas in materia Fidei solvenda erat, diligens semper Scripturarum et Conciliorum ac SS. Patrum inquisitio fiebat. Unde S. Basilius (ut refertur lib. 7. historiae tripartitae cap. 36.) dicebat, Episcopos non esse inventores alicujus doctrinae, sed tantum custodes depositi sibi per Apostolos commissi.

CAPUT III.

De objecto formali Fidei.

Per objectum formale Fidei intelligimus motivum illud, quo intellectus excitatur ad assentiendum divinae revelationi. Certum est autem, objectum illud formale ad Deum, utpote omnis veritatis fontem, referri debere, cum Fides sit virtus theologica, quae Deum ut objectum suum immediate attingit. Sed difficultas est, sub qua ratione ad Deum referatur. Cujus difficultatis solutio ex dicendis in sectionibus sequentibus pendet.

SECTIO I.

An Deus, quatenus est suprema et infallibilis veritas revelans, sit formale objectum Fidei.

1. Notandum est, veritatem hoc loco sumi non pro veritate transcendentali (ut loquuntur philosophi), quae omnibus rebus inest, in quantum veram habent entitatem, sed pro veracitate, qua quis verax est in dicendo.

Haec autem veracitas, ut sit perfecta et infallibilis, duo requirit in eo, qui loquitur: 1. talem sapientiam, ut perfecte et infallibiliter cognoscat rem, de qua loquitur, ita ut errare aut decipi nullo modo possit; 2. talem bonitatem, ut neque velit eum fallere, cui loquitur, neque etiam illud velle possit. Hoc praenotato pro quaestionis propositae resolutione

2. Dicendum 1. objectum formale Fidei, seu rationem formalem, qua movetur intellectus ad assentiendum, esse supremam et infallibilem Dei veritatem. Ita S. Thom. 2. 2. q. 1. a. 1.

Probatur 1. ex Apostolo epist. 1. ad Corinth. cap. 2. *Ut Fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei;* et epist. 1. ad Thessal. cap. 2. *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut vere est, verbum Dei.*

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Basilius in serm. de Fidei confessione, seu de vera ac pia Fide in Asceticis, *Est*, inquit, *Fides eorum, quae dicta sunt assentiens approbatio sine ulla haesitatione, cum animi persuasione de veritate eorum, quae Dei munere sunt praedicata;* et S. Augustinus lib. 11. de Civit. *Ut mens*, inquit, *in Fide fidentius ambularet ad veritatem, ipsa veritas Deus, Dei Filius, homine assumpto, non Deo consumpto, eandem constituit ac fundavit Fidem.*

Probatur 3. hac ratione, quam S. Thomas insinuat loco citato. Illud est objectum formale Fidei, propter quod immediate et formaliter credimus rebus Fidei. Atqui non ob aliam formalem et immediatam rationem illis credimus, nisi quia Dei summe et infinite veracis authoritate et attestatione nituntur. Ergo Deus, quatenus summe et infinite verax, seu quatenus suprema est et infallibilis veritas, est

objectum formale Fidei. Major evidens est; minor probatur exemplo Fidei humanae, quae non alio motivo innititur, quam veracitate attestantis; nec enim ob aliam rationem credimus alicui, nisi quia veracem arbitramur; et quo magis constat illum esse veracem, eo etiam firmior Fides ejus attestationi habetur. Unde similiter dicendum est, Fidem divinam divina veracitate, quae perfecta et infallibilis est, tanquam formali et immediata ratione niti.

3. Dicendum 2. actualem revelationem earum rerum, quae credendae sunt, pertinere ad rationem objecti formalis Fidei.

Probatur 1. ex variis Scripturae locis, in quibus revelatio divinitus facta ponitur ut basis et fundamentum, cui omnis Fides nostra innititur. S. Matth. c. 6. *Beatus es Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est.* Ad Gal. cap. 1. *Notum vobis facio Evangelium, quia non est secundum hominem; neque enim ab homine accepi illud, nec didici, sed per revelationem Jesu Christi.*

Probatur 2. ex S. Athan. orat. (quod unus sit Christus) ubi de Fide loquens, *Oportet*, inquit, *in sublimi rationem istarum rerum petere, non humi ex sanguine et carne conquirere, sed ex revelatione divina et coelesti.* Et ex S. Iren. l. 4. c. 14. *Deum scire nemo potest, nisi Deo docente.*

Probatur 3. hac ratione: Fides est rerum non apparentium (ut loquitur Apostolus), et quae in cor hominis non ascenderunt; atqui ejusmodi res sublimes minimeque apparentes non possunt aliter credi Fide divina, quam per revelationem Dei. Fides enim illa necessario requirit, ut homo cum firmissimo assensu, qui omnem penitus dubitationem excludat, rebus illis inhaereat; non potest autem, imo nec debet talem assensum praebere, nisi certo sciat Deum esse, qui res illas revelavit. Ubi enim supponit vere Deum illas revelasse, statim videt se debere firmiter, et citra omnem dubitationem assentiri, cum Deus nec falli nec fallere possit.

4. Objicies, constare ex Evangelio, multos credidisse in Christum, non propter revelationem primae et infallibilis veritatis, sed propter miracula ipsius Christi.

Respondetur, miraculorum patrationem non fuisse, proprie loquendo, motivum formale et immediatum, quo Fides illorum supernaturalis innixa est; sed fuisse tantum

rationem inductivam ad hoc, ut agnoscerent, divinae veritati esse credendum. Quod ut facilius intelligatur,

Notandum est, objectum aliquod materiale Fidei supernaturalis posse duobus modis fieri credibile: 1. per miracula et alia similia motiva (de quibus infra), quae id tantum evincunt, ut per illa homo agnoscat, tale objectum prudenter credi posse; 2. per revelationem primae et infallibilis veritatis, quae, ut talis cognita, facit hominem firmissime et citra omnem dubitationem illud credere.

Unde duplex formari potest judicium intellectus circa tale objectum: 1. quo judicat, tale objectum prudenter et cum maxima ratione credi posse; 2. quo judicat, illud esse infallibiliter verum, ob divinam revelationem; et sic firmissime ac indubitanter credi debere. Ex quibus primum est naturale, nec pertinet proprie ad rationem Fidei; secundum vero est verus ac proprius Fidei supernaturalis actus, soli veritati divinae revelanti innixus.

SECTIO II.

An revelatio divina, quatenus pertinet ad formale objectum Fidei, debeat esse obscura et inevidens.

1. Duobus modis potest divina revelatio esse obscura, seu inevidens: 1. ex parte rei revelatae, quando ipsa non repraesentatur per revelationem evidenter intellectui; 2. ex parte Dei revelantis, quando non constat, evidenter ipsam revelationem esse a Deo. Est ergo quaestio, an utroque modo revelatio debeat esse obscura. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. revelationem divinam, quatenus pertinet ad objectum formale Fidei, debere esse obscuram et inevidentem ex parte rei revelatae.

Probatur 1. ex Apostolo ad Hebr. 11. *Fides est argumentum non apparentium.* Et epist. 1. ad Cor. cap. 13. loquens de cognitione, quam nunc habemus per Fidem, et comparans illam cum visione beatifica: *Videmus*, inquit, *nunc per speculum et in aenigmate; tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2. ex S. August. tract. 4. in Joan. *Quid est Fides, nisi credere, quod non vides?* Et S. Chrys. hom. 12. in epist. ad Hebr. *Fides est aspectus eorum, quae non sunt manifesta.*

Probatur 3. ex eo, quod experientia ipsa constat, nos

nullam evidentiam proprie dictam habere de mysteriis, quae per Fidem credimus. Et, si aliqua sit ipsius Fidei veritas, quam evidenter agnoscamus; prout ita cognoscitur, ad Fidem non pertinet, sed ad aliquod aliud genus cognitionis.

Observandum est, hujus assertionis veritatem talem esse, ut illius oppositum inter Manichaeorum haereses recensuerit S. Augustinus lib. de utilitate credendi, cap. 1. ubi ait, illos existimasse, vana superstitione teneri Christianos in eo, quod Fides illis imperaret ante rationem; et hanc fuisse inter Manichaeos et Catholicos differentiam, quod Catholici crederent, ut cognoscerent; Manichaei autem prius vellent cognoscere, ut postea, si liberet, crederent.

Objicies haec Christi verba, Joan. 20. *Quia vidisti me, Thoma, credidisti;* ex quibus infertur, S. Thomam prius vidisse, ac proinde evidentiam habuisse, et postea credidisse.

Respondetur cum S. Greg. hom. 26. in Evangelia, S. Thomam aliud vidisse, aliud credidisse: vidisse scilicet Christi humanitatem, credidisse divinitatem, proindeque evidentiam ejus, quod credidit, non habuisse.

2. Dicendum 2. ad perfectam rationem Fidei necessarium esse, ut revelatio divina sit etiam obscura et inevidens ex parte revelantis.

Probatur ex iis omnibus sacrae Scripturae et SS. Patrum authoritatibus, quibus supra ostensum est, revelationem divinam obscuram esse debere ex parte rei revelatae; quia quidquid cognoscitur evidenter a Deo esse revelatum, eo ipso quo ut tale cognoscitur, cessat esse obscurum; sed fit aliquo modo evidens intellectui propter infallibilitatem Dei revelantis.

Quod quamvis verum sit, probabilis tamen est illorum sententia, qui existimant, Fidem posse subsistere cum evidentia ex parte Dei revelantis. Sed semper verum est, Fidem cum tali evidentia fore in ratione Fidei longe imperfectiorem illa, in cujus assensu nulla prorsus reperiretur evidentia, imo maxima obscuritas tam ex parte rei revelatae, quam ex parte Dei revelantis.

3. Ex dictis aliquot consectaria colligi possunt.

Primum est, objectum Fidei non posse proprie cognosci sensibus. Unde S. Greg. hom. 26. in Evangelia, *Fides,* inquit, *illarum rerum est, quae apparere non possunt; quae enim apparent, jam Fidem non habent.*

Secundum est, nihil proprie loquendo sciri posse per Fidem, sed tantum credi; licet diversis mediis, ejusdem veritatis duplex notitia in eodem intellectu possit reperiri: una obscura per Fidem, altera evidens per demonstrationem scientificam; quo pacto v. g. et credimus et scimus esse unum Deum; credimus, quia Scriptura credendum proponit; scimus, quia naturali ratione demonstrari potest.

Tertium est, inter haec duo media cognitionis hanc esse differentiam, quod cognitio per scientiam evidens sit, cognitio vero per Fidem, quamvis obscura sit, certitudine tamen et infallibilitate antecellat, cum maxime certo et infallibili fundamento nitatur, nempe revelatione et attestatione divina. Unde S. Thomas 2. 2. q. 4. a. 8. ad 2. dicit, hominem esse certiorem de eo, quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo, quod videt propria ratione, quae falli potest.

SECTIO III.

An divina revelatio debeat esse publica, vel privata.

1. Notandum est, revelationem illam dici publicam, quae Prophetis et Apostolis a Deo facta est pro tota Ecclesia, et per totum orbem publicata, privatam vero, quae alicui personae privatae fit.

Hoc praenotato sensus quaestionis duplex esse potest. 1. An sufficiat, revelationem illam divinam, quae ad objectum formale Fidei pertinet, esse publicam et toti Ecclesiae factam? An vero praeterea privata aliqua revelatio, unicuique credentium facta, requiratur? 2. An, si daretur aliqua revelatio privata, illa sola sufficere posset ad formale objectum Fidei supernaturalis? Pro cujus duplicis quaestionis resolutione .

2. Dicendum 1. publicam revelationem sufficere ad rationem objecti formalis Fidei, eamque singulis sufficienter applicari per Evangelii praedicationem et Ecclesiae authoritatem, nec opus esse ulla alia privata.

Haec assertio de Fide est contra Calvinistas, qui in articulo 4. confessionis Fidei suae profitentur, se libros Scripturae canonicos a non canonicis dignoscere, non tam communi Ecclesiae consensu, quam interiori testimonio et suasione Spiritus sancti.

Refellitur hic error, et veritas nostrae assertionis probatur 1. ex cap. ultimo S. Marci, ubi postquam Christus discipulis suis dixit: *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae*, statim subjungit: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Quibus verbis aperte declarat, revelationem factam Apostolis, et per praedicationem illorum aliis notificatam sufficere ex parte notificationis ipsius objecti ad credendum; si quid enim aliud requireretur, Christus eos, qui credere nollent, damnationi aeternae non subjiceret.

Probatur 2. authoritate S. August. lib. 1. de Doctr. christ. statim initio, ubi agit ex professo contra eos, qui dicunt se accepisse divinitus cognitionem Scripturarum; monetque, unumquemque debere sibi cavere ab illa superbissima et periculosissima tentatione, ut velit edoceri a Deo, et non ab hominibus; quod ibi pluribus exemplis urget.

Probatur 3. ex eo, quod, ut refert Eusebius lib. 5. histor. Eccles. cap. 15. jam a primis Ecclesiae temporibus Montanus et Maximilla tanquam Haeretici damnati sunt, quod particulares revelationes praetenderent contra Ecclesiae consuetudinem, tum traditione, tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eo usque derivatam.

3. Dicendum 2. licet privatae revelationes valde dubiae sint et suspectae; si tamen alicui personae certo innotesceret, revelationem sibi aliquam a Deo esse factam, illa ei posset sufficere ad credendum.

Hoc constat 1. ex eo, quod in sacris litteris recensentur privatae quaedam revelationes a Deo factae, quibus Fides habita est; ut Genesis cap. 15. refertur, Abrahae tanquam privatae personae factam fuisse revelationem a Deo, quod filius ipsi nasciturus esset; quod ipse credidit, unde dicitur de illo: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*.

Constat 2. ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 1. 2. et cap. 16. ubi docet et definit, neminem posse esse certum certitudine Fidei, de sua gratia et finali perseverantia, nisi per specialem Dei revelationem. Quibus verbis supponit, assensum supernaturalem Fidei posse sufficienter inniti revelationi factae a Deo alicui, tanquam privatae personae.

Diximus in assertione: si revelatio privata tanquam divinitus facta certo innotescat, et in eo praecipua versatur difficultas; qua ratione scilicet possit certo innotescere,

revelationem illam privatam esse a Deo. De qua proinde sectione sequenti nobis agendum est.

Porro notandum est, nos in hac sectione locutos esse tantum de iis, quae requiruntur ex parte objecti ad aliquid credendum supernaturaliter. Certum est enim, praeter publicam revelationem et externam Evangelii praedicationem necessariam quoque esse in subjecto Fidei, seu in persona credente internam gratiam excitantem et adjuvantem, ut supponimus ex tractatu de gratia.

SECTIO IV.

Unde possit dignosci, an revelatio privata sit a Deo, ac proinde sufficiens pro eliciendo actu Fidei.

1. Sicut nemini dubium esse debet, quin aliquando Deus privatis quibusdam personis res aliquas olim revelaverit, et nunc etiam pro suo beneplacito revelare possit, sic experientia nimis crebra compertum est, plurimas revelationes, quas privatae personae sibi factas praetendunt, variis illusionibus et erroribus esse refertas. Unde Synesius epist. 54. ante duodecim saecula conquestus est, multos tum temporis privatos homines et etiam Sacerdotes finxisse somnia pro revelationibus.

Ut ergo veritas ab errore et illusione in hac materia dignosci possit, aliquas observationes ex probatissimis authoribus collectas hic breviter proponemus, quae maximam cuivis hac in re lucem afferre possunt.

2. Observandum igitur 1. qualis sit persona, quae sibi factam esse revelationem aliquam dicit.

Ac primo, num sit sana in Fide. Quamvis enim Deus infidelium lingua ad enunciandas aliquas veritates uti possit, et aliquando etiam usus sit, tamen, cum hoc rarissime fecerit, et e contra daemon saepissime talibus illuserit, et revelationes falsas, aut blasphemiis et aliis impietatibus immixtas, ipsis suggesserit, ut testantur annales sacri in Manete, Montano et pluribus aliis haeresiarchis, merito defectus verae et sanae Fidei in ea persona, cui fiunt revelationes, maximam praebet rationem non solum dubitandi, an tales revelationes a Deo sint, sed etiam illas penitus repudiandi, tanquam a spiritu erroris et mendacii suggestas.

Videndum praeterea, num Fidei sinceritatem vitae ac morum integritas virtusque commendent; et praesertim humilitas: an e contra vitia et imperfectiones notabiles illam dehonestent. Ideo non credendum superbis, ambitiosis, carnalibus, impatientibus, odia exercentibus, alios diffamantibus, vel pecunias hinc inde corradentibus, nec etiam hypocritis, qui singularia quaedam affectatae pietatis aut poenitentiae signa, per superiores minime approbata ostentant. Hoc argumento usus est olim unus ex antiquis Patribus, Apollonius nomine (ut refert Eusebius lib. 5. hist. eccl. c. 17.) ad convincendum falsitatis revelationes et prophetias Maximillae et Quintillae mulierum, quae in secta Montanistarum primas partes tenebant; eo quod (ut refert hic author) essent pecuniae cupidae, foenus exercentes, tesseris et tabulis ludentes, deditae choreis, et cultui corporis, et sumptuoso luxui vestimentorum. Certe Christus Dominus loquens de falsis Prophetis, et docens qua ratione a veris discerni possent, nihil aliud dixit Matth. 7. nisi: *A fructibus eorum cognoscetis eos.*

Consideranda est praeterea corporis et animi constitutio in tali persona, an sit v. g. parum firma valetudo, quae praeferat redundantiam bilis atrae; an habitus corporis inedia, vel insomniis plus aequo sit deformatus; an cerebrum laesum sit, an imaginatio turbida etc. Ejusmodi enim personis daemon facillime illudere et imponere potest, ut experientia satis constat.

Non est etiam negligenda aetatis et sexus differentia. Si enim aetas caduca sit, delirii periculum est; si puerilis, levitatis et morbi imaginosi, quia (ut medici testantur) pueri sunt cerebro humidiori, et pleni vaporibus, ac proinde facili negotio commoventur.

Quod spectat ad sexum, certum est, mulieres esse imbecilliores, abundare passionibus admodum acribus et vehementibus; quare, quod a passione natum, id saepe a veritate profectum putant. Sunt etiam naturae humidioris; humidum vero facilius commovetur et varias impressiones recipit, ideo citius imaginantur. Cumque minus ratione polleant et minus habeant prudentiae, facilius est daemoni eas similitudine falsa et apparente deludere. Ea de causa notatur a quibusdam, paucas admodum in sacris paginis reperiri mulieres, quae prophetiae dono praeditae fuerint. Et in historia ecclesiastica refertur, plures mulieres imagi-

nationibus suis, tanquam revelationibus a Deo immissis, adhaerentes, non solum se ipsas, sed et plures alios, et etiam viros quosdam eruditos in errorem induxisse. Testis est sui temporis doctissimus Tertullianus, qui dum visionibus et revelationibus mulierculaium confidit, in haeresim et varias absurditates turpissime delapsus est.

Observandum 2. qualis sit ipsa revelatio,

3. Ac primo, an conformis sit sapientiae illi, quae de coelo est. Talis autem erit, si (ut ait Gerson in tractatu de probatione spirituum) qualitates a S. Jacobo cap. 3. enumeratas habuerit; si nimirum sit *pudica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis.* Videndum est igitur, an in ea revelatione reperiatur aliquid oppositum veritati et doctrinae Christi Domini; an aliquid modestiae, humilitati, charitati aut aliis virtutibus repugnans; an aliquid curiosum, inutile aut lucrum aliquod et commodum temporale tantummodo spectans; an reddat personam proprio judicio vel propriae voluntati magis addictam, quae superiorum censuram aut refugiat aut etiam contemnat. Haec enim indicia et alia similia satis evincunt, talem revelationem a Deo esse non posse.

Praeterea, quando in ejusmodi revelatione suadentur aliqua, quae bona et pia videntur; diligenter perpendendum est, num simul alia etiam suadeantur, quae sint vana, inutilia, improba aut pietati adversa; haec est enim ars, qua frequenter daemon plures decipit. Unde S. Arsenius (ut refert Metaphrastes in ejus vita) monebat, ut caveremus, ne boni alicujus praetextu daemon in mala nos impelleret.

Frequentia item nimia revelationum merito illas suspectas reddere debet; neque enim Deus, nisi maximis et gravissimis de causis, aliquid revelare solet. Et quamvis ante Christi adventum essent crebriores revelationes, eo quod mundo tenebris errorum operto tunc essent necessariae, ut illis quasi quibusdam faculis et luminaribus in illa nocte caecitas hominum juvaretur; at nunc, exorto sole veritatis et diffusa undequaque Evangelii luce, cum minus necessariae sint, rarius a Deo fieri solent.

Videndi sunt super hac materia praefatus Joannes Gerson in dicto tractatu de probatione spirituum, S. Vincentius Ferrerius tractatu de vita spirituali c. 11 et 12. Martinus Delrio l. 4. Disquisitionum magicarum c. 1. q. 3. et alii plures, qui de hac re fusius egerunt.

SECTIO V.

An Fidei divinae possit subesse falsum.

Hujus quaestionis, quae a S. Thoma et aliis Theologis communiter-proponitur, resolutio lucem dabit variis difficultatibus, quae in materia Fidei occurrere possunt, ideoque a nobis praetermitti non debuit. Duplex autem sensus illius esse potest. 1. An possit Fidei subesse falsum ex parte primae veritatis revelantis: hoc est, an possit fieri, ut aliquid falsum reveletur a Deo. 2. An possit Fidei subesse falsum ex parte ejus qui credit, hoc est, an fieri possit, ut quis per actum Fidei supernaturalis aliquid bona Fide credat tanquam verum, quod tamen falsum sit.

Pro cujus resolutione in priori sensu dicendum est, impossibile esse, Deum sive per se, sive per alios aliquid tanquam verum affirmare credendumque proponere, quod non sit re ipsa verum.

Hoc constat ex variis Scripturae locis. Num. 23. *Non est Deus ut homo, ut mentiatur.* Psal. 144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* S. Lucae cap. 21. *Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Et certe si revelationi divinae posset subesse falsum, nulla amplius esset Fidei certitudo, et tota Scripturarum authoritas corrueret, ac proinde totius christianae religionis fundamenta everterentur, quia semper incertum esset, an id, quod credendum proponeretur, foret verum, quod est contra omnem rationem, et dici nullatenus debet. Unde Apostolus in epist. ad Hebr. cap. 1. *Abundantius*, inquit, *volens Deus ostendere pollicitationis haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jus jurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est Deum mentiri, fortissimum solatium habeamus.*

2. Objicies 1. in Scripturis sacris reperiri aliquas propositiones contradictorias, quarum ea est conditio, ut si una vera est, altera sit falsa; unde sequi videtur, Deum in uno Scripturae loco vere locutum esse, et in altero veritati contradixisse.

Respondetur, nullam in Scripturis sacris reperiri contradictionem, ut recte probat S. Augustinus in lib. de consensu Evangelistarum. Si enim aliquid negatur in uno loco,

quod in altero affirmetur, hoc fit juxta varios sensus; e. g. apud S. Joannem cap. 16. dixit Christus, *pater major me est.* Et cap. 10. dixerat, *ego et Pater unum sumus.* Quae verba licet primo aspectu sibi repugnare et contradicere videantur, optime tamen inter se cohaerent, et verissima sunt; prior enim locus intelligendus est de Christo ut homine; secundus de eodem ut Dei Filio et ejusdem cum Patre substantiae et naturae.

Objicies 2. Deum in Scripturis multa per se vel per Prophetas praedixisse tanquam eventura, quae tamen postea non evenerunt.

Respondetur cum S. Thoma part. 1. qu. 19. art. 7. ad 2. et 2. 2. quaest. 171. a. 6. ad 2. tales prophetias fuisse tantum vel comminatorias vel conditionales. Interdum enim (ut ait S. Doctor) Deus praedixit aliquid, non quod absolute et simpliciter futurum erat, sed tantum sub certa conditione, quam tamen ob aliquas rationes sibi notas reticebat, nec cognosci volebat.

Objicies 3. Deum aliquando in Scripturis movere et inducere alios, ut decipiant, et falsum aliquid dicant et denuncient, aut immittere spiritum erroris, et causam esse, cur alii decipiantur.

Respondetur, iis omnibus Scripturae locis, in quibus haec et similia dicuntur, significari tantum permissivam Dei voluntatem, qua Deus sinit ista evenire. Quae tamen permissiva voluntas aliquando in sacris litteris explicatur terminis importantibus, vel imperium, vel etiam causalitatem seu influxum in effectum, ut recte observat S. Damascenus lib. 4. de Fide, cap. 20. *Moris est* (inquit) *divinae Scripturae permissionem Dei vocare ejus actionem.* Unde S. Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 2. *Modus,* inquit, *quo traditus est homo in diaboli potestate, non ita intelligendus est, quasi hoc Deus fecerit, aut fieri jusserit, sed quod tantum permiserit.*

3. Quod si quaestio proposita in 2. sensu intelligatur, pro illius resolutione dicendum est, assensum illum, quo quis crederet aliquid falsum, existimans illud esse verum, non esse Fidei supernaturalis.

Hoc constat ex eo, quod Concilium Tridentinum sess. 6. dicit, *quod nullus scire valet certitudine Fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse consecutum.* Quibus verbis aperte declarat Fidei supernaturalis assensum ita certum,

ut illi nullo modo falsum subesse possit. Unde sequitur, assensum illum, cui falsum subest aut subesse potest, non esse Fidei supernaturalis.

Objicies, assensum illum, quem quilibet fidelium elicit, v. g. circa hanc aut illam hostiam consecratam in particulari: quod scilicet corpus Christi realiter sit sub illius speciebus, esse verum assensum Fidei supernaturalis; fieri autem posse, ut ibi non sit corpus Christi vel defectu intentionis Ministri, vel defectu materiae; ac proinde in illo casu posse Fidei supernaturali subesse falsum.

Respondetur cum S. Thoma 2. 2. q. 1. a. 3. ad 4. duplicem hic distinguendum esse assensum: priorem, quo quis in genere credit, corpus Christi esse vere et realiter sub speciebus panis rite consecratis; posteriorem, quo credit, has panis species esse rite consecratas, ac proinde corpus Christi sub illis realiter contineri. Prior ille assensus est Fidei supernaturalis et divinae, cum revelatione divina innitatur. Posterior vero non item; neque enim ex revelatione divina scimus, hunc hominem esse Sacerdotem, aut intentionem debitam in consecratione habuisse, sed tantum habemus moralem quandam certitudinem et probabilitatem de his omnibus in particulari.

Neque hinc sequitur, species illas panis consecratas non posse absolute et simpliciter adorari, sed tantum sub conditione, quod rite consecratae sint. Nam in praxi virtutum moralium (de quarum numero est ipsa religio, per quam cultus latriae redditur Sacramento Eucharistiae), sufficit, ut qui illarum actus exercet, id faciat juxta rectam rationem et prudens judicium. Unde cum in praesenti casu judicemus prudenter, species illas in particulari esse rite consecratas, nec ulla subsit causa rationabilis dubitandi de consecratione illarum; hinc fit, ut pure et simpliciter ac etiam cum merito illas adorare possimus. Neque in eo plus est difficultatis vel dubitationis, quam in reddenda obedientia iis, quos secundum prudens judicium et rectam rationem cognoscimus esse nostros parentes vel principes, quos tamen non tales agnoscimus ea certitudine, cui non possit subesse falsum. Ergo, sicut sufficit moralis illa certitudo, quod illi tales sint; ad hoc non tantum ut possimus, sed etiam ut teneamur, illis debitam observantiam reddere, quam illis denegare sine peccato non possumus; sic etiam similis certitudo moralis, prudenti judicio

innixa, sufficit, ut non tantum licite possimus, sed etiam ut obligemur ad reddendum latriae cultum huic hostiae consecratae, sub cujus speciebus corpus Christi esse prudenter et secundum rectam rationem judicamus; quem cultum haud dubie, tanquam minime debitum, omittere sine gravi peccato non possumus.

SECTIO VI.

An sit aliqua evidentia credibilitatis in iis veritatibus, quae Fide supernaturali credi debent.

1. Cum supra diximus, objecta Fidei esse obscura obscureque a Deo revelata, et nihilominus illa esse firmissime ac seclusa omni dubitatione credenda; inde oritur quaestio, an saltem in iis sit aliqua sufficiens ratio credibilitatis, per quam possit quis agnoscere et prudenter judicare, se obligari ad assensum illis dandum.

Est autem observandum, haec duo (*esse verum, et esse credibile*) valde inter se distingui; prius enim affirmat simpliciter, rem ita se habere, posterius vero asserit tantum, dari aliquod sufficiens argumentum, propter quod res illa prudenter credi possit. His praenotatis pro quaestionis propositae resolutione

2. Dicendum est, veritates nostrae Fidei, licet obscurae sint et inevidentes, esse tamen evidenter credibiles.

Probatur 1. ex his verbis Ps. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Probatur 2. ex S. Augustini lib. de Utilitate credendi, c. 15 et 16. ubi fuse agens de hac evidentia credibilitatis dicit, pertinuisse ad providentiam Dei, constituere aliquam authoritatem, *qua velut gradu certo innitentes attollamur in Deum, et possimus credere sine temeritate et periculo errandi.* Et paulo post addit, nos duobus modis moveri ad credendum, scilicet miraculis, quae in confirmationem Fidei facta sunt, et multitudine populorum illam profitentium; quae etiam repetit et confirmat in lib. cont. Epist. fundamenti cap. 4. his verbis: *Multa sunt, quae me justissime tenent in Ecclesiae catholicae gremio; tenet consensio populorum et gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata; tenet ab ipsa sede Petri Apostoli usque ad praesentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Probatur 3. hac ratione: Veritates nostrae Fidei sunt a Deo revelatae et ad credendum propositae, cum talibus circumstantiis, ut assensus Fidei supernaturalis possit circa illas prudenter et absque ullo levitatis peccato elici; alias si leviter et imprudenter eliceretur, non esset actus virtutis. Atqui talis assensus elici prudenter non potest circa veritates illas, nisi evidentiam aliquam habeant credibilitatis; neque enim ille prudens esse censeretur, qui temere et inconsiderate quidvis sibi propositum crederet, nihil in se perpendens, an dignum sit quod credatur.

SECTIO VII.

Quibus argumentis seu motivis veritates Fidei nostrae sint evidenter credibiles.

Varia sunt argumenta, quibus S. Patres usi sunt ad illam credibilitatis mysteriorum nostrae Fidei evidentiam demonstrandam; nos ex plurimis illustriora hic seligemus.

1. Primum ducit S. Augustinus lib. de Utilit. credendi, c. 14. et contra Epist. fund. c. 4. a multitudine, conditione et authoritate eorum, qui Fidem christianam omnibus saeculis amplexi et professi sunt. Illud enim procul dubio dignum est credi, quod omnes pene gentium nationes, et in his innumerabiles viri summa authoritate, summo ingenio et eximia doctrina praediti firmiter et seclusa omni dubitatione crediderunt.

2. Secundum argumentum duci potest ex consideratione martyrum prope innumerabilium omnis conditionis, et sexus, et aetatis, qui pro asserenda Fidei veritate mortem oppetere non dubitaverunt, et tormenta atrocissima non solum forti, sed etiam alacri animo pertulerunt. Hoc argumento S. Justinus et ipse martyr apolog. 1. ad Senat. Rom. testatur, se maxime fuisse permotum ad Fidem christianam amplectendam.

3. Tertium ducit S. Chrysostomus hom. 4 et 5. in 1. ad Corinth. a modo, quo Fides et religio christiana propagata est. Quis enim non obstupescat, si attente consideret, qua ratione id factum sit a paucissimis hominibus, nulla eruditione humana aut eloquentia instructis, nulla vi aut potentia armatis, nulla nobilitate claris, nulla opulentia praestantibus, et praeterea ejusmodi res docentibus,

quae naturali hominum propensioni essent maxim gnantes: his tamen non obstantibus, totum ab illis Christo subjugatum esse, et in eo plurimos sapienti eloquentissimos, potentissimos homines ita esse per ut ultro desertis patriis religionibus, et abdicatis o naturae desideriis, christianae religionis jugum sub et illam Fidem; quae docet abnegare se ipsum, c ferre etc. summo studio et affectu professi fuerint? inquam, hoc considerans non exclamat cum Propheta l *Haec mutatio dexterae excelsi?*

4. Quartum idem S. Chrysostomus hom. 3. in Cor. ducit a miraculis fere innumeris, quae in conf tionem Fidei nostrae variis temporibus et occasionibus divinitus facta, ut testantur vel ipsi Ethnici. *Et ho* gumentum ipsemet Christus Dominus suggessit, cum stolis et discipulis patrandorum miraculorum in confi tionem Fidei dedit potestatem, apud S. Matth. cap. 10 cens illis: *Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos r date, daemones ejicite etc.*

5. Quintum duci potest a prophetiis, quae multis culis ante Christi adventum editae sunt, vel ipsis Jud testibus, qui etiam nunc illas esse veras prophetias ag scunt et testantur; in quibus tamen videmus omnia v ac mortis Christi mysteria tam distincte fuisse praedi et tam fideliter suo tempore adimpleta, ut ab alio spi procedere non potuerint, nisi ab illo, cui soli omnia n sunt et aperta, aeque futura atque praesentia. Ad il prophetias mittebat Christus Judaeos Joan. 5. ut ex illaru adimpletione moverentur ad credendum in se: *Scrutami Scripturas; illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* H argumento usus est Tertullianus in apolog. cap. 20. S. Augustinus lib. 17. de Civit. cap. 15.

6. Sextum Argumentum, quo tanquam efficacissimo fortissimo usus est S. Justinus martyr in apolog. 2. ad An toninum Pium, et Tertullianus in apol. cap. 39. ducitu a rectitudine et sanctitate ipsius doctrinae christianae. Ill enim doctrina, quae ex omni parte sanctissima est, merit et cum summa ratione credenda est niti fundamento veri-tatis, cum veritas et sanctitas maxime inter se cohaereant. Atqui talis est doctrina christiana; nihil enim in ea nisi rectum et sanctum, nihil nisi verae justitiae, pietati, charitati aliisque virtutibus omni ex parte consentaneum; unde

merito Propheta dixit Ps. 18. *Lex Domini immaculata, convertens animas etc.* Ubi e contra omnes aliae sectae, a christiana religione alienae, variis non solum erroribus et absurditatibus, sed etiam vitiis, vanitatibus, obscoenitatibus etc. corruptae et foedatae semper extiterunt, ut vel ex ipsorum Ethnicorum historiis constat.

7. Denique ipsa Christi Domini persona, tot mirabilibus coruscans, tanta innocentia et sanctitate conspicua, tam praeclaris virtutibus insignis, tanta humilitate, benignitate, mansuetudine, charitate erga omnes et etiam acerbissimos hostes praedita, efficacissimum argumentum suggerit (ut recte monet S. Bonaventura in stimulo div. amor. part. 1. cap. 6.) quo convincantur animi, illius doctrinam dignissimam esse, cui credatur, *neque aliud nomen sub coelo datum esse hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Act. 4.

SECTIO VIII.

Quodnam sit illud, in quod ultimo Fides resolvatur.

1. Sensus quaestionis est, in quid Fidei assensus ex parte objecti debeat ultimo resolvi, seu ad quod principium revocari debeat, ultra quod non progrediatur, sed in eo quiescat.

Antequam autem ad propositam quaestionem respondeatur, unum est hic nobis praesupponendum: scilicet ad assensum Fidei supernaturalis praeter revelationem Dei requiri, ut veritas credenda proponatur ab ipsa Ecclesia tanquam a Deo revelata. Quamvis enim haec propositio Ecclesiae non sit de formali ratione ipsius objecti Fidei; est tamen veluti conditio quaedam requisita, sine qua Fidei christianae assensus secundum legem ordinariam elici non debet.

Hoc constat ex iis Scripturae locis, in quibus dicitur, ea quae Fidei sunt, ab Ecclesiae Pastoribus et Doctoribus esse discenda. Jerem. 3. *Dabo vobis Pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.* Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodiant scientiam, et legem requirent ex ore ejus.* Ad Eph. 4. ubi dicitur, quod Christus dedit *Pastores et Doctores ad consummationem Sanctorum etc. ut non simus sicut parvuli fluctuantes, et non circumferamur omni vento doctrinae.*

Sancti etiam Patres idem docent. S. Augusti de moribus Ecclesiae cathol. cap. 13. ait, Eccle *magistram totius sapientiae Christianorum.* Et co fundamenti c. 5. *Evangelio non crederem, nisi me catholicae commoveret authoritas.* Et S. Cyrillus Catech. 9. *Fidem*, inquit, *si didiceris, promission debis, et observa, illam a sola Ecclesia esse tradi omni Scriptura munitam.*

Diximus *secundum legem ordinariam;* nisi enim voluisset, illa Ecclesiae propositio necessaria non sed pro sua infinita sapientia et bonitate ita disp majorem Fidei nostrae securitatem et firmitatem, u credenda tantum obligaremur, quae nobis ab Eccle jus authoritas Deo assistente falli non potest) propon quae ideo vocatur ab Apostolo 1. Tim. 3. *Columna mamentum veritatis*, quam qui audire noluerit, ess debet *sicut Ethnicus et Publicanus.* Matth. 18.

2. Hoc praesupposito difficile non erit explicar modo resolutio Fidei nostrae fieri debeat.

Si enim e. g. quaerat aliquis, quare credas in u sentia divina personarum Trinitatem, vel alium que Fidei articulum? distinguere debes, utrum inquisiti de causa Fidei secundum se, cur scilicet firmiter dubitanter id credas, vel de causa seu ratione, ob illam Fidem amplexus fueris, et illam profitearis.

Si de primo fiat inquisitio, scilicet cur firmiter dubitanter id credas? respondebis, te id credere, Deus revelavit.

Si instet, unde scias Deum revelasse? respondebis, id habetur ex Scripturis vel ex divina Traditione.

Si urgeat, cur credas huic Scripturae vel Traditi ultimo loco respondebis, quia Ecclesia talem Scriptu vel Traditionem ut divinam agnovit, nobisque ut sic dendam proposuit. Et in ea Ecclesiae definitione et positione Fides nostra sisti debet, nec ultra progredi.

Quod si ulterius adhuc quaerat, quare credas Ecclesi et unde cognoscas, illam in propositionibus suis falli n posse? respondebis, te id Scripturae sacrae testimonio gnoscere. Neque propterea ullus erit circulus vitiosus; eo quod Scriptura per Ecclesiam, et Ecclesia per Script ram probetur. Non enim eadem, sed diversa ratione haec probatio reciproca, sicut legatus a rege missus exhib

primo litteras principis, et declarat esse veras, sicque earum stabilit authoritatem; postea vero eaedem litterae jam receptae vicissim legati missionem potestatemque ipsi a rege concessam probant, sed diversa, ut dictum est, ratione. Aliter siquidem authoritas est in legato, et aliter in regiis litteris. In illis enim litteris est tanquam in signo authentico, quo voluntas regis declaratur; in legato vero tanquam in subjecto, in quo authoritas illa recipitur. Sic Ecclesia ostendit et profert Scripturas canonicas, per quas nobis divina veritas et voluntas innotescit, et vicissim ab ipsis Scripturis authoritatem suam accipit.

Quod si ista non plene satisfaciunt, minime mirum videri debet, cum (ut supra dictum est) obscuritas et inevidentia sit conditio absolute necessaria in rebus credendis, Fidesque nostra sustentari et roborari debeat potius a gratia interna, quae nemini deest, et per quam Deus lucem et vires ad credendum subministrat, quam ab ulla demonstratione externa.

3. Si fiat inquisitio de secundo, scilicet de ratione et de causa movente ad credendum, et rogetur, quis (cum et divina revelatio et Ecclesiae propositio obscuritatem et inevidentiam secum semper junctam habeant,) quid ipsum impulerit, ut hunc quasi labyrinthum rerum obscurissimarum ingrederetur, et hanc Fidem amplecti et profiteri vellet; tunc declarabit et exponet rationes, et argumenta credibilitatis, quibus ipse inductus fuerit, et quivis prudens induci merito possit ad amplectendam et profitendam hujusmodi Fidem.

SECTIO IX.

Quomodo actus Fidei sit in praxim redigendus.

1. Cum (ut ait S. Thomas 1. quaest. 55. art. 2.) virtus sit habitus operativus, cujus perfectio in actione consistit, ut nihil hic desit eorum, quae ad Fidei perfectionem requiruntur, restat adhuc videndum, qua ratione Fides actus suos exercere possit. Pro cujus rei explicatione

Observandum est 1. quod, quamvis Fides ad potentiam cognoscitivam pertineat, ad illius tamen actum (ut initio hujus tractatus dictum est) non solus intellectus, sed etiam voluntas debet concurrere. Quia cum actus Fidei sit actus

virtutis, ac proinde meritorius, debet esse liber; ita ut qui credit, possit, si velit, non credere, et qui non credit, possit, etiam divina gratia adjutus, si velit, credere.

Observandum est 2. concursum illum voluntatis ad actum Fidei in eo consistere, quod ipsa voluntas non tantum applicet intellectum ad consideranda motiva credibilitatis, quae illum ad credendum inducere possunt; sed etiam quod efficaciter velit et imperet, intellectum ea credere propter authoritatem primae veritatis, Dei scilicet illa revelantis et attestantis ac per Ecclesiam proponentis; et sic captivet ipsum intellectum, quamvis aliquando reluctantem, in obsequium Fidei. His observatis si quaeratur, quid sit actum aliquem Fidei supernaturalis elicere?

2. Dicendum est, nihil esse aliud, quam libere intellectum applicare ad firmiter assentiendum alicui veritati a Deo revelatae et per Ecclesiam nobis propositae, quia veritas illa est a Deo revelata, et ut talis ab Ecclesia proponitur.

Unde patet, ad actum Fidei supernaturalis quinque requiri conditiones, quarum si vel una deficiat, deficit etiam Fides. Quod est valde notandum iis, quorum est, populum christianum ad Fidem erudire, ut virtutem adeo necessariam vere et perfecte in praxim redigere sciat.

Prima est, ut actus sit deliberatus, et a libera voluntatis electione procedat; quod est illi cum aliarum virtutum actibus commune.

Secunda, ut habeat pro objecto veritatem aliquam a Deo revelatam, sive per Scripturam sacram, sive per divinam Traditionem. Aliae enim veritates, quae a Deo revelatae non sunt, quantumcunque ad pietatis sensum excitandum aptae videantur, ad objectum tamen Fidei non pertinent; ac proinde actus, qui circa illas versaretur, Fidei supernaturalis dici non posset.

Tertia, ut intellectus assentiatur veritati a Deo revelatae propter authoritatem Dei revelantis. Si enim id faciat solummodo ob aliquam rationem credibilitatis, non amplius actum Fidei elicit, cum Fides sola Dei revelantis authoritate, non vero ulla ratione innitatur.

Quarta, ut firmiter et seclusa omni dubitatione assentiatur. Alias, si aliquam dubitationem deliberate admittat, assensus ille non amplius innitetur revelatione divina, vel

si innitatur, gravissimam injuriam Deo inferet, cujus veritatem et infallibilitatem hoc pacto in dubium revocabit.

Quinta denique conditio est, ut veritas a Deo revelata per Ecclesiam credenda proponatur. Cujus conditionis defectu Fides Haereticorum non est vera Fides supernaturalis, quia veritates, quas credunt, non ab Ecclesia, sed a sensu proprio et particulari judicio credentes accipiunt. Et non tantum ex hoc capite deficit illorum Fides, sed etiam ex eo, quod (ut docet S. Thomas 2. 2. quaest. 5. art. 3.) qui vel in uno articulo a Fide deficit, totam Fidem amittit; et S. Augustinus q. 1. in Matth. asserit, illum omnino deficere a Fide, qui falsa de Deo, vel de aliqua parte christianae doctrinae credit. Unde inferendum est, quantumcunque Haeretici plurima christianae religionis mysteria credere videantur, illos tamen non Fide supernaturali et divina, sed Fide tantum et opinione humana credere.

3. Addunt aliqui et sextam conditionem, scilicet ut assensus Fidei referatur in Deum, tanquam finem ultimum. Et hoc quidem verum est, si de Fide viva et per charitatem formata sermo sit, cujus omnes actus saltem virtualiter ab ipsa charitate informante in Deum referuntur. Verum proprie loquendo tales actus potius actus charitatis quam Fidei vocari debent; unde S. August. serm. 181. de verbis Domini, loquens de Fide illa per charitatem formata, dicit, quod credere in Deum est Deum diligere; et serm. 6. hanc inter peccatorem et justum ponit differentiam, quod peccator quidem credat Christo et credat Christum, sed non credat in Christum; hoc enim sine charitate, qua privatus est, facere non potest, ac proinde credere in Christum solius justi proprium est.

CAPUT IV.

De vitiis Fidei oppositis.

* De illis fuse agit S. Doctor 2. 2. quaest. 10. et sequentibus, ac praesertim de infidelitate in genere et haeresi. Nos circa utramque praecipuas solummodo difficultates attingemus, quarum resolutio veritatibus quibusdam practicis scitu necessariis lucem afferre potest.

SECTIO I.

An infidelitas sit peccatum.

1. Duplex est infidelitas in genere, ut docet S. Thomas sup. quaest. 10. art. 1. Alia secundum contrarietatem, quae est eorum, qui aperte repugnant Fidei, vel eam contemnunt; et certum est, ejusmodi infidelitatem esse peccatum, idque gravissimum, ut ostendit S. Augustinus tract. 89. in Joannem, et post illum S. Thomas art. 3.

Alia, quae ab eodem S. Doctore dicitur secundum negationem, estque illorum qui carent Fide, non quia ipsi Fidei repugnent, sed quia nihil unquam de illa audiverunt. Est autem difficultas inter Theologos, an ejusmodi infidelitas negativa sit peccatum, ita ut omnes infideles eo ipso quod non credunt, peccent. Pro cujus resolutione

2. Dicendum, infidelitatem illam negativam, eorum scilicet, qui nihil unquam de Fide audiverunt, et per quos non stetit quominus audirent, nullo modo esse peccatum.

Probatur 1. ex his Christi Domini verbis Joan. 15. *Si non venissem et locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.* Quo in loco cum Christus (ut explicat S. Augustinus sup. et post illum S. Thomas) loquatur de peccato illo, quod Judaei ejus verbis non credentes commiserunt, dicatque, quod peccatum illud non commisissent, si locutus eis non fuisset, sive per se, sive per Prophetas et Apostolos, ac proinde si de illo nihil unquam audivissent; hinc sequitur, illos qui Fide carent, eo quod nihil unquam de Fide audiverunt nec audire potuerunt, peccato infidelitatis non peccare.

Probatur 2. authoritate S. Augustini sup. cit. tract. 89. in Joannem, ubi explicans eadem illa Christi Domini verba dicit, *infideles illos, ad quos Christus non venit, et quibus non est loquutus, habere excusationem, non quidem de omni peccato suo, sed de hoc, quod in Christum non crediderunt.*

Probatur 3. hac ratione: Nullus peccat in eo, quod vitare non potest, sed non est in potestate hominis, infidelitatem negativam vitare, quia illam vitare non potest nisi credendo in Christum: *quomodo autem credent* (ut loquitur Apostolus Rom. 10.) *in eum, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?* Ex quo sequitur, quod, cum non

sit in potestate hominis, infidelitatem illam negativam vitare, ut explicatum est, illam proinde in eo peccatum non esse.

Observat autem recte idem S. Doctor citat. art. 1. quod quamvis infidelitas illa negativa non sit peccatum, nec illi, qui eo tantum modo sunt infideles, id est qui nihil unquam de Fide audierunt nec audire potuerunt, damnentur ob ejusmodi infidelitatem; eos tamen juste damnari ob alia peccata, quae committunt, et quae sine Fide nunquam remittuntur. Quae tamen si non commisissent, sed potius secundum legem naturae recte vixissent, haud dubie Deus illis succurrisset, et auxilia necessaria ad Fidem consequendam tribuisset, sive per se immediata aliqua revelatione, sive per alium hominem vel Angelum, veritates Fidei ipsis declarando, et gratiam ad assensum illis dandum necessariam elargiendo.

3. Quaeres, quid de illius infidelitate sentiendum sit, qui quidem non repugnat Fidei, nec aliquid contra Fidem sentit, sed tamen per negligentiam omittit audire et addiscere ea, quae sunt Fidei; quae proinde non credit, cum Fides sit ex auditu, vel si audivit, negligit attendere ad obligationem credendi, et sic etiam per negligentiam non credit. — Respondetur, infidelitatem illam non esse secundum negationem eo sensu, quo supra dictum est, sed secundum contrarietatem, quia scilicet is, qui eo modo non credit, posset credere, si vellet, ac proinde censetur, saltem interpretative contemnere Fidem, cum negligentia illa quam committit, non nisi ex vili aestimatione ipsius Fidei, ac proinde ex interpretativo aliquo ejus contemptu oriri possit; et ex consequenti talis infidelitas est peccatum, quia per illam licet non repugnet Fidei, tamen contemnit Fidem; quod juxta mentem S. Doctoris pertinet ad infidelitatem secundum contrarietatem, quam asserit esse peccatum, et quidem ex genere suo gravissimum.

SECTIO II.

Quot sint species infidelitatis.

Cum ea, quae sectione praecedenti dicta sunt, non modo de infidelitate in genere, sed de unaquaque infidelitatis specie in particulari intelligenda sint, necessarium

videtur hic inquirere, quot illius sint species. Pro cuju resolutione

Dicendum 1. si spectetur diversitas errorum particularium cum Fide pugnantium, determinari non posse, quot sint species infidelitatis; si vero diversa solummodo ratio, qua infidelitas potest adversari Fidei, tres illius species a S. Thoma, et communiter ab aliis doctoribus distingui, nempe Paganismum, Judaïsmum et Haeresim.

Prior pars hujus assertionis constat ex eo, quod errores, qui cum Fide pugnant, infiniti esse possint, ut indicat S. Augustinus lib. de haeresibus.

Posterior probatur, quia si vitium consideretur quatenus adversatur virtuti, tot ex hac parte assignari possunt species illius, quot modis contingit illud virtuti repugnare, sed infidelitas tribus praesertim modis repugnare potest Fidei, ut docet S. Thomas citata quaest. 10. art. 5. quia aut repugnat Fidei christianae nondum susceptae, et talis infidelitas est Paganorum seu Ethnicorum, aut repugnat Fidei christianae susceptae in figura, et haec est infidelitas Judaeorum; vel denique repugnat Fidei christianae susceptae in ipsa manifestatione veritatis, et haec est infidelitas Haereticorum; unde patet, tres praedictas species infidelitatis recte distingui.

2. Dicendum 2. ex his tribus infidelitatis speciebus simpliciter loquendo, infidelitatem Haereticorum esse omnium deterrimam, et Judaeorum deteriorem quam gentilium, ut docet S. Thomas art. 6. quia scilicet pessimum est, adversari Fidei susceptae in manifestatione veritatis, quod faciunt Haeretici; et pejus est, adversari Fidei susceptae in figura, quod faciunt Judaei, quam Fidei nullo modo susceptae, ut Pagani et Ethnici. Unde S. Petrus (epist. 2. cap. 2. de Judaeis et Haereticis loquens) *melius*, inquit, *erat eis, non agnoscere viam justitiae, quam post agnitionem retrorsum converti.* Qua de re videndus S. Chrysostomus homil. 50. ad populum Antioch. ubi multis exaggerat infidelitatem Judaeorum; et S. Hieronymus in cap. 18. Isa. ubi asserit, Haereticos impietate superare quoscunque alios infideles.

SECTIO III.

Quid sit Haeresis.

1. Nomen haeresis a verbo Graeco *αἱρέομαι*, quod eligere significat, derivatum est, ac secundum communem SS. Patrum et Doctorum usum sumitur pro prava et perversa electione alicujus dogmatis, quod non modo falsum et erroneum est, sed etiam Fidei christianae oppositum. In materia siquidem Fidei (ut recte dixit Tertullianus lib. de praescript.) *nobis nihil ex nostro arbitrio inducere licet; sed nec eligere, quod aliquis alius de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus authores, qui nec ipsi quidquam, quod ex arbitrio suo inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus assignaverunt.*

Nullum sane christiana religio dogma continet, quod humana electione inventum sit; nec humano beneplacito subest illius Fides, sed soli divinae revelationi per Ecclesiam propositae innititur, illiusque veritates omnes ab ipso Deo assertae, et ab eodem illarum credendarum obligatio hominibus imposita. Quod optime explicavit S. Bernardus epistola 190. his verbis:

Fides (ut docet Apostolus) *est substantia rerum sperandarum, non inanium phantasia conjecturarum. Audis substantiam: non licet tibi in Fide putare, vel disputare pro libito, non hac illaque vagari, per incerta opinionum, per devia errorum; substantiae nomine tibi aliquid certum fixumque praefigitur; certis clauderis finibus, certis limitibus arctaris.*

2. Ex quibus facile est, ad quaestionem propositam respondere; dicendum enim, haeresim esse vitium Fidei oppositum, quo quis Fidem in Baptismo professus, singulare aliquid et a communi Ecclesiae catholicae Fide ac sententia alienum sibi tenendum eligit, eique pertinaciter adhaeret.

Dicitur 1. *Vitium Fidei oppositum,* quod haeresi commune est cum aliis speciebus infidelitatis, ut ex antedictis patet.

Dicitur 2. *Quo quis Fidem in Baptismo professus,* quia secundum communem Theologorum et Canonistarum usum ille dicitur Haereticus, qui Fidem in Baptismo professus ab illa evertitur, et ejus veritati contradicit; alias si non

esset baptizatus, tunc non Haereticus, sed simpliciter infidelis diceretur. De qua re fusius agunt Alphonsus a Castro lib. 1. de punitione Haereticorum cap. 2. Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis c. 8. et alii.

Dicitur 3. *Quod aliquid singulare et a communi Ecclesiae catholicae Fide et sententia alienum sibi tenendum eligit,* quia hoc est Haereticorum peculiare, proprio ingenio ac judicio sibi eligere, quod credant. Unde S. Doctor quaest. 11. art. 1. dicit, quod *Haereticus intendit quidem Christo assentiri* (in quo differt ab Ethnico et Judaeo), *sed deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiat, quia non eligit ea, quae vere a Christo sunt tradita, sed ea, quae sibi propria mens suggerit.*

Dicitur 4. *Eique pertinaciter adhaeret,* quia (ut loquitur S. August. epist. 162.), *Si qui falsam ac perversam sententiam nulla pertinaci animositate defendant, et parati sint corrigi, et tota sollicitudine quaerant veritatem, non sunt inter Haereticos deputandi;* e contra (ut idem S. Pater effatur lib. 18. de civit. cap. 5.) *illi qui in Ecclesia pravum aliquid morbidumque sentiunt, si correpti ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, fiunt Haeretici.*

Est autem hic observandum, pertinaciam illam, quae Haereticum facit, non tam temporis diuturnitate, quam prava voluntatis dispositione esse aestimandam, ut recte probat Melchior Canus sup. cap. 9. Nam si quis sciens ac volens errori alicui ab Ecclesia damnato, tanquam Fidei catholicae contrario, una solummodo hora, aut etiam minori adhuc temporis spatio adhaereret, haud dubie Haereticus censendus esset.

Porro non modo ille dici debet Haereticus, qui articulum aliquem Fidei impugnat, aut errorem illi contrarium propugnat, sed etiam qui scienter ac deliberate aliquam Fidei veritatem in dubium revocat: quia, praeterquam quod juxta regulam juris, quae habetur cap. 1. de Haereticis, *dubius in Fide infidelis est*, qui scienter ac deliberate de hujusmodi veritate dubitat, censetur affirmative supponere authoritatem Ecclesiae, talem veritatem profitentis ac docentis, non esse certam et infallibilem, cui suppositioni pertinaciter adhaerere nullus nisi Haereticus potest.

SECTIO IV.

Quanam ratione dignosci possit, an doctrina aliqua seu propositio sit haeretica.

1. Hujus quaestionis resolutio non modo utilis, sed et necessaria visa est ad praecavendas haereses, quae, cum primum exoriri incipiunt sub falso et ementito vel eruditionis vel pietatis obtentu, plurimorum animos decipere ac tandem inficere solent, aut saltem implexos et ancipites reddere, ita ut vix apud se statuere audeant, quid tanquam certum et orthodoxum tenere, quidve tanquam falsum et heterodoxum debeant respuere. Cum autem maxime ad Theologum pertineat ista dignoscere, facemque aliis ad devitandos quoscunque errorum anfractus, ac certum veritatis tramitem sectandum praeferre; in eo sicut nihil temere apud se definire aut alios edocere debet, sic ipsi necessarium est, sedulo investigare, qua via et ratione, id quod sui muneris est, exequi possit.

Ut tamen ea, quae dicturi sumus, clarius ac facilius percipiantur, observanda est differentia, quae reperitur inter varias propositiones in materia Fidei ac religionis nocivas et perniciosas, quibus Ecclesiae censura inuri solet. Siquidem ex plurimis ipsius Ecclesiae decretis ac Pontificum diplomatibus constat, alias propositiones damnari absolute ut haereticas, alias vero ut erroneas, alias item ut suspectas, alias ut schismaticas, aut temerarias, aut scandalosas, aut piarum aurium offensivas, aut denique ut injuriosas et contumeliosas.

2. Propositio haeretica (ut ex antedictis patet) ea censetur, quae alicui propositioni Fidei contradictoria est; ita ut haeretica neget, quod illa, quae est de Fide, affirmat, aut e contra illa affirmet id quod ista negat.

Propositio erronea ea dicitur, quae opposita est communi Theologorum doctrinae, quae licet non fuerit determinata ab Ecclesia tanquam de Fide, per evidentem tamen consequentiam infertur ex ipsius Fidei principiis, unde et ad Fidem proxime accedit, ac proinde propositio illi contraria, quae dicitur erronea, ad haeresim proxime accedere censetur.

Propositio suspecta ea est, quae ab Haereticis ad

occultandam haeresim usurpatur aut usurpari potest, vel quae ex circumstantia personae loquentis seu scribentis, aut temporis, vel loci, censetur habere adjunctam alicujus haeresis suspicionem.

Schismatica propositio est ea, quae continet aliquid, quod unitati et paci Ecclesiae, aut obedientiae superioribus ecclesiasticis debitae adversatur.

Temeraria est, quae nullo authore Fide digno, nulla probabili ratione innixa extra communem Theologorum sensum vagatur.

Scandalosa, quae inducit occasionem scandali ac ruinae, hominesque vel a recto Fidei tramite, vel a debitis christianarum virtutum officiis abducere potest.

Piarum aurium offensiva, quae licet a doctis in aliquo sensu vero et recto intelligi possit, illos tamen, qui timoratam habent conscientiam, offendit in eo sensu, quem prae se ferre videtur.

Injuriosa denique seu contumeliosa propositio ea est, quae alicui statui, aut personae injuriam aut contumeliam facit.

Sunt et aliae quaedam censurarum notae, propositionibus quibusdam pravis inuri solitae, ut quod sint blasphemae, impiae, seditiosae et similes, quae satis ex ipsis terminis intelligi possunt.

Quamvis autem omnes et quaecunque propositiones, quae ab Ecclesia quovis modo ut pravae et nocivae damnantur, ab omnibus fidelibus abjici et repudiari debeant, tamen, cum propositiones illae, quae ut haereticae proscribuntur, sint omnium perniciosissimae, ideo ad illas dignoscendas peculiare studium a Theologo adhiberi debet, et nos ea, quae ad id maxime opportuna et apta visa sunt, in paragraphis sequentibus proponemus.

§. I.

Ad dignoscendum, an doctrina aliqua seu propositio sit Fidei contraria seu haeretica, certissimam regulam esse authoritatem sacrae Scripturae ac divinae Traditionis.

1. Cum juxta doctrinam Concilii Tridentini sess. 4. veritates Fide divina credendae contineantur *partim in sacris Scripturae libris, partim in Traditionibus non scriptis, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis*

Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt; hinc recte sequitur, dogmata quaecunque, de quibus dubitatur, an catholicae Fidei consona vel dissona sint, secundum illam divinam amussim esse dijudicanda, et siquidem aliquid continere deprehendantur, quod vel Scripturae sacrae eo sensu intellectae, quo ab Ecclesia intelligitur, vel divinae Traditioni, quam eadem Ecclesia agnoscit et profitetur, sit contrarium, ea haud dubie tanquam heterodoxa et haeretica penitus esse repudianda. Et haec quidem regula tanquam certissima et omnino infallibilis semper habita est; unde illa vox SS. Patrum in Conciliis oecumenicis frequenter usurpata, quoties vel aliquis error tanquam Fidei adversus, anathemate feriendus, vel aliqua Fidei veritas declaranda aut definienda fuit (*κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν*, id est *secundum antiquam Traditionem*), et saepius iterata anathemata in eos, qui aliter sentire auderent, quam sacra Scriptura vel Traditio divina contineat.

2. Et apposite Vincentius Lirinensis lib. adversus haereses cap. 1. de se ipso loquens, *saepe,* inquit, *magno studio et summa attentione perquirens a quam plurimis sanctitate et doctrina praestantibus viris, quonam modo possem certa quadam et quasi generali et regulari via catholicae Fidei veritatem ab haereticae pravitatis falsitate discernere, hujusmodi semper responsum ab omnibus fere retuli: quod sive ego, sive quis alius vellet exurgentium Haereticorum fraudes deprehendere laqueosque vitare, et in Fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire Fidem suam Domino adjuvante deberet; primo scilicet divinae legis authoritate, tum deinde Ecclesiae catholicae Traditione.*

Verum quoniam graves plerumque difficultates occurrere possunt, tum in dijudicando vero ac legitimo Scripturae sensu, tum etiam in divinis Traditionibus dignoscendis; ideo alia adhuc authoritas praeter authoritatem Scripturae ac Traditionis inquirenda et auscultanda ad dignoscendos errores Fidei catholicae adversos; et haec est authoritas Ecclesiae, de qua in sequenti paragrapho agetur.

§. II.

Authoritatem Ecclesiae necessariam esse, ut certo et infallibiliter de quavis doctrina seu propositione dijudicari possit, an Fidei contraria sit ac proinde haeretica.

1. Cum in dignoscendis Fidei veritatibus *nemo* (ut loquitur Concilium Tridentinum sess. 4.) *prudentiae suae inniti debeat,* neque (ut monet Spiritus sanctus Hierem. cap. 13.) Prophetae illi audiendi sint, *qui loquuntur de corde suo,* hoc est, qui solo spiritu particulari ac judicio proprio tanquam certo duce utuntur in iis, quae Fidem spectant: *Tuncque* (ut dixit S. Augustinus lib. cont. Cresconium Grammat. cap. 33.) *Scripturarum a nobis teneatur veritas, cum id facimus, quod universae placuit Ecclesiae, quam ipsa Scripturarum commendat authoritas.* Ideo quotiescunque difficultas et controversia aliqua occurrit circa ea, quae Fidem spectant, agiturque de dijudicando vero Scripturae sensu, aut Traditione aliqua divina dignoscenda; tunc si certam et infallibilem regulam sequi volumus, non est consulendus proprius aut cujusvis alterius particularis sensus, sed inquirendum, quid Ecclesia super hac re teneat, quid tanquam verum ac certum agnoscat et profiteatur, quidve tanquam erroneum et a Fide alienum repudiet. Ad ipsam quippe Ecclesiam (ut edixit Concilium Tridentinum supra) pertinet, *judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum;* ipsa est, quae Traditionis divinae a Spiritu sancto creditum sibi *depositum custodit.* Cumque ab ejus assistentia nunquam desitura obtinuerit, ut sit *columna et firmamentum veritatis,* hinc fit, ut in iis, quae tanquam credenda proponit, vel tanquam non credenda proscribit, neque falli neque fallere unquam possit. Unde ipse Augustinus, licet omnimoda eruditione instructissimus et ingenio perspicacissimo praeditus, dicere tamen non dubitavit, lib. cont. Epist. fundamenti cap. 5: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae catholicae commoveret authoritas.*

2. Cum vero ipsa Ecclesia duobus modis nos alloquatur et instruat, scilicet vel per Concilia oecumenica, quae ipsam universalem Ecclesiam repraesentant, vel per proprium caput visibile, Romanum scilicet Pontificem, cui Christus in persona Petri vices suas demandavit; ideo in sequentibus paragraphis videbimus, qua ratione decreta

Conciliorum oecumenicorum, aut Romanorum Pontificum sint certissimum ac tutissimum medium ad dignoscendos errores quoscunque Fidei oppositos.

§. III.

Conciliorum universalium decreta esse medium certissimum ad dignoscendos errores quoscunque Fidei oppositos.

1. Supponimus ex dicendis in tractatu de legibus, quod etiam satis constat ex perpetuo Ecclesiae usu, Concilia generalia legitime congregata plenissimam habere potestatem condendi leges, et sanciendi decreta, pro totius Ecclesiae regimine, sive in iis, quae ad Fidem, sive in aliis, quae ad morum disciplinam spectant, ipsamque Ecclesiam authoritate ac decretis ejusmodi Conciliorum tanquam medio certissimo et maxime efficaci variis temporibus usam esse tum ad haereses validius profligandas, tum ad instaurandam ecclesiasticam disciplinam, moresque Christianorum reformandos; nullusque Catholicus hactenus in dubium revocavit, quin omnes ubique terrarum fideles Conciliorum universalium decreta circa Fidem sincere ac humiliter recipere, veritatesque in ipsis definitas firmiter credere, ac errores proscriptos tanquam Fidei contrarios constanter repudiare teneantur.

Sic impia doctrina Arii in Concilio primo Nicaeno tanquam haeretica damnata est, et ut talis ab omnibus deinceps ubique terrarum fidelibus proscripta; sic aliae plurimae haereses variis in Conciliis oecumenicis anathemate perculsae, ut Macedonii in Constantinopolitano primo, Nestorii in Ephesino, Eutychetis in Chalcedonensi, et aliorum in aliis.

2. Cum vero Conciliorum oecumenicorum in Ecclesia cogendorum causae non ita frequentes sint; imo (ut censet S. Augustinus lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. ult.) rarissimae inveniantur haereses, ob quas damnandas necessitas existat cogendi ejusmodi Concilia; nec tamen inimicus homo desistat unquam, superseminare zizania in agro patrisfamilias, quae facillime et quavis data occasione in medio tritici succrescant; ideo medium aliud a nobis adhuc inquirendum est, quo zizania illa a tritico sejungere, et veritatem ab errore discernere possimus, et de hoc in paragrapho sequenti agetur.

§. IV.

Pontificis Romani authoritatem in iis, quae Fidem spectant, esse quoque medium certissimum ad doctrinam orthodoxam dignoscendam eamque ab heterodoxa et haeretica secernendam.

1. Concilium Florentinum sessione 25. in decreto Fidei definivit, *Romanum Pontificem successorem esse beati Petri principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse.* Ex quo sequitur, ad illum pertinere, de rebus ad Fidem et religionem spectantibus juridice cognoscere majoresque causas, quales sunt Fidei ac religionis, dijudicare, haereses emergentes damnare, veritates Fide divina credendas definire, ipsique omnes ubique terrarum fideles in his, quae Fidem et religionem spectant, subesse debere, ac vocem illius tanquam supremi Pastoris auscultare.

2. Hanc de Romani Pontificis authoritate doctrinam (quae aliquanto fusius in secunda hujus operis parte, tractatu de legibus explicabitur) optime expressit S. Bernardus epist. 190. ad Innocentium, ubi Pontificem illum sic alloquitur:

Oportet (inquit) *ad vestrum referri Apostolatum pericula quaeque et scandala emergentia in regno Dei, et praesertim, quae de Fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna Fidei, ubi non possit Fides sentire defectum. Haec quippe hujus praerogativa sedis; cui enim aliquando dictum est: Ego rogavi pro te, ut non deficiat Fides tua? Ergo, quod sequitur, a Petri successore exigitur; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Id quidem modo necessarium; tempus enim est, ut vestrum agnoscatis, Pater amantissime, Principatum, probetis zelum, ministerium honoretis; in eo plane impletis Petri vicem, cujus tenetis et sedem, si vestra admonitione corda in Fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis Fidei corruptores.*

3. Ex qua S. Bernardi doctrina, quae totius Ecclesiae communis est, sequitur 1. quod quoties aliqua controversia in materia Fidei exoritur, quoties aliquod novum dogma

exurgit, de quo dubitatur, an Fidei adversetur; certissimum medium ad veritatem dignoscendam eamque a quovis errore secernendam esse, ad sedem apostolicam recurrere et inde responsa petere, ubi Fides non possit sentire defectum. Ita fecit S. Hieronymus in controversiis quibusdam circa Fidem Antiochiae exortis; super quibus judicium apostolicae sedis exquirit, ut videre est in epistola, quam super hac re scripsit ad Damasum Papam.

Idem etiam fecerunt S. Episcopi Victricius et Exuperius, ille Rothomagensis, hic Tolosanus, cum primum nefariam Vigilantii doctrinam in Gallis emergere conspicati sunt, super qua Innocentium primum consuluerunt, ut videre est apud Baronium tom. 5. ad ann. 406. num. 47.

Eodem modo se gessit Alcimus Avitus, Episcopus Viennensis, dum Hormisdam Papam super erroribus Graecorum consuluit, ut ex ejus epistola ad illum Pontificem constat.

Simili ratione Possessor Episcopus Africanus eundem Hormisdam consuluit super doctrina cujusdam libri a Fausto Regiensi Episcopo editi.

Innumera prope exempla aliorum sanctorum Episcoporum et Doctorum ex historia ecclesiastica afferri possent, qui similibus in casibus, in quibus de Fide agebatur, ad Petri sedem recurrerunt, ut veritatem ab errore certo dignoscerent.

4. Sequitur 2. ex eadem doctrina supra allata, quod, quoties aliquid in materia Fidei definitum est a Romano Pontifice ex cathedra loquente, hoc est, quando loquitur non ut Doctor particularis, sed ut Christi Vicarius totiusque Ecclesiae caput, et servata legitimi judicii forma; quoties, inquam, ab illo ut sic doctrina aliqua seu propositio declarata est haeretica et ut talis damnata, vel e contra quoties veritas aliqua tanquam Fide credenda definita est; teneri Christianos omnes, illius judicio assentiri, ac decretis obtemperare; proindeque damnare, quod sedes illa apostolica damnat, approbare, quod approbat; et ut loquitur S. Hieronymus citata epistola ad Damasum, cathedrae Petri, Fidei communione consociari.

Ita semper in Ecclesia servatum est, quod innumeris prope exemplis probari posset, quae passim in annalibus ecclesiasticis occurrunt. Instar omnium erit illud, quod in Galliis contigit tempore sancti Leonis Papae, qui cum epistolae decretalis, qua Eutychetis haeresim damnaverat,

tam de doctrina quam de personis ullum subsit periculu aut temere judicandi, aut quovis alio modo peccandi conti charitatem. Imo si quis nescio quo vano conscientiae scru pulo aut fortassis humano aliquo respectu recusaret, au subterfugeret, damnare ea, quae sedes apostolica damnasse aut pro Catholicis et Orthodoxis habere vellet eos, qui ad versus ejusdem sedis authoritatem contumaces, illius de cretis in materia Fidei humiliter ac sincere subesse recu sarent, tunc procul dubio longe gravius delinqueret, tui in eo, quod judicium proprium et particulare sedis apo stolicae judicio anteferret, quod quidem est judicii teme rarii genus longe damnabilius; tum etiam quia sic recu sando aut subterfugiendo peccaret contra obedientiam Ec clesiae debitam, et simul etiam exponeret se periculo pec candi contra Fidem, et fortasse contra charitatem, ration scandali, quo alios ad similem aliquam pravam dispositionem suo exemplo induceret.

Quaeres, quomodo se gerere debeat Theologus in eo casu, in quo nova aliqua doctrina exoriretur, quae ipsi suspecta foret, et de qua tamen nullum adhuc judicium Ecclesia protulisset. Respondetur, in eo casu nihil melius ab eo fieri posse, quam auscultare monitum Apostoli dicentis: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt, quia multi Pseudoprophetae exierunt in mundum;* et alio in loco: *Videte, ne quis vos decipiat per fallaciam etc.* Ac proinde sicut neque leviter credere, neque temere judicare aut condemnare licet, sic etiam oportet probare, et quantum spiritus et prudentia suggesserit perpendere, qualia sint, quae in ejusmodi nova doctrina proponuntur, et an cum iis, quae habentur ex sacra Scriptura, aut ex decretis Conciliorum seu Pontificum, aut ex communi Patrum et Doctorum Ecclesiae consensu, concordent; et si quidem ratio aliqua dubitandi subsit, tutissimum erit sibi a tali doctrina cavere, et novitatem quamcunque in materia Fidei et religionis semper suspectam habere, donec Ecclesia judicio suo definierit, quid de ejusmodi doctrina tenendum sit.

Atque hactenus de Fide; nunc de primario ejus objecto, nempe Deo.

TRACTATUS II.

De Deo.

Post tractatum de Fide sequitur, ut de illius primario et praecipuo objecto, nempe Deo, loquamur. Cum vero duplici modo spectari possit a nobis Deus: 1. quatenus est unus et indivisus in essentia, 2. quatenus est trinus in personis, nos hic illum priori modo considerabimus, de eodem, ut in personis trino, in sequenti tractatu acturi.

Quamvis autem, quae de Deo, utpote infinito in omni genere entis et perfectionis, dicenda forent, nullis possint terminis circumscribi; nos ex innumeris veritatibus, quae in illius infinitae essentiae cognitione continentur, paucas tantum easque nostro captui magis accommodatas et Fidei nostrae illustrandae magis necessarias excerpemus, eoque ordine proponemus, quem S. Doctor in prologo 2. quaestionis partis 1. praescripsit, cum dixit, tria de Deo quaeri posse: 1. an sit, 2. qualis sit, 3. qualiter operetur. Nos igitur illius vestigiis inhaerentes agemus in primo capite de existentia Dei, in secundo de illius proprietatibus seu attributis, in tertio, quarto et quinto de ejusdem operationibus, in sexto demum videbimus, qua ratione divina essentia clare et perfecte a nobis cognosci possit.

CAPUT I.

De existentia Dei.

SECTIO I.

Quibus rationibus probari possit Deum esse.

1. Quamvis hujus quaestionis propositionem pietas interdicere videatur, refugiatque animus vel solum cogitare, quod Dei existentia in dubium revocari possit; nihilominus, cum non desint impii, qui (ut testatur Propheta Ps. 52.)

dicant in corde suo, *non est Deus*, et cum aliquando etia pii tentationibus importunis circa ipsam Dei existentia exagitentur, ideo non erit inutile, breviter hic ration praecipuas adnotare, quibus Theologi Dei existentiam, n quidem a priori, hoc est per causam (quod impossibi est), sed a posteriori, hoc est per effectus, probare solen Ut enim recte dicit Sapiens cap. 13. *A magnitudine speci et creaturae poterit cognoscibiliter creator horum videri.* I Apostolus ex creaturarum consideratione Deum ita evident cognosci posse dicit, ut plane asserat esse inexcusabil eos, qui Deum per illas non cognoverunt, vel cognitu non glorificaverunt.

Sunt autem quinque praecipuae rationes, quibus S. Do ctor et cum illo communiter Theologi existentiam De probant.

2. Prima ducitur ex motu seu mutatione rerum crea tarum. Nam sensu patet, aliqua moveri seu mutari. Omn autem quod movetur, ab alio movetur; nihil enim move tur, nisi prout est in potentia ad id, ad quod movetur sicut nihil movet aliquid, nisi secundum quod est in actu educendo illud de potentia in actum. Et quia non es possibile, idem simul esse in potentia et in actu secundun idem, hinc sequitur necessario, quod oportet aliud ess movens, aliud motum. Cum autem non procedatur in infinitum (hoc enim impossibile est, et nulla ratione concipi potest), necesse est devenire ad aliquem primum motorem, qui a nullo moveatur, et a quo motus omnis aliorum incipiat. Et hunc dicimus Deum.

3. Secunda ratio ducitur ex consideratione causae efficientis. In istis enim sensibilibus invenitur ordo causarum efficientium; nihil enim potest esse causa sui ipsius, alioquin esset prius se ipso. Nec etiam admitti potest progressus in infinitum, ut supra dictum est. Quare necesse est devenire ad aliquam primam causam efficientem, quae a nulla alia superiori oriatur, et a qua alii omnes effectus procedant. Et haec prima causa est Deus.

4. Tertia ratio ducitur ex possibili et necessario. Cum enim ea omnia, quae videmus, in rerum natura possint non esse: si omnia quae sunt, hujus conditionis essent, potuissent omnia non existere; et sic aliquando potuisset nihil esse, et ex consequenti neque modo aliquid esset; cum illud, quod potest non esse, non potuerit a se ipso

incipere esse, neque etiam ab alio, si totum quod est, tale est, ut possit non esse; quare, ne illud absurdum sequatur, admittendum est aliquod ens necessarium per se, quod semper et necessario sit, et quod aliter se habere non possit, a quo alia omnia possibilia suum esse accipiant. Et hoc est, quod vocamus Deum.

5. Quarta ratio desumitur ex variis gradibus qui in rebus inveniuntur. In illis enim invenitur aliquid magis et minus bonum, verum, perfectum etc. sed magis et minus dicuntur de diversis, secundum quod diversimode appropinquant ad aliquid, quod maxime est, ac proinde quod est optimum, verissimum, perfectissimum, et ex consequenti quod est maxime ens. Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere, est causa omnium, quae sunt illius generis. Unde sequitur, esse aliquid, quod maxime, optime, verissime et perfectissime sit, quodque proinde in omnibus entibus sit causa ipsius esse, ac totius bonitatis, veritatis et perfectionis, quae ipsis inest. Et hoc dicimus Deum.

6. Quinta denique ratio ducitur ex gubernatione rerum. Videmus enim, quod aliqua, quae cognitione carent, nempe corpora naturalia, operantur propter finem aliquem; quod apparet ex hoc, quia semper aut frequentius eodem modo operantur; unde patet, quod non casu sed ex intentione perveniunt ad finem. Ea vero, quae cognitione carent, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente et intelligente. Est igitur in rerum natura aliquod perfectissimum intelligens, a quo res omnes naturales in suos fines diriguntur. Et hoc dicimus Deum.

7. His rationibus ex S. Doctore desumptis duas alias magis populares addere possumus. Prima est, qua utitur S. Athanasius libro contra Gentiles, ubi Deum esse probat ex conflictu perpetuo elementorum inter se, ob contrarias qualitates, quibus constant. Quo quidem conflictu, licet se perpetuo infestent, et ad mutuam destructionem continuo tendant; tamen illa non obstante conservantur, et perseverant in omnem temporum longinquitatem. *Atqui fieri non posset* (inquit ille S. Pater) *ut ista omnia invicem confligentia et contraria durarent, et conservarentur, nisi summus aliquis esset moderator ac Dominus, qui ea sociaret, cui et elementa ipsa velut hero famuli ad nutum obtemperarent.*

Ratione diversa S. Gregorius Nazianzenus orat. 4. ex pulchritudine, ordine, situ, dispositione, proportione etc.

rerum omnium hujus universi, ac praesertim (ut caetera taceantur) ex tam constanti tamque mirabili coelorum motu solisque accessu et recessu demonstrari posse existimat, esse aliquem summum creatorem et conservatorem, qui haec omnia tam diversa regat ac moderetur. Et S. Chrysostomus hom. 9. ad populum Antiochenum ait, creaturas tam clare suum conditorem praedicare, ut neque Scytha, neque Barbarus, neque Indus, neque ulla alia gens sit, quae hanc vocem omni tuba clariorem intelligere non possit.

SECTIO II.

Quibus rationibus demonstrari possit, unum esse Deum et non plures.

1. Hujus veritatis de unitate Dei demonstratio ex praecedenti de ejusdem Dei existentia necessario sequitur. Ut enim recte dixit Tertullianus lib. 1. contra Marcion. cap. 5. *Deus, si non unus est, non est.* Et S. Athanas. in lib. cont. Gentiles, *Deos esse multos, perinde esse, ac nullos dicere.*

Ut tamen haec veritas adhuc clarius innotescat, variae suppetunt rationes, quas SS. Patres scriptis suis inseruerunt, ex quibus aliquot seligemus.

Primam ducere possumus ex ipso naturali instinctu hominum, qui vel in mediis gentilitatis erroribus, tamen communi sermone Deum unicum semper agnoverunt. *Nam et cum jurant* (ut ait Lactantius lib. 2. institut. Christ. c. 1.) *et cum gratias agunt, non Jovem aut Deos multos, sed Deum nominant. Adeo ipsa veritas, cogente natura, etiam ab invitis pectoribus erumpit.*

2. Secundam rationem desumit S. Athanasius sup. ex ordine et administratione hujus mundi. *Non enim* (inquit) *si plures essent rerum creatarum principes, servari posset ejusmodi universitatis ordo; sed omnia confusa et perturbata forent, cum unusquisque omnia ad suum arbitrium traheret.*

Tertiam adhuc rationem nobis suggerit Boëthius lib. 4. de Consol. pros. 10. ex eo, quod Deus est summe bonus et summe perfectus, adeoque summum creaturae bonum; si enim haec illi summa bonitas et perfectio deesset, jam non esset Deus; omnes enim in eo conveniunt, ut Deum esse sentiant illud, quod optimum et perfectissimum est, et quo nihil melius et perfectius excogitari potest. Atqui,

si essent v. g. duo Dii, totidemque summa bona, unum alterum non esset, atque adeo mancum et defectuosum esset, quia deesset illi summum bonum, quod esset alter Deus, a quo diversus esset. Unde sequitur, esse tantum unum Deum, nec plures esse ullo modo posse.

SECTIO III.

An possit a nobis aliquod nomen Deo imponi, et qualiter nominari debeat.

1. Ad priorem quaestionis propositae partem cum distinctione respondendum est.

Si enim sermo sit de nomine, quod essentiam divinam perfecte et distincte, sicuti est, significet, certum est (ut docet S. Thomas p. 1. q. 23. art. 1.) nullum tale nomen a nobis, quamdiu viatores sumus, posse vel exprimi vel concipi. Cum enim nomina sint signa et expressiones conceptuum, quos de rebus formamus, eo tantum modo possumus res aliquas per nomina exprimere, quo eas concipimus et cognoscimus. Atqui divina essentia non potest a nobis, quamdiu viatores sumus, perfecte, ut in se est, percipi et cognosci, ergo nec ullo nomine perfecte, ut in se est, exprimi aut explicari. Unde communiter SS. Patres vocant Deum innominabilem, ineffabilem etc. Et S. Augustinus in Ps. 85. *Facilius*, inquit, *dicimus, quid Deus non sit, quam quid sit; terram cogitas, non est hoc Deus; omnia cogitas, quae sunt in terra, in mari, in coelo, non est hoc Deus; hoc solum possum dicere, quid non sit Deus, non quid sit.*

2. Si quaestio intelligatur de nomine, quo, licet imperfecte, exprimamus naturam divinam, aut ejus aliquam perfectionem, prout a nobis in hac vita concipi potest; certum est, eo modo posse a nobis Deum nominari. Hinc videmus, in Scripturis tot illi nomina tribui, illumque vocari Dominum, Deum, omnipotentem, aeternum etc. unde S. Augustinus tract. 13. in S. Joan. *Omnia*, inquit, *possunt dici de Deo, et nihil digne dicitur de Deo, nihil latius hac inopia; quaeris congruum, non invenis; quaeris quoquo modo dicere, omnia invenis.*

3. Ad secundam quaestionis propositae partem ut respondeatur, multiplici distinctione opus est.

Eorum enim nominum, quae Deo tribui possunt, alia sunt negativa, per quae profitemur, nihil in Deo defectuositatis aut imperfectionis reperiri, ut quando dicimus, illum esse increatum, immutabilem, immensum etc. Alia vero sunt affirmativa, per quae aliquam illius perfectionem, prout a nobis concipitur, exprimimus; ut quando dicimus, Deum esse sapientem, justum, sanctum etc. In quibus nominibus duo debent considerari, ut recte monet S. Doctor supra art. 3. scilicet id, quod illis nominibus significatur, et modus quo significatur. Quantum ad id, quod significatur, nomina illa Deo proprie competunt, et magis quam creaturis. Quantum vero ad modum significandi, non proprie dicuntur de Deo; cum habeant modum significandi, qui creaturis magis quam Deo competit.

Rursus nomina affirmativa, quae de Deo dicuntur, alia sunt absoluta, ut quando Deus dicitur sapiens, bonus etc. Quae quidem nomina (ut recte notat S. Thomas art. 2.) Deum significant, non prout in se est, sed prout a nobis intelligitur in hac vita. Cum enim intellectus noster ex creaturis Deum cognoscat, sic eum cognoscit, sicut illum creaturae repraesentant, per illas nempe perfectiones, quas ab eo participant. Unde (ut ait S. Doctor) cum dicimus, Deus est bonus, sensus est: id quod bonitatem dicimus in creaturis, praeexistere in Deo; sed secundum alium longe, imo infinite excellentiorem modum: et sic de aliis. Alia vero nomina sunt relativa; qualia sunt illa, quae aliquam Dei perfectionem significant, cum relatione ad creaturas, vel potius creaturarum ad Deum (creaturae siquidem realem ad Deum habent relationem, non Deus ad illas), ut quando vocamus illum creatorem, redemptorem, justificatorem etc.

Alia denique sunt nomina, quae solius Dei sunt propria, ut quando vocatur aeternus, infinitus, immensus etc. Haec enim nomina soli Deo competunt, nec ullis creaturis possunt communicari. Alia vero, quae aliquo modo sunt ipsi cum creaturis communia, ut cum dicitur justus, sapiens, fortis etc. Haec enim nomina etiam de creaturis suo modo dici possunt.

4. Observandum est autem, unum esse illi prae caeteris maxime proprium, scilicet hoc nomen Deus. Quod licet ab aliqua ejus operatione derivetur, nimirum a contemplatione (ex verbo enim Graeco θεᾶσθαι, quod signi-

ficat considerare seu contemplari, formatum est nomen Θεὸς, a quo vox latina Deus), tamen communiter pro ipsa Dei natura significanda usurpatur; unde dicit Tertullianus lib. contra Hermogen. cap. 3. *Deus substantiae ipsius nomen est, id est divinitatis; Dominus vero non substantiae, sed potestatis.* Et eo sensu dicit S. Doctor art. 9. nomen illud esse incommunicabile creaturis, cum natura divina illis communicari non possit. Unde, quando in Scripturis aliquibus creaturis tribuitur, ut Ps. 81. *Ego dixi, Dii estis,* hoc tantum improprie et secundum quamdam imperfectam similitudinem, non autem secundum propriam et formalem ipsius nominis significationem intelligendum est.

CAPUT II.

De attributis divinis.

SECTIO I.

An et quomodo attributa Dei inter se et ab ejus essentia distinguantur.

1. Per attributa Dei nihil aliud intelligimus, quam id quod per nomina Dei significari supra declaravimus, scilicet praedicata aliqua, quibus vel divina natura, vel illius perfectiones secundum nostrum concipiendi modum exprimuntur; unde quaestiones eaedem, quae fiunt de attributis, etiam de nominibus Dei fieri possunt. Utimur tamen voce attributorum, tum ut apud Theologos magis usitata, tum etiam ut magis apta ad illa declaranda, quae de divinis perfectionibus dicenda sunt. Sicut enim nomen Dei naturam ejus praesertim designat, sic attributa, ipsius naturae perfectiones et proprietates tanquam ipsi adjunctas, prout a nobis imperfecte concipiuntur, expressius significant.

Hoc igitur supposito, ad quaestionem propositam respondendum est cum distinctione. Si enim sermo sit de attributis divinis, prout sunt re ipsa in Deo, dicendum est, illa nec ab essentia divina, nec etiam inter se ullo modo esse distincta. Si vero de iisdem loquamur, prout a nobis in hac vita concipi possunt, dicendum est, illa

distincta esse tam ab essentia divina, quam inter se; non quidem realiter, sed per rationem.

2. Ut haec assertio intelligatur, notandum est, quod quamvis Deus in se sit maxime simplex, ut sectione sequenti dicetur; quia tamen in unica illa sua et simplici essentia omnes perfectiones et excellentias possibiles continet, nec possumus secundum nostrum imperfectum concipiendi modum tantam perfectionum varietatem in uno simplici ente concipere; ideo noster intellectus indiget variis et distinctis conceptibus, quibus illarum divinarum perfectionum species aliquas in se exprimat, ad instar illarum, quas in rebus creatis inesse cognoscit. Et sic illas divinas perfectiones per conceptus varios distinguit, quod Theologi vocant distinguere ratione, licet in se nullo modo distinguantur, sed sint unica et simplicissima ipsius Dei perfectio.

3. Haec assertio sic explicata continet veritatem, quae medium locum tenet inter duos errores oppositos.

Primus est Gilberti Porretani, qui (ut refert S. Bernardus serm. 8. in Cant.) dicebat, sapientiam, justitiam et reliqua divina attributa ab ipso Deo esse realiter distincta, ac proinde sapientiam, qua Deus est sapiens, justitiam, qua justus est, imo et divinitatem, qua Deus est, non esse Deum, sed quid ab eo realiter distinctum.

Alius error huic oppositus fuit Aëtii, Eunomii et aliorum, qui (ut refert S. Epiphanius haeresi 76. et S. Basilius lib. contra Eunomium) nullam distinctionem conceptus et rationis inter attributa divina recipere volebant; sed permiscebant et confundebant omnia, quae de perfectionibus divinis dici aut cogitari poterant, asserentes omnem illam distinctionem in sola nominum prolatione consistere, et eum vocibus dissolvi et evanescere.

Jam probatur assertio, et simul errores illi refelluntur 1. ex eo, quod in Scripturis sacris Spiritus sanctus diversos nobis de divinis perfectionibus conceptus suggerit; aliter enim de misericordia, aliter de justitia loquitur, aliter de omnipotentia, aliter item de sapientia et sic de aliis. Unde qui istos conceptus Scripturae verbis expressos confunderet, et unum pro altero promiscue acciperet, sensum omnem Scripturarum everteret. Ex quo sequitur, nos recte posse variis et distinctis conceptibus divinas perfectiones exprimere et enunciare; neque enim aliter nobis de Deo loquendum

est (ut ait S. Hilarius lib. 5. de Trinit.) quam sicut ipse ad intelligentiam nostram de se loquutus est; proindeque attributa illa Dei, secundum nostrum concipiendi modum, esse aliquo pacto inter se distincta. Atqui non sunt distincta realiter; hic enim fuit error Porretani, qui in Concilio Rhemensi ab Eugenio Papa damnatus est. Ergo distincta sunt tantummodo per rationem.

Probatur 2. ex S. Basilio loco citato, ubi dicit, nullum esse nomen, quod totam Dei naturam comprehendat, et quantum satis est, explicet; quare multa esse ac diversa, quae singula propriam habent significationem. Et ex S. Greg. Nysseno, qui lib. 1. adversus eundem Eunomium asserit, uniuscujusque nominis, quod de Deo dicitur, propriam ac singularem esse notionem. Et apposite S. Cyrillus thesi 31. contra Eunomianos *non potest*, inquit, *humana natura majus aliquid, quam ipsa sit; de Deo dicere; nostro enim proprio modo intelligimus, ex iis quae in nobis sunt, majorum exempla sumentes, ut qui in parva tabula coelestem describunt circulum.*

An autem praeter illam distinctionem rationis inter attributa divina aliqua alia distinctio formalis sit admittenda; an item distinctio illa, sive formalis sive quaecunque alia, fieri debeat cum respectu ad proprietates creaturarum realiter inter se distinctas, non est nostri instituti curiosius inquirere. Sufficit nobis, ut in illorum Dei attributorum notione sciamus, fide divina credendum esse, aliquam inter illa reperiri distinctionem, illamque non esse realem; liberum relinquimus cuique illam, sive ut formalem, sive quocunque alio modo concipere, dummodo intra veritatis limites suos conceptus coërcere velit.

SECTIO II.

An divina essentia sit omnino simplex.

1. Supponimus, perfectam simplicitatem consistere in exclusione cujuscunque compositionis, divisionis et potentialitatis, ac proinde dicere summam actualitatem. Hoc breviter supposito

Dicendum est, essentiam divinam esse cujuscunque compositionis, divisionis, et potentialitatis prorsus expertem, ac proinde omnino simplicem.

Probatur 1. ex Scriptura. Exod. 3. *Qui est, misit me ad vos etc.* Quibus verbis Scriptura de Deo tanquam de ente maxime simplici loquitur.

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 1. ubi definitum est, Deum esse unam substantiam, seu naturam omnino simplicem.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. 11. de Civit. cap. 20. ubi dicit, *solam naturam divinam esse simplicem, quia nihil habet, quod possit amittere; nec in ea aliud est habens, aliud quod habetur.* Et S. Gregorius lib. 16. Moral. cap. 21. *Natura Dei est simplex, nec aliud ipse, aliud dotes ejus sunt; Deus enim hoc est, quod habet.*

Probatur 4. ratione, quia cum Deus sit primum ens in genere perfectionis, omne id, quod perfectius est, debet Deo inesse. Atqui caeteris paribus perfectius est, habere omnem et quamlibet perfectionem consistentem in una tantum simplici entitate, quam in aliqua entitate composita, consurgente ex conjunctione plurium inter se. Ergo etc.

2. Ex hac veritate sic probata refellitur error Anthropomorphitarum, qui (ut refert Epiphanius haeresi 70.) asserebant, Deum habere aliquod corpus. Cujus erroris falsitas praeter ea, quae supra dicta sunt, manifeste convincitur ex his Christi verbis S. Joan. 4. *Spiritus est Deus;* quorum verborum authoritate utitur S. Epiphanius supra et alii SS. Patres ad illam haeresim refellendam.

Cum igitur, ut ex dictis patet, Deus sit omnino simplex, hinc sequitur, ut recte docet S. Thomas p. 1. q. 3. illum nullo modo esse compositum, sive ex essentia et existentia, sive ex genere et differentia, sive ex potentia et actu, sive ex substantia et accidentibus, cum omnes isti compositionis modi ejus perfectissimae simplicitati supra assertae et probatae repugnent, ac proinde illum esse actum purissimum et simplicissimum.

SECTIO III.

An et qua ratione divina essentia in sua simplicitate contineat omnes rerum omnium perfectiones.

1. Dicendum primo, omnes rerum omnium perfectiones in Deo contineri. Ita S. Thomas part. 1. q. 4. art. 2.

Probatur 1. ex Scriptura: Exod. 3. ubi Deus Moysi ejus

conspectum desideranti dicit: *Ostendam tibi omne bonum.* Ps. 49. *Pulchritudo agri mecum est.* Prov. 8. *Mecum sunt divitiae et gloria et opes.*

Probatur 2. ex S. Dionys. lib. de div. Nom. c. 5. *Cuncta continet Deus secundum superextensam simplicem infinitatem suam.* Et S. August. lib. 4. de Trinit. c. 1. *Unum est Dei verbum, per quod facta sunt omnia; quod est incommutabilis veritas, ubi principaliter et incommutabiliter sunt omnia simul, non solum quae nunc sunt in hac universa creatura, verum etiam quae fuerunt et quae futura sunt, ubi nec fuerunt, nec futura sunt, sed tantummodo sunt, et omnia vita sunt, et omnia unum sunt.*

Probatur 3. hac ratione, qua utitur S. Thomas loco cit. Quidquid perfectionis est in effectu, oportet inveniri in causa effectiva; quidquid enim habet effectus, illud habet a sua causa efficiente, et nemo dat, quod non habet. Cum ergo Deus sit prima causa effectiva rerum omnium, oportet omnium rerum perfectiones in illo praeexistere.

2. Dicendum 2. rerum creatarum perfectiones, licet omnes in Deo sint, non uno tamen eodemque modo esse; sed quasdam esse in ipso formaliter, alias vero solum eminenter.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, perfectiones, quae in rebus creatis reperiuntur, duplicis esse generis.

Quaedam enim (ut observat S. Anselmus in Monol. cap. 14. et ex eo Theologi) dicuntur perfectiones simpliciter simplices; quae scilicet tales sunt, ut nullam secum imperfectionem habeant adjunctam, nec cum ulla alia perfectione majori, vel aequali sint in eodem ente incompossibiles, quales sunt sapientia, justitia etc. Et hae perfectiones sunt formaliter in Deo.

Aliae vero dicuntur perfectiones secundum quid; quae licet sint quaedam entis perfectiones, aliquam tamen imperfectionem habent sibi admixtam, vel repugnantiam et incompatibilitatem in eodem ente cum alia majori vel aequali perfectione; ut sunt qualitates et perfectiones rerum corporearum. Illae autem perfectiones, cum vere in Deo sint, ut supra probatum est, et formaliter, hoc est, secundum propriam rationem in eo esse non possint, ut per se patet; sequitur, ut sint eminenter, hoc est, modo quodam infinite meliori et excellentiori, quam sint in ipsis creaturis.

3. Quamvis vero totius entis creati perfectio in Deo sit, alterutro ex his duobus modis, non tamen propterea creatura quaelibet potest dici Deus; ipsa enim semper in se remanet infinite a Deo distans, ac proinde omnino distincta. Quod hic observamus contra quoddam Wicleffi delirium, qui, ut notat S. Thomas Valdensis lib. 1. doct. fid. cap. 1. asserebat, propter illud esse, quod habent creaturae in Deo, quamlibet creaturam esse et posse dici Deum. Quod ipse ibidem refellit, tanquam non solum a veritate nostrae fidei, sed etiam a ratione naturali prorsus alienum.

Hinc etiam similiter refellitur Servetus, qui eo usque insaniae progressus est, ut in epist. 6. ad Calvinum diceret, Deum in lapide vere et proprie esse lapidem, in trunco truncum et sic in aliis, oblitus nimirum, *quanto his dominator eorum speciosior est.* Sap. 13.

SECTIO IV.

An Deus sit immutabilis.

1. Catholica fide tenendum est, Deum esse omnino immutabilem, id est omnis mutationis omnino expertem.

Probatur 1. ex Scriptura. Num. 23. *Non est Deus, sicut filius hominis, ut mutetur.* Malach. 3. *Ego Deus, et non mutor.* S. Jacobi 1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Probatur 2. ex S. Augustino in illa verba Ps. 89. *A saeculo et usque in saeculum tu es Deus.* Ubi sic loquitur: *Non dicit Propheta, a saeculo tu fuisti, et usque ad saeculum tu eris, sed praesentis significationis verbum posuit, insinuans Dei substantiam omni modo incommutabilem, ubi non est fuit aut erit, sed tantummodo est.* Ad quae verba apposite S. Bernardus serm. 31. in Cant. *Tolle fuit et erit, unde jam transmutatio aut vicissitudinis obumbratio?*

Probatur 3. ratione, quia, ut ait Augustinus, omnis mutatio aut in pejus est, aut in melius. Atqui Deus neque in pejus, neque in melius mutari potest. Ergo omnino mutari non potest.

2. Objicies, multa reperiri in Scripturis, quae mutationem aliquam in Deo significare videntur. Genes. 6. dicit Deus: *Poenitet me fecisse hominem.* Jerem. 18. *Si gens illa*

egerit poenitentiam a malo suo, agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi.

Respondetur, omnes istas et similes locutiones debere accipi figurate et metaphorice; in hisque Deum se nostro imperfecto concipiendi modo accommodare, ut significet ita se exterius gerere, ac si vere sententiam mutaret; cum tamen re vera in se immutabilis perseveret, ac semper eodem modo se habeat. Et haec facilius intelligi poterunt, fientque evidentiora ex iis, quae dicentur, cum de operationibus ad intellectum et voluntatem Dei pertinentibus agetur.

SECTIO V.

An Deus sit aeternus.

1. Aeternitas communiter a Theologis definitur interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio; quae definitio desumitur ex Boëthio lib. 5. de Consol. pros. 6. et ante Boëthium hanc attigit S. Augustinus in Ps. 101. ubi dicit, quod *in aeternitate nihil est praeteritum, quasi jam non sit; nihil futurum, quasi nondum sit; sed non est ibi, nisi est.* Et lib. 2. Confess. cap. 11. *Quis tenebit illud,* cor scilicet hominis, *et affiget illud; ut paululum stet et paululum rapiat splendorem semper stantis aeternitatis, et videat esse incomparabilem, et videat longum tempus, non nisi ex multis praetereuntibus motibus, qui simul extendi non possunt, longum fieri; non tamen praeterire quidquam in aeterno, sed totum esse praesens?*

Ex quibus colligitur differentia duplex inter aeternitatem et tempus. Prima, quod tempus principio et fine clauditur; aeternitas vero nec principium nec finem habet. Secunda, quod tempus est in perpetuo fluxu; aeternitas autem tota simul est, nec ullam patitur successionem. Hoc breviter praenotato ad quaestionem propositam

2. Dicendum est, Deum esse aeternum, aeternitatemque solius Dei esse propriam. Ita S. Thomas p. 1. quaest. 10. a. 2 et 3.

Haec veritas, quae de Fide est, constat 1. ex Scripturis. Deut. 32. *Vivo ego in aeternum, dicit Dominus.* Daniel 6. *Ipse Deus vivens et aeternus in saecula.* 1 Timoth. 6. *Solus habet immortalitatem.*

Constat 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III.

cap. 1. ubi statuitur, firma Fide credendum esse, quod solus Deus sit aeternus.

Eadem veritas a SS. Patribus asseritur, inter quos Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 149. hanc optime explicat his verbis: *Aeternitas velut sempiterna vitalitas est; ideo de sola ea natura, quae initii est expers, et eodem modo se habet, usurpari consuevit. Etenim immortale de eo quoque, quod cum ortum habuerit, minime tamen morietur, hoc est Angelo et anima, pronunciari potest; atque item incorruptibile de iis, quae facta sunt, sed corruptione sunt omni potiora. At aeternum proprie divinae soli essentiae convenit.*

Ex dictis colligitur, non tantum Deum esse aeternum, aeternitatemque illius solius esse propriam; sed etiam omnia illi in aeternitate sua esse praesentia. Quod melius explicare non possumus, quam verbis Petri Damiani opusc. 36. c. 8. ubi sic loquitur: *Omnipotenti itaque Deo non est heri vel cras, sed hodie sempiternum, cui nihil defluit, nihil accidit, cui nihil est varium, nihil a se diversum. Illud hodie aeternitas est incommutabilis, indefectiva, inaccessibilis, cui videlicet nihil addi, nihil valet imminui. Et omnia, quae apud nos elabendo discurrunt, aut per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodie stant, et immobiliter perseverant. In illo scilicet hodie dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpsit originem; in illo jam et ille nihilominus est, quo judicandus est per aeterni judicii aequitatem.*

SECTIO VI.

An et qua ratione Deus sit ubique praesens.

1. Cum duo sint, quae rem quamlibet existentem necessario consequantur, scilicet duratio et locus; et quidquid est, aliquando et alicubi esse oporteat, illudque nihil esse dicatur, quod nunquam et nusquam existit: ideo post considerationem aeternitatis, quam ad instar durationis in Deo concipimus, agendum est de perfectione illa, per quam ipse rebus creatis praesens esse concipitur, quae quidem a Theologis immensitas vocatur.

Dicendum est igitur, Deum per illam suam immensitatem ubique realiter praesentem esse. Est de Fide.

Et probatur 1. ex Scripturis. Jerem. 23. *Coelum et terram ego impleo.* Ps. 138. *Si ascendero in coelum, tu illic es;*

si descendero in infernum, ades. Act. 17. *Non longe est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, movemus et sumus.*

Probatur 2. ex S. Athanasio in symbol. *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.* Et S. Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 1: *Deus ubique est, sine ullo situ praesens, sine habitu omnia continens, sine loco ubique totus.*

Probatur 3. quia, si Deus realiter ubique non esset, sed ab aliquibus locis abesset (ut quidam Haeretici dixerunt), sequeretur, eum non esse in omni genere perfectionis infinitum; deesset enim illi praesentia in aliquo loco, quae est quaedam perfectio. Sequeretur praeterea, eum moveri posse de loco in locum, quod est absurdum et ejus immutabilitati repugnans.

2. Jam quod spectat ad modum, quo Deus ubique esse concipitur, cum res creatae duobus tantum modis dici possint esse alicubi, vel circumscriptive, cum scilicet totum toti loco, et partes totius loci partibus respondent, vel definitive, cum totum in toto loco est, et totum in qualibet parte loci; sicut in corpore hominis est anima: Deus neutro ex his duobus modis dici potest rebus creatis esse praesens.

Non circumscriptive, cum non constet partibus, quae dividi aut extendi possint. Unde S. Augustinus epist. 57. ad Dardanum *In eo ipso*, inquit, *quod dicitur Deus ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, ac mens a corporis sensibus evocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur, Deum per cuncta magnitudine diffundi.*

Nec etiam definitive, cum ejus praesentia nullo definiatur loco, ita ut dicendum potius sit (ut notat Boëthius lib. de Trinit.) quod Deo locus omnis sit praesens, quam quod Deus sit in ullo loco.

Cum igitur neutro ex his duobus modis Deus praesens sit, et tamen vere ac realiter ubique sit, restat, ut alio quodam longe perfectiori modo, licet inexplicabili, illum ubique esse concipiamus.

De illo autem divinae immensitatis inexplicabili modo varie loquuntur SS. Patres. S. Gregorius lib. 16. Moral. c. 15. dicit, quod *incircumscriptus Dei Spiritus omnia intra semet ipsum habet; quae tamen et implendo circumdat, et circumdando implet, et sustinendo transcendit, et transcendendo sustinet.* S. Joannes Damasc. lib. 1. de Fide cap. 8. vocat divinitatem *implentem omnia et a nullo comprehensam; sed*

potius amplectentem omnia, et continentem, et supra eminentem, et sine ulla inquinatione substantiis omnibus insistentem, et ultra omnia. Petrus Damianus opusc. 36. *Ipse Deus*, inquit, *manet super omnia, ipse infra omnia, ipse intra omnia, ipse extra omnia; superior est per potentiam, inferior per sustentationem, interior per subtilitatem, exterior per magnitudinem.*

Quaerunt hic aliqui, an Deus sit extra hujus mundi ambitum in spatiis imaginariis, quae illic esse concipiuntur?

Respondetur breviter, Deum non esse in illis spatiis, tanquam in locis realibus; cum ibi nulla sit substantia, nullum accidens, sed merum inane; nec etiam hujus mundi terminis ejus immensitatem definiri. Ac proinde concipere debemus, Deum extra mundum eodem modo esse, quo fuit antequam ipsum e nihilo crearet mundum. *Ubi erat Deus*, inquit S. Bernardus libro 5. de Consid. cap. 6. *antequam mundus fieret, ibi nunc est. Non est quod quaeras ultra, ubi erat; praeter ipsum nihil erat, ergo in se ipso erat.*

SECTIO VII.

An Deus sit in omni genere perfectionis infinitus.

Quoniam divinarum perfectionum nec numerus, nec finis est, omnia, quae de illis dici possunt, uno verbo concludemus, si dixerimus, Deum esse in omni genere entis et perfectionis infinitum.

Est de Fide, et ut sic definitum est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. can. 1.

Praeterea probari potest ex Scripturis. Ps. 144. *Magnus Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.* Baruc. 3. *Magnus est, et non habet finem, excelsus et immensus.*

Probatur 3. ex S. Dionysio lib. de div. Nom. cap. 6. *Magnus est Deus, et supra omnem magnitudinem, et omnem transiliens infinitatem.* Et S. Damasceno lib. 1. de Fide cap. 4. *Deus infinitus est et incomprehensibilis, et hoc unum potest de illo comprehendi, quod sit incomprehensibilis et infinitus.*

Illud praeterea constat ex eo, quod Deus omnes et quascunque perfectiones habet ex se, et independenter a quovis alio; unde sequitur, quod nullam in illis limita-

tionem habeat, cum limitatio effectuum a voluntate aut impotentia causarum, a quibus procedunt, oriatur.

Confirmari etiam potest ex eo, quod cum Deus sit essentialiter ens primum non modo in essendo, sed etiam in causando; hinc sequitur, debere in illo contineri omnes et quascunque perfectiones, illarumque omnes et quoscunque gradus, qui in infinitum multiplicari possunt.

CAPUT III.

De scientia Dei.

SECTIO I.

An sit in Deo scientia et qualis illa sit.

1. Nomine scientiae hic non intelligimus illam, quae vulgo a Philosophis definitur, cognitio rei per causas; sed in genere perfectam, certam et claram cognitionem cujuslibet veritatis, seu cujuslibet rei cognoscibilis. Et eo sensu de Fide est, in Deo esse scientiam.

Hoc manifeste pluribus in locis Scriptura testatur. Hester 14. *Domine, qui habes omnem scientiam.* Ad Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei!*

Non est hic opus plura Scripturae vel SS. Patrum proferre testimonia, in asserenda tam clara et perspicua veritate, cum nulli dubium sit, quin Deus maxima et perfectissima intelligentia et scientia praeditus sit.

Restat igitur videndum, qualis sit illa Dei scientia. Quod ut a nobis utcunque intelligatur, observandum est, scientiam illam divinam ab humana longe diversam esse. Unde per Isaiam cap. 55. dixit Deus: *Non sunt cogitationes meae cogitationes vestrae etc.* Et S. Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quaest. 2. *Cum dempsero,* inquit, *ab humana scientia mutabilitatem, et transitus quosdam a cogitatione in cogitationem etc. Cum haec cuncta detraxero, et reliquero solam vivacitatem certae atque inconcussae veritatis, una atque aeterna contemplatione cuncta collustrantis; imo non reliquero (non enim hoc habet humana scientia), sed pro viribus cogitavero; insinuatur mihi utcunque scientia Dei.*

2. Cum autem in humana scientia tres praesertim defectus reperiantur, 1. quod sit accidentalis; 2. quod ab objecto suo pendeat, et a rebus ipsis hauriatur; 3. quod varia sit et multiplex, cum multis rationibus, demonstrationibus et argumentis constet; ac praeterea pro varietate objectorum cognitorum etiam in se varietur: dicendum est nullum horum defectuum in scientia Dei reperiri, imo perfectiones oppositas illi inesse.

Primo enim scientia Dei non est accidentalis, sed est ipsa Dei substantia. Cum enim (ut ex antedictis constat) nulla in Deo compositio esse possit, nihilque in eo sit nisi simplicissima et perfectissima substantia, et aliunde certum sit, in illo scientiam et intelligentiam reperiri; inde sequitur, scientiam et intelligentiam Dei non esse aliud quam ipsam Dei substantiam. Unde Synesius lib. de Insomniis *Deo*, inquit, *sola ad cognoscendum natura satis est.*

Secundo scientia Dei non hauritur a rebus, quas cognoscit, sed ipse Deus omnia in sese et in natura sua cognoscit. Unde S. Ambrosius tract. in symbolum cap. 1. *Licet*, inquit, *omnia coelestia, et terrestria, ac minima quaeque perspiciat Deus, nihil tamen extra se intelligere, sed singula in se intueri dicitur.* Et S. Dionysius lib. de divinis Nom. cap. 7. *Non ex iis, quae sunt*, inquit, *ea quae sunt, addiscens, novit divina mens, sed se ipsa, et in se ipsa secundum eam scientiam, quae omnium causa etc. non secundum exemplar intentus singulis, sed secundum unicam causae praestantiam omnia cognoscens.* Unde S. Thomas part. 1. quaest. 14. art. 6. ex eo, quod Deus perfecte comprehendit suam essentiam, tanquam primam et necessariam omnium rerum creatarum causam, concludit, Deum in ea sic cognita cognoscere omnes creaturas, cum ad perfectam comprehensionem alicujus causae requiratur, ut in ea sic cognita, omnes ejus effectus cognoscantur.

Tertio denique scientia Dei non est multiplex, nec varia, aut mutabilis, sed una et simplicissima; Deusque unico et simplicissimo intuitu omnia ab aeterno cognoscit, et eodem semper ac invariabili modo cognoscit. Cum enim scientia Dei (ut dictum est) sit ejus substantia, et illa sit unica et simplicissima, ac in se omnino immutabilis, sequitur, ut et de scientia ejus idem omnino dici debeat; unde S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 10. explicans, quo sensu in Scriptura spiritus divinae intelli-

gentiae dicatur multiplex, *caeterum*, inquit, *dictus est in Scripturis sanctis spiritus sapientiae multiplex, eo quod multa in se habeat; sed quae habet, haec et est, et ea omnia unus est. Neque enim multae, sed una sapientia est, in qua immensi quidem sunt atque infiniti rerum intelligibilium thesauri.* Et Petrus Damianus opusc. 36. cap. 7. *Deo*, inquit, *nec novum aliquid penitus accidit, nec aliquid ab eo per temporis momenta recedit. Sed nec diversis obtutibus diversa considerat, ut, cum intendit praeteritis, vacet a praesentibus vel futuris; vel rursus cum praesentia, sive futura considerat, oculos a praeteritis avertat; sed uno duntaxat ac simplici praesentissimae majestatis intuitu simul omnia comprehendit; neque hoc confuse atque inexplicite, sed omnia discernit, ac juxta proprietatem suam quaeque distinguit.*

SECTIO II.

Quodnam sit objectum scientiae divinae, seu quasnam res Deus cognoscat.

1. Certum est 1. Deum se per suam essentiam perfectissime intelligere et cognoscere.

Quae sunt Dei (inquit Apostolus 1. Corinth. 2.) *nemo novit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est.* Et certe si Deus aliquid intelligit et cognoscit, ut certissimum est, nullum excellentius nec dignius habere potest objectum intelligentiae ac cognitionis suae, quam se ipsum, ut per se patet.

Certum est 2. Deum se non solum perfectissime intelligere, sed etiam comprehendere.

Id patet ex citato Apostoli loco, ubi dicitur, quod *Spiritus Dei scrutatur omnia, etiam profunda Dei.* Id etiam probat S. Thomas part. 1. quaest. 14. art. 3. ex eo, quod Deus tam perfecte cognoscit se ipsum, quam est in se cognoscibilis, quia tanta est virtus Dei in cognoscendo, quanta est ejus actualitas in existendo. Unde sequitur, quod se comprehendit. Rem enim aliquam comprehendere nihil est aliud, quam illam tam perfecte cognoscere, quam est cognoscibilis.

2. Certum est 3. Deum cognoscere omnes alias res a se distinctas, non tantum universum et in genere, sed etiam sigillatim et in particulari.

Hoc evidenter constat ex Scriptura. Job 28. *Ipse fines mundi intuetur, et omnia, quae sub coelo sunt, respicit.*

Ps. 49. *Meae sunt omnes ferae silvarum, jumenta in montibus et boves; cognovi omnia volatilia coeli.* Praesertim vero testantur Scripturae, Deum distincte cognoscere actiones, verba et cogitationes uniuscujusque hominum. Ps. 138. *Domine, probasti me, et cognovisti me etc. Intellexisti cogitationes meas de longe etc.* Job. 31. *Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?* Hebr. 4. *Pertingit usque ad divisionem animae ac spiritus etc. et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus etc.*

Probatur insuper eadem veritas ex eo, quod nihil est omnino in rebus creatis, ad cujus productionem et conservationem Deus, ut causa prima, concurrere non debeat; unde sequitur, nihil esse omnino, quod Deus perfecte non cognoscat. Ut enim ait S. Augustinus lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 15. *Sufficere debet, ut quisque noverit, vel inconcusse credat, quod Deus haec omnia fecerit; non enim opinor eum esse tam excordem, ut Deum, quae non noverat, fecisse arbitretur.*

Et quamvis ea ratio non probet, Deum cognoscere peccata, cum sint privationes potius quam entia, nec ad ea, ut formaliter peccata sunt, Deus ullo modo concurrat; constat tamen ex variis Scripturae locis, illa distincte a Deo cognosci, quocunque tandem modo illa cognoscat. Ps. 18. *Delicta mea a te non sunt abscondita.* Et Ps. 50. *Malum coram te feci.* Ps. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*

3. Certum est 4. Deum res omnes cognoscere, non tantum cum sunt actu existentes, sed etiam antequam existant.

Daniel 13. *Deus aeterne, qui nosti omnia, antequam fiant.* Ecclesiastici 42. *Deus novit omnem scientiam, annuncians quae praeterierunt, et quae superventura sunt.* Unde S. Augustinus optime dixit lib. 5. de Civit. cap. 9. *Confiteri esse Deum, et negare praescium futurorum, apertissima insania est.*

Certum est 5. cognitionem Dei extendere se ad illas etiam res, quae nunquam existent, et quae sunt pure possibiles. Cum enim se perfecte comprehendat, ut dictum est, nec possit causa aliqua perfecte comprehendi, quin cognoscantur effectus omnes ab illa producibiles; hinc sequitur, Deum cognoscere omnia, quae ab omnipotentia sua, tanquam a causa effectrice dimanare possunt. Unde dicitur Rom. 8. quod *vocat ea, quae non sunt, tanquam ea, quae sunt.*

Cum igitur haec certa sint, et indubitata Fide tenenda, duo sunt, quae aliquam difficultatem recipiunt. Primum est, quomodo Deus cognoscat futura contingentia. Secundum, an etiam cognoscat futura conditionata. Et de his in sequentibus sectionibus agetur.

SECTIO III.

Quomodo Deus cognoscat futura contingentia.

1. Quaestio praesertim intelligenda est de actionibus liberis creaturarum rationabilium, quae ideo dicuntur futurae contingentes, quod non pendeant a causis necessariis, sed liberis et indeterminatis, et pro illarum libito possint esse, vel non esse.

Hujus autem quaestionis difficultas in duobus consistit. Primum est, quomodo infallibilitas et certitudo divinae cognitionis cum illarum rerum contingentia subsistere valeat. Secundum, quomodo libertas et indifferentia creaturarum rationabilium, a quibus pendent ejusmodi effectus contingentes, cum infallibilitate et certitudine divinae praescientiae possit concordari. Pro quorum resolutione

Dicendum 1. Deum cognoscere omnia futura contingentia libera. Haec veritas de Fide est.

Et plurimis Scripturae testimoniis probari potest, ut ex iis, in quibus Christus Dominus dicitur praescivisse et praedixisse multa, quae futura erant, et quae tamen a causis liberis et indeterminatis pendebant; qualis est trina Petri negatio, Judae proditio etc. Item ex iis, in quibus res ejusmodi futurae contingentes a Prophetis divinitus inspiratis praedictae referuntur. Ut enim recte dixit Tertullianus lib. 2. contr. Marcion. cap. 5. *Divina praescientia tot habet testes, quot fecit Prophetas.*

2. Dicendum 2. cognitionem illam, quam Deus habet de futuris contingentibus liberis, esse certissimam et omnino infallibilem.

Hoc probari potest 1. ex illis omnibus Scripturae locis, in quibus veritas tanquam perfectio quaedam essentialis Deo tribuitur, imo et ipse Deus veritas appellatur. Haec enim divina perfectio talis est, ut prorsus impossibile sit, Deum vel falli posse in cognoscendo, vel fallere in dicendo. Unde sequitur, omnem cognitionem, quam habet de quo-

cunque objecto cognoscibili, esse verissimam, certissimam et omnimode infallibilem.

Probari 2. potest ex eo, quod (ut superius dictum est) SS. Patres communiter docent, Deo futura omnia esse ab aeterno praesentia, ac proinde illum aeque certo ea cognoscere, licet futura et contingentia, atque cognoscit ea, quae actu existunt. Unde S. Gregorius lib. 20. Moral. cap. 23. *Ante Dei oculos*, inquit, *praeterita nulla sunt, praesentia non transeunt, futura non veniunt; quippe quia omne, quod nobis fuit et erit, in Dei prospectu praesto est.* Et S. Augustinus lib. 15. de Trin. cap. 7. *Quis hominum*, inquit, *potest istam capere sapientiam, qua Deus novit omnia; ita ut nec ea, quae dicuntur futura, quasi desint, expectentur ut veniant; sed et praeterita et futura, cum praesentibus sint cuncta praesentia.*

3. Dicendum 3. praescientiam illam futurorum contingentium liberorum nullo modo libertati humanae repugnare.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus est error Wicleffi, qui dicebat, omnia, quae a Deo praescita sunt, ex absoluta necessitate evenire.

Refellitur hic error (qui cum plurimis aliis in Concilio Constantiensi sess. 8. damnatus est) et veritas assertionis nostrae probatur 1. ex eo, quod in Scripturis ex una parte habetur, Deum praescire certissime omnia, quae libere ab omnibus fiunt, antequam fiant, ut ex antedictis constat; ex altera vero etiam habetur, ea quae ab omnibus fiunt, ab eorum libera electione pendere, esse in eorum libera potestate, et ab illis ita libere fieri, ut possint, si velint, ea non facere. Quod ex plurimis Scripturae locis probari potest, ut Genes. 4. ubi Deus sic alloquitur et admonet Cain, cum fratris sui caedem meditaretur: *Nonne, si bene egeris, recipies, sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius.* Et Eccl. 15. dicitur, quod *Deus reliquit hominem in manu consilii sui etc. Ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* 1. Corinth. 7. *Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis etc.*

Probatur 2. ex S. Hieronymo in cap. 26. Jeremiae, ubi explicans haec verba Prophetae: *Noli subtrahere verbum, si forte audiant*, sic loquitur: *Nostro Dominus loquitur affectu, ut liberum homini servetur arbitrium, nec ex praescientia ejus,*

quasi ex necessitate, vel facere quid, vel non facere, cogatur. Non enim ex eo, quod Deus scit futurum aliquid, ideo futurum est; sed quia futurum est, Deus novit, quasi praescius futurorum. Et S. Augustino lib. 5. de Civit. cap. 10. *Quocirca nullo modo cogimur, aut retenta praescientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum (quod nefas est) negare praescium futurorum; sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter et veraciter confitemur.* Et lib. 3. de libero Arbit. cap. 4. *Sicut* (inquit) *tu memoria tua non cogis facta esse, quae praeterierunt, sic Deus praescientia sua non cogit facienda, quae futura sunt.*

Probatur 3. ratione, qua utitur S. Augustinus lib. cit. cap. 3. quae sic proponi potest. Futura contingentia illa eodem modo re ipsa futura sunt, quo a Deo per praescientiam futura cognoscuntur. Atqui cognoscuntur futura libere; neque enim praescientia Dei destruit voluntatis nostrae naturam, quia (ut ait sanctus ille Doctor) *voluntas non esset, nisi esset in nostra potestate:* ergo libere futura sunt. *Non igitur* (inquit ille) *per Dei praescientiam mihi potestas adimitur, quae propterea mihi certior aderit, quia ille, cujus praescientia non fallitur, adfuturam mihi esse praescivit.*

Confirmatur ex eo, quod (ut ait S. Chrysostomus hom. 60. in Matth. explicans illud: *Necesse est ut veniant scandala*) non ideo futura eveniunt, quia Deus eventura praescivit, sed quia eventura erant, ideo illa praescivit.

4. Neque dicas, hinc sequi, cognitionem Dei suam ab objecto certitudinem accipere. Haec enim cognitionis divinae certitudo non ab objecto, sed ab infinita vi et perfectione intellectus divini derivatur, quamvis veritas objecti ab illo cogniti sit conditio, sine qua ab illo non cognosceretur.

Objicies, quidquid Deus praescivit faciendum, illud necessario fiet; alias praescientia Dei certa non esset. Atqui praescivit Deus v. g. Antichristum peccaturum: ergo necessario peccabit Antichristus.

Ad hujus objectionis solutionem duplex distinguenda est necessitas; alia enim est antecedens, alia consequens. Antecedens est illa, quae oritur ex causa antecedente et necessario operante; posita enim tali causa necessario sequitur effectus. Consequens vero necessitas est illa, quae oritur ex sola positione effectus, etsi a causa libera proveniat.

Hoc posito ad majorem objectionis propositionem respondetur cum distinctione; cum enim in ea dicitur, illud, quod Deus praescivit faciendum a causa libera, fieri necessario debere; si de necessitate antecedente sermo sit, negatur; si de consequente, conceditur. Verum haec necessitas (ut per se patet) nullo modo libertati praejudicat, cum ideo tantum aliquid faciendum necessario dicitur, quia re vera fiet, licet libere fiat; sicut de eo, quod jam factum est, potest dici, quod necessario factum est, hoc est, quod fieri non potest quin factum sit, quamvis libere factum sit.

SECTIO IV.

An Deus cognoscat futura conditionata.

1. Illa dicuntur conditionata, quae re ipsa nunquam existent, sed tamen, quae libere existerent, id est, ab aliqua causa libera fierent, si certa aliqua conditio poneretur. Et de talibus quaeritur, an Deus futura illa conditionata cognoscat.

Ut autem ea, quae dicenda sunt, clarius intelligantur, supponendum est, quod, licet scientia Dei sit in se simplicissima, et maxime una, nihilominus secundum diversam habitudinem, quam concipimus habere ad sua objecta, communiter a Theologis dividi solet in eam, quae dicitur scientia simplicis intelligentiae, et eam, quae scientia visionis appellatur.

Scientia visionis dicitur ea, qua Deus cognoscit res, quae in aliqua differentia temporis existentiam habent, vel habuerunt, aut habiturae sunt.

Scientia vero simplicis intelligentiae est, qua cognoscit res omnes, quoque modo esse possint, sive re ipsa aliquando futurae sint, sive non.

Haec utraque scientia aliis nominibus aliquando appellatur. Scientia enim simplicis intelligentiae dicitur scientia necessaria, quia fieri non potest, quin creaturae omnes, respectu divinae omnipotentiae, sint possibiles; ac proinde necessarium est, illas a Deo ut tales cognosci. Scientia vero visionis vocatur scientia libera, eo quod supponit in Deo decretum liberum producendi creaturas, et ad illarum existentiam et operationes concurrendi.

2. Praeter hanc duplicem scientiam Dei alteram adhuc Theologi plerique assignant, quam vocant mediam, qua Deus cognoscit res illas contingentes et liberas; quae quidem nunquam futurae sunt, sed tamen quae, si certa aliqua conditio poneretur, essent futurae. Et de hoc quidem tertio genere scientiae maxima est inter Theologos controversia; aliis pro parte affirmativa magno ardore certantibus, aliis non minori conatu eam oppugnantibus. Nos hic, prout propositum nobis est, et ratio compendii postulat, ea tantum proponemus, quae tanquam certa et indubitata tenenda sunt, reliquis omnibus, quae inter Theologos controversantur, cujusque judicio et arbitrio permissis.

Dicendum est igitur, Deum certo et infallibiliter cognoscere omnia illa futura contingentia conditionata; seu (quod idem est) Deum ab aeterno praevidisse, quid Angeli vel homines libere facturi essent, si in tali, vel in tali rerum ordine, cum his aut aliis circumstantiis, collocarentur.

Probatur 1. ex authoritate Scripturae, quae variis in locis testatur, Deum praedixisse, res quasdam eventuras esse, si aliqua conditio poneretur; quae tamen cum posita non fuerit, res illae non evenerunt. Unde sequitur, Deum certo et infallibiliter cognovisse ejusmodi res, quae non extiterunt, vere futuras fuisse, si talis conditio posita fuisset. Ita habetur in libro primo Reg. c. 21. ubi duo futura conditionata fuerunt divinitus Davidi revelata. Nempe quod, si maneret in urbe Ceyla, Saul Rex descensurus esset ad obsidendam urbem; et quod, si Saul urbem illam obsideret, incolae illius traditeri essent ipsum Davidem in manus Saulis. Quorum tamen neutrum evenit, quia conditio defuit; David enim ibi non remansit, sed accepto divino illo oraculo inde sine mora discessit. Idem patet ex S. Matth. cap. 11. ubi Christus testatur, Tyrios et Sidonios poenitentiam fuisse acturos, si apud eos ea miracula edidisset, quae in Judaea patraverat.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. de corrept. et gratia cap. 8. ubi ex his verbis Sap. 4. *Placens Deo factus est dilectus, et vivens inter peccatores translatus est; raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus etc.* colligit praedestinatos singulari Dei beneficio ex hac vita, morte immatura subtrahi; quos, si diutius viverent, in peccatum lapsuros, et exinde gratia et salute privandos fore praescivit. Unde sequitur, Deo notum fuisse id, quod revera non contigit;

contigisset autem certissime, si vita illorum longius producta fuisset. S. item Gregorius Nyssenus in orat. de infantibus, qui praematura morte rapiuntur, sic loquitur: *Consentaneum est, ab illo, qui peraeque futurum novit ac praeteritum, prohiberi parvuli progressionem ad perfectam aetatem, ne malum illud, quod praesciens illa vis et facultas cognoverit in eo, qui victurus esset, ita perficiatur, eique materia nequitiae vita fiat.*

Probatur 3. ratione; nam scientia Dei non esset undequaque perfecta, nisi omne verum attingeret. At non attingeret omne verum, nisi futura conditionata cognosceret, cum haec non minus vera sint, quam quae absolute futura sunt; imo prius secundum rationem futurum contingens sit verum conditionate, quam absolute; nam si verum est, quod Petrus positus in talibus circumstantiis peccat, certe antequam in his positus esset, verum erat, quod si in iis poneretur, peccaret.

3. Quod autem spectat ad id, quod aliqui Theologi dicunt, nihil esse futurum sive absolute, sive sub conditione, nisi dependenter a decreto aliquo ipsius Dei, quo efficaciter vult praedeterminare creaturam quamcunque, etiam liberam ad agendum; et per quod proinde cognoscit futura sub conditione, atque ita hanc cognitionem non spectare ad scientiam illam conditionatam seu mediam, sed potius ad scientiam liberam; certe magnam id recipere videtur difficultatem. Si enim hoc verum esset, sequeretur, Deum fore causam peccati, quia v. g. in illa praedictione supra ex lib. 1. Reg. relata sensus illius esset, Deum efficaciter decrevisse aut decreturum fuisse, ut Saul contra jus fasque ad necem Davidem quaereret, et eo animo urbem, in quam confugerat, obsideret. Praeterea exprobratio Christi supra relata contra Judaeos per comparationem Tyriorum et Sidoniorum cum ipsis videretur parum rationi consentanea; potuissent siquidem Judaei respondere, non mirum esse, quod Tyrii in occasione ibi declarata essent convertendi, quia vi decreti alicujus divini auxilia quaedam efficacia et ineluctabilia erant accepturi, quibus ipsi carere debebant, et sine quibus poenitentiam agere non poterant. Quae omnia et plura alia similia, quae hic in utramque partem dicenda forent, ex iis, quae in tractatu de gratia explicanda sunt, plenius intelligentur.

SECTIO V.

An aliquae rerum creatarum ideae in Deo sint.

1. Supponendum est, nomen ideae nihil aliud significare, quam formam illam seu speciem intelligibilem existentem in intellectu artificis, ad quam ille respiciens operatur; unde et derivatur a verbo *εἴδειν*, quod est videre, quia scilicet idea est veluti exemplar, quod artifex in agendo respicit et intuetur, ut similem ei effectum exprimat. Hoc supposito

Dicendum est 1. in mente divina esse ideas omnium creaturarum.

Probatur 1. ex Scriptura, ad Hebr. 11. *Fide credimus aptata esse saecula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*, hoc est, ut juxta invisibile exemplar, quod est in mente Dei, fierent haec visibilia. Ita hunc locum explicat Hugo Card. et alii S. Joan. c. 1. *Quod factum est, in ipso vita erat*; hoc est, ut explicat S. Augustinus tract. 1. in S. Joan. quod factum est extra Deum, erat vivens in Deo, secundum rationem et ideam ipsius in divina mente ab aeterno existentem.

Probatur 2. ex eodem S. Augustino lib. 12. de Civit. cap. 20. ubi, postquam dixit, in sapientia divina esse invisibiles atque incommutabiles rationes rerum etiam visibilium et mutabilium, quae per illam factae sunt, hanc affert dicti sui rationem: *Quoniam Deus non aliquid nesciens fecit, quod nec de quolibet homine artifice recte dici potest. Porro, si sciens fecit omnia, ea utique fecit, quae noverat etc.*

2. Dicendum 2. ideas divinas non esse aliquid distinctum ab essentia Dei, sed esse ipsammet essentiam divinam ut cognitam ab ipso Deo, tanquam eminenter in se rerum omnium perfectiones continentem, ac proinde tanquam id, ad cujus imitationem res omnes ab ipso produci possunt. Ita S. Thomas p. 1. quaest. 15. art. 2.

Ratio est, quia, cum ex antedictis constet essentiam divinam esse simplicissimam, et nihilominus in ea rerum omnium perfectiones eminenter contineri, hinc sequitur, ideas non esse aliquid distinctum ab essentia divina, illamque essentiam posse optime et perfectissime tenere rationem ideae in mente divina, ad productionem cujuslibet creaturae

quantumcunque perfectae, cum in ea cujuslibet perfectionis exemplar absolutissimum reperiatur.

CAPUT IV.
De voluntate Dei.
SECTIO I.
An sit in Deo voluntas, et qualis.

1. Dicendum 1. in Deo vere et proprie esse voluntatem. Hoc evidenter constat ex Scriptura S. Matth. 7. *Fiat voluntas tua.* Rom. 9. *Voluntati ejus quis resistit?*

Dicendum 2. voluntatem in Deo non esse sicut in nobis, per modum potentiae, sed actum purissimum et simplicissimum, seu ipsam actualem volitionem divinam.

Hoc evidenter constat ex iis, quae supra dicta sunt de simplicitate Dei, ubi probatum est, in Deo nullam dari posse compositionem; daretur autem, si voluntas in eo esset per modum potentiae.

2. Dicendum 3. voluntatem Dei, quamvis in se unica et simplicissima sit, esse tamen virtute, et secundum nostrum concipiendi modum, multiplicem, secundum varios respectus ad creaturas et diversa circa illas decreta.

Hinc est quod aliquando Scriptura in plurali numero de voluntatibus divinis loquatur, ut Ps. 102. *Notas fecit filiis Israel voluntates suas.* Eo sensu multiplex apud Doctores reperitur divinae voluntatis divisio.

3. Primo enim dividitur in voluntatem signi et voluntatem beneplaciti. Voluntas beneplaciti est ea, qua Deus vult aliquid, quia ita placet ipsi. Voluntas vero signi est ipsius divinae voluntatis declaratio per aliqua signa externa, quae communiter a Theologis quinque numerantur, scilicet praeceptum, prohibitio, consilium, permissio et operatio. Quando enim Deus aliquid jubet, signum est, quod velit illud fieri, et e contra quando prohibet, quod nolit. Simili modo, cum aliquod consilium dat, signum est, id quod consulitur, illi placere; quando vero aliquid permittit, signum est, nolle impedire, cum posset, si vellet. Denique quando operatur sive per se solum, sive cum

causa secunda, signum est, velle id quod ipse agit; alias si nollet, non ageret. Unde S. Anselmus dixit in libello de volunt. Dei, *appellari Dei voluntatem, quidquid in nobis ipse misericorditer operatur.* Et S. Augustinus in Enchirid. cap. 9. *Nihil fit, quod omnipotens non velit, vel sinendo ut fiat, vel faciendo.*

Secundo dividitur in voluntatem antecedentem et consequentem; quae divisio desumitur ex S. Damasceni lib. 2. de Fide cap. 29. ubi per voluntatem antecedentem intelligit eam, qua Deus vult ex se aliquid, nulla ad id volendum ratione inductus ex parte creaturae. Et de hac voluntate intelligit illud dictum Apostoli 1. Tim. *Deus vult, omnes homines salvos fieri.* Per consequentem vero intelligit eam voluntatem, qua Deus vult aliquid, aliqua ratione ad id volendum inductus ex parte creaturae. Et hac voluntate dicit Deum velle punire peccatores propter ipsorum peccata.

Tertio dividitur in voluntatem absolutam, et conditionatam. Voluntas absoluta est ea, quae semper impletur, et ideo vocatur etiam efficax. De ea intelligitur illud Esther 13. *Non est, qui possit resistere voluntati tuae.* Conditionata vero est ea, quae ad hoc ut impleatur, aliquam conditionem adjunctam habet; unde non semper est efficax, cum non semper ponatur ea conditio. Talis est ea voluntas v. g. qua Deus vult, peccatores ad poenitentiam reverti, cum hac conditione tamen, si et ipsi gratiae suae cooperari velint. Quo sensu dixit Christus Dominus Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos etc. et noluistis?*

4. Dices, inde sequi, aliquam voluntatem otiosam et imperfectam in Deo reperiri: hanc v. g. qua vult, omnes homines salvos fieri, cum hac conditione, scilicet si et ipsi velint, et media convenientia ad salutem amplectantur. Illa enim voluntas respectu reproborum otiosa est, cum effectum suum nunquam habitura sit. Est etiam imperfecta, quia sic potius dicenda esset velleitas quam voluntas; haec autem velleitas dicit impotentiam et defectum in voluntate.

Respondetur, voluntatem conditionatam, illam v. g. qua Deus vult, omnes homines salvos fieri, nec otiosam nec imperfectam dici posse; non otiosam, cum ex ea sequatur praeparatio mediorum et auxiliorum, quae dantur omnibus hominibus, ut salvi fiant, quod supponimus ex tractatu de gratia. Neque etiam imperfectam, cum non sit velleitas, sed vera voluntas; non enim dicit Apostolus, quod Deus

vellet, sed quod vult, omnes homines salvos fieri. Et in eo vera esse ostenditur, quod per eam vere Deus movetur ad illorum mediorum et auxiliorum praeparationem.

SECTIO II.

Quaenam sint objecta divinae voluntatis.

1. Non hic agimus de primario et praecipuo divinae voluntatis objecto, quod est ipse Deus; certum est enim naturaliter et necessario Deum velle et amare se ipsum, cum sit sui ipsius summum bonum, nec ullam haec veritas difficultatem recipit. Quaestio est igitur de objectis externis et secundariis divinae voluntatis. De quibus

Dicendum 1. Deum amare omnes creaturas, quae existunt in aliqua differentia temporis.

Hoc manifeste constat ex Scriptura. Sap. 11. *Diligis omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti.* Deinde quia, sicut se habet intellectus divinus ad verum, ita voluntas divina ad bonum. Sed divinus intellectus fertur in omne verum, non solum increatum, sed etiam creatum, ut supra ostensum est. Ergo et voluntas divina in omne bonum, non tantum increatum, sed etiam creatum, quale est omne ens a Deo productum, juxta illud Genes. 1. *Vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona.*

2. Dicendum 2. Deum velle et amare omnes creaturas in ordine ad se, et propter se ipsum.

Haec veritas constat ex Scriptura. Proverb. 16. *Universa propter semet ipsum operatus est Dominus.* Isai. 43. *Omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum.* Deinde ex eo, quod, cum Deus sit omnium rerum ultimus finis, hinc sequitur, res omnes naturaliter in illum referri et ordinari debere; alioquin esset ordo inversus et praeposterus.

Quando autem dicitur, Deum creavisse omnia propter se, hoc intelligi non debet, quod Deus iis indigeat. Vere enim Psaltes regius Ps. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Sed ut in iis sapientiae, bonitatis ac potentiae suae opes ostendat, gloriamque suam clariorem et illustriorem reddat.

Dicendum 3. Deum velle malum poenae, non praecise ut malum est (*Nemo enim*, ut ait S. Dionysius de div. Nom.

cap. 4. *intendens malum operatur)*, sed quatenus bonum aliquod adjunctum habet.

Hoc constat ex Scriptura. Isai. 45. *Ego Deus faciens pacem et creans malum.* Jerem. 26. *Adducam super eos omne malum, quod locutus sum.* Denique certum est et experientia nimis compertum, Deum velle omnes poenalitates hujus vitae et mortem ipsam, ratione peccati originalis et etiam aliorum peccatorum actualium, tum quia ipsius justitiae divinae ordo id exigit, tum etiam quia aliquando ipsius hominis bonum spirituale id requirit.

3. Dicendum 4. Deum nullo modo velle malum culpae, neque per se, neque per accidens.

Haec veritas est de Fide, cui oppositus est error Haereticorum nostri temporis, qui eo impietatis devenerunt, ut dicerent, Deum non modo permittere, sed positive velle peccatum, ut in eo puniendo justitiam suam ostendat, et proditionem Judae aeque fuisse opus Dei, ac S. Pauli conversionem. Ita etiam olim senserunt alii Haeretici, ut testatur Vincentius Lirinensis lib. 1. adversus haereses cap. 34. et Eusebius lib. 5. hist. cap. 20.

Refellitur hic error, et veritas assertionis nostrae probatur 1. ex Scriptura. Ps. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* S. Jac. c. 1. *Deus intentator malorum est.*

Probatur 2. ex S. Ambrosio lib. 2. de Cain et Abel, cap. 9. *Quanto gravius* (inquit) *peccato ipso, ad Deum referre, quod feceris, et reatus tui invidiam transfundere in authorem non criminis, sed innocentiae;* et S. Augustino epist. 105. ad Sixtum: *Iniquitatem, quam rectissima veritas improbat, damnare novit ipse Deus, non facere.* S. Fulgentio lib. 1. ad Monimum cap. 13. *In sanctis coronat Deus justitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis servavit gratisque perfecit; iniquos autem condemnabit pro impietate vel injustitia, quam in eis ipse non fecit.*

Probatur 3. ratione, qua utitur S. Anselmus in lib. de libero Arbitrio, cap. 8. quia justa voluntas hominis est ea, qua vult id, quod Deus vult eam velle; injusta vero e contrario est ea, qua vult id, quod non vult Deus eam velle. Unde sequitur, quod si Deus vellet hominem peccare, homo peccando non peccaret, simulque voluntas ejus justa et injusta foret: justa in quantum conformis esset divinae voluntati, qua Deus vellet illum peccare; injusta, in quantum eidem voluntati repugnaret, quae prohibet peccare.

Confirmatur ex eo, quod (ut dicit S. Ambrosius lib. 1. Exaëmeron cap. 8.) non alium ob finem Filius Dei in mundum venit, nisi ut tollat peccata mundi, et dissolvat opera diaboli; qua ratione igitur fieri potest, ut opera illa diaboli velit astruere, et ad peccata impellere et incitare?

4. Multa ex Scriptura solent objicere Haeretici, v. g. quod in ea dicatur, Deum velle, ut fiant aliqua mala opera, et ad ea impellere hominesque excaecare, et eorum corda indurare, ut nec possint bene agere.

Respondetur, iis omnibus et similibus aliis loquendi modis, qui in Scriptura occurrunt, significari tantum, vel Deum velle permittere peccata, quod sapientissime et cum summis rationibus facere potest, vel justo judicio suo velle subtrahere interdum hominibus peculiarem gratiae suae protectionem, unde sequitur eorum lapsus in peccata.

Plura super hac re videri possunt apud Bellarminum tom. 4. lib. 2. de amissione gratiae et statu peccati c. 11. et seq. Et universim ad has et similes dissolvendas objectiones e Scripturis petitas recurrendum est ad aliud principium, de quo supra in tractatu de Fide, nempe veram et certam Scripturae interpretationem non a sensu particulari, sed ab authoritate ipsius Ecclesiae, et unanimi Patrum consensu esse petendam; et sic, cum objicitur aliquis Scripturae locus, videndum est, non quid illius verba prae se ferre videantur, sed quo sensu a SS. Patribus et ab universa Ecclesia intelligantur.

SECTIO III.

An voluntas Dei sit libera.

1. Ad clariorem hujus quaestionis resolutionem explicandum est breviter, quid sit libertas, et in quo vere et proprie consistat. Id autem melius et certius discere non possumus, quam a S. Bernardo in lib. de gratia et libero arbitrio, ubi dicit, triplicem esse libertatem, de qua promiscue mentio fit tum in Scripturis, tum apud SS. Patres: 1. est, quam vocat libertatem naturae, 2. gratiae, 3. denique gloriae. Per primam dicit, nos liberari a coactione et necessitate, per secundam a peccato, per tertiam denique a morte et aliis hujus vitae miseriis. In eo autem praesertim differunt, quod secunda et tertia libertatis

species statum quemdam et conditionem hominis proprie respiciunt; prima vero respicit actiones ab ejus voluntate elicitas. Per secundam et tertiam ideo liberi sumus, quia liberati a statu subjectionis tum peccati, tum mortis; per primam vero ideo sumus liberi, quia in eliciendis voluntatis nostrae actibus minime sumus coacti, aut necessitate adacti.

De hoc igitur primo genere libertatis, seu de libertate naturae quaerimus hic, in quo illa consistat, ut evidentius fiat, qua ratione divina voluntas proprie libera dici possit. Certum est enim ac per se evidens, non ideo dici liberam, quod sit liberata a peccato vel a morte, sed quia est ex se et natura sua libera, et jam vidimus, secundum mentem S. Bernardi in eo consistere libertatem naturae, quod voluntas in actibus suis eliciendis, non solum a coactione, sed etiam a necessitate libera sit; si enim eo modo libera non esset, *jam* (inquit) *voluntas non esset; ubi quippe necessitas, ibi non est voluntas*.

2. Dicendum est igitur (secundum illius S. Patris sententiam, quam fusius ibidem explicat et probat), libertatem naturae seu liberum voluntatis arbitrium vere et proprie in eo consistere, quod voluntati nulla neque coactio neque necessitas inferatur, sed quod relinquatur libera et indifferens ad agendum vel non agendum, et ad hoc vel illud agendum, seu tam quoad exercitium, quam quoad specificationem actuum suorum.

Et haec est etiam communis aliorum SS. Patrum sententia, ut S. Hieronymi lib. 2. contra Jovinianum, ubi sic loquitur: *Liberi arbitrii nos Deus condidit, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur; alioquin ubi necessitas est, nec damnatio nec corona est.* S. Ambrosii lib. 2. in S. Lucam: *Non potes dicere, quia noluit te bonum facere, ante quem posuit bonum et malum, ut non ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* S. Augustini denique, qui pluribus in locis agens de libero voluntatis arbitrio dicit, in eo consistere, quod homo possit agere vel non agere, et hoc vel illud agere, ut in hom. 12. ex quinquaginta: *Rogo*, inquit, *vos, fratres carissimi, quare satanas seducit ad peccandum, cum Deus posuerit hominem in potestate non consentire satanae? etc. Dat quidem diabolus consilium; sed Deo auxiliante nostrum est, vel eligere vel repudiare, quod suggerit.* Et lib. de Spiritu et Littera, cap. 34. *In omnibus*

ipsum actum immanentem divinae volitionis, sub ea ratione, quam supra explicavimus.

SECTIO IV.

Quaenam sit divinae voluntatis efficacitas.

1. Dicendum est 1. talem esse divinae voluntatis efficacitatem, seu vim ad efficiendum, ut per illam solam Deus immediate efficiat, quidquid extra se in ratione primae causae efficit.

Ita communiter docent SS. Patres. S. Cyrillus lib. 3. cont. Julianum dicit, Deum *sola voluntate esse perfectorem operum.* Et Clemens Alexand. in Protreptico: *Sola,* inquit, *Deus voluntate molitur, et solum ejus velle, factum esse consequitur.* Et eo sensu S. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 4. docet, voluntatem Dei esse primam et summam causam omnium corporalium specierum atque motionum. Huc etiam spectat dictum Psalmistae Ps. 148. *Dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt.*

Dicendum 2. efficacitatem illam et vim effectricem divinae voluntatis extendere se ad omnia possibilia, seu (quod idem est) divinam voluntatem esse omnipotentem, Deumque posse, quidquid voluerit, efficere.

Hoc constat manifeste ex innumeris Scripturae locis. Job. 42. *Scio, Domine, quia omnia potes.* S. Matth. 19. *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Et hanc veritatem adeo manifestam existimavit S. Augustinus, ut serm. 139. de Tempore sic loquatur: *Non dico, da mihi Christianum, da mihi Judaeum, sed da mihi Paganum, idolorum cultorem, daemonum servum, qui non dicat, Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest, negare Deum omnipotentem non potest.*

2. Quaeres, an sit defectus potestatis in Deo, non posse mori, non posse peccare, non posse rem factam infectam reddere.

Respondetur, nullam esse in Deo impotentiam, sed potius maximam omnipotentiae suae perfectionem.

Posse enim mori aut aliquid pati, non est potentia, sed defectus potentiae; unde recte dicit S. Augustinus lib. 5. de Civit. cap. 10. *Omnipotens est Deus faciendo quidquid vult, non patiendo quod non vult.*

Posse item peccare, non est argumentum potentiae, sed potius infirmitatis. Recte enim Petrus Damianus opusc. 36. de omnipotentia Dei, cap. 10. *Quod malum est,* inquit, *potius nihil debet dici, quam aliquid; atque ideo nihil praejudicat, si dicamus, Deum omnia posse, licet mala non possit, cum mala non intra omnia, sed potius extra omnia debeant supputari.*

Denique quod Deus non possit id, quod semel factum est, infectum reddere, non ex imbecillitate provenit, sed potius ex divinae veritatis perfectione. Ut enim recte dixit S. Augustinus lib. 26. contr. Faust. Manich. cap. 5. *Quisquis dicit: si omnipotens est Deus, faciat, ut quae facta sunt, facta non fuerint, non videt hoc se dicere: si omnipotens est, faciat, ut ea, quae vera sunt, eo ipso, quo vera sunt, falsa sint.* Inde patet, cur communiter Theologi dicant, Deum illa non posse, quae involvunt contradictionem.

SECTIO V.

An et qua ratione in divina voluntate amor, odium, misericordia, justitia et similes affectus reperiantur.

1. Certum est, hos et similes affectus, si considerentur prout secum inferunt aliquam mutationem, sive corporalem sive spiritualem, nullo modo in divina voluntate reperiri, cum sit omnis prorsus mutationis expers, ut ex antedictis constat. Quaestio igitur proposita de iis intelligenda est, prout habent simpliciter rationem actus, sine ulla imperfectione adjuncta. Et in hoc sensu

Dicendum est 1. in divina voluntate esse verum amorem, non tantum erga se, sed etiam erga creaturas.

Hoc patet ex iis, quae dicta sunt sectione secunda; et confirmari potest, quantum spectat ad amorem, quem Deus habet erga creaturas, ex eo, quod quicquid entitatis et bonitatis habent creaturae, id totum habent, quia Deus vult eas habere; amare enim aliquem nihil est aliud, quam ei bonum velle. Ita S. Thomas part. 1. quaest. 20. art. 2. Ubi recte observat differentiam amoris divini et humani; homo enim supponit in objecto amato bonitatem, at vero Deus amando infundit bonitatem; atque adeo facit id, quod amat, bonum ac proinde amabile.

Dicendum 2. Deum non aequaliter omnes creaturas diligere.

2. Certum est enim, ut docet S. Thomas supra art. 4. meliores semper magis amari a Deo, quatenus meliores; eo enim meliores sunt, quo majus bonum a divina voluntate accipiunt; majus autem bonum a Deo accipere est magis ab eo amari. Est autem notanda doctrina S. Doctoris in responsione ad tertium, ubi docet, praesumptuosum esse, velle dijudicare, an aliquis sanctorum sit altero sanctior et Deo carior; nam (ut dicitur Proverb. 16.) *Spirituum ponderator est Dominus.*

Sicut autem amor, sic etiam contrariam ob causam in divina voluntate reperitur odium, tam respectu peccati quam peccatoris, quatenus peccator est. Sap. 14. *Similiter odio sunt Deo impius et impietas ejus.* Et hoc satis manifeste constat ex eo, quod Deus peccatoribus vult malum vindictae ac poenae aeternae. Est autem proprius odii actus, velle malum, sicut amoris, velle bonum.

3. Dicendum 3. in Deo esse justitiam.

Patet ex innumeris Scripturae locis. Ps. 118. *Justitia tua in aeternum.* Rom. 1. *Justitia Dei in eo revelatur ex Fide.* Cum autem duplex sit justitia, nempe commutativa et distributiva:

Prior, quae consistit in eo, ut tantum reddatur, quantum acceptum fuerit, non est proprie in Deo, ut recte docet S. Thomas q. 21. a. 1. juxta illud ad Rom. 11. *Quis prior dedit ei, et retribuetur ei?* Nihil enim a nobis Deus accipere potest, quin prius illud ipse nobis dederit. Unde cum maxima ratione Concilium Trident. sess. 6. cap. 16. sic loquitur: *Absit ut Christianus homo in se ipso vel confidat, vel glorietur, et non Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quae sunt ipsius dona.*

Posterior vero justitia, quae consistit in distributione bonorum communium juxta proportionem meritorum cujusque, si stricte sumatur, non est etiam proprie in Deo, quia nullum creaturae meritum omnia Dei dona praecedere potest, cum omne meritum ab aliquo gratuito Dei dono, hoc est, ab ejus gratia initium sumat, ut supponimus ex tractatu de gratia. Deinde quia Deus erga creaturas nullius rei debitor est.

Quare dicere debemus, justitiam in Deo reperiri modo

longe perfectiori et eminentiori; considerando illam, prout abstrahit ab omnibus humanae justitiae conditionibus, quae Deo minime conveniunt, et dicit aliquam in Deo perfectionem, quae secundum nostrum concipiendi modum voluntatem ejus dirigit, tum in distributione praemiorum, supposito creaturae per ipsius Dei gratiam merito, tum in inflictione poenarum, supposito ejusdem creaturae per propriam voluntatem peccato.

4. Dicendum 4. in Deo esse misericordiam.

Hoc patet similiter ex Scripturis, quae ubique divinam praedicant misericordiam. Ps. 88. *Misericordias Domini in aeternum cantabo.* Thren. 3. *Misericordiae Domini, quia non sumus consumpti.* Et haec proprie in Deo invenitur, ut docet S. Thomas supra art. 3. non quidem secundum passionis affectum, sed secundum effectum. Unde S. Anselmus in Prosol. cap. 10. *Misericors es, non quia tu sentis affectum, sed quia nos sentimus effectum.*

Observat autem recte S. Doctor supra art. 4. in omnibus Dei operibus misericordiam ejus et justitiam simul inveniri. Unde dicit in respons. ad 1. etiam in damnatis reperiri aliquam Dei misericordiam, non quidem totaliter relaxantem, sed aliqualiter sublevantem; hoc est, quod, cum Deus juste possit acerbioribus adhuc poenis eos affligere, id tamen ex misericordia non facit, sed eos semper citra condignum punit.

SECTIO VI.

An sit in Deo providentia, et ad quae se extendat.

1. Nomine providentiae intelligimus hic actum aliquem tum intellectus tum voluntatis Dei, quo ipse ordinat et dirigit res creatas in suos fines particulares, ac praesertim in finem omnium ultimum, qui est ipse Deus. Hoc supposito

Dicendum est 1. in Deo esse providentiam respectu omnium rerum creatarum. Est de Fide.

Probatur 1. ex pluribus Scripturae locis. Sap. 8. *Attingit a fine ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.* Et cap. 14. *Tua, Pater, providentia cuncta gubernat.* S. Matth. 6. *Respicite volatilia coeli; quoniam non serunt, neque metunt,*

neque congregant in horrea, et Pater vester coelestis pascit ea. Considerate lilia agri etc.

Probatur 2. ex S. Cypriano lib. de Idolorum vanitate: *Mundi unus est rector, qui universa quaecunque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat.* Et ex S. Damasceno lib. 1. de Fide cap. 2. *Quod Deus bonus sit, justus, rerum omnium conditarum architectus; quod vim omnem imperiumque habeat, omnia inspectet, omnibus prospiciat, omnia in potestate habeat, haec, inquam, omnia scimus et confitemur.*

Probatur 3. ratione, qua utitur S. Thomas p. 1. q. 21. a. 2. quia, cum Deus sit causa efficiens prima et perfectissima omnium rerum, quae ab illa pendent, non tantum in fieri, sed etiam in conservari, hoc est, quod creaturae omnes indigeant, non tantum ut initium sui esse a Deo accipiant, sed etiam ejusdem conservationem et perfectionem; hinc sequitur, ad illum etiam pertinere res omnes, quas creavit, in suos fines dirigere, cum inde potissimum earum et conservatio et perfectio pendeat.

Tertullianus in libello de animae testimonio hanc veritatem manifestam esse dicit ex communi consensu omnium gentium et nationum, inter quas nulla fuit adeo barbara, quae non senserit, esse aliquod numen supremum, quod res humanas cognoscat et gubernet, et ad quod in periculis et afflictionibus sit confugiendum, et a quo praemia pro recte factis, supplicia pro sceleribus sint expectanda.

2. Dicendum 2. providentiam divinam ad omnes prorsus res creatas, etiam minimas se extendere. Est de Fide.

Probatur 1. ex Scriptura. Sap. 6. *Magnum et pusillum ipse fecit, et aequaliter est illi cura de omnibus.* S. Luc. 12. *Nonne quinque passeres veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo? sed et capilli capitis vestri numerati sunt.*

Probatur 2. ex S. Irenaeo lib. 2. cap. 41. *Nihil omnino eorum, quae facta sunt, et quae fiunt, vel fient, Deum fugit; sed per illius providentiam unumquodque, et habitum et ordinem, et numerum, et quantitatem accipit propriam.* Et S. Hieronymo Epist. 3. *Creatorem non tantum in coelo miramur et terra, sole et oceano, elephantibus, camelis etc. sed et in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, vermiculis et istiusmodi, quorum magis scimus corpora quam nomina, eamdemque in cunctis veneramur solertiam.* Videndus

S. Ambrosius lib. 1. de Officiis cap. 13. 14 et 15. S. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 16. S. Augustinus lib. 5. de Genesi ad Litteram cap. 21. et alii.

3. Verum contra hanc de providentia divina doctrinam duae potissimum fieri solent objectiones.

Prima est, quod non videatur dicere Dei majestatem, ut ejus providentia minimis rebus se immisceat; juxta illud Apostoli 1. Cor. cap. 9. *Numquid de bobus cura est Deo?*

Secunda, quod si Deus res humanas regeret et gubernaret, multi in ejus gubernatione et regimine defectus reperirentur, cum boni et justi variis plerumque conflictentur adversis; mali e contra et peccatores bonis ac voluptatibus affluant.

Ad primam respondetur cum S. Ambrosio lib. 1. de Officiis: *Si non est injuria et probrum Dei, minutissimas quasque res fecisse, multo minus probrum illius esse, eas factas regere.* Apostolus autem loco citato non omnino negat, Deo curam esse de animantibus rationis expertibus, sed non talem nec tam specialem quam de hominibus, ac praesertim de iis, qui se totos ejus obsequio et cultui mancipant, de quibus illic loquitur.

Ad secundam vero dicendum est, Deum cum summa sapientia permittere, imo velle, ut in hac vita interdum justi affligantur, mali vero prospere agant. Cum enim nulli adeo mali sint, quin aliquando boni aliquid agant, Deus illos in peccatis morituros, ob idque damnandos praevidens, illorum opera utcunque bona, prosperitate aliqua temporali praemiatur; justos autem afflictionibus variis exerceri vult, tum ad probandam eorum Fidem, tum ad pleniorem pro peccatis satisfactionem, tum etiam ad meritorum cumulum augendum; quare optime S. Augustinus in Enchir. c. 11. *Deus cum summe bonus sit, nullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut etiam de malo benefaceret.*

CAPUT V.

De praedestinatione.

Quod olim Ezechieli Prophetae, hoc cuilibet Catholico in omnibus Fidei mysteriis, sed praesertim in illis, quae

divinae praedestinationis arcana spectant, humiliter profitendum est, hujus torrentis aquas ita profundas et altas esse, ut transvadari omnino non possint. Unde merito exclamat Apostolus Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus! etc.* Ideo juxta consilium ejusdem Apostoli 1. Cor. 10. nosmet ipsos nobis ipsis metientes, in hoc praedestinationis negotio procedemus secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, id est, earum praesertim veritatum notitiam hic inquiremus, quas Deus ipse revelare et per Ecclesiam proponere voluit; caetera omnia ejus inscrutabili sapientiae, et incomprehensibilibus judiciis relinquentes, memores illius effati a Salomone Prov. 25. prolati: *Quoniam, qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria.*

SECTIO I.

Quid praedestinationis, quid item reprobationis nomine debeat intelligi.

1. Praedestinatio, si vim nominis spectes, idem est ac praecedens destinatio. Destinare autem est, vel aliquid omnino apud se statuere, vel (ut dicit S. Thomas p. 1. q. 23. a. 1.) aliquid in finem designare aut transmittere.

Hujus autem vocis sic intellectae apud SS. Patres duplex acceptio invenitur. Una lata et minus propria, pro ordinatione rationalis creaturae facta a Deo in quemlibet finem, sive in beatitudinem, sive in damnationem. Quo sensu dicit S. Augustinus lib. 15. de Civit. cap. 1. civitatem Dei esse praedestinatam ad gloriam, civitatem vero diaboli ad ignem aeternum esse praedestinatam. Altera stricta et propria, pro sola ordinatione rationalis creaturae ad beatitudinem et vitam aeternam. Et eo sensu communiter tum in Scripturis, tum apud SS. Patres sumi solet, ut ex dicendis patebit.

Cum autem haec divina ordinatio sit ab aeterno, ac proinde omne tempus praecedat: ideo praeordinatio et praedestinatio dicitur, ita ut particula *prae* nihil aliud significet, quam antecessionem durationis seu aeternitatis ad tempus, ut docet Alensis parte 1. quaest. 28. membr. 8. Gamachaeus in parte 1. quaest. 25. c. 1. Isambertus ad eandem quaest. disp. 1. art. 1. et alii communiter. Unde

dicit eo sensu Apostolus Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Et Rom. 8. *Quos praescivit et praedestinavit,* ubi simul jungit, et in eodem sensu accipit praescientiam et praedestinationem. Est autem evidens, particulam *prae* in verbo *praescivit* significare tantum antecessionem ipsius scientiae divinae secundum durationem, id est, Deum scire res, antequam existant: unde sequitur, particulam illam in voce praedestinationis eodem modo esse accipiendam.

Et sic dicendum est, quod praedestinatio nihil est aliud, quam aeterna et omne tempus praecedens destinatio, qua Deus ante mundi constitutionem creaturas aliquas ad gloriam et beatitudinem coelestem elegit et destinavit.

Quaeres, an praedestinatio sit proprie actus intellectus, an voluntatis Dei.

Respondetur, esse utriusque. Intellectus quidem, cum in Scriptura explicetur terminis significantibus actum intellectus, ut Rom. 11. *Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit,* id est, quam praedestinavit, ut explicat S. Augustinus libro de Bono persev. c. 18. Voluntatis autem, cum in eadem Scriptura saepe vocetur electio, propositum, beneplacitum etc. ut Rom. 8. Ephes. 1. et aliis locis. Et hunc utrumque actum conjungit S. Augustinus lib. de Bono persev. cum dicit, quod praedestinatio *est praescientia et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur.* Praescientia siquidem ad intellectum divinum proprie spectat, praeparatio vero beneficiorum ad voluntatem, cum sit actus amoris et benevolentiae.

3. Ex his autem verbis S. Augustini colligitur, ad completam rationem praedestinationis, prout ab illo et aliis SS. Patribus sumitur, debere per eam intelligi non tantum electionem et destinationem ad gloriam et beatitudinem, sed etiam praeparationem omnium mediorum ad illam consequendam, propositumque ac voluntatem media illa tribuendi; ita ut praedestinatio non tantum respiciat gloriam conferendam, sed etiam simul omnia gratiae dona, quibus ad illam gloriam homines perducuntur.

Quod autem spectat ad reprobationem, dicendum est, per illam nihil aliud intelligi, quam actum illum tum intellectus tum voluntatis Dei, quo ab aeterno praescivit, aliquos gratiae suae donis male usuros, et in peccata mortalia lapsuros, in iisque morituros; et propterea decrevit,

eos a gloria excludere, ac illis secundum peccatorum meritum damnationis aeternae poenas infligere.

Quando autem ista debeant intelligi, et qua ratione praedestinatio ac reprobatio inter se differant, evidens fiet ex dicendis.

SECTIO II.

Quid Fides catholica de praedestinatione et reprobatione credendum proponat.

1. Praecipuas hic veritates circa praedestinationem et reprobationem Fide catholica credendas, cum erroribus oppositis ab Ecclesia proscriptis et damnatis, breviter proponemus; reliqua vero, quae ad eandem materiam spectant, in sequentibus sectionibus explicabimus.

Dicendum igitur 1. Fide catholica credendum esse, in Deo praedestinationem ac reprobationem vere reperiri, seu Deum aliquos de facto praedestinasse, alios vero reprobasse.

Haec veritas expresse habetur in Scripturis. Eph. 1. *Praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum.* In eodem capite: *In quo sumus praedestinati, secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.* Sap. 9. *Noli me reprobare a pueris tuis.* Hebr. 12. *Esau reprobatus est; non enim invenit poenitentiae locum.*

Eadem veritas etiam asseritur a SS. Patribus, praesertimque a S. Augustino in toto lib. de Praedestinatione sanctorum et alibi passim.

Ratio enim suffragatur, quia, cum Fide divina certum sit, quosdam homines aeternam salutem per Christi gratiam consequi, certum etiam esse debet, Deum iis gratiam et gloriam illam ab aeterno praeparasse, cum Deus nihil in tempore faciat, quod ab aeterno facere non decreverit. E contra cum certum sit, multos huic gratiae deesse, ideoque gloriam illam non consequi, certum est etiam, Deum ob peccata illorum praevisa decrevisse ab aeterno, eos a gloria excludere.

2. Dicendum 2. Fide catholica credendum esse, ex parte praedestinati nullam omnino dari causam praedestinationis, si sumatur praedestinatio, prout comprehendit, non tantum electionem ad gloriam, sed etiam praeparationem omnium gratiarum, seu decretum conferendi omnia gratiae auxilia,

ac proinde etiam primam gratiam, qua Deus ipsum praedestinatum praevenire et excitare decrevit.

Huic veritati oppositi sunt varii errores.

Primus fuit Origenis, qui asseruit lib. 1. περὶ ἀρχῶν cap. 8. Deum ad praedestinationis gratiam homini conferendam moveri propter bona opera, quae anima, antequam ejus corpori uniretur, exercuit; existimabat enim, animas omnes ante hunc mundum corporeum simul fuisse creatas. Hunc errorem refellit S. Thomas q. 23. art. 5. authoritate Apostoli ad Rom. 9. ubi Jacob electum, et Esau reprobatum dicit: *Cum nondum nati essent, aut quidquam boni vel mali egissent.* Quod autem dicit, animas ante mundum corporeum fuisse creatas, hoc ab Ecclesia damnatum fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. sess. 8.

3. Secundus error fuit Pelagianorum, qui asserebant, hominem operibus bonis, per solas naturales arbitrii sui vires factis, gratiam praedestinationis posse promereri. Hanc illorum Haereticorum sententiam explicat S. Augustinus lib. de Praedest. sanctorum cap. 18. his verbis: *Praesciebat Deus* (ait Pelagianus), *qui futuri essent sancti et immaculati per liberae voluntatis arbitrium, et ideo eos omnes ante mundi constitutionem in ipsa sua praescientia, quia tales futuros esse praescivit, elegit.* Et quamvis interdum Pelagius, ut veritati fucum faceret, et Ecclesiae damnationem effugeret, verbis magnificis gratiam commendaverit; nunquam tamen ex animo pristinum errorem retractavit, sed illum variis verborum involucris obtegere semper conatus est, ut patet ex S. Augustini toto fere libro de Gratia Christi, ac praesertim ex cap. 3. 4. 6. 7. 9. 41 et 42. Quod in tractatu de gratia fusius explicabitur, ubi ostendetur, hunc errorem a summis Pontificibus Innocentio, Zosimo, Coelestino et a Conciliis Milevitano, Carthaginensi et aliis damnatum fuisse.

Ejus certe falsitas manifeste revincitur ab eodem S. Augustino lib. cit. de Praedest. sanct. cap. 18. ex illis Apostoli verbis ad Eph. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati.* Ex quibus sic concludit: *Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus sancti; ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse praedestinans, ut tales per gratiam ejus essemus.*

4. Errori Pelagianorum affinis fuit error Semipelagianorum et Massiliensium, qui licet faterentur, nos sine Christi

gratia non posse salutem aeternam consequi (in quo a Pelagianis dissidebant) existimabant tamen, Deum hanc nobis conferre gratiam ab aeterno decrevisse, intuitu et occasione alicujus boni operis, vel saltem alicujus boni desiderii, seu conatus nostrae voluntatis, per naturae vires eliciti. Unde Cassianus hujus sententiae praecipuus assertor lib. 1. de institutis renunciantium, cap. 14. dicebat: *Dei misericordiam praesto esse, occasione tantummodo bonae voluntatis a nobis oblata.* Et collatione 13. cap. 13. *Ob id solum Deum exigere vel expectare, ad suam gratiam tribuendam, quosdam bonae voluntatis conatus, ne penitus dormientibus, aut inerti otio dissolutis sua videatur dona conferre.*

5. Refelluntur hi errores, et simul nostrae Fidei veritas probatur 1. authoritate Scripturae: 2. ad Timoth. cap. 1. *Vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum opera, sed secundum propositum suum.* 1. Corinth. 4. *Quis te discernit? quid habes, quod non accepisti?* 2. ad Cor. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Probatur 2. authoritate Concilii Arausicani II. canone 2. in quo anathema profertur in eos, qui dixerint, *Deum expectare nostram voluntatem, qua velimus a peccato purgari; non autem per Spiritus sancti inspirationem fieri, ut etiam purgari velimus.* Et can. 25. *Hoc etiam profitemur, quod in omni opere bono nos incipimus, et postea per misericordiam Dei adjuvamur: sed ipse nobis, nullis praecedentibus meritis, Fidem et amorem sui inspirat.* Ex quibus Concilii et Scripturae verbis cum constet, nos primam gratiam promereri non posse, constat etiam praedestinationem, prout illam primam gratiam complectitur, ex nostris meritis nusquam provenire.

Confirmatur 1. ab exemplo praedestinationis parvulorum, qui ab hac vita statim post susceptum Baptismum rapiuntur; sicut enim nulla ex parte illorum datur causa illius praedestinationis, quia nulla dantur merita, quibus se disponere potuerint ad percipiendam Baptismi gratiam, quae ex sola gratuita Dei misericordia ipsis confertur: sic etiam de aliorum adultorum praedestinatione dicendum est, nullam dari illius causam ex parte ipsorum, quia nulla dantur merita, quibus se disponere potuerint ad primam gratiam accipiendam (ut fusius infra suo loco probabitur).

Quod autem aliqui ex illis Haereticis dicebant, parvulos illos a Deo praedestinatos esse, propter bona opera, quae facturos illos, si diutius vixissent, ipse praeviderat, repugnat veritati catholicae, et refellitur a S. Augustino libro de Praedest. sanct. cap. 12. ubi recte docet, omnes homines judicandos *secundum propria corporis* (ut loquitur Apostolus 2. ad Cor. 5.), id est prout in hac vita corporali se de facto gesserint, non autem prout se gessissent, si diutius vixissent, vel in aliis occasionibus bene vel male agendi fuissent.

Confirmatur 2. ab exemplo Christi, qui, sicut est caput, ita etiam est omnium praedestinatorum exemplar, quos (ut ait Apostolus) ipse Deus *praedestinavit conformes fieri imagini Filii sui.* Sicut enim Christus ut homo praedestinatus est, nullis praecedentibus meritis, ut per unionem hypostaticam cum Verbo esset Filius Dei naturalis: ita etiam nos sine ullis praecedentibus meritis praedestinamur, ut simus filii Dei adoptivi per gratiam. Hanc rationem eleganter tractat S. Augustinus lib. de Bono persev. capite ultimo et aliis in locis.

6. Dicendum 3. Fide catholica credendum esse, neminem a Deo reprobari, et ad poenam aeternam damnationis deputari, nisi ratione praevisorum demeritorum.

Huic veritati oppositus est error Calvini, qui lib. 3. Institut. cap. 21. §. 5. post antiquiores quosdam Haereticos (quos refert et refutat Waldensis lib. 1. doctrinalis Fidei) asseruit, Deum ante praevisionem cujuscunque peccati non tantum exclusisse aliquos a coelesti gratia, sed etiam efficaci voluntate eos ad poenam aeternam deputasse; unde cap. 23. §. 9. ait, Deum, ut ipsi reprobi efficaciter ad hunc finem a se intentum perveniant, non tantum eos gratiis ad salutem necessariis privare, sed etiam injicere iis peccandi necessitatem, quam evadere non possint.

Haec blasphemia refellitur, et veritas nostrae Fidei probatur 1. authoritate Scripturae variis in locis, in quibus testatur Deus, se nolle ut ullus pereat, sed ut omnes peccatores ad poenitentiam convertantur, et sic vitam aeternam consequantur. Ezech. 18. *Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat?* Et cap. 33. *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a vita sua, et vivat.* S. Matth. 18. *Non est voluntas ante Patrem vestrum, ut pereat*

unus ex his pusillis. 2. S. Petri 3. *Deus patienter agit propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.*

Probatur 2. ex Conciliis, Arausicano can. 25. et Trident. sess. 6. can. 17. in quibus anathema dicitur iis, qui asseruerint, aliquos divina potestate ad malum esse praedestinatos. Item ex Concil. Valentino cap. 3. ubi dicitur. *In electione salvandorum misericordiam praevenire; in damnatione autem periturorum meritum malum praecedere justum judicium.*

Probatur 3. authoritate S. Augustini lib. 3. contr. Julianum, c. 18. *Bonus est Deus* (inquit), *justus est Deus; potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est.* Et S. Prosp. lib. 1. respons. ad capitula Gallorum, ad cap. 7. ubi sic loquitur: *Gratia Dei non prius eos (reprobos scilicet) deseruit, quam ab iis desereretur; et quia hoc ipsos voluntaria defectione facturos praevidit, ideo in praedestinationis electione illos non habuit.*

Probatur 4. ratione, quia sicut poena necessario peccatum praesupponit, cum sit illius punitio, ita destinatio ad poenam praesupponit etiam peccatum in eo, qui ad eam destinatur, et peccati cognitionem in eo, qui destinat; alias judicium ejus nec justum nec determinatum esse posset, cum nec causam legitimam puniendi haberet, ubi nullum esset peccatum, nec rationem ullam determinandi poenam ad certum gradum intensionis vel extensionis, cum hoc ex cognitione gravitatis aut levitatis peccati pendeat; pro mensura enim delicti debet esse plagarum modus.

SECTIO III.

An solum peccatum originale sit causa reprobationis positivae tam adultorum quam infantium.

Sensus quaestionis est, an illi, qui reprobati sunt, fuerint a Deo reprobati et aeternis suppliciis addicti ante praevisionem cujuscunque peccati actualis, et ob solum peccatum originale praevisum. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. falsum esse dicere, Deum ob solum peccatum originale ab aeterno reprobasse positive, et poenis aeternis addixisse omnes et quoscunque homines, qui ab ipso reprobati sunt.

Probatur 1. ex his Apostoli verbis ad Rom. 8. *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Quae quidem verba Concilium Tridentinum sess. 5. intelligit de omnibus, qui Baptismum susceperunt, et per illius gratiam justificati sunt, ac inter membra Christi connumerati, ipsique tanquam capiti inserti; inter quos tamen certum est, quam plurimos reperiri reprobatos, qui si ob solum peccatum originale reprobati essent, dici non posset, *nihil damnationis in illis reperiri* post Baptismum, cum semper in eis remaneret causa damnationis, nempe quod in peccato originali fuissent concepti.

Probatur 2. authoritate ejusdem Concilii loco citato, ubi haec habentur: *Si quis per Jesu Christi gratiam, quae in Baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit, non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet etc. anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus etc.*

Haec autem Concilii doctrina vera non esset, si illi, qui inter baptizatos reprobati sunt ante praevisionem cujuscunque peccati actualis, ob solum peccatum originale praevisum, essent a Deo reprobati, quia dici non posset, reatum originalis peccati per gratiam in Baptismo collatam vere ipsis remissum fuisse, aut sublatum fuisse id totum, quod veram et propriam peccati rationem habet, cum ob ipsummet peccatum originale damnandi et aeternis cruciatibus plectendi forent; Deus enim neminem damnat, aut aeternis cruciatibus plectit ob peccatum, quod vere et proprie remissum esset. Falsum praeterea esset dicere, quod vere et proprie remissum esset. Falsum praeterea esset dicere, quod in iis, qui per Baptismum renati essent, nihil odisset Deus, quia semper in illis odio haberet id, ob quod eos a se reprobatos et damnatos conspiceret.

Probatur 3. ex pluribus aliis falsis et absurdis, quae sequerentur ex sententia illa, quam impugnamus. Si enim Deus ob solum originale peccatum reprobat, hinc sequitur verum non esse, quod dixit Apostolus 1. ad Tim. 2. *Deum velle omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.* Nam e contrario dicendum esset, Deum velle longe majorem partem hominum positive a salute excludere et aeternis poenis plectere.

Sequitur etiam, falsum esse id quod similiter dixit Apostolorum princeps epist. 2. c. 3. *Deum nolle aliquos perire,*

sed omnes ad poenitentiam reverti; nam posita illa sententia vult e contrario voluntate antecedenti omnes illos perire, quos positive ob peccatum originale reprobavit, nec proinde vult, ut agant poenitentiam et in statu gratiae decedant, cum id ejus decreto antecedenti et voluntati efficaci e diametro repugnet.

Sequitur insuper ex eadem sententia, falsum esse, quod definitum est in Concilio Arausicano II. can. 25. his verbis: *Hoc etiam secundum Fidem catholicam credimus, quod accepta per Baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.*

Et quod dicitur in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 13. *Omnes justificatos in Dei auxilio spem firmissimam collocare et reponere debere, Deumque nisi ipsi ejus gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita et illum perfecturum esse.* Sequitur inquam, Conciliorum illorum doctrinam falsam esse, quia posita illa sententia quicunque inter baptizatos reprobati sunt, quamvis per Baptismum gratiam acceperint, tamen neque auxilium Dei ad perseverandum in gratia unquam accipient, neque auxilio illo destituti poterunt unquam, quantumcunque laboraverint, ea quae ad salutem consequendam necessaria sunt adimplere. Cum vero haec omnia, quae ex illa sententia sequuntur, absurda sint, et absona ab omni veritate, hinc concludere oportet, eam tanquam falsam penitus repudiandam et abjiciendam esse.

Dicendum 2. Nullum adultum positive a Deo reprobatum esse et aeternae damnationis suppliciis addictum, nisi ob aliquod peccatum mortale actuale commissum, et finalem in eo impoenitentiam ab aeterno praevisam.

Haec assertio sequitur manifeste ex probatione praecedentis; si enim nullus eorum, qui baptizati sunt, ob solum originale peccatum positive reprobatus est, consequens est, quod quisquis inter baptizatos reprobatus est, ob aliquod actuale peccatum ab aeterno praevisum reprobatus sit. Idem vero dici debet etiam de reprobatis adultis non baptizatis, cum quoad reprobationem par sit utrorumque ratio, et argumenta ac rationes, quibus utuntur assertores sententiae, quam impugnamus, aeque probent de his atque de illis, ut ex solutione objectionum constabit, nullamque inter reprobos adultos constituant differentiam, sed omnes sive baptizatos sive non baptizatos in eadem *perditionis*

massa, ut loquuntur, involutos esse contendant, idque ob solum praevisum peccatum originale.

Probari praeterea potest haec 2. assertio ex his Christi Domini verbis Matth. 25. quibus formam futuri judicii repraesentat: *Ite maledicti in ignem aeternum etc. esurivi enim, et non dedistis mihi manducare.* In quibus notanda est particula causalis *enim*, quae aperte significat rationem, ob quam igni aeterno addicentur, scilicet ob transgressionem divinae legis. Est autem ibi sermo non de executione duntaxat, sed etiam de ipso aeterno decreto, quo aeternis sunt suppliciis, ob praevisa eorum peccata actualia, adjudicati; sicut in eadem divini judicis sententia exprimitur, regnum coeleste non modo dandum electis, ob eorum bona opera, sed etiam ab aeterno illis paratum fuisse, ob illa eadem opera, de qua re agetur sectione sequenti.

Dicendum 3. infantes absque Baptismo decedentes a regno coelesti exclusos fuisse aeterno Dei decreto, idque ob praevisam(eorum mortem in peccato originali, nusquam vero ob illud solum peccatum originale poenis et suppliciis fuisse addictos.

Prima pars hujus assertionis est in confesso apud omnes Catholicos, et manifeste constat ex his Christi Domini verbis Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Secunda pars ejusdem assertionis plenius intelligetur ex dicendis tract. 4. c. 5. de lapsu hominis sect. 5. et interim probatur authoritate S. Doctoris variis in locis, ac praesertim quaest. 5. de malo, art. 2. et in 2. dist. 33. quaest. 2. art. 1. ubi asserit et probat, peccato originali non deberi poenam sensus, sed tantum poenam damni, hoc est carentiam visionis beatificae.

Verum contra ea, quae in assertione prima dicta sunt, objicitur authoritas S. Augustini, qui variis in locis loquitur de quadam massa perditionis et damnationis, in qua omnes homines ob peccatum originale involutos esse censet, et proinde ob solum peccatum originale ab aeterno reprobatos, exceptis iis, quos Deus ex illa massa secrevit et ex mero beneplacito praedestinavit.

Ut non excedamus hic limites compendii, expendendo singula loca, quae ex D. August. allegari solent, duo breviter respondemus.

Primum est, quod quamvis concederetur, hanc fuisse D. Augustini sententiam, minime tamen teneremur illi adhaerere, quia ejusmodi sententia nullius unquam Concilii vel Pontificis Romani judicio vel authoritate firmata est. Imo Coelestinus Papa in epistola ad Episcopos Galliae, in qua expresse declaravit, quid in doctrina S. Augustini tenendum esset circa controversias gratiae, occasione Semipelagianorum tunc denuo exortas, nullam prorsus illius sententiae mentionem facit, quamvis illud praesertim caput in doctrina S. Augustini tunc a multis impeteretur. Et in Conciliis Diospolitano, Milevitano, Carthaginensi, Arausicano et aliis, quae habita sunt contra errores Pelagianorum et Semipelagianorum, non modo altum invenitur silentium de illa reprobatione generali ob solum peccatum originale, sed etiam plura in illis reperiuntur, quae ejusmodi sententiae omnino repugnant. Unde sequitur, Ecclesiam vel nusquam agnovisse, hanc fuisse D. Augustini sententiam, vel si agnovit, illam approbare noluisse.

Secundum est, D. Augustinum circa ea, quae mysterium praedestinationis et reprobationis spectant, mentem suam nusquam aperte declarasse aut explicasse; ex quo factum est, ut de illa inter Doctores catholicos nunquam plane constiterit, cum ab ipsis in diversos et contrarios sensus accipiatur. Quam ob causam Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis non dubitavit dicere lib. 1. Sentent. dist. 41. *Beatum Augustinum tam varie et obscure de praedestinatione locutum fuisse, ut, quid intelligere voluerit, ignoretur.* Eandemque ob causam Claudius de Xaintes Episcopus Ebroicensis in libro Atheismorum Calvini tract. 7. asseruit, D. Augustinum non eandem semper sententiam, sed plures ac plane diversas circa mysterium praedestinationis tenuisse, nec unquam satis mentem suam aperuisse, quod ibi fusius declarat. Quae cum ita se habeant, non est quod quis corrogatis et truncatis aliquot D. Augustini testimoniis, et contra illius mentem haud dubie intellectis stabilire velit et propugnare sententiam tam aperte Scripturis sacris et Conciliis repugnantem.

SECTIO IV.

An praedestinatio ad gloriam sit ante vel post praevisa merita.

1. Sumitur hic nomen praedestinationis non prout comprehendit praeparationem mediorum seu gratiarum ad salutem aeternam consequendam, sed prout significat tantum electionem ad gloriam. Et in eo sensu quaeritur, an Deus omnes salvandos ita praedestinaverit, ut eos absoluta et efficaci voluntate elegerit ad gloriam certumque gloriae gradum, priusquam secundum nostrum concipiendi modum ulla eorum merita praeviderit; an e contra electio illa efficax ad gloriam facta sit propter praevisa bona illorum opera, et finalem in gratia perseverantiam.

Duae sunt super hac quaestione oppositae Theologorum sententiae.

Prima est eorum, qui existimant, electionem salvandorum ad gloriam a Deo factam esse absoluta et efficaci voluntate, ante ulla praevisa eorum merita; et virtute illius electionis a Deo praeparata et decreta esse omnia illa gratiae supernaturalis auxilia, quibus electi ad opera bona, illius gloriae de condigno meritoria, efficaciter excitarentur et adjuvarentur.

Ita Scotus in 1. dist. 41. qu. 1. Scotus in cap. 9. Epist. ad Rom. Bellarminus lib. 2. de gratia et libero arbitrio cap. 15. Suarez lib. 3. de auxiliis cap. 16. et plures alii.

Probatur haec sententia ab illis 1. ex Scriptura, quae aliquibus in locis videtur significare, Deum gratuito ex mera benevolentia praedestinasse ad gloriam, ut S. Luc. 12. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Rom. 7. *Gratia Dei vita aeterna.* Act. 13. *Crediderunt quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.* Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti; nam quos praescivit, hos et praedestinavit etc.*

Probatur 2. authoritate S. Augustini, quem illi authores maxime pro sua sententia stare contendunt, cujus hic citationes ab illis factas recensere (cum in eorum scriptis videri possint) minime necessarium existimavimus.

Probatur 3. ratione, quia Deus ordinatissime in suis consiliis et decretis procedit, ergo prius intendit finem quam media; atqui gloria se habet per modum finis; merita autem et bona opera sunt media ad illam. Ergo prius intendit absolute illam gloriam electis conferendam, tum iis postea de mediis ad illam consequendam per gratiae suae auxilia providere decernit.

2. Secunda sententia est eorum, qui existimant, electionem absolutam et efficacem praedestinatorum ad gloriam factam non esse, nisi post praevisionem meritorum ac finalis in gratia perseverantiae.

Huic sententiae subscribunt Alexander Alensis p. 1. qu. 28. num. 3. art. 3. S. Bonaventura in 1. dist. 41. quaest. 2. num. 15. et plurimi alii celeberrimi Doctores tam veteres quam recentiores, quos citat et sequitur Lessius in opusc. de praedestinatione et reprobatione, sect. 2. quibus addere possumus Philippum Gamachaeum in 1. part. S. Thomae quaest. 23. cap. 6. et Nicolaum Isambertum ad eandem quaestionem disp. 4. art. 2.

Probatur ab illis authoribus haec sententia 1. ex Scriptura. Matth. 20. ubi Christus dicit: *Sedere ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* Quibus verbis (ut SS. Patres docent) Christus innuit non favori et gratiae, sed laboribus et meritis paratam esse sessionem in regno suo. Ita hunc locum explicat S. Epiphanius haeres. 69. S. Cyrillus lib. 10. thesauri c. 16. et Hieronymus lib. contr. Jovinianum, ubi ait, ideo Christum Dominum ibi dicere: *Non est meum dare vobis,* ut noverit unusquisque mansionem sibi in coelo non ex sola Christi largitate, sed etiam ex propriis operibus esse praeparandam. Item S. Matth. 25. *Venite benedicti etc. possidete paratum vobis regnum etc. Esurivi enim etc.* Quibus verbis aperte insinuatur, regnum coelorum ab aeterno esse justis praeparatum ob praevisa eorum bona opera, quod patet tum ex particula causali *enim,* tum ex eo quod similiter dicitur reprobis: *Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo etc.* Atqui hic ignis non est paratus diabolo, nisi ob praevisa ejus demerita; ergo nec regnum est justis praeparatum, nisi ob praevisa eorum merita.

Probatur 2. ex S. Hieronymo epist. ad Hedibiam q. 10. *Deus* (inquit) *vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam*

suam non irrationabiliter salvat, et absque veritate, sed causis praecedentibus, quia alii non susceperunt Filium Dei, alii autem recipere sua sponte voluerunt. Ex quo ostenditur, non gentes eligi, sed hominum voluntates. S. Ambrosio lib. 5. de Fide, c. 3. *Quorum merita praescivit, eorum praemia praedestinavit.*

* Honorius Augustodun. in dial. de praedest. tom. 9. bibl. Pat. ubi postquam dixit, *praedestinationem esse pro meritis cujusque aeternam Dei praeparationem, vel ad gloriam, vel ad poenam,* haec addit: *Porro qui praevisi sunt in bonis permansuri, ad gloriam sunt praedestinati; qui vero praesciti in malo vitam finituri, ad poenam sunt utique praeordinati. Ergo quos Deus praescivit in Filium suum credituros et mandata ejus voluntarie servaturos, hos ante saecula praedestinavit etc. quos autem id minime facturos praescivit, hos a regno gloriae reprobavit.*

S. etiam Augustinus licet contrariae sententiae aliquibus in locis favere videatur, in aliis tamen satis aperte asserit, electionem ad gloriam supponere bona opera et merita electorum, ut lib. 1. ad Simplicianum qu. 2. *Non praecedit electio justificationem, sed electionem justificatio; nemo enim eligitur nisi jam distans ab illo, qui rejicitur.* Et serm. 7. de verb. Domini paulo post medium: *Quos voluit, hos Deus elegit; elegit autem* (sicut dicit Apostolus) *et secundum suam gratiam et secundum illorum justitiam.* His SS. Patribus merito adjungi potest S. Franciscus Salesius, olim Gebennensium Episcopus, qui in opusculo de Amore Dei, lib. 3. cap. 5. id expresse docet et probat ex verbis cujusdam collectae, in qua Ecclesia Deum alloquens dicit, illum *misereri omnium, quos suos Fide et opere futuros esse praenoscit.* Quibus verbis (ut ille dicit) fatetur Ecclesia gloriam iis esse destinatam, quos divina sapientia praevidit gratiae suae vocationi obtemperaturos, et per illam ad Fidem vivam, quae per caritatem operatur, esse perventuros.

* Ibidemque ad majorem veritatis illius elucidationem, ordinem gratiarum et donorum in divina et externa praedestinatione sic explicat:

Voluit ab aeterno Deus vero et sincero voluntatis affectu, etiam post praevisum Adae peccatum, ut omnes homines salvarentur, idque mediis illorum naturae arbitrio libero praeditae convenientibus. Hoc est, quod omnium illorum salutem voluit, qui auxiliis et gratiis, quas ipsis ad hunc finem prae-

pararet, offerret et conferret, consensum voluntatis suae praebere vellent.

Inter illas autem gratias voluit vocationem primum locum tenere, talemque illam et ita nostrae esse libertati contemperatam, ut libere illam vel acceptare vel abjicere possemus. Iis vero, quos gratiam illam vocationis acceptaturos praevidit, motus internos poenitentiae conferre voluit, et rursum iis, qui internis illis motibus assentirentur, caritatis donum tribuere, et illis, qui caritate praediti essent, auxilia ad perseverandum necessaria conferre, et demum iis, qui auxiliis illis fideliter cooperarentur, ipsam finalem perseverantiam ac tandem beatam aeterni amoris gloriam largiri decrevit.

SECTIO V.

Quid super quaestione in sectione praecedenti proposita sentiendum videatur.

1. Ut in quaestione difficili et obscura lucem aliquam afferamus, neque tamen limites nobis propositos excedamus, tria hic breviter pro illius resolutione dicenda sunt.

Primum est, nihil adhuc ab Ecclesia definitum esse super illa quaestione, ac proinde liberum esse unicuique illud tenere, quod sibi probabilius videbitur.

Et quamvis (ut sincere loquamur) verum sit, S. Augustinum magis propendere in eam sententiam, quae dicit, electionem ad gloriam factam esse ante praevisa merita: ejus tamen authoritas, licet maxime facienda, nullam secum Fidei obligationem invehit, ut satis evidens est; tum ex eo, quod tot maximi nominis Doctores, et maxime Catholici, qui sectione praecedenti citati sunt, non solum ab hac, sed et ab aliis plurimis S. Augustini sententiis aperte dissideant; tum etiam ex iis, quae idem S. Augustinus pro singulari sua et prorsus admirabili modestia et humilitate, de se ipso ac scriptis suis dixit variis in locis, et praesertim in epist. 7. ad Marcellinum, et in prologo suarum retractationum. Quamdiu enim super aliqua quaestione nihil ab Ecclesia definitum est, unicuique sine cujusquam praejudicio in suo sensu abundare permissum est.

2. Secundum est, quod licet utraque sententia non solum sit pietati consentanea, sed et plurimis tum rationibus, tum authoritatibus fulciatur: illam tamen, quae

asserit electionem absolutam et efficacem ad gloriam, non nisi ratione praevisorum meritorum a Deo factam esse, videri longe probabiliorem.

* Tum ob authoritates et rationes sectione praecedenti allatas, tum maxime quia sententia illa communis fuit omnium SS. Patrum, qui praecesserunt S. Augustinum, ut fatetur S. Prosper ejus discipulus, epistola ad eundem S. Augustinum, quae ejus libro de praedestinatione Sanctorum praefixa est, ubi expresse dicit, quod omnium illorum antiquorum Patrum *par invenitur et una sententia, qua propositum et praedestinationem Dei secundum praescientiam receperunt, ut ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliae fecerit, quia Fidem uniuscujusque praeviderit, et sub ipso gratiae adjutorio, in qua futurus esset, voluntate et actione praesciverit.*

Eadem etiam sententia communis fuit quam plurimorum SS. Patrum et Doctorum Graecorum et Latinorum, qui post S. Augustinum scripserunt, ut videre est apud Lessium in opusc. de praedest. et reprob. sect. 2. Communis autem ille Patrum et Doctorum consensus maximi ponderis apud quemcunque Theologum esse debet, ad probandam alicujus sententiae veritatem.

3. Quae autem pro sententia opposita allata sunt, facile dissolvi possunt. Ad primum enim locum Scripturae respondendum est, Christum Dominum loqui de complacentia dandi regnum, non absoluta, sed conditionata, sicut et promissio dandi ejusdem regni non absoluta, sed conditionata est, ut expresse definit Concilium Trident. sess. 6. can. 20.

Ad secundum, vitam aeternam dici ab Apostolo gratiam Dei, non quia gratis absolute decreta sit, sed quia per gratiam Dei obtinenda sit. Et praeterea, quia cum talis et tanta sit, pro valde exiguis operibus ex gratuito Dei beneplacito sit tanquam merces constituta.

Ad tertium dicendum est, praeordinationem illam intelligendam esse non ad gloriam, sed ad Fidem; justus enim (ut ait Apostolus Rom. 1.) ex Fide vivit, et (ut loquitur Christus) haec est vita aeterna, ut cognoscant te Deum verum, et quem misisti Jesum Christum, id est, haec est quaedam inchoatio vitae aeternae, ut cognoscant Deum per Fidem, quem cognituri sunt postea per visionem beatificam.

Vel respondendum est, illos dici praeordinatos ad vitam aeternam, qui in illa Apostolorum concione (de qua in eo loco mentio fit) donum Fidei acceperunt, ut ostendatur donum illud Fidei, quod tunc illis collatum fuit, et per quod Deus illos ad vitam aeternam ordinavit ac disposuit, omnia illorum merita praecessisse, sicque illos praeordinatos, hoc est ante ulla merita ordinatos fuisse, seu aptos et idoneos redditos per Fidem gratis acceptam, ad vitam aeternam per bona opera promerendam.

* Certe si locus ille Actorum intelligi deberet secundum mentem illorum, qui ex eo probare volunt praedestinationem efficacem ad gloriam praecedere praevisionem meritorum: ex illo similiter probaretur vocationem ad Fidem supponere praeordinationem ad vitam aeternam, unde sequeretur, nullos nisi praedestinatos Fidem habere, et proinde omnes et quoscunque Fidem habentes esse praedestinatos; quod tamen manifeste repugnat Scripturae, et damnatur a Concilio Tridentino sess. 6. canon. 17. Et e contra sequeretur, eos, qui praeordinati seu praedestinati non sunt ad gloriam, nunquam credere aut Fidem habere, quod aeque falsum est.

Ad quartum, verum esse, eos qui a Deo per gratiam vocantur, ut ex peccatoribus fiant justi et sancti, vocari ad illam gratiam non ex meritis, sed ex gratuito Dei proposito, ut ex antedictis patet. Verba autem, quae sequuntur *(quos praescivit et praedestinavit)*, sic intelligenda esse: quos praescivit per vocationem gratiae suae Fidem et charitatem habituros, eos praedestinavit, ut essent conformes Filio suo; itaque sicut Filio tribulationes cooperatae sunt in bonum, ita et illis cooperabuntur. Ita S. Cyrillus apud Oecumenium in hunc locum, S. Ambrosius lib. 5. de Fide cap. 3. S. Chrysostomus hom. 15. in epistola ad Romanos et alii.

Ad rationem denique respondetur, Deum intendere gloriae collationem, non simpliciter, nec tanquam purum et gratuitum donum, sed tanquam mercedem et praemium bonorum operum et meritorum, ut manifeste testatur Scriptura, quae variis in locis, sub nomine mercedis gloriam aeternam designat. Unde sequitur, quod Deus nullum ad eam ab aeterno efficaciter elegerit, nisi quem bonis operibus et finali perseverantia illam promeriturum esse praevidit.

Tertium denique est, hanc secundam sententiam, quam probabiliorem esse diximus, nullo modo derogare (quod aliqui sine ratione inficiantur) summae et omnimodae illi dependentiae, quam homo in se agnoscere et profiteri debet, respectu divinae potentiae et misericordiae in negotio salutis.

4. Cum illa siquidem stat semper inconcussa veritas illa, quam ut basim et fundamentum totius christianae pietatis saepius ingerit S. Augustinus, nimirum nihil in se habere hominem, unde coram Deo gloriari possit; nihil ex se posse in salute sibi procuranda, quod acceptum Deo referre non debeat; nullum ex se meritum proferre, quod gratiae Christi adscribere non teneatur. Decrevit quidem Deus ab aeterno gloriam homini ob merita conferre; sed quid ex se mereri potest, qui nequidem aliquid boni cogitare ex se sufficiens est? Unde cum sine gratiae divinae auxilio nihil omnino possit, gratia autem illa sit ei prorsus indebita, et ex pura tantum Dei misericordia concedatur, sequitur ut et merita omnia, et gloriae ipsius praemia, tanquam gratiae munera, et divinae misericordiae dona debeat agnoscere. Cum autem gratiam illam Deus non aequaliter et uniformiter omnibus, sed unicuique, prout vult, largiatur; et uni quidem majorem, alteri minorem; huic efficacem tribuat, illi non item; istum modo speciali ad se trahat, alium simili auxilio non juvet, vere ac merito cum Apostolo Rom. 11. dicere semper debemus: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus!* et Rom. 9. *Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?*

SECTIO VI.

Quinam sunt effectus praedestinationis et reprobationis.

1. Quamvis (ut recte docet S. Thomas part. 1. q. 23. art. 2.) praedestinatio formaliter non sit in praedestinato, sed in Deo praedestinante, nihilominus, in quantum executioni mandatur, aliquos effectus producit in ipso prae-

destinato, de quibus quaestio proposita intelligenda est. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. duos esse in genere effectus praedestinationis, gratiam scilicet et gloriam. Porro quia gratia duplex est, una actualis, quae dicitur gratia vocationis, altera habitualis, quae vocatur gratia justificationis; hinc factum est, ut primus ille effectus nomine gratiae comprehensus in duo subdividatur, et sic tres praecipui effectus praedestinationis numerentur, nempe vocatio, justificatio et glorificatio, juxta Apost. Rom. 8. *Quos praedestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.*

Est autem observandum, ad gratiam vocationis reduci omnia auxilia et adjumenta, non solum interna, sed etiam externa, quae ad justificationem suo modo simul cum internis concurrunt: ut externa Evangelii praedicatio, a parentibus christianis ortus et educatio, occasionum peccandi remotio, cum piis et bonis conversatio, fraterna correctio et alia similia. Ad gratiam quoque justificationis pertinere omnes alios habitus supernaturales, qui simul cum ipsa gratia habituali infunduntur, ut habitus Fidei, spei, caritatis et aliarum virtutum supernaturalium; item dona Spiritus sancti, gratias sacramentales ac donum finalis perseverantiae. Ad glorificationem denique pertinere non solum ipsam visionem beatificam, et amorem beatificum, sed etiam alia dona gloriae accidentalis, quae animam vel corpus respiciunt. Quae omnia et similia inter effectus praedestinationis computari debent, tanquam ab illa benevolentia et caritate provenientes, qua Deus ab aeterno praedestinatos ob Christi merita dilexit, et per quam illis tot et tanta suae largitatis dona praeparavit.

2. Dicendum 2. duos esse tantum effectus reprobationis. Primus est permissio peccati; unde dicit Apostolus Rom. 9. *Quod Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae apta in interitum.* Et ad hunc effectum reducitur obduratio, seu excaecatio reprobi; cum nihil aliud sit quam ipsa peccati permissio, quatenus Deus, permittendo peccatum, simul justa aliqua ex causa subtrahit reprobo peculiare aliquod gratiae suae auxilium, quo ejus cor emolliretur, vel illuminaretur intellectus. Secundus vero effectus reprobationis est aeterna

ipsius reprobi punitio, ut patet ex illis Christi verbis Matth. 25. *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum.*

Quaeres, an etiam peccata ipsius reprobi dici debeant effectus reprobationis.

Respondetur negative: quia effectus reprobationis sunt a Deo reprobante ut a causa: atqui Deus peccatorum causa nec est, nec dici debet, ut jam alia occasione probatum est, et fusius probabitur in tractatu de peccatis.

SECTIO VII.

An praedestinatio sit certa, et an a praedestinato cognosci possit.

1. Quaestionis propositae, quoad primam illius partem, sensus est, an praedestinatio certo et infallibiliter effectum suum consecutura sit. Cum autem duplex certitudo distingui possit, una cognitionis, qua Deus certo cognoscit effectum illius futurum, altera medii et causalitatis, quatenus medium illius praedestinationis exequendae tale est, ut eo posito effectus certo et infallibiliter futurus sit,

Dicendum 1. praedestinationem electorum ad gloriam esse Deo certissimam certitudine cognitionis.

Probatur ex Apostolo 2. ad Tim. cap. 2. *Firmum fundamentum stat, habens signaculum hoc; cognovit Dominus, qui sunt ejus.* Id etiam praeterea constat ex iis, quae supra dicta sunt de certitudine et infallibilitate scientiae Dei.

Dicendum 2. praedestinationem electorum ad gloriam esse etiam certissimam certitudine medii et causalitatis. Ita S. Thomas in quaestionibus disputatis de veritate q. 6. a. 3.

Probatur 1. ex cap. 10. S. Joan. ubi Christus de praedestinatis sic loquitur: *Non peribunt in aeternum, et nemo rapiet eos de manu mea.*

Probatur 2. ex S. Augustino lib. 5. contr. Julianum c. 5. ubi loquens de praedestinatis: *Ex his*, inquit, *nemo perit, quacunque aetate moriatur; absit enim, ut praedestinatis ad vitam sine Sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam.* Et libro de bono Persev. cap. 14. dicit, quod *praedestinatio est praeparatio beneficiorum, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur.*

Quoad secundam quaestionis partem,

2. Dicendum, neminem posse certo scire, se esse de numero praedestinatorum, absque speciali aliqua Dei revelatione.

Haec propositio est de Fide contra Calvinum lib. 3. Instit. cap. 24. §. 8. asserentem, unumquemque fidelem certa Fide credere debere, se esse praedestinatum.

Refellitur hic error, et veritas nostrae Fidei probatur 1. ex illis verbis Eccles. 9. *Nescit homo, utrum amore vel odio dignus sit; sed omnia in futurum reservantur dubia et incerta.* Unde merito admonet Apostolus 1. Cor. cap. 10. *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Et ad Philipp. 2. *Cum metu et tremore salutem vestram operamini.*

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. can. 15 et 16. ubi anathema profertur in eum, qui citra specialem revelationem absoluta et infallibili certitudine crediderit, aut dixerit, se esse de numero praedestinatorum, vel se donum finalis perseverantiae habiturum.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. de Corrept. et Gratia, cap. 13. *Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero praedestinatorum se esse praesumat?*

Probatur 4. ratione, quia cum praedestinatio ad gloriam pendeat a finali perseverantia, et ab eo statu, in quo quis futurus est in exitu vitae, evidens est, neminem certo scire posse, qualis tunc futurus sit, cum ea, quae futura sunt contingenter, quale est istud, de quo loquimur, nullus naturaliter certo praescire possit.

3. Quaerunt hic aliqui, quomodo certitudo illa et infallibilitas praedestinationis cum humana arbitrii libertate concordare possit.

Respondetur breviter: cum in praedestinatione duo considerari possint, scilicet praescientia Dei et decretum conferendi gratiae auxilia ad gloriam promerendam, certum esse, decretum illud non magis arbitrii libertatem laedere, quam ipsam gratiam, quae vi illius confertur, et qua liberum arbitrium non cogitur, nec necessitatur, sed tantum excitatur et adjuvatur, ut supponimus ex tractatu de gratia. Quod autem spectat ad praescientiam divinam, jam supra ostendimus, cum ageremus de scientia Dei, quomodo nullum libertati humanae afferat praejudicium, sed illam intactam et illibatam omnino relinquat. Quare diutius non est in hac quaestione immorandum.

CAPUT VI.

De cognoscibilitate Dei, seu de modo, quo ab intellectu creato Deus clare cognosci potest.

Hactenus de Deo egimus, prout a nobis in statu vitae secundum nostrum imperfectum concipiendi modum per Fidem cognosci potest; superest nunc, ut eundem consideremus, prout a beatis in statu gloriae clare cernitur.

SECTIO I.

An clara Dei cognitio sit intellectui creato possibilis.

1. Quaestio intelligenda est non de potentia naturali; certum est enim, nullum intellectum humanum posse naturaliter ad illam claram essentiae divinae cognitionem pertingere. Unde merito ab Ecclesia proscripti sunt Aëtius et Eunomius, et illorum discipuli Anomaei, qui (ut refert S. Epiphanius haer. 76.) non minus impie quam stolide se perfecte et clare Dei essentiam in hac vita videre et cognoscere jactabant.

Proposita igitur quaestio intelligi debet de potentia obedientiali, seu an intellectus creatus auxilio aliquo et lumine supernaturali possit ita confortari et elevari, ut ad claram et intuitivam essentiae divinae cognitionem pertingere queat. Pro cujus resolutione

Dicendum est, claram et intuitivam divinae essentiae cognitionem intellectui creato esse possibilem modo supra explicato.

2. Huic veritati, quae de Fide est, oppositus est error cujusdam Gregorii Palamae (de quo frequens mentio est in historia Joannis Cantacuzeni, praesertim lib. 2. cap. 40.) et aliorum illius asseclarum, nec non et Armenorum quorumdam, de quibus agit Richardus Radulphus, Archiepiscopus Armacanus libro 14. de quaest. Armenorum, c. 1. Qui omnes tam Graeci quam Armeni negabant, ab ullo

intellectu creato divinam essentiam, prout in se est, clare cognosci posse.

Refellitur hic error, et veritas nostrae Fidei probatur 1. authoritate Scripturae, S. Matth. cap. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et cap. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est.* S. Joan. cap. 3. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum et in aegnimate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut cognitus sum.*

Probatur 2. authoritate Concilii Florentini in decreto unionis, in quo definitum est, animas justorum in coelo clara Dei trini et unius visione et fruitione esse beatas.

Probatur 3. ex S. Gregorio Papa lib. 18. Moral. cap. 28. ubi sic loquitur: *Sciendum vero est, quod fuerunt nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri.* Postea S. ille Pater varia Scripturae loca citat, quibus hunc errorem refellit, et Deum in sua essentia videri a beatis probat. S. Irenaeo lib. 4. cap. 27. *Deus incomprehensibilis visibilem se, et comprehensibilem, et capacem hominibus praestat, ut vivificet percipientes et videntes se.* Et paulo post: *Homines igitur videbunt Deum, et vivent per visionem immortales facti et pertingentes usque ad Deum.* S. Bernardo serm. 4. in festo omnium Sanctorum: *In hoc erit vita aeterna, ut cognoscamus Patrem et Filium cum Spiritu sancto, et videamus Deum sicuti est, id est, non modo sicut inest nobis videlicet, aut caeteris creaturis, sed sicut est in semet ipso.*

Probatur 4. duplici ratione, qua utitur S. Thomas p. 1. q. 12. art. 1. Prima, quod vel dicendum est, in Deo repositam non esse beatitudinem nostram, quod falsum est et Fidei repugnat; vel si in Deo reposita est, debet esse in actu perfectissimo circa Deum ut objectum: qui actus alius esse non potest, quam clara ejus visio. Secunda ratio est, quod naturale desiderium clare Deum videndi nobis inditum sit; cum enim homo intuetur effectum, naturaliter appetit videre causam. At si clara Dei visio non esset possibilis, sequeretur, Deum frustra et sine ratione desiderium illud naturae nostrae indidisse: quod omnino dici non debet.

3. Objiciebant Armeni 1. Apostolum dixisse 1. ad Timoth. cap. 1. Deum esse invisibilem, et cap. 6. habitare

lucem inaccessibilem, nullumque hominem eum videre posse.

Respondetur (ex mente S. Augustini epist. 12. ad Paulinam, ubi haec Apostoli verba fuse explicat), illa esse intelligenda de statu viatorum, non vero beatorum, hoc est, Deum ab hominibus, quamdiu in hac mortali vita degunt, secundum legem ordinariam per solas naturae vires clare videri non posse; juxta illud Exodi 33. *Non videbit me homo et vivet.*

Objiciebant 2. authoritatem multorum SS. Patrum, praesertim S. Joan. Chrysostomi, Theodoreti, Theophylacti, Euthymii, quorum verba refert Sixtus Senensis lib. 6. biblioth. sanctae ann. 183. qui denegare videntur, Deum ab ullo intellectu creato clare, ut in se est, videri posse.

Respondetur cum eodem Sixto Senensi, verba illorum Patrum intelligenda esse vel de visione Dei per oculum corporeum, quam fatemur esse impossibilem: vel de clara Dei visione ex solis naturae viribus, et secundum legem ordinariam, in hac vita: vel de eadem clara Dei visione, etiam in altera vita, quatenus ipsius essentiae divinae comprehensionem significat, quae haud dubie cuicunque intellectui creato est omnino impossibilis.

Objiciebant 3. nullam esse proportionem inter Deum, ut clare videndum, et potentiam creatam intellectivam, cum haec sit finita, ille vero infinitus: unde sequitur, Deum ab intellectu creato clare videri non posse.

Respondetur ex mente S. Doctoris supra, respons. ad 6. verum esse, nullam inter finitum et infinitum reperiri proportionem, si proportionis nomine intelligatur habitudo certa quantitatis unius ad alterum; at posse aliquam esse proportionem, si per illam quaelibet unius ad alterum habitudo intelligatur, qualis est effectus ad causam, potentiae ad objectum. Et sic potest esse proportio creaturae ad Deum, in quantum se habet ad illum, ut effectus ad causam suam, vel ut potentia ad objectum suum. Si enim inter potentiam et objectum finita aliqua et determinata proportio esse deberet, sequeretur, nequidem voluntatem creatam posse ferri in Deum per actum caritatis supernaturalis, quod tamen evidenter falsum est.

SECTIO II.

An de facto nunc beati essentiam Dei clare videant.

1. Sensus quaestionis est, an sanctorum animae, quae hinc discedunt, ob omni peccati tum macula, tum poena perfecte purgatae, statim atque a corporibus solutae sunt, clare Dei visione fruantur; an vero haec visio post corporum resurrectionem aut in aliud tempus differatur.

Partem negantem secuti sunt Millenarii, sic dicti, quod prave intelligentes aliqua verba libri Apocalypseos assererent, Christum Dominum post communem resurrectionem cum sanctis regnaturum super terram mille annis antequam ad coelestem beatitudinem ac divinae essentiae fruitionem illos deducat. Videri potest Lactantius lib. 7. Institutionum div. c. 29. et S. Hieronymus lib. de Script. eccl. c. 28. ubi etiam Tertullianum in eo errore fuisse dicit, nec non et Vigilantium, in eo libro, quem contra eum edidit. Calvinus etiam nonnisi post communem resurrectionem beatos in coelo Dei visione fruituros existimat lib. 4. Instit. c. 20.

2. Pars vero affirmans, quae sanctorum animas nunc in coelo clara Dei visione frui asserit, de Fide est.

Et probatur, ac simul error oppositus refellitur 1. ex Scriptura, S. Luc. 23. ubi Christus dixit latroni secum crucifixo: *Hodie mecum eris in paradiso.* In quibus verbis, nomine paradisi, SS. Patres ipsam gloriam et visionem beatificam intelligunt. Ita S. Ambrosius super hunc locum, S. Hieronymus in c. 9. Zach. et S. Augustinus epist. 57. ubi verba illa eo sensu intelligenda esse existimat, ut a Christo dicta sint, non in quantum homo erat, sed in quantum Deus, cum quo futurus erat latro per visionem claram ipsius, quod est esse in paradiso, id est, paradisi gloria et beatitudine frui. Item ex 2. ad Cor. c. 5. ubi Apostolus sic loquitur: *Audemus, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore et praesentes esse ad Dominum,* hoc est, ut Deum ipsum intuitive et facie ad faciem videamus; quo in sensu haec Apostoli verba intelligit S. Augustinus lib. 14. de Trinit. cap. 2.

Probatur 2. authoritate Concilii Florentini in decreto supra citato, ubi id expresse definitum habetur.

Probatur 3. ex S. Cypriano lib. de exhortatione ad martyrium, ubi sic loquitur; *Quanta est dignitas, et quanta securitas, exire hinc laetum, exire inter angustias et pressuras gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus, et aperire eosdem statim, ut Deus videatur et Christus!* S. Augustino libro 12. de Genesi cap. 34. ubi dicit, animas sanctorum esse in paradiso, sive in tertio coelo, quo raptus fuit S. Paulus, easque in illo coelo Dei substantiam verbumque Deum, per quod facta sunt omnia, ineffabiliter videre. Et in libro Meditationum capite 22. *Felix anima,* inquit, *quae terreno resoluta corpore libera coelum petit; secura est et tranquilla, non timet hostem, neque mortem; habet enim praesentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum, cui servivit, quem dilexit, et ad quem tandem laeta et gloriosa pervenit.*

Probatur 4. hac ratione: Deus, cujus natura bonitas, cujus opus misericordia est, pronior est haud dubie ad remunerandum, quam ad puniendum. Atqui animabus impiorum, statim atque decedunt e corporibus, poenam aeternam tam damni quam sensus infligit, ut patet de divite epulone S. Luc. 16. cujus anima, statim atque a corpore soluta est, in infernum est delata, ibique poenis et cruciatibus affecta. Ergo multo magis credendum est, illum beatitudinem aeternam, quae in clara essentiae suae visione consistit, animabus sanctorum et justorum concedere, statim atque ex hac vita perfecte a peccatis purgatae migraverint.

3. Objicies, S. Matth. cap. 20 et 25. in parabola operariorum, mercedem non nisi in fine diei omnibus simul operariis solvi, et Apoc. 6. animas sanctorum visas esse sub altari, divinumque responsum accepisse, ut expectarent adhuc modicum tempus, donec compleretur numerus fratrum suorum. Ex quibus locis videtur sequi, visionis beatificae fruitionem, simul omnibus electis concedendam, usque in diem judicii differri.

Respondetur, haec et similia Scripturae loca intelligenda esse de beatitudine totali et completa, quae non animae solum, sed etiam corporis gloriam requirit; quae quidem ut is post corporum resurrectionem in ultimum judicium secundum legem ordinariam reservatur.

SECTIO III.

An intellectus creatus indigeat specie aliqua intelligibili ad videndum Deum.

Supponimus, de duplici specie quaestionem intelligi posse, de expressa scilicet, aut de impressa. Species expressa est ipsamet conceptio intellectus, per quam sibi ipsi exprimit id quod intelligit, et dicitur etiam verbum mentis, quia per illam speciem expressam intellectus velut sibi ipsi loquitur. Species impressa est, quae objectum intellectui repraesentat, ut ab eo cognosci possit. Hoc praesupposito

Dicendum est primo, in cognitione intuitiva seu visione beatifica divinae essentiae necessariam esse speciem expressam, seu verbum mentis, essentiam divinam, prout in se est, intellectui creato repraesentans.

Probatur ex eo, quod (ut docet S. Thomas p. 1. q. 27. art. 1.) *quicunque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectae, ex vi intellectiva proveniens, quae conceptio dicitur verbum cordis.* Cum igitur cognitio seu visio Dei fiat per intellectionem, sequitur ex mente S. Doctoris, quod intellectio illa non aliter formari possit, quam per verbum internum seu speciem expressam.

Dicendum 2. in visione beatifica divinae essentiae non dari speciem impressam, seu beatos ad videndum Deum non indigere ulla specie impressa, quae ipsis divinam essentiam repraesentet.

Probatur hac ratione: Non est necessaria species impressa ad repraesentandum objectum, quando ipsummet objectum per se ipsum potest se instar speciei intellectui repraesentare; atqui essentia divina potest instar speciei se repraesentare intellectui beatorum: ergo etc.

Probatur major, quia quoties admittuntur impressae species, toties et ideo admittuntur, quia objecta non possunt se ipsa instar speciei repraesentare, vel ob defectum proportionis cum facultate cognoscente, quomodo se habent res materiales cum intellectu comparatae, vel ob defectum unionis cum facultate cognoscente, quando v. g. ab illa facultate sunt distantia: unde in Angelis nullae a Theologis

admittuntur species impressae ad cognoscendam propriam substantiam, quia haec se ipsam sufficienter repraesentare potest, utpote eorum intellectui maxime proportionata et intime praesens.

Minor probatur, nimirum quod essentia divina potest se instar speciei repraesentare intellectui beatorum, quia ipsi tribui possunt ea, quae necessaria videntur, ut aliquod objectum instar speciei ad sui cognitionem concurrat; est enim intime praesens ipsi intellectui beatorum, et praeterea est objectum maxime accommodatum et proportionatum eidem intellectui, non quidem quoad virtutem naturalem ipsius, sed quoad obedientialem, ratione cujus fit, ut quo objectum illud est praestantius, eo magis sit ipsi intellectui accommodatum et proportionatum, utpote quod eo aptius sit ad ejus supplendam insufficientiam et infirmitatem adjuvandam.

Dicendum 3. quod quamvis non detur de facto species intelligibilis impressa in visione beatifica, quae divinam essentiam, prout in se est, repraesentet, possibilis tamen est ejusmodi species.

Probatur, quia in visione beatifica datur de facto species expressa (ut supra dictum est), quae est actualis repraesentatio divinae essentiae: ergo etiam dari potest species impressa, quae eandem essentiam repraesentet. Quamvis enim hae duae species in multis differant, in eo tamen conveniunt, quod utraque repraesentet rem intellectam; unde quoad hoc par est ratio utriusque, quare si species expressa possibilis est, erit etiam impressa.

Dices, essentia divina est infinita, ergo non potest, prout in se est, repraesentari per speciem finitam, cum finiti ad infinitum nulla sit proportio. Respondetur negando consequentiam; quia si essentia divina potest, ut in se est, repraesentari per speciem expressam, quae finita est, poterit etiam per speciem impressam finitam; est enim par utriusque ratio. Quamvis autem essentia divina infinita sit, potest tamen finito modo repraesentari per speciem finitam; sicut eadem essentia licet in se infinita finito tamen modo cognoscitur per visionem beatificam.

SECTIO IV.

An ad Deum clare videndum intellectus creatus lumine aliquo supernaturali indigeat.

1. Dicendum est 1. intellectum creatum auxilio aliquo supernaturali indigere, quo confortetur et elevetur ad claram Dei visionem eliciendam. Quod quidem auxilium supernaturale communiter a Theologis lumen gloriae vocatur.

Probatur 1. ex Ps. 35. *Apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen.* Apoc. 21. *Claritas Dei illuminabit eam*, scilicet societatem beatorum videntium Deum, ut explicat S. Thomas quaest. 12. art. 5. ubi ex his duobus Scripturae locis probat necessitatem luminis gloriae.

Probatur 2. ex Concilio Viennensi sub Clemente V. in quo inter alios errores Begardorum et Beguinarum iste quinto loco recensetur: *Quod anima non indiget lumine gloriae, elevante illam ad Deum videndum, et eo beate fruendum;* et hoc ibidem tanquam haereticum damnatur, ut etiam refertur Clementina *ad nostrum*, titul. de Haereticis.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. 1. de peccatorum meritis et remissione cap. 19. ubi sic loquitur: *Verumtamen, si percepto Baptismate ex hac vita emigraverit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in aeternum justificatos praesentia creatoris illuminat.*

Probatur 4. hac ratione: Si intellectus ad eliciendum actum Fidei supernaturalis in hac vita indiget auxilio aliquo supernaturali, multo magis indigebit ad eliciendum actum visionis beatificae, cum longe sit perfectior, ac multo magis supereminеat naturali facultati ipsius intellectus. Atqui certum est, intellectum non posse sine auxilio aliquo supernaturali actum Fidei elicere, ut definitum est in Conc. Trident. sess. 6. can. 2 et 3. et antea definitum fuit in Conciliis contra Pelagium congregatis. Ergo a fortiori idem intellectus ad eliciendum actum visionis beatificae indigebit auxilio aliquo supernaturali. Et illud est, quod a Theologis vocatur lumen gloriae.

2. Dicendum 2. lumen illud gloriae esse qualitatem habitualem intellectui creato ab ipso Deo infusam illique

inhaerentem. Ita communiter Theologi, aliquibus exceptis, qui aliter illius luminis naturam explicant.

Probatur assertio hac ratione, quia scilicet per lumen gloriae intelligitur donum aliquod, quo intellectus creatus elevatur permanenter et modo sibi connaturali ad Deum clare videndum; cum enim status beatitudinis sit permanens, debet etiam habere modum sibi convenientissimum, quo intellectus perficiatur permanenter, ac reddatur capax per aliquid sibi inhaerens ad visionem illam eliciendam, in qua essentialis ejus beatitudo consistit.

Confirmatur ex eo, quod ad actum Fidei eliciendum ipsa Fides habitualis tanquam lux aliqua subobscura intellectui infunditur, illique inhaeret eo fine, ut compleat et perficiat ejus vim ex se insufficientem ad credendum in Deum. Ergo a pari, imo a fortiori dicendum est, lumen gloriae habitualiter inhaerere intellectui creato, ut compleat et perficiat ejus vim debilem et insufficientem ad clare videndum Deum.

Observandum est autem hic, quod, quamvis de Fide sit, intellectum creatum indigere aliquo auxilio seu lumine supernaturali ad claram Dei visionem eliciendam, ut patet ex Concilio Viennensi supra relato: non est tamen expresse definitum, quid proprie sit illud lumen, an sit qualitas habitualis inhaerens, vel aliquid aliud. Quamvis longe probabilius sit id quod diximus, et oppositum, licet non sit haereticum, videatur tamen aliquibus Theologis erroneum, ut docet Isambertus ad quaest. 12. disp. 2. art. 3.

* 3. Quaeres 1. in quem usum necessarium sit lumen illud gloriae, quod beatis datur.

Respondetur, ad hoc esse necessarium, et in eum finem dari, ut compleat et perficiat inchoatam et debilem vim intellectus ad videndum Deum, et cum eodem intellectu effective concurrat ad visionem beatificam.

Haec enim visio duo habet, nimirum quod sit actio quaedam vitalis, et quod sit supernaturalis. Ad primum necessarius est intellectus, qui est vitalis facultas. Ad secundum aliqua est in eo necessaria potentia major naturali, quae ad sola naturalia se extendit, ac proinde virtus aliqua supernaturalis, quae ipsius intellectus naturali potentiae superaddita compleat et perficiat ejus insufficientiam, et haec est, quae a Theologis vocatur lumen gloriae.

4. Quaeres 2. an lumen illud gloriae tale sit vel esse

possit, ut non tantum creatum intellectum, sed etiam oculum corporeum elevare queat ad visionem claram divinae essentiae, seu an oculus corporeus lumine aliquo elevari possit ad essentiam ipsius Dei videndam.

Respondetur, id fieri omnino non posse. Ita S. Augustinus Epist. 111 et 112. ubi ex professo illud variis tum Scripturae, tum SS. Patrum Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Ambrosii et Hieronymi authoritatibus probat. Ratio ejus rei est, quia nulla potentia sua vitali actione extra limites objecti sui versari potest; unde, si impossibile est, per facultatem corpoream visivam percipere saporem vel sonum, multo magis, percipere rem pure spiritualem, qualis est Deus. Deinde, si Deus visu corporeo, prout in se est, videri posset, magis adhuc posset sensu interno; unde sequeretur, ipsa bruta animalia capacia fore beatitudinis, quae in visione Dei consistit, quod absurdum est, et dici non debet.

5. Objicies, Job dixisse cap. 19. *In carne mea videbo Deum salvatorem meum.* Et alio in loco: *Auditu auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te.*

Ad primum locum respondetur cum S. Augustino lib. 22. de Civit. cap. 19. Job non dicere, se carne, aut per carnem, id est oculis carneis visurum Deum, sed in carne, hoc est post resurrectionem resumpto corpore. Quod autem addit postea: *Quem visurus sum, et oculi mei conspecturi sunt,* vel de oculis mentis accipiendum est, vel de visione humanitatis Christi, quem in spiritu tunc praevidebat et redemptorem vocabat. Ad secundum locum respondetur cum S. Thoma art. 3. de oculo mentis intelligendum esse, vel potius (ut alii interpretantur) de effectu divinae providentiae erga homines, quem tunc ait se fuisse expertum evidenter, et quasi ad oculum cognovisse, cum antea non nisi auditu, et ex aliorum relatione agnovisset.

SECTIO V.

Quid intellectus lumine gloriae illustratus in divina essentia videat.

1. Dicendum 1. intellectum lumine gloriae illustratum videre Dei essentiam, et simul tres personas divinas ac omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Probatur 1. ex Scriptura, 1. S. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est*, quae verba unanimiter SS. Patres intelligunt de visione beatifica, qua videtur Deus, sicuti est in se ipso; atqui Deus in se ipso est unus in essentia, trinus in personis habetque formaliter in se omnes perfectiones: ergo etc.

Probatur 2. ex Concilio Florentino in decreto unionis, ubi definitum est, animas justorum recipi in coelum, et intueri clare Deum unum et trinum, sicuti est; unde sequitur secundum mentem Concilii, omnes etiam divinas perfectiones a beatis videri, cum non minus Deo conveniat esse v. g. sapientem, justum, quam esse unum in essentia et trinum in personis.

Probatur 3. hac ratione: Impossibile est, aliquid, quod est omnino simplex et indivisibile, clare et perfecte videri, quin simul videantur omnia, quae illi insunt, et cum quibus realiter idem est. Atqui essentia divina est simplicissima et omnino indivisibilis, et praeterea est idem realiter cum personis divinis, et cum omnibus perfectionibus formaliter in Deo existentibus: ergo visa essentia divina necessario videntur etiam et personae divinae, et omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Dices, inde consequens fore, Deum a beatis comprehendi.

Respondetur, id non sequi. Ad comprehensionem enim Dei, praeter cognitionem omnium perfectionum, quae formaliter in eo existunt, requiritur praeterea, ut cognoscantur ea omnia, quae in illo sunt eminenter, seu quae ab illo extra se produci possunt, atque insuper, ut ipsa divina essentia, cum illis omnibus, quae formaliter vel eminenter in se continet, tam perfecte cognoscatur, quam in se cognoscibilis est. Quod cum solius Dei proprium sit, sequitur, illam a nullo intellectu creato posse comprehendi.

2. Dicendum 2. intellectum lumine gloriae illustratum videndo clare divinam essentiam, videre simul etiam in ea multas alias res praeter ipsum Deum. Ita S. Thomas p. 1. quaest. 12. art. 9. et quaest. 58. art. 7. et cum illo communiter omnes Theologi.

Ad hujus autem assertionis clariorem intelligentiam notandum est ex S. Doctore, animas beatas duplicem in coelo habere creatarum rerum cognitionem: unam, per proprias illarum species, quas vel initio beatitudinis a Deo acceperant, vel per aliquas revelationes, quas de

novo accipiunt; alteram vero in essentia divina, seu in verbo divino.

Haec doctrina sic explicata probatur ex S. Augustino lib. 11. de Civit. Dei cap. 7. ubi sic loquitur: *Cognitio creaturae in se ipsa (ut ita dicam) decoloratior est, quam cum in Dei sapientia cognoscitur velut in arte, per quam facta est.* Et cap. 29. *Illi (beati scilicet) non per verba sonantia Deum discunt, sed per ipsam praesentiam immutabilis veritatis etc. Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est in sapientia Dei, tanquam in arte, qua facta est, quam in ea ipsa, sciunt.* Et paulo post, enumeratis variis creaturarum coelestium et terrestrium speciebus, adjungit: *Omnia haec aliter in verbo Dei cognoscuntur a beatis, ubi habent causas rationesque suas, secundum quas factae sunt incommutabiliter permanentes; aliter in se ipsis, illic clariore, hic obscuriore cognitione.* S. etiam Bernardus paucis verbis id optime explicat lib. 5. de Consid. c. 1. *Vident (beati scilicet) verbum; et in verbo, facta per verbum etc. Optimum videndi genus, si nullius eguerit ad omne, quod nosse libuerit.*

Probatur etiam hac ratione: Visio beatifica sanctorum, et quaedam participatio visionis illius increatae, qua Deus se ipsum et creaturas cognoscit. Atqui Deus in essentia sua videt creaturas secundum esse proprium, quod habent aut habere possunt in se ipsis: ergo et sanctos eodem modo creaturas aliquas in essentia divina videre posse censendum est.

* 3. Objicies: Si aliquae creaturae videntur in Deo, omnes necessario videbuntur, quia non est potior ratio unius quam alterius, cum omnes aeque in essentia divina eminenter contineantur, et haec aeque omnes in actu primo repraesentet.

Respondetur, istud consequens non esse, fierique posse, ut vi beatificae visionis videantur aliquae tantum creaturae in essentia divina; imo fieri posse, ut ipsa essentia divina clare ab aliquo beato videretur absque eo, quod ulla particularis creatura in ea videretur. Unde autem haec visionis beatificae differentia proveniat, varie explicant Theologi; quidam enim asserunt, id provenire ex ipsamet essentia divina, quae est speculum voluntarium, has aut illas creaturas, prout ipsi Deo placuerit, unicuique beatorum repraesentans; alii ex voluntate ipsius Dei, ad has potius, quam ad alias videndas speciali influxu concurrere volentis,

prout status vel meritum cujusque beati exigit; alii denique ex differentia sive specifica sive individuali ipsius luminis gloriae, ratione cujus Deus intellectui beato repraesentatur ut author aliquarum creaturarum, et harum potius quam aliarum.

SECTIO VI.

Quasnam res praeter Deum in statu gloriae beati cognoscant.

1. Cum certum sit (ut in sectione praecedenti dictum est) beatos non tantum Deum, sed etiam alia multa praeter ipsum, sive in ejus essentia, sive per speciales revelationes, aut alio quovis modo cognoscere: quaeritur, quaenam sint illae res, quarum cognitio illis in statu gloriae competat. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. beatos non cognoscere omnia futura contingentia, nec omnes aliorum liberas cogitationes.

Ita communiter Theologi, estque sententia S. Dionysii et aliorum SS. Patrum asserentium, Angelos inferiores a superioribus illuminari et aliquarum rerum nescentia purgari. Et colligitur ex cap. 10. Danielis, ubi refertur, unum Angelum beatum per tres hebdomadas restitisse alteri item beato, utroque illorum pro utilitate populi sibi commissi contendente, et quid Deus fieri vellet nesciente. Et S. Matth. 24. ubi Christus dicit, beatos Angelos judicii extremi neque diem, neque horam scire.

2. Dicendum 2. quemlibet beatum perfecte et clare cognoscere omnia Fidei nostrae mysteria.

Probatur ex Apostolo 1. Cor. cap. 13. ubi loquens de Fidei mysteriis dicit: *Videmus nunc per speculum et in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2. ex S. Gregorio lib. 18. Moral. cap. ult. in fine: *Haec visio nunc Fide inchoatur; sed tunc in specie perficietur, quando coaeternam Dei sapientiam, quam modo per ora praedicantium quasi per decurrentia flumina sumimus, in ipso suo fonte bibemus.* Et S. Augustino l. 20. de Civit. cap. 1. *Quid videbimus, nisi Deum et omnia illa, quae nunc non videmus credentes? etc. hic credimus, illic videbimus.*

Probatur 3. ex eo, quod praemium debet respondere merito. Atqui Fidei meritum in eo consistit, quod firmiter

propter authoritatem Dei revelantis credantur illa, quae obscura sunt et inevidentia: ergo Fidei praemium in eo consistere debet, ut eadem illa evidenter et clare cognoscenda proponantur.

3. Dicendum 3. quemlibet beatum omnes rerum species et genera omniaque scientiarum naturalium objecta cognoscere, seu ea omnia perfecte scire, quae ab homine vel Angelo naturaliter sciri possunt. Ita S. Thomas art. 8. in resp. ad 4.

Hoc constat tum ex eo, quod non minus credibile sit, cuilibet beatorum Deum perfectam rerum omnium scientiam communicaturum, quam communicaverat Adamo in statu innocentiae, ut docet S. Thomas quaest. 94. art. 3. cum status gloriae longe sublimior et perfectior sit; tum etiam ex eo, quod cum beatitudo sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, requirit, ut intellectus beati ea omnia cognoscat, quae requiri possunt ad naturalem sui perfectionem, et ad explendum appetitum sciendi rectae rationi consentaneum, qui ipsi naturaliter inest. Atqui talis est rerum omnium naturalium cognitio: ergo etc.

4. Dicendum 4. quemlibet beatum ea omnia cognoscere, quae illum speciali modo spectant, v. gr. Angelos hominum custodes scire perfecte ea omnia, quae ad eorum gubernationem conducere quocunque modo possunt; item quemlibet sanctum cognoscere omnes orationes, quae ad illum diriguntur, et omnia, quae ab omnibus viatoribus in ejusdem honorem fiunt.

Probatur 1. ex illis S. Petri verbis Epist. 2. cap. 1. *Dabo operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis;* quibus significat curam et sollicitudinem, quam servaturum se dicit in statu gloriae pro salute fidelium. Unde sequitur, eum in illo statu cognoscere omnia, quae ad eorum salutem spectare possunt; haec enim cognitio ipsi, utpote primo et summo totius Ecclesiae post Christum Pastori, maxime competit.

Probatur 2. ex Concilio Senonensi in decretis Fidei cap. 13. ubi damnantur Haeretici, qui dicunt, nostras orationes a sanctis non cognosci, eosque proinde a nobis non debere orari, diciturque *eum facile intellecturum, quam id falsum sit, qui non ignorat, sanctis pervium esse omniforme divinitatis speculum, in quo, quidquid eorum intersit, illucescat.*

Hinc sequitur (quod notandum est), fieri posse, ut aliquis beatus, qui meritis ac proinde gloria minor est, plura in statu beatitudinis sciat et cognoscat, quam alius, qui gradum sanctitatis et gloriae superiorem obtinet: quia scilicet illius specialis conditio hanc cognitionem exigit, hujus vero minime. Nec propterea quidquam hujus gloriae et felicitati detrahitur; siquidem ut recte dixit S. Augustinus lib. 5. de Confess. cap. 4. Deum alloquens: *Beatus est, qui te novit, etsi alia nesciat; qui vero te et alia novit, non propter illa beatior, sed propter te solum.*

SECTIO VII.

An omnes beati aequaliter Deum videant.

1. Cum (ut dicit S. Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 9 et 15.) in visione clara Dei sit tota merces, visioque illa sit summum nostrum bonum, unde communiter Theologi essentialem hominis beatitudinem in ipsa Dei visione constituunt: hinc intelligi potest, cum quaeritur, an beati aequaliter Deum videant, idem esse, ac si quaeratur, an omnes beati aequalem gloriae gradum obtineant.

Dicendum est igitur 1. Sanctos in coelo non aequali modo videre Deum, nec aequaliter esse beatos.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus est error Joviniani, qui, ut testatur S. Hieronymus lib. 2. contr. Jovin. asserebat, nullam esse inter beatos, sive in ratione meriti, sive in statu gloriae, inaequalitatem.

Refellitur hic error et veritas nostrae Fidei probatur 1. ex Scriptura, S. Joan. 14. *In domo Patris mei mansiones multae sunt.* 1. ad Cor. cap. 15. *Sicut stella a stella differt in claritate, sic erit resurrectio mortuorum.* Et cap. 3. *Unusquisque propriam mercedem accipiet juxta laborem suum.* Et 2. ad Cor. 9. *Qui parce seminat, parce et metet.*

Probatur 2. ex communi consensu totius Ecclesiae, quae sanctissimam Dei matrem super omnes choros Angelorum in coelestibus regnis exaltatam esse praedicat.

Probatur 3. ex S. Gregorio lib. 4. Moral. cap. 31. *Quia in hac vita discretio est operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum.*

2. Objiciebat Jovinianus parabolam operariorum S. Matth. 20. quibus, licet inaequali tempore et labore operantibus, aequalis merces unius denarii reddita est.

Respondetur cum S. Augustino serm. 59. de verb. Dom. c. 4. per aequalitatem denarii cuique operariorum soluti intelligendam esse aequalitatem durationis in beatitudine: haec enim in omnibus aeterna futura est. Vel cum S. Thoma 1. 2. q. 5. art. 2. per denarium intelligi objectum beatitudinis, quod in se unum idemque est pro unoquoque beatorum, scilicet essentia divina, quae eadem ab omnibus clare videbitur. Quae tamen aequalitas durationis vel objecti non impedit inaequalitatem visionis et fruitionis ipsius objecti, pro ratione inaequalium meritorum cujuslibet beati. Etenim, ut recte docet S. Thomas p. 1. q. 12. art. 6. ille, qui plus habuerit de caritate, plus participabit de lumine gloriae, ex cujus proinde majori vel minori intensione secundum mentem S. Doctoris provenit major, vel minor perfectio visionis beatificae.

* 3. Dicendum 2. licet aliqui beati Deum perfectius quam alii videant, nullum tamen illorum altiorem gloriae gradum desiderare, sed omnes gradu sibi concesso esse contentos.

Id constat tum ex eo, quod Propheta dixit Ps. 16. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua,* tum etiam ex ratione ipsius beatitudinis, quae cum in unoquoque beato, licet inaequalis, sit tamen suo modo perfecta, requirit, ut ipse beatus sit contentus et satiatus; alias non esset vere et perfecte beatus, si aliquod bonum ipsi deesset, quod assequi optaret.

Unde autem proveniat, ut unusquisque beatus, licet minori gloria donatus, majorem non requirat nec desideret, licet variae rationes ab aliquibus Theologis afferantur, probabilissime nobis loqui videntur ii, qui id potissimum provenire asserunt ab ipso amore beatifico, quo cum ipsi beati longe plus diligant Deum quam se ipsos et sua propria bona et commoda: hinc fit, ut magis optent id, quod Deo gratum et acceptum esse sciunt, quam quod sibi; cum vero perspectum habeant, hanc esse justissimam simul et misericordissimam Dei voluntatem, ut praemium respondeat merito, hinc fit, ut nihil amplius optent, quam id quod meritis suis Deus attribuere voluit.

Quaeres, quaenam praeter divinam voluntatem et merita cujusque sit proxima causa inaequalitatis, qua beatorum alii aliis perfectius Deum vident.

Respondetur, causam illam proximam aliam non esse, quam majorem vel minorem intensionem luminis gloriae. Ratio est, quia licet intellectus concurrat active ad visionem Dei, nihil tamen ex se potest, nisi quatenus et quantum elevatur per lumen gloriae: unde sequitur, ex illo solo lumine inaequalitatem beatificae visionis esse petendam. Actus enim in sua entitate et substantia supernaturales excedere non possunt virtutem supernaturalem, a qua producuntur.

TRACTATUS III.

De sanctissimae Trinitatis mysterio.

Cum ex omnibus christianae Fidei mysteriis nullum sit, quod aut violentius daemon, jam ab initio nascentis Ecclesiae impugnaverit, mysterio sanctissimae Trinitatis, aut in cujus impugnatione pertinacius perseveraverit, ut satis evincunt Arianorum, Sabellianorum, Patripassianorum, Macedonianorum haereses et aliae similes pestes ex abyssi puteo emissae, quae tot in Ecclesia strages ediderunt; ideo maximi interest, Fidem sanam et perfectam de tam sublimi et ineffabili mysterio concipere et servare, ita ut illius face praelucente verum a falso, certum ab incerto in re tanti momenti secernere valeamus, praesertim cum, ut recte dixit S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 3. *Nec ullibi periculosius erretur, nec aliquid laboriosius quaeratur, nec quidquam fructuosius inveniatur.*

Et quoniam non humanae solum, sed etiam angelicae mentis captum longe superat, idcirco ad explicandas tam ardui mysterii difficultates, non tam humana ratione, quam Fidei authoritate utendum est.

Atque ut ordine aliquo procedamus, omnia, quae de adorando illo mysterio dicenda sunt, ad duo capita revo-

cabimus. In quorum 1. agetur de iis, quae mysterium illud spectant in genere. In 2. de iis, quae ad singulas divinas personas pertinent in particulari.

CAPUT I.

De iis, quae spectant ad mysterium sanctissimae Trinitatis in genere.

SECTIO I.

An mysterium sanctissimae Trinitatis naturali ratione cognosci possit.

1. Quamvis mysterium Trinitatis sit supra rationem naturalem, certum est tamen, non esse contra illam: *etenim verum vero repugnare non potest*, ut dicitur in Concilio Lateranensi 5. sess. 8. nullumque argumentum a ratione naturali contra illius veritatem peti potest, quod non sit solubile. Cum igitur hoc mysterium contra rationem non sit, quaeritur, an etiam aliqua ratione naturali cognosci possit. Pro cujus resolutione

Dicendum est, personarum Trinitatem in unitate divinae essentiae nulla ratione naturali posse demonstrari.

Huic veritati, quae de Fide est, opponitur error Raymundi Lullii, qui (ut refert Nicolaus Emericus in Directorio inquisitorum, p. 2. quaest. 9. art. 96.) asserebat, omnes articulos Fidei, proindeque sanctissimae Trinitatis mysterium, probari posse per rationes necessarias, demonstrativas et evidentes.

2. Refellitur hic error, et veritas nostrae assertionis probatur 1. ex Scriptura, S. Matth. 11. ubi Christus dicit, quod *nemo novit Patrem, nisi Filius; et cui voluerit Filius revelare.* Et cap. 11. cum S. Petrus Christum alloquens dixisset: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, respondit ipse Christus: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus etc.*

Probatur 2. authoritate Gregorii XI. summi Pontificis, qui supradicti Lullii opinionem damnavit, ut refertur in praefato Directorio loco citato.

Probatur 3. ex S. Hilario lib. 1. de Trinit. ubi sic loquitur: *Non putet homo, sua intelligentia se consequi posse mysterium divinae generationis.* Et S. Augustino lib. 8. de Trinit. c. 5. ubi de hoc mysterio loquens: *Prius*, inquit, *credere debemus, quam intelligere.*

Probatur 4. hac ratione: Omnis cognitio naturalis, quam de Deo habemus aut habere possumus, ducitur solum ex creaturis a posteriori et per effectus. Atqui nullus est effectus, qui referat nobis, Deum esse unum in essentia, et trinum in personis; siquidem omnia opera Dei ad extra tribus personis divinis communia sunt et omnino indivisa; nec Deus ad extra operatur, ut trinus, sed quatenus unus. Ergo Dei opera ad extra nos ad trium divinarum personarum notitiam perducere nequeunt; nec ulla proinde ratio ex iis peti potest, quae Deum esse unum in essentia, et simul trinum in personis, demonstret.

3. Objicies 1. Philosophos quosdam ethnicos, ut Trismegistum, Platonem, Plotinum et alios ita locutos fuisse in libris, quos ediderunt, ut videantur aliquam hujus mysterii notitiam habuisse.

Respondetur, Philosophos illos vel tantum locutos fuisse de diversis essentiae divinae proprietatibus et perfectionibus, non vero de distinctis in una essentia divina personis; vel si aliquam personarum divinarum notitiam habuerunt, illam non ex naturali luce, aut proprii ingenii viribus obtinuisse, sed ex libris Mosaicis accepisse; sicut de Platone asserit S. Augustinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 12.

Objicies 2. hominem creatum esse ad imaginem Dei, ut dicitur Gen. 1. et in omnibus creaturis reperiri vestigium aliquod sanctae Trinitatis, ut docet S. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 10. Atqui ex imagine cognosci naturaliter potest prototypus, sicut animal ex vestigio.

Respondetur 1. hanc imaginem in eo consistere, quod homo sit naturae intelligentis, sicut Deus, unde nihil potest colligi, nec demonstrative concludi de Trinitate personarum in Deo; ac multo minus ex aliis creaturis, in quibus nihil invenitur, quod ad hujus mysterii notitiam eos ducat, qui illud ignorant.

Respondetur 2. nos nequidem scire posse, vel in nobis imaginem Dei, vel in omnibus creaturis vestigium Trinitatis inveniri, nisi Fides divina illud revelaret, cum Deus

non cernatur in creaturis ut trinus, sed solum ut unus, sicut ex ante dictis constat.

SECTIO II.

An sint plures in Deo personae.

1. Ad clariorem intelligentiam eorum, quae tum in hac sectione tum in sequentibus de mysterio Trinitatis dicenda sunt, observandum est, nos hic sumere nomen personae in ea significatione, in qua communiter a SS. Patribus sumitur, scilicet (ut loquitur Boëthius lib. de duabus naturis, et post illum S. Thomas part. 1. quaest. 29. art. 1.) pro rationalis seu intellectualis naturae individua et incommunicabili substantia; quo etiam in sensu sumitur nomen hypostasis. Quamvis enim pluries in Ecclesia olim disceptatum fuerit de propria significatione harum vocum *hypostasis et substantiae*, utrum idem essent cum persona et essentia, ut constat ex S. Gregorio Nazianzeno orat. 21. et ex S. Hieronymo epist. 37. ad Damascenum, aliquibus affirmantibus in Deo tres esse hypostases, et unam essentiam, aliis id admittere renuentibus: nihilominus tamen eo res haec tandem devenit, ut ex communi Ecclesiae consensu nomen essentiae et substantiae in divinis, pro ipsa natura et deitate tribus personis communi, sumeretur; nomen vero hypostasis significaret personam, seu id, quod unicuique personae est proprium. Unde in pluribus Conciliis, Chalced. act. 5. et Const. II. coll. 8. can. 4. quando de unione verbi divini cum humanitate agitur, illa unio dicitur facta esse secundum hypostasim, hoc est in persona verbi, et negatur, in Christo esse duas hypostases, hoc est personas. Hac observatione praemissa pro quaestionis propositae resolutione

2. Dicendum 1. plures esse in Deo personas, realiter as e invicem distinctas.

Huic veritati, quae de Fide est, variae haereses olim oppositae fuerunt, ut Sabellianorum et aliorum, qui personas divinas solis nominibus distingui voluerunt, et unam esse in Deitate personam, quae pro diversis officiis diversa nomina sortiretur, sicque Patrem revera pro nobis in cruce passum; unde et dicti sunt Patripassiani, ut fusius refert

S. Epiphanius haeres. 62. et S. Augustinus in lib. de haeres. cap. 41.

Haec haeresis refellitur, et Fidei nostrae veritas probatur 1. ex Scriptura, in qua fit variis in locis mentio plurium divinarum personarum, ut Gen. 1. *Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Ubi sermo fit in plurali numero, et ab ipso loquente ordinatur ad personas distinctas, quae simul cum illo creationem hominis operentur. Atqui non possunt aliae personae, quae ibi colloquuntur, intelligi, quam divinae, cum agatur de creatione, quae solius Dei propria est. Atque ita hunc locum intellexerunt S. Hilarius lib. 5. de Trinit. S. Athanasius orat. contra idola, S. Basilius hom. 10. in Exaëmeron, S. Augustinus lib. 12. de Trinit. cap. 6. et alii plures.

3. Dicendum 2. tres esse in Deo personas; nec plures, nec pauciores, scilicet Patrem, Filium et Spiritum sanctum. Haec propositio de Fide est, et

Probatur 1. ex his Christi verbis S. Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, et alium paracletum dabit vobis.* Quem locum S. Athanasius orat. contra gregales Sabellii pulchre urget: *Cum* (inquit) *Christus de se loquitur, dicit: ego, cum de Patre, dicit: ille, cum de Spiritu sancto, subjungit: alium. Nonne igitur manifestae pertinaciae est negare tres?* Item Epist. 1. S. Joan. c. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt.* Tres sunt (inquit Apostolus) non Dii, qui plures esse non possunt, non Angeli aut aliae creaturae; ibi enim loquitur de Deo, seu de ipsius Dei testimonio, ut ex verbis sequentibus patet. Ergo de tribus personis intelligi debent, quae licet inter se distinctae sint, tamen unum sunt, hoc est, unam naturam et essentiam habent. Denique S. Matth. 28. apertissime dixit Christus Dominus baptizandos esse fideles *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in decreto Fidei cap. 1. ubi haec verba habentur: *Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus et verus est Deus Pater, Filius et Spiritus sanctus: tres quidem personae, sed una essentia, substantia seu natura omnino simplex.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio lib. 2. de Fide ad Gratianum cap. 4. ubi explicans trisagium ex Isai. cap. 6.

Quid sibi vult, inquit, *sub uno nomine trina sanctitatis repetitio? etc. Non dixit semel, ne Filium sequestraret; non bis, ne Spiritum sanctum praeteriret; non quater, ne creaturas adjungeret. Et, ut ostenderet, unam esse Trinitatis deitatem, cum tertio dixisset: Sanctus, Sanctus, Sanctus, addit singulariter: Dominus Deus Sabaoth.* Et S. Augustinus lib. I. de Trinit. cap. 4. *Omnes*, inquit, *quos legere potui, qui ante me de Trinitate scripserunt, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, Filius et Spiritus sanctus unius ejusdemque substantiae, inseparabili aequalitate divinam insinuent unitatem; ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit, qui Pater est; Filiusque a Patre sit genitus, et ideo non sit Pater, qui Filius est, Spiritusque sanctus nec Pater sit nec Filius, sed Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio etiam ipse coaequalis.*

Probatur 4. hac ratione, qua S. Athanasius supra, et Tertullianus lib. contr. Praxeam utuntur: Qui accipit esse ab alio, realiter ab eo distinguitur, quia nihil se ipsum producere potest. Atqui ex variis Scripturae testimoniis infra citandis constat, in una divinitatis substantia esse tres personas, quarum secunda producitur a prima, Filius scilicet a Patre; tertia item a prima et secunda, nempe Spiritus sanctus a Patre et Filio. Igitur Pater et Filius et Spiritus sanctus in una eademque divinitatis substantia realiter a se invicem distinguuntur, sicque tres dantur in Deo personae.

4. Objicies, si plures essent in Deo personae, quae realiter essent inter se distinctae, sequeretur, quamlibet illarum non continere omnem perfectionem, proindeque non esse infinito perfectam.

Respondetur, distinctionem illam realem divinarum personarum se tenere tantum ex parte relationum, ut postea dicetur, non vero ex parte naturae et essentiae. Unde, etiamsi persona una relative non sit altera, est tamen idem prorsus cum illa essentialiter; et hoc modo quidquid est perfectionis in una, est etiam in altera, propter summam ac simplicissimam essentiae divinae unitatem. Unde S. Gregorius Nazianzenus optime dixit orat. 37. num. 21. *Quamvis Pater non sit Filius, tamen est id quod Filius.*

Caeterum cum hoc sanctissimae Trinitatis mysterium adeo sublime sit, ut vix ab humano ingenio concipi

possit, merito S. Augustinus libro 3. contr. Maximinum Arianum, postquam illud explicasset, subjunxit, quod et nos hic apponere possumus: *Qui potest capere, capiat; qui autem non potest, credat et oret, ut quod credit intelligat.*

SECTIO III.

An sint aliquae processiones in personis divinis, et quot.

1. Sensus quaestionis est (supposita illa veritate, quae sectione praecedenti probata est, nempe tres esse in Deo personas) an inter illas aliquis ordo processionis reperiatur, seu an una procedat ab altera. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. in personis divinis reperiri veram aliquam et proprie dictam processionem. Haec propositio est de Fide, et

Probatur 1. ex Scriptura. S. Joan. 16. ubi Christus Dominus de se loquens dicit: *Exivi a Patre, et veni in mundum;* quo loco prior pars denotat ejus aeternam emanationem a Patre. Si enim de sola incarnatione locutus fuisset (ut recte observat S. Augustinus tract. 42. in S. Joan.) satis fuisset dicere: *Veni in mundum.* Item Mich. cap. 5. *Egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis.* Item S. Joan. cap. 15. dicitur de Spiritu sancto: *Qui a Patre procedit.*

Probatur 2. ex symbolo Nicaeno, quo utitur sancta Romana Ecclesia, in quo dicitur, Filium ex Patre natum esse ante omnia saecula, et Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere. Item ex symbolo S. Athanasii, ubi dicitur Filius a Patre genitus, et Spiritus sanctus a Patre et Filio procedens.

Probatur 3. ex SS. Patribus infra citandis, cum in particulari de secundae ac tertiae personae divinae processione agetur.

2. Dicendum 2. duas esse in divinis processiones, nec plures, nec pauciores, scilicet Filii a Patre, et Spiritus sancti a Patre et Filio. Est de Fide, et

Probatur 1. quia in Scriptura duarum illarum processionum solum mentio fit, ut constat ex dictis, et plenius constabit ex dicendis.

Probatur 2. hac ratione, qua utitur S. Thomas q. 27. art. 5. quia divinae processiones non accipiuntur, nisi

secundum operationes immanentes. Atqui in natura intellectuali, qualis est divina, sunt duae tantum operationes immanentes, nempe intelligere et velle: ergo sunt duae tantum processiones.

Objicies, processionem quamcunque divinae personae minime convenire, tum quia persona procedens necessario est ab alio, et non a se, cum tamen repugnet Deum esse, et a se non esse; tum quia, quod procedit, producitur; produci autem dicit imperfectionem.

Respondetur, non repugnare Deum esse ab alio, qui sit idem numero Deus. Tunc enim natura divina, cum sit eadem in producente et in producto, non producitur, sed solum communicatur per productionem personae; et hoc nullam dicit imperfectionem, imo summam et infinitam indicat ipsius divinae naturae in se ipsa foecunditatem.

3. Quaerunt hic Doctores, an principium immediatum divinarum illarum processionum sit naturae divinae foecunditas, an vero ejus intellectus et voluntas.

Durandus existimat, principium illud esse ipsam naturam divinam, quatenus infinite foecunda est, non vero quatenus intelligens et volens. Verum hanc sententiam communiter Doctores rejiciunt, non solum ut minus probabilem, sed etiam ut errori proximam ac in Fide periculosam, asseruntque unanimiter, divinas processiones esse per intellectum et voluntatem. Ita S. Thomas q. 27. a. 1 et 3. Bonaventura 1. sent. etc.

Et constat ex iis Scripturae locis, in quibus secunda persona dicitur verbum, ut S. Joan. 1. Apoc. 19. etc. Verbum enim in natura spirituali nihil est aliud, quam completa notitia intellectus. Item ex iis, in quibus vocatur sapientia, ut Prov. 8. Ezech. 24. sapientia enim ad solum intellectum pertinet. Item Hebr. 1. ubi vocatur imago Patris; ratio enim imaginis proprie intellectui competit, quia cognitio intellectus fit per assimilationem cognoscentis cum objecto, et speciem vitalem expressam. Constat etiam ex aliis Scripturae locis, in quibus Spiritus sanctus vocatur amor et caritas Dei, quae quidem spectant ad voluntatem.

Praeterea, nisi dicamus Filium produci per intellectum, et Spiritum sanctum per voluntatem, non posset explicari, cur productio Filii esset vera generatio; Spiritus sancti non item, ut ex infra dicendis plenius constabit.

SECTIO IV.

An sint aliquae relationes inter personas divinas, quot et quales.

1. Dicendum 1. aliquas esse relationes reales inter personas divinas. Haec propositio est de Fide.

Probatur 1. ex Scriptura, quae pluribus in locis personas divinas nominibus relativis Patris, Filii et Spiritus sancti exprimit et appellat, ut constat ex ante dictis. Pater enim et Filius sunt correlata, quia Pater est alicujus Filii Pater, et Filius alicujus Patris Filius; similiter Spiritus sanctus est ab aliquo spirante; cumque (sicut dictum est) per modum amoris procedat, relationem necessario dicit ad principium, quia omnis amor est alicujus amantis.

Probatur 2. ex Concilio Toletano XI. in confessione Fidei, ubi expresse dicitur, personas divinas referri relationibus; et Concilio Florentino sess. 18. ubi Joannes Theologus agens partes Latinorum ait, apud omnes Doctores constare, solam in divinis relationem multiplicare personas.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 5. ubi dicit, Patrem et Filium non appellari secundum substantiam, id est, secundum esse absolutum, sed secundum esse relativum; nec Patrem dici ad se, sed ad Filium, nec Filium ad se, sed ad Patrem.

Probatur 4. hac ratione: Divinae personae distinguuntur inter se realiter, ut de Fide esse supra dictum est. Atqui non distinguuntur per essentiam, cum haec una eademque sit in tribus personis, ergo per reales relationes, cum nullum aliud distinctionis fundamentum in illis reperiri possit.

2. Dicendum 2. esse quatuor relationes reales in divinis, nec plures, nec pauciores: scilicet paternitas et filiatio, spiratio activa et spiratio passiva. Ita S. Thomas quaest. 28. art. 4. et communiter omnes cum eo Theologi.

Probatur hac ratione, qua utitur S. Thomas. Omnis origo et processio realis unius ab altero exigit necessario duos respectus oppositos, quorum unus sit procedentis ad principium, a quo procedit, alter ipsius principii ad id, quod ab illo procedit. Ergo cum in divinis duae sint processiones (ut sectione praecedenti dictum est) sequitur, esse quoque quatuor relationes reales: unam, quae est Patris

ad Filium, et vocatur paternitas; alteram, quae est Filii ad Patrem, et vocatur filiatio; tertiam, quae est Patris et Filii tanquam unius principii ad Spiritum sanctum, et vocatur spiratio activa; quartam denique, quae est Spiritus sancti ad Patrem et Filium, et vocatur spiratio passiva.

3. Dicendum 3. relationes in divinis distingui inter se realiter. Ita S. Thomas art. 3.

Probatur 1. ex Concilio Toletano XI. in confessione Fidei, ubi dicitur, in relatione cerni numerum personarum, hoc est, ideo tres personas in divinis realiter inter se distingui, quia inter ipsas relationes aliquae reales inveniuntur; unde infertur etiam, relationes ipsas realiter inter se distingui, cum quidquid realiter distinguit unum ab alio, debeat esse realiter distinctum a reali distinctivo illius.

Probatur 2. ex eo, quod dicit Boëthius lib. de Trinit. quod substantia in divinis continet unitatem, relatio vero multiplicat Trinitatem; unde sequitur, quod si relationes illae non distinguerentur ab invicem realiter, non esset in divinis Trinitas realis, sed rationis tantum, seu per solam mentis operationem, quod Sabellianam haeresim redoleret.

Probatur insuper ex eo, quod dicit S. Thomas loco cit. ea distinguuntur inter se realiter, inter quae realis oppositio invenitur. Atqui inter relationes divinas talis oppositio invenitur, cum de ratione relationis cujuslibet sit, ut inter terminos relativos sit oppositio relativa, alioquin nec esset relatio: ergo relationes divinae inter se realiter distinguuntur.

Observandum est tamen, spirationem activam, quamvis realiter a spiratione passiva distinguatur, nullo modo distingui a paternitate aut filiatione: tum quia secundum axioma commune Theologorum in divinis omnia unum sunt, nisi ubi obviat oppositio relativa; tum etiam quia (ut definitum est in Concil. Lateran. cap. *Damnamus*, sub Innocentio III.) in divinis non est quaternitas rerum; esset autem, si activa spiratio a paternitate et filiatione realiter distingueretur.

4. Dicendum 4. relationes divinas non distingui realiter ab essentia divina.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus fuit error Gilberti Porretani, qui (ut constat ex Concilio Rhemensi sub Eugenio III. et S. Bernardo serm. 80. in Cant.) asserebat, relationes divinas ab essentia divina distingui realiter,

esseque illi velut assistentes et affixas, quod etiam testatur S. Thomas sup. art. 2.

Refellitur hic error, et veritas nostrae Fidei probatur 1. authoritate ipsius Concilii Rhemensis, in quo, ut refert Baronius tom. 12. ad ann. 1148. praefatus error, praesente et praesidente ipso Eugenio summo Pontifice, damnatus est, et in confessione Fidei art. 3. expresse definitum est, nullas esse in Deo relationes, quae non sint ipse Deus.

Probatur 2. authoritate SS. Patrum, quos Magister Sentent. fuse citat lib. 1. dist. 8. art. 31. et praesertim S. Bernardi, qui ex professo in loco supra citato veritatem hujus assertionis, tanquam Fide divina credendam, contra praefati Gilberti errorem propugnat.

Probatur 3. hac ratione: Si aliqua esset inter essentiam divinam et relationes distinctio, sequeretur, aliquam esse in Deo compositionem, cum in eo plures inter se realiter distinctae res reperirentur, quod omnimodae ejus simplicitati absolute repugnat.

5. Dices, inde sequi, relationes illas inter se realiter non distingui; quae enim sunt eadem uni tertio, sunt eadem et inter se, ut refert axioma Philosophorum. Atqui relationes illae sunt idem realiter cum essentia divina: ergo etiam et inter se.

Respondetur, dictum axioma verum esse in rebus creatis et finitis; falsum in praesenti mysterio, quod nec Aristoteles novit, nec ullus ethnicorum Philosophorum cognoscere naturaliter potuit: proindeque, illo non obstante, verum esse id quod Fides docet, Deum esse vere unum in essentia, trinum in personis, divinamque essentiam ob infinitatem suam identificare sibi omnia, cum quibus nullam habet oppositionem, ac proinde omnes divinas relationes, cum tamen hae sibi mutuo identificari nequeant, ob realem quam ad invicem habent oppositionem.

SECTIO V.

An sint admittendae aliquae notiones in personis divinis, et quae.

1. Per notiones hic intelligimus proprietates quasdam personales, et veluti notas, quibus personae divinae inter

se distinguuntur in ordine ad nostrum intellectum. Circa quaestionem igitur propositam

Dicendum 1. aliquas notiones in divinis esse admittendas. Ita S. Thomas quaest. 23. art. 2. et post illum communiter omnes Theologi.

Constat 1. ex S. Augustino lib. 5. de Trin. cap. 6, ubi ait, aliam esse notionem, qua Pater aeternus intelligitur ut genitor, aliam, qua dicitur ingenitus; prioremque ei competere relative ad Filium, posteriorem vero absolute in ordine ad se ipsum. Et ex S. Basilio epist. 43. ubi vocat notionem propriam personae formam et notam, vel characterem, seu signum distinctivum; et dicit, illas notiones esse necessarias, ut de Trinitatis mysterio inconfusa cognitio habeatur.

Constat 2. ex eo quod (ut recte observat S. Doctor supra) necessarium fuit, notiones illas excogitare et admittere ad juvandam intellectus nostri imbecillitatem, ut scilicet pro nostro captu ac modulo, per inadaequatos conceptus de personis divinis loqui, mysteriumque Trinitatis apte et distincte explicare possemus, ut ex sequentibus patebit.

2. Dicendum 2. quinque tantum notiones admittendas esse in divinis, scilicet innascibilitatem, paternitatem, filiationem, spirationem activam et spirationem passivam.

Ita S. Thomas supra art. 3. et communiter omnes Theologi, qui sic illas probant, simul et explicant. Tot dantur notiones in divinis, quot haberi possunt ex his duobus respectibus (*a quo alius, et qui ab alio*) quia penes eos est omnis distinctio divinarum personarum. Atqui hi duo respectus solummodo nobis suggerunt quinque notiones nunc enumeratas. Quod constat in inductione facta per modos, quibus personae divinae innotescunt.

Pater enim tripliciter innotescit: 1. ex eo quod a nullo est, cum sit ipse principium sine principio: unde existit *innascibilitas;* 2. ex eo quod alius est ab eo per generationem: unde existit *paternitas;* 3. ex eo quod alius est ab eo per spirationem: unde existit *communis spiratio activa.*

Similiter Filius dupliciter innotescit: 1. ex eo quod ipse est ab alio per generationem: unde existit *filiatio;* 2. ex eo quod ab ipso est alius per spirationem: unde existit *activa spiratio*, quae illi communis est, imo forma-

liter eadem ac in Patre; ac proinde supra numeratae notiones sunt tantum quatuor.

Restat Spiritus sanctus, qui non innotescit per hoc, quod alius sit ab ipso, cum nullam producat personam, sed tantum per hoc, quod ipse est ab alio, idque per spirationem: unde existit propria ipsius notio, nempe *spiratio passiva*. Ex quibus facile est colligere supradictas quinque notiones.

3. Observandum est autem, ex illis quinque notionibus quatuor esse relationes, scilicet paternitatem, filiationem, spirationem activam et processionem seu spirationem passivam; nam innascibilitas non est relatio, sed potius negatio relationis seu productionis passivae ab altero. Eandem vero rem posse simul dici et relationem et notionem: relationem quatenus est ratio referendi unam personam ad aliam, notionem quatenus est ratio dignoscendi unam personam ab alia.

Quaeres, cur non ponatur sexta notio, qua designetur, nullam personam a Spiritu sancto produci; sicut in Patre ponitur innascibilitas, ut ostendatur, illum ab alia persona non produci.

Respondetur, talem notionem non esse in Spiritu sancto necessariam. Non enim quaelibet negatio debet inter notiones numerari, sed ea solum, quae aliquam perfectionem vel dignitatem exhibeat; cujusmodi est innascibilitas in Patre, quatenus significat, Patrem esse principium totius deitatis, nec ab alio ullo produci. Ex qua tamen Patris notione non sequitur, quod Pater sit aliis personis excellentior; summa enim in omnibus ac perfectissima aequalitas est, propter simplicitatem essentiae divinae, quae tribus personis communis est, secumque illas prorsus identificat. Plura super hac re videri possunt apud Magistrum Sententiarum lib. 1. dist. 27 et 28. ubi et varias SS. Patrum sententias fusius refert.

SECTIO VI.

* Quot in divinis substantiae, quot existentiae, quot item subsistentiae seu hypostases admittendae sint.

De his nominibus variae inter SS. Patres controversiae olim fuerunt, ob varias illorum acceptiones, de quibus

non conveniebant, quamvis de eadem veritate Fidei inter se convenirent. Nunc vero cum post priscarum illarum controversiarum elucidationem in diversis Conciliis factam, de propria nominum illorum significatione inter Doctores catholicos certo constet, non erit difficile ad quaestionem propositam respondere.

Atque in primis quod spectat ad nomen substantiae, cum tripliciter sumi possit, vel pro essentia cujusque rei, vel pro eo, quod substat accidentibus, vel denique pro eo, quod per se et non in alio tanquam in subjecto existit:

Dicendum est, si nomen substantiae sumatur primo modo pro essentia, dici non debere, in Deo esse tres substantias, sed unam: unde S. Hieronymus Epist. ad Damas. dicendum asserit, *in Deo tres personas esse et unam substantiam.*

Si secundo modo sumatur pro eo, quod substat accidentibus, cum in Deo nulla sint accidentia, sic etiam eo sensu dici non debere, in Deo esse substantiam seu aliquid, quod substet accidentibus.

Si denique tertio modo sumatur pro eo, quod per se existit, et non in alio tanquam in subjecto, eo sensu dici posse, personas divinas esse tres substantias, ut etiam admittit S. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 6. cum unaquaeque persona per se existat, et non in alio tanquam in subjecto; quamvis hic loquendi modus, cum sit minime usitatus, usurpari non debeat, praesertim in Catechismis et instructionibus publicis, ne locus aliquis errori detur.

Quod spectat ad nomen existentiae, cum existere nihil aliud sit, quam esse actu in rerum natura, dicendum est, admittendam esse unam existentiam absolutam, communem tribus divinis personis, qua ipsa divinitas existit; nullas vero existentias relativas admitti debere. Quod admittenda sit existentia absoluta in Deo, manifestum est, cum existentia actualis sit de conceptu essentiali divinae naturae. Quod autem praeter existentiam absolutam nullae aliae existentiae relativae in Deo admittendae sint, quamvis aliqui Theologi contrarium sentiant, probari nihilominus potest 1. authoritate S. Doctoris, qui p. 3. q. 17. art. 2. ait, tres personas divinas habere *unum esse seu existere,* et quaest. 8. de existentia art. 2. ad 11. aperte docet, *Deo non convenire nisi esse absolutum, quo etiam relationes existunt, neque illis convenire aliquod esse seu existere relativum.*

Probatur 2. hac ratione, quod, si in Deo praeter existentiam unam absolutam essent praeterea tres existentiae relativae, essent quoque praeter aeternitatem unam absolutam tres aeternitates relativae; similiter praeter immensitatem absolutam tres quoque immensitates relativae, et sic de aliis similibus attributis, quod tamen a communi SS. Patrum et Doctorum catholicorum loquendi modo abhorret.

Quod spectat denique ad subsistentiam seu hypostasim, observandum est, secundum communem sentiendi et loquendi modum Conciliorum et Patrum idem esse subsistentiam Latine, quod est hypostasis Graece; et proinde non essentiam, aut substantiam, sed suppositum, seu personam significare, cum hac tamen differentia, quod secundum usitatam nunc Theologorum acceptionem nomen hypostasis sumatur pro supposito, seu persona in concreto; nomen vero subsistentiae pro forma illa, a qua suppositum denominatur subsistens.

Hac observatione supposita dicendum est, tres esse in divinis hypostases, tres item subsistentias relativas, nullam vero subsistentiam absolutam, quae tribus personis communis sit.

Quod sint tres in divinis hypostases, manifestum est; cum sint tres personae, et nomina hypostasis et personae pro eodem sumantur.

Quod sint tres subsistentiae relativae, non vero una absoluta, hinc patet, quod subsistentia est ultimus terminus naturae constituens personam, sed in Deo non datur una persona absoluta, sed tres relativae: ergo nec dari debet una subsistentia absoluta, sed tres subsistentiae relativae.

Dicet aliquis, essentia divina etiam ut praecisa a personis, cum sit infinite perfecta, debet habere omnem perfectionem, ergo et subsistentiam. Respondetur, essentiam divinam, ut essentia est, quamvis in omni genere perfectionis infinita sit, non requirere aliam perfectionem infinitam quam in ratione essentiae, quam etiam habet eo ipso, quo identificat sibi realiter omnia attributa, et omnes perfectiones tam absolutas quam relativas; non vero requirere, ut in conceptu suo formali includat subsistentiam, quae personae convenit et non essentiae.

CAPUT II.

De personis divinis in particulari.

SECTIO I.

Quaenam nomina primae in divinis personae proprio conveniant.

1. Ex variis nominibus, quae primae in divinis personae convenire possunt, tria sunt praecipua, de quibus hic nobis agendum est.

Primum est nomen ingeniti; cum enim propria primae personae notio (ut ex ante dictis constat) sit innascibilitas, ex illa derivatum est nomen innascibilis sive ingeniti, quod apud sanctos Patres ad primam sanctissimae Trinitatis personam designandam adhibetur. Quo quidem nomine non aliud significare voluerunt, quam primam illam personam a nullo alio principio esse productam, in quo distinguitur a duabus aliis, quae aliquod suae productionis principium agnoscunt. Unde S. Basilius lib. 4. contra Eunomium ex hac appellatione ingeniti argumentum ducit ad probandum, secundam Trinitatis personam non esse factam aut creatam, sed esse genitam; quia scilicet frustra alioquin Pater ingenitus appellaretur, si nulla esset persona genita, cum qua comparatus dici posset ingenitus; ac potius increatus quam ingenitus dici deberet.

2. Secundum est nomen Patris; quod quidem Patris nomen,

Si sumatur in ordine ad creaturas, non est personae nomen, sed essentiae, proindeque non solum primae, sed etiam aliis duabus personis convenit. Eo namque sensu paternitas in Deo significat ejus bonitatem et providentiam erga creaturas, praesertim rationales, quatenus illas creat, conservat, gubernat etc. quae actiones creandi, conservandi, gubernandi etc. communes sunt toti Trinitati, cum sint actiones ad extra; Deus autem ad extra non operatur ut trinus, sed quatenus unus est; unde Christus Dominus S. Matth. 23. dicit: *Unus est Pater vester, qui est in coelis.* Et cap. 6. jubet nos ita orare: *Pater noster, qui es in coelis:*

ubi nimirum dictio *Pater* ex communiori Theologorum sententia sumitur essentialiter, simulque refertur ad tres personas, non autem ad solum Patrem.

Si vero nomen Patris sumatur in ordine ad internam generationem, tunc soli primae personae competit. Quod patet ex variis Scripturae locis supra citatis et adhuc infra citandis, et ex omnibus Fidei symbolis, in quibus Ecclesia profitetur, primam in divinis personam vere et proprie esse, et dici Patrem, nullique alteri personae hoc nomen eo sensu acceptum competere. Unde S. Athanasius in Symbolo suo: *Unus ergo Pater, non tres Patres.* Et S. Cyrillus Alexand. lib. 11. in Joan. explicans illa verba S. Joan. c. 17. *(Pater, manifestavi nomen tuum hominibus)* sic loquitur: *Manifestavit nomen Patris Filius, quatenus in eam notionem ac sinceram contemplationem nos induxit, ut intelligeremus, non solum Deum illum esse revera (id enim et ante Christi adventum vulgo praedicabatur per Scripturam divinam) sed hoc insuper, praeter quam quod Deus est, eundem quoque esse non ementita appellatione Patrem, qui in se ipso et ex se ipso proprium habet foetum cum natura sua concurrentem atque aeternum.* Et paulo post subjungit, nomen Patris magis illi convenire, quam nomen Dei: *Hoc enim dignitatis* (inquit), *illud substantivae proprietatis notionem continet.*

3. Tertium est nomen principii, quod quidem duplici modo potest similiter considerari, vel ad extra et secundum respectum ad creaturas, vel ad intra et secundum actiones immanentes. Priori modo est nomen essentiale, tribus personis conveniens eodem modo, quo supra de nomine Patris dictum est. Posteriori vero est notionale, quod primae et secundae personae convenit, sed praesertim primae. Et quidem quod Patri et Filio conveniat, patet ex Concilio Florentino sess. ult. et ex Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. cap. unico de summa Trinitate, ubi vocabulum principii dicitur commune Patri et Filio ad intra, quatenus ambo simul producunt Spiritum sanctum. Quod autem praesertim ac potissimum personae Patris hoc nomen principii conveniat, patet ex eo, quod solus Pater sit principium sine principio, solus simul producens et improductus, et a S. Augustino lib. 4. de Trinit. cap. 20. et S. Athanasio orat. contr. gregales Sabellii vocatur *principium totius deitatis;* non quod ipsa deitas ab ipso procedat; hoc enim dicere est haereticum et damnatum in

Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 2. sed quia est principium aliarum personarum, in quibus est tota deitas, et quibus totam deitatem ipse communicat.

4. Quaeres, an sicut Pater dicitur principium, sic etiam possit dici causa Filii et Spiritus sancti; item an possit dici author ipsius Filii et Spiritus sancti.

Respondetur, quod spectat ad nomen causae apud Latinos, usum illius nominis non esse admittendum, quamvis apud Graecos Patres nonnunquam nomen causae et principii in divinis indifferenter sumptum reperiatur.

Ratio est, quia hoc nomen causae secundum communem acceptionem, importat diversitatem substantiae et dependentiam unius ab altero, ac proinde quandam prioritatem et posterioritatem naturae, praesertim si sermo sit de causa efficiente, qualis esset Pater respectu aliarum personarum, cum nec causae materialis, nec formalis, nec finalis rationem habere posset. Quod autem spectat ad nomen authoris, respondet S. Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 14. *Si propterea Deum Patrem Deo Filio dicis authorem, quia ille genuit, iste genitus est, quia iste de illo est, non ille de isto, fateor et concedo; si autem per nomen authoris minorem vis facere Filium, Patremque majorem, nec ejusdem substantiae Filium cujus est Pater, detestabor et respuam.*

SECTIO II.

Quid Fides catholica de secunda sanctissimae Trinitatis persona credendum proponat.

1. Loquimur hic tantum de iis, quae ad rectam et veram sanctissimae Trinitatis notitiam pertinent, de mysterio incarnationis suo postea loco acturi.

De secunda igitur sanctissimae Trinitatis persona catholica Fides quinque praesertim veritates docet credendas. Prima est, esse verum et naturalem Dei Patris Filium. Secunda, esse Patri consubstantialem. Tertia, esse Patri coaeternum. Quarta, esse Patri per omnia aequalem. Quinta, esse vere ac proprie cum Patre Deum.

His quinque veritatibus opposita fuit olim haeresis Arii, qui (ut constat ex S. Athanasio variis in locis, ac praesertim in libro de Synodis, et ex quodam opusculo, quem ipse Arius edidit inscripsitque *Thalia*) dicebat, Filium Dei

nec Deum esse, nec genitum ex substantia Patris, nec proinde ipsi consubstantialem, sed esse creaturam non ab aeterno, sed in tempore, ante alias tamen creaturas productam.

Hi errores, seu potius blasphemiae refutantur, et veritates nostrae Fidei probantur sigillatim eo ordine, quo supra propositae sunt.

2. Prima quidem, quod scilicet secunda persona sit verus et naturalis Dei Filius, probatur manifeste ex Scriptura. Ps. 2. ubi Deus Pater Filium alloquens: *Filius meus es tu,* inquit, *ego hodie genui te.* S. Matth. 3. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui,* quae verba sic explicat S. Leo Papa hom. de Transfiguratione: *Hic est Filius meus non adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus.* S. Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret:* quod si non esset naturalis, sed adoptivus, unigenitus dici non posset, cum plurimi alii sint per adoptionem filii.

3. Secunda veritas, nempe quod sit Patri consubstantialis, hoc est, ejusdem naturae et substantiae cum ipso, probatur ex his Christi Domini verbis S. Joan. 10. *Ego et Pater unus sumus.* Quo quidem testimonio (ut recte dixit S. Augustinus tract. 36. in S. Joan.) simul liberamur ab erroribus Arii et Sabellii, tanquam a Scylla et Charybdi. Quod enim dicit *unum,* significat unitatem essentiae et naturae, ac proinde consubstantialitatem, quam negabat Arius. Quod autem addit *sumus,* distinctionem indicat personarum, quam Sabellius inficiabatur. Hoc eodem testimonio usus est S. Athanasius serm. 4. contra Arianos, et S. Hilarius lib. 7. de Trinitate.

Eadem veritas expresse definita est in Concilio Nicaeno primo adversus Arium, ubi ex decreto Concilii vox *consubstantialis* in symbolo apposita est; quod quidem symbolum in aliis postea Conciliis unanimi Patrum consensu receptum est.

4. Tertia veritas, quod sit Patri coaeternus, probatur Mich. 5. *Egressus ejus ab initio a diebus aeternitatis;* quae verba S. Hieronymus in illum locum et communiter alii SS. Patres de aeterna generatione Filii Dei interpretantur. Item S. Joan. 1. *In principio erat verbum,* quo testimonio S. Augustinus in illum locum et alii S. Patres usi sunt ad probandam contra Arianos verbi divini aeternitatem.

5. Quarta veritas, scilicet quod sit Patri per omnia aequalis, probatur ex Apostolo ad Philip. 2. ubi de Filio Dei loquens dicit, quod, *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo,* hoc est (ut explicant S. Chrysostomus et S. Ambrosius in hunc locum) cum esset ejusdem naturae et substantiae cum Deo Patre, nihil sibi arrogavit indebitum, cum se existimavit ipsi Deo Patri per omnia aequalem. Unde recte S. Augustinus in Ps. 126. cap. 14. *Quare,* inquit, *non est rapina? quia est natura.* Et lib. contr. Maximinum Arianum, occurrens objectioni Arianorum dicentium Filium esse minorem Patre, quia totum quod erat, a Patre acceperat: *Non potest,* inquit, *is qui accepit, ei qui dedit, esse inaequalis, quia et hoc accepit, ut esset aequalis; nihil enim Patre minus habet ille, qui dicit: Omnia, quae habet Pater, mea sunt.*

6. Quinta denique veritas, nimirum quod Filius Dei sit vere et proprie unus cum Patre Deus, praeterquam quod ex ante dictis evidenter sequitur, probari insuper potest ex variis Scripturae locis, in quibus Filius Dei vere et proprie Deus vocatur. Isai. 36. *Deus ipse veniet et salvabit nos; tunc aperientur oculi caecorum etc.* S. Joan. 20. *Respondit Thomas et dixit: Dominus meus, et Deus meus.* Ad Rom. 9. *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula.* 1. Joan. 5. *Ut simus in vero Filio ejus; hic est verus Deus.* Ex quibus locis et aliis similibus cum constet, Filium Dei esse verum Deum, sequitur, ut sit unus et idem cum Patre Deus, cum plures Dii nec sint, nec esse possint.

7. Objiciebant Ariani: Quando Filius genitus est, vel erat, vel non erat. Si erat, quare genitus est? si non erat, ergo aliquando non fuit, ac proinde nec aeternus, nec Deus est.

Respondetur cum S. Basilio: non erat antequam gigneretur, sed erat cum gigneretur; semper autem gignitur, semper igitur fuit. Unde S. Augustinus Epist. 174. ad Pascentium: *Semper gignit Pater, et semper nascitur Filius.* Ratio est, quia Filius gignitur in aeternitate, quae est indivisibilis, immutabilis, infinita, coëxistens omnibus partibus nostri temporis: cum ergo non possimus illam explicare, nisi per respectum ad nostrum tempus, coëxistat autem toti nostro tempori, fit ut recte dicamus, Filium semper genitum esse, et semper gigni, quamvis (ut recte

observat S. Augustinus lib. 83. quaest. 37.) aptius dicatur, semper genitum esse, quam semper gigni; nam licet semper duret divinae generationis actus, tamen semper etiam perfectus est et consummatus. Et haec est ratio, quare Christus Dominus divinam suam generationem explicat per verbum praeteriti temporis. S. Joan. *Ego ex Deo processi;* et nos in Symbolo credimus genitum, non factum.

SECTIO III.

Ob quam rationem Filii processio dicatur, et vere sit generatio, Spiritus sancti vero nec sit, nec dici possit.

1. Cum certissimum sit ex ante dictis, Filii processionem esse veram et proprie dictam generationem, siquidem ipse procedens est verus et proprie dictus Dei Filius, ex Deo Patre vere genitus, ut pluribus in locis sacrae Scripturae dicitur, Spiritus sancti vero processionem nec esse nec dici posse generationem, cum Filius Dei nec sit, nec dici possit: quaerunt Theologi, quae sit hujus differentiae ratio.

Communis responsio ea est, quam affert S. Thomas p. 1. q. 27. art. 2. et lib. 4. contra Gentes cap. 10. scilicet, quod generatio proprie dicta est origo seu processio viventis a vivente, principio conjuncto, secundum similitudinem naturae; processio autem Filii talis est.

In primis enim est processio seu origo viventis, quia Filius non solum est vivens, sed est ipsa vita; unde I. S. Joan. cap. 1. vocatur *verbum vitae et vita aeterna, quae erat apud Patrem et apparuit nobis.* Deinde est a principio vivente, quia Pater, qui per intellectionem notionalem est ejus principium, vita intellectuali perfectissima vivit; unde S. Joan. 5. dicitur, quod *Pater habet vitam in semet ipso.* Et S. Matth. 16. Christus dicitur *Filius Dei vivi.* Est etiam a principio conjuncto: Filius enim producitur ex substantia Patris et cum illo unum est, ut ex dictis sectione praecedenti constat. Denique est secundum similitudinem naturae, quia Filius est perfecta et expressa imago Patris; unde vocatur ab Apostolo Heb. 1. *splendor gloriae et figura substantiae ejus;* et Coloss. 1. vocatur *imago Dei invisibilis.*

2. Verum ista non solvunt difficultatem initio sectionis propositam; processio enim Spiritus sancti aeque ac Filii est origo viventis a vivente, ut per se patet; est etiam in similitudinem naturae, quia per omnia et Patri èt Filio aequalis est, et cum illis unus Deus.

Multum laboraverunt SS. Patres in hac difficultate solvenda, et varias excogitarunt rationes, cur Filii processio sit vera et proprie dicta generatio, Spiritus sancti non sit.

Omnium optima est, quam affert S. Augustinus lib. 9. de Trinit. cap. 12. ubi dicit, ideo Filium Dei vocari et esse proprie genitum, seu vere et proprie generari, eo quod procedat per intellectionem; Spiritum sanctum vero minime, eo quod procedat per voluntatem. Quae ratio ut intelligatur,

3. Observandum est, quod quando intelligens se ipsum intelligit, illud quod procedit per intellectionem, ex vi suae processionis procedit formaliter simile intelligenti, cum intellectio habeat pro termino verbum internum, quod est species seu similitudo vel imago expressa rei intellectae. Quod autem procedit per volitionem, non est formaliter vi suae processionis simile volenti, etsi volens se ipsum velit, cum volitio sit voluntatis actio, quae per se non exprimit ullam similitudinem, sed est potius propensio et inclinatio quaedam erga rem volitam et amatam, juxta illud S. Augustini: *Amor meus, pondus meum; illo feror, quocunque feror.*

Unde fit, ut, cum Filius procedat a Patre per intellectionem, qua Pater se ipsum intelligit, vi processionis illius formaliter sit in natura similis Patri, cum sit verbum seu species et imago expressa ipsius Patris: ideoque processio ejus sit vera et proprie dicta generatio. Cum autem Spiritus sanctus per volitionem et amorem procedat, inde fit, ut non sit formaliter vi suae processionis similis in natura, principio, a quo procedit, sed tantum materialiter, id est quatenus terminus ille productus per amorem Patris et Filii, identificatur cum essentia divina, quae ob infinitatem suam identificat sibi omnia, quae in Deo sunt.

Caeterum quamvis ea ratione utcunque explicetur difficultas initio sectionis proposita, certior tamen distinguendi ratio non aliunde petenda est, quam ex eo quod ipsa Fides nobis aperte declarat, unicum et unigenitum esse in divinis Filium, illiusque productionem proinde vere et proprie

dici generationem; Spiritus sancti vero productionem nec esse nec dici posse generationem, cum ex eadem Fide certum sit, illum nec esse nec dici posse Patris et Filii filium, nec ab illis generari, sed procedere. Quod constat tum ex Scripturis ante relatis, tum ex omnibus Fidei symbolis, quibus Ecclesia catholica utitur. Quare humiliter profiteri quisque merito potest cum S. Damasceno lib. 1. de Fide cap. 10. *Generationem a processione differre compertum habemus, sed quis differentiae modus, ignoramus.* Et cum S. Augustino lib. 3. contra Maximinum cap. 14. *Quid intersit inter nasci et procedere, inter illam generationem et hanc processionem, distinguere nescio, non valeo, non sufficio; generationem illam quis enarrabit? et processionem hanc quis enarrabit?*

SECTIO IV.

Quo sensu secunda in divinis persona vocetur Verbum.

1. Inter plura nomina, quae praeter ipsum nomen Filii secundae in divinis personae variis in locis Scripturae tribuuntur, unum est, quod aliquam explicationem requirere videtur, scilicet nomen Verbi. Circa quod quaeri in primis potest, an Verbum in divinis sit nomen personale proprium Filii. Verum antequam respondeatur,

Observandum est 1. Verbum hic accipi pro conceptu intellectus, de cujus ratione est, quod ab alio procedat.

Observandum est 2. magnum esse discrimen inter intelligere et dicere in rebus spiritualibus: intelligere enim importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam; at vero dicere importat principaliter habitudinem ad Verbum conceptum, seu ad terminum ipsius intellectionis; in illo nulla importatur originis ratio, in isto vero maxime. His observatis

Dicendum est, Verbum in divinis, proprie et stricte loquendo, esse nomen personale proprium Filii.

Probatur 1. ex Scriptura. S. Joan. 1. *Verbum caro factum est*, et aliis in locis.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. 6. de Trinit. c. 2. *Verbum solus Filius accipitur*, et lib. de Haeres. c. 11. Alogianos recenset inter Haereticos, quod et facit S. Epipha-

nius haeres. 5. eo quod negarent, verbum in Deo esse proprie Filium Dei.

Probatur 3. quia verbum in divinis proprie et stricte loquendo non est ipsum intelligere, sed est aliquid productum intelligendo, tanquam imago et expressio rei intellectae; at in divinis producere seu produci ab aliquo pertinet ad rationem nominum personalium, cum personae divinae secundum originem distinguantur: ideoque, licet tota sanctissima Trinitas vere sit intelligens et intellecta, una tamen persona sola est dicens, quae profert Verbum, nempe Pater, et una sola, ut Verbum dicta, nempe Filius. Ut autem clarius adhuc hoc intelligatur,

2. Notandum est, duplex esse Verbum: unum exterius, quod ore profertur, et de illo hic non agimus, alterum interius, quod mente concipitur, estque ipsius rei intellectae expressa similitudo. Ut enim docet S. Thomas p. 1. q. 27. art. 1. *Quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectae, ex vi intellectiva proveniens, et ex ejus notitia procedens; quam quidem conceptionem vox significat: et dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* Sicut autem res alias, sic etiam se ipsam mens rationalis intelligere potest; et tunc producit in se quandam sui ipsius expressam imaginem ex se natam et in se immanentem.

Et eo modo, quantum possumus, concipere debemus Deum Patrem ab aeterno se ipsum intelligere et cognoscere, seque intelligendo et cognoscendo sui ipsius imaginem expressam intra se producere, non quidem accidentalem, ut in nobis fit, sed sibi consubstantialem; quae imago Verbum ejus est. Sicque secunda in Trinitate persona vere et proprie Verbum est et dici debet.

3. Quaeres, ex quarum rerum cognitione Verbum divinum procedat. Antequam respondeatur,

Observandum est, unicam numero in Deo esse cognitionem rerum omnium, nempe divinae essentiae, divinarum personarum et creaturarum spectatarum, tam quoad essentiam, quam quoad existentiam actualem; per eamque Verbum divinum procedere. Sed cum haec cognitio, ex qua Verbum procedit, ad illa omnia objecta terminetur, quaestio est, utrum ad hoc ut procedat necesse sit, per se et formaliter praedictam cognitionem ad illa omnia terminari, an potius sit satis ad aliqua solum terminari, reliquis, ad

quae terminatur, mere per accidens et pure concomitanter se habentibus. Hac observatione supposita

Respondetur breviter, ex variis super hac re Doctorum sententiis illam videri probabiliorem, quae asserit, Verbum divinum procedere ex notitia illa, qua Deus Pater se ipsum, essentiamque divinam, omnesque ejus perfectiones, nec non divinas personas, ac denique omnes creaturas possibiles cognoscit.

Quod constat ex eo, quod Verbum divinum procedit ex notitia Patris nobilissima ac perfectissima, qualis est sola comprehensiva notitia essentiae divinae. Atqui comprehensio essentiae divinae est cognitio eorum omnium, quae tum formaliter tum eminenter in ipsa continentur, cujusmodi sunt ea, quae supra enumeravimus. Ergo Verbum divinum ex praefata illorum omnium cognitione procedit. Unde recte S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 14. *Deus Pater*, inquit, *non integre perfecteque se ipsum dixisset, si aliquid esset minus in Verbo, quam in se ipso.*

SECTIO V.

Quid Fides catholica de tertia in divinis persona credendum proponat.

1. Observandum est, hoc nomen (Spiritus sanctus) duobus modis considerari posse. 1. Secundum vim suae significationis, ut est nomen compositum ex duabus dictionibus: et sic est nomen essentiale commune omnibus personis sanctissimae Trinitatis, quia Pater est vere Spiritus et vere sanctus; similiter et Filius. 2. Prout ex communi usu et accommodatione Ecclesiae sanctorumque Patrum est unicum nomen ex illis duobus conflatum, et tunc est proprium tertiae personae. Quod constat ex communi usu loquendi, tum in Scripturis, tum in Conciliis, et apud SS. Patres, ubi, cum enumerantur divinae personae, tertia illarum nomine Spiritus sancti designatur.

Quod si quaeras, cur tertia illa persona sic vocetur, hanc rationem reddit S. Augustinus lib. 15. de Trinitate, cap. 19. *Quia Spiritus sanctus est communis ambobus, Patri scilicet et Filio, ideo id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter.* Accedit et alia ratio, quia scilicet procedit per actionem voluntatis. Atqui sanctitas proprie ad voluntatem

spectat; nec enim dicitur quis sanctus ab operatione intellectus, sed solum voluntatis. Pari modo *spirare et spiritus* sunt voces specialiter ad voluntatem pertinentes, quatenus spirare aliquando significat vehementer amare, aut ardenter desiderare, ut cum vulgo dicimus, aliquem spirare vindictam aut caedes, contra vero sanctos viros spirare caritatem, pietatem etc. Et sic peculiari jure ac titulo tertia in divinis persona recte nuncupatur Spiritus sanctus, quia per operationem voluntatis procedit.

2. Hac observatione supposita de tertia illa persona, seu de Spiritu sancto tres praesertim veritates Fides catholica credendas proponit. Prima est, illum esse verum Deum, Patri et Filio consubstantialem et per omnia aequalem; secunda, a Patre et Filio procedere; tertia denique, procedere a Patre et Filio tanquam ab unico principio.

Primae veritati oppositus fuit error Macedonii et ejus asseclarum, qui (ut refert Sozomenus lib. 4. cap. 26.) asserebant, Spiritum sanctum non esse Deum, sed aliquam substantiam spiritualem, superiorem omnibus Angelis, creatam a Patre per Filium. Qui error fuit etiam Arii, qui sicut Filium, ita etiam Spiritum sanctum creaturam dicebat, teste sancto Epiphanio haeresi 69.

Refellitur hic error et veritas nostrae Fidei probatur: 1. authoritate Scripturae. 1. S. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt.* Quae verba clarissime indicant unitatem substantiae et divinitatis in Spiritu sancto et aliis personis divinis. S. Matth. cap. ult. Christus praecipit, credentes baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; Sacramenta autem conferri non debent, nisi nomine et authoritate veri Dei, qui solus est author et largitor gratiae. S. Marc. 3. ubi dicitur, caetera peccata hominibus dimitti, peccata autem in Spiritum sanctum non remitti, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Denique Act. 5. S. Petrus increpans Ananiam, quod mentitus esset Spiritui sancto, addit postea, illum non esse mentitum hominibus, sed Deo.

Probatur 2. authoritate universalis Ecclesiae, quae in Symbolo Apostolorum profitetur, se credere in Spiritum sanctum, aeque ac in Patrem et Filium. Et in Concilio Constantinopolitano, in quo Macedonii haeresis proscripta fuit, in Symbolo Fidei dicitur: *Credo in Spiritum sanctum*

Dominum, qui cum Patre et Filio simul adoratur et glorificatur. Et in Symbolo S. Athanasii dicitur: *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus*, et: *Patris, et Filii, et Spiritus sancti una est divinitas, aequalis gloria etc.*

Probatur 3. ex unanimi consensu SS. Patrum, qui libris integris Spiritus sancti divinitatem contra Haereticorum blasphemias propugnaverunt: ut S. Basilius, S. Ambrosius et S. Augustinus passim in libris de Trinitate, praesertim lib. 1. cap. 6. et alii communiter omnes.

3. Secundae veritati oppositus est error Graecorum asserentium, Spiritum sanctum a solo Patre procedere.

Refellitur, et veritas nostrae Fidei (scilicet quod Spiritus sanctus non tantum a Patre, sed etiam a Filio procedat) probatur 1. authoritate Scripturae, in qua variis in locis dicitur Spiritus sanctus mitti et dari a Filio, ut S. Joan. 15. *Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis a Patre.* Atqui missio in divinis personis denotat processionem, ut explicant SS. Patres. S. Gregorius hom. 26. in Evang. *Missio*, inquit, *Spiritus sancti est ejus processio de Patre et Filio.* Et S. Hilarius lib. 8. de Trinit. *Spiritus sanctus mittitur a Filio, quia esse ab illo accipit.* Et cap. 16. S. Joan. Christus Dominus loquens de eodem Spiritu sancto: *Ille*, inquit, *me clarificabit, quia de meo accipiet*; quem locum de Spiritus sancti processione intellexit S. Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto, et S. Augustinus tract. 99. in S. Joan. cap. 12.

Probatur 2. ex Concilio Ephesino, in quo lecta et recepta fuit epistola S. Cyrilli ad Nestorium tom. 1. cap. 14. In ea autem epistola manifeste dicitur, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere. Et ex Concil. Chalced. actione 5. in qua eadem epistola S. Cyrilli recipitur et confirmatur. Ac denique ex Conc. Flor. sess. 7 et 24. in quo eadem veritas simpliciter et absolute definita fuit, consentientibus simul Latinis et Graecis, tametsi postea infeliciter Graeci ab hac Fide defecerint.

Probari 3. potest ex SS. Patribus, ut S. Basilio lib. 3. contra Eunomium, S. Chrysostomo hom. 4. de Symbolo, S. Gregorio Nysseno epist. ad Ablabium et pluribus aliis, qui unanimiter id docent, et quorum doctrina fuse in praefato Concilio Florentino declaratur.

Tertia denique veritas, scilicet quod Spiritus sanctus a Patre et Filio, tanquam ab unico principio procedat,

Probatur 1. authoritate Concilii generalis Lugdunensis cap. unico de summa Trinitate et Fide catholica, ubi expresse definitum est, Spiritum sanctum esse a Patre et Filio, non tanquam duobus principiis, sed tanquam unico principio, nec duabus spirationibus, sed una. Item Concilii Florentini sess. ultima in litteris unionis dicitur, Spiritum sanctum a Patre et Filio, tanquam uno principio et unica spiratione procedere.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 14. ubi sic loquitur: *Sicut Pater, et Filius, et Spiritus sanctus sunt unus Creator, et unus Dominus, ita Pater et Filius sunt unicum Spiritus sancti principium, non duo principia.* Eodem etiam modo loquitur S. Hilarius lib. 4. de Trinit. et S. Anselmus libro de processione Spiritus sancti cap. 10.

Probatur 3. ratione: Siquidem in divinis omnia unum sunt, ubi non obstat oppositio relativa. Atqui inter Patrem et Filium, quatenus spirant, nulla est ejusmodi relativa oppositio, ut per se patet: ergo etc.

4. Observandum est, quod, quamvis recte dici possit, Spiritum sanctum procedere a duobus vim spirandi habentibus, ac proinde esse duos spirantes, quia scilicet procedit a duabus distinctis personis, Patre scilicet et Filio: non tamen ideo dici potest, esse duos spiratores.

Ratio hujus discriminis est, quod adjectiva nomina plurali numero efferri possunt, quoties diversa sunt supposita, quamvis non sint diversae formae; substantiva vero multiplicari non debent, nisi et forma, quam significant, multiplicetur. Itaque recte dicimus duos habentes vim spirandi, vel duos spirantes adjective, quia sunt duae personae; sed non dicimus, duo principia, nec duos spiratores substantive, quia unica est veluti forma et una virtus, per quam spirant.

Dices, S. Hilarium lib. 1. de Trinit. vocare Patrem et Filium authores Spiritus sancti, proindeque eodem modo dici posse spiratores.

Respondetur, apud SS. Patres quibusdam in locis sensum potius illorum attendi debere, quam verba. Quamvis enim nonnunquam nomina substantiva pro adjectivis usurpent ad hoc mysterium explicandum, nihilominus substantiva illa modo adjectivo intelligi debent, ut ex S. Hilario docet S. Thomas qu. 36. art. 4. ad 7.

SECTIO VI.

Quo sensu Spiritus sanctus vocetur Amor.

1. Ad uberiorem cognitionem eorum, quae de Spiritus sancti processione dicta sunt, conferre potest explicatio hujus nominis, quod passim in Scripturis et apud SS. Patres reperitur, quo Spiritus sanctus vocatur Amor. Quod ut distinctius intelligatur,

Praenotandum est, hoc nomen *Amor* in divinis dupliei modo sumi posse. 1. Essentialiter, pro illo amore, quo tres personae divinae diligunt. 2. Notionaliter, idque vel active, scilicet pro amore notionali productivo, quo Pater et Filius producunt Spiritum sanctum, vel passive pro amore notionali producto, et tunc est nomen personale solius Spiritus sancti proprium.

Quoniam vero ea, quae ad voluntatem spectant in divinis, magis adhuc nos latent, quam quae ad intellectum: ideo juvabit, ea, quae ad amorem illum divinum productum pertinent, ex analogia productionis verbi divini, paucis his explicare.

Sicut igitur, dum Pater se ipsum in essentia sua contemplatur, verbum mentis exprimit, et sic Filium generat: ita, dum Pater et Filius se in unitate essentiae diligunt, affectus voluntatis, qui est utriusque amor, simul ab utroque exprimitur, sicque Spiritus sanctus producitur.

Item sicut intelligere convenit Filio, non secus ac Patri, sed conceptum efformare seu verbum dicere, soli Patri: ita amare Spiritui sancto convenit, non secus ac Patri et Filio, sed affectum exprimere et Amorem spirare soli Patri et Filio.

Item sicut Verbum divinum seu Filius ex cognitione essentiae divinae ejusque perfectionum omnium, nec non trium personarum divinarum, ac denique omnium creaturarum possibilium, procedit: sic Amor divinus seu Spiritus sanctus ex ejusdem essentiae divinae perfectionum, personarum, creaturarumque omnium possibilium dilectione procedit. Nec enim minus perfecta debet esse actio amandi, per quam producitur Spiritus sanctus, quam actio intelligendi, per quam gignitur Filius. Quare sicut ista (ut superius dictum est) ad omnia intelligibilia, sic et illa ad omnia diligibilia extendi debet.

2. Ex his patet, quo sensu intelligi debeat id quod docet S. Thomas quaest. 37. art. 2. cum dicit, Patrem et Filium diligere se Spiritu sancto: hoc enim vere et proprie dicitur, si verbum *diligere* sumatur notionaliter, prout significat spirare amorem; quia scilicet Pater et Filius relative notionaliter diligunt se invicem Spiritu sancto, tanquam dilectionis suae termino et amore producto. Unde S. Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 51. dicit, quod Spiritus sanctus est, *quo genitus a generante diligitur, genitoremque suum diligit.* Et eodem sensu Synesius hymno 4. vocat Spiritum sanctum *centrum genitoris et geniti.* Et apposite S. Bernardus serm. 8. in Cant. super illa verba: *Osculetur me osculo oris sui: si,* inquit, *recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erit abs re Spiritum sanctum osculum intelligi, utpote qui Patris et Filii imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.*

SECTIO VII.

Qua ratione persona una in divinis mitti dicatur ab alia.

1. Certum est ex Scripturis, secundam et tertiam sanctissimae Trinitatis personam mitti. Et quidem de Filio constat ex S. Matth. cap. 15. *Non sum missus nisi ad oves, quae etc.* Et S. Joan. 6. *Misit me vivens Pater etc.*

De Spiritu sancto etiam S. Joan. 14. *Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* Et cap. 15. *Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis.*

Cum igitur hoc verum sit, quaeritur, qua ratione persona divina dici possit mitti ab alia.

Pro cujus resolutione nihil aptius afferri potest, quam id quod docet S. Thomas p. 1. q. 43. ubi divinae missionis rationem sic explicat. Duo in ratione missionis importantur: quorum unum est habitudo missi ad principium, a quo mittitur, aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Est autem habitudo missi ad eum, a quo mittitur, quaedam ab ipso processio, idque vel per imperium, ut cum servus a domino mittitur; vel per consilium, ut si rex dicatur mitti a consiliariis ad ineundum bellum; vel secundum originem, ut cum flos emittitur ab arbore. Habitudo vero missi ad terminum, ad quem mittitur, est,

ut aliquo modo ibi esse incipiat, ita ut vel absolute ibi incipiat esse, quia nempe ibi antea omnino non erat, vel incipiat ibi aliquo modo esse, quo prius non erat. Missio igitur divinae personae convenire potest, tum quatenus importat ex una parte processionem originis a mittente; tum secundum quod importat ex alia parte novum modum existendi in alio: sic Filius dicitur a Patre missus in mundum, quia ab ipso Patre procedens incepit, in mundo esse per carnem assumptam, quamvis antea in mundo esset (juxta illud S. Joan. *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est)*, non tamen eo modo, quo coepit esse per incarnationem.

2. Ex dictis intelligi potest 1. quod licet inter creaturas missio aliquam importet minorationem in eo, qui mittitur ab alio, proindeque tollat aequalitatem perfectionis inter utrumque: in divinis tamen nullam inferre inaequalitatem inter personam missam et mittentem, quia fit solum secundum processionem originis, absque ulla prioritate aut posterioritate durationis vel causae.

Ubi obiter observandum est, quod, cum novus ille modus, quo divina persona missa dicitur esse, ubi antea non erat, sit secundum aliquam operationem ad extra, qua aliquid efficit in creatura, nihil autem in creatura operetur, nisi per entitatem suae naturae, quam accepit a persona mittente, seu producente: hinc fit, ut habeat ab ipsa, quod aliquid efficiat in creatura; et sic, cum novo modo incipit esse, ubi non erat, jure ac merito illuc a persona producente mitti censeatur.

Intelligi potest 2. quod, quamvis omnes divinae personae dici possint venire ad nos, juxta illud S. Joan. 14. *Ad eum veniemus, et mansionem apud illum faciemus*, non tamen omnes aut quaelibet illarum a qualibet mitti potest. Cum enim (ut supra dictum) missio proprie dicta sit indissolubiliter annexa processioni, et eatenus persona una mitti ab alia dicatur, quatenus ab ipsa procedit, et per processionem accipit virtutem operandi in aliqua creatura, ut sit aliquo modo in ea, quo antea non erat: hinc sequitur, personam divinam non posse mitti, nisi ab aliqua procedat; nec ab aliqua posse mitti, nisi ab illa procedat. Unde fit, ut Filius et Spiritus sanctus solum mitti dicantur: Filius, a solo Patre, a quo solo procedit; Spiritus sanctus vero a Patre et Filio, eo quod ab utroque procedat;

3. Quaeres, ad quosnam effectus divina persona mitti dicatur.

Respondetur, primario et praecipue mitti ad conferendam gratiam sanctificantem; unde quando Scriptura loquitur de missione alicujus personae divinae, illum effectum communiter adjungit, ut S. Joan. 5. *Ego veni, ut vitam habeant et abundantius habeant.* Et ad Rom. 5. *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Secundario vero ad omnes alios effectus, quos persona divina missa potest varie et multipliciter in creatura operari: quo fit, ut missio divinae personae esse possit vel invisibilis, cum fit solum per productionem interioris gratiae sive gratum facientis, sive gratis datae, vel visibilis, cum aliquid praeterea exterius in creatura operatur. Observat autem S. Thomas art. 3. nunquam visibiliter mitti personam divinam, quin simul etiam mittatur invisibiliter secundum aliquod gratiae donum.

SECTIO VIII.

Quomodo de sanctissimae Trinitatis mysterio sit loquendum.

1. Quod Apostolus carissimum sibi discipulum alloquens dixit 2. Tim. 1. *Formam habe sanorum verborum, quae a me didicisti:* hoc merito quisque attendere debet in omnibus Fidei mysteriis, sed praesertim in sanctissimae Trinitatis mysterio, quod sicut aliis sublimius, sic etiam difficilius est; proindeque quoties de illo loquendum est, cautela major adhiberi debet, ne defectu aut scientiae aut advertentiae verbis minus sanis aut aptis tanti mysterii veritas vel sanctitas obscuretur. Hac igitur de causa breviter hic aliquot proponemus regulas, communiter ab omnibus Theologis receptas, quibus utile; imo necessarium videtur in hac materia attendere.

2. Cum autem in qualibet enunciatione duo termini reperiantur, praedicatum scilicet et subjectum, videndum est, quoties de hoc mysterio loquendum erit, qua ratione uterque propositionis terminus rectae Fidei consonus et conformis esse possit.

Prima regula. Nomina concreta, substantiva, essentialia, id est, quibus essentia divina, vel aliquod ejus

attributum absolutum exprimitur, de tribus personis divinis in numero singulari praedicari debent. Ita S. Thomas p. 1. quaest. 39. art. 3. e. g. nomen istud *Deus*, quod est substantivum essentiale, praedicari non debet in plurali de tribus personis, sed tantum in singulari. Unde S. Athanasius in Symb. *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, non tamen tres Dii, sed unus est Deus; ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, non tamen tres Domini, sed unus est Dominus.*

Secunda regula. Nomina adjectiva essentialia, quamvis de personis divinis in plurali numero praedicari possint, ut docet S. Thomas loco citato, communiter tamen in singulari numero enunciari debent, quia scilicet substantivo potius modo, quam adjectivo solent usurpari. Hinc est, quod licet ad rigorem dici possit, esse in Trinitate tres omnipotentes, tres aeternos, tres increatos, tamen (ut in Symbolo S. Athanasii habetur) convenit magis dicere, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus *non sunt tres omnipotentes, sed unus omnipotens; sicut non tres aeterni aut increati, sed unus aeternus et increatus.*

Tertia regula. Nomina concreta, substantiva, essentialia (ut plurimum) pro ipsa divina essentia, prout per se in tribus personis subsistit, aliquando etiam pro qualibet illarum personarum supponere possunt. Ita S. Thomas art. 4. e. g. in illa propositione Genes. 1. *Creavit Deus coelum et terram*, nomen *Deus* significat ipsam divinam essentiam in tribus personis subsistentem. In hac vero S. Joan. 3. *Misit Deus Filium suum in mundum*, idem nomen *Deus* sumitur pro prima Trinitatis persona. Rursus in hac alia Ps. 109. *Dixit Dominus Domino meo*, nomen *Dominus* tam pro prima, quam pro secunda in divinis persona sumitur.

Quarta regula. Nomina essentialia in abstracto nunquam supponere possunt pro divinis personis. Ita S. Thomas art. 5. unde in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. capite *Dominus* reprobantur istae propositiones tanquam falsae: *essentia generat*, et: *essentia generatur*. Qua ratione similiter dici non debet, quod divinitas generet, vel quod Pater producat divinitatem. Quamvis enim Deus et divinitas seu essentia divina sint idem secundum rem seu in sensu identico, non tamen est idem modus significandi utrobique, seu non sunt idem in sensu formali. Hoc enim nomen *Deus* cum significet divinam essentiam ut in habente

illam, ex modo suae significationis potest supponere pro persona; at vero hoc nomen *divinitas seu divina essentia* cum significet essentiam divinam ut formam abstractam, ideo ex modo suae significationis pro persona supponere non potest. Porro, ut recte notat S. Doctor, ad veritatem locutionum considerare oportet non solum res significatas, sed etiam modum significandi.

3. Observandum est tamen, aliquando apud SS. Patres nomina quaedam essentialia in abstracto poni pro divinis personis, quae ut idem S. Thomas monet art. 5. ad 1. intelligi et exponi debent per concreta, vel per personalia: v. g. cum apud aliquos legitur, in divinis sapientiam de sapientia procedere, sensus est, Filium, qui est sapientia divina, procedere a Patre, cui haec divina perfectio aeque ac Filio competit. Aliquando etiam nomina illa essentialia abstracta personis divinis tribuuntur per quandam appropriationem, quod fuse explicat idem S. Doctor art. 8. Et sic v. g. communiter potentia tribuitur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto, non quod illa et similia nomina non sint toti Trinitati communia, sed id fit ad juvandam utcunque intellectus humani imbecillitatem, ut sic facilius veram et realem distinctionem personarum divinarum in perfectissima et simplicissima essentiae divinae unitate concipere possit.

TRACTATUS IV.

De creatione Angeli et Hominis ac utriusque lapsu.

Omnia quae in hoc tractatu explicanda sunt, ad quinque capita revocabuntur. In quorum 1. agetur de creatione rerum in genere; in 2. de creatione Angelorum bonorum eorumque natura; in 3. de Angelorum bonorum merito et beatitudine, malorumque lapsu atque damnatione; in 4. de creatione hominis, ac innocentiae, seu justitiae originalis statu; in 5. denique de lapsu hominis ac peccato originali.

CAPUT I.

De creatione rerum in genere.

SECTIO I.

An Deus sit causa efficiens rerum omnium.

1. Sensus quaestionis est, an omnes res aliae ab ipso Deo, sint ab illo tanquam a causa efficiente, sive per creationem, sive alio quocunque modo producantur. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Deum esse rerum omnium authorem, seu primam causam efficientem.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositi fuerunt olim varii Haereticorum errores. Alii siquidem dixerunt, mundum hunc non a Deo, sed ab Angelis conditum fuisse: ut Simon Magus, Menander et alii apud S. Irenaeum lib. 1. cap. 21. et seq. adversus haereses. Marcion, teste Tertulliano lib. 5. adversus eundem, opinatus est materiam primam ex se esse: proindeque a Deo non esse productam. Manichaei etiam existimaverunt, res omnes corporeas non a Deo bono, sed a Deo malo esse productas, ut refert S. Augustinus haeresi 26. quod etiam asseruerunt haeretici Albigenses, ut testatur S. Antonius part. 3. hist. tit. 19. art. 1.

2. Refelluntur hi et similes errores, et veritas nostrae Fidei probatur 1. ex Scriptura. Ps. 45. *Qui fecit coelum, terram, mare et omnia quae in eis sunt.* S. Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Et Rom. 11. *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.*

Probatur 2. ex omnibus symbolis, quae in Conciliis generalibus edita sunt, in quibus universalis Ecclesia semper professa est, se credere *in unum Deum factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium.*

Probatur 3. authoritate SS. Patrum, Irenaei, Epiphanii, Augustini et aliorum, qui in libris suis ex professo illos errores proscripserunt, et Fidei nostrae veritatem propugnaverunt. Unus instar omnium hic nobis erit Augustinus, qui lib. 1. de Genesi ad literam cap. 14. sic loquitur:

Catholica Fides praescribit, et certissima ratio docet, nullam naturarum materiam esse potuisse, nisi ab omnium rerum, non modo formatarum, sed etiam formabilium inchoatore Deo atque creatore.

Probatur 4. hac ratione, quae est S. Doctoris p. 1. q. 44. art. 1. Id omne, quod habet esse per participationem, est ab eo, quod habet esse per essentiam, cum quidquid in aliquo genere et per participationem est tale, sit ab eo, quod in eodem genere est maxime et perfectissime tale. Atqui res omnes extra Deum habent esse per participationem, cum ex se ipsis non sint; solus autem Deus per essentiam, cum a se ipso sit: ergo omnia, quae sunt extra Deum, sunt ab ipso, tanquam a prima causa sui efficiente.

3. Dicendum 2. non tantum id, quod per creationem productum est, sed etiam id omne, quod per causas secundas continue efficitur, immediate a Deo, tanquam causa prima simul concurrente, produci.

Probatur 1. ex Scriptura. Ps. 146. *Qui producit in montibus foenum et herbam servituti hominum.* Isai. 26. *Omnia opera nostra operatus est nobis Dominus.* 1. Cor. 12. *Operatur omnia in omnibus.*

Probatur 2. ex S. Augustino Epist. 146. ad Consentium. *Quomodo* (inquit) *negare poterimus, Deum etiam nunc operari cuncta, quae creantur, cum Dominus dicat: Pater meus usque nunc operatur?* Et paucis interjectis: *Si Deus nunc ista non format, quomodo legitur: Priusquam te formarem in utero, novi te?*

Probatur 3. hac ratione: Quia non aliter aliquid immediate a Deo fieri concipitur, nisi quia Deus immediate illud cognoscit et immediate vult esse: Deus enim cum sit purissimus spiritus, non aliter agit, quam intellectu et voluntate. Atqui Deus isto modo se habet etiam respectu eorum, quae nunc fiunt interventu causarum secundarum, cum illa sint entia vera et bona; proindeque non minus immediate ab ipso cognita et volita, quam ea, quae ab ipso solo, in principio mundi creata sunt.

4. Quaeres, per quam actionem Deus effectum aliquem cum causa secunda immediate producat; an scilicet id faciat per eandem actionem causae secundae, an per distinctam.

Respondetur, si de actione immanente Dei sermo sit, effectum illum produci vi et efficacia divinae volitionis,

prout explicatum est in tractatu secundo, cum de voluntate Dei ageretur. Si autem quaestio sit de actione Dei transeunte, respondetur, actionem Dei et causae secundae eandem esse realiter, sed tamen formaliter distinctam. Est eadem cum illa realiter; utraque enim unum eundemque simplicem terminum habet, nempe effectum productum, qui totus est a causa prima, et totus a causa secunda. Est distincta formaliter; quia actio illa creaturae, ut fit dependenter a Deo, dicitur concursus et operatio Dei seu causae primae; ut vero est a creatura, dicitur concursus causae secundae.

SECTIO II.

An solius Dei proprium sit creare.

1. Notandum est, verbum creandi duobus modis accipi posse: 1. late, prout significat quamcunque rei effectionem seu productionem; 2. stricte et proprie, prout significat productionem totius alicujus entis ex nihilo, hoc est, ex nullo subjecto praesupposito. Et eo sensu intelligi debet quaestio proposita, an scilicet solius Dei proprium sit aliquid ex nihilo producere. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Fide catholica credendum esse, res omnes, quae de facto per creationem productae sunt, aut producuntur, a solo Deo fuisse creatas, aut de novo creari.

Haec veritas constat tum ex iis, quae sectione praecedenti dicta sunt, tum ex eo, quod in Scripturis passim Deus vocatur *creator omnium*, ut Eccle. 24. et Mach. 1. dicitur *creasse omnia*, ut Ephes. 3. et Apocal. 4. *fecisse coelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt*, ut Ps. 145. Et habetur expresse definitum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. Id ipsum etiam probant SS. Patres contra Haereticos sectione praecedenti citatos: S. Basilius lib. 4. contr. Eunomium, S. Athanasius serm. 3. contr. Arianos, S. Augustinus lib. 3. de Trin. c. 8. et alii.

2. Dicendum 2. solius Dei proprium esse creare, ita ut nulla creatura id praestare possit, saltem tanquam causa principalis.

Probatur 1. ex Scriptura. Eccle. 1. *Unus est altissimus creator omnipotens.* Sap. 3. *A magnitudine creaturae poterit creator cognoscibiliter videri.* Jerem. 32. *Domine Deus, ecce tu fecisti coelum et terram in fortitudine tua magna.*

Probatur 2. ex SS. Patribus: S. Athanasio serm. 3. contr. Arianos: *Administrare, servorum est; creare autem, solius Dei verbi et sapientiae.* S. Augustino lib. 9. de Gen. ad lit. *Creare naturam aliquam tam nullus potest Angelus, quam nec se ipsum.* S. Cyrillo Alexand. lib. 2. in Julianum: *Ea sunt naturae inaccessa, quae propria sunt solius summae substantiae, quorum unum esse dicimus efficaciter operari posse ut creatorem, et producere res, quae aliquando non erant.*

Probatur 3. ratione, qua utitur S. Thomas p. 1. q. 45. art. 5. nimirum quod effectus debet esse a causa eo magis universa, quo ipse est magis universus. Atqui totum esse, quod per creationem producitur, est effectus universalissimus: ergo non potest esse nisi a causa universalissima, quae est Deus.

Porro, quamvis haec ratio, sicut et aliae, quae communiter afferuntur a Theologis ad id probandum, plane non convincant; junctae tamen authoritatibus supra citatis sententiam in assertione positam, si non omnino certam, saltem probabilissimam esse ostendunt.

3. Quaeres, an saltem creatura, tanquam causa instrumentalis possit simul cum Deo concurrere ad creationem alicujus rei.

Respondetur, probabile videri hoc fieri posse: tum quia nulla videtur in hoc reperiri contradictio, tum quia de facto verba prolata a Sacerdote concurrunt instrumentaliter physice (ut supponimus ex tractatu de Sacramentis) ad consecrationem hostiae, seu ad productionem corporis Christi in hostia: quae quidem productio (ut docet Concilium Tridentinum) fit per conversionem totius substantiae panis in substantiam corporis Christi; ad quam conversionem non minor potentia requiritur, quam ad creationem.

SECTIO III.

An aliquae creaturae fuerint vel esse potuerint ab aeterno.

1. Quod spectat ad primam propositae quaestionis partem, dicendum est, Fide catholica credendum esse, neque mundum, neque ullam creaturam fuisse ab aeterno, sed omnia, quae sunt vel fuerunt, durationis suae initium habuisse.

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 1. *In principio creavit Deus coelum et terram:* quo loco per hanc vocem *In principio* S. Ambrosius in Exaëmeron lib. 1. cap. 3. et S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 6. et alii communiter intelligunt initium temporis. Prov. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret.* S. Joan. 17. *Clarifica me, Pater, claritate, quam habui apud temet ipsum, priusquam mundus fieret.*

Probatur 2. authoritate Concilii Lateranensis sub Innocentio III. cap. 1. ubi expresse definitur, quod *Deus ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem.*

Porro quamvis haec veritas certissima sit, nec de illa dubitare ulli Catholico liceat, est tamen id verum (quod recte docuit S. Thomas q. 46. art. 2.) nulla ratione naturali probari posse demonstrative, mundum hunc aliquod in tempore habuisse initium, nosque id nonnisi ex divina revelatione cognoscere certo posse.

2. Jam quod spectat ad secundam quaestionis propositae partem, an scilicet mundus aut aliqua creatura ab aeterno produci potuerit, variae sunt super hac re Theologorum sententiae. Quidam enim absolute id negant, alii e contra omnino affirmant; alii autem media via incedentes existimant, eas res, quae habent esse permanens et fixum, potuisse ab aeterno produci; quae vero successivum et fluens, non potuisse. Alii denique omnium probabilissime opinantur, quod et S. Doctor innuere videtur (supra in resp. ad 8.) nullam implicare contradictionem, ac proinde potuisse ab aeterno mundum produci, quoad eas res, cum quarum aeterna duratione non sit conjunctum infinitum actu; quoad alias vero non potuisse, eo quod infinitum actu in creatis rebus esse non possit, secumque involvat contradictionem.

CAPUT II.

De creatione Angelorum eorumque natura.

1. Angelos, hoc est substantias quasdam spirituales existere, non modo Fides catholica docet, Scripturaeque

sacrae innumeris prope in locis testantur, ut ex infra dicendis patebit, sed etiam ipsa ratio naturalis suggerit.

Siquidem multi ex Philosophis ethnicis, licet nulla Fidei luce illustrati, solo tamen rationis ductu id agnoverunt. Unde Tertullianus in Apolog. cap. 22. et S. Cyprianus lib. de Idolorum vanitate Socratem et Platonem ita existimasse asserunt, quod et S. Augustinus lib. 2. de Civit. c. 14. de Labeone et aliis Ethnicis testatur. Certe Aristoteles lib. 8. Physicorum, et 12. Metaphysicorum id ipsum argumentando colligit, praesertim ex orbium coelestium motu et agitatione, quorum conversionibus ad perpetuitatem concitandis et gubernandis necessarium existimavit aliquas praeesse substantias spirituales, ab omni corporum concretione abstractas et separatas.

Unde mirum est, Saducaeos, ut Actorum 23. refertur, in illam haeresim vel potius caecitatem incidisse, ut neque Angelum, neque spiritum esse crederent; praesertim cum aliunde quinque libros Moysis tanquam canonicos reciperent, in quibus tamen tam crebra et manifesta fit Angelorum mentio.

2. Caeterum nomen Angeli, quod a Graeco verbo ἀγγέλλειν (id est nunciare) derivatur, communi usu tum Scripturae, tum Ecclesiae assumitur ad significandas creaturas illas spirituales, quae idcirco tali nomine nuncupantur, quod saepissime a Deo mitti dicantur ad mandata divina hominibus significanda; quo etiam sensu per quandam similitudinem Sacerdotes in aliquibus Scripturae locis Angeli appellantur, eo quod illorum officium praesertim sit, Dei voluntatem hominibus nunciare et declarare.

SECTIO I.

Quandonam Angeli creati sint.

1. Supponimus 1. tanquam Fide catholica certissimum, Angelos a Deo creatos esse.

Id patet ex Scriptura. Ps. 148. ubi postquam David Angelos aliasque creaturas ad laudandum Dei invitavit, de illis omnibus pariter subjungit: *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.* Quo Psalmistae testimonio hanc veritatem probat S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 9. et ad Coloss. 1. *In ipso condita sunt universa*

in coelo et in terra, visibilia et invisibilia, sive Principatus, sive Potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt.

Supponimus 2. eadem Fide certum esse, Angelos fuisse creatos ab aeterno.

Cum nulla omnino creatura fuerit ab aeterno, ut supra probatum est, et probari insuper potest ex eo, quod SS. Patres disputantes contra Arianos communiter inferebant, Filium Dei esse verum Deum, quia Scripturae manifeste dicunt, illum esse ab aeterno, supponentes proinde tanquam certum et indubitatum, solum Deum esse ab aeterno.

Hic praesuppositis quaeritur, quandonam Angeli creati sint.

Respondetur, tres esse diversas super hac re SS. Patrum sententias. Quidam enim ex illis existimaverunt, Angelos ante mundum corporeum fuisse creatos: ut S. Basilius hom. 1 et 2. in Exaëmeron, S. Hieronymus in cap. 1. ad Titum et alii, quos refert Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. annotatione 5. Quidam vero opinati sunt, illos fuisse creatos post mundum corporeum, sicut anima primi hominis creata fuit post ejus corpus: ita Gennadius et Acacius, ut refert Lippomanus in Catena sua in Genes. Alii denique asseruerunt, creatos illos fuisse simul cum mundo corporeo, ut S. Epiphanius haeres. 65. S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 9. S. Gregorius lib. 32. Moral. cap. 10. et communiter omnes Doctores cum Magistro sententiarum in 2. dist. 2. et nominatim S. Thomas p. 1. q. 61. art. 3. cum quibus proinde

2. Dicendum, Angelos non ab aeterno sed initio temporis simul cum hoc mundo corporeo, primos tamen omnium, et ante quamcunque aliam ipsius mundi corporei partem fuisse creatos.

Prima hujus assertionis pars, nempe quod Angeli non ab aeterno, sed ab initio temporis simul cum mundo corporeo creati sint,

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 1. *In principio creavit Deus coelum et terram etc. Et dixit Deus: fiat lux;* ubi coeli ac lucis nomine plerique Patres Angelos intelligunt, ut S. Augustinus supra, et S. Gregorius lib. 27. Moral. cap. 25. Exod. 20. ubi dicitur, quod *Deus sex diebus fecit coelum et terram, et omnia quae in eis sunt.* Angeli autem in coelis sunt, proindeque inter omnia illa, quae sex diebus facta esse dicuntur, sunt enumerandi.

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 1. ubi dicitur, quod *Deus simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam et mundanam.*

Secunda assertionis pars, scilicet quod primi omnium et ante quamcunque aliam ipsius mundi corporei partem creati sint, constat tum ex eo, quod, ut supra dictum est, creatio Angelorum secundum mentem SS. Patrum intelligatur in Scriptura per creationem coeli, quod quidem, ut dicitur cap. 1. Genes. in principio et ante aliam quamcunque mundi corporei partem creatum fuit; tum etiam ex eo, quod id angelicae naturae dignitate maxime congruit, ut sit primum Dei opus ad extra, et *initium viarum Domini*, ut loquitur Propheta de primo Angelorum loquens.

3. Quaeres, an haec sententia asserens, Angelos simul cum mundo corporeo fuisse creatos, sit de Fide.

Quidam Doctores ita esse existimant, ut Gregorius Ariminensis in 2. Sent. dist. 2. et Ferrariensis lib. 2. contra Gentes cap. 83. Melius tamen alii negant cum S. Thoma supra art. 2. et in opusculo, in quo Lateranensis Concilii decretum supra relatum exponit, dicitque decretum hoc a Concilio Lateranensi editum fuisse contra Origenis errorem, qui spirituales creaturas solas ac per se ab initio conditas asserebat; corporeas vero ex accidenti, ut in iis, velut in quodam carcere, spirituum quorumdam delicta plecterentur. Contra quem errorem Concilium definivit utramque simul, hoc est, pari consilio conditam fuisse creaturam, spiritualem et corporalem, idque ab initio temporis, hoc est, non ab omni aeternitate.

SECTIO II.

Ubinam creati sint Angeli.

1. Cum super hac quaestione nihil aperte dicat Scriptura, nec Ecclesia quidquam definierit, ideo variae sunt Theologorum sententiae. Quidam enim Angelos in hoc aëre creatos fuisse existimant, alii in inferioribus coelis.

Omnium probabilissime S. Thomas supra art. 4. existimat, in coelo empyreo fuisse creatos; idque etiam docuit Strabo in c. 1. Genes. Beda homil. 2. Exaëmeron, et fere omnes reliqui Scriptores post Bedam.

Probatur 1. ex eo, quod Isai. 14. dicitur, *Cecidisse de coelo Luciferum.* Et Apocal. 12. *Factum est praelium magnum in coelo: Michaël et Angeli ejus praeliabantur cum dracone, et draco pugnabat et Angeli ejus, et non praevaluerunt; neque locus inventus est eorum amplius in coelo.*

Probatur 2. ex eo, quod (ut dicit S. Thomas supra) Angeli creati sunt, ut praesideant creaturae corporeae: unde conveniens fuit, ut in supremo loco corporali producerentur; ejusmodi est illud coelum empyreum.

2. Quaeres, an de Fide sit, coelum illud, quod communiter vocatur empyreum, existere.

Respondetur, quod, quamvis super hac re nihil expresse ab Ecclesia definitum sit, quia tamen plurimi ex SS. Patribus tale coelum existere docuerunt, ut S. Basilius hom. 2. in Exaëmer. S. Joannes Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 6. S. Ambrosius lib. 2. Exaëmer. cap. 3. Beda supra, S. Thomas part. 1. q. 66. art. 3. et omnes hodie Doctores docent: ideo valde temerarium videretur, illius coeli empyrei existentiam negare.

SECTIO III.

An Angeli sint omnino incorporei.

1. Sensus quaestionis est, an Angeli sint substantiae pure ac simpliciter spirituales; an vero in sua entitate aliquid corporeum et materiale habeant.

S. Augustinus lib. 8. de Civit. cap. 14 et 15. refert: Platonicos existimasse, Angelos corpora valde subtilia naturaliter sibi unita habere; ita etiam sensit Origenes lib. 2. περὶ ἀρχῶν, c. 2 et 3. Tertullianus lib. de Carne Christi, et aliqui alii veteres, qui quidem Angelis corpora, sed non ejusdem rationis attribuunt, nam aliis coelestia, aliis ignea, aliis aërea inesse censebant.

Vera nihilominus sententia, quae ut certa tenenda est, asserit, Angelos esse omnino corporis expertes, atque adeo esse creaturas pure et simpliciter spirituales ac intellectuales. Ita S. Thomas quaest. 5. art. 1.

Probatur 1. ex iis Scripturae locis, in quibus Angeli vocantur spiritus. Ad Hebr. 1. *Omnes sunt administratorii spiritus.* Apoc. 1. fit mentio septem spirituum, qui in conspectu throni Dei sunt. Et in Evangeliis communiter

daemones vocantur immundi spiritus. Nomen autem spiritus in Scripturis, cum substantiae intelligenti tribuitur, nonnisi rem incorpoream significare solet: quo sensu S. Joan. cap. 4. dicitur: *Spiritus est Deus.*

Probatur 2. ex verbis Concilii Lateranensis supra citatis, quibus Angeli significantur nomine creaturae spiritualis, prout opponitur corporali.

Probatur 3. ex SS. Patribus: S. Ignatius in Epist. ad Trallianos Angelos vocat *incorporeas naturas*. S. Gregorius Nyssenus lib. 12. contra Eunomium *incorporeas creaturas*. S. Gregorius Nazianzenus orat. 24. *intelligibiles et incorporeas substantias*. S. Dionysius de div. Nom. cap. 4. *incorporales, intelligibiles spiritualesque substantias, omni materia carentes*. S. Joannes Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 3. *substantias intelligentes, materiae atque corporis expertes*.

Probatur 4. hac ratione, qua utitur S. Thomas supra: quia scilicet universi perfectio requirit, ut in omni genere, in quo est aliquid imperfectum, sit etiam aliquid perfectum: ergo in genere rerum pure spiritualium, cum animae nostrae sint aliquo modo imperfectae, utpote substantiae incompletae, quae corporibus uniri naturaliter exigunt, convenit, esse alias substantias completas pure spirituales et a corporibus omnino independentes.

2. Objicies, in septima Synodo generali act. 5. recitari et approbari librum Joannis Episcopi Thessalonicensis, in quo dicitur, Angelos esse tenui et aëreo corpore praeditos.

Respondetur, hoc Concilium congregatum fuisse contra Iconoclastas, in eoque quaesitum fuisse, non de natura Angelorum, an corporei essent, vel pure spirituales; sed an imagines Sanctorum et Angelorum recte in Ecclesia pingi possent. Unde ibi approbatum est a Patribus Concilii, non quod scripserat ille Joannes de corporibus Angelorum, sed quod ex ejus verbis intulerat Tarasius Patriarcha: scilicet Angelos specie corporali pingi posse, cum in tali specie aliquando apparuissent.

Porro, quamvis (ut docet S. Thomas quaest. 16. de Malo, art. 1.) haec sententia, quae affirmat, Angelos esse substantias pure spirituales, talis non sit, ut opposita censeri debeat haeretica; (etenim Lateranense Concilium supra citatum hanc quaestionem ex instituto non definivit, ut observat S. Doctor, sed hoc unum intendit, ut utriusque naturae eadem ratione conditorem Deum contra Origenistas

et Manichaeos assereret): est tamen adeo certa, ut contrarium asserere sit valde temerarium, utpote communi omnium Doctorum sensui repugnans.

3. Quaeres, quid de apparitionibus Angelorum in forma corporea existimandum sit.

Aliqui dixerunt (ut refert S. Thomas quaest. 51. a. 2.) omnes illas Angelorum apparitiones, quae in Scriptura memorantur, contigisse tantum secundum imaginationem, nec Angelos unquam corpora ulla, in quibus apparerent, assumpsisse. Nihilominus pro certo tenendum est id, quod docet S. Augustinus lib. 15. de Civit. cap. 23. *Apparuisse hominibus Angelos in talibus corporibus, quae non solum videri, verum etiam tangi possent;* ibidemque dicit, id in Scripturis tam aperte asseri, totque experientiis esse confirmatum, *ut hoc negare impudentiae esse videatur.*

Cum igitur hoc certum sit, dubium est, qua ratione Angeli corpora illa assumant, in quibus se praebeant visibiles.

Tertullianus libro de Carne Christi sentire videtur, ita corpus ab Angelo assumi, sicut assumptum fuit corpus humanum a Verbo divino. Sed illius opinio communiter ab omnibus tanquam absurda rejicitur; sicut et alia, quae est Aureoli asserentis, Angelum uniri corpori, sicut formam materiae. Impossibile est enim, ut id, quod est ex se substantia completa, alterius substantiae compositionem per modum formae ingrediatur.

Vera igitur sententia, quae est communis Theologorum, asserit, Angelum corpus assumere, ipsique uniri, tanquam motorem mobili. Quod quidem corpus non ex nihilo (ut falso dixit Tertullianus supra) sed ex aëre circumstante format, illum ita condensando et temperando, quantum necesse est ad suscipiendos varios colores et figuras, sicut patet in nubibus, ita ut aptus sit ad corporis assumendi formationem.

4. Ex dictis colliges, Angelos, cum sint substantiae pure spirituales, esse etiam natura sua incorruptibiles et immortales, ita ut, quamvis possint a Deo annihilari, cum eorum existentia a Deo eam libere conservante pendeat, nulla tamen vi ullius agentis creati possint destrui et annihilari: cum nulla materia constent, quae est principium corruptionis, nihilque in se habeant, aut extra se recipere possint, quod eorum substantiam pure spiritualem corrumpere

aut destruere possit. Huic veritati, quae in sexta Synodo generali act. 11. in Epistola Sophronii approbata est, subscribunt communiter SS. Patres: S. Dionysius de div. Nom. S. Augustinus lib. 12. de Civit. cap. 15. S. Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 3. Et certe, si Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 8. definivit, animam rationalem, quia pure spiritualis est, esse immortalem et incorruptibilem: a fortiori idem de Angelis sentiendum est, cum sint naturae et conditionis longe perfectioris, quam sit ipsa anima rationalis.

SECTIO IV.

Quid de loco et motu Angelorum sentiendum sit.

1. Dicendum 1. certum esse, Angelos vere esse in loco, quocunque modo in illo sint, et ita esse in uno loco, ut simul alibi, et multo minus ubique esse dici non possint. Ita S. Thomas quaest. 52.

Et id constat ex variis Scripturae locis, in quibus Angeli dicuntur esse, aut non esse alicubi. S. Matth. 18. *Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei.* Apocal. 12. de Angelis malis dicitur, quod *locus eorum non est amplius inventus in coelo.*

Observandum est autem cum S. Doctore qu. 52. art. 1. Angelos non esse in loco ad instar corporum, quorum partes partibus loci correspondent, quod Theologi vocant esse in loco circumscriptive, sed alio modo, qui substantiarum spiritualium proprius est, quem vocant esse in loco definitive, hoc est esse totum in toto loco, et totum in qualibet parte loci; ita tamen ut simul extra illum locum naturaliter esse non possint. Quod recte explicat S. Damascenus lib. de Fide orthodoxa cap. 3. his verbis: *Cum autem intelligentiae sint etiam intelligibilibus in locis, sunt non corporum more circumscripti; non enim ut corpora secundum naturam figurantur, neque triplici dimensione constant, sed eo ipso sunt in loco, quod intelligibiliter praesentes sint et agant, ubicunque esse jussi sunt, nec possint eodem momento simul hic esse et illic.*

Quod si quaeras, quaenam sit formalis ratio, per quam Angelus in loco aliquo esse dicatur,

Variae sunt super hac re Theologorum sententiae. Quidam enim existimant, Angelum esse in loco formaliter per suam substantiam; alii per operationem aliquam sive transeuntem sive immanentem; alii per suae virtutis applicationem; alii per modum aliquem realem ipsis intrinsecum; alii denique omnibus his modis simul junctis. Nos in re incerta et obscura, quae magis ad philosophiam, quam ad theologiam pertinere videtur, liberum unicuique relinquimus illud, quod magis arridebit, amplecti.

2. Dicendum 2. certum esse, Angelos moveri localiter. Ita S. Thomas q. 53. art. 1.

Et constat ex innumeris Scripturae locis, quae hic recensere superfluum est, in quibus Angeli sive boni, sive mali dicuntur ire, venire, ingredi, exire, discedere, ascendere, descendere etc. et S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 10. dicit, Spiritum sanctum non moveri, quia est infinitus, et ubique existit; at vero alios spiritus moveri a loco in locum, quia sunt finiti et creati.

Cum autem dicitur, Angelum posse moveri, illud intelligendum est (ut docet S. Thomas art. 2.) tam de motu continuo, quo scilicet locus aliquis d[illegible]itur, et alius acquiritur successive et per partes, [illegible]do moverunt se Angeli illi, qui in corporibus assu[illegible] simul cum hominibus, quibus apparebant, am[illegible] in Scripturis referuntur; quam de motu discreto, quo scilicet de loco in locum movere se potest, non transeundo per medium. Quamvis enim corpus eo modo moveri non possit, quia commensuratur et continetur sub loco, unde (ut ait S. Doctor) oportet, quod sequatur leges loci in suo motu; cum tamen Angeli substantia non sit subdita loco, ut contenta, sed superior eo sit, ut aliquo modo continens: inde fit, ut in potestate ejus sit, se loco applicare prout vult, vel per medium, vel sine medio.

3. Quaeres, an Angelus possit movere localiter res alias a se. Respondetur: posse.

Et quidem quod possit movere res corporales, constat ex pluribus Scripturae locis. Exod. 14. dicitur, Angelum, qui in columna nubis per mare rubrum Israëlitas educebat, tonitrua et fulmina in Pharaonis exercitum ejaculasse, et rotas curruum subvertisse. Daniel. 14. dicitur, Angelum transtulisse Prophetam Habacuc e Judaea in Babylonem, et Act. 8. Angelum transtulisse S. Philippum a Gaza in

Azotum. Ratio etiam id evincit, quia omnis creatura, cognitione intellectuali vel sensibili praedita, quae se ipsam loco movere potest, potest etiam alia suae potentiae motrici inferiora movere, ut patet inductione: ergo a pari, Angeli cum se movere possint, poterunt etiam corpora potentia sua inferiora movere.

Quod autem spectat ad alias substantias spirituales, dicendum est similiter, illas facultati motrici Angelorum subesse, si eorum naturali perfectioni subsint; hoc est, unum Angelum posse alium inferiorem movere, sicut et animam a corpore separatam. Et quidem de anima separata constat ex cap. 16. S. Luc. ubi dicitur, animam Lazari in sinum Abrahae esse delatam ab Angelis. De Angelo vero patet ex eo, quod dicitur Tob. cap. 8. Raphaëlem Angelum apprehendisse daemonem Asmodaeum, illumque alligasse in deserto superioris Aegypti.

SECTIO V.

Quomodo Angeli cognoscant se vel alias res.

1. Cum Angeli sint creaturae pure spirituales et intellectuales, certum est, illos esse etiam maxime capaces intellectionis et cognitionis. Sed difficultas est, qualis sit illorum cognitio et ad quae objecta se extendat. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Angelos praeditos esse facultate intellectiva ab eorum substantia realiter distincta. Ita S. Thomas quaest. 45.

Probatur 1. ex S. Dionysio lib. de coelesti Hierarchia c. 11. ubi tria in Angelis distinguit, scilicet *substantiam*, virtutem et *operationem*, quod et S. Anselmus docet lib. de conceptu Virginis.

Probatur 2. ex eo, quod principia, quae ad diversos actus proprios per se ordinantur, re ipsa inter se distinguuntur. Sed essentia et potentia alicujus creaturae ad diversos actus per se ordinatur: nempe essentia ad existentiam, potentia vero ad operationem; qui sunt plane diversi actus. Unde sequitur, in Angelis potentiam cognoscitivam esse ab eorum essentia seu substantia realiter distinctam.

Dicendum 2. Angelum se ipsum cognoscere per suammet ipsius substantiam, non vero per ullam aliam speciem intelligibilem. Ita S. Thomas quaest. 56. art. 1.

Probatur 1. ex S. Augustino lib. 9. de Trinit. cap. 9. ubi dicit, *mentem, dum se ipsam intelligit, ipsam solam esse parentem notitiae suae.*

Probatur 2. ex eo, quod substantia Angeli sit ejus intellectui maxime proportionata et intime unita; unde frustra in tali cognitione adhiberetur species, quae ideo tantum in intellectione requiritur, quia objectum, quod intelligitur, distans est vel facultati intellectivae minime proportionatum, ut sic illam ejus distantiam aut disproportionem suppleat.

2. Dicendum 3. Angelos ad res alias a se naturaliter intelligendas aliquibus speciebus impressis indigere.

Probatur 1. ex S. Dionysio cap. 4 et 7. de divin. Nom. ubi ait, Angelos plenos esse formis et rationibus omnium rerum. Et ex S. Augustino lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 8. ubi dicit, res corporeas prius creatas fuisse in cognitione Angelorum, quam in se ipsis.

Haec autem productio rerum in mente angelica aliter intelligi non potest, quam secundum esse objectivum per quasdam similitudines et species ipsis Angelis ab initio inditas et concreatas. Unde et ipse dicit, res illas productas fuisse et intellectu angelico, secundum creatam in illis sapientiam.

Probatur 2. hac ratione: quia necesse est objectum cognoscibile ita esse unitum et conjunctum potentiae cognoscitivae, ut illam determinet ad sui cognitionem. Atqui res omnes, quas cognoscit Angelus, non sunt ita conjunctae et unitae cum ejus intellectu, ut patet ex eo, quod res cognovit, antequam existerent, sicut ex S. Augustino supra diximus. Ergo necesse est, ut per aliquam sui similitudinem intellectui angelico uniantur. Illa autem similitudo non est ipsa Angeli substantia; neque enim tam perfecta est, ut possit rerum omnium rationes exprimere, quod soli essentiae divinae competit; necesse est igitur, ut illa similitudo in intellectu angelico sit species aliqua intelligibilis.

3. Dicendum 4. species illas, per quas Angeli cognoscunt, non esse ab objectis acceptas, sed ipsis a primo instanti suae creationis fuisse a Deo infusas et inditas. Ita S. Thomas q. 55. art. 2.

Probatur 1. ex cap. 28. Ezech. ubi primus Angelus dicitur fuisse plenus sapientia et perfectus ab illo die, in quo conditus est (ea enim, quae dicuntur in illo capite, intelligenda esse potius de Lucifero, quam de rege Tyri, censent S. Augustinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 24. S. Gregorius lib. 32. Moral. cap. 24 et 25. S. Ambrosius lib. 1. de Paradiso cap. 2. S. Epiphanius haeres. 64. et plures alii ex SS. Patribus); ille autem Angelus non fuisset plenus sapientia et perfectus a primo die, quo creatus est, si species intelligibiles rerum omnium, quarum cognitio illi competebat, a Deo non accepisset, sed paulatim ac diverso tempore eas acquirere, et a rebus ipsis haurire opus habuisset.

Probatur 2. ex loco supra citato S. Augustini scilicet 2. de Gen. ad lit. cap. 8 et 30. ubi ex iis, quae supra retulimus, sequitur, secundum mentem illius S. Patris Angelos cognovisse res, antequam existerent, ac proinde illarum species non ab ipsis rebus, sed a Deo in instanti suae creationis accepisse.

Probatur 3. hac ratione: si Angeli paulatim et successive species acquirerent, easque peterent ab objectis, oporteret id fieri alterutro ex his duobus modis: scilicet vel quod ipsi Angeli eas producerent ad praesentiam objectorum, vel quod objecta ipsa eas producerent et transmitterent ad potentiam Angelorum intellectivam; at neutrum dici potest.

Non primum, quia antequam Angeli species illas in intellectu habeant, nullo modo res externas cognoscunt, nec proinde possunt earum similitudines in se producere. Nec sufficit externa earum rerum praesentia, quia haec quoque praesentia ab ipsis cognosci non potest, nisi suppositis speciebus, quae determinent eorum intellectum ad cognoscendum. Non enim hic par est ratio intellectus angelici ac humani: siquidem homo, cum sit corporeus, facile moveri et affici potest ab objectis corporeis praesentibus, quae, cum species suas diffundant per medium, usque ad sensus externos mediantibus illis sensibus externis nec non internis, movent intellectum humanum, ut a phantasmatibus corporeis abstrahat species intellectuales; in Angelis autem, cum sint omnino incorporei, nihil tale fieri potest.

Neque etiam secundum dici potest: quia objecta illa externa sunt (ut plurimum) materialia et corporea, quae nonnisi species materiales et sensibiles producere possunt, quae proinde ad usum intellectus angelici ineptae sunt, illique inhaerere nullatenus valent. Ergo cum Angeli species illas neque producere, neque ab objectis accipere possint, sequitur, ut illas a Deo in instanti suae creationis acceperint.

Porro ad pleniorem angelicae cognitionis intelligentiam tres hic quaestiunculae breviter explicandae supersunt.

4. Prima est, an omnes Angeli per species aeque perfectas intelligant.

Respondetur, Angelos, quo sunt in natura perfectiores, eo etiam perfectiores ac proinde universaliores a Deo species accepisse. Ita S. Thomas sup. art. 3. quod probat tum ex S. Dionysio lib. de coelesti Hier. cap. 12. ubi ait, superiores Angelos habere scientiam magis universalem, et lib. de div. Nom. cap. 13. ubi dicit, omnia magis unita et collecta esse in superioribus Angelis, prout magis ad Deum accedunt; tum etiam ex eo, quod Angeli, quo perfectiores sunt in natura intellectuali, eo sunt similiores Deo in intelligendo; sed Deus in intelligendo maxime excellit in eo, quod per unicam et simplicissimam essentiam suam res omnes intelligit. Unde sequitur, quo Angeli perfectiores sunt, illos per species eo simpliciores et universaliores, ideoque perfectiores intelligere.

5. Secunda est, an Angelus semper actu cognoscat ea, quae cognoscit.

Respondetur, duas esse cognitiones, respectu quarum intellectus angelicus est semper in actu secundo.

Una est cognitio supernaturalis beatifica. Nam Angeli beati semper sunt actualiter beati, ac proinde semper est in illis actualiter beatitudo, quae in actuali intuitiva cognitione divinae essentiae consistit.

Altera est cognitio naturalis, qua Angelus se ipsum cognoscit. Sicut enim corpora viventia semper sunt in actu secundo, respectu cujusdam operationis vitalis, puta respectu nutritionis: ita consentaneum est existimare, substantias pure spirituales, quales sunt Angeli, semper actu habere aliquam operationem vitalem naturaliter. Nulla autem videtur esse ipsis magis naturalis, quam sui ipsorum cognitio.

Quod autem spectat ad aliarum rerum cognitiones, recte docet S. Thomas quaest. 58. art. 1. intellectum angelicum non semper in actu secundo esse, cum nulla ratio id evincat. Et praeterea cum species intelligibiles rerum aliarum in ipsis sint per modum habituum, credibile est, eos posse illis uti, aut non uti, prout ipsis libitum fuerit.

Tertia est, an Angeli aliquo discursu utantur.

Respondetur cum S. Doctore, Angelos nullo uti discursu in sua cognitione, sed simplici intuitu et apprehensione omnia cognoscere, ad quae vis eorum cognoscitiva pertingere potest, sicque eodem simplici actu conclusiones in principiis, et effectus in causis inspicere.

Cujus rei ratio est: quia ex imperfectione intellectus humani provenit, quod discursus ipsi necessarius sit, ut in alicujus veritatis notitiam deveniat; cum autem intellectus angelicus humano longe praestet ac supereemineat, utpote multo perfectiori lumine naturali praeditus: hinc fit, ut ipsi modus intelligendi nobilior debeatur; est autem eo nobilior, quo simplicior, quia sic proprius ad divinum intelligendi modum accedit: unde sequitur, conveniens esse, ut Angeli uno simplici intuitu, non vero per discursum, id est successive et quasi per partes ea omnia cognoscant, quae intra limites potentiae eorum cognoscitivae continentur.

SECTIO VI.

Quasnam res Angeli cognoscant.

1. Quatuor hic certa sunt.

Certum est 1. Angelum naturaliter cognoscere se ipsum, idque per suammet substantiam, intellectui suo ad instar speciei impressae unitam, ut ex supra dictis patet.

Certum est 2. Angelum beatum clare et intuitive cognoscere Deum per lumen gloriae, et secluso statu beatitudinis eundem naturaliter cognoscere posse, non quidem clare et intuitive, sed eo modo, quo naturaliter causa in effectu, et prototypus in imagine cognoscitur.

Angelus enim eo ipso, quod perfecte substantiam suam agnoscit, eam ut effectum et ut imaginem Dei cognoscit, proindeque per illam sic cognitam Deum ipsum cognoscere potest.

Certum est 3. Angelos se invicem naturaliter cognoscere per species proprias sibi a Deo inditas.

Hoc enim ex pluribus Scripturae locis constat, in quibus multa passim de Angelis, sive bonis sive malis, dicuntur, unde mutua illorum cognitio necessario infertur: ut Isai. 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum.* Et Dan. 10. Angelus custos Judaeorum dicit: Angelum custodem Persarum viginti et uno diebus sibi restitisse, Michaëlemque Archangelum sibi in adjutorium venisse. Deinde nisi Angeli mutuo se cognoscerent, nulla inter eos societas, nullus ordo stare posset.

Certum est 4. Angelos res corporeas cognoscere non tantum in universali, sed etiam in particulari.

Hoc similiter patet ex variis Scripturae locis: nisi enim Angeli unumquemque hominum in particulari cognoscerent, neque boni illum custodire, neque mali per tentationes illum impugnare possent; quod utrumque tamen fieri ex Fide certum est.

Cum haec certa sint, tria sunt, de quibus est aliqua difficultas. Primum, an cognoscant res futuras; secundum, an occultas cordis cogitationes; tertium, an etiam res supernaturales.

2. Quod ad primum spectat, S. Thomas q. 57. art. 3. utitur distinctione. Vel enim quaestio est de futuris, quae necessario ex causis suis sequuntur, v. g. quod eclipsis solis tali die et hora futura sit et manifestum est, ejusmodi futura naturaliter cognosci ab Angelis, cum etiam ab ipsis hominibus cognosci possint. Vel de futuris contingentibus, quae a libero Dei vel hominis arbitrio pendent: et de illis dicendum est, non posse naturaliter ab Angelis certo cognosci.

Atque haec doctrina ex Fide certa est, cum Scriptura sacra manifeste dicat, ejusmodi futurorum cognitionem solius Dei propriam esse. Isai. 41. *Annunciate nobis, quae ventura sunt in futurum, et sciemus, quia Dii estis vos.* Et S. Petrus Epist. 2. cap. 1. *Non humana voluntate allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

Id etiam constat ex SS. Patribus. S. Chrysostomus hom. 18. in S. Joan. *Certa*, inquit, *praedictio futurorum immortalis duntaxat Dei opus est.* Tertullianus in Apolog. cap. 20. dicit: *Idoneum divinitatis testimonium esse veritatem divina-*

tionis. Et passim SS. Patres ex eo probant, Fidei nostrae mysteria vera esse et a Deo testata, quia fuerunt ante praedicta. Ita Justinus in Apologia 2. ad Antonium, S. Augustinus libro de Catechizandis rudibus. cap. 26. et plures alii.

Objicies, daemones aliquando futura contingentia praedixisse.

Respondetur, in iis etiam saepissime hallucinatos ac mentitos fuisse; saepe etiam obscure et ambigue locutos, ut fraudem et ignorantiam suam occultarent. Quod si aliquando ea, quae ab ipsis sunt praedicta, evenerunt, hoc non ideo factum est, quod illa certo scirent, sed quia per aliquas conjecturas id cognoscerent; quod et homines aliquando faciunt, longe tamen perfectius daemones: idque tum propter diuturnum usum et continuam rerum experientiam, tum propter perspicacitatem ingenii, qua circumstantias omnes ad cujusvis statum pertinentes, naturales item dispositiones uniuscujusque, ita ut quo quisque ingenio, quibus moribus praeditus sit, quae indoles ejus et propensio naturalis, perfectissime cognoscant. Adde quod aliquando ea praedicunt, quae ipsis a Deo certas ob causas interdum revelantur, vel quae ipsi Deo permittente facturi sunt: sic potuit Satan futuram calamitatem beati Job praenunciare, statim atque ipsi facultas eam infligendi a Deo concessa est. Quo praedictionis genere saepenumero gentiles delusi sunt.

3. Quaeres, cur Angeli potius praeterita cognoscant quam futura, cum illa non magis quam ista existant, ac proinde species ipsis inditae non magis videantur posse illa repraesentare, quam ista.

Respondetur, speciem intelligibilem Angeli modificari et quasi determinari per actualem existentiam rei praesentis, ut possit deinceps illam etiam praeteritam repraesentare. Quod si haec responsio non satisfacit, nihil dicendum superest, nisi voluisse Deum species illas, quas Angelis impressit, ejus esse conditionis, ut non possent res futuras mere contingentes, quamdiu futurae sunt, repraesentare, sed tantum praesentes vel praeteritas.

Quod ad secundum spectat, dicendum est, Angelos naturaliter non posse certo cognoscere cogitationes illas, quae libere a nobis in mente concipiuntur, nec etiam actus internos libere a voluntate elicitos. Ita S. Thomas quaest. 57. art. 4

Probatur 1. ex Scriptura, quae hanc cognitionem soli Deo tribuit. 2. Paral. cap. 6. *Tu solus nosti corda filiorum hominum.* Jerem. 17. *Pravum est cor hominis et inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus.* Hebr. 4. *Discretor cogitationum et intentionum cordis.*

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui id unanimiter docent. S. Hilarius in Ps. 139. *Cogitationes cordis nosse non nostrum est, sed ejus, de quo dictum est: scrutans corda et renes Deus.* S. Chrysostomus hom. 24. in S. Joan. *Quae in corde hominum insunt, nosse solius est Dei, qui sigillatim corda finxit.* S. Cyrillus Alexandr. lib. 2. in S. Joan. loquens de Nathanaële, qui Christum Dei Filium confessus est: *Noverat,* inquit, *solum Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri mentem hominis patere.* S. Augustinus serm. 234. de Tempore, loquens de Job Patriarcha: *Colebat,* inquit, *Deum, faciebat eleemosynas; et quo corde faciebat, nemo sciebat, nec ipse diabolus, sed solus Deus.* S. Hieronymus Ps. 16. v. 10. *Diabolus,* inquit, *nescit, quid intrinsecus in anima cogitet homo, nisi per exteriores motus intelligat.*

Probatur 3. ratione, quam ducit S. Doctor ex praestantia et nobilitate mentis humanae, quae soli Deo subjacet tanquam primae causae efficienti, et ultimae finali: unde consentaneum est, ut cogitationes et affectiones, quae ex libero ipsius arbitrio pendent, non nisi Deo soli pateant; aliis autem creaturis eatenus solum, quatenus ipsa mens humana eas ab illis cognosci velit, ita ut hic voluntatis consensus sit veluti conditio quaedam, sine qua non possit cogitatio vel affectio interna mentis intellectui angelico repraesentari.

Neque dicas, Angelum naturaliter harum cogitationum et affectionum species habere sibi inditas: ergo dum existunt, posse naturaliter illas cognoscere.

In primis enim probabile est (quod aliqui Theologi asserunt), non habere Angelos cogitationum illarum et affectionum species sibi ab initio creationis inditas, sed illas a Deo accipere tunc, quando cogitationes illae vel affectiones ad eos diriguntur. Deinde, quamvis concederetur, ejusmodi species Angelis esse inditas et concreatas, dicendum nihilominus esset, eos illis uti non posse ad tales cogitationes aut affectiones cognoscendas, nisi accedat voluntas et consensus hominis, cujus illae sunt. Deus enim, ob suavem suae providentiae dispositionem in gubernatione

creaturarum rationabilium, voluit illas suarum cogitationum et affectionum plenum et absolutum habere dominium, ita ut possent illas pro libito vel occultas tenere, vel aliis detegere; proindeque species illarum Angelis inditas voluit esse tales, ut non possent Angelis repraesentare ejusmodi actus internos liberos, invita rationali creatura cujus sunt, sed tantum cum ad eos ab ipsa dirigerentur.

4. Objicies, variis experientiis compertum esse, daemones cognoscere cogitationes et affectiones internas, e. g. daemones aliquando in corporibus obsessis aliorum cogitationes et intentiones pure internas, etiam ipsis invitis, enuntiare.

Respondetur, verum esse, tales actus internos aliquando cognosci a daemonibus, non quidem in se ipsis, sed in aliquo suo effectu, quando scilicet alique signo produntur: vel exterius ex motu corporis, mutatione vultus et aliis similibus, per quae etiam homines varios animi motus aliorum dignoscunt, vel interius ex iis, quae in phantasia e sensibus internis deprehendunt, in quibus ordinarie, ob arctissimam illorum sensuum internorum cum intellectu et voluntate connexionem, cogitationum et affectionum nostrarum imagines sensibiliter efformantur, et sic daemonum cognitioni patent, non quidem ut voluntati et rationi subsunt, sed (ut ita loquamur) quasi materialiter, prout in illis motuum sensitivorum signis deprehenduntur.

Notandum est autem, totam illam cognitionem, quae ex illis signis sensibilibus internis vel externis a daemonibus hauritur, non esse certam, sed tantum conjecturalem, cum semper arcanum voluntatis occultum ipsis sit, nec dignoscere queant, qualiter ipsa se habeat erga signa illa sensibilia, quae nullam ejus actibus inferunt necessitatem, liberamque relinquunt, ut ipsis consensum praebeat, vel dissensum. Videndus S. Augustinus lib. de Divinatione daemonum cap. 5. et Cassianus collat. 7. cap. 15.

Quod ad tertium denique spectat, si Angeli considerentur secundum statum naturae, seu secundum naturales ipsorum vires, quae etiam in daemonibus remanserunt, dicendum est, res in entitate supernaturales, seu quarum cognitio intellectus creati vim naturalem supergreditur, non posse ab ipsis naturaliter cognosci. Ita S. Thomas q. 54. art. 5. Unde sequitur, daemones cognoscere non potuisse

mysterium incarnationis, nec certo scire, an Christus esset vere Deus.

Hoc manifeste constat ex verbis Apostoli 2. Cor. 2. *Loquimur* (inquit) *Dei sapientiam in mysterio, quam nemo principum hujus saeculi cognovit;* ubi per principes hujus saeculi S. Anselmus et S. Thomas in commentariis super hunc locum daemones intelligunt. *Si enim* (ut ait S. Leo serm. 11. de Passione) *crudelis et superbus inimicus consilium misericordiae Dei nosse potuisset, Judaeorum animos mansuetudine potius temperare, quam injustis odiis studuisset accendere, ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.*

5. Objicies, S. Luc. 4. dici, quod *exibant daemonia clamantia: Quia tu es Filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.*

Respondetur 1. daemones istis verbis usos fuisse ficte et adulatorie, vel ut veritatem ex ipsius ore Christi elicerent, vel ut illi aliquam elationis et superbiae occasionem darent. Ita S. Hieronymus in cap. 8. S. Matth. et Hugo Cardinalis in illum locum S. Lucae.

Respondetur 2. si daemones aliquam hujus mysterii cognitionem habuerunt, illam fuisse tantum conjecturalem et abstractivam, non vero evidentem et intuitivam, de qua solum hic quaestio est. Ita enim docet S. Leo serm. 4. in Quadrag. S. Hilarius canon. 3. in S. Matth. S. Hieronymus in cap. 4. S. Matth. S. Augustinus lib. 9. de Civit. cap. 21. et plures alii.

Quod si Angeli considerentur in statu gratiae, dum erant in statu viae, dicendum est, aliqua mysteria sibi divinitus revelata cognovisse, puta mysterium sanctissimae Trinitatis.

Non enim erant in eo statu nobis deteriores, nec ad minorem beatitudinem ordinabantur; quare nec minorem hujus mysterii cognitionem, quam nos habere debuerunt. S. Thomas supra existimat etiam, revelatum ipsis tunc fuisse mysterium incarnationis, quod etiam docet S. Augustinus lib. 5. de Gen. cap. 19. et similiter probabile est, plures alias veritates supernaturales in eo statu fuisse ipsis divinitus revelatas, prout ad illorum perfectionem requiri poterat.

Quod si denique considerentur secundum statum gloriae, dicendum est, omnia mysteria, quae vel ad eorum

majorem felicitatem, vel ad Ecclesiae militantis animarumque ipsorum Angelorum custodiae creditarum directionem et salutem conferre possunt, ipsis vel in verbo divino, vel extra illius visionem beatificam fuisse divinitus revelata et patefacta: cum credibile non sit, in illo statu ullam ipsis earum rerum cognitionem denegari, quae ad majus ipsorum vel Ecclesiae bonum necessariae sunt aut utiles.

SECTIO VII.

Qualis sit Angelorum voluntas.

1. Certum est, in Angelis esse voluntatem, eamque libero arbitrio praeditam. Quod ipsorum casus et ruina satis evidenter demonstrat; unde S. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 16. *Impiorum*, inquit, *et adversariorum spirituum defectio id, quod dicimus, approbat, scilicet juris sui ac libertatis esse invisibiles virtutes.* Et haec est etiam doctrina S. Thomae q. 59. art. 3. cujus haec est ratio: ubicunque reperitur judicium indeterminatum seu indifferens ad hoc vel ad illud agendum, ibi reperitur voluntas libera seu liberum arbitrium; sicut e contra, ubicunque non reperitur tale judicium indifferens, ibi nec liberum arbitrium reperitur, ut patet experientia. Atqui in omnibus habentibus intellectum inest ejusmodi judicium indeterminatum, eo quod per intellectum possunt percipere rationem ipsam universalem boni, sub qua possunt hoc et illud cum quadam indifferentia sibi ad agendum proponere; haec enim indifferentia judicii et rationis circa bonum est quasi radix libertatis. Quare cum Angeli nobilissimo intellectu sint praediti, concludendum est, in ipsis esse liberum arbitrium, idque excellentius quam in homine, sicut ipse intellectus angelicus humanum longe antecellit.

Porro non est necesse ad electionem liberam in Angelo, quod praecedat consilium seu inquisitio quaedam mediorum, qualis requiritur in libera hominis electione; non enim cognoscunt inquirendo, cum hoc pertineat ad discursum rationis, qui in Angelis non reperitur, ut sect. 5. ostendimus. Sed electio in Angelis fit per subitam acceptationem cognitae veritatis sine ulla inquisitiva deliberatione.

2. Quaeres, an liberum illud arbitrium Angeli sit naturaliter inflexibile in electione semel facta.

Respondetur, duas esse oppositas super hac quaestione Doctorum sententias.

Quidam enim existimant, arbitrium Angeli naturaliter flexibile ac mobile esse, perinde atque arbitrium hominis.

Ita S. Bonaventura in 2. dist. 7. parte 1. art. 1. et plures alii. Atque haec esse videtur sententia S. Damasceni, lib. 2. de Fide, cap. 3. ubi dicit, Angelos esse naturas ratione, intelligentia et libertate praeditas, ac proposito et sententia mutabiles, idque ex se et sua sponte. Et S. Fulgentii lib. de Fide ad Petrum, ubi dicit, Angelos bonos non habere natura sua immutabilitatem ex bono in malum, sed ex sola gratia.

Alii e contra censent, Angelos arbitrio ita inflexibili praeditos esse, ut nequeant id aversari, quod semel libere elegerunt; neque id eligere, quod semel repudiarunt. Ita S. Thomas p. 1. quaest. 64. art. 2. Cujus ratio haec est, quod Angeli apprehensio ab apprehensione hominis multum differat. Angelus enim apprehendit immobiliter per intellectum, sicut et nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus; homo vero per rationem apprehendit, mobiliter discurrendo de uno ad alterum, potestque ad alterutrum oppositorum probabiliter procedere. Hinc fit, ut voluntas hominis adhaereat alicui mobiliter, ita ut possit ab ipso discedere, et contrario adhaerere; at vero voluntas Angeli fixe et immobiliter adhaereat. Ex quo patet, liberum arbitrium hominis flexibile esse ad opposita ante et post electionem; liberum autem arbitrium Angeli ad utrumlibet ante electionem flecti posse, sed post electionem semel factam esse inflexibile.

Liberum cuique est, quam voluerit sententiam ex his duabus amplecti, cum utraque sit probabilis, quamvis propter S. Doctoris authoritatem et allatam rationem secunda videatur esse probabilior.

SECTIO VIII.

Quomodo Angeli inter se loquantur.

1. Certum est 1. Angelos inter se loqui, et sibi invicem cognitiones et conceptus suos manifestare.

Hoc manifeste constat ex Scripturis. Isai. 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum.* Et Apoc. 7. *Clamavit unus Angelus ad alios quatuor Angelos.*

Certum est 2. posse quidem Angelos loqui, sive nobiscum, sive inter se, vocibus corporeis, quae sint similes nostris, quomodo eos saepe cum hominibus locutos esse Scripturae testantur; sed alio quoque modo posse ipsos inter se colloqui, nempe spirituali et sine ullo adminiculo corporeae vocis.

Constat ex his Apostoli verbis 1. Cor. 15. *Si linguis hominum loquar et Angelorum etc.* quibus cum Angelorum linguae ab humanis distinguantur, significatur, Angelos aliquo inter se modo colloqui posse, quo non possunt homines, qui proinde alius non est, quam spiritualis. Quem Apostoli locum eo sensu exponens Theophylactus in 1. ad Cor. 13. *Angelis*, inquit, *lingua est intellectiva, vis nimirum illa, qua sibi mutuo divinarum rerum intellectum ac divinas cogitationes impertiunt.* Et S. Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 3. de Angelis loquens: *Non lingua*, inquit, *neque auribus opus habent; verum citra sermonis adminiculum cogitationes suas atque consilia inter se communicant.*

Cum igitur haec certa sint, quaestionis propositae difficultas consistit praesertim in explicando modo, quo Angeli inter se colloquuntur. De qua quidem re cum in Scripturis nihil reperiatur, ideo maxime inter se variant Theologorum sententiae, quas hic fusius explicare minime necessarium duximus, cum nihil ad Fidem pertineant. Ut tamen in re, quae per se obscurissima est, et a sensibus humanis remotissima, lucem aliquam afferamus, breviter hic proponemus id, quod in hac re probabilissimum nobis videtur.

2. Dicimus igitur, Angelum alteri Angelo loqui dirigendo et ordinando conceptum suum ad illum per operationem voluntatis, id est volendo, ut alter Angelus conceptum illum cognoscat: sicque locutionem Angeli nihil aliud esse, quam conceptum illius libere ordinatum et directum ad alterum; directionem vero illam voluntariam et liberam esse veluti linguam seu conditionem, sine qua Angeli unius cogitatio seu conceptus alteri innotescere non potest. Quia tamen illa directio licet necessaria, minime tamen sufficiens aliquibus Doctoribus videtur ad exprimendum illum locutionis angelicae modum, quantum a nobis

exprimi poteat, addunt virtute illius directionis, vel novam speciem produci in intellectu Angeli, ad quem conceptus alterius dirigitur; vel, si species hujus conceptus ab initio creationis ipsi indita est, illam tunc novam modificationem et veluti lucem quandam de novo recipere, ut per eam Angelus percipere possit id, quod eum ante latebat, et quod per alterum illi tunc manifestatur.

Porro ea, quae de locutione Angelorum dicta sunt, debent similiter intelligi de eorum illuminatione, cum hac tamen differentia, quod locutio latius pateat, quam illuminatio: omnis enim illuminatio est locutio, cum Angelus unus non aliter Angelum alterum illuminet, nisi ei loquendo; at vero non omnis locutio est illuminatio, quia Angelus unus alterum illuminare dicitur, non quoties eum alloquitur, sed tunc solum, cum aliquam veritatem sibi divinitus revelatam alteri de novo aperit et declarat; quod non fit nisi per Angelos superiores respectu inferiorum, ut fuse docet et explicat S. Dionysius lib. de coel. Hier. cap. 3. 4 et 8. Et S. Thomas p. 1. q. 106.

SECTIO IX.

Quid de ordinibus Angelorum sentiendum sit.

1. Supponendum est, esse plures Angelos numero distinctos.

Hoc variis in locis manifeste testatur Scriptura. Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei.* Apoc. 3. *Audivi vocem Angelorum, et erat numerus eorum millia millium.* Ex quibus Scripturae verbis colligitur, non tantum plures esse Angelos, sed etiam maximam esse illorum multitudinem. Quam tantam esse asserit Doctor p. 1. q. 50. art. 3. ut omnem rerum materialium multitudinem excedat. Unde S. Dionysius lib. de coelest. Hierar. c. 14. *Multi*, inquit, *sunt supernarum mentium beati exercitus, quae imbecillam et contractam eorum, qui in materia cernuntur et in usu nostro sunt, numerorum rationem excedunt.* In quo elucet omnipotentia simul et magnificentia supremi rerum conditoris, qui unico temporis momento tot et tam nobiles et perfectas creaturas solo verbo e nihilo produxit.

An autem sicut numero, sic etiam specie inter se Angeli distinguantur, nihil certo definiri potest, cum in Scripturis

nihil super hac quaestione reperiatur. Imo S. Augustinus lib. contra Priscillianistas c. 11. expresse profitetur, *se hanc Angelorum differentiam ignorare; nec tamen in ista ignorantia periclitari, cum res ad Fidem non pertineat.* Quare omissis quae super hac quaestione in utramque partem a Theologis dicuntur, et quidquid sit de illa differentia specifica,

2. Sacrae Scripturae et SS. Patres aliam declarant esse inter Angelos differentiam, scilicet ordinum, quos novem esse docet S. Dionysius lib. de coel. Hier. cap. 6 et 7. et S. Gregorius hom. 34. in Evangelia.

Hoc ex Scripturis explicat et probat his verbis: *Novem esse Angelorum ordines diximus, quia videlicet, testante sacro eloquio, scimus esse Angelos, Archangelos, Virtutes, Principatus, Potestates, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim. Esse namque Angelos et Archangelos pene omnes sacri eloquii paginae testantur. Cherubim vero ac Seraphim saepe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apostolus ad Ephesios enumerat dicens: Supra omnem Principatum, et Potestatem, et Virtutem, et Dominationem. Qui rursus ad Colossenses scribens ait: Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates etc. Dum ergo illis quatuor, quae ad Ephesios dixit, conjunguntur Throni, quinque sunt ordines, qui specialiter exprimuntur. Quibus dum Angeli et Archangeli, Cherubim quoque et Seraphim junguntur, procul dubio novem esse Angelorum ordines inveniuntur.*

Hos autem novem Angelorum ordines in tres hierarchias distributos esse testatur S. Dionysius supra. Et in prima quidem ac suprema Seraphim, Cherubim ac Thronos collocatos esse. In secunda et media Dominationes, Virtutes et Potestates. In tertia denique et infima Principatus, Archangelos et Angelos.

3. Docet autem S. Thomas, q. 108. distinctionem illam hierarchiarum et ordinum inter Angelos esse partim ab ipsorum natura, partim a gratia illis concessa: a natura quidem dispositive, a gratia autem completive. Ac talem distinctionem remansuram post diem Judicii, tam quoad differentiam graduum, quam quoad executionem officiorum, non quidem omnium, sed eorum tantum, quae statui gloriae conveniunt, hominesque beatos assumendos esse pro meritis ad ordines beatorum Angelorum, hoc est, illos per

Christi gratiam tantam gloriam posse promereri, ut in illa Angelis secundum singulos ordinis gradus aequentur. Et quaestione sequenti declarat idem S. Doctor, ordinem et praelationem illam etiam inter Angelos reprobos post lapsum remansisse; non quidem quoad dona gratiae, quibus spoliati sunt, sed quoad ea tantum, quae sunt naturae illorum propria, quae integra in eis remanserunt, ut infra dicetur.

Porro quidnam illa ordinum nomina significent, qualiave sint illorum beatorum spirituum officia ac ministeria, fuse explicant S. Dionysius, S. Gregorius supra et S. Antonius p. 1. tit. 31. cap. 6. Certe Deus optimus maximus in his Angelorum choris magnificentiam ac excellentiam perfectionum suarum clare ostendit: amat siquidem in Seraphinis ut caritas, comtemplatur in Cherubinis ut veritas, sedet in Thronis ut aequitas, imperat in Dominationibus ut majestas, regit in Principatibus, tuetur in Virtutibus, corroborat in Potestatibus, revelat in Archangelis, assistit in Angelis. Vide S. Thomam cit. q. 108. art. 6. ubi de his fusissime agit.

CAPUT III.

De Angelorum bonorum merito ac beatitudine, et malorum peccato ac damnatione.

SECTIO I.

Quodnam fuit Angelorum bonorum meritum, et malorum peccatum.

1. Supponimus tanquam certum, Angelos non fuisse creatos in statu beatitudinis supernaturalis, quae in clara Dei visione consistit; quia si in tali statu creati essent, in eo peccare non potuissent. Constat autem, plures illorum peccasse.

Supponimus deinde, omnes Angelos fuisse conditos in gratia, juxta doctrinam S. Thomae p. 1. q. 62. art. 3. quae est communis Theologorum.

Constat ex Christi Domini verbis S. Joan. 8. quibus dicit, diabolum non stetisse in veritate; nomine enim veritatis ibi sanctitas intelligitur, prout S. Chrysostomus et

alii SS. Patres hunc locum interpretantur, praesertim S. Cyrillus lib. 6. in S. Joan. cap. 8. *In veritate*, inquit, *non stetit, quia prolapsus est a veritate, nec manere voluit in suae originis sanctitate.* Et S. Judas in Epistola sua canonica dicit, reprobos Angelos *non servasse suum principatum.* Ille autem principatus non potest intelligi de principatu naturae, quia, ut infra dicetur, naturalia omnia integra in daemonibus remanserunt: ergo debet intelligi de principatu gratiae sanctificantis, quam in creatione acceperunt, et a qua exciderunt. Accedit authoritas SS. Patrum, qui hoc asserunt, ut S. Basilii in Ps. 32. ubi dicit, Angelos, *in prima constitutione substantiae suae simul infusam habuisse sanctitatem.* Et S. Augustinus lib. 12. de Civit. c. 9. ubi ait, Angelos fuisse a Deo creatos *cum bona voluntate et casto amore.* Et paucis interjectis: *Erat Deus simul condens naturam Angelorum, et largiens gratiam.* His praesuppositis

2. Dicendum 1. quosdam Angelos in gratia accepta perseverasse, et per actus aliquos bonos ex gratia simul cum liberi arbitrii cooperatione, beatitudinem aeternam fuisse promeritos; alios autem ab illa gratia per suae voluntatis pravitatem excidisse, sicque damnationem aeternam incurrisse.

Quod quidam Angeli sint beati, constat ex Scriptura. S. Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei.*

Quod vero quidam sint damnati, constat etiam ex S. Matth. 25. *Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus.*

Quod autem Angeli beati suam beatitudinem per aliquos actus bonos ex auxilio gratiae fuerint promeriti, asserit S. Thomas supra art. 4. Et haec est doctrina SS. Patrum, ut S. Augustini lib. 4. de Gen. ad lit. c. 24. ubi dicit: *Angelos beatitudinem consecutos, quia omnia sua ad Dei gloriam retulerunt.* S. item Gregorii hom. 7. in Ezech. ubi dicit, malis Angelis in superbiam prolapsis, bonos in humilitate perstitisse.

Quod denique Angeli reprobi peccaverint, et per peccatum a gratia exciderint, damnationemque incurrerint, constat ex Scriptura. Job 4. *In Angelis suis reperit pravitatem.* Et 2. S. Petri 2. *Deus peccantibus Angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.*

3. Dicendum 2. peccatum reproborum Angelorum fuisse peccatum superbiae.

Probatur 1. ex Scriptura. Isai. 14. *Detracta est ad inferos superbia tua, qui dicebas: Conscendam in coelum, similis ero altissimo.* Quem Prophetae locum de diaboli peccato intelligit S. Augustinus lib. 3. de Doctrina christ. cap. 37. S. Gregorius hom. 34. in Evang. et S. Bernardus serm. 38. in Cantica Ezechielis 28. *Elevatum est cor tuum in decore tuo etc. Dixisti in corde tuo, Deus ego sum.* Quae verba similiter intelliguntur de Lucifero a SS. Patribus: S. Ambrosio lib. de Paradiso c. 2. S. Hieronymo in illum Ezechielis locum, et aliis.

Probatur 2. ex S. Patribus: S. Chrysostomo hom. 3. de verbis Isaiae: *Angelus per superbiam factus est diabolus.* S. Ambrosio Epist. 84. ubi dicit: *In lapsu diaboli et hominis praevaricatione initium peccati fuisse superbiam.*

Ad pleniorem autem eorum, quae supra dicta sunt, intelligentiam

Quaeres 1. quinam Angeli et quot peccaverint.

Respondetur 1. non ex uno solo ordine, sed ex pluribus fuisse eos, qui peccaverunt.

Apostolus siquidem ad Ephes. 6. tribuit daemonibus nomina quorumdam ordinum, ut Principatuum et Potestatum; ac proinde probabile est (ut docet S. Thomas q. 61. art. 9. ad 3.) ex quovis ordine Angelorum aliquos peccasse: sicut et verisimile est, ad quemlibet ordinem Angelorum homines beatos assumendos esse ad instaurandas ruinas eorum, qui ceciderunt.

Respondetur 2. quod communis est SS. Patrum opinio, supremum ex illis, qui peccaverunt, fuisse omnium Angelorum supremum, id est primum ex ordine Seraphinorum. Ita S. Thomas supra art. 7.

Constat ex cap. 40. Job, ubi vocatur *initium viarum Domini,* non quia fuerit ante alios et primo creatus, cum omnes Angeli simul creati fuerint, sed quia (ut explicant S. Hieronymus et S. Gregorius in illum locum) primus fuit dignitate et excellentia. Id etiam asserit S. Augustinus lib. 11. de Civit. c. 15. et S. Basilius lib. 4. contra Eunomium et alii communiter.

Respondetur 3. quod docet S. Thomas citato art. 9. pauciores fuisse eos, qui peccaverunt, quam qui perstiterunt in bono. Quod colligi posse videtur ex eo, quod

Apoc. 13. dicitur draco secum traxisse tertiam duntaxat stellarum partem.

4. Quaeres 2. in quo posita fuerit Angelorum superbia.

Respondetur, varias esse super hac re Theologorum sententias. Quidam enim existimant, Angelos in sua naturali perfectione inordinatam habuisse complacentiam, et in illa tanquam in fine suo ultimo conquievisse. Alii dicunt, illos inordinate appetiisse beatitudinem supernaturalem, tanquam propriis viribus et sine ullo divinae gratiae auxilio consequendam. Asserunt alii, peccasse Angelos in eo, quod accepta divinitus revelatione de hypostatica unione Verbi divini aliquando facienda cum natura humana, hanc unionem sibi ex superbia expetierint, et Christo Domino, adeoque toti generi humano illam inviderint. Alii denique omnium probabilissime docent, peccatum superbiae Angelorum in eo positum fuisse, quod Deo subjecti esse noluerint, sed independentiam ab ejus imperio appetierint, eoque modo similitudinem cum Deo, qui ab omni subjectione et imperio est independens, affectaverint.

Ita S. Augustinus lib. 11. de Civit. c. 13. ubi de diabolo dicit, quod *recusavit suo subditus esse creatori*, *et superbia sua, velut authoritate privata, elatus est.* Et S. Gregorius lib. 34. Moral. cap. 13. *Et, a quo conditus fuerat, subesse despexit. Ita enim Deus super omnia est, ut ipse sub nullo sit; Leviatan vero iste ejus celsitudinis culmen aspiciens jus perversae libertatis appetiit.*

5. Quaeres 3. quanto tempore Angeli fuerint in via, seu quanta fuerit duratio temporis illius, in quo potuerunt mereri aut demereri.

Respondetur 1. dubitandum non esse, quin aliqua mora intercesserit inter creationem Angelorum, et ipsorum beatitudinem vel damnationem: ita ut mora ista potuerit coëxistere alicui parti nostri temporis.

Quod colligi potest ex eo, quod Angeli boni non potuerint simul esse beati, et simul mereri, cum actiones meritoriae secundum legem communem, simul cum visione beatifica stare non possint; similiter Angeli reprobati prius peccaverint, quam fuerint damnati.

Respondetur 2. constare inter Theologos, moram illam et durationem viae Angelorum fuisse brevissimam.

Etenim dicitur S. Joan. c. 8. Diabolum *fuisse homicidam ab initio, et in veritate non stetisse.* Unde sequitur,

illum statim post creationem peccavisse. Et revera jam peccaverat, antequam accederet ad primos parentes, ut eos in peccatum pertraheret. Accedit etiam, quod Angeli propter summam intelligendi sagacitatem et perfectionem omnia celerrime exequantur.

Quare dicendum videtur, saltem tria instantia temporis in illa duratione viae Angelorum esse distinguenda. Primum, in quo omnes tam electi quam reprobi in gratia creati sunt. Secundum, in quo boni bene operati sunt, et sic promeruerunt beatitudinem; mali e contra peccaverunt, et sic damnationis reatum incurrerunt. Tertium denique, in quo illi praemium virtutis, id est beatitudinem acceperunt; isti e contrario in peccati vindictam damnationis poena fuerunt mulctati.

SECTIO II.

Quisnam sit status Angelorum in gloria.

1. Tria sunt, quae S. Thomas tribus postremis articulis quaestionis 62. quaerit circa beatitudinem Angelorum, quae hic breviter explicanda sunt.

Primum est, utrum in Angelis beatis remaneat cognitio ac volitio naturalis.

Respondet S. Doctor affirmative. Cujus ratio est: quia beatitudo naturam non destruit, sed perficit, ergo in beatis Angelis non tollit operationes, quae illis ratione naturae suae conveniunt.

Secundum est, an Angeli beati peccare possint.

Respondet S. Doctor negative. Constat enim ex sacris litteris, beatitudinem electorum, sive Angelorum, sive hominum, aeternam fore; at aeterna non esset, si per peccatum ab illa excidi posset. Unde S. Fulgentius lib. de Fide ad Petrum c. 231. sic loquitur: *Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem a Deo incommutabili factam esse; nec tamen posse quemlibet sanctorum Angelorum in deterius mutari, quia sic acceperunt aeternam beatitudinem, qua Deo stabiliter perfruuntur, ut ea carere non possint.* Accedit ratio, qua utitur S. Doctor: quia scilicet Angeli beati in Deo clare viso vident omnem rationem boni diligibilis, ergo ab illo nullatenus averti

potest eorum voluntas, cum illud bonum, utpote infinitum, omnem illorum capacitatem repleat.

Tertium est, an Angeli beati possint in beatitudine proficere.

Respondet S. Doctor cum distinctione. Si enim sermo sit de beatitudine essentiali, quae consistit in clara Dei visione, certum est, Angelos nullum illius incrementum unquam accepturos esse, aut promerituros. Tum quia illa est terminus et finis omnium meritorum, tum quia eodem modo se habet beatitudo in Angelis, atque in hominibus, juxta quod dicitur Apoc. 22. eandem esse hominis et Angeli mensuram, hoc est rationem meriti. Atqui homines beati secundum legem ordinariam in beatitudine proficere non possunt juxta illud Ecclesiast. 11. *Sive ad austrum, sive ad áquilonem ceciderit lignum, ibi erit;* quod SS. Patres interpretantur de immutabilitate quadam hominis in eo termino sive beatitudinis, sive damnationis, ad quem post hanc vitam pervenerit: ergo idem de Angelis beatis dicendum est.

2. Si vero de beatitudine accidentali quaestio intelligatur, respondet S. Doctor, Angelos beatos posse in illa proficere; tum quia possunt nova subinde gaudia experiri, juxta illud S. Luc. 15. *Gaudium erit coram Angelis super uno peccatore poenitentiam agente;* tum quia possunt novas revelationes, et mentis illustrationes divinitus accipere, ut docet S. Dionysius cap. 7. de coelesti Hier. et S. Augustinus lib. de Gen. ad lit. cap. 17. Hae autem novae revelationes, sicut et illa gaudia, ad beatitudinis accidentalis augmentum conferre possunt.

Observandum est autem, quod quamvis Angeli beati gloriae accidentalis incrementum aliquod accipere possint, non possunt tamen illud de novo mereri, ut docet S. Thomas art. 9. ad 3. quia secundum communem Theologorum sententiam, in termino viae nullus amplius superest merito locus.

SECTIO III.

Qualia sint officia Angelorum beatorum erga homines.

1. Dicendum est 1. Angelos interdum ad homines divinitus mitti velut divinae voluntatis internuncios ac divinorum consiliorum executores et ministros.

Id manifeste constat ex Scriptura. Exod. 23. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui praecedat te.* S. Luc. 1. *Missus est Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae ad Virginem etc.* Act. 12. *Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis.*

An autem omnes omnino Angeli mittantur, et si non omnes, quinam ex illis, controversum est apud Theologos.

S. Thomas qu. 112. art. 4. existimat, Dominationes caeterosque superiores beatorum spirituum ordines nunquam mitti, sed tantum reliquos ipsis inferiores.

Magister Sententiarum in 2. dist. 10. dicit, ordinarie quidem quatuor illos ordines superiores mitti non solere, sed tantum inferiores; extraordinarie tamen etiam superiores illos mitti. Et S. Gregorius hom. 34. in Evang. videtur asserere, S. Gabrielem fuisse supremum ordinis Seraphinorum. Quod etiam confirmari potest ex eo, quod S. Paulus Hebr. 1. loquens de omnibus illis beatis spiritibus dicit: *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis.* Ubi observandum est, Apostolum loqui de omnibus beatis spiritibus, sine ulla exceptione, cum ibi de illis agat, prout Christo Domino sunt inferiores; quod ad omnes spectare manifestum est. Et Isai. 6. dicit Propheta, ad se unum ex Seraphinis volasse.

Utraque sententia probabilis est; secunda tamen probabilior videtur, quia magis ad sensum Scripturae videtur accedere.

2. Dicendum 2. Angelos mitti et a Deo destinari ad custodiam hominum, non tantum in genere, sed et in particulari, ita ut cuique homini suus adsit Angelus tutelaris.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus est error Calvini, qui super illa verba Ps. 90. *Angelis suis Deus mandavit de te,* ait, custodiam illam Angelorum esse falsum commentum.

Refellitur hic error, et nostrae assertionis veritas probatur 1. ex Scriptura. Gen. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis.* Judith. 13. *Custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem.* Et S. Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est.*

Probatur 2. ex S. Basilio lib. 3. contra Eunomium initio: *Quod adsit* (inquit) *singulis credentibus Angelus tanquam*

Paedagogus et Pastor viam dirigens, nemo contradicet, qui *memor fuerit verborum Domini, ubi dicit: Ne contemnatis unum de pusillis istis, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei.* Et Ps. 33. *Aderit Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Et S. Hieronymo in cap. 18. S. Matth. *Magna est dignitas animarum, ut unaquaeque ab ortu nativitatis habeat in custodiam sui Angelum delegatum.*

Probatur 3. ex communi consensu totius Ecclesiae, quae semper ita esse sensit. Quod colligitur ex Act. 12. ubi cum S. Petrus e carcere divina virtute liberatus pulsaret januam domus, in qua fideles congregati erant, et ipsi miraculum factum ignorarent, unanimi consensu omnes dixerunt: *Angelus ejus est.* Idem etiam colligi potest ex festo S. Angeli custodis, quod a summo Pontifice institutum et approbatum, summo omnium consensu ubique receptum est.

Porro S. Thomas art. 5. docet, Angelum custodem unicuique homini adesse, et erga illum suo munere fungi ab ejus ex utero matris nativitate, et non ante; usque ad ejusdem mortem, et non post. Eo quod ante nativitatem infans censeatur esse quasi pars quaedam matris, et velut fructus adhuc in arbore pendens: unde tunc per Angelum custodem ipsius matris custodiri censetur. Post mortem vero non amplius egeat homo angelica custodia, cum sit in termino viae, nec ullus supersit merito vel demerito locus.

3. Observandum est autem (sicut docet S. Dionysius de coelêsti Hierarch. cap. 9.), non solum hominibus singulis, sed praeterea populis, regnis, provinciis, civitatibus suos peculiares Angelos seu Archangelos esse a Deo praepositos. Quod etiam constat ex Scriptura, Daniel 10. ubi dicitur, principem regni Persarum restitisse Gabrieli a Deo Judaici populi liberationem postulanti; ille enim Persarum princeps non alius fuit, quam bonus Angelus hujus populi custos ac tutelaris, ut exponit S. Hieronymus in eum locum, et S. Gregorius lib. 17. Moral. cap. 8. Et apud eundem Danielem cap. 8. S. Michaël dicitur stare pro filiis Israël: quia nempe olim fuit custos Synagogae, sicut nunc Ecclesiae, teste S. Gregorio loco citato. Et S. Epiphanius haeres. 15. Angelos illos quatuor, de quibus mentio est Apocal. cap. 9. totidem populorum praesides et custodes interpretatur: scilicet Assyriorum, Babyloniorum, Medorum atque Persarum.

Praeterea singulis etiam rerum generibus atque speciebus praefici Angelos, docet S. Augustinus lib. 83. quaestionum c. 79. Unde Apocal. 14. unus Angelus dicitur habere potestatem super ignem. Et cap. 16. alius vocatur *Angelus aquarum*. Neque id mirari debemus; si enim Deus ipse rerum omnium curam habere dignatur, et in Scripturis dicitur, escam dare pullis corvorum, et foenum jumentis, ac vestire lilia agri: quidni harum etiam rerum custodiam Angelis commiserit?

Unde non sine ratione quidam Doctores existimant, ita exponi posse Scripturas, ut, dum alloquuntur creaturas rationis expertes, ignem, aquam, fontes, volucres, bestias, atque ad laudandum et benedicendum Deum invitant, verba illa referantur ad Angelos custodes, quos rogamus, ut has omnes creaturas sibi commissas ad Dei gloriam dirigant.

4. Monet etiam S. Thomas art. 4. ad 1. quod quamvis cuilibet hominum Angelus aliquis ad custodiam deputetur, Christus Dominus tamen nullum habuit Angelum custodem, eo quod non indigeret tali custodia, cum esset impeccabilis, et ipse potius Angelorum custos dici deberet.

Innumera vero sunt beatorum illorum spirituum erga animas custodiae suae concreditas officia: Arcent daemones, Tob. 8. Increpant peccatores, Judic. 2. Docent et instruunt, Dan. 9. Consolantur in afflictionibus, Tob. 5. Addunt animum et subministrant vires, 3. Reg. 19. Offerunt preces, Apoc. 8. Denique animas justorum e corpore migrantes ad beatorum sedem deferunt, Luc. 16.

Cum igitur tot et tanta sint Angelorum beatorum in homines beneficia: sic vicissim hominum erga illos officia aliqua merito requiruntur, quae paucis verbis complectitur S. Bernardus serm. 13. in Ps. 90. ubi explicans haec verba: *Angelis suis Deus mandavit de te: quantam*, inquit, *debet tibi hoc verbum inferre reverentiam pro praesentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia!* Verum de his fusius in tractatu sequenti, cum de Sanctorum veneratione et invocatione agemus.

SECTIO IV.

Qualis sit status damnationis reproborum Angelorum.

1. Certum est 1. Angelos praevaricatores statim post peccatum suum e coelo esse deturbatos, ut dicitur Apoc. 12. *Locus illorum non est amplius inventus in coelo*, et in infernum detrusos, ut constat ex Epist. 2. S. Petri cap. 12. *Deus peccantibus Angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos.*

Quod quamvis ita sit, nihilominus daemones non semper in inferno detineri, sed aliquando Dei permissu inter homines super terram vagari, constat ex variis Scripturae locis, ut S. Luc. 8. ubi plurimi daemones a Christo ex unius hominis corpore ejecti rogaverunt eum, ne illis imperaret, ut in abyssum irent, sed in porcos ingredi permitteret.

Unde S. Thomas q. 64. a. 4. recte docet, duplicem locum poenalem daemonibus a Deo assignatum esse: unum quidem ratione culpae suae, et hic est infernus; alium vero ratione exercitationis humanae, et hic est aër caliginosus terrae vicinus, in quo permissum est eis vagari et tentare, ut sic exercere possint homines. Cum autem usque ad extremum judicii diem exercitatio illa durare debeat, ideo ad illud usque tempus (ut ait S. Doctor) et Angeli mali nobiscum hic versantur, ut impugnent, et boni, ut subsidio sint. Post illum vero diem omnes mali tam Angeli, quam homines, in inferno per aeternitatem detinebuntur; boni vero in coelo manebunt.

Certum est 2. ut docet S. Thomas a. 3. daemones esse doloris capaces et susceptibiles, non quidem illius doloris, qui est passio appetitus sensitivi, et percipitur organo corporeo, sed doloris pure spiritualis, qui (ut explicat idem S. Doctor) est quidam simplex actus voluntatis, quo refugit et aversatur aliquid tanquam sibi contrarium et nocivum, ut mox explicabitur.

Cum haec igitur certa sint, difficultas est, an daemones ab igne inferni torqueantur. Pro cujus resolutione

2. Dicendum est 1. ignem inferni, qui corporeus est ac materialis, a divina justitia tanquam instrumentum

assumi ad puniendos daemones, hosque proinde illo igne torqueri.

Quod ignis ille corporeus sit ac materialis, in dubium revocare non licet, cum et Scripturae et Patres hoc expresse asserant. Unde S. Gregorius Papa lib. 4. Dialog. cap. 29. hoc tanquam certum proponit, et de quo nulli ambigere liceat. Et S. Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 10. hoc tanquam certum affirmat. Et huic veritati communiter subscribunt SS. Patres.

Quod autem ab illo igne daemones torqueantur, constat ex Scriptura S. Matth. 25. ubi Christus Dominus dicit, ignem inferni paratum esse diabolo et Angelis ejus. Et Apoc. 20. dicitur diabolus in stagnum ignis missus, ubi cum bestia et pseudopropheta in aeternum cruciandus est. Constat etiam ex S. Gregorio et S. Augustino locis supra citatis, in quibus asserunt, non tantum corpora reproborum hominum, sed et illorum animas ab inferorum igne torqueri; eadem autem est ratio daemonum.

Quaeres, quomodo ille ignis, cum sit corporeus, in daemones, qui puri spiritus sunt, agere possit illosque torquere.

Variae sunt super hac re Theologorum sententiae. Alii siquidem existimant, daemones ab igne torqueri, in quantum ab illo detinentur, illique divina virtute sunt alligati: unde a S. Juda in Epistola canonica dicuntur daemones *vinculis aeternis sub caligine reservari*. Alii dicunt, eos ab igne torqueri, non tantum quia ab eo detinentur et alligantur, sed praeterea ex eo, quod illum tanquam sibi maxime disconvenientem et nocivum apprehendunt, dum se ab illo in aeternum detinendos continuo cogitant, nec ab illa cogitatione desistere possunt. Alii arbitrantur ex illa detentione in iis (Deo ita volente) oriri tristitiam ac molestiam ei similem, quam hominis animus ex actuali sui corporis combustione experiretur. Alii docent, ipsum ignem per qualitatem aliquam supernaturalem, ipsi a Deo inditam, realiter agere in daemones, ipsisque dolorem et cruciatum incutere.

Verum quamvis haec omnia probabiliter dici possint, certissima tamen omnium videtur esse sententia illa, quae nihil certi hac in re definiri posse asserit. Unde S. Augustinus loco supra citato, post multa super hac quaestione subtilissime disputata, tandem sapientissime concludit:

Spiritus illos incorporeos poena corporalis ignis affici, veris quidem, sed tamen miris et ineffabilibus modis.

3. Dicendum 2. poenas daemonum, sicut et damnatorum hominum, fore aeternas.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus olim fuit error Origenis, qui (ut refert Nicephorus lib. 17. hist. Eccl. cap. 27 et 28.) existimavit, hominum damnatorum ipsorumque etiam daemonum tormenta finem aliquando esse habitura.

Refellitur hic error et nostrae assertionis veritas probatur 1. ex Scriptura. S. Matth. cap. 25. ubi Christus Dominus refert haec verba, quae in extremo judicio adversus reprobos prolaturus est: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus;* ex quibus verbis cum constet, ignem illum esse aeternum, sequitur, illius poenam fore quoque aeternam, juxta id quod subjungit: *Ibunt hi in supplicium aeternum.* Et 2. ad Thessal. 1. de reprobis dicitur, quod *poenas dabunt in interitu aeternas.* Et S. Jud. in Epist. can. dicit, Angelos reprobos *vinculis aeternis sub caligine reservari.* Et Apoc. 20. dicitur, quod *diabolus missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi cruciabitur in saecula saeculorum.*

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. de Fide catholica, in quo expresse definitum est, reprobos et malos cum diabolo poenam perpetuam subituros esse.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. de Fide et Operibus c. 15. ubi de reproborum damnatione loquens: *erit,* inquit, *aeterna eorum combustio, sicut et ignis aeternus.* Et S. Ambrosio lib. 7. in Luc. ubi haec verba Isai. 66. *Vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur* de aeternis damnatorum suppliciis exponit.

4. Quaeres, qua ratione poena aeterna daemonibus juste infligatur, cum illorum peccatum fuerit momentaneum.

Respondetur, id justissime fieri tam respectu daemonum, quam etiam hominum reproborum.

1. Quia (ut ait S. Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 12.) *ille dignus est aeterno malo, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset aeternum.*

2. Quia (ut dicit S. Thomas in suppl. quaest. 99. a. 1.) poena peccati taxatur secundum dignitatem ejus, in quem peccatur; unde majori poena dignus esset, qui percuteret

alapa principem aut regem, quam si cuicunque alteri privato hanc injuriam irrogaret. Atqui sive diabolus, sive homo mortaliter peccans contra Deum infinitae majestatis et excellentiae peccat, ejusque honori summam (quantum in ipso est) infert injuriam, dum in creatura per peccatum finem ultimum constituit: ergo infinita poena dignus est. Cum autem creatura, quae in se finita est, poenam secundum intensionem acerbitatis infinitae ferre non possit, poena secundum durationem temporis infinita illa subeunda est, quae proinde juste a Deo illi infligitur.

3. Quia (ut ait S. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 44.) *Ad magnam judicantis justitiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.* Qui enim in peccatum mortale propria voluntate labitur, se in eum statum injustitiae redigit, ex quo propriis viribus erui nusquam in aeternum poterit. Unde ex hoc ipso, quod vult peccare, vult consequenter in peccato per totam aeternitatem manere. Quare juste a Deo peccator non solum ob actionem peccati, sed praesertim ob voluntatem in peccato permanendi, quae (sicut dictum est) in aeternum protenditur, poena interminabili et aeterna plectitur.

SECTIO V.

Quae sit daemonum conditio quoad intellectum et voluntatem.

1. Quaestionis propositae sensus est, an intellectus daemonum ita sit obcaecatus, ut nullam amplius habeat veritatis cognitionem; an item eorum voluntas omnino sit obstinata in malo, et quae sit illius obstinationis causa.

Quod spectat ad intellectum, observandum est, duplicem esse cognitionem veritatis, unam speculativam, alteram practicam, et utramque rursus esse vel naturalem, vel supernaturalem. Hac observatione supposita

Dicendum 1. cognitionem speculativam naturalem integram in daemonibus post peccatum mansisse, neque ullo modo fuisse diminutam. Ita S. Thomas p. 1. q. 64. art. 1. Quia in daemonibus post lapsum dona omnia naturalia integra remanserunt, ut docet S. Dionysius de divin. Nominibus cap. 4. et S. Augustinus libro de Gen. ad lit. cap. 17.

Dicendum 2. cognitionem speculativam supernaturalem non esse daemonibus totaliter ablatam, sed valde diminutam, ut docet S. Thomas supra; quia scilicet de rebus supernaturalibus aliqua iis cognitio interdum conceditur, vel mediantibus Angelis, vel aliquibus aliis modis; quanquam proprie loquendo haec cognitio in eis supernaturalis non nisi materialiter dici debeat, ut recte observant aliqui Theologi, in quantum scilicet est de aliquibus rebus supernaturalibus, non vero quod procedat ab ullo habitu supernaturali Fidei, quo propter peccatum sunt spoliati, neque ex ullo motivo supernaturali, cujus in statu damnationis sunt incapaces.

2. Dicendum 3. cognitionem practicam de rebus bene agendis circa res morales, sive sit ordinis naturalis, sive supernaturalis, fuisse daemonibus ratione peccati detractam.

Probatur 1. ex Scriptura, in cujus variis locis daemon vocatur homicida, mendax, ut S. Joan. 8. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.* Item aliis in locis daemones vocantur spirituales nequitiae, principes et potestates tenebrarum. Et Ezech. 28. de primo Angelorum dicitur: *Perdidisti sapientiam in decore tuo.*

Probatur 2. ex S. Augustino in Enchir. ad Laurentium art. 24 et 25. ubi dicit, ignorantiam rerum agendarum et concupiscentiam nocivarum esse mala hominibus et daemonibus communia.

Probatur 3. hac ratione: quia veritas et rectitudo judicii practici desumitur ex recta ordinatione affectus et voluntatis erga bonum morale, ut docet in ethicis Philosophus: sed daemones nec habent, nec habere possunt ullum affectum erga ullum morale bonum: ergo nec etiam judicium practicum verum et rectum.

3. Quod spectat ad voluntatem, dicendum est, voluntatem daemonum ita esse in malo obstinatam, ut nunquam possit flecti et converti in bonum. Ita S. Thomas supra art. 2.

Est de Fide contra Origenem, qui ideo censebat, tormenta daemonum finem aliquando esse habitura, quia (ut refert S. Hieronymus Epist. 61. adversus Joannem Hierosolymitanum) existimabat, ipsos daemones poenitentiam aliquando esse acturos.

Refellitur hic error et veritas nostrae Fidei probatur ex eo, quod (ut docet S. Cyprianus in fine libri contra

Demetrium) *quando istinc excessum fuerit, nullus jam poenitentiae, nullus satisfactionis effectus*; quod et Scriptura figurate declarat Eccl. 11. *ubi ceciderit lignum, ibi erit:* quod autem homini mors, hoc daemoni casus fuit. Et Eccl. 9. dicitur, quod *nec ratio, nec sapientia sit apud inferos.* Et Job 10. quod ibi *nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Unde sanctus Fulgentius lib. de Fide ad Petrum cap. 3. dicit: *In igne inferni omnes Angelos praevaricatores nec mala voluntate posse carere, nec poena.* Et infra: *Sic bonam amisisse voluntatem, ut amissam resumere nequeant.* Et S. Prosper lib. 3. de Vita contemplativa, recte observat, damnatos mitti in tenebras ligatis manibus et pedibus (ut dicitur Matth. 22.), eo quod deinceps non possint bona ulla opera exercere.

Ratio autem, cur nullus sit daemonibus et damnatis poenitentiae locus, est, quia nullus est gratiae. Sicut enim hominibus in peccato mortali decedentibus nullam amplius gratiam dare decrevit Deus, qua voluntates eorum ad poenitentiam excitentur: sic nec Angelis post lapsum. Sine gratia autem nec hominis, nec Angeli voluntas ad veram poenitentiam converti potest, ut supponimus ex dicendis in tractatu de Gratia.

SECTIO VI.

Quomodo a daemonibus homines impugnentur.

1. Certum est ex Fide, daemones ex Dei permissu homines impugnare, eosque ad malum incitare, idque re ipsa aliquando, imo saepissime facere.

Id constat ex variis Scripturae locis: ut Gen. 3. ubi refertur, primos parentes ad peccatum fuisse a daemone inductos. Et Epist. 1. S. Petri cap. 5. *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quaerens, quem devoret.* Et Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus etc.*

Faciunt autem hoc daemones, Deo non quidem jubente, sed tamen permittente, illorumque perversos conatus in electorum suorum bonum ordinante.

Unde S. Thomas q. 114. art. 1. dicit, impugnationem hominum a daemonibus ex ipsorum daemonum malitia procedere; ordinem vero impugnationis esse a Deo, qui novit malis bene uti, eaque ad bonum ordinare.

Sicut autem Deus homines a daemonibus impugnari permittit: sic et ipsis, cum impugnantur, gratiae suae auxilia subministrat, quibus, si velint, quâlibet tentatione superiores possint evadere.

Unde S. Paulus 1. Cor. 10. dicit: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Et 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meae, Angelus Satanae, qui me colaphizet; propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me, et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea.*

2. Quaeres, quomodo fiat illa hominis impugnatio per daemonem.

Respondetur, duobus praesertim modis fieri posse: daemone scilicet aliquid vel intra hominem, vel extra ipsum operante.

Primo enim modo tentare potest vel commovendo spiritus vitales, in quibus species sensibiles continentur, et eas potentiis cognoscitivis objiciendo, sicque pravam aliquam imaginationem efformando, vel commovendo humores et spiritus in organo corporeo appetitus sensitivi, sicque indirecte voluntatem ad malum aliquod excitando.

Secundo autem modo (hoc est aliquid extra hominem operando) ipsum tentare potest, cum aliquid verum vel apparens, sensibus externis objicit, unde occasio alicujus peccati perpetrandi ipsi homini suggeratur. Ita S. Thomas quaest. 111. art. 1—4. ubi fuse explicat, qua ratione tam boni quam mali Angeli interius vel exterius in homines agere possint.

De creatione Hominis.

CAPUT IV.

De creatione Hominis ac statu innocentiae.

SECTIO I.

Quid de creatione Hominis sentiendum sit, et qualis sit ejus anima, an incorporea et immortalis.

1. Post creationem caeterarum omnium rerum, quae ad mundi constitutionem et ornatum spectant, sex diebus factam, ipsomet sexto die Hominem a Deo creatum fuisse sacrae litterae testantur, Gen. cap. 1. Et in primis quidem corpus ipsius Hominis virtute divina e limo terrae formatum fuisse, tum animam rationis capacem et expertem corruptionis eadem virtute divina creatam et corpori inditam fuisse, docent his verbis: *Formavit Dominus Deus Hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est Homo in animam viventem.*

Sunt autem hic aliqua circa Hominis creationem observanda.

Primum est, non solum primi Hominis, sed etiam omnium aliorum animas singulas immediate a Deo creari et corporibus infundi.

Ac proinde falsum esse et erroneum id, quod censuit Tertullianus (ut refert S. Hieronymus in Epist. ad Marcellinum et Anapsychiam), scilicet animas generari ab animabus parentum, sicut corpora a corporibus, et simul cum semine traduci.

Probatur 1. haec veritas ex Scriptura. Ps. 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* Zachar. 12. *Fingens spiritum hominis in eo.* Quibus locis ad hanc veritatem probandam utitur S. Hieronymus epistola ad Pammachium adversus errores Joannis Hierosolymitani.

Probatur 2. authoritate S. Leonis Papae ep. 93. ad Turibium cap. 10. ubi expresse dicit, *animas corporibus uniri, non ab alio, nisi ab opifice Deo, qui ipsarum est creator.* Ibidem etiam damnat errorem Origenis asserentis, animas diu ante corporum productionem fuisse creatas; definitque, animas hominum non esse, priusquam corporibus a Deo inspirentur. Et S. Hilarii lib. 10. de Trinit. ante medium: *Anima* (inquit) *opus est Dei; carnis vero generatio semper ex carne est.*

Nota, quod S. Thomas quaest. 118. cap. 2. absolute pronunciat, haereticum esse, dicere, animam intellectivam traduci cum semine.

2. Secundum est, animam Hominis esse substantiam pure spiritualem.

Probatur 1. ex Scriptura, in qua, ut plurimum, anima humana vocatur spiritus: Eccl. 12. *Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* S. Luc. 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Galat. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum.*

Probatur 2. ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. ubi definitum est, *utramque creaturam spiritualem et corporalem conditam esse a Deo, angelicam scilicet et mundanam; deinde humanam, quasi communem, spiritu et corpore constitutam.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui passim pro certo affirmant, animam Hominis esse spiritum incorporeum: maxime S. Augustinus, qui variis in locis contrariam sententiam refutat, ut lib. de Haeresibus, haeresi 86. et lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 24. et sequentibus, ubi errorem Tertulliani animam corpoream asserentis confutat, et Epist. 28. ad S. Hieronymum, ubi sic loquitur: *Incorpoream esse animam, mihi fateor esse persuasum.* Et paucis interjectis: *Neque haec perinde loquor, ut te, quae tibi nota sunt, doceam, sed ut aperiam, quid firmissime de anima teneam.* Eandem veritatem probat S. Hieronymus in c. 12. S. Matth. ex illis Christi Domini verbis: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* In eadem etiam sententia sunt S. Gregorius Papa lib. 21. Moral. cap. 2. S. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. non longe ab initio, S. Ambrosius lib. de Noë et Arca cap. 25. et lib. de Bono mortis c. 9. et communiter omnes alii.

3. Tertium est, animam humanam, cum sit spiritualis, esse quoque a corpore independentem, ac proinde immortalem.

Constat 1. ex Scriptura, quae innumeris prope in locis id asserit, ut Sap. 2. *Nec judicaverunt honorem animarum sanctarum, quoniam creavit Deus hominem inexterminabilem.* Et cap. 3. *Justorum animae in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum mortis.* 2. Cor. 3. *Audemus, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.*

Constat 2. ex S. Concilio Lateranensi sub Leone, in quo id expresse definitum est his verbis: *Damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes.*

Constat 3. ex S. Dionysio c. 4. de div. Nom. ubi dicit, *animas humanas esse intellectuales, et habere substantialem vitam inconsumptibilem.* Et S. Ambrosius citato lib. de Bono mortis c. 9. et communiter alii SS. Patres ex eo, quod anima spiritualis sit, inferunt et probant, illam esse quoque incorruptibilem et immortalem.

Constat 4. rationibus, quibus haec veritas a Philosophis et Theologis probari solet. Quae rationes petuntur 1. ex ipsius animae potentiarumque ejus praestantia ac vi operatrice illimitata, quae in omnes res existentes et possibiles tanquam in objecta sibi propria, ferri potest: quod quidem formis materialibus nusquam competit, ut inductione constat. 2. Ex naturali appetitu beatitudinis ipsi animae indito, qui frustra esse dici non debet; nec tamen ullis bonis creatis in hac vita expleri potest, ut experientia satis est compertum. 3. Ex operationibus quibusdam ipsius animae, a corpore omnino independentibus, quales sunt plurimae cogitationes rerum universalium, aut pure spiritualium. Si enim anima operari potest independenter a corpore, poterit etiam esse independenter ab eodem, cum (juxta receptum axioma Philosophorum) modus operandi sequatur modum essendi. 4. Denique ex consideratione divinae justitiae. Cum enim plurima opera mala ab hominibus committantur, ob quae nullam in hac vita poenam luunt; multa etiam opera bona exerceantur a justis, ob quae nullam a Deo videantur recipere mercedem: hinc sequitur, aliam esse vitam, in qua a Deo summe justo, et

malis supplicium debitum, et bonis praemium meritum retribuatur. Hoc argumento usus est S. Chrysostomus serm. 4. de Providentia: *Si* (inquit) *nihil est post hanc vitam, ne Deus quidem est; si Deus est, justus est: quod si justus sit, pro dignitate unicuique retribuet.*

4. Quartum denique in creatione hominis observandum est, qua ratione dicatur, factum illum esse ad imaginem et similitudinem Dei.

S. Augustinus tract. 3. in S. Joan. existimat, id esse quia mente rationis capaci praeditus est. S. Hieronymus Epist. 146. quia voluntatem habet liberam, quam in utramvis partem flectere potest. S. Ambrosius lib. de Bono mortis cap. 5. hanc Dei similitudinem et imaginem in virtute constituit: *Fuga malorum*, inquit, *similitudo Dei est, et virtutibus imago Dei acquiritur.* S. Joan. Chrysostomus hom. 10. in Gen. in imperio et dominatu, quem Homo super animantes aliasque creaturas sibi inferiores a Deo accepit.

Possunt convenientissime hae et aliae similes SS. Patrum sententiae simul jungi, ita ut ad perfectam imaginis et similitudinis cum Deo in anima humana complendam rationem, singulae aliquid conferre censeantur; atque ita Homo dicatur esse ad imaginem et similitudinem Dei factus, in quantum est rationis capax, arbitrii libertate praeditus, imperio et dominatu in creaturas sibi inferiores a Deo donatus, et virtutum ac sanctitatis decore ornatus.

SECTIO II.

Qualis fuerit conditio primi Hominis quoad intellectum.

1. Quaestio haec, sicut et illa, quae sectione sequenti proponetur, intelligenda est de Homine in statu illo, in quo primum a Deo creatus fuit, qui communiter vocatur status innocentiae, seu justitiae originalis. De Homine igitur in illo statu quaeritur, qualis fuerit illius conditio quoad intellectum. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Adamum in creatione accepisse a Deo perfectissimam scientiam et cognitionem rerum omnium naturalium. Ita S. Thomas p. 1. qu. 94. art. 3.

Constat ex eo, quod Eccl. 17. de primis parentibus dicitur, quod Deus *disciplina intellectus replevit illos, creavit*

illis scientiam spiritus, et sensu replevit cor illorum. Tum etiam ex eo, quod Gen. 2. Adamus Dei jussu cunctis animantibus nomina propria imposuit: unde sequitur, illorum omnium animantium naturas callere debuisse; nomina enim, quae vera et propria sunt, debent naturis rerum congruere. Hoc argumento ad probandum, perfectam rerum omnium in Adamo fuisse scientiam, utitur S. Chrysostomus hom. 14. in Gen. et post illum S. Thomas supra.

Dicendum 2. quod quamvis Adamus clare et intuitive livinam essentiam non cognoverit, illum tamen longe altio-'em et perfectiorem Dei cognitionem habuisse, quam nos nodo habeamus. Ita S. Thomas supra art. 1.

Quod claram essentiae divinae visionem non habuerit, ecte probat S. Doctor ex eo, quod, si eam habuisset, a Deo per peccatum averti non potuisset, sicut nec possunt nunc beati in coelo.

Quod autem cognitio illa, quam de Deo habuit, altior t perfectior fuerit ea, quam nunc habemus, constat ex o, quod; cum non haberet corpus tale, quod (ut ait Sapiens cap. 9.) aggravaret animam et sensum deprimeret, umque (ut postea dicetur) inferiores animae potentiae in llo ita essent ordinatae, ut perfecte superioribus subderenur, nec eas ullo modo impedirent: hinc fiebat (ut ait S. Doctor), quod Homo non impediebatur per res exteriores a clara et firma contemplatione rerum intelligibilium, quarum cognitionem per primae veritatis irradiationem facilius percipiebat. Additque ex S. Augustino lib. 11. de Gen. ad lit. 33. probabiliter dici posse, Deum tunc primis Hominibus locutum fuisse, sicut loqui solet Angelis, ipsa ncommutabili veritate illustrans mentes eorum, etsi non um tanta participatione divinae lucis.

2. Dicendum 3. Adamo ante peccatum mysteria aliqua upernaturalia divinitus fuisse revelata: ea scilicet, quorum cognitio in primo illo statu fuit ipsi necessaria. Ita S. Thomas art. 3.

Unde S. Epiphanius initio Panarii adversus 80. haereses dicit, mysterium sanctissimae Trinitatis fuisse ab Adamo cognitum. Et S. Doctor 2. 2. quaest. 2. art. 7. asseit, eidem Adamo divinitus innotuisse mysterium incarnationis, non quidem ut fuit institutum ad liberandum humanum genus a peccato, sed ut ordinatum erat ad beatificandos homines, seu ipsos ad claram Dei visionem per-

ducendos, quam ipsi propriis viribus nec mereri, nec assequi unquam potuissent. Sunt etiam aliqui Theologi, qui probabile esse existimant, Adamum cognovisse bonorum Angelorum meritum et beatitudinem, simulque malorum casum et damnationem, tum ad ejus consolationem, cum intelligeret, nonnullos homines ex ipso oriundos, in eorum locum asciscendos esse, tum etiam ad propriam cautelam. Caetera vero, quae neque ex principiis naturalibus sciri possunt, nec ad homines recte gubernandos in ordine ad finem supernaturalem pertinent, recte a S. Thoma supra, Adamum latuisse dicuntur.

SECTIO III.

Qualis fuerit conditio primi Hominis quoad voluntatem et alias animae potentias.

1. Dicendum 1. Adamum in creatione gratiam sanctificantem a Deo accepisse, sive eam post creationem a Deo acceperit, sive (quod probabilius videtur) in ea creatus fuerit.

Probatur 1. ex Scriptura. Eccl. 7. *Deus fecit Hominem rectum.* Atqui non potuisset esse rectus sine gratia, quia passim in Scriptura rectitudinis nomine denotatur gratia et sanctitas. Job 1. *Erat vir simplex et rectus.* Ps. 7. *Salvos facit rectos corde.* Item Ephes. 4. *Renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate;* quibus verbis significat Apostolus, nos per Christi Domini merita renovari ad eam justitiam sanctitatem, in qua initio conditi sumus.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 5. ubi anathema dicitur *ei, qui non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim justitiam et sanctitatem, in qua constitutus fuerat, amisisse.*

Probatur 3. ex SS. Patribus. Id ipsum enim docent S. Basilius hom. 10. Exaëmeron, et S. Augustinus lib. 14. de Civit. cap. 11 et 27.

Dicendum 2. primum Hominem simul cum gratia sanctificante accepisse reliquas virtutes, et dona Spiritus sancti, quae ipsius gratiae infusionem comitantur.

Constat 1. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. ubi docet, nos in Baptismo accipere veram et christianam justitiam

et sanctitatem, quam Adamus sua inobedientia sibi et nobis perdidit. Et initio ejusdem capitis dicit, illam justitiam et sanctitatem consistere in susceptione gratiae et donorum. Quod si eam justitiam sibi Adamus perdidit, ergo eam prius habuit.

Constat 2. ex S. Damasceno lib. 2. de Fide cap. 12. ubi dicit, quod *creavit Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere exornatum.*

2. Dicendum 3. praeter supra dicta, primum Hominem accepisse a Deo aliud insigne donum, cujus beneficio appetitus sensitivus, tum concupiscibilis, tum irascibilis, ita erat parti superiori animae ac rationi subjectus, ut nunquam, nisi ex illius praescripto et imperio moveretur, nihilque saltem inordinatum posset praeveniendo rationem appetere.

Constat 1. ex Concil. Trident. sess. 5. cap. ultimo, ubi explicans verba Apostoli Rom. 7. sensualitatem peccatum appellantis ait, hanc sensualitatem, id est appetitum sentientem, motibus suis inordinatis rationem praevenientem, dici peccatum, quia a peccato est et ad peccatum inclinat. Quod si a peccato est, ergo ante peccatum non erat.

Constat 2. ex S. Augustino lib. 3. de peccato originali contra Pelagium c. 35. ubi dicit, in statu innocentiae motus sensualitatis futuros fuisse obedientes *imperio tranquillissimae caritatis.*

3. Dicendum 4. donum illud perfectae subjectionis appetitus sensitivi sub imperio rationis fuisse gratuitum, et naturae Hominis minime debitum, ac proinde supernaturale.

Probatur tum ex eo, quod inter articulos Michaëlis Baji a Pio V. et Gregorio XIII. damnatos, hic erat, *integritas primae conditionis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed debita ejus conditio.* Tum etiam quia ex communi Theologorum consensu post peccatum omnia naturalia in Homine integra remanserunt, quia peccatum, quatenus praecise peccatum est, nulli perfectioni pure naturali repugnat. Atqui certum est, in hominibus praedictam illam subjectionem amplius non reperiri: ergo haec ipsi naturalis esse dici non potest.

Porro ad illud donum subjectionis supra explicatum accedit aliud non minus excellens, dominium scilicet, quod Homini in omnia animalia in statu innocentiae perfecte

competebat, ut constat ex 1. Genes. Quamvis autem hoc dominium naturaliter homini convenire videatur, multo perfectius tamen illud divino munere habuisset, si in statu innocentiae perseverasset. Tunc enim (ut recte observat Cajetanus ad quaest. 96. art. 1.) non solum subjecta, sed etiam subdita et obtemperantia sibi homo habuisset animalia; nunc autem, etsi naturaliter homini subjecta sint, illi tamen nec subduntur, nec obediunt, ut satis experientia constat.

Dicendum est 5. probabilissimum esse, justitiam originalem, in qua primus Homo conditus est, non fuisse unum aliquem simplicem habitum, quo totus homo rectus et perfectus evaderet; sed potius fuisse quandam aptissimam plurimorum habituum supernaturalium complexionem, quorum alii in intellectu, alii in voluntate, alii denique in inferiori animae parte residerent, quibus proinde totus homo secundum omnes facultates suas perficiebatur in ordine ad finem, ad quem creatus est. Ita Pererius lib. 5. in Gen. num. 88. Salianus in Annal. veteris testam. ad diem 6. creationis n. 78. et plures alii.

Ratio est: quia unus et simplex habitus non potuisset tam multiplices et varios effectus producere, et tam diversas facultates regere ac movere, ac in subjectis adeo differentibus residere.

4. Dicendum 6. primum parentem non sibi soli justitiam originalem a Deo accepisse, sed etiam suis posteris, id est illam ab ipso, si non peccasset, in posteros fuisse transfundendam.

Id ex Fide certum est, ut patet ex doctrina et definitione Concilii Tridentini sess. 6. can. 6. asserentis, Adamum per suam inobedientiam sibi et nobis perdidisse justitiam illam, quam a Deo acceperat; et sess. 5. can. 2. anathema dicitur ei, qui asseruerit, Adae praevaricationem sibi soli et non ejus propagini nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam illum sibi soli et non etiam nobis perdidisse. Hanc autem ille nobis perdere non potuisset, nisi eam in nobis transfundendam accepisset.

SECTIO IV.

An in statu innocentiae Homo fuisset immortalis.

1. Duplex est, immortalitas, ut notat Magister in 2. dist. 19. Una, qua quis potest non mori; altera, qua non potest mori. De priore tantum quaestio intelligenda est; certum est enim, secundum immortalitatis genus proprium esse tantum status gloriae post resurrectionem. Hac distinctione supposita

Dicendum est, Hominem in statu innocentiae futurum fuisse immortalem priori modo, hoc est, quod si non peccasset, potuisset non mori.

Haec veritas, quae de Fide est, constat 1. ex Script. Sapient. cap. 1. *Deus mortem non fecit*, et cap. 2. *Deus creavit Hominem inexterminabilem; invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.*

Constat 2. ex Conciliis Milevitano can. 1. et Tridentino sess. 5. ubi haec veritas tanquam Fide certa definita est.

Quaeres, quanam ratione fieri potuisset, ut Homo in illo statu immortalis extitisset: siquidem corpus ejus, utpote ex quatuor elementis compactum, natura sua fuisset dissolubile.

Respondetur, immortalitatem Hominis in statu illo causandam fuisse tum ex providentia Dei speciali, qua fuisset ab omni laesione agentium externorum praeservatus, tum etiam ex esu fructuum arboris vitae, quibus praeter id, quod illis cum aliarum arborum fructibus commune erat, nempe alere et nutrire hominem, duplex adhuc inerat vis: una reparandi humoris radicalis illiusque in primigeniam puritatem restituendi, altera caloris nativi corroborandi ipsiusque vigorem pristinum restaurandi.

Ita S. Thomas quaest. 97. art. 4. cap. 26. Et constat praeterea ex S. Augustino lib. 14. de Civit. ubi etiam docet, Hominem in statu innocentiae non solum immortalem futurum fuisse, sed et impassibilem, hoc est expertem omnis laesionis et immutationis corruptivae, quae mortem aut morbos induceret. Quod et probat S. Doctor art. 2. ex eo, quod, si passibilis fuisset, fuisset etiam corruptibilis ac proinde mortalis; quod enim pati potest aliquid naturae suae contrarium, potest etiam corrumpi.

Observandum est autem 1. ex S. Doctore cit. art. 2. lignum illud vitae virtutem habuisse conferendi immortalitatem, non absolute et simpliciter; ita ut qui semel de illius fructu comedisset, mori amplius non potuisset, sed tantum usque ad certum aliquod et determinatum tempus, quo elapso vel Homo ad statum gloriae translatus fuisset, vel illius esu iterum uti debuisset.

Observandum 2. ex eodem S. Doctore quaest. 102. art. 1. paradisum illum, in cujus medio dicitur Gen. 3. lignum vitae plantatum fuisse, et in quem primus Homo post creationem a Deo translatus est, fuisse verum et corporeum locum in partibus Orientis situm, et maxima aëris temperie praeditum.

Constat 1. ex cap. 2. Gen. ubi et locus et arbores et flumina paradisi adeo accurate commemorantur, ut manifeste appareat, ea narratione non aliquid mystice et figurate significari, ut Philo et Origenes falso existimaverunt, sed historiam veram proponi, ut recte probat S. Chrysostomus hom. 13. in Genesim.

Constat 2. ex Traditione Ecclesiae, cujus testis est sexta Synodus generalis actione 13. ubi approbatur Epistola Sophronii, quae actione 11. recitata fuerat, in qua Epistola Origenistae damnantur ex eo, quod praeter plurimos alios errores etiam *contra paternam et apostolicam Traditionem paradisi plantationem projecerint.*

Quaeres, an adhuc extet ille paradisus, an vero aquis diluvii, vel aliquo alio modo fuerit destructus.

Respondetur, S. Irenaeum lib. 5. contra Haer. cap. 5. S. Athanasium in Epistolam de Nicaena Synodo, cap. 3. et quosdam alios SS. Patres existimare, paradisum illum adhuc extare, in eumque Enoch et Eliam fuisse translatos, ibique etiamnum vivere. Sunt e contra quidam alii, qui illum non amplius extare sentiunt. Alii denique media via incedentes regionem illam, in qua paradisus erectus fuit, adhuc extare quidem arbitrantur; ipsas tamen loci delicias, arbores, fontes, aliaque ornamenta, Deo volente, ita exolevisse, ut mirum non sit, certa ejus aliqua vestigia nusquam gentium reperiri.

De lapsu Hominis.

CAPUT V.

De lapsu Hominis et de peccato originali.

SECTIO I.

Quale fuerit primorum parentum peccatum.

1. Supponimus 1. (sicut docet sacra Scriptura Gen. 3.) divinae sapientiae visum fuisse, Hominem a se recenter conditum imposito praecepto sibi declarare subjectum; caeteris enim arboribus paradisi ad esum concessis, unius tantum exceptio facta est, a cujus fructibus, Deo ita jubente, abstinere deberet.

Quod quidem praeceptum (ut observat S. Chrysostomus hom. 14. in Gen.) probandae obedientiae convenientissimum fuit: quippe quod datum est, non de malo aliquo vitando, aut bono faciendo, quod naturae lex, aut recta ratio vitandum, aut faciendum dictaret, sed quod ex sola jubentis voluntate penderet, ac sola Dei authoritate niteretur.

Supponimus 2. ex eodem c. 3. Gen. primos parentes, Deo ita permittente, fuisse a daemone tentatos: *Neque enim*, ut ait S. Augustinus lib. de Gen. cap. 4. *magna laus illis fuisset, si propterea bene viverent, quia nemo male vivere suaderet.*

Quamvis autem Cajetanus et aliqui alii existiment, narrationem tentationis illius, quae in illo Genesis loco habetur, esse mysticam et figuratam, nec ullum serpentem exterius intervenisse, sed diabolum, qui saepe in Scripturis serpentis nomine designatur, per suggestionem mere internam primos parentes impugnasse: illa tamen opinio merito ab omnibus rejicitur, communisque et receptissima Doctorum sententia est, daemonem in hac tentatione veri serpentis organo usum fuisse, eaque omnia, quae in illo c. 3.

referuntur, non figurate, sed proprie et litteraliter intelligenda esse, ut de facto intellexerunt S. Augustinus lib. 11. de Gen. ad lit. c. 27 et 28. S. Chrysostomus hom. 16. in Gen. et communiter alii omnes.

His praesuppositis quaeritur, quale fuerit peccatum, quod primi parentes commiserunt, cum tentationi daemonis consenserunt, et de fructu vetito comederunt. Pro cujus resolutione

2. Dicendum 1. non unum, sed multiplex fuisse illorum peccatum.

Ita S. Doct. opusc. 2. c. 190. ubi docet, quinque modis Evam peccasse. *Primo enim* (inquit) *peccavit peccato superbiae, qua inordinate excellentiam appetiit; 2. curiositatis, qua scientiam ultra terminos sibi praefixos concupivit; 3. gulae, qua suavitate cibi permota est ad edendum; 4. infidelitatis, per falsam aestimationem de Deo, dum credidit verbis diaboli contra Deum loquentis; 5. inobedientiae, praeceptum Dei transgrediendo.* Addi potest et sextum, scandali scilicet, quia fuit in lapidem offensionis, et in petram scandali viro suo, et per ipsum omni generi humano; postquam enim ipsa peccavit, virum quoque suum ad peccatum induxit. Qui quidem praeter alia supradicta peccata, quae ipsi cum uxore communia fuerunt, peccavit insuper (ut notat S. Augustinus sup. c. 42.) peccato inordinati erga uxorem amoris, eligens potius Deo displicere, quam uxorem contristare.

3. Dicendum 2. inter illa primorum parentum peccata primum et praecipuum fuisse peccatum superbiae. Ita S. Doctor 2. 2. quaest. 163. art. 1.

Constat 1. ex eo, quod Eccl. 10. dicitur: *Initium omnis peccati superbia.* Et Tob. 4. *In ipsa enim initium sumpsit hominis perditio.*

Constat 2. ex S. Gregorio lib. 4. Moral. cap. 9. *Duas* (inquit) *ad intelligendum se creaturas fecerat Deus, angelicam scilicet et humanam, utramque vero superbia perculit.* Eaque est communis SS. Patrum sententia, ac praesertim S. Augustini lib. 14. de Civit. cap. 13 et 15. S. Fulgentii lib. 1. de Incarnatione et Gratia Christi cap. 22. et S. Bernardi serm. 1. de Adventu.

Constat 3. ea ratione, qua utitur S. Doctor supra; cum enim in statu innocentiae pars inferior animae superiori perfecte subdita esset, prima inordinatio appetitus humani non potuit esse circa bonum aliquod sensibile: unde

equitur, quod fuerit circa bonum aliquod spirituale, quod ppetiit supra mensuram sibi ex divina regula praestitutam. Et hoc superbiae proprium est.

Quaeres, in quo positum fuerit peccatum illud superbiae primorum parentum.

Respondetur in eo positum fuisse, quod uterque illoum inordinate divinam similitudinem appetiit, idque duous modis (ut docet S. Thomas sup. art. 2.). Primo quanum ad scientiam boni et mali, ut scilicet per virtutem ropriae naturae determinaret sibi, quid esset bonum et uid esset malum ad agendum, vel etiam ut per se ipsum ognosceret, quid sibi boni vel mali esset eventurum. Seundo quantum ad potestatem operandi, ut scilicet virtute ropriae naturae operaretur ad beatitudinem consequendam: nde S. August. lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 30. dicit, uod *menti mulieris inerat amor propriae potestatis, et quaeam de se superba praesumptio.* Et in Enchir. cap. 45. de eccato primi Hominis loquens dicit, quod *per superbiam lomo in sua potius esse, quam in Dei potestate dilexit.*

SECTIO II.

An peccatum primi Hominis in ejus posteros traducatur.

1. Certum est, Adamum per suam praevaricationem on tantum sibi nocuisse, sed etiam posteris suis (ut exresse definitum habetur in Concilio Tridentino sess. 5. n. 2.) ipsosque proinde simul cum illo, per primum ejus eccatum, amisisse originalem justitiam ejusque dotes omnes, ortemque ac aerumnas varias corporis et animae incurrisse. Sed ex omnibus malis, quae primi hominis praevaritio secum invexit, nullum gravius et acerbius macula la et foeditate originali, quam in ipso conceptu contraunt omnes, qui de vitiata illius propagine oriuntur. De a nunc quaeritur, an veram et propriam peccati ratiom habeat, seu an posteri Adami proprie dictum peccam ab ipso contrahant. Pro cujus resolutione

Dicendum est, peccatum primi hominis in ejus postes traduci, illosque in primo conceptionis momento, quo ima corpori organizato infunditur, contrahere ab ipso eccatum originale.

Huic veritati, quae de Fide est, opponitur error Pelagianorum, qui (ut refert S. Augustinus lib. 3. de peccat. meritis ac remissione cap. 6. et lib. de Haeresibus, haeresi 88.) asserebant, pueros nullum ex primo parente peccatum contrahere: mortem et alios ejusmodi defectus fuisse ipsis in prima creatione naturales, hominesque tales post Adami peccatum nasci, quales ante ipsius peccatum nati fuissent, adeoque peccatum illud Adami humano generi obfuisse, non propagatione, sed exemplo, quatenus imitati sunt eum omnes, qui postea peccaverunt. Huic Pelagianorum errori postea subscripserunt Albigenses, Anabaptistae et alii, qui videri possunt apud Bellarminum tom. 4. lib. 4. cap. 2.

2. Refellitur hic error et opposita veritas probatur 1. ex Scriptura. Ps. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea:* quae verba de peccato originali explicat S. Augustinus in enarratione in ipsum Psalmum. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit etc. in quo omnes peccaverunt.*

Probatur 2. authoritate Concilii Arausicani secundi can. 2. et Concilii Tridentini sess. 5. can. 2. in quibus definitum est, per primi hominis inobedientiam non tantum mortem et poenas corporis, sed etiam peccatum (quod est mors animae) in omne genus humanum transiisse.

Probatur 3. ex S. Cypriano lib. 3. Epist. 8. ad Fidum. *Infans* (inquit) *recens natus nil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquae prima nativitate contraxit.* Et S. Ambrosio lib. de Apologia David c. 11. *Antequam nascamur* (inquit), *maculamur contagio, antequam usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur.*

Probatur 4. ex eo, quod Baptismus ex Christi institutione et praecepto necessarius est, non solum adultis, sed etiam infantibus, ut e potestate daemonis eripiantur et remissionem peccati percipiantur, ut patet ex orationibus quas Baptismi Sacramento Ecclesia praemittit. At Baptismus non confertur infantibus in remissionem peccatorum actualium, quae committere non potuerunt, et ob quae in potestate daemonis esse dici non possunt: ergo Baptismus datur illis in remissionem alicujus peccati, quod a primo parente contraxerunt.

3. Observandum 1. peccatum illud originis traduci in posteros ex Adami persona: unde dicit Apostolus 1. Cor. 15. quod *in Adamo omnes moriuntur.* Et in Concilio Tridentino supra dicitur, Adamum non sibi soli, sed etiam posteris gratiam perdidisse. Ex quo sequitur, quod si Eva peccante Adamus non peccasset, ejus posteri nullum in origine peccatum contraxissent.

Observandum 2. non solum aliquos Adami posteros, sed omnes omnino, qui ab eo via ordinaria propagantur, peccatum originale contrahere, ut manifeste constat ex antedictis. Quod quamvis verum sit, Doctores tamen ab hac generali regula sanctissimam Virginem Dei genitricem Mariam excipiunt, *de qua propter honorem Domini* (ut loquitur S. Augustinus lib. de Natura et Gratia cap. 36.) *nullam prorsus, cum de peccatis agitur, oportet habere quaestionem.* Et quamvis super hac re nihil adhuc ab Ecclesia definitum fuerit, imo Sixtus V. in extravaganti *grave nimis* de reliquiis et veneratione sanctorum prohibuerit, ne quis affirmantem aut negantem partem haereticam esse censeat: ea tamen sententia, quae asserit, sanctissimam illam Virginem ab omni originalis peccati labe fuisse prorsus immunem, adeo unanimi Doctorum catholicorum zelo propugnatur, ut Paulus V. Pontifex Maximus decreto suo prohibuerit, ne quis in concionibus, lectionibus, aut quibuscunque actibus publicis contrarium audeat asserere. Quam prohibitionem Gregorius XV. ejus successor ad privata etiam colloquia extendit. Et inter decreta nobilissimae scholae Sorbonicae illud observatu dignum est, quo immaculatam sanctissimae Deiparae conceptionem impugnari a suis prohibuit, imo potius ab illis quacunque data occasione propugnari et stabiliri voluit, et ad illius decreti observationem eos jurejurando peculiari obstrinxit. In quo et suam in tuenda Virginis immaculatae dignitate pietatem ostendit, et omnibus aliis facem praetulit ad id praestandum.

SECTIO III.

Quid sit proprie peccatum originale.

1. Obscura et difficilis est haec quaestio, siquidem (ut recte dixit S. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 22.) *nihil est peccato originali ad praedicandum notius*

nihil ad intelligendum secretius. Et certe antiquorum Patrum vestigiis inhaerere melius fuisset, qui (ut refert idem S. Doctor lib. 3. de peccat. meritis et remissione cap. 6.) simpliciter credebant, Adami posteros peccatum vere incurrere, et esse natura filios irae, ut loquitur Apostolus, nec ulterius, quid esset illud peccatum originale, inquirebant. Verum cum hujus temporis Haeretici super hac re varia dogmata prava et erronea protulerint, multum interest, in hac quaestione saltem agnoscere, quid a veritate catholica sit alienum, ac proinde quid repudiandum, ut postea, quid tuto teneri possit, facilius innotescat.

Duae sunt igitur praecipuae Haereticorum hujus temporis super hac quaestione sententiae, quae breviter hic a nobis refutandae sunt.

Prima est Matthiae Illyrici, qui in variis libellis a se editis asseruit, vel potius somniavit, originale peccatum esse substantiam quandam a daemone factam, quae sit ipsius daemonis viva et essentialis imago, quae per peccatum primi hominis rationali animae cujusque posterorum ejus ita impressa sit, ut illam totam substantialiter corruperit, et in imaginem diaboli transformaverit.

Refellitur hic error in primis ex eo, quod peccatum non est substantia, sed potius privatio et defectus, ut supponimus ex tractatu de peccatis. Deinde ex eo, quod dicitur Genes 1. *Vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona.* Capite autem 1. S. Joan. dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Cum igitur omne id, quod aliquam existentiam realem habet, a Deo factum sit, et quidquid a Deo factum est, valde bonum sit, hinc manifeste sequitur, peccatum, quod est essentialiter malum, non posse esse aliquid, quod existentiam realem habeat, nec proinde esse substantialem aliquam diaboli imaginem.

2. Secunda sententia est Lutheri art. 2. de concupiscentia remanente in baptizatis, et Calvini libro 2. Instit. cap. 1. §. 8. qui asserunt, peccatum originale nihil aliud esse, quam concupiscentiam, seu inordinationem potentiarum inferiorum animae, quam vocant haereditariam naturae nostrae corruptionem, seu pravitatem, quae reos nos facit damnationis.

Refellitur hic error 1. authoritate Scripturae, Rom. 8. *Nihil ergo damnationis iis, qui sunt in Christo Jesu,* per

Baptismum scilicet, ut explicat Concilium Tridentinum sess. 5. cap. 5. Atqui in baptizatis concupiscentia et inordinatio illa inferioris appetitus, juxta illud Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae*. Et ad Galat. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum*. Ergo etc. Et in Epist. canonica S. Jacobi cap. 1. *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*, quem locum explicans S. Augustinus lib. 6. cap. 15. adversus Julianum: *Profecto,* inquit, *in his verbis partus a pariente discernitur: pariens est concupiscentia, partus peccatum; sed concupiscentia non parit, nisi conceperit, non concipit, nisi illexerit, hoc est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum*. Ex quibus verbis Apostoli sic explicatis patet, concupiscentiam non esse peccatum, sed causam peccati, ut in tractatu de peccatis fusius dicetur.

Refellitur 2. authoritate Concilii Tridentini sess. 5. can. 5. *Si quis per Jesu Christi gratiam, quae in Baptismate confertur, reatum peccati originalis remitti negat, aut asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, anathema sit etc. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit. Quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Jesu Christi gratiam repugnantibus non valet, quin imo, qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse, peccatum appellari, quod vere et proprie peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.*

Refellitur 3. authoritate SS. Patrum. S. Joannes Chrysostomus hom. 13. in Epist. ad Rom. *Ipsae*, inquit, *passiones in se peccatum non sunt, effraenata vero ipsarum immoderantia peccatum operata est.* S. Augustinus lib. 1. de Nuptiis et Concupiscentia c. 23. *Concupiscentia*, inquit, *in renatis jam non est peccatum, si ei ad illicita opera non consentitur.* Et lib. 6. contr. Julianum cap. 7. *Percipitur in Baptismo perfecta novitas et perfecta sanitas ab iis malis nostris, quibus eramus rei, non ab iis, cum quibus confligendum est, ne simus rei.*

3. His igitur erroribus refutatis, restat, ut breviter videamus, quid de proposita quaestione sentiendum sit, et quid proprie sit peccatum originale.

Omissis autem variis Theologorum sententiis (quas hic referre instituti nostri non est) omnium probabilissima esse videtur ea, quae asserit, peccatum originale formaliter nihil aliud esse, quam privationem ipsius justitiae originalis, quatenus per illam hominis anima sanctificabatur et perfecte Deo subjiciebatur; non vero quatenus pars inferior animae perfecte subdita per ipsam reddebatur superiori, corpusque a corruptione omni ac laesione eximebatur. Ita S. Thomas 1. 2. quaest. 82.

Ratio est, quia peccatum originale in eo formaliter consistit, quod per Baptismi Sacramentum tollitur. Atqui per illud tollitur privatio illa justitiae originalis superius explicata, cum per illud gratia infundatur, quae animam sanctificat, eamque habitualiter perfecte Deo subjicit, tum per se, tum per alios habitus supernaturales, quos secum in illam invehit; non tollitur autem per Baptismum inordinatio appetitus inferioris, sicut nec subjectio ad mortem, et alia hujus vitae incommoda. Ergo in illa sola justitiae originalis privatione superius explicata consistit peccatum originale.

4. Quaeres 1. quomodo haec privatio justitiae originalis veram et propriam in Adae posteris peccati rationem habeat.

Respondetur, id provenire ex eo, quod inerat illis obligatio ac debitum nascendi cum illa justitia originali, prout animam sanctificabat, et perfecte Deo subdebat, idque virtute praecepti divinitus ipsi Adamo impositi, tanquam totius generis humani capiti, quo obligabatur, non tantum sibi justitiam illam et sanctitatem obedientia sua servare, sed etiam in posteros suos transmittere. Unde S. Anselmus lib. de conceptu Virginali cap. 26. *Hoc peccatum*, inquit, *quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui, factam per inobedientiam Adae justitiae debitae nuditatem, per quam omnes sunt filii irae.*

Quaeres 2. unde constet, praeceptum illud obedientiae datum fuisse Adamo, ut principi et capiti totius generis humani, non vero ut privatae personae.

Respondetur, id constare ex iis Scripturae locis, in quibus dicitur, omnes Adami posteros in ipso per ejus inobedientiam peccasse, per illamque peccatores fuisse constitutos, ut Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, in quo omnes peccaverunt.* Et rursus ibidem:

Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Neque enim melius explicari potest, quomodo id factum fuerit, quam quia praeceptum illud Adamo impositum sit, ut principi et capiti totius humani generis, in cujus sic spectati voluntate omnes omnium ejus posterorum voluntates, quodammodo continebantur, non secus ac subditorum voluntates in principis voluntate et motus omnes membrorum voluntarii in ipsa animae voluntate.

5. Quaeres 3. cur Deus voluerit Adamo, ut capiti totius humani generis, non vero tantum ut privatae personae, illud obedientiae praeceptum imponere, quod tamen praevidebat ab ipso esse infringendum.

Respondetur, non esse nostrum, id curiosius investigare, sed satius esse, humiliter agnoscere et confiteri, id justissimo, licet occultissimo Dei judicio factum esse, ut ingenue fatetur S. Augustinus in libris contra Julianum, et S. Bernardus serm. 1. de Dom. 1. post Epiphanium. Unde Apostolus postquam dixit Rom. 11. quod *conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur,* exclamat: *quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini?*

Quaeres 4. quomodo fieri possit, ut anima cujusque hominis peccatum illud originale ab Adamo contrahat, cum ab illo non oriatur per generationem, sed ad Deo immediate creetur, et corpori infundatur.

Respondetur, peccatum illud contrahi, quatenus anima rationalis a Deo creata unitur corpori, quod ab Adamo per generationem ordinariam derivatur, et per hanc unionem fit pars hominis ab Adamo ortum habentis, debentis primo suae generationis instanti habere sanctitatem et justitiam in ea sui parte, quae illius habendae capax est; quam cum non habeat primo illo momento, invenitur proinde privatus justitia ac sanctitate debita, et ex consequenti inquinatus originali peccato, quod (ut dictum est) in illius justitiae ac sanctitatis privatione formaliter consistit. Quod si cui haec solutio plene non satisfacit in hac quaestione, quae vel ipsi S. Augustino difficillima semper visa est, audiat ipsum sanctum Doctorem Epist. 29. ad S. Hieronymum, ubi dicit, *sufficere nobis debere, ut sciamus modum, quo ab originali peccato liberari possumus, etiamsi nesciamus modum, quo in illud inciderimus.*

SECTIO IV.

Quinam sint effectus peccati originalis in hac vita.

1. Cum (ut supra dictum est) originale peccatum consistat formaliter in privatione sanctitatis et gratiae, quae per justitiam originalem homini collata fuisset, sequitur, privationem omnium aliorum donorum, quae justitia originalis in se complectebatur (ut capite praecedenti, sectione 3. diximus), esse effectum ipsius peccati originalis. Ex hac privatione autem secuta est ipsius naturae humanae debilitatio, et in deterius commutatio, ac corruptio, de qua loquitur Concilium Arausicanum 2. can. 1. et Tridentinum sessione 5. can. 1. ubi dicitur, *totum Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse.*

Hunc vero peccati effectum plenius explicans S. Thomas 1. 2. q. 85. art. 1. dicit, per peccatum originale Hominem fuisse spoliatum gratuitis, et vulneratum in naturalibus. Et art. 3. enumerat quatuor vulnera animae potentiis per peccatum originale inflicta, scilicet in intellectu ignorantiam, in voluntate malitiam, in irascibili infirmitatem, et in concupiscibili concupiscentiam, seu habitualem illam inclinationem vel proclivitatem ad bonum sensibile, rectae rationi repugnantem, quae alio nomine communiter fomes peccati dicitur.

Porro haec naturae humanae per peccatum originale vulneratio ac corruptio non ita intelligenda est (ut recte docent Philippus Gamachaeus in 1. 2. qu. 85. cap. 1. Nicolaus Isambertus ad 1. 2. qu. 83. disp. 6. art. 1. et alii Doctores communiter), quod per peccatum originale natura humana corrupta sit, aut quod ulla ejus propria et intrinseca perfectio deperierit, ut dicunt Haeretici asserentes, liberum arbitrium fuisse in Homine extinctum, id est per peccatum originale sublatam fuisse et destructam voluntatis humanae indifferentiam ad opposita, in qua ejus naturalis libertas proprie consistit. Calvinus enim lib. 2. Instit. cap. 2. ideo tantum negat, liberum Hominis arbitrium post peccatum, quod Homo post illud liberam non habeat boni vel mali electionem: ac quidquid bene vel male operatur, illud necessario, quamvis non coacte, sed sponte operetur.

Quia in Hominibus aeque ac in Angelis post peccatum naturalia omnia integra remanserunt, ut ex S. Dionysio cap. 4. de divin. Nom. docet S. Thomas p. 1. q. 95. a. 1. et cum eo communiter omnes Theologi.

2. Sed ideo dicitur natura humana per peccatum corrupta, quia per illud privata est justitia et sanctitate originali, quae ipsi, tanquam forma quaedam supernaturalis, inerat, qua perficiebatur in ordine ad Deum; omnis enim destructio formae est quaedam subjecti, cui inest, et per quam illud perficitur, corruptio.

Dicitur etiam vulnerata ob imperfectiones, quae privationem illam justitiae originalis consecutae sunt. Quae quidem imperfectiones vulnera dicuntur, non quod Homo in puris naturalibus constitutus iis obnoxius non fuisset, sed quia tunc non habuissent rationem poenae, nec ex aliquo reatu ortum habuissent, sed ex conditione ipsius naturae.

Quare in purae naturae statu dicerentur defectus; in statu vero naturae lapsae dicuntur vulnera, quia supposito peccato jam habent poenae ac vindictae rationem.

Unde quando S. Augustinus lib. 3. de libero Arbitrio, c. 18. dicit, *concupiscentiam non esse naturam Hominis instituti, sed poenam damnati:* sensus est, Hominem in prima sui institutione, in qua creatus est a Deo sanctus et rectus, non habuisse hanc imperfectionem, sed quod per peccatum illam contraxit; ibi enim non loquitur S. Augustinus de Creatione et Constitutione Hominis in statu purae naturae, sed in statu justitiae originalis, ut ex ejus contextu manifestum est.

Dices, si defectus illi essent Homini naturales, sequeretur, malitiam voluntatis esse quoque illi naturalem, quod tamen falsum esse videtur.

Respondetur, malitiam duplici modo sumi posse: 1. pro vitioso aliquo habitu sive actu; in qua significatione sumitur a S. Thoma 1. 2. quaest. 78. art. 1. ad 3. et eo sensu non est illa Homini naturalis 2. pro defectu et privatione bonitatis alicujus, quae in justitia originali reperiebatur, et per quam voluntas Hominis speciali modo ad Deum ordinabatur; et eo sensu malitia illa dici potest Homini naturalis: quia scilicet illa bonitas et rectitudo non erat ejus naturae debita, sed ex gratuita Dei beneficentia procedebat, ut praecedenti capite dictum est.

Observandum est autem, quod licet defectus illi, qui ab originali peccato causantur, sint Homini naturales, esse nihilominus verum, illos tum per actualia peccata, tum per vitiosos habitus, qui per peccata illa contrahuntur, maxime augeri: unde fit, ut homo per peccata illa actualia, quae committit, et per vitiosos habitus, quos ratione illorum contrahit, longe majorem obscurationem in intellectu et malitiam in voluntate, atque adeo longe acriores stimulos concupiscentiae et majorem ad illos reprimendos debilitatem experiatur, quam alioquin naturaliter haberet, si nulla actualia peccata commisisset, aut nullos habitus vitiosos contraxisset.

Jam quod spectat ad corpus, breviter dicendum est, dolores omnes et poenas, nec non innumera morborum genera, quibus homines in hac vita subjacent, ac denique mortem ipsam esse peccati originalis effectus.

Hoc manifeste constat ex Scriptura. Gen. 1. *Quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Et cap. 3. *Multiplicabo aerumnas tuas etc.. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Et Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Unde S. Augustinus de Verbis Domini serm. 21. cap. 1. *Quis nescit, quia peccati poena est, necesse esse ut moriamur? Quod gravius est, quando nescimus. Poena certa est, hora incerta.*

SECTIO V.

Quinam sint effectus peccati originalis in futura vita.

1. Quaestionis hujus praecipua difficultas est de parvulis sine Baptismo ex hac vita decedentibus, ac proinde in originali peccato morientibus, an scilicet ratione illius peccati originalis, cum quo solo decedunt, poena aliqua afficiantur, et quaenam illa sit. Pro cujus resolutione

Dicendum est, parvulos cum originali peccato ex hac vita decedentes nunquam perventuros esse ad fruitionem gloriae coelestis, sed ea in aeternum esse privandos.

Huic veritati, quae de Fide est, opponitur error Pelagianorum, qui (ut refert S. Augustinus lib. de Haeres. cap. 88.) pueris, etiamsi non baptizarentur, aeternam et beatam vitam promittebant. Ad quem errorem proxime

accedere videtur. Hieronymus. Savanarola lib. de Triumpho Crucis, ubi dicit, infantes in peccato originali morientes futuros post ultimum judicium beatos naturali beatitudine, et in quodam velut paradiso terrestri perpetuo feliciterque victuros, plenos sapientia et virtutibus, Deum toto corde diligentes, imo et Angelorum consortio et revelationibus saepe fruentes.

Refellitur hic error, et nostrae Fidei veritas probatur 1. ex Scriptura. Rom. 5. ubi dicit, *unius delictum esse in omnes Homines in condemnationem.* Ergo ex illius mente rei sunt damnationis, quicunque illo originali delicto implicantur. Et S. Joan. 3. dicitur, quod, *qui incredulus est Filio, non videbit vitam;* parvuli autem cum peccato originali decedentes, neque actu, neque habitu credunt in Christum.

Probatur 2. quia, si verum esset, parvulos in peccato originali decedentes fruituros esse beatitudine illa supra memorata, sequeretur, illos melioris esse conditionis, quia peccaverunt in Adamo, quam si in puris naturalibus decessissent; neque enim tanta felicitas deberetur infantibus in statu purae naturae decedentibus: unde consequens foret, illos praemium ex peccato Adami esse consecuturos; quod est manifeste contra Scripturam.

2. Cum igitur certum sit, infantes cum orginali peccato decedentes gloria et beatitudine in aeternum privandos esse, ac proinde subituros aeternam damnationem, quatenus in illa privatione consistit: controversum est inter Theologos, an in illo statu privationis et damnationis aliquibus poenis afficiantur. De qua re tres esse inter illos sententias refert Bellarminus tom. 4. lib. 6. de Amissione gratiae, cap. 1.

Prima est eorum, qui existimant, parvulos propter solum originale peccatum, cum quo decesserunt, poena ignis in aeternum esse cruciandos. Ubi monet idem Bellarminus, Haereticos nostri temporis, qui sententiis extremis maxime delectantur, hanc ideo libenter sententiam amplecti.

Secunda est eorum, qui parvulos quidem de ignis cruciatu liberant, sed tamen asserunt, eos interno quodam dolore propter amissionem coelestis beatitudinis affici.

Tertia denique sententia est eorum, qui asserunt, parvulos cum solo originali peccato decedentes ita ob illud damnari ac visione Dei et coelestis gloriae fruitione privari,

ut tamen nullum inde dolorem, neque internum neque externum patiantur.

3. Haec tertia sententia, ut aliis duabus mitior, sic etiam probabilior videtur, maxime propter authoritatem S. Gregorii Nazianzeni orat. de Baptismo, ubi loquens de parvulis sine Baptismo decedentibus: *Existimo*, inquit, *illos neque gloria donandos, neque poena mulctandos esse, ut qui Baptismi quidem characterem non habeant, sed improbitate quoque non laborent, verum et ipsi damnum potius passi fuerint, quam injuriam fecerint.*

Huic S. Patri subscribunt S. Thomas quaest. 5. de Malo art. 1. 2 et 3. Et S. Bonaventura in 3. sent. dist. 33. quibus in locis varias afferunt rationes, ob quas recte dici potest, parvulos illos dolorem nullum ex amissione beatitudinis percepturos, quia scilicet ignorabunt omnino, se illam amisisse, cum id scire nisi per Fidem non possint, Fidem autem nunquam habuerint, nec illo statu habituri sint; vel quia, quamvis agnoscant, se illam beatitudinem amisisse, tamen agnoscent etiam simul, se aliorum damnatorum poenas evasisse: quae posterior cognitio tale gaudium in illis causabit, ut dolorem omnem, quem ex priori concipere possent, auferat, et sic in quodam statu medio inter gaudium et dolorem ipsos perpetuo detineat; vel denique quia, quamvis videant, se a gloria exclusos, simul etiam intelligent, nullam se unquam proportionem ad illam habuisse, cum nec usum liberi arbitrii, nec ullum gratiae supernaturalis auxilium unquam habuerint: unde fiet, ut nulla inde tristitia afficiantur; sicut non tristantur infimae conditionis homines, quod ad regnum aliquod vel imperium non pervenerint, quamvis se regia aut imperatoria dignitate carere videant, nec ad illam unquam se perventuros sperent.

4. Objicies, S. Augustinum serm. 14. de verbis Apostoli, et S. Fulgentium lib. de Fide ad Petrum cap. 26. dicere, parvulos non baptizatos in ignem aeternum ituros.

Respondetur, ignis aeterni nomine duo posse intelligi: 1. locum inferni, in quo est ignis aeternus; 2. poenam sensibilem, quae ab illo igne infligitur. Et juxta priorem sensum Patres illos intelligendos esse, ita ut velint solum parvulos illos ad aliquam inferni partem descensuros, ibique perpetuo moraturos, ut et communiter Doctores docent;

ubi tamen aliqua animi et corporis pace et quiete perfruentur, ita ut semper verum sit, nullam illos poenam sensibilem externam aut internam subituros esse.

* Unde et ipse D. Augustinus lib. 3. de libero Arbitrio c. 43. agens contra Manichaeos negantes peccatum originale, et quaerentes, quid infanti fieret, qui non percepto Baptismo mortuus esset, sic loquitur: *Non enim metuendum est, ne vita potuerit esse media inter recte factum et peccatum, et sententia judicis media esse non possit inter praemium atque supplicium.*

TRACTATUS V.

De generis humani reparatione per divini Verbi incarnationem.

Post considerationem lapsus primi hominis ac ruinae totius generis humani videndum est nunc, qua ratione *Deus, qui dives est in misericordia* (ut ait Apostolus Ephes. 2.) *propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo etc. ut ostenderet in saeculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae.* Cum igitur praecipuus hujus mysterii fructus ad nos ex ejus cognitione et Fide derivetur, atque, ut ipse hominum salvator Christus Dominus Patrem suum coelestem alloquens dixit S. Joan. 17. *Haec sit vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum:* ea de causa in hoc tractatu praecipuas veritates ad illius mysterii Fidem pertinentes peculiari studio collegimus, ut, qui voluerint, prae oculis habere possint, non tantum quid de illo tanquam certum credere, quidque tanquam erroneum abjicere debeant; sed etiam quibus terminis et loquendi modis sapientiam illam in mysterio absconditam aliis revelare et explicare apte et convenienter possint.

CAPUT I.

De veritate mysterii incarnationis.

SECTIO I.

Quid nomine incarnationis Verbi divini intelligendum sit.

1. Per incarnationem divini Verbi nihil aliud intelligunt S. Patres et Doctores (ut ex infra dicendis constabit) quam duplicis in Christo naturae, divinae scilicet ac humanae conjunctionem, vel (ut brevius loquamur) verbi divini cum carne humana unionem: ita ut in illa duarum naturarum unione, diviná quidem natura per propriam hypostasin ipsius Verbi divini subsistat; humana vero natura non per propriam (ut fit in aliis hominibus), sed per alienam, nempe divinam, terminetur. Unde unio haec appellatur hypostatica, seu personalis, eo quod duae admodum dispares naturae, divina scilicet et humana, in una eademque hypostasi, seu persona divina uniantur et subsistant, non confusione unius in alteram, sed (ut loquitur S. Athanasius in Symbolo) assumptione humanitatis in Deum.

Quare in isto incarnationis vocabulo per nomen carnis non ea sola humanae naturae pars significatur, quae vocatur corpus, sed ipsa tota natura humana, ex carne seu corpore organico et anima rationali constans; qua in significatione frequenter in sacris Scripturis sumptum reperitur. Gen. 6. *Omnis caro corruperat viam suam.* S. Luc. 3. *Videbit omnis caro salutare Dei.*

2. Quamvis autem mysterium istud variis nominibus et vocabulis apud SS. Patres expressum reperiatur, et aliquando dicatur, *divini Verbi corporatio*, ut a S. Hilario in prologo super Psalmos, aliquando *contemperatio divinitatis cum humanitate*, ut a S. Gregorio Nysseno orat. catechistica c. 11. aliquando *inhumanatio*, *oeconomia etc.* ut a S. Damasceno lib. 1. de Fide c. 13. et aliis: usus tamen communiter invaluit, ut incarnationis vocabulum, tanquam omnium aptissimum ad illud significandum, caeteris omnibus praeferretur; unde antiquissimi Ecclesiae Patres illo us

sunt, ut S. Cyprianus lib. 2. contra Judaeos, S. Ambrosius in cap. 2. S. Lucae, S. Hieronymus in cap. 1. S. Marci, S. Augustinus lib. 10. de Civit. Dei cap. 24. et plures alii. Qui videntur illud desumpsisse ex eo loquendi modo, quo S. Joannes cap. 1. mysterium istud expressit dicens: *Et Verbum caro factum est.* Et certe vocabulum istud incarnationis omnium optime ineffabilem Dei erga nos caritatem exprimere videtur, qui propter nos viles et abjectos homunciones eo usque majestatem suam demittere dignatus est, ut (sicut dicit Apostolus Hebr. 1.) carni communicaverit et sanguini, illudque nobiscum commune habere voluerit, quod cum vilissimis et abjectissimis animalculis nobis commune est.

SECTIO II.

Quomodo hujus mysterii veritas contra Ethnicos probari possit.

1. Cum (ut Apostolorum princeps dixit epist. 1. cap. 3.) debeamus semper esse *parati ad satisfactionem, omni poscenti nos rationem de ea, quae in nobis est, spe*, possintque variae occurrere occasiones, in quibus necessitas aliqua, vel saltem utilitas audientium, id a nobis exigere videatur: idcirco, quod alii fusius, nos hic breviter et quantum compendii ratio ferre potest, exequemur, ostendemusque, quibus argumentis contra ipsos Ethnicos et Paganos hoc dominicae incarnationis mysterium demonstrari possit. Ad illius autem veritatem demonstrandam duo praesertim hic nobis probanda sunt: 1. quod unio illa naturae divinae cum humana sit possibilis, 2. quod re ipsa in persona Christi facta sit.

Quod ad primum spectat, hoc argumento uti possumus: Illud recta ratione naturali et prudentum arbitrio possibile merito judicatur, quod nullis argumentis contrariis potest sufficienter refelli, nec absurdum aut impossibile demonstrari. Atqui incarnatio Verbi divini est ejusmodi: ergo merito possibilis aestimari debet. Major propositio hujus argumenti constat ex eo, quod natura ipsa docet, viros prudentes nihil debere sine recta ratione affirmare aut negare: ergo nec aliquid impossibile asserere, quando argumenta contraria probabiliter solvunt. Minoris vero propo-

sitiónis veritas constabit ex solutione argumentorum, quae in contrarium afferri possunt, quorum praecipua sunt haec, quae sequuntur.

Primum est, indignum videri Deo, ut dicatur passus, crucifixus, mortuus etc.

Respondetur, in Christo Domino duas fuisse naturas, divinam et humanam: divinam quidem omnis interitus et mutationis expertem semper fuisse; non esse autem indignum Deo, imo ejus caritate et misericordia infinita dignissimum, ut secundum naturam humanam, quam assumpsit, pati et mori voluerit iis de causis, quibus passum et mortuum esse credimus.

2. Secundum est, Deum non posse naturam humanam assumere, quin mutetur; hoc enim posito aliter se haberet quam antea: nempe esset verus homo, cum antea non fuisset.

Respondetur, mutationem illam totam se tenere ex parte naturae assumptae, non vero personae assumentis, quae in isto naturae humanae accessu nullo modo immutatur, cum natura humana, neque ut aliquid essentiale, neque ut aliquid accidentale divinae illi personae accesserit, nihilque reale in ipsam agere aut influere possit. Confirmatur haec responsio ex eo, quod Deus per incarnationem non acquirit aut amittit ullam perfectionem sibi intrinsecam; quamvis enim fiat homo, humanitas non fit intrinseca ejus divinitati, sed solum illi unitur sine ulla intrinseca ipsius Dei mutatione. Unde quamvis ex eo, quod dicitur, Deum factum esse hominem, recte colligatur, mutationem aliquam esse factam, non tamen necesse est, factam esse in Deo, sed sufficit, quod facta sit in humanitate.

3. Tertium est, ea, quae inter se nullam habent proportionem, non posse invicem uniri, ita ut ex eis fiat unica substantia; inter Deum vero et naturam creatam, cum infinite inter se distent, nullam posse proportionem reperiri.

Respondetur, duplicem esse proportionem: unam geometricam, per quam dicimus, rem aliquam esse altera duplo, quadruplo vel centuplo majorem vel minorem; aliam vero, quae dicitur habitudinis seu ordinis alicujus inter unum aut alterum, qualis est inter potentiam et objectum, inter causam et effectum. Quamvis autem inter Deum et naturam creatam nulla geometrica proportio sit aut esse possit, est tamen proportio habitudinis. Nam

persona divina et natura humana sunt per se tales, ut haec ab illa possit assumi, et tanquam a termino et ultimo suo complemento pendere, et hanc illa possit sustentare ac terminare.

Quartum est, Christum Deum et hominem fore tantum per accidens, et non per se; illud enim dicitur a Philosophis ens per accidens, quod fit ex duobus entibus completis et actu existentibus. Atqui natura divina et humana in Christo sunt duo entia existentia et completa.

Respondetur, verum esse, ex duobus entibus in actu, quorum utrumlibet sit in suo genere perfecte completum et terminatum, non posse fieri unum per se. At vero natura humana singularis, qua ratione est assumpta a Verbo, non est proprie ens in actu completo, siquidem est in potentia ad personalitatem, tanquam ad terminum substantialem. Quare ex illa personalitate Verbi constare potest unum ens per se, id est, una substantia ultimo completa, seu persona.

Jam quod spectat ad secundum, variis argumentis probari potest, peractum esse incarnationis mysterium, ac illa, quae de Christo Domino credenda proponuntur, esse Fide dignissima. Aliquot hic magis popularia proponemus.

4. Primum sumi potest ex Christi miraculis, quorum testis est orbis universus, quaeque extant non solum in Evangeliis, quibus Fidem non adhibent Ethnici, sed etiam in propriis ipsorum historiis. Ejusmodi fuit silentium falsorum Deorum oraculis, Christo adveniente, impositum: cujus mentio fit apud Plutarchum et alios. Item eclipsis illa stupenda, quae praeter omnem naturae ordinem in morte Christi accidit, cujus meminit Phlegon Chronologus ethnicus, Adriani imperatoris libertus lib. 13. de Temporibus, ut refert Origenes lib. 2. contr. Celsum, et Eusebius in Chronico, illiusque etiam in archivis Romanorum factam fuisse mentionem, asserit Tertullianus in apologet. adversus Gentes. Iisdem miraculis addi possunt prodigia, quae nostro etiam tempore fiunt ad invocationem nominis Christi, variis in locis, circa aegrotos et debiles, praesertimque circa energumenos. Quae omnia, cum ipsius naturae vires longe superent, a solo Deo fieri potuisse, manifestum est: atqui Deus non potest falsum approbare. Cum igitur haec miracula ad testandam Christi divinitatem eorumque omnium,

quae de illo credimus veritatem, facta sint, sequitur, illa omnia esse verissima ac Fide dignissima.

Secundum argumentum duci potest ex modo, quo totius mundi ad Christi Fidem conversio facta est. Haec enim non est facta vi aut armis, nec per sapientes aut potentes saeculi, sed per duodecim piscatores, philosophiae ac litterarum humaniorum imperitos, idque non blanditiis, aut honoribus propositis, imo potius suppliciis et carceribus; quin etiam suadendo relinquere amicos, parentes, consanguineos, calcare voluptates, colere humilitatem, castitatem, paupertatem, pati illatas injurias, inimicis benefacere, peccata omnia devitare, sicut et Plinius author ethnicus testatur lib. 10. epist. 97. ad Trajanum imperatorem. Hoc enim re vera omnem industriam prorsus exsuperat, soliusque divinae proprium est, talibus mediis, tam arduis, imo contrariis et paradoxis, non unam solum civitatem aut gentem, sed totum mundum ad Christi Fidem adduxisse, nec solos pauperes, sed etiam divites, imperatores, nec solos idiotas, sed philosophos et sapientes: idque tam brevi tempore; neque tantum ad Fidem Christi adduxisse, sed etiam ad martyrium pro ipso tolerandum animasse.

5. Tertium argumentum duci potest ex iis, quae a Christo praedicta sunt et praenunciata, ut Hierosolymitanae urbis vastatio, templi destructio, Judaeorum dispersio et captivitas, ac innumerae calamitates, quibus a Christi morte attriti sunt; Evangelii per universum orbem praedicatio, Ecclesiae catholicae contra omnes tyrannorum persecutiones et Haereticorum machinationes victoria et triumphus, et alia multa similia, quae partim adimpleta esse cognoscimus, partim etiamnum adhuc hoc tempore adimpleri cernimus. Quae omnia tam clare et distincte praenunciata, tam certo et manifeste adimpleta, non ab alio, quam ab ipso Deo praesciri et praenunciari potuerunt.

Quartum denique argumentum desumi potest tum ex infinito prope martyrum numero omnis aetatis, sexus, conditionis, inter quos plurimi sapientia et ingenii praestantia fuerunt celeberrimi, ut eorum scripta testantur; qui tamen omnes pro Fidei Christi confessione mortem constantissime subierunt: tum etiam ex puritate et sanctitate doctrinae ipsius Christi, quae vel ex se sola videtur sufficere ad convincendos, imo et persuadendos animos, illius authorem alium non esse, quam Deum omnis sanctitatis fontem,

ac proinde vera esse omnia, quae in ejus doctrina continentur.

SECTIO III.

Quomodo ejusdem mysterii veritas probari possit contra Judaeos.

1. Cum Judaei veteris testamenti Scripturas admittant, ex ipsarum authoritate contra illos hujus mysterii veritas probanda est. Quod ut distinctius ac melius fiat, duo praesertim hic a nobis demonstranda sunt. Primum est, Messiam in lege promissum non esse purum hominem, sed verum et naturalem Dei Filium, atque adeo verum Deum. Secundum est, Messiam illum jam venisse, et opus humanae redemptionis peregisse.

Quod spectat ad primum, ex innumeris prope Scripturae testimoniis, quibus divinitas Messiae seu Christi in lege promissi probari potest, duo tantum hic seligemus.

Primum desumitur ex his Ps. 109. verbis, quibus ipsemet Christus ad id probandum usus est: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dexteris meis.* Etenim Dominus ille, cui dicitur: *sede a dexteris meis*, est ipse Messias in lege promissus, ut sentiunt et explicant ipsimet Rabbini Judaeorum, quos refert et citat Galatinus lib. 3. de Arcanis, cap. 5. et lib. 8. cap. 24. Atqui idem ille Dominus est etiam verus Deus; alias nec deberet nec posset sedere ad dexteram Dei, quod est aequalitatis cum ipso symbolum. Nec etiam dici posset, *ex utero*, id est ex substantia Dei, *ante Luciferum*, id est ab aeterno genitus, quod nulli puro homini convenire potest.

Secundum testimonium petitur ex his verbis Isai. cap. 9. *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus Deus fortis etc.* quibus verbis (quae de Messia intelligunt ipsi Judaei, ut notat idem Galatinus lib. 3. de Arcanis, c. 18 et 19.) ejus divinitas manifestissime declaratur.

2. Quod ad 2. attinet, ex pluribus Scripturae testimoniis, quibus Messiam in lege promissum jam venisse probari potest, duo tantum proferemus, quae ipsi Judaeorum Rabbini de Messia interpretantur, ut videre est apud eundem Galatinum lib. 4. c. 4. et sequentibus.

Primum desumitur ex Gen. cap. 49. ubi haec verba ab ipso Patriarcha Jacob morti proximo proferuntur: *Non*

auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Hoc est, non deerunt reges, duces, legislatores de tribu Juda, donec veniat Christus. Atqui jampridem videmus nullos amplius reges, nullos duces, nullos legislatores de tribu Juda, imo nec de ulla alia tribu inter Judaeos; sed omnes penitus defecisse, idque ab annis mille sexcentis et amplius, quibus Judaei per orbem vagantur, et aliarum gentium quasi perpetuae servituti mancipati sunt. Constat praeterea (quod etiam maxime observandum est), Christum Dominum natum esse circa illud tempus, quo regia potestas a Judaeis ablata est, cum Herodes alienigena Judaici regni sceptrum invasit.

Secundum testimonium ex Danielis cap. 9. petitur, ubi Angelus Gabriel praedicit Christum post septuaginta hebdomades esse venturum, et a Judaeis occidendum, et exinde civitatem Jerusalem evertendam, et populum Judaeorum dissipandum, et vastitatem ejus ac desolationem duraturam usque in saeculi finem, quae omnia completa esse manifestum est. Hebdomades enim illae intelliguntur non dierum, sed annorum; quod apud Judaeos consuetum fuisse ex Levit. cap. 25. colligitur. Illas autem fuisse completas eo tempore, quo Christus occisus est, fuse probant Scripturae interpretes super illum Danielis locum. Vastitatem autem civitatis et templi, et Judaeorum dissipationem ab illo tempore per tot saecula durasse satis compertum est.

SECTIO IV.

Quomodo eadem veritas possit contra Haereticos propugnari.

1. Inter plurimas haereses, quae incarnationis dominicae veritatem impugnarunt, duae praecipuae extiterunt, ad quas reliquae omnes aliquo modo possunt revocari, ac proinde in quarum refutatione caeterarum falsitas facile poterit agnosci.

Prima fuit Eutychetis, qui asserebat post incarnationem Verbi divini unam tantum in Christo remansisse naturam, eamque factam esse ex divinitate et carne per conversionem ipsius divinitatis in carnem, aut per commixtionem utriusque. Asserebat praeterea, divinitatem Verbi eo modo

dici posse, ac revera fuisse passam, mortuam ac sepultam. Hunc Haereticum ita sensisse, colligitur ex variis epistolis S. Leonis Papae, praesertim vero ex Epist. 9. 10. 52 et 97. Item ex Evagrio lib. 2. Hist. cap. 18.

Catholica Fides duas veritates huic haeresi oppositas profitetur. Prima est, in Christo post incarnationem duas integras, veras et perfectas naturas remansisse, divinam scilicet et humanam, quae sine ulla confusione aut permixtione in persona verbi subsistunt. Secunda est, divinam Christi naturam, neque passam, neque mortuam fuisse, aut dici posse, sed impassibilem et immutabilem semper remansisse.

2. Hae veritates Catholicae probantur, et simul errores oppositi refelluntur 1. ex Scriptura, in qua duae in Christo naturae manifeste distinguuntur pluribus in locis, praesertim cap. 2. Epist. ad Philip. ubi Apostolus distincte declarat, *Christum Jesum, cum in forma Dei esset, formam servi accepisse,* quae verba explicans S. Vigilius Papa lib. 2. contra Eutychetem: *Mirum est,* inquit, *cur timeant quidam dicere duas (Christi) naturas, cum Paulus dicat duas formas.* Deinde evidenter dicitur, Christum non secundum naturam divinam, sed secundum humanam passum esse, in Epist. 1. S. Petri c. 2. *Christus peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum,* et c. 4. *Christo igitur passo in carne.*

Probatur 2. ex Concilio Chalcedonensi generali, quod fuit celebratum contra Eutychetem, in cujus actione 1. anathema profertur in ipsum Eutychetem dicentem, in Christo esse unam naturam ex divina et humana factam. Et actione 5. profitentur Patres Concilii, se credere *Christum Dominum eundem perfectum in deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere etc.*

Probatur 3. ex S. Justino martyre in expositione Fidei: *Filius Dei* (inquit) *cum unus sit, duae in eo naturae sunt: altera, quae divina est, edit miracula; altera, quae humana est, humilia excipit. Qua enim ex parte Deus est, res admirandas operatur; qua vero ex Virgine est homo, crucem, passionem et consimilia voluntate sua naturaliter perfert.* Et ex S. Leone Papa serm. 17. de passione Domini cap. 1. *Manente* (inquit) *in sua proprietate utraque substantia, nec Deus reliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit caro passibilem, quia divinitas, quae erat in dolente, non erat in dolore.*

3. Altera haeresis fuit Nestorii, qui (ut refert Evagrius lib. 1. Hist. c. 2. et seq.) asserebat, beatam Virginem purum hominem peperisse, qui non solum naturam sed et personam humanam haberet: proindeque illam Dei genitricem dici non debere. Addebat autem, personam divinam Verbi unitam postea fuisse filio Mariae, non quidem substantialiter, communicando hypostasin, sed accidentaliter, in quantum scilicet Verbum divinum illi nomen ac dignitatem suam impertivit, ut nimirum Deus ac Dei Filius diceretur et ab omnibus adoraretur. Sicque dicebat, in Christo non solum duas naturas, sed etiam duas personas, eo, quo explicavimus, modo, inter se unitas.

Catholica veritas huic haeresi opposita docet, unam esse tantum in Christo personam, eamque divinam: proindeque Christum Dominum, qui secundum carnem de Virgine natus est, esse verum Deum ac verum hominem, sanctissimamque Virginem vere ac proprie Dei matrem esse, ac dici debere.

Haec veritas sic explicata probatur, et oppositus error simul refellitur 1. ex Scriptura S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* S. Matth. 16. *Tu es Christus, Filius Dei vivi.* S. Joan. 20. *Haec scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus, Filius Dei.*

4. Probatur 2. ex Concilio Ephesino, in quo haeresis illa damnata est, ipseque Nestorius depositus ac in exilium missus, ubi misere interiit, lingua ejus, qua in Christum Dominum ejusque sanctissimam matrem tam impie blasphemaverat, a vermibus penitus corrosa, ut refert Evagrius loco supra citato. Item ex Conc. Constant. 2. can. 5. *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas substantias, seu duas personas, anathema sit.* Et can. 6. *Si quis abusive Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Virginem Mariam, anathema sit.*

Probatur 3. ex S. Leone Papa Epist. 97. ad Leonem Augustum, ubi sic loquitur: *Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo credit genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret divinitatis.* Et ex S. Gregorio Papa lib. 18. Mor. c. 27. *Quamvis* (inquit) *ipse Christus aliud ex Patre, et aliud ex matre: non tamen alius ex Patre, et alius ex matre, sed ipse est aeternus ex Patre, ipse temporalis ex matre; ipse qui*

fecit, ipse qui factus est; ipse author operis, ipse opus authoris, manens unus ex utraque et in utraque natura: nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.

Optime denique Vincentius Lirinensis lib. adversus Haeres. cap. 19. *In Deo,* inquit, *una substantia, sed tres personae; in Christo duae substantiae, sed una persona; in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud; in Salvatore aliud atque aliud; non alius atque alius.*

SECTIO V.

An conveniens fuerit incarnationis mysterium.

1. Proposita quaestio triplici modo potest intelligi. 1. An conveniens fuerit, personam divinam aliquam incarnari. 2. An secundam potius quam alteram. 3. An tali tempore, et non citius, nec tardius. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. convenientissimum fuisse, ut aliqua persona divina incarnaretur, seu naturam humanam hypostatice sibi uniret. Ita S. Thomas part. 3. quaest. 1. art. 1.

Ratio, qua id probat, haec est: unicuique rei conveniens est illud, quod sibi competit secundum propriae naturae rationem; atqui natura Dei est ipsamet essentia bonitatis, ex S. Dionysio cap. 1. de div. Nom. unde quidquid pertinet ad rationem boni, conveniens est Deo; ad rationem autem boni pertinet, ut se aliis communicet, ex eodem S. Dionysio cap. 4. Quare ad rationem summi boni pertinet, quod modo summo se communicet, et id maxime fit per unionem hypostaticam, per quam Deus summo et praestantissimo, quo fieri potest modo, se creaturae humanae communicat, quae per illam communicationem ad tantum dignitatis et excellentiae gradum evecta est, ut (teste Augustino lib. de praedest. Sanctor. c. 15.) *quo altius ascenderet, non haberet.*

Dicendum 2. convenientissimum fuisse, ut persona Filii potius quam Patris ac Spiritus sancti naturam humanam assumeret. Ita S. Thomas quaest. 3. art. 8.

Cujus rei licet praecipua et summa ratio sit, quod ita divinae sapientiae visum fuerit, praeter illam tamen quaedam aliae a SS. Patribus afferuntur: unam aut alteram hic deliberare nobis sufficiet.

2. Prima igitur ea est, quam profert S. Basilius hom. de principio Evangelii S. Joan. et S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 11. quia scilicet maxime decuit, ut illa persona jungeretur naturae humanae, per quam homines, qui in tenebris erroris ac ignorantiae per peccatum jacebant, peculiari quadam ratione illuminarentur ac instruerentur: ea vero persona est Verbum divinum, juxta illud Sap. 1. *Fons sapientiae Verbum Dei in excelsis;* ita enim a Patre coelesti sumus per Verbum suum edocti, ut ait S. Thomas supra, sicut discipulus docetur verbo magistri.

Aliam rationem affert S. Athanasius lib. de Incarn. quia scilicet scopus incarnationis fuit instauratio divinae imaginis, quae per peccatum fuerat in nobis velut obliterata: unde decuit, ut naturae nostrae ille uniretur, qui (ut ait Apost. Coloss. 2. et Hebr. 1.) est *imago Dei invisibilis, splendor Patris et figura substantiae ejus:* ut sic imago illa in nobis quasi impressione sigilli divini repararetur, ut loquitur S. Clemens Alexand. in orat. exhortatoria, ad Gentes.

Dicendum 3. convenientissimum fuisse, ut hoc mysterium non statim ab initio mundi conditi, nec omnino sub finem, sed in medio quasi tempore perageretur.

Non quidem statim ab initio, ut homines diuturnioribus malis conflictati melius agnoscerent naturae suae infirmitatem, majorique affectu divinae gratiae optarent ac quaererent auxilium, et ob diuturnam expectationem pluris aestimarent divinae misericordiae beneficium. Neque etiam conveniens fuit, differri usque ad mundi finem, ne Dei cognitio prorsus in hominibus extingueretur, neve generis humani strages ac ruinae nimium augerentur. Unde consequens est, convenientissimum fuisse tempus illud, quod ad exequendum istud mysterium Deus delegit.

SECTIO VI.

An incarnationis mysterium sit necessarium.

1. Certum est in primis, Verbi divini incarnationem non fuisse ullo modo necessariam, sed prorsus liberam respectu Dei, cum ipsa etiam mundi creatio et quaelibet alia operatio ad extra Deo sit omnino libera.

Certum est deinde, neque etiam supposito lapsu generis

humani fuisse absolute et simpliciter necessarium ad illius reparationem Filium Dei incarnari.

Constat ex eo, quod Scriptura variis in locis generis humani reparationem eo modo, quo facta est, tribuit caritati ac misericordiae divinae. Ad Tit. 3. *Secundum misericordiam salvos nos fecit.* S. Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Beneficium autem ex caritate et misericordia collatum supponit in benefactore conferendi libertatem.

Praeterea SS. Patres docent, potuisse Deum multis aliis modis humanum genus liberare. *Poterat* (inquit S. Athanasius serm. 3. contra Arianos) *sine ullo adventu Christi solummodo loqui Deus et solvere maledictionem.* Et S. Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 10. dicit: *Non alium modum possibilem Deo defuisse, cujus potestati cuncta aequaliter subjacent, sed sanandae nostrae miseriae convenientiorem alium modum non fuisse.*

Quaestio igitur praesupposita intelligenda ex hypothesi, quod Deus non aliter genus humanum reparare voluerit, nisi per condignam pro peccato exhibitam sibi satisfactionem: an scilicet, ea suppositione facta, necessarium fuerit, personam divinam incarnari, ut condignam illam satisfactionem pro peccatis nostris exsolveret; an vero aliquis purus homo, qui non esset Deo hypostatice unitus, id efficere potuerit. Pro cujus resolutione

2. Dicendum est, ad reparationem generis humani per condignam et aequivalentem pro peccatis hominum satisfactionem absolute ac simpliciter necessarium fuisse, personam divinam incarnari.

Hujus assertionis veritas ex duobus principiis pendet, quae hic a nobis probanda sunt.

Primum est, nullum purum hominem, quibuscunque gratiae donis ornatum, potuisse condignam et aequivalentem satisfactionem Deo pro peccatis aliorum hominum exhibere.

Secundum est, Christum Dominum, Deum et hominem, id perficere potuisse, et re ipsa perfecisse.

Quod purus homo id non potuerit, probatur 1. ex his verbis Ps. 48. *Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem suam et pretium redemptionis animae suae;* quae verba explicans S. Basilius in hunc locum sic ait: *Ne igitur fratrem quaere in redemptionem, sed eum, qui excedit*

naturam tuam, neque hominem nudum, sed hominem Deum Jesum Christum, qui solus placationem Deo dare potest pro omnibus nobis.

Probatur 2. ex S. Leone Papa serm. de Nativitate, ubi loquens de Christo: *Nisi*, inquit, *esset Deus, non afferret remedium; nisi esset homo, non praeberet exemplum.* Et S. Augustinus in Enchir. c. 108. *Neque*, inquit, *per ipsum liberaremur mediatorem Christum, nisi esset Deus.* Et S. Fulgentius lib. de Incarn. c. 4. *Nullatenus*, inquit, *humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi unione Verbi Dei.*

Probatur 3. ea ratione, qua utitur S. Anselmus lib. 1. cur Deus homo cap. 21. Et S. Thomas qu. 1. art. 2. ad 2. Quia scilicet in omni peccato mortali reperitur semper offensa et injuria objective infinita, quatenus est contra infinitam Dei bonitatem et excellentiam. At vero omnis satisfactio puri hominis non potest esse nisi finita, quamvis ex gratia Dei procedat; quaelibet enim gratia creaturae collata semper est finita ipsique solum confert dignitatem finitam. Inde sequitur, ex illa nullam actionem procedere posse, quae illatae injuriae et offensae commissae sit aequalis, ac sufficiat ad perfectam et aequivalentem satisfactionem.

Confirmatur ex eo, quod gravitas peccati desumitur ex dignitate et excellentia illius, qui offenditur; quantitas vero et magnitudo satisfactionis ex dignitate personae, quae satisfacit. At in omni peccato mortali is, qui offenditur, semper est infinitus, nempe Deus; in satisfactione autem puri hominis is, qui satisfacit, semper est finitus. Ergo impossibile est, in ejus satisfactione, quantumvis magna, posse reperiri aequalitatem cum offensa in Deum commissa.

3. Jam vero quod Christus Dominus, Deus et homo, potuerit de condigno et aequivalenter pro peccatis hominum satisfacere, et re ipsa satisfecerit, probatur 1. ex duobus locis Apostoli.

Primus locus habetur cap. 10. Epist. ad Hebr. ubi Apostolus conferens Sacerdotes antiquae legis eorumque sacrificia cum Christo ejusque sacrificio in cruce pro nobis oblato sic loquitur: *Et omnis quidem Sacerdos praesto est quotidie ministrans et easdem saepe offerens hostias, quae nunquam possunt auferre peccata: hic autem (Christus scilicet) unam pro peccatis offerens hostiam, una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos.* Quibus verbis Apostolus hoc

discrimen constituit: quod cum illi Sacerdotes sacrificiis illis toties repetitis peccata auferre non possent, Christus id unica sui oblatione perfecerit; quod discrimen nullum esset, si Christi oblatio condigna et aequivalens non fuisset. Si enim tantum ex quadam congruitate remissionem peccatorum nobis Christus impetravit, hoc etiam haud dubie illis antiquis sacrificiis fieri potuit, cum essent actus religionis ex se boni, et divinitus ad Deum placandum instituti.

4. Secundus locus habetur cap. 5. Epist. ad Rom. in qua sic loquitur Apostolus: *Sed non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.* Quibus verbis Apostolus Christi meritum ad salvandum praefert Adami demerito ad perdendum. Cum igitur Adami peccatum tale fuerit, ut per illud juste et condigne universum genus humanum gratia privatum sit, et damnationis aeternae reatum incurrerit, sequitur ex Apostoli mente multo magis, in Christi merito fuisse vim ac virtutem condigne redimendi ac reparandi genus humanum, et perfecte ac aequivalenter pro ejus reatu satisfaciendi.

Probatur 2. ex S. Agapito Papa Epist. 5. ad Anthimum, ubi eandem comparationem inter Christum et Adamum faciens dicit: *Validius fuisse donum libertatis, quam debitum servitutis:* et S. Chrysostomo hom. 10. in cap. 5. Epistolae ad Rom. ubi dicit, Christum pro reatu primi parentis ac totius generis humani satisfecisse; quemadmodum si quis aliquem decem obolos debentem et ob id carcere cum uxore et liberis detentum ab illo carcere liberet, non tantum solvendo decem illos obolos, sed et innumera auri talenta largiendo: unde paulo post subdit, Christum multo plus, quam deberemus, solvisse pro nobis, tantoque plura, quanto guttulam exiguam pelagus excedit immensum, peccataque, pro quibus satisfecit, fuisse *tanquam scintillam, satisfactione, quam exhibuit, tanquam superefuso mari, solutam et extinctam.*

Probatur 3. hac ratione: quia Christi satisfactio fuit simpliciter valoris infiniti: ergo aequivalens et condigna fuit. Quod autem fuerit infiniti valoris, colligitur tum ex infinita dignitate personae satisfacientis, tum ex valore infinito rei in satisfactionem oblatae. Christus enim non aliam hostiam obtulit, quam se ipsum.

5. **Objicies 1. Christus non satisfecit ut Deus, sed solum quatenus homo; atqui ut homo non fuit infinitae dignitatis: ergo non potuit in actiones suas satisfactorias valorem infinitum transfundere.**

Respondetur, Christum satisfecisse in quantum fuit homo Deus, id est in quantum ejus humanitas in persona divina subsistebat, seu per actiones humanitatis in persona divina subsistentis: quae actiones, ut sic, erant infiniti valoris, cum a persona infinite digna procederent.

Objicies 2. Christus Dominus pro remissione peccatorum nobis impetranda Patrem suum oravit: ergo ad aequalitatem pro ipsis non satisfecit; si enim tali modo satisfecisse se cognovisset, frustra pro ipsa remissione Patrem orasset.

Respondetur, Christum Dominum orasse, non ut precibus suis suppleret aliquid, quod satisfactioni suae deesset, sed quia ex ordinatione divina una ex actionibus, quibus Christus nos a peccatis redimere et pro illis satisfacere debebat divinae justitiae, erat oratio; unde Isaiae 53. inter alias actiones, quae a Propheta enumerantur, quibus Christus pro peccatis hominum satisfacere debebat, ponitur oratio, quam Deo Patri obtulit pro transgressoribus: *Ideo dispertiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est: et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.*

SECTIO VII.

An si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset.

1. Sensus quaestionis est, an vi illius decreti, quo statuit Deus, ut Verbum divinum carnem assumeret, quodque per Scripturas sacras nobis innotuit, facta fuisset incarnatio, etsi primus homo non peccasset.

Duae autem sunt super hac re Theologorum sententiae, ambae maxime probabiles, et pietati consentaneae. Utramque hic breviter explicabimus, ut cuique liberum sit (cum nihil super hac re ab Ecclesia definitum fuerit), eam, quae magis arriserit, amplecti.

Prima sententia est eorum, qui negant, Adamo non peccante Filium Dei fuisse incarnandum.

Probatur 1. authoritate Scripturae, quae variis in locis nullum alium finem proponit, cur Filius Dei sit incarnatus, quam generis humani redemptionem. S. Lucae 19. *Venit Filius hominis, quaerere et salvum facere, quod perierat.* S. Joan. 10. *Ego veni in mundum, ut vitam habeant, et abundantius habeant.* 1. ad Timoth. 1. *Christus Jesus venit in hunc mundum, peccatores salvos facere.*

Probatur 2. authoritate SS. Patrum: S. Leonis serm. 3. in Pentecost. *Si homo ad imaginem Dei factus in suae honore naturae mansisset, nec diabolica fraude deceptus a lege sibi posita per concupiscentiam deviasset, creator mundi creatura non fieret.* S. Irenaei lib. 5. adversus Haereses, cap. 14. *Si non haberet caro salvari, nequaquam verbum caro factum esset.* S. Gregorii in lib. 4. Reg. c. 1. *Si Adam non peccasset, redemptorem nostrum carnem subire non oporteret.* S. Augustini serm. 8. de verbis Apostoli: *Si homo non periisset, Dei Filius non venisset.*

2. Secunda sententia est eorum, qui asserunt, Verbi divini incarnationem, tanquam maximum, nobilissimum et perfectissimum divinae sapientiae opus, a Deo intentam ac decretam fuisse ante quamcunque puram creaturam in particulari consideratam, ac proinde ante praevisionem peccati primi hominis, ut determinate futuri, secundum nostrum concipiendi modum.

Probatur 1. ex cap. 8. Prov. *Dominus possedit me in initio viarum suarum,* vel (ut septuaginta Interpretes vertunt) *Dominus creavit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio;* ubi de se loquitur Sapientia incarnata, seu Christus secundum humanitatem, ut docet S. Ambrosius lib. 1. de Fide, cap. 7. et probat ex illa voce *Dominus.* Nam Christus secundum divinitatem non potest Deum appellare Dominum suum, sed Patrem; cum ergo ibi appellet eum Dominum, sequitur, quod de se loquatur secundum humanitatem. Quod etiam docent alii SS. Patres: nam cum Ariani ex hoc loco probare conarentur, Christum esse creaturam, respondebant SS. Patres, locum illum intelligi debere de Christo secundum humanitatem. Ita S. Athanasius serm. 3 et 4. contra Arianos, S. Cyrillus Alex. lib. 4. Thesauri c. 4. 6 et 8. S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. Si ergo Christus secundum humanitatem est initium viarum, id est, operum Dei, cum id non

possit intelligi de ordine temporis, sed de ordine divinae intentionis, et aeternae praedestinationis: hinc sequitur, Christum secundum humanitatem fuisse intentum ante omnes creaturas, atque adeo ante praevisionem peccati primi hominis.

3. Confirmari potest 1. ex eo, quod idem Christus Dominus ab Apostolo ad Coloss. cap. 1. vocatur *primogenitus omnis creaturae*. Loquitur autem de Christo secundum humanitatem, ut exponunt ibi S. Hieronymus et S. Anselmus. Unde S. Cyrillus libro 10. Thesauri cap. 4. dicit, Christum vocari primogenitum, quatenus homo est; unigenitum vero, quatenus Deus est.

Confirmari potest 2. ex his Apostoli verbis 1. Cor. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Quibus verbis Apostolus dicere intendit, quod, si omnes aliae creaturae propter hominem factae sunt, et ex consequenti ipse homo a Deo ante illas est intentus, ut finis illarum, sic ipsi homines omnesque aliae creaturae propter Christum factae sunt, et ex consequenti Christus ipse prior ipsis a Deo intentus est.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. 1. de Nuptiis et Concupisc. cap. 21. ubi dicit, illud, quod de Sacram. Matrimonii habetur apud Apostolum ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia* implendum fuisse in statu innocentiae, si homo in illo perseverasset; unde sequitur secundum illius mentem, etiam Adamo non peccante Christum incarnandum fuisse. In eadem sententia sunt multi alii SS. Patres, ut S. Cyrillus Alex. lib. 5. Thesauri cap. 3 et 13. S. Anselmus lib. 1. *cur Deus homo*, Rupertus lib. de Gloria et Honore Filii hominis, ubi ex professo illud probat. His merito annumerare possumus S. Franciscum Salesium, olim Episcopum Gebennensem, qui in suo Theotimo seu tractatu de divino Amore, lib. 2. cap. 4. eandem sententiam clarissime pro more suo explicat et tuetur, eamque dicit se collegisse ex attenta consideratione Scripturarum ac doctrinae SS. Patrum.

Probatur 3. hac ratione: qui ordinate vult, is post intentum finem, prius vult media propinquiora fini, quam remotiora. At Deus ordinate vult id, quod vult, et ultimus finis, quem intendit, est bonitatis ac gloriae suae manifestatio, propter quam omnia alia extra se vult et

operatur: unde sequitur, quod post hunc finem intentum prius velit media illi propinquiora, quam remotiora. Atqui incarnatio est medium propinquius divinae gloriae, quam humani generis redemptio, estque in se longe excellentius et ad divinam gloriam manifestandam aptius, cum Christus solus, quatenus Deus et homo, multo majorem gloriam Deo reddere possit, quam universi Angeli et homines, qui creati aut redempti fuerunt, imo qui sunt possibiles: ergo Deus prius ipsius Christi incarnationem voluit, quam generis humani redemptionem; ac proinde ipsum Christum non propter homines primo et principaliter, sed potius et homines et Angelos, et quascunque alias creaturas propter ipsum Christum esse voluit.

4. Utraque sententia probabilis est, ut diximus; secunda tamen videtur probabilior, tum ob ea, quae in ejus probationem allata sunt, tum etiam, quia authoritates Scripturae et SS. Patrum, quae in probationem prioris sententiae citatae sunt, facile possunt explicari.

Quod enim spectat ad ea Scripturae loca, in quibus dicitur, Christum venisse ad peccatores salvandos, fatemur, illud esse verissimum. Quamvis enim primo et principaliter, ante cujuslibet peccati praevisionem, a Deo Christi incarnatio intenta fuerit; hoc tamen non obstat, quin, praeviso postea Adami peccato totiusque generis humani lapsu, eadem incarnatio quasi secundario et minus principaliter ad illius restaurationem divinitus ordinata fuerit. Et sic utrumque verum est, et Christum venisse ad salvandos homines, et nihilominus ante quamcunque creaturam a Deo intentum fuisse.

Ad illud autem, quod aliqui SS. Patres dicunt, Adamo non peccante Christum non fuisse venturum, dicendum est, hoc verum esse, si intelligatur, Christum non fuisse venturum eo modo, quo venit, hoc est, in carne passibili; neque ea facturum fuisse aut passurum, quae humanae salutis causa fecit et passus est.

CAPUT II.

De modo, quo peractum est incarnationis mysterium.

SECTIO I.

Quid sit unio hypostatica.

1. Explicatis iis, quae ad veritatem hujus mysterii pertinent, doctrinae ordo postulat, ut videamus, qua ratione illud peractum sit. Cum autem (ut constat ex ante dictis) incarnatio facta fuerit per unionem naturae humanae cum divina, in ipsius verbi persona, videndum est in primis, quid sit illa unio. Quod ut melius intelligatur,

Supponendum est ex Philosophia, subsistentiam seu personalitatem nihil aliud esse, quam modum aliquem realem et substantialem, quo natura rationalis ultimo perficitur et completur, ita ut per se et independenter ab omni alio subsistat et cuivis alteri, ut sic, incommunicabilis existat; et ita ex natura substantiali rationali et subsistentia illa seu personalitate fit una singularis persona. Hoc praesupposito, ut quaestioni propositae satisfiat,

Notandum est, unionem hypostaticam duplici modo sumi posse.

Primo pro actione, qua Deus univit seu conjunxit humanam naturam cum hypostasi seu persona divini Verbi; quo sensu vocari potest unitio; et haec actio seu unitio est a tota sanctissima Trinitate, sicut omnes aliae actiones ad extra, ut definitum est in Concil. Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. et in Concil. Toletano 6. c. 1.

Secundo pro termino proximo et immediato illius actionis, qui quidem secundum probabiliorem Doctorum sententiam non est alius, quam modus quidam, quo humanitas Christi formaliter manet unita cum persona Verbi.

Hic autem modus non est accidentalis, sed substantialis, ut docet S. Thomas q. 2. art. 6. cum sit de intrinseco et essentiali conceptu alicujus substantiae, nempe Christi, prout est quoddam substantiale suppositum, in divina humanaque natura subsistens; unde Martinus I. in Concilio

Lateranensi consultat. 5. can. 8. damnat eum, *qui non confitetur proprie et secundum veritatem, in eodem Christo naturarum substantialem unionem indivise et inconfuse.*

Porro modus ille substantialis unionis, ex duabus unionibus partialibus conflatus est; quarum altera est in corpore, altera in anima Christi; nam et corpus per se unitum est Verbo, similiter et anima eidem Verbo per se unita est. Quod manifeste apparuit in triduo mortis Christi: tunc enim anima fuit a corpore separata, et tamen utrumque seorsum mansit unitum cum Verbo; unde sequitur, quod in utroque reperiatur unio partialis; materialis quidem in corpore, spiritualis autem in anima, cum utriusque conditio id exigat.

Est etiam modus ille unionis relativus, saltem relatione transcendentali, cum dicat essentialem respectum partim ad humanitatem, tanquam ad subjectum, quod modificat, et tanquam ad terminum, quem unit, partim ad ipsum Verbum divinum, tanquam ad alium terminum, quem cum ipsa humanitate connectit.

2. Quaeres, an unio illa, quae inter personam Verbi et inter humanitatem intercedit, sit omnium aliarum unionum, quae in creaturis reperiuntur, maxima et arctissima.

Respondetur affirmative. Ratio est, quia illarum rerum unio maxima et arctissima est, quae magis accedunt ad indivisionem et indistinctionem. Atqui natura divina et humana in Christo, quatenus ambae in eadem Verbi divini subsistentia uniuntur, maxime accedunt ad indivisionem et indistinctionem, eo quod arctissimum ordinem habent ad invicem, utpote qui fit per aliquid, quod est simplicissimum et maxime unum, scilicet per Verbi divini subsistentiam: unde S. Bernardus lib. 5. de Consideratione, cap. 8. *Inter omnia,* inquit, *quae recte unum dicuntur, arcem tenet unitas Trinitatis, qua tres personae una substantia sunt; secundo loco illa praecellit, qua e converso tres substantiae, scilicet Verbum, anima et corpus, una in Christo persona sunt.*

Hinc sequitur, illam unionem, sicut est arctissima, sic etiam esse maxime indissolubilem; unde S. Leo serm. 17. de Passione: *In tantam,* inquit, *unitatem Dei et hominis natura convenit, ut nec supplicio dirimi potuerit, nec morte disjungi.*

SECTIO II.

An sola Filii persona naturam humanam assumpserit.

1. Sensus quaestionis est, an natura humana ita cum persona Filii fuerit unita, ut solus Filius vere et proprie incarnatus atque homo factus sit, non item Pater aut Spiritus sanctus. Pro cujus resolutione

Dicendum est, certum esse ex Fide, soli personae Filii naturam humanam fuisse unitam: atque adeo solum Filium, non vero Patrem et Spiritum sanctum naturam humanam assumpsisse, et hominem factum esse.

Haec veritas aperte constat ex quam plurimis Scripturae locis, ut S. Joannis 1. *Verbum caro factum est.* Et capite 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Id etiam expresse definitum est in variis Conciliis, ut in Concilio Chalced. actione 5. Constantinopol. 2. can. 5. Et continetur in omnibus symbolis, quibus Ecclesia catholica utitur.

Verum difficultas est, cum in divinis omnia opera ad extra sint indivisa et tribus Personis communia, quomodo unio illa in sola persona Filii, non item Patris ac Spiritus sancti, fieri potuerit. Quae difficultas ut facilius solvatur,

Observandum est id, quod docet S. Thomas p. 1. q. 40. art. 2. et communiter cum eo Theologi, personas divinas constare essentia divina, tanquam aliquo communi, et suis proprietatibus personalibus, tanquam ratione constitutiva et distinctiva illarum.

Hac observatione supposita ad propositam difficultatem respondetur, quod si per unionem et assumptionem humanae naturae intelligatur actio illa, qua cum persona Verbi conjuncta fuit, illam esse communem toti Trinitati, ut supra dictum est.

Quod si per unionem intelligatur terminus immediatus illius actionis, quaeraturque, quomodo persona Filii potius, quam Patris aut Spiritus sancti immediate terminet et sustentet ipsam naturam humanam: dicendum est, id fieri, quia illam terminat ipsique unitur, non per aliquid absolutum et essentiale, sed per aliquid relativum et personale sibi proprium.

Hoc expresse definitum et explicatum habetur in Concilio Toletano 6. c. 1. in professione Fidei his verbis: *Cum tota cooperata sit Trinitas cooperationem suscepti hominis, quoniam sunt inseparabilia opera Trinitatis: solus tamen Filius suscepit humanitatem in singularitate personae, non in unitate naturae, id est in eo, quod proprium Filii, non quod commune Trinitati.*

2. Dices, apud SS. Patres aliquando reperiri, quod natura divina humanam assumpsit: unde sequitur, cum illa Patri et Spiritui sancto, sicut et Filio communis sit, aeque dici posse, Patrem aut Spiritum sanctum incarnatum esse, ac Filium.

Respondetur, cum dicunt Patres, naturam Dei incarnatam fuisse, sensum esse (ut recte explicat S. Thomas part. 3. q. 3. art. 2.) personam Filii primario et propriissime naturam humanam assumpsisse, et sic fuisse incarnatam; consequenter autem et secundario divinam naturam, quae cum ipsa Filii persona identificatur, naturam illam humanam assumpsisse, adeoque fuisse carni unitam, atque eatenus esse et dici posse incarnatam.

Porro, quamvis eo sensu modus ille loquendi verus sit, communiter tamen usurpari non debet, quin proprius et legitimus ejus sensus explicetur: unde S. Damascenus lib. 3. de Fide cap. 6. licet eo utatur, de illo tamen postea dubitat, an verus et proprius sit, et an debeat usurpari.

SECTIO III.

An post duarum in Christo naturarum unionem manserit proprietatum utriusque naturae distinctio.

1. Catholica Fides docet (ut ex antedictis satis constat), ita factam esse naturae divinae et humanae in persona Verbi unionem, ut tamen manserit semper omnimoda proprietatum cujusque naturae distinctio.

Huic autem veritati praeter haereses capite praecedenti relatas et refutatas, opposita est nova haeresis Ubiquistarum, qui asserunt, humanam naturam Verbo divino hypostatice hoc ipso unitam esse, quod omnis plenitudo et energia divinitatis Verbi sit illi realiter communicata, et ita in eam transfusa, ut Christus etiam secundum humanitatem, atque adeo, quatenus homo, verissime dicatur esse Deus,

omnipotens, aeternus, infinitus, ubique praesens: unde et Ubiquistarum appellationem sortiti sunt.

Refellitur haec haeresis, et nostrae Fidei veritas probatur 1. ex Scripturis, quae utriusque naturae proprietates in Christo distinguunt. 1. Cor. 13. *Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* 1. Petr. 4. *Christo igitur passo in carne pro nobis.* S. Joan. 20. Christus Dominus de se loquens: *Ascendo*, inquit, *ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.*

Probatur 2. ex Concilio Chalcedonensi act. 5. ubi definitum est, *unum et eundum Jesum Christum unigenitum in duabus naturis inconfusibiliter cognoscendum esse, nulla naturarum differentia sublata, propter unionem, sed magis utriusque naturae proprietate in unam personam et in unam subsistentiam concurrente.* Et ex Concil. Later. 1. sub Martino I. cap. 9. *Si quis non confitetur proprie et vere naturales proprietates deitatis Christi et humanitatis indiminute in eo, et sine defectione salvatas etc. sit condemnatus.* Et in Epist. Agathonis Papae, quae in sexta Synodo generali act. 4. lecta et recepta est, dicitur, *unamquamque naturam Christi proprietatem naturalem retinere, et habere divinam omnia, quae divina sunt.*

Probatur 3. ex S. Gregorio Nazianzeno in orat. de Filio. *Uno capitulo* (inquit) *moneo, ut altiora adscribas divinitati, humiliora autem naturae humanae attribuas.* Et S. Joan. Damascenus lib. 2. de Fide cap. 4. *Divinitatem*, inquit, *dicentes, non nominamus ea, quae sunt propria humanitatis, neque de carne praedicamus ea, quae sunt divinitatis propria.*

Probatur 4. ex absurdis, quae posita illa haeresi consequuntur. Si enim Christo secundum humanitatem proprietates divinae vere competerent, sequeretur, ipsum Christum secundum humanitatem suam esse authorem suae humanitatis, et secundum animam suam esse creatorem suae animae; item secundum humanitatem suam extitisse, antequam ipsa humanitas existeret; similiter secundum humanitatem suam neque pati neque mori potuisse, atque adeo neque passum neque mortuum fuisse. Quae omnia quam absurda sint, nemo non videt.

2. Observandum est autem, Doctores catholicos non negaré, imo ultro fateri, omnem plenitudinem divinitatis, atque adeo divinas omnes perfectiones, naturae humanae

Christi fuisse communicatas; non tamen eo sensu, quo illi Haeretici volunt, quasi vero illae divinae perfectiones naturae humanae attribui possint, aut de illa praedicari, seu de Christo secundum ipsam: sed solum isto sensu, qui verissimus est, quatenus nimirum natura humana in ipsa Verbi persona subsistit per ipsam Verbi subsistentiam, cum qua ipsius Verbi divinitas ejusque perfectiones identificantur.

SECTIO IV.

Quaenam humanae naturae partes a Verbo assumptae sint.

1. Dicendum 1. Filium Dei verum et naturale corpus, ejusdemque rationis cum nostris corporibus assumpsisse.

Est de Fide contra Manichaeos et Cerdonianos, qui (ut refert S. Augustinus lib. de Haeres. cap. 41 et 66.) asserebant, Christum Dominum non habuisse verum et naturale corpus, sed phantasticum et apparens.

Refellitur hic error, et veritas opposita probatur iisdem authoritatibus Scripturae, Conciliorum et Patrum, quibus supra probatum est, Christum Dominum veram naturam humanam assumpsisse, verumque Deum ac verum hominem esse. Nisi enim verum et naturale corpus assumpsisset, non posset dici verus homo, nec vere humanam naturam assumpsisse. Unde S. Augustinus lib. 83. quaest. 14. *Si,* inquit, *phantasticum fuit corpus Christi, fefellit Christus, et si fefellit, veritas non est; est autem veritas Christus: non igitur phantasma fuit corpus Christi.*

Dicendum 2. Filium Dei, sicut verum corpus, sic etiam veram animam rationalem, intellectu ac voluntate praeditam, ac ejusdem naturae cum animabus caeterorum hominum assumpsisse.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus fuit olim error Apollinaris, qui (ut refert S. Augustinus lib. de Haeres. cap. 55.) asserebat, Verbum divinum assumpsisse carnem sine anima, ipsumque Verbum fuisse instar animae rationalis in carne assumptae.

Refellitur hic error, ac nostrae Fidei veritas probatur 1. iisdem testimoniis, quibus supra constare diximus, Christum esse sicut verum Deum, sic etiam verum hominem.

Quod dici non posset, si animam humanam non assumpsisset, cum anima sit pars essentialis hominis.

Probatur 2. eadem veritas ex iis Scripturae locis, in quibus dicitur, Christum Dominum veram animam habuisse. S. Matth. 26. *Tristis est anima mea usque ad mortem.* S. Joan. 20. *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam.* Quibus in locis animam proprie accipi pro anima humana, docet S. Augustinus lib. 83. quaest. 80.

Probatur 3. ex Concilio Ephesino cap. 13. ubi expresse asseritur, *Dei Filium carnem animatam anima rationali sibi copulasse.* Et in Symbolo S. Athanasii habetur: *Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens.*

Ex quibus sequitur, falsum et erroneum quoque esse id, quod aliqui Apollinaris discipuli dixerunt, qui cum Evangelii testimoniis convicti, Filium Dei animam assumpsisse faterentur, illam tamen mente ac intellectu privatam fuisse ajebant, ejusque defectum a Verbo divino suppletum fuisse: cum intellectus ad veritatem humanae naturae absolute pertineat, nec anima humana perfecta esse possit sine intelligendi facultate, neque possibile sit, ut divinitas in Christo suppleat rationem alicujus partis vel facultatis, cum omnis pars sit ens imperfectum et incompletum comparatione totius. Unde et haec opinio a S. Leone Papa serm. 8. de Nativitate Christi omnino reprobata est.

2. Dicendum 3. totum sanguinem, qui fuit in corpore Christi, fuisse ipsi Verbo hypostatice unitum.

Probatur 1. ex Scriptura. Hebr. 10. ubi Filius Dei dicitur *participasse carni et sanguini,* sicut reliqui homines, ubi Apostolus eodem modo de sanguine ac de carne loquitur: unde sequitur, Verbum divinum eodem modo sanguinem atque carnem assumpsisse. Item ex omnibus aliis Scripturae locis, quae peccatorum remissionem et hominum redemptionem attribuunt sanguini Christi, ut ad Ephes. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus.* Et Epist. 1. S. Joan. cap. 1. *Sanguis Jesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato.*

Probatur 2. ex Concilio Ephesino in Epist. ad Nestorium, ubi dicitur, *Verbum factum esse hominem assumptione carnis et sanguinis.* Et in Concilio Chalced. 1. ubi lecta et approbata est quaedam Epist. S. Cyrilli ad Acacium,

in qua ipse ait: *Verbum caro factum est, id est, carnem et sanguinem assumpsit.*

Probatur 3. authoritate Clementis VI. in extravaganti *(unigenitus)* de poenitentiis et remissionibus, ubi affirmat, *modicam guttam sanguinis Christi propter unionem cum Verbo divino suffecisse ad redemptionem totius humani generis.*

Probatur 4. hac ratione: omne id, quod ad veritatem humanae naturae pertinet, a Verbo divino assumptum fuit, ut constat ex ante dictis, cum fuerit verus homo. Atqui sanguis pertinet ad veritatem humanae naturae; sive enim informetur ab anima rationali, ut plerique sentiunt, sive habeat formam distinctam, semper tamen est pars omnino necessaria ad conservationem corporis humani, qua sublata tota hominis natura corruit, neque homo ipse operari, neque subsistere ad momentum potest. Unde concludendum est, illum a Verbo divino fuisse assumptum.

3. Objicies vulgatum illud axioma S. Damasceni: *Quod Verbum assumpsit, nunquam dimisit.* Atqui in triduo mortis Christus dimisit sanguinem, cum ab ipsius corpore separatus fuerit.

Respondetur, quod etsi sanguis Christi totus effusus fuerit, non tamen fuit a Verbo separatus, neque fuit corruptus, sed divinitus asservatus suam partialem formam sanguinis retinuit; ac post triduum denuo a Christo resurgente resumptus fuit. Et hoc constat tum ex communi Doctorum consensu, tum etiam ex eo, quod refertur in Directorio inquisitorum parte 2. qu. 10. num. 1. a Clemente VI. damnatum fuisse id, quod quidam concionator publice in Ecclesia Barcinonensi dixerat, sanguinem Christi fuisse in ejus morte a divinitate separatum. Quam doctrinam inquisitor Fidei ut haereticam redarguit, ad eamque publice retractandam, illius Summi Pontificis authoritate, concionatorem illum adegit.

Quod ad alios tres humores spectat, cum ad integritatem et veritatem humanae naturae pertineant, valde probabile est, illos fuisse a Verbo assumptos, sicut et dentes, et capillos, et ungues, quos aliqui probabiliter existimant esse animatos; et quamvis non essent, ita tamen ad complementum corporis humani pertinent, ut S. Augustinus in Enchirid. cap. 88. et lib. 12. de Civit. cap. 19. existimet, illos reperiendos esse in corporibus beatorum post resurrectionem.

SECTIO V.

Quo ordine partes humanae naturae a Verbo assumptae sint.

1. Si spectetur ordo temporis, dicendum est, nec corpus, nec animam Christi fuisse ante unionem hypostaticam cum verbo divino; sed omnes humanae naturae partes eodem temporis momento, quo esse inceperunt, simul a Verbo assumptas fuisse. Ita S. Thomas quaest. 6. art. 4.

Haec propositio de Fide est, ut constat ex 6. Synodo generali, ubi act. 11. lecta est epistola Sophronii, et act. 13. approbata, in qua haec verba habentur: *Simul quippe caro, simul Dei Verbi caro; simul caro animata rationalis, simul Dei Verbi caro animata rationalis.* Et in 5. Synodo generali apud Nicephorum lib. 17. Histor. cap. 28. hic canon tertius legitur: *Si quis dixerit, prius formatum corpus Christi in utero sanctae Virginis, et deinceps unitum ei Verbum esse, anathema sit.*

Hanc etiam veritatem tanquam de Fide docent SS. Patres: S. Hieronymus apolog. contra Rufinum lib. 2. S. Leo Papa ep. 11. ad Julianum, S. Fulgentius lib. de Fide ad Petrum c. 18. Et S. Damascenus lib. 3. de Fide c. 11.

Probari insuper potest hac ratione: quia, si aliquo temporis momento partes humanitatis Christi prius conceptae fuissent, ac positae in rerum natura, quam Verbo unirentur, sequeretur, beatissimam Virginem non concepisse Deum, sed tantum hominem, qui postea futurus erat Deus; quod sapit haeresim Nestorii, et in Concilio Ephesino cap. 3. damnatum est.

2. Quod si spectetur ordo naturae et rationis, docet S. Thomas quaest. 6. art. 1. et sequent. animam prius natura fuisse Verbo unitam, quam corpus, et spiritum seu mentem vel intellectum prius quam animam, ipsamque animam intellectu mediante, sicut et corpus mediante anima, fuisse a Verbo assumptam.

Ita S. Augustinus lib. de Agone christiano cap. 18. *Immortalis veritas per spiritum animam, et per animam corpus suscipiens, toto homine assumpto eum ab infirmitatibus suis liberavit.* Et in 6. Synodo generali act. 18. in edicto Fidei Constantini Pogonati imperatoris dicitur, *Verbum sibi*

compaginasse corpus et animam per spiritum ex sancta et immaculata Virgine, et carnem quoque mediante annima rationali. Quod quidem edictum ab ipso Concilio, et a Summo Pontifice Leone II. approbatum fuit, ut patet ex ipsius Leonis Epist. ad dictam Synodum.

SECTIO VI.

An Filius Dei aliquot defectus corporis assumpserit.

1. Observandum est, corporales defectus in duplici esse differentia. Alii enim communes sunt omnibus hominibus, et totam naturam consequuntur: ut sunt mors, fames, sitis, dolor etc. Alii vero ex causis quibusdam particularibus proveniunt, suntque tantum in aliquibus hominibus, ut sunt lepra, febris et alia id genus. Hac distinctione supposita

Dicendum 1. Filium Dei assumendo corpus humanum simul etiam assumpsisse omnes illos defectus, qui sunt communes toti naturae humanae; atque ita assumpsisse corpus passibile et obnoxium fami, siti, aestui, frigori, dolori, morti et similibus, atque re ipsa haec omnia perpessum fuisse.

Huic veritati, quae de Fide est, oppositus fuit olim error Severianorum, qui (ut refert Nicephorus lib. 7. cap. 29.) asserebant, corpus Christi non fuisse vere et proprie passibile, et cum sensu doloris vulnerabile; quem errorem secuti sunt Armenii quidam, ut refert Euthymius in sua Panoplia part. 2. tit. 10.

Refellitur hic error et veritas Fidei nostrae probatur 1. ex Scriptura. Isaiae 53. *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; vulneratus est propter iniquitates nostras.* Ubi haec particula *vere* notanda est. S. Luc. 22. *Oportebat Christum pati.*

Probatur 2. ex variis Conciliis: Ephesino, anathematismo 12. Chalcedon. act. 5. Lateran. sub Martino I. consult. 5. canone 4. istam veritatem definientibus.

Probatur 3. ex S. Cyrillo Hierosol. catechesi 13. *Passus est* (inquit) *Jesus pro hominibus vere; non enim apparentia est crux, neque opinio redemptio, non imaginaria mors et fabulatoria salus: vere crucifixus est, et non confundimur,*

neque negamus, sed potius in eo gloriamur. Hanc veritatem, tanquam Fide certam, profitentur communiter SS. Patres: S. Ambrosius lib. 2. de Fide, cap. 4. S. Augustinus epist. 146. S. Leo Papa epist. 10. S. Damascenus lib. 3. de Fide, capite 28. et reliqui omnes.

2. Dicendum 2. Filium Dei non assumpsisse defectus illos, qui ex particularibus consequuntur: v. g. deformitatem, morbos et similes. Ita S. Thomas quaest. 14. art. 14. et cum eo communiter omnes.

Ratio est, quia ibi tantum reperiuntur defectus illi, ubi eorum causae et radices locum habent. Atqui defectuum illorum causae aut radices non fuerunt in Christo. Oriuntur enim vel ex culpa seu vitio, aut ignorantia hominis, vel ex defectu et imbecillitate virtutis formatricis, quae est in parentibus; nulla autem culpa in Christo fuit aut esse potuit, nullum vitium, nulla ignorantia aut inconsideratio, neque virtus illa, qua ejus corpus formatum fuit, imbecillis aut infirma fuit, cum de Spiritu sancto conceptus fuerit; imo opera, quae miraculose a Deo facta sunt, semper fuerunt perfectissima: proindeque, cum Christi corpus fuerit miraculose per Spiritus sancti virtutem formatum, dicendum est, illud fuisse perfectissimum, pulcherrimum, optimo temperamento praeditum et omnibus partibus suis absolutissimum.

SECTIO VII.

An Christus in anima sua defectus aliquos habuerit.

1. De quatuor praesertim defectibus difficultas aliqua esse potest: scilicet de peccato, de fomite peccati, de ignorantia, et de passionibus seu motibus appetitus inferioris, de quibus hic sigillatim, breviter tamen, agendum nobis est.

Dicendum igitur 1. Christum Dominum nullum unquam contraxisse peccatum originale, nec ullum actuale, etiam levissimum, commisisse.

Probatur ex Scriptura. 1. S. Petri 2. ubi de Christo dicitur, quod *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Hebr. 4. *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato.* Et cap. 7. vocatur *sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus.* Eadem veritas definita est in

Concilio Ephesino cap. 10. et Lateranensi sub Martino I. consult. 5. can. 5. et ab omnibus SS. Patribus unanimiter tanquam certissima ex Fide asseritur.

Quaeres, quo sensu debeant intelligi haec verba Ps. 21. *Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum*, quae communiter a SS. Patribus Christo patienti adaptantur.

Omissa impia et blasphema cujusdam Haeretici explicatione, qui (ut refert Cardinalis Hosius lib. 1. de Haeresibus nostri temporis) haec verba Christi desperantis esse asseruit, respondetur, duplicem illorum verborum a SS. Patribus expositionem afferri.

Prima est: Christum ibi non in sua, sed in membrorum suorum, hoc est, omnium hominum persona, de illorum peccatis, non de suis loqui. Ita S. Leo Papa serm. 16 et 17. de Passione, S. Gregorius Nazianzenus orat. 36. quae est quarta de Theologia, S. Damascenus lib. 4. de Fide, cap. 19. et S. Thomas quaest. 15. art. 1. ad 1.

Secunda expositio est, verba illa esse quidem Christi loquentis in sua persona, illumque delicta appellasse sua, quae nostra erant et a nobis commissa, eo quod pro illis sponsorem se praestitisset, divinaeque justitiae satisfacere ad rigorem deberet. Ita S. Ambrosius lib. de Incarnationis dominicae Sacramento, cap. 5. S. Hieronymus in illum Psalmum 21. S. Augustinus in 2. enarratione ejusdem Psalmi.

2. Dicendum 2. Christum Dominum non modo nullum peccatum commisisse, sed nec committere potuisse, ac proinde fuisse prorsus impeccabilem.

Ita communiter SS. Patres. S. Athanasius lib. de Incarnatione Christi post medium: *Verbi*, inquit, *incarnatio secundum naturam Dei facta, nostrorum vitiorum susceptibilis non fuit.* S. Cyrillus Alex. lib. contra Anthropomorphitas, c. 23. vocat illos *stolidos prorsus ac dementes, qui Christum nescio quo pacto peccare posse affirmant.*

Ratio autem illius impeccabilitatis in Christo ex triplici potissimum capite desumitur.

Primo ex unione humanitatis ejus cum divinitate. Quae quidem divinitas, cum sit infinita simpliciter in omni genere sanctitatis, humanitatem Christi Domini ita sanctificat (sicut infra dicetur), ut, quemadmodum ipsa divinitate nulla major aut altioris ordinis sanctitas esse aut excogitari

potest, ita humanitatis Christi sanctificatione nulla major aut altioris ordinis esse aut excogitari queat, cum qua sanctificatione proinde nullum peccatum stare potest, cum illi absolute et omnimode sit oppositum. Unde S. Gregorius Nazianzenus citat. orat. 36. de Christo Domino loquens: *Quia*, inquit, *illius voluntas tota deificata est, Deo procul dubio non adversatur.*

Secundo ex visione beatifica essentiae divinae, qua Christi anima frui a primo instanti suae conceptionis incepit, ut infra dicetur; haec autem visio ex se est cum omni peccato incomposibilis.

Tertio denique ex gratia consummata, qua ejus anima praedita est; quae quidem, cum longe major extiterit, quam in omnibus Sanctis et Angelis fuerit, aut futura sit, ejus voluntatem ita in bono stabilire potuit, ut vel ex hoc capite etiam impeccabilis dici potuerit.

3. Dicendum 3. in Christo peccati fomitem nullo modo fuisse. Ita S. Thomas quaest. 15. art. 2.

Probatur ex eo, quod fomes peccati ex peccato originali provenit. Atqui in Christo peccatum originale nec fuit nec esse potuit: ergo nec fomes peccati; sublata enim causa tollitur effectus. Praeterea eaedem rationes, quae probant, in Christo peccatum esse non potuisse, probant etiam in illo peccati fomitem non fuisse, cum idem prorsus sit, habere in se fomitem peccati, ac habere in se inordinatam inclinationem ad peccatum, ac proinde esse peccabilem; quod tamen de Christo nullatenus dici posse, supra probatum est.

Dicendum 4. in anima Christi nullam fuisse ignorantiam. Ita S. Thomas art. 3.

Probatur 1. ex Scriptura. S. Joann. 1. dicitur, Christum Dominum fuisse *plenum gratiae et veritatis.* Et cap. 21. dixit illi S. Petrus: *Domine, tu omnia nosti.* Et Coloss. 2. dicit Apostolus, quod *in illo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei.*

Probatur 2. ex 6. Synodo act. 13. ubi approbata est Epistola Sophronii, in qua damnatur haeresis Agnoitarum, qui asserebant, Christum Dominum ignorasse diem judicii extremi.

Objicies, in Evangelio dici, quod puer Jesus proficiebat aetate et sapientia: ergo aliquid illius sapientiae deerat, si in ea proficiebat.

Respondetur cum S. Gregorio Nazianzeno in oratione in S. Basilium, Jesum dici profecisse sapientia, *non quod incrementum aliquod acceperit, cum ab initio sapientia plenus esset, sed quod sapientiam suam hominibus paulatim magis ac magis detegeret.*

4. Dicendum 5. animam Christi Domini vere fuisse passibilem, id est, potuisse moveri affectibus illis, qui passiones dicuntur. Ita S. Thomas art. 4. et seq.

Constat manifeste ex Scripturis, Christum multos ejusmodi affectus re ipsa habuisse: ut tristitiam S. Matthaei 26. timorem seu pavorem S. Marci 14. iram ejusdem S. Marci 3.

Hae tamen passiones longe diversae fuerunt in Christo ab illis, quae in nobis solent oriri: in illo siquidem (ut dicit S. Augustinus lib. 14. de Civit. cap. 8.) fuerunt ordinatissimae. Quocirca S. Thomas loco citato, triplex discrimen assignat inter passiones, quae in Christo fuerunt, et illas, quae in nobis.

Primum ex parte principii: quia in Christo sequebantur semper rationis deliberationem, in nobis illam saepe antevertunt.

Secundum ex parte objecti: quia Christi passiones habuerunt semper objectum rectae rationi consentaneum, nostrae vero saepissime feruntur in objectum ipsi rationi repugnans.

Tertium denique ex parte effectus: in Christo enim ratio nullomodo ab ejus passionibus impedita est, in nobis vero passiones ipsam rationem vel impediunt, vel etiam aliquando prorsus obruunt.

Quibus de causis aliquibus SS. Patribus visum est, hujusmodi motus et affectus in Christo non passiones, sed propassiones dici debere.

CAPUT III.

De modo, quo de mysterio incarnationis loquendum est.

Praecipuae difficultates, quae in modis loquendi de mysterio incarnationis occurrere possunt, oriuntur praesertim ex ipsa communicatione idiomatum, seu proprietatum

utriusque naturae, divinae scilicet et humanae, in una Christi persona: idcirco de illa idiomatum communicatione agendum nobis est.

SECTIO I.

An in Christo aliqua communicatio idiomatum admittenda sit.

1. Cum per unionem hypostaticam (ut ex ante dictis constat) duae sint naturae in persona Verbi unitae, et in illa subsistentes, divina scilicet, quae ipsius Verbi propria est, et humana, quam assumpsit: hinc oritur duplex communicatio respectu illius divinae personae. Una ipsarum duarum naturarum, altera proprietatum seu attributorum cujusque naturae. Prior in eo consistit, quod duae naturae praedicentur in concreto de persona Verbi, posterior, quod etiam attributa et proprietates utriusque naturae in concreto de eadem persona similiter praedicentur. Juxta priorem recte dicimus: Filius Dei est Deus, vel: Filius Dei est homo; juxta posteriorem: Filius Dei est aeternus, infinitus, impassibilis, vel: Filius Dei est temporalis, finitus, passibilis. Quod sic intelligendum est: est aeternus secundum divinitatem, temporalis secundum humanitatem, et sic de aliis. Hac observatione supposita

2. Dicendum est, aliquam idiomatum seu proprietatum communicationem vere et proprie in Christo esse admittendam. Est de Fide.

Probatur in primis ex iis Scripturae locis, in quibus ea Christo Domino tribuuntur, quae naturae tum divinae tum humanae propria sunt, ut S. Joan. 3. *Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo: filius hominis, qui est in coelo.* S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* S. Joan. 8. *Antequam Abraham fieret, ego sum.*

Probatur 2. ex Concilio Ephesino in anathematismis S. Cyrilli, in quibus damnantur Nestoriani, qui communicationem idiomatum negabant, asseriturque, Christum secundum veritatem esse et dici verum Deum et verum hominem.

Probatur 3. ex S. Leone Papa Epist. ad Palaestinos. *Non interest* (inquit), *ex qua substantia Christus nominetur, cum inseparabiliter manente unitate personae idem sit, et totus*

hominis filius propter carnem, et totus Dei Filius propter unam cum Patre deitatem. Et S. Damascenus lib. 3. de Fide, cap. 3. *Verbum*, inquit, *ea, quae humanitati conveniunt, sibi vendicat, ac vicissim carni, quae sua sunt, impertit: communicationis videlicet ratione, ob mutuam partium inter se communicationem ac personalem unionem.*

Hinc intelligitur, quo sensu accipienda sint ea, quae ipse Christus de se aliquando dixit, in quibus aliqua contradictio esse videtur, ut cum dixit: *Pater major me est.* S. Joan. 13. *Ego et Pater unum sumus.* S. Joan. 10. Haec enim, quamvis in speciem sibi contradicere videantur, sunt tamen verissime dicta; siquidem in priori loco Christus de se secundum humanam naturam loquitur, in posteriori vero secundum divinam.

SECTIO II.

Traduntur quaedam regulae in hac communicatione idiomatum enuncianda observandae.

1. **Prima** est: de omnibus nominibus positis pro persona Christi, seu pro supposito Verbi divini, possunt in concreto praedicari nomina omnia, quae naturam divinam vel humanam, aut illorum proprietates seu attributa significant. Ita S. Thomas quaest. 16. art. 4. Haec etiam expressa est doctrina S. Damasceni lib. 3. de Fide, cap. 4. sic loquentis: *Cum de persona Filii*, inquit, *verba facimus, sive ab utraque natura simul, sive ab altera duntaxat eam appellamus, utriusque naturae proprietates ipsi imponimus. Etenim Christus (quae vox utrumque complectitur) Deus et homo dicitur: creatus et increatus, passibilis et impassibilis.*

Ratio hujus regulae est: quia, cum nomina in concreto significent id, quod habet formam per ipsa significatam, sensus illarum propositionum erit: Verbum divinum habere naturam divinam aut humanam, vel proprietates divinas, ratione naturae divinae, aut humanas ratione humanae; quod quidem supposita veritate incarnationis ipsius Verbi verissimum est. Unde quocunque nomine vocetur Christus, sive dicatur Verbum, sive Dei Filius, sive Filius hominis (ut se ipsum persaepe vocat in Evangeliis), sive alio quocunque vocabulo designetur: dummodo per illud persona ipsius Christi, seu suppositum Verbi divini signi-

ficetur, vere et proprie de illo natura divina et humana et utriusque proprietates in concreto praedicari poterunt. E. g. demonstrato Christo verum erit dicere, quod Apostolus Petrus dixit: *Hic est omnium Dominus;* verum etiam erit dicere, quod idem dixit: *Hic passus est pro nobis, et peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.*

2. Secunda regula: de nominibus, quae pro Christi persona ponuntur, non possunt in abstracto praedicari nomina pertinentia ad humanam ejus naturam, dicendo v. g. Verbum divinum est humanitas, ac multo minus illius naturae proprietates. Neque etiam ulla nomina unius naturae possunt in abstracto praedicari de nominibus alterius naturae, dicendo v. g. divinitas est humanitas, aut: divinitas est mortua. Ita S. Thomas art. 5.

Cujus ratio haec est: quia significaretur tunc identitas personae cum natura humana aut ejus proprietatibus, aut identitas ipsius divinitatis cum humanitate; quod esset prorsus a veritate alienum.

Possunt tamen nomina divinae naturae propria praedicari etiam in abstracto de nominibus positis pro ipsa divini Verbi persona. Unde Apostolus 1. Cor. 1. vocat Christum *Dei virtutem et Dei sapientiam.*

Ratio hujus differentiae est, quia proprietates divinae cum ipsa Verbi persona identificantur; unde fit, ut de illa etiam in abstracto praedicari possint, quod de humanae naturae proprietatibus dici non debet.

3. Tertia regula: nulla humanae naturae proprietas, etiam in concreto, potest de Christi persona praedicari cum reduplicatione deitatis, neque proprietas ulla naturae divinae cum reduplicatione humanitatis: v. g. dici non debet, quod Christus, quatenus Deus, passus aut mortuus fuit, et e contra quod, quatenus homo, sit omnipotens, aeternus, etc.

Ratio est: quia inde sequeretur, per unionem hypostaticam confusas esse in Christo naturas aut illarum proprietates, quod est contra hujus mysterii veritatem, ut supra demonstratum est. Unde quando in aliqua propositione affirmatur vel negatur aliquid de Christo cum reduplicatione alicujus naturae, videndum est, ut hoc illi conveniat vel disconveniat secundum naturam illam; alias propositio falsa esset.

Quarta regula: nullum praedicatum, quod formaliter includit personam humanam, aut excludit divinam, debet attribui Christo: e. g. dici non debet, quod Christus est purus homo, quod est alius a Deo.

Ratio est: quia hae et similes propositiones significant, vel Christi personam non esse divinam, vel duas esse in illo personas, quod a veritate prorsus alienum est.

SECTIO III.

Observationes aliquae traduntur super regulis superiori sectione propositis.

1. Quamvis regulae superius traditae verissimae ac certissimae sint, nihilominus, ut in modis loquendi de mysterio incarnationis nihil excidat, quod vel minimum ab illius veritate discordet, aliqua hic observanda supersunt.

Primum est, cavendos esse certos loquendi modos, quibus quamvis ad rigorem secundum supradictas regulas uti licitum sit; quia tamen ab aliquibus Haereticis usurpati sunt, ad aliquos errores contra hujus mysterii veritatem invehendos, vel quia ipsis erroribus favere aliquo pacto videntur: ideo ab illis abstinere tutius est; unde S. Thomas art. 8. recte dicit, quod *nequidem nomina debemus habere cum Haereticis communia.*

Hanc ob causam, quamvis hae propositiones: Christus est creatura, vel: Christus incepit esse, in aliquo sensu verae sint, et ita usurpatae reperiantur a quibusdam SS. Patribus; quia tamen Ariani illis usi sunt, ut ipsius Filii Dei divinitatem impugnarent, tutius est, vel absolute ab illis abstinere, ut monet ibidem S. Doctor, vel nonnisi cum reduplicatione ipsius naturae humanae iis uti.

Ob eandem rationem haec alia propositio: Christus est Dei servus, communiter usurpari non debet, quia scilicet tum Ariani, tum etiam Nestoriani hoc loquendi modo utebantur: illi, ut Christum Deum esse negarent, isti, ut personam humanam in eo assererent. Unde in Concilio Ephesino in Epist. ad Nestorium hic loquendi modus rejectus est, sicut et in Epistola Adriani I. ad Episcopos Galatiae et Hispaniae, et in Concilio Francofordiensi adversus Elipandum Archiepiscopum Toletanum, qui hac formula loquendi abutebatur.

Eadem ratione Christus Filius Dei adoptivus dici non debet, ut observat S. Thomas quaest. 23. art. 4. Siquidem nomine Filii adoptivi connotatur seu significatur ille, qui est extraneus, ac proinde qui non est Filius Dei naturalis. Unde S. Hilarius libro 3. de Trinitate: *Hic est verus et proprius Filius origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione.*

2. Secundum est: quoties de hoc mysterio ad populum verba facienda sunt, abstinendum esse ab iis omnibus loquendi modis, qui licet sint veri, possunt tamen aliquo pacto esse piarum aurium offensivi; omnia enim, quae dicuntur, ad aedificationem audientium dici debere monet Apostolus 1. Cor. 14. Unde quoties de Christo Domino loquendum est, videndum ne aliquid excidat, quod vel reverentiae ipsi debitae vel hujus mysterii veritati quocunque modo repugnare videatur.

E. g. quamvis propositiones illae, quibus diceretur Christus minus sapiens, aut minus potens quam Pater, aut Angelis inferior, verae sint, si de illo praecise secundum naturam humanam intelligantur, cum et ipse Christus eo sensu de se dixerit, Patrem majorem se esse, et Apostolus eundem dicat modico quam Angeli minoratum: quia tamen hae et similes propositiones in animis audientium aliquam possunt ingenerare cogitationem hujus mysterii veritati aut reverentiae Christo debitae parum consentaneam, ideo ab illis abstinendum est.

3. Tertium est, ab omnibus quoque loquendi modis minus aptis, de quibus aliqua inter ipsos Theologos controversia est, tutius esse omnino abstinere, quam ad ostentationem ingenii vel doctrinae iis uti, aut eos (praesertim coram Laicis) propugnare velle.

Talis est ista propositio: Christus est homo divinus, quae quamvis aliquo sensu possit sustineri, cum etiam Verbum ipsum dicatur Verbum divinum: nihilominus, cum aliquam difficultatem haec denominatio patiatur, videaturque significare hominem illum, de quo praedicatur, non esse Deum, sed accidentalem tantum habere cum Deo conjunctionem, idcirco melius est ab illa abstinere. Unde S. Damascenus lib. 3. de Fide cap. 12. ob eandem rationem negat, Christum dici debere hominem deiferum.

Talis est etiam haec alia propositio: homo factus est Deus; quae licet aliquo sensu possit esse vera, nimirum,

si per illam intelligatur, factum esse, ut homo sit Deus, in sensu tamen proprio et genuino, falsa est, ut docet S. Thomas supra art. 7. significat enim prius hominem extitisse, postea factum esse Deum; quod est prorsus a veritate alienum.

4. Quartum denique et ultimum hic observandum est, SS. Patres non semper secundum rigorem logicum, sed interdum oratorio more de hoc mysterio locutos fuisse; proindeque a regulis praecedenti sectione traditis aliquando recessisse, et nomina abstracta pro concretis et concreta pro abstractis quandoque usurpasse. Unde apud illos propositiones quaedam reperiuntur, quae non tam secundum propriam verborum significationem accipiendae sunt, quam secundum sensum ab illis intentum, qui semper verus et orthodoxus fuit.

Quare, cum v. g. legitur apud quosdam, carnem Christi fuisse deificatam, sensus est, quod, cum homo carne constans vere sit Deus, ejus caro etiam vere est caro Dei: et eo sensu dici potest caro deificata. Cum item dicunt, Filium Dei assumpsisse hominem, sensus illorum est, Filium Dei humanam naturam, non vero humanam personam assumpsisse. Et sic dicendum est de quibusdam aliis propositionibus, quae passim apud illos occurrere possunt.

CAPUT IV.

De gratia Christi.

SECTIO I.

Qualis fuerit gratia Christi.

1. Nomine gratiae hic intelligimus in genere illud, per quod aliquis Deo gratus et dilectus efficitur, ac proinde justus et sanctus. Cum autem certum sit, Christum Dominum non solum secundum divinitatem, sed etiam secundum humanitatem fuisse Deo gratum ac dilectum (quod et testimonio coelitus misso, tum in ejus Baptismo, tum in transfiguratione declaratum est), ac proinde justum et sanctum, ut saepe in Scripturis vocatur: quaestio est, qua ratione fuerit (in quantum homo) Deo gratus ac dilectus,

seu per quid humanitas fuerit formaliter sanctificata. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Christi humanitatem sanctificatam fuisse per gratiam habitualem, ejus animae infusam.

Probatur 1. ex capite 11. Isaiae, ubi de Christo dicitur, quod *requiescet super eum Spiritus Domini:* quo loco per Spiritum Domini gratiam habitualem sanctificantem intelligi docet S. Thomas quaest. 7. art. 1. Item ex cap. 1. S. Joan. ubi Verbum incarnatum dicitur *plenum gratiae et veritatis, et de plenitudine ejus nos omnes accipimus.* Unde sic argumentari licet: Christus plenus fuit illa gratia, quae ex eo tanquam fonte in nos effluit, et per quam sanctificamur, atqui gratiam habitualem nos ex illo accipimus, et per illam sanctificamur, ut supponimus ex tractatu de gratia: ergo Christus fuit praeditus, imo plenus gratia illa habituali sanctificante.

Probatur 2. ex S. Athanasio serm. 2. contra Arianos, ubi de Christo sic loquitur: *Quia ipse ut homo gratiam accepit, inde etiam factum est, ut nos etiam acceperimus.*

Probatur 3. ratione ducta ex his Apostoli verbis Roman. 8. *Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui;* ubi enim est conformitas sanctitatis, ibi eadem forma sanctificans debet reperiri: unde sequitur, quod, cum inter Christum et alios justos conformitas illa secundum Apostoli mentem reperiri debeat, sicut justi per gratiam habitualem sanctificantur, sic etiam Christus per eandem dici debeat sanctificatus.

2. Dicendum 2. Christi humanitatem praeterea fuisse quoque sanctificatam per ipsammet divinitatem, cui unita fuit in persona Verbi.

Probatur 1. ex cap. 10. Act. ubi S. Petrus dicit, Christum fuisse unctum Spiritu sancto; quo loco per unctionem S. Augustinus lib. 16. de Trinitate cap. 26. intelligit sanctificationem, quasi dicat S. Petrus, Christum ideo fuisse sanctum, quia ipsamet divinitate unctus et sanctificatus fuit.

Probatur 2. ex 6. Synodo generali act. 17. ubi dicitur, voluntatem Christi ideo nihil contrarium Deo velle, quia deificata est, id est, sanctificata per divinitatem, cui unita est.

Probatur 3. ex S. Gregorio Nazianzeno orat. 36. n. 93 et 94. ubi dicit, Christum ut hominem esse divinitate ipsa unctum, id est, sanctificatum, nec illam unctionem fieri per aliquam operationem, ut in aliis, qui sanctificantur,

sed totius divinitatis ungentis praesentia. Et S. Damasceno lib. 3. de Fide cap. 3. ubi sic loquitur: *Ipse Christus se ipsum unxit: ungens ut Deus, unctus autem ut homo; unctio autem humanitatis est divinitas.*

Probatur 4. ex eo, quod actiones humanitatis Christi fuerint infiniti valoris, ut dicetur cap. 6. unde sequitur, ipsius sanctitatem fuisse infinitam, quia valor moralis et meritum actionum fundatur praesertim in sanctitate personae operantis, ut supponimus ex tractatu de gratia; non potest autem intelligi, quomodo Christus secundum humanitatem fuerit infinite sanctus, nisi in quantum humanitas per ipsammet divinitatem fuit sanctificata.

3. Dicendum 3. humanitatem Christi a primo instanti suae conceptionis fuisse duobus supradictis modis sanctificatam.

Fuit enim a primo illo instanti Verbo divino unita, ut ex ante dictis constat: unionis autem illius excellentia hoc postulabat, ut anima Christi gratia illa et sanctitate habituali donaretur, cum ratione illius unionis a primo illo instanti dignissima esset, cui gratia illa conferretur.

Quaeres 1. an, sicut Christus habuit gratiam habitualem et sanctificantem, sic etiam gratiam actualem excitantem et adjuvantem acceperit ad actus supernaturales eliciendos, sicut et caeteri homines ex ejus meritis eam accipiunt.

Respondetur negative: sicut enim beati in coelo gratia illa excitante et adjuvante non indigent, quia clara Dei visio et ejus perfectus ac beatificus amor illis sufficiunt, ad actus virtutum supernaturalium eliciendos, qui eorum statui conveniunt: sic, cum anima Christi fuerit a primo instanti conceptionis excellentissimo lumine gloriae praedita, proindeque clara essentiae divinae visione ejusdemque amore beatifico dotata, nulla praeterea actuali gratia indiguit ad quosvis virtutum actus exercendos.

Quaeres 2. an gratiae illae, quae gratis datae vocantur, Christo collatae fuerint.

Respondetur affirmative: ratio est, quia hae gratiae maxime aptae fuerunt ad ea opera exercenda, per quae ipse Christus generis humani redemptionem perfecit; unde convenientissimum fuit, ut in gradu perfectissimo illi conferrentur.

Quaeres 3. an gratia habitualis Christi aliquod incrementum acceperit.

Respondetur negative: ratio est, quia gratia collata fuit Christo a primo instanti conceptionis, intuitu unionis hypostaticae, ut supra dictum est; illis autem unionis dignitas et excellentia requirebat, ut in Christo talis gratiae plenitudo inesset, quae nullum postea incrementum acciperet. Id etiam praeterea constat ex eo, quod gratia non augetur in statu viae secundum legem Dei ordinariam, nisi per merita; atqui Christus nihil sibi meruit quoad animam et perfectiones illi inexistentes, ut infra dicetur: unde S. Gregorius Nazianz. Epist. 1. ad Celedonium paulo post initium, exponens illi Fidem catholicam, sic loquitur: *Si quis Christum ex operibus perfectum esse dixerit, anathema sit;* ex quo loquendi modo patet, hanc veritatem ut Fide divina credendam ab illo propositam fuisse.

Nec his obstat, quod S. Luc. cap. 2. dicit, puerum Jesum profecisse gratia et sapientia apud Deum et homines. Ut enim docet S. Thomas qu. 7. art. 12. ad 3. particulis istis *(sapientia et gratia)* non intelliguntur habitus, sed ipsa opera sapientiae et gratiae, sensusque est, Christum pro aetatis suae progressu perfectiora opera sapientiae et gratiae exercuisse; solet enim Scriptura (ut monet S. Doctor) opera virtutum nuncupare ipsomet nomine virtutum.

SECTIO II.

An in Christo fuerint virtutes et dona Spiritus sancti.

1. Quaestio intelligenda est non de virtutibus intellectualibus, ut sapientia, scientia, de quibus postea; sed de virtutibus proprie dictis, sive moralibus, sive theologicis. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. in Christo fuisse omnes virtutes, quae nullam secum imperfectionem includunt ejus beatitudini repugnantem.

Hoc constat ex eo, quod (ut docet S. Thomas q. 7. art. 2.) virtutes ab ipsa gratia tanquam a proprio fonte derivantur: unde, cum in Christo fuerit gratia perfectissima, sequitur, quod ex illa perfectissimae etiam virtutes processerint.

Diximus in assertione, virtutes illas in Christo fuisse, quae nullam includunt imperfectionem ejus beatitudini

spugnantem; supponimus enim (sicut ex dicendis in sequenti apite constabit), animam Christi fuisse a primo instanti uae creationis beatam, id est, clara et intuitiva Dei visione raeditam. Ex dictis

Sequitur 1. in Christo non fuisse Fidem. Virtus enim lla nullo modo potest cum visione beatifica consistere, ut locet S. Thomas art. 3.

Sequitur 2. in Christo non fuisse spem; primarium enim llius virtutis objectum est animae beatitudo nondum obenta, ut docet S. Thomas art. 4. at Christi anima (ut lictum est) a primo instanti suae conceptionis fuit beata.

2. Dices, videri Christum utramque virtutem habuisse; le illo enim dixit Isaias c. 11. *Erit Fides cinctorium renum ejus*, et in ejusdem persona David dixit Ps. 5. *In te Domine speravi.*

Quod attinet ad Fidem, respondetur, Isaiam Prophetam, Fidei nomine intelligere fidelitatem in verbis et promissis, ut explicat S. Hieronymus in eum locum.

Quod attinet ad spem, respondetur, Christum habuisse quidem actum spei, respectu gloriae corporis, quae est objectum spei secundarium; non tamen ipsam spei virtutem seu habitum, cum nullum actum circa primarium ejus objectum elicere potuerit. Unde et probabiliter aliqui Theologi dicunt, actum illum spei respectu gloriae corporis non processisse ab ullo virtutis habitu; sed fuisse actum simpliciter elicitum ab ipsa Christi voluntate in statu beatitudinis jam posita, talemque actum nobiliorem fuisse, quam si processisset ab anima Christi, habitu spei praedita, sed extra statum beatitudinis posita.

Sequitur 3. in Christo non fuisse virtutem poenitentiae, si per illam intelligatur virtus illa specialis, cujus proprius actus sit, dolere de peccato a se commisso, Deoque pro illo satisfacere, cum, ut ex ante dictis constat, Christus nullum unquam peccatum commiserit, vel committere potuerit. Si vero per poenitentiam intelligatur virtus aliqua, cujus actus sit, detestari peccatum, a quocunque commissum sit, velleque pro illo satisfacere ac divinam offensam compensare: certum est, talem virtutem in Christo fuisse, cum pro peccatis omnium hominum divinae justitiae satisfecerit, illaque summo odio et horrore prosecutus fuerit.

3. Dicendum 2. in Christo fuisse dona Spiritus sancti. Ita S. Thomas supra art. 5.

Probatur 1. ex Isai. 11. ubi de Christo dicitur, quod *requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae et intellectus etc.*

Probatur 2. ex eo, quod, ut dicit S. Doctor, per dona Spiritus sancti intelliguntur habitus quidam supernaturales divinitus infusi, hominem ad hoc disponentes, ut facillime a Spiritu sancto moveatur ad heroicas quasdam seu praestantissimas virtutum actiones; constat autem, quod anima Christi facillime ac perfectissime a Spiritu sancto ad quaelibet excellentissima opera movebatur, juxta illud S. Luc. 4. *Jesus autem plenus Spiritu sancto egressus est a Jordane, et agebatur a Spiritu in desertum.*

4. Dices 1. haec dona in beatis non amplius reperiri; neque enim in coelo fortitudine opus est ad res arduas et difficiles, quae illic nullae sunt, neque consilio etiam opus est nec timore. Ergo, cum Christus a primo instanti conceptionis suae beatus fuerit, sequitur, quod dona illa non habuerit.

Respondetur 1. Christum non solum beatum ac comprehensorem fuisse, sed etiam simul viatorem ac peregrinum, ut docet S. Thomas quaest. 15. art. 10. ac proinde simul, secundum partem superiorem animae, divina visione ac fruitione praeditum fuisse; simul etiam, secundum inferiorem ejusdem animae portionem, iis omnibus difficultatibus sive externis, sive internis (si peccatum, ignorantiam et alios defectus, de quibus supra dictum est, excipias) obnoxium fuisse, quibus alii homines viatores subjacent; proindeque dona illa Spiritus sancti in eo non fuisse inutilia.

Respondetur 2. quamvis haec dona non maneant in beatis, quoad passiones inferioris partis reprimendas vel dirigendas; manere tamen in illis quoad ornatum animae ac rectitudinem voluntatis, quae perfectam aptitudinem ac dispositionem semper retinet ad hoc, ut facillime a Spiritu sancto moveri possit ad quidlibet illi placitum fuerit; ac proinde ea etiam ratione dona illa potuisse in Christo Domino reperiri.

Dices 2. Donum timoris versari circa malum culpae, vel poenae, propter admissam culpam: atqui Christus nullo modo peccare potuit.

Respondetur cum S. Thoma quaest. 7. art. 6. fuisse in Christo timorem Dei, non quidem servilem, qui animam

affligeret, sed filialem, qui caritatem accenderet: isque est, quem S. Augustinus lib. 14. de Civit. cap. 9. vocat timorem castum, quo quis peccatum horret, *non sollicitudine necessitatis, sed tranquillitate caritatis.* Unde (ut recte explicat S. Doctor) in Christo fuit timor Dei, non prout respicit malum separationis a Deo per culpam, aut malum punitionis pro culpa, sed secundum quod respicit ipsam divinae majestatis eminentiam: prout scilicet anima Christi a Spiritu sancto movebatur in Deum affectu quodam singularis reverentiae; hunc enim affectum reverentiae ad Deum Christus quatenus homo prae caeteris habuit pleniorem: ideoque attribuit ei Scriptura Isaiae 11. plenitudinem timoris Domini.

CAPUT V.

De scientia Christi.

SECTIO I.

Qualis fuerit scientia Christi.

1. Supponimus tanquam certum, Christum Dominum praeter scientiam increatam et divinam, quae illi competebat, in quantum Deus, habuisse etiam scientiam creatam, in quantum homo, cum habuerit animam potentia intellectiva praeditam, sicut caeteri homines.

Constat 1. ex Scriptura. Isaiae 11. *Requiescet super eum Spiritus scientiae et intellectus.* S. Joan. 17. *Sciens Jesus, quia venit hora ejus.*

Constat 2. ex eo, quod in sexto Synodo generali definitum est adversus Monotheletas, omnia in Christo fuisse duplicia, et sicut duas naturas, sic etiam in eo cujusque naturae operationes proprias fuisse. Et in Concilio Lateran. sub Martino I. can. 9. definitum est, Christum assumpsisse animam rationalem cum omnibus proprietatibus, ac per omnia caeteris animabus hominum similem, dempto peccato. Hoc praesupposito

Dicendum est 1. in Christo fuisse scientiam beatificam, id est, Christi intellectum illustratum fuisse lumine gloriae, ac per illud clare divinam essentiam pluresque alias res cognovisse. Ita S. Thomas q. 9. art. 2.

Probatur 1. ex Scriptura. S. Joan. 1. Verbum incarnatum dicitur fuisse *plenum gratiae et veritatis.* Si enim Christus habuit plenitudinem veritatis, sicut et gratiae sequitur, quod, sicut in gratia super omnes Angelos beatos in hac vita excelluit, sic etiam in cognitione et scientia; non excelluisset autem, si visionem beatificam non habuisset. Item ex cap. 17. S. Joan. *Volo, ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam:* quibus verbis Christus Patrem suum pro discipulis suis orat postulatque, ut ejusdem gloriae, qua tunc fruebatur, illos participes reddat; alia autem gloria intelligi non potest nisi ea, quae in visione clara divinae essentiae consistit quam proinde tunc Christus habuit.

Probatur 2. ex S. Damasceni orat. de Transfiguratione ubi dicit, illam Christi transfigurationem fuisse quandam manifestationem gloriae, quae in ejus anima erat.

Probatur 3. hac ratione, qua utitur S. Thomas supra: Christus ut homo fuit author salutis ac beatitudinis aliorum, sicut vocat eum Apostolus ad Hebr. 2. Ergo cum causa effectus sui perfectionem continere debeat, Christum illam beatitudinem habere in se debuit.

Porro ea, quae diximus ad probandum, Christum in statu viae scientiam beatificam habuisse, probant etiam, illam habuisse a primo instanti conceptionis, proindeque illum ab eo instanti fuisse beatum. Siquidem jam ab eo instanti fuit plenus gratiae et veritatis, fuit etiam author salutis caeterorum hominum, et sicut ratione unionis hypostaticae Patris aeterni naturalis filius fuit, sic etiam haeres universae gloriae illius (ut vocat eum Apostolus Hebr. 1.) ac proinde possessor.

Quamvis autem haec veritas non sit absolute de Fide (ut recte observat Isambertus ad qu. 9. disp. 2. a. 6.), quia tamen pluribus Scripturae locis communique Doctorum consensu innixa est: ideo sententia opposita tanquam temeraria censenda est ac omnino repudianda.

2. Dicendum 2. praeter scientiam beatificam, duplicem aliam praeterea fuisse in Christo scientiam, infusam scilicet et acquisitam. Ita S. Thomas supra art. 3 et 4.

De scientiâ infusa constat 1. ex Scriptura. S. Joan. 7. *Mirabantur Judaei dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?* Coloss. 2. *In quo (Christo scilicet) sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.*

Constat 2. ex eo, quod nisi scientiam infusam Christus habuisset, caruisset aliqua perfectione, qua beati Angeli praediti sunt. Illi siquidem (ut docet S. Augustinus lib. 11. de Civit. cap. 7.) duplicem habent de rebus cognitionem: unam, quam vocat matutinam, id est beatificam, alteram vespertinam, id est infusam et per proprias species. Ergo idem de Christo Domino dicendum est.

De scientia acquisita constat 1. ex Scriptura. Isaiae 7. *Antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum*, quod, tanquam de Christo praedictum, Patres omnes interpretantur. Hebr. 5. *Cum esset Dei Filius, didicit ex iis, quae passus est, obedientiam.* Constat 2. hac ratione, qua utitur S. Thomas art. 4. nihil eorum, quae naturae nostrae per se competunt, defuit humanitati a Verbo divino assumptae. Atqui naturae humanae per se competit in ipsa rationali anima intellectus agens, sicut et patiens seu passibilis, ut communiter docent Philosophi: ergo Christus assumpsit animam intellectu tum passibili tum agente praeditam. Atqui frustra Christus intellectum agentem assumpsisset, nisi per ipsum aliquid operatus fuisset; operatio autem propria intellectus agentis est species a phantasmatibus abstrahere, et sic cognitionem et scientiam per illas species sic abstractas comparare, quae scientia dicitur acquisita. Unde sequitur, scientiam illam acquisitam in Christo fuisse.

SECTIO II.

Ad quasnam res Christi scientia se extenderit.

1. Sensus quaestionis est, quasnam res Christus Dominus in statu viae cognoverit per triplicem illam scientiam, quam diximus illum habuisse. Pro cujus resolutione

Dicendum est 1. Christum Dominum per scientiam beatificam perfectius et clarius vidisse divinam essentiam, quam quaelibet alia creatura videre possit; atque adeo scientia illa caeteris omnibus beatis, sive Angelis, sive hominibus, longe praecelluisse, non tamen divinam essentiam comprehendisse, nec comprehendere potuisse.

Prima hujus assertionis pars constat ex eo, quod dicit Apostolus Ephes. 1. Christum a Deo Patre constitutum *ad illius dexteram in coelestibus, supra omnem Principatum, et*

Potestatem, et Virtutem, et Dominationem, et omne Nomen, quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro.

Secunda assertionis pars ex eo constat, quod universim **SS. Patres asserunt, nullum intellectum creatum posse divinam essentiam comprehendere, ut S. Basilius** lib. 1. contra **Eunomium, S. Augustinus Epist. 112. et plures** alii: quod proinde intelligendum est etiam de humano Christi intellectu. Cujus rei ratio est, quia nullus intellectus creatus cognoscere potest omnes effectus possibiles divinae omnipotentiae, cum sint infiniti; nullus etiam intellectus cognoscere potest ipsam divinam essentiam eo perfectionis gradu, quo est a se ipsa cognoscibilis.

2. Dicendum 2. Christum Dominum per illam scientiam beatificam cognovisse omnia, quaecunque Deus cognoscit scientia (ut vocant) visionis, hoc est, omnia quaecunque actu sunt, fuerunt, vel futura sunt; ac proinde omnes et singulos homines, ac singulas cujusque actiones, cogitationes, volitiones, cum omnibus circumstantiis. Ita S. Thomas q. 10. art. 2.

Quod probat ex eo, quod unusquisque beatus in essentia divina clare visa, cognoscat omnia, quae ad ipsum spectant; ad Christum autem et ad ejus dignitatem quodammodo spectant omnia, in quantum omnia sunt ei subjecta, et praeterea, quia in quantum homo constitutus est a Deo omnium judex; est autem proprium judicis, ea cognoscere, de quibus ferre judicium debet.

Objicies, Christum diem extremi judicii non cognovisse, ut ipsemet testatur S. Marc. 13.

Respondetur, SS. Patres duplicem illius loci afferre explicationem. Quidam enim (ut S. Athanasius orat. contra Arianos, S. Gregorius Nazianzenus orat. 4. de Theologia) explicant, Christum Dominum, quatenus homo erat, naturali cognitione diem judicii nesciisse. Alii (ut S. Basilius lib. 1. contra Eunomium, S. Ambrosius lib. 5. ad Gratianum cap. 8. S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. S. Hieronymus in cap. 24. S. Matth. et S. Gregorius lib. 8. Epist. 42.) volunt, Christum dixisse, nescire se illum diem subintelligendo, ut Apostolis declararet.

3. Dicendum 3. Christum Dominum per scientiam infusam perfecte cognovisse omnia, sive naturalia, sive supernaturalia, quae ab homine vel ab Angelo cognosci possunt, ac proinde omnia mysteria, omnes scientias tam speculativas

quam morales, omnia denique naturaliter vel supernaturaliter scibilia.

Hoc constat tum ex verbis Apostoli dicentis, in eo reconditos esse thesauros omnes sapientiae ac scientiae; tum etiam ex eo, quod omnimoda illa scientia competebat Christo, in quantum caput erat tam hominum quam Angelorum, ut infra dicetur: in capite siquidem, prae caeteris membris, vigere debent omnes sensus.

4. Dicendum 4. Christum Dominum per scientiam acquisitam ea omnia cognovisse, quae ab homine naturaliter per lumen intellectus agentis cognosci possunt. Ita S. Thomas q. 12. art. 1.

Quod probatur ex eo, quod nihil imperfectum fuit in Christo quantum ad animam; fuisset autem imperfecta haec ejus scientia, si secundum eam non scivisset omnia, quae per illam sciri possunt.

Observandum est autem, Christum Dominum hanc scientiam acquisitam non habuisse ab instanti conceptionis, ut docet S. Doctor art. 2. sed illam acquisivisse brevissimo aliquo temporis spatio, idque ob admirabilem ingenii praestantiam. Illum tamen (ut recte monet idem S. Doctor art. 3.) nihil unquam ab ullo, vel homine, vel Angelo didicisse, sed per proprii ingenii virtutem scientiam illam ex rebus ipsis hausisse; cum enim et hominum et Angelorum caput esset, ejus dignitati non congruebat, ut quidquam ab illis addisceret.

Objicies, constare ex Evangeliis, quod Christus Dominus homines aliquando interrogavit, et multa ab iis quaesivit.

Respondet S. Doctor art. 3. ad 1. Christum Dominum homines aliquando interrogasse, non ut aliquid addisceret, sed ut interrogatos erudiret.

CAPUT VI.

De voluntate et merito Christi.

SECTIO I.

An Christi voluntas fuerit libera.

1. Supponimus in Christo Domino fuisse non solum divinam, sed etiam humanam voluntatem, sive nomen

voluntatis sumatur pro facultate volendi, sive pro ipso actu volendi.

Primum enim constat ex eo, quod in Christo Domino fuit natura humana integra et perfecta. Est autem de integritate et perfectione naturae humanae, cum intellectualis sit, ut volendi facultate praedita sit.

Secundum etiam patet ex eo, quod de ratione ipsius facultatis volendi sit, ut actus sibi proprios et connaturales elicere queat.

Utrumque autem tanquam Fide certum definitum fuit contra Monotheletas, unam tantum in Christo voluntatem (divinam scilicet) admittentes et humanam negantes, in sexto Concilio generali, act. 4 et 8. in Epist. Agathonis Papae, ibidem lecta et recepta, et in Concilio Lateranensi sub Martino I. consult. 5.

2. Hac igitur veritate supposita quaeritur, an voluntas humana Christi fuerit libera; de divina enim jam egimus tract. 2. c. 4. sect. 3. Pro cujus resolutione

Dicendum est, Christi Domini voluntatem fuisse vere ac perfecte liberam. Est de Fide et constat 1. ex Scripturis. Isaiae 7. praedicit Propheta de Christo, quod *sciet reprobare malum, et eligere bonum.* Atqui electio est actus proprius liberae voluntatis, ut docet S. Thomas p. 3. q. 18. a. 4. ubi hunc locum Isaiae ad probationem hujus veritatis adhibet. Item c. 53. ejusdem Prophetae dicitur de Christo, quod *oblatus est, quia ipse voluit.* Et ipse Christus Dominus dicit S. Joan. 10. *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam a me ipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Probatur 2. hac ratione: Christus Dominus praesertim per obedientiam suam perfecit opus nostrae redemptionis. Rom. 5. ubi Apostolus dicit, per Christi obedientiam homines esse justificatos. Atqui perfecta obedientia sine voluntatis libertate esse non potest, juxta quod dicit S. Augustinus Epist. 46. *Nullam posse, sine arbitrio libero, esse obedientiam.* Unde sequitur, Christi voluntatem fuisse perfecte liberam.

Objicies, Christum Dominum, ut supra diximus, non potuisse peccare; ex quo sequitur, illum in exequendis iis, quae sibi a Patre imperata fuerunt, liberum non fuisse; si enim liber fuisset, potuisset illa non facere, ac non faciendo peccare. Haec objectio gravem continet difficul-

tatem, an scilicet et qua ratione Christi libertas cum ejus impeccabilitate conciliari possit.

3. Omissis autem variis Theologorum ad hanc objectionem responsionibus omnium probabilissime loqui videntur illi, qui dicunt, quod, quamvis Christus Dominus ratione suae impeccabilitatis liber non fuerit ad observanda vel non observanda in genere praecepta sibi a Deo Patre imposita, v. g. praeceptum illud affirmativum, quo ad genus humanum per mortem suam redimendum obligabatur; liber tamen fuit ad illud observandum vel non observandum in specie, vel in individuo: id est, quod, quamvis mandato illo divinitus accepto, liberum illi non fuerit in genere, mortem acceptare vel non acceptare, liberum tamen illi fuit, mortem acceptare tali hora vel momento temporis, serius vel citius; liberum item ei fuit, illam acceptare cum tali caritatis ardore vel intentione, majori vel minori; item ex motivo talis virtutis v. g. religionis, obedientiae, patientiae, fortitudinis, et similium. Unde sequitur, illam mortis acceptationem Christo Domino fuisse simpliciter et absolute liberam, non solum quoad ejus circumstantias, sed etiam quoad ipsius actus substantiam, non modo numericam, sed etiam specificam. Non enim est idem numero, secundum substantiam, voluntatis actus intensus et remissus, multoque minus actus elicitus ex proprio motivo alicujus virtutis, et ex proprio alterius diversae speciei, cum utriusque actus entitas, seu substantia non modo numerice, sed etiam specifice diversa sit. Et quamvis externa mortis et tormentorum perpessio sit eadem secundum physicam suam entitatem, quocunque ex actu voluntatis, sive intenso sive remisso, et quocunque ex formali motivo acceptetur; nihilominus in genere moris diversa prorsus est, pro diversitate actus voluntatis, per quam acceptatur; nec quidquam bonitatis moralis aut meriti habet, nisi dependenter ab interno voluntatis actu. Unde sequitur, acceptationem ac perpessionem mortis in Christo fuisse illi omnino liberam. Quae tamen libertas nullam cum ejus impeccabilitate repugnantiam habuit. Et sic dicendum est de aliis ejus actibus.

SECTIO II.

Qua ratione Christi voluntas libera fuerit.

1. Non est opus hic ea repetere, quae tractatu 2. cap. 4. sect. 3. dicta sunt, ubi observavimus, de triplici libertate apud S. Patres fieri mentionem, nempe de libertate naturae, gratiae et gloriae. Quaestio autem proposita intelligenda non est de libertate gratiae; constat enim ex ante dictis, Christum Dominum a peccato fuisse perfecte liberum. Nec de libertate gloriae, cum a primo instanti conceptionis ipsam acceperit, quamvis illa quoad corpus et partem animae inferiorem in hac vita fruitus non fuerit. Quaerimus igitur hic solum de libertate naturae, qua ratione Christi voluntas perfecta naturae libertate praedita fuerit. Quod ut evidentius fiat,

2. Supponimus id, quod loco citato a nobis dictum est, libertatem scilicet naturae in eo consistere, quod voluntati non solum nulla coactio, sed neque etiam ulla necessitas inferatur; ac ipsa voluntas libera prorsus et indifferens relinquatur, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem sui actus. Quamvis autem hoc ibi a nobis authoritate SS. Ambrosii, Hieronymi, Augustini et Bernardi obiter probatum sit, quia tamen haec veritas maximi momenti esse censetur, et ex illa tanquam ex certo principio plurimae aliae theologicae conclusiones dependent: idcirco illam hic denuo

Probamus 1. authoritate Scripturae. 1. Cor. 7. ubi Apostolus loquens de servanda virginitate expressis verbis dicit, hominem *non habere necessitatem, sed potestatem habere suae voluntatis:* ubi potestatem volendi opponit necessitati volendi. Ecclesiast. 15. ubi dicitur, *Deum reliquisse hominem in manu consilii sui: apposuisse illi ignem et aquam, vitam et mortem, bonum et malum, ut ad quod voluerit porrigat manum suam, et quod placuerit ei, detur illi.* Quem locum Patres Concilii Senonensis, anno Domini 1528. adversus hujus temporis haereses tunc exortas congregati, in decreto Fidei explicant de homine in statu naturae lapsae et per Christum reparatae: ubi et expresse contra praefatos Haereticos definiunt *liberum in utramvis partem esse hominis arbitrium.*

Probamus 2. authoritate Concilii Tridentini sess. 6. cap. 5. ubi dicitur, quod tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem is, qui recipit inspirationem, possit eam abjicere, si velit. Et cap. 4. definitur, hominem gratiae posse dissentire, si velit. Ex quibus Concilii verbis Guilelmus Estius in dist. 24. §. 1. Gabriel Pennonus lib. 1. cap. 6. et alii Doctores efficaciter probant, non solum coactionem, sed etiam necessitatem libertati naturali hominis esse contrariam. Et certe quando idem Concilium can. 5. anathema dicit in eos, qui asserunt, per peccatum Adae liberum hominis arbitrium fuisse amissum et extinctum, non alios haud dubie intelligit quam Lutherum, Calvinum et eorum asseclas, in quos ille canon directus est; qui tamen non aliter liberum hominis arbitrium amissum et extinctum esse dicunt, nisi quia, cum in creatione homo accepisset indifferentem ad utrumlibet arbitrii facultatem, illam per peccatum amisit: ita ut, quamvis in hoc statu, in quo nunc est, non agat coacte, necessario tamen agat.

Probamus 3. authoritate summorum Pontificum Pii V. et Gregorii XIII. qui in Bulla contra Michaëlem Bajum edita has ejus propositiones damnarunt, *quod voluntarie fit, etiam si necessario fiat, libere tamen fit*, et *sola violentia repugnat libertati hominis naturali*, item, *homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.* Quae quidem Bulla denuo Urbani VIII. authoritate confirmata et publicata est.

Probamus 4. authoritate almae facultatis Sorbonicae, quae in decreto suo anno Domini 1560. edito, has quae sequuntur propositiones tanquam falsas et haereticas damnavit: *Liberum hominis arbitrium non habet potestatem ad opposita*, et *libertas et necessitas eidem conveniunt respectu ejusdem*, item, *liberum arbitrium libere vult id, quod necessario vult*, et *homo necessario peccat etiam damnabiliter in aliqua specie peccati.*

Probamus 5. authoritate S. Thomae in quaestionibus disputatis de Malo q. 6. a. 1. ubi sic loquitur: *Dicendum, quod quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogeretur; non enim omne necessarium est violentum, sed solum, cujus principium est extra. Haec autem opinio est haeretica; tollit enim rationem meriti et demeriti in humanis actibus.*

3. Ex quibus; cum evidenter constet, libertatem naturalem hominis requirere non solum exemptionem a coactione, sed etiam a necessitate; in eoque consistere, ut positis omnibus ad agendum praerequisitis, homo semper maneat indifferens ad agendum vel non agendum; ad hoc vel illud agendum consequenter dicendum est: cum Christus Dominus naturam humanam, omnibus suis facultatibus ac proprietatibus instructam, assumpserit, proindeque voluntatem ejusdem conditionis cum caeteris hominibus; illius libertatem naturalem in eo sitam fuisse, quod ab omni non solum coactione, sed etiam necessitate fuerit exemptus; potueritque pro libito agere vel non agere, hoc vel illud agere. Quod tamen intelligendum est respectu actionum bonarum; libertas enim illa, quae in nobis est ad faciendum malum, repudiato bono, in Christo non fuit propter ejus impeccabilitatem; quod tamen non obstat, quin vere et perfecte liber fuerit. Ut enim recte dicit S. Thomas in quaest. disput. de Veritate quaest. 22. art. 6. *Velle malum non est libertas, nec pars libertatis, quamvis sit quoddam signum libertatis.*

SECTIO III.

An et qua ratione Christi actiones fuerint meritoriae.

1. Dicendum 1. Christi Domini actiones humanas vere et proprie fuisse meritorias. Ita S. Thomas qu. 19. art. 3. Est de Fide.

Probatur 1. ex Scriptura, in qua dicitur, redemptionem nostram ac peccatorum nostrorum remissionem ex Christi sanguine, hoc est, ex passionis ejus ac mortis merito procedere. Ad Coloss. 1. *In quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum.* Apoc. 5. *Redemisti nos, Deus, in sanguine tuo.*

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. c. 7. ubi dicitur, *nostrae justificationis causam meritoriam esse Dominum nostrum Jesum Christum, qui, cum essemus inimici, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, et pro nobis Deo Patri satisfecit.*

Probatur 3. hac ratione: omnes conditiones ad meritum requisitae in actionibus Christi Domini reperiuntur: ergo fuerunt meritoriae. Probatur antecedens: quia conditiones ad meritum requisitae (ut supponimus ex tractatu de Gratia) sunt hae, quae sequuntur: prima, ut actio sit libera; secunda, ut sit honesta seu bona moraliter; tertia, ut sit a persona grata Deo et justa; quarta, ut exerceatur in statu viae; quinta denique, ut pactum intercedat ex parte Dei de praemio reddendo pro tali actione. Atqui hae conditiones in actionibus Christi reperiuntur: fuerunt enim liberae, ut praecedenti sectione probatum est; fuerunt honestae et bonae, quod Christus ipse declaravit S. Joan. 8. *Ego, quae placita sunt ei, facio semper;* fuerunt a persona Deo grata, quod et ipse Pater in Baptismo et transfiguratione Christi testatus est; fuerunt factae in statu viae, cum Christus fuerit simul viator et comprehensor; pactum denique intercessit ex parte Dei Patris, juxta illud Isai. 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.*

2. Dicendum 2. Christi Domini actiones fuisse infiniti valoris ad merendum.

Probatur 1. ex dictis supra c. 1. sect. 6. ubi probavimus, Christi Domini actiones fuisse valoris infiniti ad satisfaciendum; rationes enim, quae probant de uno, probant etiam de altero.

Probatur 2. authoritate Clementis VI. summi Pontificis in Extravagante, quae incipit (*Unigenitus*) de poenitentiis et remissionibus; ubi dicit, *Christum Dominum acquisivisse Ecclesiae thesaurum infinitum, constantem suis meritis et operibus satisfactoriis etc. et non esse aliquatenus formidandum de corruptione seu imminutione hujus thesauri propter infinita ejus merita.*

Quaeres, quando meritum Christi Domini inceperit, quanto tempore duraverit, et quando desierit.

Respondetur 1. Christi meritum incepisse a primo instanti suae conceptionis. Ita S. Thomas q. 34. art. 3.

Constat ex cap. 10. ad Hebr. ubi refert Apostolus, Christum ingredientem in hunc mundum dixisse: *Ecce ego venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam;* et postea subjungit: *In qua voluntate sanctificati sumus.* Ex quo sic possumus argumentari: ille actus Christi est meritorius, in quo sumus sanctificati. Atqui in primo instanti conceptionis

(tunc enim in hunc mundum ingressus est, ut explicat S. Thomas in illum locum Apostoli) actum submissionis et obedientiae erga Deum Patrem elicuit, in quo sanctificati sumus: ergo a primo instanti conceptionis mereri incepit.

Respondetur 2. Christum Dominum toto vitae suae tempore, continuo et sine ulla intermissione omnibus actionibus suis meruisse.

Constat ex supra relatis Christi verbis, quibus dixit, se, quae placita erant Patri suo, fecisse semper. Deinde ex eo, quod Christus Dominus potuit quovis tempore tam somni, quam vigiliae mereri per actus internos elicitos independenter a sensibus, ratione scientiae infusae; si autem potuit, cum ejus caritas esset perfectissima, non est dubitandum, quin fecerit. Unde SS. Patres illum etiam ipsius infantiae tempore meruisse asserunt, ut S. Ambrosius lib. 2. in S. Luc. *Me*, inquit, *illius infantiae vagientis abluunt fletus, mea lacrimae illae delicta laverunt.*

Respondetur 3. Christum Dominum a momento suae mortis mereri desiisse. Ita S. Thomas qu. 19. art. 3. ubi dicit, ex quo Christus viator esse desiit, illum non amplius fuisse in statu merendi.

Ratio est, quia Christus per passionem in cruce merita sua omnia consummavit, ut ipsemet testatus est, cum, antequam ultimum spiritum emitteret, dixit: *Consummatum est.*

3. Objicies 1. frustra fieri per plura, quod potest per pauciora. Atqui Christus per unicam actionem potuit nobis peccatorum remissionem et salutem promereri: ergo frustra videntur tot ejus merita fuisse multiplicata.

Respondetur, verissimum esse, unicam Christi actionem ad universum genus humanum redimendum fuisse sufficientissimam, cum fuerit infiniti valoris ac meriti; illum tamen non frustra pro nobis tot et tanta facere ac pati voluisse, tum ut excessum infinitum suae erga nos caritatis ostenderet, tum ut magis ac magis Patrem suum meritis suis glorificaret, tum ut praeceptum sibi a Patre de redimendis hominibus impositum quam perfectissime adimpleret.

Observandum tamen est, quod, quamvis Christus quacunque actione sua nobis vere ac de facto meruerit omnia et singula gratiae et gloriae dona, nihilominus non meruisse, nisi respective ad mortem crucis, ita ut singula ejus merita per mortem compleri et consummari deberent:

non sane quod aliter fieri non posset, cum vel minima Christi actio propter infinitam divini suppositi dignitatem per se ad redimendos mille mundos plusquam sufficeret; sed quia ab aeterno definitum fuerat, ut redemptio nostra non aliter compleretur, quam per Christi mortem ac passionem. Unde Isaias cap. 53. de illo praedixerat: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum.* Et ipse Christus saepe in Evangelio de passione sua tanquam de re praedefinita divinitus ad generis humani redemptionem locutus est, ut Marc. 8. *Coepit docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa et occidi.* Et S. Joan. 12. de passione ac morte sua loquens (ut explicat S. Augustinus tract. 31. in S. Joan.): *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.*

Objicies 2. Christum Dominum per vulnus illud, quod post mortem accepit, meruisse, cum plures SS. Patres doceant, ex ipsius latere Sacramenta Ecclesiae fluxisse.

Respondetur, vulnus illud fuisse meritorium, non pro illo instanti, quo inflictum est, sed ratione temporis praecedentis, quo Christus adhuc vivens illud praeviderat, et ultro ac sponte acceptaverat, imo etiam Deo Patri pro nostra salute obtulerat.

SECTIO IV.

Quid Christus Dominus sibi, et quid nobis meruerit.

1. Dicendum 1. Christum Dominum sibi gloriam corporis et nominis exaltationem promeruisse. Ita S. Thomas q. 9. art. 3.

Constat ex Scriptura S. Luc. 24. *Oportebat Christum pati, et ita intrare in gloriam suam.* Ad Phil. 2. *Humiliavit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem etc. propter quod et Deus exaltavit illum.* In quem locum S. Chrysostomus *extremam*, inquit, *Christus praestitit obedientiam, et propterea accepit supremum honorem.* Et S. Augustinus tract. 10. in S. Joan. *Humilitas claritatis est meritum, et claritas humilitatis est praemium.*

Dicendum 2. Christum Dominum nec gratiam, nec visionem beatificam, nec unionem hypostaticam sibi meruisse. Ita S. Thomas loco citato.

Quod probat ex eo, quod meritum non sit nisi ejus, quod nondum habetur: unde, si Christus ista meruisset, sequeretur, quod aliquando iis caruisset; quod tamen falsum est, ut ex ante dictis constat.

Dicendum 3. Christum nobis meruisse salutem aeternam per media convenientia consequendam, et omnia illa media, quae ad illam consequendam aut necessaria sunt, aut utilia.

Probatur universim ex his Apostoli verbis ad Ephes. 1. ubi dicit, quod *Deus benedixit nos omni benedictione in coelestibus, in Christo.*

In particulari autem Christum nobis meruisse vitam aeternam, constat Rom. 6. *Gratia Dei vita aeterna in Christo Jesu Domino nostro.* Et S. Joan. 3. dicitur, Deum dedisse Filium suum, *ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.*

2. Quod autem spectat ad media, cum illa plura et diversa sint, ex ordine per singula discurremus.

In primis Christus nobis meruit gratias omnes actuales, quae peccatorum remissionem antecedunt, et per quas ad illam disponimur, ut constat ex Concilio Tridentino, sess. 6. c. 5. ubi declarat, *justificationis exordium in adultis a Dei per Jesum Christum gratia sumendum esse: hoc est, ab ejus vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis, vocantur.*

Praeterea Christus meruit nobis remissionem omnium et quorumcunque peccatorum, tam actualium, mortalium et venialium, quam originalis. Hoc constat ex Scriptura. 1. S. Joan. 1. *Sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato.* Et ex Concil. Trid. supra cap. 7. ubi dicitur, neminem justificari posse, nisi per merita passionis Christi Domini. Ubi observandum est (quod Concilium fuse explicat), Christum Dominum eatenus nobis remissionem peccatorum meruisse, quatenus Sacramenta et alia media, quibus illam remissionem consequimur, nobis promeritus est.

Eodem etiam sensu dicere debemus, Christum Dominum remissionem poenarum omnium nostris peccatis debitarum nobis promeruisse, quatenus nobis media omnia promeruit, per quae poenarum illarum indulgentiam ac remissionem accipimus, aut pro illis satisfacimus. Unde Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 8. dicit, *omnem nostram sufficientiam ad satisfaciendum esse a Christo, nos in illo satisfacere, et facere fructus dignos poenitentiae, qui ex illo vim habent.*

3. Ipsam praeterea animae sanctitatem, quae formaliter consistit in gratia habituali nobis inhaerente, ad ejus quodcunque augmentum; vim etiam illam et virtutem merendi, quae per illam gratiam operibus nostris inest; dona item Spiritus sancti, virtutes infusas, et omnia alia quaecunque gratiarum genera, et divinae largitatis munera tam interna, quam externa, quae ad aeternam salutem conducunt; finalem denique perseverantiam Christi Domini meritis adscribere debemus. Hoc constat ex Scriptura. Rom. 8. ubi dicitur, Deum nobis omnia in Christo donasse. Huc etiam pertinet id, quod Christus dixit S. Joan. 15. *Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* Quae verba expendens Concilium Tridentinum sess. 6. c. 16. dicit: *Christum Dominum, tanquam caput in membra, et tanquam vitem in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influere, quae virtus bona illorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur.*

Denique Christus Dominus ipsam nobis praedestinationem promeruit, ut constat ex eo, quod dicit Apostolus Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti.* Et eodem capite: *Praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum.* Et certe, cum Christus praedestinatis meruerit omnia dona supernaturalia a prima vocationis gratia usque ad ultimam gloriae consummationem, ut supra dictum est, Deusque dona illa omnia, nonnisi intuitu meritorum ipsius Christi, ab aeterno illis praeparaverit: ex consequenti dici debet, praedestinationem ipsam ex ejus meritis esse, cum juxta S. Augustinum lib. de Bono persev. cap. 14. praedestinatio nihil sit aliud, quam *praescientia et praeparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur.*

4. Quaeres, an Christus etiam Angelis gratiae ac gloriae dona promeritus sit.

Respondetur affirmative; quamvis enim id aliqui Doctores negent, probabilius tamen est, quod meritorum Christi virtus et efficacia etiam ad beatos illos spiritus se extendat. Et hoc constare videtur ex Apostolo ad Ephes. 1. ubi dicit, Christum Dominum esse caput supra omnem Principatum, et Potestatem, et Virtutem, et Dominationem, et adimplere omnia in omnibus: unde sequitur, omnes gratias et omnia dona supernaturalia ab ipso, tanquam a

capite; non solum in universam hominum Ecclesiam, sed etiam in omnes beatorum illorum spirituum hierarchias derivari. Accedit authoritas S. Bernardi serm. 22. in Cant. ubi dicit, quod ille (Christus scilicet), qui hominem lapsum erexit, Angelo stanti, ne laberetur, dedit; sic illum ex captivitate eruens, sicut hunc a captivitate defendens; et hac ratione fuit utrique redemptor, solvens illum, et servans istum.

SECTIO V.

An et qua ratione Christi merita omnibus hominibus applicentur.

1. Notandum est 1. meritum Christi et ejus applicationem distingui inter se, ut recte observat Isambertus ad quaest. 1. disput. 6. art. ult. sicut pretium depositum ad emendam domum sufficiens, et ejus emptio seu illius pretii solutio. Meritum enim Christi se habet, ut pretium sufficiens ad homines redimendos; applicatio vero, ut illius pretii solutio.

Notandum 2. applicationem meritorum Christi duplici modo posse considerari: active scilicet et passive, seu prout se tenet ex parte ipsius Christi, in quantum ipse per aliquos actus suae voluntatis merita sua ordinavit et applicavit ad salutem hominum procurandam; vel prout se tenet ex parte ipsorum hominum, quatenus merita Christi de facto ipsis communicantur, et eorum effectus ab ipsis re ipsa percipiuntur. His praenotatis pro quaestionis propositae resolutione

Dicendum 1. Christi Domini merita non tantum ex se sufficientia et condigna fuisse ad totius generis humani redemptionem, sed ab ipso ad hunc finem fuisse Deo Patri oblata: sicque Christum Dominum vere pro omnibus hominibus redimendis mortuum esse, ac vere ipsis, quantum ex se fuit, merita passionis ac mortis suae applicasse.

Probatur 1. ex Scriptura. I. ad Timoth. 2. *Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Et cap. 4. *Speramus in Deum vivum, qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium.* 2. Cor. 5. *Christus pro omnibus mortuus est.* Ephes. 5. *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis, oblationem et hostiam Deo.* 1. S. Joan. 2. *Si quis peccaverit, ad-*

vocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.

Probatur 2. ex Concilio Arelatensi, in quo approbata est epistola Fausti adhuc nomen catholicum profitentis, ubi anathema profertur in eum, qui dixerit, quod Christus non sit mortuus pro omnibus. Et ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 3. ubi Concilium expressis verbis dicit, Christum Dominum pro omnibus mortuum, quamvis non omnes beneficium mortis ejus accipiant.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui id ipsum unanimi consensu asserunt. S. Basilius in Ps. 48. *Inventum est unum pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe sanctus et omni pretio superior pretiosus sanguis Domini nostri Jesu Christi, quem pro nobis omnibus effudit.* S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Pascha vocat Christi Domini passionem et mortem *non exiguae cujusdam partis orbis terrarum, sed totius mundi expiationem nunquam intermorituram.* S. Chrysostomus hom. 7. in 1. Epist. ad Timoth. explicans haec Apostoli verba supra citata (qui dedit semet ipsum redemptionem pro omnibus): *Quid ergo*, inquit, *et pro gentilibus? Ita: Christus etiam pro gentilibus mortuus est. Et quo pacto, inquies? Illi non crediderunt, quia noluerunt; quod erat partium ipsius, impletum est.* S. Cyrillus lib. 4. in S. Joan. explicans illa Christi verba *(panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita): Crucifixus est*, inquit, *Christus pro omnibus et propter omnes, ut uno pro omnibus mortuo omnes in ipso vivamus.* S. Ambrosius in Ps. 118. explicans hunc versiculum *(misericordia Domini plena est terra): Sol*, inquit, *justitiae omnibus ortus est, omnibus venit; omnibus passus est, omnibus resurrexit; si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludat; non enim ideo sol non est ortus omnibus, quia calore ejus se fraudavit.* S. Hieronymus Epist. 83. ad Oceanum *mentitur*, inquit, *Joannes Baptista digito Christum et voce demonstrans, ac dicens: Ecce Agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi: si sunt adhuc in saeculo, quorum peccata Christus non tulerit.* S. Augustinus in Ps. 56. *Vendere se potuerunt homines, sed redimere non potuerunt; venit redemptor et dedit pretium, fudit sanguinem suum et emit orbem terrarum. Quaeritis, quid emerit; videte quid dederit, et invenietis quid emerit.*

Sanguis Christi pretium est; tanti quid valet? quid, nisi totus orbis? quid, nisi omnes gentes? S. Leo Papa serm. 1. de Nativ. *Christus, sicut nullum a reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit.* S. Bernardus in Ps. *Qui habitat. Sicut possunt omnia dicere Christo: Creator meus es tu; sic possunt omnes homines eidem dicere: Redemptor meus es tu.* **His addimus beatae memoriae S. Franciscum Salesium Gebennensem Episcopum, in tractatu de Amore divino lib. 5. cap. 5. ubi fuse eandem veritatem docet et probat.**

2. Observandum est autem, in iis Scripturae et S. Patrum testimoniis duo praesertim dici. Primum est, Christum Dominum semet ipsum dedisse, tradidisse, obtulisse etc. quae verba significant actum voluntatis, quo Christus Dominus, quantum ex ipso fuit, passionis ac mortis suae merita applicavit. Secundum est, hanc traditionem et oblationem factam fuisse pro omnibus hominibus, pro peccatis totius mundi, quod nihil aliud significat, quam Christum Dominum meritorum suorum valorem, quantum in ipso fuit, applicasse, non solum praedestinatis, sed generatim omnibus omnino hominibus, sive praedestinatis, sive reprobis, sine ulla exceptione.

Probatur 4. hac ratione: pro iis omnibus mortuus est Christus, qui per Adami peccatum perierunt et mortui sunt. Atqui omnes homines per Adami peccatum mortui sunt: ergo pro omnibus hominibus mortuus est Christus. Minor certa est, major probatur ex eo, quod dicit Apostolus 2. Cor. 5. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Ubi infert omnes per Adae peccatum mortuos esse, ac periisse, quia Christus pro omnibus mortuus est. Quo etiam argumento utitur S. Augustinus lib. 6. contr. Julianum c. 1. ubi probat, omnes, etiam parvulos, per peccatum originale mortuos esse, ex eo quod Christus pro omnibus mortuus est. Quod argumentum nullum foret, si existerent, pro quibus Christus mortuus non esset.

3. Neque dicas, S. Augustinum et alios SS. Patres eatenus solum velle, Christum pro omnibus mortuum esse, quatenus mortis ac passionis ejus meritum ad omnes redimendos sufficiens fuit.

Respondetur 1. quod manifeste patet, hanc explicationem nullo modo congruere cum verbis SS. Patrum supra relatis.

Respondetur 2. quod si hoc esset, inde consequens foret, quod etiam pro daemonibus Christus mortuus esset, quodque daemonium, aeque ac hominum salvator dici posset et deberet, cum ad daemones salvandos meritum ejus sufficiens fuerit: quod non solum a mente S. Augustini et aliorum SS. Patrum, sed etiam a veritate catholica prorsus alienum est.

4. Dicendum 2. quamvis Christus vere pro omnibus mortuus sit, mortisque ac passionis suae merita Deo Patri pro omnibus hominibus obtulerit, non omnes tamen meritorum ejus fructum ac mortis beneficium recipere. Ita Concil. Tridentinum sess. 6. cap. 3.

Certum est enim, e. g. plurimos Judaeorum olim fuisse, qui et exterius per Evangelii praedicationem, et interius per gratiae motionem ad veritatem amplectendam excitati illam repulerunt; de quibus conqueritur Deus, ut Apostolus testatur Rom. 10. his verbis per Isaiam Prophetam cap. 65. olim praenunciatis: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem;* quibus item exprobrabat Apostolus Act. 13. *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud etc.* Certum est etiam, plurimos homines gratiam Dei, ut ait Apostolus 2. Cor. 6. in vacuum recipere, id est variis inspirationibus et motionibus Spiritus sancti praeveniri et excitari, quibus tamen consentire nolunt, ut supponimus ex tractatu de Gratia. Atqui Christus mortis et passionis suae merita Deo Patri pro illis omnibus obtulit, et ex virtute illius oblationis processerunt haud dubie gratiae illae, quibus praeventi et excitati sunt, cum nulla gratia, nisi ex meritis Christi hominibus conferatur. Quia tamen illas ex voluntatis pravitate abjecerunt, ideo nullus ad eos ex Christi morte fructus derivatus est: non defectu applicationis ex parte ipsius Christi, sed defectu consensus et cooperationis ex parte illorum.

Dices, inde sequi, Christi Domini voluntatem humanam non fuisse semper divinae conformem; sciebat enim, v. g. Judaeos a Deo Patre ob praevisam eorum incredulitatem esse reprobatos, et tamen ad promerendam illis gratiam et gloriam merita mortis suae applicavit.

Respondetur, Christi Domini voluntatem fuisse semper divinae Patris voluntati perfectissime conformem, nec in applicatione meritorum suorum ullatenus ab illa recessisse.

Quod ut melius intelligatur, varios actus in Christi Domini voluntate distinguere possumus.

5. Primus est, illum voluntate quadam generali et *antecedente* voluisse, ut omnes homines, qui per peccatum Adae perierant, per media quaedam convenientia salutem aeternam consequerentur, sicut et sciebat, Deum Patrem eo modo velle *omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire*, ut habetur 1. Tim. 2.

Secundus est, illum voluisse pro omnibus mori, ac mortis et passionis suae merita Deo Patri offerre, ut omnibus media illa ad salutem consequendam necessaria, et gratias ad id sufficientes obtineret, sicut et Patrem etiam velle sciebat.

Tertius denique, cum praevidisset, quod aliqui gratias illas oblatas abjicerent, alii vero eas acceptarent, iisque consensum praeberent, tum illos in peccato suo justissime dereliquisse, ut ipsemet declaravit S. Joannis 8. *Ego vado; quaeretis me, et in peccato vestro moriemini.* Istis autem justificationem, et, si in accepta justitia fideles essent, finalem in ea perseverantiam, ac demum aeternam salutem voluisse; et ad id obtinendum, passionis ac mortis suae merita efficaciter applicasse, et Deo Patri obtulisse: quod et voluntati ejus conforme esse certo sciebat. Et sic in omnibus perfectam cum illa conformitatem semper servavisse.

Dicendum 3. Christum Dominum non tantum in generali omnibus hominibus, sed etiam in particulari cuilibet illorum merita sua applicasse, ut specialia gratiae dona secundum cujusque statum et exigentiam obtineret.

Constat tum ex illis Christi verbis S. Matth. 18. *Non est voluntas ante Patrem vestrum, ut pereat unus ex his pusillis*, tum ex parabola boni pastoris, ovem errantem requirentis, et inventam in humeros reportantis: et etiam ex eo, quod dicit S. Joan. 11. bonum pastorem vocare oves nominatim. Constat etiam ex illis Apostoli verbis Ephes. 4. *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Ex quibus colligitur, omnes et singulas gratias, quae unicuique conferuntur, ab illa speciali applicatione meritorum Christi provenire. Quod et docuit et cum maximo pietatis sensu explicavit praefatus Episcopus Gebennensis introductionis suae parte 5. c. 13. Adeo ut, sicut olim summus Sacerdos super pectus in rationali suo filiorum Israël nomina descripta gerebat: ita Christus

Dominus (ut veritas figurae responderet) omnes homines vere in corde suo habuerit, et sic omnibus et singulis meritorum suorum fructus distribuerit.

6. **Dicendum 4. et ultimo, merita Christi Domini non aequaliter omnibus ab ipso fuisse applicata.**

Constat manifeste ex Scriptura. S. Matth. 25. *Uni dedit quinque talenta, alii duo, alii unum.* Et 1. Cor. 7. *Unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic, alius vero sic.* Haec autem diversitas et inaequalitas gratiarum ab ipsius Christi voluntate procedit, qui dividit singulis prout vult. In qua gratiarum divisione tamen nihil aliud facit, quam quod divinae Patris voluntati gratum et acceptum esse cognoscit.

Superest adhuc una difficultas, nimirum quomodo fieri potuerit, ut omnia gratiae beneficia, antiquis Patribus collata, ex meritorum ipsius Christi applicatione processerint, cum nulla tunc adhuc essent Christi merita.

Respondetur, gratias illas antiquis Patribus a Deo collatas fuisse propter Christi merita, non quidem adhuc existentia, sed futura, et intuitu applicationis per ipsum Christum faciendae. Nihil enim repugnat, ut aliqua res nondum existens, sed tantum futura, sit causa motiva et excitans ad aliquid faciendum. Quamvis etiam dici possit, merita illa Christi Domini, sicut et alia omnia quaecunque futura, fuisse tunc aeternitati Dei praesentia, ac proinde Deum intuitu illorum aeque operari potuisse in distributione donorum suorum, ac si jam de facto extitissent.

Quaeres, quomodo intelligi possit, Christum merita passionis suae obtulisse pro salute illorum, qui ante ejus adventum non solum mortui, sed et ob peccata sua, in quibus decesserant, jam damnati erant. Respondetur, eatenus intelligi Christum merita passionis suae obtulisse pro illis, quatenus approbavit, et veluti ratam habuit concessionem gratiarum ad salutem sufficientium, ipsis a Patre coelesti factam, intuitu futurorum meritorum suorum: quae quidem eodem modo ipsis applicavit, quo a Patre suo jam applicata fuerant; quod non impedivit, quin simul etiam ratam haberet illorum reprobationem ob abusum gratiarum et finalem impoenitentiam.

SECTIO VI.

Quomodo Christus Deum Patrem oraverit.

1. Quoniam oratio genus quoddam actionis est summopere meritoriae, ideo locus hic postulare videtur, ut de Christi Domini oratione breviter aliquid dicamus.

Certum est 1. Christum Dominum, quatenus hominem, dum in statu viae esset, vere oravisse.

Constat ex variis Evangelii locis: S. Luc. 6. *Erat pernoctans in oratione Dei.* S. Marc. 1. *Diluculo valde surgens, abiit in desertum locum, ibique orabat.*

Quamvis autem Christus oratione pro se non indiguerit, sicut nos indigemus, maxime tamen conveniens fuit, ut oraret, tum quia actus orandi ex se est excellentissimus. cum sit actus religionis; tum etiam quia Christus orando submissionis ac fiduciae erga Deum nobis exemplum praebuit.

Certum est 2. Christum Dominum, quatenus hominem, etiam nunc in statu gloriae, Deum Patrem pro nobis orare, vel expresse petendo a Deo, ut ea, quae nobis salutaria sunt, conferat, vel saltem tacite humanitatem suam, tanquam hostiam olim in cruce oblatam, illi exhibendo, ut in eam Deus intuens nobis bene faciat. Et de hac assertione sic disjunctive posita dubitari non debet.

Constat enim ex variis Scripturae locis, ut Rom. 8. *Christus Dominus, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* 1. S. Joan. 2. *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.*

An autem nunc tantum oret modo illo tacito, an vero etiam per expressam petitionem, non est satis compertum. Quidam enim negant, Christum nunc expresse aliquid pro nobis petere, ut Rupertus lib. 9. de divin. Officiis. cap. 3. et Alensis p. 4. q. 91. memb. 1. Alii vero affirmant, ut S. Thomas in Epist. ad Rom. 8. lect. 7. et ad Hebr. cap. 7. sect. 4. et S. Bonaventura opusc. 39. c. 38. Et haec sententia propter illorum sanctorum authoritatem videtur probabilior. Neque hinc sequitur, orationem illam Christi esse nunc meritoriam, cum non sit amplius in statu merendi; nec etiam impetratoriam proprie loquendo, sed solum quatenus nunc a Deo Patre pro nobis exigit, quod

praeteritis passionis ac mortis suae meritis debetur, quodque jam per merita illa pro nobis impetravit.

Porro recte observat S. Thomas in supplem. part. 3. q. 72. art. 2 ad 3. Ecclesiam non solere, nec nos etiam debere absolute petere a Christo Domino, ut oret pro nobis, sed tantum, ut exaudiat nos, vel ut nostri misereatur. Ne scilicet Arianis aut Nestorianis assentiri videamur, qui ipsam Christi personam, ad quam dirigitur oratio, sentiebant esse creatam, et divina inferiorem.

2. Quaeres, an omnis Christi oratio fuerit semper exaudita.

Respondetur 1. orationem omnem Christi proprie dictam, quae ex absoluta et efficaci voluntate proficiscebatur, fuisse semper exauditam. Ita S. Thomas q. 21. art. 4. Ratio est, quia Christus voluntate absoluta nihil unquam voluit aut oravit, nisi quod Deum Patrem absolute velle sciebat.

Respondetur 2. quod, si quaestio sit de oratione improprie dicta, per quam desideria inferioris appetitus explicabat, certum est, non fuisse semper exauditam, cum et ipse Christus voluntate absoluta et efficaci eam exaudiri noluerit: qualis fuit ista Matth. 26. *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Quamvis autem haec oratio non fuerit exaudita, non fuit tamen inutilis, imo summa cum ratione Christus Dominus illam exprimere voluit, tum ut per illam indicaret, se esse verum hominem, qui instar aliorum naturaliter mortem exhorresceret, tum etiam ut patientiae ac submissionis perfectae erga divinam voluntatem nobis praeberet exemplum, ut docet S. Augustinus epist. 121. ad Probam cap. 14.

CAPUT VII.

De vitae ac mortis Christi Domini mysteriis.

Quamvis ea, quae pertinent ad mysteria vitae ac mortis Christi Domini, ex ante dictis satis intelligi possint, cum omnia, quae de mysterio incarnationis dicuntur, non alio fine dicantur, nisi ut, quae Christus Dominus in assumpta

carne gessit aut passus est, recte et sane intelligantur: quia tamen praeter illa, quae dicta sunt, quaedam adhuc occurrere possunt, in quibus aliqua luce opus est, ut, quae certa sunt, ab incertis aut etiam falsis et erroneis discernantur: ideo breviter in hoc capite mysteria illa transcurremus, eaque adnotabimus, quae ad finem nobis propositum necessaria videbuntur. Quod ut facilius exequamur, juxta ordinem a S. Doctore praescriptum considerabimus in primis ingressum Christi Domini in hunc mundum, deinde progressum vitae ejus in hoc mundo, demum ejusdem egressum ex hoc mundo, et ea quae egressum illum consecuta sunt.

SECTIO I.

De Christi Domini ingressu in hunc mundum.

1. Ingressus Christi Domini in mundum duo praecipua mysteria hic a nobis breviter consideranda complectitur, conceptionem scilicet ejus, et nativitatem.

Quod ad Christi conceptionem spectat, duo sunt observanda.

Observandum 1. id, quod docet S. Ambrosius lib. de Incarn. cap. 6. in illa reperiri aliquid secundum naturam, aliquid supra naturam. Secundum naturam fuit, quod Christus ex muliere ortus est, supra naturam, quod ex virgine.

Ad supernaturalem itaque modum conceptionis Christi pertinet, quod activum principium generationis ejus, non fuit virtus maris generativa, sed virtus supernaturalis divina; juxta quod sanctissimae Virgini praedixerat Angelus S. Luc. 1. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quibus verbis, quamvis hoc opus (utpote caritatis Dei infinitae) per quandam appropriationem Spiritui sancto tribuitur, illud tamen (ut ait S. Doctor quaest. 32. art. 1. et ex ante dictis patet) tota Trinitas operata est.

Ad naturalem vero modum conceptionis illius pertinet, quod materia, de qua corpus Christi formatum est, fuit conformis materiae, quam aliae foeminae concipiendo foetui subministrant, cum hac tamen differentia (ut docet S. Doctor quaest. 31. art. 1 et 3.) quod caeterorum hominum

corpora ex sanguine menstruo et semine mulieris formantur: at vero corpus Christi ex purissimis sanguinibus sanctissimae Virginis formatum est, quod ante illum docuerat S. Damascenus libro 3. de Fide, cap. 2.

2. Observandum 2. ex eodem S. Doctore quaest. 33. art. 1. 2 et 3. corpus Christi eodem instanti, quo divina virtute conceptum est, fuisse eadem virtute perfecte formatum et organizatum, et simul animatum ac Verbi divini personae unitum.

Ita etiam S. Damascenus supra, et Sophronius in supra citata Epistola, quae in 6. Synodo generali art. 11 et 13. lecta et approbata est, ubi haec verba habentur: *Simul quippe caro, simul Verbi Dei caro; simul caro animata rationalis, simul Verbi Dei caro animata rationalis.* Unde S. Thomas cit. quaest. 53. art. 33. docet, contra Fidem esse, si quis dicat, quod caro Christi fuit prius concepta, et postmodum a Verbo assumpta.

* Observandum 3. ex eodem S. Doctore quaest. 34. art. 2 et 3. Christum a primo instanti conceptionis perfectum rationis ac liberi arbitrii usum habuisse, actusque virtutum sanctissimos ac perfectissimos jam tum exercuisse, et proinde per illos jam ab illo primo instanti mereri incepisse, ut jam alio in loco dictum est.

Quod autem ad Christi nativitatem attinet, notandum est 1. Christum Dominum ex sanctissima Virgine matre Maria ita esse natum, ut neque conceptione sua, neque nativitate ullum ejus virginitati perpetuae intulerit detrimentum; ita ut ante partum, et in partu, et post partum inviolata et illibata semper virgo permanserit.

3. Huic veritati, quae de Fide est, oppositus olim fuit error Helvidii haeretici, qui, ut refert S. Augustinus lib. de Haeres. cap. 84. ore blasphemo asserere ausus est: sanctissimam Virginem post partum fuisse corruptam, quod ante illum docuerat Jovinianus, eodem S. Augustino teste cap. 82.

Refellitur hic error et nostrae Fidei veritas probatur 1. ex Scriptura. Isaiae 7. *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emanuel.* Quem locum, pro asserenda matris Dei virginitate communiter SS. Patres urgent, ac prae caeteris S. Basilius orat. in sanctam Christi nativitatem, S. Hieronymus in illum Prophetae locum.

Probatur 2. ex Symbolo Apostolorum, ubi Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine; cujus Symboli apostolici authoritate perpetuam beatae Mariae virginitatem astruit S. Ambrosius epist. 81. ad Siricium.

Probatur 3. ex S. Leone Papa serm. 2. de Nativit. Domini. *Humano* (inquit) *usu et consuetudine, quod credimus, caret; sed divina potestate subnixum est, quod Virgo conceperit, Virgo pepererit, et Virgo permanserit.* Et S. Augustinus epist. 3. ad Volusianum: *Ipsa virtus divina per inviolatae matris virgineae viscera membra infantis eduxit, quae postea per clausa ostia membra juvenis introduxit.*

Notandum est 2. sanctissimam Virginem omnis pressus doloris in partu expertem fuisse.

Ita Patres 6. Synodi generalis can. 79. *Absque ullo dolore Virginis partum esse confitemur.* Et S. Augustinus serm. de Assumptione beatae Virginis: *Illa enim*, inquit, *quae sine peccati corruptione et sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore peperit.* S. Hieronymus denique lib. contra Helvidium cap. 4. id probat, ex eo quod in Evangelio dicitur, beatam Virginem puerum Jesum recens natum suis manibus pannis involvisse, et in praesepio reclinasse, nec ulla obstetrice opus habuisse.

* Notandum 3. ex S. Doctore quaest. 35. act. 7 et 8. inter alia plurima discrimina, quae inter nativitatem Christi et aliorum infantium reperiuntur, illud consideratione dignum esse, quod alii infantes nascuntur subjecti necessitati temporis; Christus vero tanquam Dominus et conditor omnium temporum elegit sibi tempus, in quo nasceretur; et nec citius, nec tardius vel unico momento natus est, quam ipse nasci voluit. Unde Apostolus vocat tempus nativitatis Christi *plenitudinem temporis*, ad Galat. 4. Nec solummodo tempus, sed et locum nativitatis suae Christus sibi delegit, civitatem scilicet Bethleem, tum ut Prophetiae, quae de ipso erant, implerentur, tum ut agnosceretur, esse de domo et familia David, qui ex Bethleem ortus erat, et inde ad regni Judaici solium assumptus, et cui promissum fuerat, quod ex ejus stirpe Christus nasceretur, ut ex ipso loco nativitatis Christi promissio ei facta impleta ostenderetur.

SECTIO II.

* De circumcisione et impositione nominis Jesu.

1. Docet S. Thomas p. 3. q. 37. art. 1. pluribus de causis, Christum debuisse circumcidi: 1. Ut carnis humanae, quam assumpserat, veritatem ostenderet contra Manichaeum, qui eum dixit habuisse corpus phantasticum, et contra Apollinarium, qui dixit, corpus Christi esse divinitati consubstantiale, et contra Valentinum, qui dixit, Christum de coelo corpus attulisse. 2. Ut ritum circumcisionis olim a Deo institutum se approbare demonstraret. 3. Ut testaretur, se esse filium Abrahae, qui circumcisionis mandatum in signum Fidei acceperat. 4. Ut tolleret Judaeis omnem excusationem et praetextum, quo uti potuissent ad eum non recipiendum, si fuisset incircumcisus. 5. Ut obedientiae virtutem suo nobis commendaret exemplo. 6. Ut quia in similitudinem carnis peccati advenerat, remedium, quo caro peccati mundari consueverat, non respueret. 7. Denique, ut legis onus in se sustinens, alios a legis onere liberaret: juxta illud Apostoli ad Gal. 4. *Misit Deus filium suum factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.*

Quod spectat ad impositionem nominis Jesu, observat S. Doctor sup. art. 2. ad 3. consuetum fuisse apud Judaeos, ipso circumcisionis die imponere nomina pueris, quasi antequam circumcisionem acciperent, perfectum esse habere non censerentur, et ideo Christus Dominus, ut per omnia, quantum ejus infinita sanctitas fieri permittebat, aliis assimilaretur, nomen Jesu in circumcisione accepit.

Dignitas vero et excellentia illius nominis ex duobus praesertim capitibus desumitur: 1. Ex illius authore, qui non alius fuit quam ipse Deus; cujus speciali mandato Angelus Gabriel tum sanctissimae Virgini Mariae etiam antequam ex Spiritu sancto in ejus utero conciperetur, tum etiam S. Josepho ejus sponso, antequam divinus ille infans nasceretur, significavit, illum vocandum esse Jesum. Et in eo impletum fuit, quod a Propheta longe antea praedictum. Isaiae 62. *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit.*

2. Ejusdem nominis dignitas et excellentia desumitur ex illius significatione, ut enim recte observat S. Doctor sup. art. 2. nomina debent proprietatibus rerum respondere, unde et communiter nomina imponi solebant pueris apud Judaeos ab aliqua proprietate, seu qualitate aut dispositione illius, cui nomen imponebatur, quod variis exemplis ex Scriptura confirmat. Quia igitur excellentissima haec proprietas, seu potius dignitas Christo Domino singulariter competebat, ut salutem humano generi tribueret, ipsique hoc munus gratiae prorsus singularis collatum erat; ut per ipsum omnes homines, quantum ex ipso erat, salvarentur, ideo convenienter vocatum est nomen ejus *Jesus*, id est salvator.

Porro Jesus dictus est Christus, id est unctus, quia scilicet non modo omni gratiarum genere, sed et ipsamet divinitate unctus est, et veluti consecratus, utpote qui futurus erat Sacerdos aeternus secundum ordinem Melchisedech, et rex super Sion montem sanctum, cujus regnum nusquam desiturum esset.

Apposite ad utrumque nomen S. Augustinus tract. 3. in epist. 1. S. Joan. *Aliam*, inquit, *significationem habet Jesus, aliam habet Christus, cum sit unus Jesus Christus salvator noster: Jesus tamen proprium est nomen illi, quomodo Moyses proprio nomine appellatus est, quomodo Elias, quomodo Abraham, sic tanquam proprium nomen habet Dominus noster (Jesus); Christus autem Sacramenti nomen est, quomodo si dicatur Propheta, quomodo si dicatur Sacerdos; sic Christus commendatur unus, in quo esset redemptio totius populi Israël.*

SECTIO III.

De progressu vitae Christi Domini in hoc mundo.

1. Tria hic praesertim observanda occurrunt.

Observandum est 1. conveniens fuisse, ut Christus Dominus a S. Joanne baptizaretur: tum ut suo Baptismate mundaret ac sanctificaret aquas, vimque regenerandi illis conferret, ut docet S. Ambrosius lib. 2. in S. Lucam, tum etiam ut insigne humilitatis exemplum nobis exhiberet, et prius ipse exequeretur id, ad quod alios adhortari volebat, ut idem S. Ambrosius declarat loco citato, et S. Augustinus serm. 63. de verbis Domini.

Est autem hic obiter notandum, Baptismum illum, quem S. Joannes conferebat, non fuisse Sacramentum, nec habuisse ullam vim ex opere operato, sed fuisse quendam ritum externum, divinitus ipsi S. Joanni inspiratum, quo homines excitabantur ad poenitentiam agendam de peccatis, unde appellatur *Baptismus poenitentiae*, S. Luc. 3. et Act. 13. et sic disponebantur ad gratiam per Baptismum Christi recipiendam. Ita S. Thomas q. 38. art. 2.

Observandum est 2. conveniens quoque fuisse, Christum Dominum a daemone tentari ob varias rationes, quas S. Doctor explicat q. 41. art. 1.

Ubi tamen notandum est, hanc Christi Domini tentationem fuisse tantum exterius factam, apparente scilicet ei daemone sub specie aliqua humana, ut probabilissime conjici potest, et externa voce, illum alloquente, non vero per internam suggestionem. Quia cum omnes motus animae Christi essent perfecte rationi subjecti, nulla illicita cogitatio, nullus illicitus affectus a daemone poterat in eo excitari. Ita docet S. Gregorius hom. 6. in Evang. et S. Damascenus lib. 3. cap. 20.

Observandum est 3. conveniens etiam fuisse, ut Christus Dominus doctrinam suam variis miraculis confirmaret, ob eas rationes, quas explicat S. Doctor quaest. 43. art. 3. Porro circa haec Christi miracula tres praesertim difficultates hic solvendae occurrunt.

2. Prima est, an Christus Dominus, non solum ut Deus, sed etiam ut homo potestatem habuerit faciendi miracula.

Respondetur affirmative. Quod probatur ex eo, quod in Evangeliis passim Christus Dominus multas curationes miraculosas solo tactu perfecerit; et S. Luc. cap. 6. dicitur, quod *omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.* Unde S. Cyrillus lib. de recta Fide ad reginas (titulo quod Christus sit vita) dicit, Christi corpus fuisse vivificum, id est vitam aliis tribuens. Et S. Damascenus lib. 3. de Fide cap. 5. dicit, *idem corpus fuisse instrumentum, ac veluti organum divinitatis ad operationes divinas efficiendas.* Et S. Hilarius c. 9. in S. Matth. *Potestas*, inquit, *intra corpus Christi manens rebus ipsis caducis efficientiam addebat sanitatis.* Ex quibus et aliis similibus SS. Patrum dictis sequitur, probabilissimum esse, quod plures Theologi docent, Christi humanitatem fuisse

illorum miraculorum causam instrumentalem, non tantum moralem, sed etiam physicam et effectivam, id est, Christum Dominum, quatenus hominem, non solum orando et per modum causae moralis et meritoriae, sed etiam physice simul cum divina virtute miracula illa esse operatum. Quod confirmari potest ex eo, quod Christus Dominus plurima ex illis miraculis fecit, non deprecando, sed imperando: ut S. Matth. 8. ubi dicitur, quod *imperavit ventis et mari; et facta est tranquillitas magna.* Et S. Luc. 4. ubi de socru Simonis febricitante dicitur, quod *stans super illam imperavit febri, et dimisit illam.*

3. Secunda difficultas est, an miracula, quae Christus fecit, fuerint ad ejus divinitatem probandam sufficientia.

Respondet S. Doctor q. 43. art. 4. affirmative, idque probat 1. ex eo, quod illa miracula transcendebant omnem creatae virtutis potestatem, ideoque nonnisi divina virtute fieri poterant, et propterea caecus illuminatus recte dicebat S. Joan. 9. *A saeculo non est auditum, quod aperuerit quis oculos caeci nati.* Probat 2. ex modo, quo faciebat miracula; non enim, ut dictum est, orando, ut caeteri Prophetae et Sancti, sed imperando et tanquam potestatem habens illa perficiebat: unde colligi poterat, illum cum Deo Patre aequalem habere virtutem. Probat 3. ex ipsa ejus doctrina, qua se Deum dicebat, quae, si vera non fuisset, miraculis divina virtute factis confirmata non fuisset.

4. Tertia difficultas est, an per illa miracula daemones Christi divinitatem certo cognoscere potuerint.

Respondetur, quod (sicut recte dicit S. Augustinus lib. 9. de Civit. cap. 21.) Christus Dominus tantum innotuit daemonibus, quantum voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit. Quare, cum ex una parte non esset expediens, ut daemones Christi divinitatem aperte cognoscerent, ex altera vero requireretur, ut aliquid de illa suspicarentur: ideo speciali quadam Dei providentia factum est, ut daemones simul aliquo pacto cognoscerent, et etiam dubitarent. Ita S. Thomas quaest. 45. art. 1. ad 2. ubi etiam id confirmat authoritate S. Ambrosii, S. Chrysostomi et aliorum Patrum.

Quamvis autem daemones Christi divinitatem quamdiu mortalis inter homines vixit, certo cognoscere non potuerunt, est tamen verum, ipsis illam post ejus mortem certo innotuisse, illosque vel invitos, Christum Dominum esse

verum et naturalem Dei Filium, credidisse: unde dixit S. Jacobus in Epist. canon. cap. 2. *Daemones credunt, et contremiscunt.* Et S. Paulus ad Philipp. 2. *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum.* Et ratio est, quia tunc evidentissima signa divinitatis ipsius experti sunt, cum viderunt eum ad inferos descendentem et inde summa cum potestate justorum animas eripientem.

SECTIO IV.

De egressu Christi Domini ex hoc mundo.

Circa egressum Christi tria quaeri possunt.

Quaeres 1. quid nobis Christi passio et mors contulerit, et qua ratione nobis proficua fuerit.

Respondet S. Doctor q. 48. quinque praesertim modis passionem ac mortem Christi ad salutem nostram contulisse nobisque proficuam fuisse.

1. Primo per modum meriti: quia Christus quatenus caput omnium hominum per illam nobis, ut membris suis, de condigno meruit ipsam aeternam salutem, et omnia etiam media, ad illam consequendam aut necessaria, aut utilia, ut supra dictum est.

Secundo per modum satisfactionis pro totius mundi peccatis: quae quidem satisfactio a Christo Domino in passione ac morte Deo Patri pro nobis exhibita non solum sufficiens, sed superabundans fuit, non tantum propter dignitatem personae satisfacientis aut rei oblatae, ut c. 1. diximus, sed praeterea propter nimiam caritatem, ex qua patiebatur, et atrocitatem tormentorum quae patiebatur: ut enim observat S. Doctor quaest. 46. art. 5. passus est in omnibus, in quibus pati potuit et ab omnibus, a quibus pati potuit.

Tertio per modum sacrificii: Christi enim passio et mors fuit verum et proprium et vere propitiatorium sacrificium, ut vocatur a Concilio Tridentino sess. 22. c. 2. quod quidem ex quacunque parte consideretur, infiniti valoris fuit, ut ex ante dictis constat.

Quarto per modum redemptionis: passio siquidem et mors Christi fuit quaedam solutio, per quam homines a servitute tum peccati, tum daemonis redempti sunt, sicut captivi ac servi pretio redimi solent. Unde princeps Apo-

stolorum epist. 1. cap. 1. *Non corruptibilibus*, inquit, *auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi.* Et hinc vere ac proprie Christus Dominus hominum redemptor dicitur, ut fusius explicabitur infra sect. 12.

Quinto denique et ultimo per modum efficientiae: hoc est, quod passio et mors Christi Domini salutem nostram ac media omnia ad illam operata est per modum causae efficientis instrumentalis. Cum enim humanitas Christi Domini fuerit instrumentum divinitatis (ut supra dictum est), ideo ex consequenti omnes actiones et passiones Christi instrumentaliter operatae sunt ad salutem humanam in virtute divinitatis, et secundum hoc passio et mors Christi salutem humanam efficienter causare dicitur.

Observat autem S. Doctor sup. art. 6. act. 3. inter istos quinque modos hanc esse differentiam, quod passio Christi Domini, in quantum comparatur ad ejus divinitatem, agit per modum efficientiae, in quantum vero refertur ad ejus voluntatem humanam, agit per modum meriti; secundum vero quod consideratur in ipsa carne Christi Domini, agit per modum satisfactionis, redemptionis et sacrificii.

3. Quaeres, an in Christi Domini morte humanitas ejus fuerit a divinitate separata.

Respondetur, humanitatem Christi Domini, etiam in ejus mortis triduo, mansisse inseparabiliter divinitati unitam, ipsamque divinitatem ejus corpori in sepulchro et animae in inferno conjunctam semper extitisse.

Ita S. Damascenus lib. 3. de Fide cap. 27. S. Fulgentius lib. ad Trasimundum cap. 23. et unanimiter omnes alii SS. Patres. Estque de Fide, ut ex ante dictis constat, probatque S. Doctor q. 30. art. 2. ex eo, quod in Symbolo de Filio Dei dicitur, quod fuerit crucifixus, mortuus et sepultus, quod ejus corpori mortuo tantum convenit; item quod descendit ad inferos, quod solam ejus animam spectat: quae vera non essent, nisi ratione unionis hypostaticae, per quam utraque pars divinitati semper conjuncta remansit.

Quaeres 3. an corpus Christi Domini post mortem corruptum fuerit.

Respondet S. Doctor quaest. 51., art. 3. negative. Quod ut melius intelligatur, notandum est ex S. Damasceno lib. 3. de Fide cap. 18. duplicem esse corporis humani

corruptionem. Unam, quae fit per separationem animae ab illo, et hoc modo tam certum est, Christi Domini corpus fuisse corruptum, quam ipsum Christum fuisse mortuum. Alia corruptio est illa, quae fit per resolutionem corporis in vermes, cineres, aut aliquid simile, et hoc modo constat ex Fide, Christi Domini corpus non fuisse corruptum, juxta illud Ps. 15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem;* hunc enim locum S. Petrus Act. 2. et Paulus cap. 13. de Christi corpore mortuo exponunt. Additque S. Doctor supra, non decuisse Christum pati corruptionem in corpore, ne mors ejus potius necessitati quam voluntati adscriberetur.

SECTIO V.

De Christi Domini descensu ad inferos.

1. Certum est ex Fide, Christum Dominum secundum animam vere et proprie descendisse ad inferos, non vero metaphorice tantum, ut falso hunc Symboli articulum Haeretici interpretantur. Quorum aliqui dicunt, descendere ad inferos idem esse ac interire, alii idem esse ac sepulturae tradi, alii denique omnium impiissime per descensum Christi ad inferos significari asserunt, Christi animam dolores ac desperationem animarum damnatarum pertulisse. Ita Calvinus lib. 2. de Instit. cap. 16. §. 8. et sequente.

Refellitur haec blasphemia, et nostrae Fidei veritas probatur 1. ex Scriptura. S. Matth. 12. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus etc. sic erit Filius hominis in corde terrae etc.* Ubi per cor terrae S. Hieronymus in cap. 2. Jonae infernum intelligit. Et ad Ephesios 4. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae?* Quem locum de Christi Domini descensu ad inferos exponunt S. Chrysostomus et S. Hieronymus commentariis in illam Apostoli epistolam et S. Irenaeus lib. 5. cap. 31.

Probatur 2. ex Symbolo Apostolorum et Symbolo S. Athanasii. in quibus haec veritas expressis verbis continetur.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui unanimiter huic veritati subscribunt, ut S. Leo Papa serm. 1. de Resurrect. *Resurrectio salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu*

morari passa est in sepulchro. S. Ambrosius lib. de mysterio Paschae c. 4. S. Gregorius Papa lib. 13. Mor. cap. 20, et plures alii, qui citantur a Bellarmino libr. de Christo cap. 14.

2. Cum igitur hoc certum sit, quaedam dubia circa hunc Christi ad inferos descensum solvenda supersunt.

Primum dubium est, ad quae inferorum loca Christus descenderit.

Ad hujus dubii solutionem observandum est ex S. Doct. in 4. dist. 45. art. 3. inferorum nomine quatuor loca intelligi. Primus est ille, in quo damnatorum animae cum daemonibus torquentur. Secundus est lymbus puerorum cum solo peccato originali ex hac vita decedentium. Tertius est locus ignis purgatorii, in quo animae justorum a peccatorum reliquiis expiantur. Quartus denique est lymbus SS. Patrum, in quo ante Christi adventum sanctorum animae recipiebantur, ibique absque ullo doloris sensu beata redemptionis spe sustentati, placida quiete fruebantur: qui locus passim in sacris litteris Abrahae sinus nuncupatur. Hac observatione praemissa

Dicendum est cum S. Doctore quaest. 52. art. 1. Christi Domini animam vere quidem et secundum substantialem praesentiam descendisse ad lymbum SS. Patrum, ibique cum illis mansisse per triduum illud, quo a corpore fuit separata; ad alia vero loca inferorum non descendisse, nisi secundum aliquem specialem suae virtutis effectum.

Prima pars assertionis, qua diximus, Christum in lymbum SS. Patrum descendisse, patet ex eo, quod communiter SS. Patres dicunt, ideo Christum Dominum descendisse ad inferos, ut inde sanctorum animas educeret, ac secum in coelum eveheret, ut S. Ignatius in Epist. ad Trallianos, et S. Hieronymus in cap. 4. ad Ephesios. Quod autem ibi triduum remanserit, praeter authoritatem S. Doctoris, id assertum habetur apud Irenaeum lib. 5. cap. ult. et Tertullianus in lib. de anima cap. 13.

Altera vero assertionis pars, qua diximus, Christum Dominum non descendisse secundum realem praesentiam ad alia inferorum loca, probatur a S. Doctore ex eo, quod in primis Christus Dominus nullam habuit causam ad infernum damnatorum descendendi; cum neque locus esset ipsi congruus et decens, neque ad hoc ut damnatos ac daemones sibi genuflectere compelleret, necessarium fuerit,

ut eorum teterrimum ac foedissimum carcerem adiret. Idem de lymbo puerorum dici debet, tum quia locus ille minime Christo Domino congruebat, tum etiam quia non satis constat, an Christus Dominus se illis manifestaverit.

Similiter videtur non fuisse conveniens, ut locum purgatorii Christus adiret, ac praesentia sua illustraret, cum locus ille sit tantum poenis destinatus.

3. Secundum dubium est, quid Christus Dominus ad inferos descendens, animabus justis contulerit.

Respondetur, Christum Dominum illis tria contulisse.

In primis enim gloriae lumen illis indidit, atque adeo illas beatas effecit, ut docet S. Thomas q. 52. art. 4. ad 1. Hoc colligitur ex illis Domini ad latronem crucifixum verbis S. Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso*, hoc est in loco, ubi mecum et cum aliis eris beatus.

Postea illucescente tertia die, beatas illas animas inde secum eduxit; quo pertinet illud Zach. 9. *Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu.*

Denique quadragesima post resurrectionem die sanctas illas animas secum in coelum invexit, quando ipse (ut dicitur Ps. 67.) *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.*

SECTIO VI.

De Christi Domini resurrectione.

1. Fides catholica docet, Christum Dominum tertia post mortem die resurrexisse a mortuis, animamque ejus proprio corpori iterum fuisse unitam. Circa hanc vero Christi resurrectionem quaedam hic observanda occurrunt.

Primum est, Christum Dominum non aliena, sed propria sua virtute a mortuis surrexisse, juxta quod ipse dixerat Joan. 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Secundum est, Christum Dominum post resurrectionem in corpore suo glorioso vulnerum cicatrices retinuisse; idque *non ex impotentia curandi* (ut ait Beda in caput ultim. S. Luc.), *sed ut perpetuum victoriae suae circumferret triumphum.* Quod et de SS. martyribus dicit S. Augustinus lib. 22. de Civit. cap. 10. his verbis: *Fortassis in illo regno in corporibus martyrum videbimus cicatrices vulnerum, quae pro Christi nomine pertulerunt; non enim deformitas in eis,*

sed dignitas erit, et quaedam, quamvis in corpore non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit.

Tertium est, Christi Domini corpus gloriosum resurgendo clausum sepulchrum penetrasse; *neque enim existimare debemus* (ut ait S. Hieronymus Epist. ad Hedibiam q. 6.) *Angelum idcirco venisse, ut aperiret Domino resurgenti et revolveret lapidem; sed postquam Dominus resurrexit, indicasse, quid factum est, et sepulchrum vacuum revolutione lapidis ostendisse.* Hoc enim corporis sui gloriosi proprium fuisse, ipsemet postea ostendit, cum ad discipulos in coenaculo congregatos januis clausis ingressus est, ut habetur S. Joan. 20.

2. Quartum est, Christi Domini resurrectionem vere dici ac esse causam resurrectionis nostrae futurae (ut docet S. Thomas quaest. 56. a. 1 et 2.) non quidem meritoriam, cum post mortem nihil amplius meruerit, sed efficientem, in quantum humanitas Christi est instrumentum divinitatis, et sicut per illam plurima miracula, et etiam mortuorum aliquorum resurrectionem alias fecit, sic et universalem omnium resurrectionem faciet. Quo sensu Christus Dominus S. Joan. 5. dixit: *Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitae etc.* Quae Christi verba S. Doctor in suppl. qu. 76. art. 2. litteraliter intelligit de sensibili voce Christi, per quam imperabit resurrectionem, et simul illam operabitur. De qua etiam voce Cassiodorus interpretatur illud Ps. 67. *Ecce dabit voci suae vocem virtutis*, ad suscitandum scilicet mortuos.

Dici etiam potest, Christi Domini resurrectionem esse causam non solum efficientem, sed etiam exemplarem resurrectionis nostrae futurae, in quantum scilicet (ut dicit Apostolus Philipp. 3.) *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.* Et eodem sensu resurrectio Christi Domini dici etiam potest causa exemplaris resurrectionis spiritualis animarum nostrarum: *Ut, sicut Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*, ut habetur Rom. 6.

SECTIO VII.

De Christi Domini in coelos ascensione et ad dexteram Patris sessione.

1. Sicut de resurrectione, sic etiam de ascensione dicendum est, Christum Dominum non aliena ope, sed propria virtute tum divinitatis, tum etiam humanitatis glorificatae ad coelos ascendisse. Ita S. Doctor quaest. 57. a. 3. Sicut autem certissimum est, Christum Dominum ad coelos ascendisse, sic etiam convenientissimum fuit, ut idem S. Doctor dicit a. 6. Cum enim locus debeat esse locato proportionatus, hinc sequitur, corpori Christi glorioso et incorruptibili locum gloriae et incorruptionis debitum fuisse.

Quaeres, quo Christus ascenderit, seu quisnam fuerit terminus ascensionis ejus.

Respondet S. Doctor quaest. 57. art. 4. Christi Domini humanitatem fuisse supra omnes coelos elevatam, juxta quod dixit Apostolus Ephes. 1. quod Deus Pater *constituit illum in coelestibus ad dexteram suam supra omnem Principatum, et Potestatem, et Virtutem, et Dominationem, et omne Nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, et omnia subjecit sub pedibus ejus.*

Caeterum quomodo, et quo situ, et in qua coeli parte sit corpus Christi Domini, supervacaneum est quaerere, ut ait S. Augustinus lib. de Fide et Symb. cap. 6. tantummodo in coelo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostrae, coelorum secreta discutere, sed est nostrae Fidei, de dominici corporis dignitate sublimia et honesta sapere, ut ibidem dicit.

2. Quod spectat ad sessionem ipsius Christi Domini, quae dicitur esse ad dexteram Patris, observandum est ex S. Doctore qu. 58. figuratam esse istam locutionem; proindeque non corporalem aliquam sessionem, sed tranquillitatem ac firmitatem status gloriae Christi Domini debere intelligi, vel etiam regiam ac judiciariam ejus potestatem. Sicut et nomine dexterae Patris non significatur pars illa corporis humani, quae appellatur dextera (cum enim Deus sit purissimus spiritus, nihil in eo corporeum cogitari fas est), sed ipsius divina beatitudo et gloria, quae dexterae

nomine quandoque in Scripturis designatur, ut Ps. 15. *Delectationes in dextera tua usque in finem,* vel potius supremae potestatis ejus participatio. Et sic Christus Dominus dicitur sedere ad dexteram Patris, 1. in quantum Dei Filius ipsi Patri consubstantialis ac proinde paternae potestatis et gloriae consors et particeps; 2. in quantum homo ad ejusdem gloriae ac potestatis consortium et participationem, ratione unionis hypostaticae, admissus et a Deo Patre supremus omnium rex aut judex constitutus, ut ex infra dicendis constabit; et eo sensu docet S. Thomas a. 4. solius Christi proprium esse, sedere ad dexteram Patris, nec ulli Angelo, vel homini posse convenire.

SECTIO VIII.

De regia potestate, quae Christo Domino competit.

1. Certum est 1. Christum Dominum non modo ut Deum, sed etiam ut hominem regiam potestatem et summam authoritatem habuisse circa omnia spiritualia, ita ut potuerit arbitratu suo instituere, praecipere et immutare quaecunque ad Ecclesiae hierarchiam ejusque statum spiritualem pertinent.

Haec veritas, quae de Fide est, constat ex eo, quod in Evangeliis dicitur, Christum Dominum absolute et sine ulla limitatione potestate illa spirituali usum fuisse, illiusque virtute legem veterem abrogasse, novam condidisse, Sacramenta instituisse, peccata remisisse et alia ejusmodi fecisse, quae nonnisi ab habente summam in Ecclesiae regimine authoritatem fieri potuerunt. Huc pertinet illud Ps. 2. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.*

Certum est 2. Christum Dominum non habuisse tale dominium in res omnes temporales, quo ipse solus esset quarumcunque rerum temporalium dominus, ita ut nullus praeter ipsum cujuscunque rei dominus aut proprietarius esset, cum nec ipse Deus tale dominium sibi vindicare voluerit, sed retento absoluto quodam et supremo in res omnes dominio proprietatem illarum hominibus benigne concesserit, ita ut dependenter ab illo supremo dominio vere sint ac dicantur rerum suarum proprietarii et domini. Unde refellitur quorundam error, qui asserunt, omnes

principes ac domini terrae a Christi Domini conceptione fuisse suis dominiis privatos. Cujus praeterea falsitas evidenter convincitur, vel ex ipsius Christi testimonio dicentis S. Matth. 22. *Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari.*

2. Cum haec duo certa sint, unum est dubium, an scilicet Christus Dominus, quatenus homo, habuerit supremum quoddam dominium directum et absolutum in res omnes temporales, et in omnia regna mundi: ita ut posset quoscunque reges et principes privare suis regnis et dominiis, si voluisset. Pro cujus resolutione duo breviter dicenda sunt.

Primum est, Christum Dominum etiam ut hominem vere et proprie dominium illud in res omnes habuisse, ac proinde fuisse verum et supremum regem ac monarchum rerum omnium temporalium.

Probatur 1. ex Scriptura. Ps. 2. *Dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* S. Matth. 8. *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Apoc. 19. *Habet in vestimento suo et in femore suo scriptum: Rex regum et dominus dominantium.* Quae Scripturae testimonia de Christo Domino, ut homine, communiter a SS. Patribus intelliguntur.

Probatur 2. ex S. Augustino tract. 115. in S. Joan. super haec Christi verba: *Regnum meum non est de hoc mundo;* ubi recte observat, Christum Dominum non dixisse: *Regnum meum non est in hoc mundo,* cum vere haberet regnum etiam in terra, sed solum dixisse: *Non est de hoc mundo,* id est non acceptum ab hominibus, nec humana authoritate, aut humano jure devolutum. Et S. Bernardus lib. 3. de Consid. ad Eugenium Papam, ubi de Christo sic loquitur: *Hic est, de quo Propheta ait: Et erit omnis terra possessio ejus. Christus hic est, qui possessionem sibi vindicat et jure creationis, et merito redemptionis, et dono Patris; cui enim alteri dictum est: Postula a me, et dabo tibi gentes?*

Probatur denique ex eo, quod Christi Domini, etiam in quantum hominis, dignitas et excellentia ratione unionis hypostaticae talis ac tanta fuit, ut nullus honoris, praerogativae, aut potestatis titulus esse potuerit, qui non illi merito deberetur.

Secundum est, Christum Dominum potestate illa et dominio quamdiu mortalis inter homines vixit, nunquam uti voluisse, sed sponte ac voluntarie illius usu se ipsum

abdicasse, se paupertatem perfectissimam amplexum fuisse, ut sic, non solum merito suo, sed etiam exemplo nos efficacius juvaret. Unde Apostolus de illo dicit 2. Cor. 8. quod *cum esset dives, propter nos egenus factus est.* Et ipse Christus Dominus eo sensu de se locutus est, cum dixit S. Matth. 8. *Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.*

SECTIO IX.

De judiciaria Christi Domini potestate.

1. Cum (ut ait S. Doctor quaest. 59.) regiam dignitatem potestas judiciaria consequatur, de illa, prout Christo Domino competit, nobis agendum est, ac dicendum in primis, judiciariam illam potestatem Christo Domino competere, non modo quatenus Deus est, sed etiam quatenus homo, cum hac tamen differentia, quod quatenus Deus est, illam ex se habeat; quatenus autem homo, non ex se, sed authoritate sibi divinitus commissa et delegata.

Hoc constat ex Scriptura. Act. 10. *Hic est, qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum.* Et S. Joan. 5. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est.*

2. Dicendum 2. ad judiciariam Christi potestatem pertinere, non solum ultimum illud et generale judicium, de quo saepius in Evangelio mentio fit, ut S. Matth. 16. 24 et 25. et 2. Cor. 5. sed etiam particulare judicium in morte cujusque ab illo faciendum; tale enim judicium in morte cujusque faciendum esse,

Constat 1. ex Scriptura. Eccli. 11. *Facile est coram Deo in die obitus, retribuere unicuique secundum vias suas.* Et Hebr. 9. *Statutum est omnibus hominibus semel mori; post hoc autem judicium.*

Constat 2. ex S. Augustino lib. 2. de Anima, ubi hanc veritatem asserit; S. Hieronymo in cap. 2. Joël, ubi per diem Domini diem judicii intelligendum esse dicit, sive diem exitus uniuscujusque de corpore: *Quod enim* (inquit) *in die judicii futurum est omnibus, hoc in singulis in die mortis impletur.* Et S. Chrysostomus hom. 14. in S. Matth. *Omnes*, inquit, *animae, cum hinc emigraverint, variis peccatorum catenis implicitae, ad terribile illud tribunal ducentur.*

Tertio id constat ex eo, quod Fide certum est, atque in Concilio Florentino definitum in decreto unionis, animas post mortem sine mora recipi in coelum, si sint omnino expiatae, vel amandari in infernum, si peccato mortali obstrictae ex hac vita decesserint. Atqui dici non debet, hoc ita fieri sine speciali judicii divini decreto.

Quod vero judicium illud particulare, aeque ac ultimum generale, a Christo Domino quatenus homine exerceatur, constat ex eo, quod dicitur S. Joan. 5. quod *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium.*

Porro ad hoc judicium particulare subeundum necesse non est, animas realiter in coelum deferri, aut Christum ad illas e coelo delabi, sed sufficit, quod illae in ipso mortis instanti intellectualiter eleventur ad audiendam sententiam judicis, ita ut in eodem instanti cognoscant, sese judicari, et pro ratione eorum, quae in vita gesserunt, et boni vel mali status, in quo decesserunt, vel salvari, vel damnari, imperio et authoritate non solum Dei, sed etiam hominis Christi; ac eodem momento per instantaneam loci mutationem constituantur in loco illo, in quo ex vi judicii et imperii Christi Domini futurae sunt, sive in paradiso, sive in purgatorio, sive in inferno.

3. Dicendum 3. ad eandem quoque judiciariam Christi potestatem pertinere alia omnia judicia, quae erga homines, etiam dum in hac vita mortali degunt, divinitus exercentur: erga bonos quidem, cum pro eorum meritis, et recto gratiarum usu gratiae ipsis augentur, et copiosiora auxilia subministrantur; erga malos vero, cum pro eorum demeritis abundantiora gratiae auxilia ipsis subtrahuntur, permittunturque excaecari et indurari. Quod enim haec non tantum aeterno ac supremo Dei judicio, sed etiam Christi Domini, quatenus homo est, imperio peragantur, constat ex eo, quod (ut supra ex Act. 10. retulimus) non solum mortuorum, sed etiam vivorum judex a Deo sit constitutus.

Quaeres; an etiam ad Angelos extendat se judiciaria illa Christi Domini potestas.

Respondetur affirmative cum S. Doctore q. 59. ubi dicit, Angelos omnes, sive bonos, sive malos, judiciariae potestati Christi Domini, etiam quatenus hominis, subesse, idque ratione eorum, quae circa homines operantur. Cum enim tam boni quam mali Angeli aliquid ad salutem vel

damnationem hominum cooperentur, ideo Christi supremi judicis sententiam, quoad praemium vel supplicium accidentale, sunt subituri; quo sensu ipse Christus Dominus dicit S. Luc. 15. quod *gaudium erit Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente*, et e contra daemones dicunt cap. 8. S. Matth. et cap. 1. S. Marc. *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere et perdere nos?*

SECTIO X.

De dignitate capitis, quae Christo Domino competit, respectu tam Angelorum, quam hominum.

1. Observandum est hic ex S. Thoma q. 8. rationem capitis mystici desumi ex proportione ad caput naturale. In quo cum tria considerari possint, ordo, perfectio, et virtus: ordo quidem, quia est prima pars hominis; perfectio vero, quia in eo vigent omnes sensus interiores et exteriores, cum in caeteris membris sit solum tactus; virtus denique, quia motus omnis caeterorum membrorum ab illo derivatur: sic etiam eadem tria de capite mystico intelligi debent, ita ut, cum quaeritur, an Christus Dominus sit caput hominum vel Angelorum, idem sit ac si quaeratur, an respectu illorum hae tres praerogativae Christo Domino competant. Hac observatione supposita

Dicendum 1. Christum Dominum, etiam quatenus hominem, esse caput totius Ecclesiae.

Constat in primis ex Apostolo Ephes. 1. ubi dicitur, quod Deus Pater Christum Dominum *dedit caput supra omnem Ecclesiam.* Et Coloss. 1. *Ipse est caput corporis Ecclesiae.*

Constat praeterea ex eo, quod Christo Domino, etiam quatenus homini, tres supra dictae capitis praerogativae competunt. Est enim primus in ordine praedestinationis divinae, unde vocatur ab Apostolo Rom. 8. *Primogenitus in multis fratribus.* Deinde caeteros omnes fideles omni virtutum et gratiarum genere antecedit, ut ex ante dictis patet. Tertio denique virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiae; unde S. Joan. 1. dicitur, quod *de plenitudine ejus nos omnes accepimus.* Et ipse Christus Dominus cap. 15. se ipsum viti comparat, et fideles pal-

mitibus; qua comparatione influxum suum in illos satis declarat.

2. Dicendum 2. Christum Dominum, quatenus hominem, esse caput omnium prorsus hominum. Ita S. Thomas art. 3.

Probari potest enumeratione facta per diversos gradus hominum, quibus omnibus certum est, illum et ordine et perfectione antecellere, et in eos omnes influxum aliquem habere. Et primo quidem de beatis constat, cum sint membra Ecclesiae triumphantis ipsi Christo perfectissime unita. De justis item, tum in purgatorio, tum in hac vita existentibus, cum ab ipso influxum gratiae et caritatis recipiant. De fidelibus etiam, qui in peccato mortali sunt, cum adhuc per Fidem, licet velut membra mortua, illi conjungantur, atque adeo ipse in eos Fidem illam, sive habitualem, sive actualem, et alias omnes gratias actuales, quibus ad poenitentiam excitantur, influat. De infidelibus quoque idem dici debet, cum (ut supra probatum est) pro illis etiam Christus Dominus mortuus sit, et ex consequenti (ut supponimus ex tractatu de gratia) illis sicut et aliis omnibus, et etiam parvulis, sine Baptismi susceptione decedentibus, gratias ad salutem sufficientes promeruerit.

Porro licet hoc sensu infideles dicantur membra Christi, non tamen propterea dici possunt membra Ecclesiae. Ad hoc enim non sufficit, ut quis a Christo Domino influxum aliquem recipiat, aut recipere possit, sed praeterea necessarius est aliquis alius gratiae effectus: nempe ut fiat fidelis, et saltem in voto Baptismi sacramentum recipiat.

Ex dictis autem intelligi potest, Christum Dominum nullo modo esse aut dici posse caput damnatorum, cum ex lege Dei ordinaria non sint amplius in potentia ad ullam cum Christo unionem, aut ad ullum gratiae influxum ab ipso recipiendum, qui proinde neque sunt, neque dici debent membra Christi.

3. Dicendum 3. Christum Dominum etiam quatenus hominem esse caput Angelorum. Ita S. Thomas art. 4.

Constat ex Scriptura. Coloss. 2. Christus vocatur ab Apostolo *caput omnis Principatus et Potestatis.* Et Ephes. 1. idem Apostolus dicit, Christum Dominum a Deo Patre *constitutum esse ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem Principatum et Potestatem, et Virtutem, et Dominationem, et ipsum dedisse caput supra omnem Ecclesiam.* Et epist. 1.

S. Petri 3. Christus Dominus dicitur *profectus in coelum subjectis sibi Angelis.* Ex quibus Scripturae verbis constat, Christum Dominum, saltem quoad ordinem et perfectionem, Angelis praeeminere, et sic illorum esse caput.

Quod vero sit etiam illorum caput quoad influxum, constat ex iis, quae praecedenti capite diximus, ubi probavimus, Angelos gratiae ac gloriae dona ex Christi meritis accepisse.

4. Dicendum 4. quod licet solius Christi proprium sit, esse caput totius Ecclesiae, quatenus est fons et origo gratiarum omnium: hoc tamen non obstat (ut recte docet S. Thomas art. 6.), quonimus alia sint ipsi subordinata Ecclesiae capita. Itaque quoniam, sub Christo Romanus Pontifex totam visibiliter gubernat Ecclesiam, in illamque influit docendo, praecipiendo, pascendo, leges ferendo, varia gratiarum dona conferendo: ideo vere ac proprie caput visibile totius Ecclesiae dicitur: imo et unusquisque Episcopus in Ecclesia sua quandam habere capitis dignitatem vere dici potest.

Neque id absurdum videri debet, quod in mystico Ecclesiae corpore plura sint capita sub uno primario et praecipuo capite; sicut nec absurdum est, sub uno summo Pastore Christo plures esse et dici in Ecclesia Pastores (epist. 1. S. Petr. cap. 5.), et praeter fundamentum primarium et praecipuum (quod est Christus) alia etiam esse et dici ejusdem Ecclesiae fundamenta (Apoc. 21.), sicut in quolibet regno praeter regem, qui (ut dicitur 1. Reg. 15.) totius regni caput est, sunt etiam alii duces et optimates ab eo dependentes, qui etiam dicuntur *capita populorum.* Amos 6.

SECTIO XI.

* De Sacerdotio Christi.

1. Sacerdotii nomine intelligitur munus illud, quo quis constituitur, ut res sacras et divinas tanquam Dei minister, hominibus communicet, et vicissim etiam pro hominibus offerat Deo dona, preces et sacrificia, ut colligitur ex variis Scripturae locis, ac praesertim Malachiae cap. 2. et Epist. ad Hebraeos cap. 5. et plenius explicat D. Thomas p. 3. qu. 22. art. 1.

Hac observatione supposita dicendum 1. Christum Dominum, verum ac proprie dictum Sacerdotem extitisse, et munere Sacerdotii vere ac proprie functum fuisse. Id manifeste constat ex his verbis Ps. 109. *Tu es Sacerdos in aeternum etc.* et ex cap. 4 et 5. Epistolae ad Hebraeos, ubi Apostolus de Christi Sacerdotio agit; et plenius adhuc constabit ex assertionibus sequentibus.

Dicendum 2. Christum Dominum Sacerdotii sui munus exercuisse in coena ultima, cum sub speciebus panis et vini incruento et admirabili modo semet ipsum Patri suo in sacrificium obtulit. Ita expresse definitum est in Concil. Trid. sess. 22. cap. 1. Ita etiam docuerunt SS. Patres: S. Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cecilium, ubi sic loquitur: *Jesus Christus Dominus et Deus noster ipse est summus Sacerdos Dei Patris; et sacrificium Deo Patri se ipsum primus obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem praecepit.* Et S. Gregorius Nyssenus, orat. 1. de sancto festo Paschae: *Pro ineffabili,* inquit, *arcanoque sacrificii modo sua dispositione et administratione praeoccupat impetum violentum, ac sese oblationem et victimam offert pro nobis Sacerdos simul et agnus Dei, qui tollit peccata mundi: quando hoc accidit? cum suum corpus ad comedendum, et sanguinem suum familiaribus exhibuit ad bibendum.* Qua autem ratione actio illa, quam Christus Dominus in coena exercuit, verum et proprie dictum sit sacrificium, plenius explicabitur in 2. parte hujus operis tract. 4. cap. 4. sect. 11.

Dicendum 3. Christum Dominum sacerdotii quoque sui munere functum fuisse in cruce, ibique se ipsum Deo Patri in sacrificium obtulisse. Id constat manifeste ex Scripturis, ac praesertim ex cap. 5. Epist. ad Ephes. ubi Apostolus dicit, quod *Christus dilexit nos, et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo.* Et D. Thomas de eadem veritate pluribus agit p. 3. q. 22. art. 2. et qu. 48. art. 3.

2. Verum difficultas est, quomodo Christus Dominus dici possit sacrificium in cruce Deo Patri obtulisse; nam ille proprie sacrificare dicitur, qui ad honorem Dei rem aliquam ita offert, ut ad eum finem eam consumat et destruat; at Christus Dominus non obtulit se ipsum eo modo in cruce, non enim se ipsum in cruce interfecit, sed ab aliis interfectus est.

Ad hanc difficultatem variis modis Theologi respondent. Quidam enim dicunt, Christum Dominum sacrificium sui ipsius obtulisse, in quantum ad mortem propriam est aliquo modo cooperatus, eam scilicet non impediendo, cum potuisset impedire virtute beatitudinis animae, qua a primo instanti conceptionis fruebatur. Unde ipse dixit Joan. 10. *Nemo tollit animam meam a me (invito scilicet), sed ego potestatem habeo ponendi eam.* Alii dicunt Christum cooperatum esse ad actionem illam, qua mors ipsi illata est, non quidem in quantum erat homo, sed in quantum erat Deus, sine cujus ut causae primae concursu actio illa fieri non potuisset. Melius tamen et verius juxta D. Thomae doctrinam respondet Gregorius a Valentia disp. 1. de Incarn. qu. 22. punct. 4. ad rationem sacrificii non esse determinate necessarium, ut ille, qui rem offert, eam etiam ipsemet conficiat et destruat; sed sufficere, ut ab ipso offeratur, et eo consentiente et volente conficiatur et destruatur; quod quidem perfectissime a Christo Domino in cruce peractum est, cum mortem sibi illatam volens acceptavit, et se ipsum morientem tanquam hostiam in sacrificium Deo Patri obtulit.

Dicendum 4. Christum Dominum ejusdem sacerdotii sui munere quotidie adhuc fungi per ministros suos Sacerdotes in Missae sacrificio. Ita expresse habetur in Concilio Tridentino sess. 22. cap. 22. ubi dicitur, quod *in divino sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis semel se ipsum cruente obtulit etc. Idem etiam offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa.* Hujus vero assertionis veritas fusius explicabitur, et plenius constabit ex iis, quae dicentur in 2. hujus operis parte loco supra citato.

SECTIO XII.

* De eximio et honorifico Redemptoris et Mediatoris titulo, qui in Scripturis Christo Domino tribuitur.

1. Varia sunt sacrae Scripturae loca, in quibus tum Redemptoris, tum Mediatoris titulus in utroque Testamento sive a Prophetis, sive ab Apostolis Christo Domino tribuitur. Ac in primis vocatur Redemptor Job. 19. Isai. 41.

44. 47. 49. 59. Act. 7. Et Rom. 3. dicit Apostolus, nos esse justificatos per redemptionem, quae est in Christo Jesu, et Coloss. 1. idem dicit, nos habere redemptionem in Christo per sanguinem ejus; et 1. Timoth. 2. dicit, ipsum Christum dedisse semet ipsum redemptionem pro omnibus. Additque ibidem, unum esse Mediatorem Dei et hominum, Christum Jesum, et passim in Epistola ad Hebraeos vocat illum Mediatorem novi Testamenti.

Jam quod spectat ad titulum Redemptoris, error fuit Petri Abaillardi negantis, Christum redemisse genus humanum a servitute diaboli, quia, ut ajebat, diabolus nullum jus acquisierat in homines per peccata illorum. Contra quem errorem S. Bernardus fuse agit epistola 191. ad Innocentium Papam, ubi pluribus Scripturae testimoniis veritatem oppositam probat ostenditque, Christum Dominum vere genus humanum redemisse, ac vere dici hominnm Redemptorem.

Porro ad majorem veritatis illias elucidationem observandum est ex S. Doctore p. 3. q. 4. art. 4. hominem per peccatum duplicem contraxisse servitutem: primo ratione culpae, per quam Deo ita juste permittente redactus erat in potestatem diaboli, et ejus servus effectus; *a quo enim quis superatus est* (inquit Apostolorum princeps 2. Petr. 2.) *hujus et servus efficitur.* Erat autem homo peccator in diaboli potestatem redactus, in quantum peccando amiserat justitiae libertatem, et dignus effectus erat, qui in aeternam privaretur omni gratia, sine cujus auxilio neque a peccato commisso resurgere, neque alia omnia peccata in futurum saltem toto vitae tempore vitare poterat; et sic unusquisque hominum in illo miserando statu vere sibi applicare poterat illud August. confess. lib. 8. c. 5. *Suspirabam ligatus non ferro alieno, sed ferrea mea voluntate; velle meum tenebat inimicus, et inde catenam fecerat et constrinxerat me.* Et hoc etiam sensu peccatores ab Apostolo 2. ad Tim. 2. dicuntur *esse in laqueis diaboli, et ab eo captivos teneri ad ipsius voluntatem.*

Secunda obligatio seu servitus, quam contraxit homo per peccatum, est quantum ad reatum poenae, quam pati debebat, et ad quam adstrictus erat secundum ordinem divinae justitiae. *Ad servitutem enim pertinet* (ut ait S. Doctor), *quod aliquis patiatur id, quod non vult: liberi siquidem hominis est, uti se ipso, prout vult,* et in jure illi, qui

ad aliquam poenam damnati sunt, dicuntur, *servi poenae*; et ea ratione S. Augustinus tract. 52. in Joan. dicit, quod *diabolus possidebat genus humanum, et homines reos suppliciorum tenebat chirographo peccatorum.*

Quia igitur (ut loquitur S. Thomas sup.) *passio Christi Domini fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccatis hominum, tam quoad reatum culpae, quam quoad reatum poenae: idcirco ejus passio fuit quasi quoddam pretium, quo redempti sumus et liberati ab utraque obligatione et servitute. Nam ipsa satisfactio, qua quis satisfacit sive pro se, sive pro alio, pretium quoddam dicitur, quo se vel alium redimit a peccato et a poena, juxta illud Daniel 4. Peccata tua eleemosynis redime. Christus autem satisfecit non quidem pecunias dando, aut aliquid simile, sed dando id, quod fuit maximum, scilicet se ipsum pro nobis. Unde Apostolus: Non corruptibilibus,* inquit, *auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione etc. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati et incontaminati Christi.*

2. Ex quo intelligitur, qua ratione passio Christi Domini fuit vera redemptio, et ipse Christus verus hominum redemptor dictus est, et simul refellitur error Abaillardi; quamvis enim verum sit, diabolum in homines nullum jus acquisivisse per peccata illorum, hominesque quantumcunque peccatores semper divinae potestati subjectos remanere, hoc tamen non obstat, quin sit etiam verum, peccatores daemonum tentationibus et suggestionibus in malum consentientes, eorumdem servituti divina id exigente justitia subdi, sicut illi, qui ad metalla aut ad remos damnati sunt, humanae justitiae executoribus, qui ejusmodi operibus praesunt, subduntur; aequum est enim, ut ii, qui optimo Patri obedire, ejusque onus leve et jugum suave ferre noluerunt, in poenam inobedientiae, saevissimi tyranni servituti mancipentur, coganturque vel inviti ejus durissimum jugum portare.

Unde solvitur alia objectio ejusdem Abaillardi dicentis, pretium redemptionis hominum non fuisse persolutum diabolo; quod tamen fieri debuisse videtur, ut ab ejus servitute redimerentur. Respondetur enim, quod, cum diabolus jus nullum haberet in peccatores, sed tantummodo se haberet ut executor divinae justitiae in illos, nihil pro redemptione illorum ei solvi debebat, sed ipsi justitiae

divinae, cui debitores erant, et cui proinde tam pro culpa, quam pro poena satisfacere debebant.

3. Quaeres, qua ratione dici possunt redempti illi, qui a Deo sunt reprobati, cum diaboli servituti sint in aeternum mancipati. Respondetur, illos vere fuisse redemptos, quantum ex parte Christi Domini requisitum fuit, hoc est, pretium ab eo pro ipsorum liberatione fuisse persolutum, gratiasque sufficientes ad salutem acquisitas virtute meritorum ejus ipsisque oblatas, ut supponimus ex dicendis in tractatu sequenti; quia vero gratiis illis cooperari noluerunt, nec redemptione oblata uti, idcirco in aeternam illam servitutem devoluti sunt, non defectu Redemptoris, sed vitio pravae voluntatis, quae redemptionis gratiam aut repudiavit aut neglexit.

Quaeres iterum, quibus praesertim actibus Christus Dominus redemptionem hominum perfecit. Respondetur, Christum Dominum Redemptoris officio functum fuisse, omnibus humanis ac liberis actibus suis, idque ab ipso incarnationis momento usque ad mortem, ita tamen, ut quamvis singuli illi actus ex se sufficientissimi fuerint ad redemptionem illam perficiendam: ea nihilominus Dei voluntas fuit, ut nonnisi per Christi passionem et mortem in cruce redemptio illa perficeretur. Et quidem quod Christus per totam vitam huic redemptionis operi incubuerit, vel ex illo ejus dicto Joan. 17. satis intelligi potest: *Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam;* ubi dicit, se consummasse, id est, jamjam, cum morti vicinus esset, consummaturum esse opus redemptionis, quod scilicet jam ante inchoaverat. Quod autem nonnisi per passionem ejus et mortem in cruce, opus illud redemptionis consummatum re ipsa fuerit, patet ex iis Scripturae locis, quibus illud quasi pactum dicitur, ut per ejus passionem et mortem in cruce perficeretur nostra redemptio. Ut Isai. 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum.* Et Joan. 12. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et Luc. 24. *Nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?*

4. Jam quod spectat ad titulum Mediatoris, dicendum est, illum Christo Domino ita convenire, ut solius Christi proprium sit, esse Mediatorem inter Deum Patrem et homines, mediatione scilicet redemptionis, in quantum (ut loquitur

S. Doctor p. 3. q. 26. art. 1.) homines Deo reconciliavit ipsum placando, et pro peccatis eorum ipsi satisfaciendo. Quod docuit Apostolus 1. ad Tim. c. 2. cum dixit: *Unus est Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit semet ipsum redemptionem pro omnibus.* Quibus verbis aperte declaravit, Christum Dominum eatenus fuisse Mediatorem, quatenus nos redemit, ac proinde ea ratione, quae illius solius propria est, fuisse unicum et singularem Mediatorem.

Quod tamen non obstat, quin alii etiam dicantur mediatores aliquo modo, et secundum quid: in quantum scilicet (ut dicit idem S. Doctor sup.) cooperantur ad unionem hominum cum Deo dispositive et ministerialiter, v. g. sancti in coelo, in quantum intercessionibus suis varias nobis gratias obtinent, quibus ad illam cum Deo unionem juvamur; et Sacerdotes in terra dicuntur etiam mediatores, in quantum scilicet ministri sunt ipsius Christi veri Mediatoris, et vice illius Sacramenta et alia sanctificationis media nobis exhibent. Ex quo duplex differentia innotescit inter mediationem Christi et aliorum: nam Christus est Mediator per redemptionem, alii per intercessionem aut ministerium aliquod; Christus est Mediator per se ipsum et ex propriis meritis, sancti vero nonnisi per ipsum Christum et ejus merita, sine quibus nihil possunt apud Deum.

CAPUT VIII.

De adoratione Christo Domino debita, nec non de veneratione sanctissimae Matri ejus, caeterisque Sanctis ac eorum reliquiis et imaginibus exhibenda.

SECTIO I.

Quaenam adoratio humanitati Christi Domini debeatur.

1. Ad clariorem eorum, quae dicenda sunt, intelligentiam notandum 1. est ex S. Doct. 2. 2. qu. 84. 91 et 103. inter laudem, honorem et adorationem hoc esse discriminis. Quod laus sit quaedam excellentiae testificatio, quae in verbis consistit; honor etiam in factis et aliis

signis externis; adoratio vero praeter illam testificationem excellentiae includit essentialiter submissionem aliquam erga id, quod adoratur; in quo differt a laude et honore, siquidem laudamus et honoramus etiam aequales, vel inferiores, non adoramus vero nisi superiores. Unde adoratio definitur a S. Damasceno orat. 3. cap. 4. *Animi cedentis, demissi et humilis significatio.*

Notandum 2. ad completum actum adorationis tria ex parte hominis requiri: 1. ut intellectus agnoscat excellentiam ejus, qui adoratur; 2. ut voluntas internum erga eundem affectum concipiat; 3. denique, ut aliquo exteriori actu submissionem aliquam erga eum protestetur.

Notandum 3. duplicem in universum esse adorationem, sicut duplex excellentia est, ratione cujus potest aliquis nobis esse superior; una increata, altera creata.

Adoratio illa, quae ratione increatae excellentiae defertur, usu in Ecclesia communiter recepto, latria vocatur: quo vocabulo significatur cultus ille religiosus, qui soli Deo debetur, in signum et protestationem supremi dominii, quod in res omnes creatas obtinet, sicque sumitur in Scriptura, in qua falsorum deorum cultus nomine idololatriae exprimitur (Act. 17. *Videns idololatriae deditam civitatem*) et falsorum deorum cultores idololatrae vocantur (1. Cor. 10. *Neque idololatrae efficiamini*), eo quod cultum illum latriae, qui soli Deo debetur, ad idola transferrent. Et eodem etiam sensu illud latriae vocabulum sumitur in 7. Synodo generali act. 3. 4 et 6. et in Concilio Trident. sess. 13. cap. 5. et apud S. Basilium in cap. 1. Isai. et S. Augustinum lib. 10. de Civit. cap. 1. lib. 15. contr. Faust. c. 9. Imo et ipsa vox adorationis passim ex communi usu jam recepta est, ad significandum illum cultum, qui soli Deo debetur; unde dicimus, solum Deum esse adorandum.

2. Cultus autem ille religiosus, qui ob creatam excellentiam defertur, communiter dulia vocatur; quo nomine ex usu Ecclesiae significatur servitus et submissio non qualibet abjecta et vilis, qualis est mancipiorum, neque etiam honoraria et politica, qualis est subditorum erga principes, et inferiorum erga superiores: sed religiosa et pia, quae scilicet Sanctis defertur ob eorum virtutem et sanctitatem. Et quoniam inter Sanctos varii et inaequales sunt gradus sanctitatis, ideo iis, qui meritis ac virtutibus insigniores fuerunt, specialis aliquis honor defertur, qui

ex communi usu hyperduliae nomine significatur. Quo quidem honoris genere sanctissimam Virginem deiparam prae aliis omnibus sanctis colendam esse, orthodoxi omnes unanimiter consentiunt.

Notandum 4. discerni non posse ex actu exteriori, utrum cultus, qui defertur, latriae sit, vel duliae: iisdem enim actibus et signis externis, quibus Deum adoramus, Sanctos etiam saepissime colimus; sicut enim Deo, sic et illis caput aperimus, genua flectimus etc. Quare hoc ex interno voluntatis affectu discernendum est: si enim exterior ille v. g. genuflexionis actus dirigatur ad protestandam infinitam Dei supra omnes creaturas eminentiam nostramque omnimodam ab illo dependentiam, erit adorationis, seu latriae actus; si vero genuflexione intendamus cultum religiosum alicui Sancto ob ejus virtutes, vel gloriam deferre, erit actus duliae. His praenotatis pro quaestionis propositae resolutione

3. Dicendum est, Christi Domini humanitatem Verbo divino hypostatice unitam, eadem adoratione latriae, quae ipsi Verbo divino debetur, esse adorandam. Ita S. Thomas part. 1. q. 25.

Probatur 1. ex Concil. Ephes. can. 8. ubi definitur, Christum hominem Deum una esse adoratione adorandum. Quod S. Cyrillus, qui huic Concilio nomine summi Pontificis praefuit, clarius explicavit lib. 1. de Fide ad reginas, ubi docet, *in Christo non esse unam naturam, quae adoretur, et alteram, quae non adoretur; sed utramque simul adorari unica adoratione.* Item ex 2. Synodo generali collat. 8. can. 9. *Si quis duas adorationes introducit, et non una adoratione Verbum incarnatum cum propria carne adorat, anathema sit.*

Probatur 2. ex S. Ambrosio lib. 3. de Spiritu sancto c. 12. ubi explicans illa verba Ps. 98. *(adorate scabellum pedum ejus)* per *scabellum*, inquit, *terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu adoraverunt; neque enim divisus est Christus.* Et S. Augustinus enarratione in eundem Psalm. *exponens,* inquit, *Scriptura, quid sit scabellum pedum ejus, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum: anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit coelum et terram etc. et fluctuans converto me ad Christum, et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra:*

suscepit enim terram de terra, quia caro de terra est, et de carne Mariae carnem accepit, et quia in ipsa carne hic ambulavit, ipsamque carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est, quomodo adoretur scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.

Objicies, soli Deo deberi adorationem et latriae cultum; humanitatem autem Christi, quantumvis unitam hypostatice Deo, Deum tamen non esse.

Respondetur, duplicem esse adorationem: unam absolutam, quae fit propter excellentiam inexistentem illi, qui adoratur, seu quando aliquid adoratur propter se; alteram vero respectivam, quando aliquid adoratur propter aliud, seu propter excellentiam inexistentem alteri, ad quod habet specialem ordinem et habitudinem. Et primo quidem genere adorationis adorari debere Christi divinitatem, imo ipsum Christum, cum per hoc nomen connotetur divinum suppositum, quod propter se, et ratione propriae increatae excellentiae adorari debet; secundo vero adorationis genere humanitatem ejus adorandam esse, hoc est non propter se, sed propter Verbum divinum, cui conjuncta est, non accidentaliter, sed vera, substantiali, et hypostatica unione: sicque humanitatem Christi honore divino affici debere affirmant SS. Patres, ut S. Athanasius lib. de Incarn. Christi pag. 6. ubi de corpore Christi loquens ait: *Illud divina adoratione coli, quia increati corpus factum est.* Et S. Augustinus serm. 58. de Verbis Dom. *Ego*, inquit, *dominicam carnem, imo perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quod a divinitate suscepta, atque deitati unita est.*

4. Quaeres, utrum humanitas Christi Domini per se praecise sumpta et considerata solum secundum excellentiam aliquam creatam, quae ipsi inest, puta ratione gratiae sanctificantis, aut virtutum, debeat cultu latriae, an aliquo alio adorari.

Respondetur ex S. Thoma q. 15. a. 2. ad 1. humanitati Christi Domini, ut sic, non debere latriae cultum; sed tantum hyperduliae, quia in illa hypostasi nihil in ea consideratur, nisi creatum, quod proinde latriae cultu adorari non debet.

Quamvis autem speculative hoc verum sit, sapienter tamen monet Philippus Gammachaeus ad praefatam quaest. 25. moraliter et practice loquendo istas praecisiones et abstractiones non esse admittendas, sed Christum perpetuo adorandum supremo latriae cultu, cum vere et a parte rei sit semper homo Deus, istamque quaestionem non metaphysice, sed moraliter ac theologice esse tractandam, nec ludendum in rebus tanti momenti, ne forte occasio vel scandali, vel erroris aliquibus praebeatur. Adde, quod Ecclesia nusquam solet humanitatem Christi hoc modo spectatam venerari, sed semper tanquam conjunctam et unitam Verbo divino adorare: unde S. Athanasius orat. contra Arianos: *Adoraturi*, inquit, *non seponimus Verbum a carne.*

SECTIO II.

Quomodo Sancti a nobis colendi sint.

1. Cum (ut ait S. Hieronymus ep. 53. ad Riparium) *honor servorum redundet ad dominum*, et ad gloriam Christi, summi totius Ecclesiae capitis, pertineat veneratio membris ejus nobilioribus exhibita: ideo post explicationem eorum, quae ad humanitatis ipsius adorationem pertinent, agendum est de cultu ipsis Sanctis debito.

Dicendum igitur 1. Sanctis tam Angelis, quam hominibus, aeterna gloria in coelo perfruentibus, cultum aliquem sacrum et religiosum esse reddendum: longe quidem minorem eo, qui Deo debetur; sed tamen majorem cultu illo civili et politico, qui hominibus quantaecunque dignitatis in hac vita defertur.

Probatur 1. ex Scriptura. Genes. 18 et 19. ubi Abraham et Loth dicuntur Angelis sibi apparentibus honorem aliquem singularem et religiosum detulisse. Idem dicitur de Josue cap. 5. et de Patre ac Matre Samsonis Judic. c. 13.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui id unanimiter docent; ut Gregorius Nyssenus orat. in S. Theodorum martyrem: *Cui regum*, inquit, *talis honor habetur? Quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeo honoratus, ut sic miles pauper? etc.* Et S. Damascenus lib. 4. de Fide, cap. 16. *An non honorandi, qui totius humani generis patronos se*

profitentur, ac Deo nostri causa supplicant? honorandi certe, et quidem ita, ut in eorum nomine templa Deo extruamus.

Probatur 3. ex eo ritu, qui in universa Ecclesia semper viguit, templa et basilicas in honorem Sanctorum aedificandi, illorumque festa celebrandi. Cujus rei Fidem faciunt omnes fere SS. Patres et ecclesiastici scriptores, qui videri possunt apud Judocum Coccium, tom. 1. lib. de Sanctis Ecclesiae, a. 13 et 14. Et certe vel ipsa antiquissima basilicarum et sacrorum aedificiorum monumenta in honorem Sanctorum Deo consecrata, quae ubique terrarum visuntur, satis aperte testantur, Sanctis ab universa Ecclesia cultum religiosum semper fuisse delatum: minorem quidem illo, qui Deo debetur, sed longe majorem quovis honore politico et civili, qui principibus et regibus in terra defertur.

2. Dicendum 2. Sanctos gloria coelesti perfruentes a nobis esse invocandos, et hanc invocationem ad cultum ipsis debitum pertinere.

Probatur 1. ex Scriptura Gen. 48. ubi Jacob benedicens filiis Joseph Angelum suum custodem invocat, ut ipse illis benedicat. Exod. 32. Moyses sic orat: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac et Jacob, servorum tuorum.*

Probatur 2. ex Concil. Chalced. act. 11. ubi Patres Concilii sic loquuntur: *Flavianus post mortem vivit, martyr pro nobis oret.* Et in 7. Synodo generali act. 6. haec verba habentur: *Cum timore omnia agamus, postulantes intercessionem incontaminatae Deiparae, et sanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.*

Probatur 3. ex antiquo usu litaniarum, quae in honorem Sanctorum indicabantur. De quo ritu mentio fit in variis Conciliis: ut in Concilio Aurelianensi 1. cap. 29. Toletano 5. cap. 1. Bracarensi 2. cap. 9. Moguntino sub Carolo Magno cap. 33. Quae quidem Concilia ante mille annos sunt celebrata.

Probatur 4. ex SS. Patribus, qui et ipsi Sanctos invocaverunt: ut S. Athanasius serm. in Evang. de sanctissima Deipara, seu de Annunciatione; in ejus fine ipsam sanctam Deiparam invocat S. Gregorius Nyssenus orat. in S. Theodorum, ipsum etiam Sanctum invocat. Idem facit S. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Athanasium, quem in fine invocat. Et S. Hieronymus in epitaphio S. Paulae eam similiter invocat.

3. Dicendum 3. Sanctos in coelo pro nobis orare, et orando patrocinari ac subvenire.

Probatur 1. ex Scriptura. 2. Machab. 15. *Hic est Jeremias Propheta Dei, qui multum orat pro populo, et pro universa sancta civitate.* Et S. Petrus epist. 2. cap. 1. *Dabo,* inquit, *operam, frequenter vos habere post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.*

Probatur 2. ex S. Basilii Epist. ad Julianum Apostatam: *Suspicio* (inquit) *sanctos Apostolos, Prophetas, martyres, qui pro me apud Deum supplicant: quo per illorum mediationem propitius mihi sit Deus.* Et S. Gregorio Nasianzeno orat. 20. in laudem ipsius S. Basilii: *At nunc ille quidem in coelo est, pro populo preces fundens, neque enim ita nos reliquit, ut prorsus reliquerit.* Eandem veritatem fuse probat S. Hieronymus in toto lib. contra Vigilantium Haereticum, qui Sanctos ex hac vita functos pro nobis orare negabat.

Porro circa illam Sanctorum intercessionem, et (ut loquitur S. Basilius) mediationem observandum est, illam nullo modo derogare qualitati mediatoris, quae Christo Domino competit, quamque illi Apostolus tribuit 1. Timoth. 2. *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Tum quia loquitur ibi Apostolus de mediatione redemptionis, quod ex verbis immediate sequentibus patet: *Qui dedit semet ipsum redemptionem pro omnibus;* qua ratione solus et unicus mediator est Christus. Tum quia, quocunque modo dicatur mediator, semper illi haec dignitas salva et integra manet, cum Sanctorum intercessiones et interventiones nonnisi ex ipsius Christi meritis et ex unione sanctorum cum illo ut capite, valorem hauriant: unde quantumcunque Ecclesia suffragia Sanctorum apud Deum impendat, semper tamen orationes ac petitiones suas concludit his verbis: *per Dominum nostrum Jesum Christum etc.* Ex quibus evidens est, Sanctorum mediationem et intercessionem Christi Domini honori ac dignitati nullatenus officere, imo vim omnem suam ab ejus mediatione accipere.

4. Quaeres, quomodo Sancti in coelo audiant et cognoscant preces et supplicationes, quae ad ipsos a nobis diriguntur.

Variae sunt super hac re sanctorum Patrum et Doctorum sententiae, quas refert Bellarminus lib. 1. de Sanctor. Beatit. cap. 20.

Quidam enim existimant, id fieri per relationem Angelorum, qui nunc a coelis ad nos descendunt, nunc a nobis ad coelos ascendunt, et hunc modum attingit S. Augustinus lib. de Cura pro mort. cap. 15.

Alii dicunt, Sanctorum animas sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturae quodammodo ubique adesse, et sic per se preces supplicantium posse audire; quem modum videtur innuere S. Hieronymus libro contra Vigilantium.

Alii denique probabilius asserunt, Sanctos vel in essentia divina clare visa preces illas cognoscere, vel per speciales revelationes sibi a Deo factas easdem preces percipere. Ita S. Gregorius lib. 12. Mor. cap. 13. S. Thomas p. 2. q. 83. art. 4. et p. 3. qu. 10. art. 10. Et S. Augustinus sup. cap. 15.

SECTIO III.

Qualis cultus sanctissimae Virgini deiparae Mariae debeatur.

1. Cum (ut ex ante dictis constat) honoris ac cultus, qui Sanctis deferendus est, mensura et modus ex magnitudine sanctitatis, virtutum ac meritorum accipienda sit: hinc colligi potest, qualis honor et cultus sanctissimae Virgini debeatur, cum ejus sanctitas, virtus ac meritum supra omnes alios Sanctos longe superemineat. Ut tamen certius et evidentius istud innotescat, aliquot speciales sanctitatis et excellentiae titulos in illa sanctissima Virgine hic adnotabimus, ex quibus inferre quivis poterit, quo religionis cultu prosequenda sit. *Neque enim* (ut recte ait S. Bernardus epist. 174.) *Virgo regia falso aut fucato eget honore, cum veris honorum titulis et infulis dignitatum decorata sit.*

Primus igitur excellentiae titulus ducitur ex singulari ejus innocentia, quae consistit in eo, quod sanctissima Virgo privilegio speciali, nec ulli alteri Sanctorum unquam concesso, ab omni peccati, sive originalis, sive actualis labe prorsus immunis extitit.

Quod nullum unquam peccatum actuale, nequidem veniale, commiserit, docet S. Thomas p. 3. qu. 27. art. 4. Estque communis totius Ecclesiae sensus, ut habetur in Concilio Trident. sess. 6. c. 23. Huic etiam veritati suffragatur S. Augustinus lib. de Natura et Gratia, c. 36. ubi

dicit de sanctissima Virgine Maria loquens: *De qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo mentionem.* Et S. Bernardus epist. 174. *Decuit reginam virginum singulari privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam.*

2. Quod autem etiam originalis peccati maculam nunquam contraxerit,

Probari potest ex iis omnibus Scripturae locis, in quibus illius singularis et omnimoda puritas et innocentia significatur, ut Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.* Atqui tota pulchra non esset, nec maculae omnis expers, si originali peccato foedata fuisset. Ibidem vocatur *hortus conclusus, fons signatus*, et cap. 6. *Una est columba mea, perfecta mea.* Item ex illis ad eandem sanctissimam Virginem Angeli verbis, S. Luc. 1. *Ave gratia plena, Dominus tecum; quibus* (ut dicit S. Augustinus serm. 11. in natali Dom.) *ostendit ex integro iram primae sententiae exclusam, et plenam benedictionis gratiam restitutam.*

Probari etiam potest ex eo, quod idem S. Augustinus lib. 5. contra Julianum c. 9. dicit, illum, qui in aetate adulta peccatum nullum commisit, nullum etiam in infantili contraxisse. Unde sequitur, cum ex eodem S. Augustino supra beatissima Virgo nullum in vita sua peccatum commiserit, nullum etiam in origine sua contraxisse. Et S. Anselmus libro de Conceptu Virginali c. 18. *Decens*, inquit, *erat, ut sanctissima Virgo ea puritate niteret, qua major sub Deo nequit intelligi.* Et in cap. 1. 2. ad Cor. *Omnes mortui sunt in peccatis sive originalibus, sive voluntate additis, nemine prorsus excepto, dempta matre Dei.* Et Petrus Damianus serm. de Assumptione *caro Virginis*, inquit, *ex Adam assumpta, maculas Adae non admisit.*

Accedit authoritas Sixti IV. summi Pontificis in extravagante *cum praeexcelsa* de reliquiis et veneratione Sanctorum, ubi fideles ad celebrationem immaculatae conceptionis sanctissimae Virginis (sic enim loquitur) etiam indulgentiarum largitione invitat.

Et quamvis nihil adhuc ab Ecclesia super hac re definitum fuerit, nec proinde censendus esset Haereticus, qui oppositum teneret, ut expresse declaravit idem Sixtus IV. in extravagante *grave nimis*, quam renovavit Concilium Trident. sess. 5. sententia tamen illa, quae asserit sanctissimae Virginis ab omni originali peccato exemptionem,

adeo vera est, ut Paulus V. oppositum asserere in concionibus, lectionibus, aut aliis actibus publicis prohibuerit; quam prohibitionem Gregorius XV. ejus successor, etiam ad privata colloquia et scripta extendit.

3. Dices, hinc sequi, beatissimam Virginem a Christo Domino non fuisse redemptam; cum enim nunquam peccatum actuale aut originale incurrerit, videtur, quod Christi Domini redemptione non indiguerit.

Respondetur, illam indiguisse Christi Domini redemptione, non quidem ut a peccato liberaretur, sed ut a peccato praeservaretur: ac proinde illam excellentiori modo, prae omnibus Adae posteris, a Christo Domino fuisse redemptam. Cum enim ex modo conceptionis suae, utpote vera Adami filia, et ex eo via generationis ordinaria ortum ducens, peccatum originale contrahere deberet; quod illud non contraxit, Christo redemptori debitrix fuit, cum propter praevisa ejus merita ab illo peccato penitus praeservata fuerit.

Secundus excellentiae titulus ducitur ex perfectissima gratiarum omnium plenitudine et eminentissima sanctitate, qua beata Virgo caeteros omnes Sanctos, tam Angelos, quam homines longe superavit.

Constat 1. ex illis verbis, quibus ab Angelo dicta est Luc. 1. *gratia plena*, et a beata Elisabeth, benedicta inter mulieres; item ex iis, quae de se ipsa sanctissima Virgo dixit: *Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna, qui potens est.*

Constat 2. ex eo, quod universa Ecclesia professa est in 7. Synodo generali act. 5. his verbis: *Si quis non confitetur sanctam semper Virginem Mariam, proprie ac vere Dei genitricem, sublimiorem esse omni visibili et invisibili creatura, anathema sit.*

4. Accedunt plurima eximia et praeclara sanctissimae Virginis elogia, a S. Patribus prolata, quibus illius supra omnes sanctos eminentiam singularem aperte testantur. Aliquot illustriora hic proferemus. S. Epiphanius serm. de laudibus Deipare ipsam alloquens, *quid dicam*, inquit, *aut quid proloquar, et quo pacto beatam praedicabo gloriae radicem? Solo enim Deo excepto, cunctis aliis superior existit.* S. Ephrem. orat. de laudibus ejusdem illam vocat *optimam, praecellentissimam, sublimiorem coelitibus, honoratiorem Cherubim, Seraphim sanctiorem, et incomparabiliter cunctis aliis*

supernis exercitibus superiorem. S. Gregorius Neocaes. hom. in annunc. beatae Virginis. *Maria sic gratia plena dicitur, quod in illa totius gratiae thesaurus reconderetur.* S. Ambrosius in cap. 2. S. Luc. *Bene gratia plena dicitur, quae sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratiae repleatur authore.* S. Petr. Chrysologus serm. 143. *Bene gratia plena, quia caeteris per partes tribuitur; Mariae vero simul se totam infudit gratiae plenitudo.* S. Chrysostomus orat. in Hypapante vocat illam *mundi miraculum.* S. Damascenus orat. 2. de Assumpt. *Abyssum gratiae et sanctitatis.* S. Anselmus lib. de excellentia Virginis c. 8. dicit, in beata Virgine fuisse *quandam immensitatem gratiae et gloriae.* S. denique Gregorius Papa explicans illa verba Isaiae 2. *Erit in novissimis diebus praeparatus mons Domini in vertice montium: Potest,* ait, *hujus montis nomine beatissima semper Virgo Maria designari: mons quippe fuit, quae omnem electae creaturae altitudinem, electionis suae dignitate transcendit. An non mons sublimis Maria, quae, ut ad conceptionem Verbi aeterni pertingeret, meritorum verticem supra omnes Angelorum choros usque ad solium deitatis erexit!*

Ex quibus S. Gregorii verbis colligitur, probabilissimum esse, quod aliqui Doctores existimant, gratiam illam sanctificantem, quae beatissimae Virgini in primo instanti conceptionis collata fuit, majorem ac pleniorem extitisse gratia consummata cujuslibet etiam maximi Sancti. Quod si tanta fuit Mariae gratia in primo ingressu, quantam in progressu fuisse existimare debemus, cum praesertim nullum vel momentum vitae otiosum in ea fuerit, fidelissimeque ac perfectissime gratiis acceptis cooperata sit!

5. Tertius denique et ultimus excellentiae titulus desumitur ex dignitate maternitatis Dei.

Constat enim, illam esse vere et proprie Dei matrem, quia scilicet is, qui ex ea natus est, sicut est verus homo, sic etiam verus Deus est, ut ex ante dictis patet: et proinde cum verus Deus ex ea natus sit, hinc sequitur, illam esse veram matrem Dei, et idcirco hanc in ea dignitatem universa Ecclesia agnovit in Concilio Ephesino, ubi can. 1. anathema dicitur in eum, qui sanctam Virginem Dei genitricem esse non confitetur. Et in 5. Synodo generali act. 4. idem anathema rursus profertur in eum, *qui sanctam et gloriosam semper Virginem proprie et vere genitricem Dei esse non confitetur.*

Neque solum beata Virgo vere et proprie Dei mater extitit, sed praeterea dignissima fuit, quae ad illam maternitatem divinitus eligeretur: hancque proinde meritis suis, si non de condigno, certe de congruo consecuta est. Ita S. Ambrosius lib. 2. de Virg. *Maria, inquit, digna extitit, ex qua Filius Dei nasceretur.* Et S. Hieronymus in Epist. ad Eustochium, de custodia virginitatis: *Tantae,* inquit, *puritatis extitit Maria, ut Filii Dei mater effici mereretur.* Et universa Ecclesia in quadam antiphona id ipsum profitetur.

Ex hac autem dignitate matris Dei, quam sic promeruit, et cujus sublimitas nec dici, nec concipi potest, duplex adhuc excellentia derivatur. Prima, quod ratione illius dicatur, et vere sit omnium creaturarum, etiam sanctissimarum, et in altissimo gloriae gradu existentium, regina et domina (prout ab Ecclesia honorifice nuncupatur), ab iisque proinde cultum, et honorem tantae majestati condignum recipiat. Secunda, quod ratione ejusdem maternitatis ipsemet Dei Filius illi se subjecerit, et (ut testatur Evangelista) subditus illi esse voluerit.

6. His igitur paulo fusius explicatis, restat ut videamus, qualis cultus sanctissimae Virgini, ratione tantae et tam sublimis excellentiae, debeatur. Pro cujus resolutione

Dicendum est, sanctissimam Virginem singulari et maxima, prae aliis omnibus Sanctis, veneratione seu hyperdulia colendam esse, tam publice quam privatim. Ita S. Thomas p. 3. qu. 25. art. 5.

Ratio est, quia veneratio et cultus (ut jam dictum est) excellentiae ac sanctitati correspondere debet. Atqui excellentia et sanctitas beatissimae Virginis omnium aliorum Sanctorum excellentiae ac sanctitati longe praeeminet, ut ex titulis supra explicatis constat. Ergo cultus illi debitus longe major esse debet eo cultu, qui aliis quibuscunque Sanctis defertur.

Quaeres, an praeter cultum hyperduliae possit etiam cultus latriae exhiberi sanctissimae Virgini, ratione unionis illius, quam inter illam et Filium ejus Christum Dominum esse concipimus.

Respondetur negative cum S. Thoma art. 5. sup. cit. Quamvis enim metaphysice loquendo aliquo sensu posset adorari adoratione aliqua respectiva: moraliter tamen et practice loquendo id fieri non debet, propter periculum

erroris et scandali. Unde merito S. Epiphanius haeres. 78 et 79. reprehendit, et haereseos arguit aliquas mulieres in Syria, quae beatae Virgini in signum adorationis libationes quasdam offerebant.

* Jam vero cum inter plurima cultus ac venerationis officia, quae universa Ecclesia sanctissimae Virgini exhibet passim in precibus et doxologiis diurnis et nocturnis, salutationem angelicam in ejus honorem saepius illi offerat: non erit inutile, brevissimam hic verborum, quibus haec salutatio constat, explicationem secundum mentem sanctorum Patrum attexere.

Ave, id est salve, seu gaude. *Non simplex, fateor* (inquit S. Petr. Chrysologus serm. 140.), *vel consueta fuit ista salutatio, sed omni admiratione digna: si quidem venerationis fuit delatio, oblatio muneris, famulatus obsequii. Injungitur*, inquit S. Bernardus serm. 2. de Annunc. *nova legatio Angelo Gabrieli, et novam professa virtutem novae salutationis honoratur obsequio. Antiqua excluditur maledictio mulierum, novam nova mater accipit benedictionem.*

Maria. *Dignitas Virginis* (inquit S. Chrysologus sup.) *annunciatur ex nomine; nam Maria hebraeo sermone, latine domina dicitur. Hoc nomen Maria, interpretatum* (inquit S. Bernardus hom. 2. in *Missus est) maris stella dicitur, et matri virginali valde convenienter aptatur: ipsa namque aptissime sideri comparatur, quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui laesione Virgo parturit filium, nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini filius suam integritatem.*

Gratia plena. *Singulis* (inquit S. Chrysologus sup.) *gratia sese per partes largita est; Mariae vero se simul totam infudit gratiae plenitudo.*

Vere gratia plena (inquit S. Hieronymus apud S. Thomam in caten. aur.) *per quam largo sancti Spiritus imbre superfusa est omnis creatura.*

Dominus tecum. *Cum Deus sit cum omnibus Sanctis* (inquit S. Bernardus homil. 3. in *Missus est), specialiter tamen cum Maria, cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi conjungeret, ac sic de sua Virginisque substantia unum Christum efficeret.*

Benedicta tu in mulieribus. *Quia*, ut ait S. Bernardus sup. *illam generalem maledictionem evasit, et sin-*

ularem consecuta est benedictionem etc. et in terris ab Angelo enedicta, a cunctis generationibus merito beata praedicatur. Vel ut loquitur S. Augustinus serm. 2. de Annunc. *ideo in nulieribus benedicta, quia vitam et viris et mulieribus peperit.*

Et benedictus fructus ventris tui. *Vere* (inquit sanctus Bernardus sup.) *benedictus, in quo benedictae unt omnes gentes. Benedictus fructus* (inquit Andreas Cretensis serm. in salutat. Angel.), *ex quo emanant fontes quae salientis in vitam aeternam: fructus, ex quo vitalis panis dominici corporis et salutare immortalitatis poculum conficitur.*

Additur huic salutationi ex prisco Ecclesiae usu brevis precatiuncula, qua hujus sanctissimae Virginis intercessionem postulamus, toto hujus vitae tempore, sed praesertim in extremo illius exitu ac novissima mortis hora. Quod et antiquos Patres peculiari devotionis affectu fecisse constat, inter quos S. Ephrem, qui ante 12. saecula vixit, orat. ad sanctissim. Virg. sic eam precabatur:

Adesto mihi nunc et semper, o Virgo Dei genitrix, mater misericordiae benigna et clemens; in praesenti quidem vitae cursu protectrix et auxiliatrix, ac in extremo vitae articulo miseram animam meam conservans, et tenebrosos atque horrendos pessimorum daemonum insultus ab ea procul repellens.

SECTIO IV.

Qualis veneratio imaginibus et reliquiis exhibenda sit.

1. Supponimus, hanc esse differentiam imaginis et idoli, ut recte docet et probat Bellarminus lib. 2. de Sanctis c. 5. quod imago sit vera similitudo rei alicujus, ut cum pingitur homo, equus etc. Unde et imago ab imitando dicta est; idolum vero sit falsa similitudo, quae repraesentat id, quod re vera non est: ut cum gentiles repraesentabant statuas Jovis, Martis etc. tanquam deorum, qui tamen re vera dii non erant, nec esse poterant.

Hanc autem esse differentiam illarum vocum, inde patet, quia Scriptura nunquam tribuit nomen idoli verae imagini, sed solum simulacris gentilium: v. g. vocat Filium Dei imaginem Patris, ad Coloss. 1. at nunquam vocat idolum Patris. Item 3. Reg. c. 7. Salomon dicitur fecisse ad

ornatum templi imagines leonum, boum, palmarum etc. nec tamen unquam ista vocantur idola, quia rerum verarum erant similitudines: unde Theodoretus q. 38. in Exod. dicit, *repraesentationes rerum non subsistentium dici idola*, et S. Hieronymus in c. 7. Oseae loquens de idolis notat expresse, simulacrum seu idolum ita opponi Deo, sicut mendacium veritati.

Hinc patet, imagines Christi et Sanctorum non esse idola, cum res veras exhibeant; sed nec etiam sanctissimae Trinitatis et Angelorum imagines idola dici posse, quia non sunt factae ad repraesentandam naturam Trinitatis vel Angelorum, sed ad exhibendam formam, in qua divinae Trinitatis personae, aut Angeli ipsi aliquando apparuerunt, vel certe ad eorum proprietates et perfectiones signis quibusdam corporalibus exprimendas. Unde S. Gregorius Nazianz. orat. in laudem Heronis dicit, quod quando Angeli pinguntur, candida vestis, atque hilaris et splendida facies solet illis tribui ad designandum scilicet tum naturae illorum puritatem, tum gloriae, qua perfruuntur, splendorem. Hoc praesupposito pro resolutione quaestionis propositae

2. Dicendum 1. usum sacrarum imaginum, seu quibus res sacrae repraesentantur, esse honestum et licitum.

Probatur 1. ex Scriptura. Exod. 25. *Dixit Dominus ad Moysen, facies duos Cherubim aureos ex utraque parte oraculi*, ubi per duos illos Cherubim aureos S. Hieronymus in cap. 41. Ezech. intelligit duas statuas seu imagines aureas, quae duos Angelos Cherubinos repraesentabant. Et 3. Reg. 6. dicitur, quod Salomon Cherubinorum imagines ex lignis olivarum factas posuit in sanctuario.

Probatur 2. ex 7. Synodo generali act. 6. ubi haec habentur: *Non est pictorum adinventio, imaginum factura, sed catholicae Ecclesiae approbata legislatio et traditio etc. testimonium perhibet ipsa rerum antiquitas, et sanctorum Patrum doctrina, qui has in venerabilibus templis susceperunt; et venerabilia templa dedicantes, has pingere studuerunt.*

Probatur 3. ex usu antiquo Ecclesiae catholicae, qui passim apud antiquos Patres refertur. Tertullianus lib. de Pudic. cap. 7 et 10. testatur antiquitus, Christi Domini imaginem, sub specie pastoris ovem deperditam et recuperatam super humeros gestantis, in calicibus sacris effigiari consuevisse. S. Augustinus lib. 1. de consensu Evan-

gelist. cap. 10. testatur, Christum Dominum in templi parietibus depictum fuisse, cum SS. Apostolis Petro et Paulo sibi ex utroque latere astantibus. S. Gregorius Nazianz. orat. in laudem defuncti Patris refert, templum ab illo extructum fuisse variis picturis et imaginibus sacris decoratum. S. denique Paulinus epist. 12. loquitur de variis imaginibus S. Trinitatis et mysteriorum vitae Christi in Ecclesiae apside pingi solitis.

3. Dicendum 2. sacras imagines esse a nobis venerandas et colendas.

Probatur 1. ex eo, quod Scriptura docet, rebus sacris et divino cultui dicatis venerationem et honorem deberi. Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est;* quae verba, quamvis in sensu mystico et allegorico a quibusdam sanctis Patribus de Christi Domini humanitate accipiantur, ut supra vidimus, in sensu tamen litterali intelliguntur de arca testamenti, quae 1. Paralip. 28. vocatur scabellum pedum Dei. Atqui sacrae imagines sunt etiam res quaedam divino cultui dicatae: ergo a pari veneratio illis et honor debetur.

Probatur 2. ex supra relata Synodo 7. generali, in cujus act. 7. haec verba habentur: *Sanctorum Patrum doctrinae insistentes et Ecclesiae catholicae (in qua Spiritus sanctus inhabitat) traditionem observantes, definimus, cum omni diligentia et cura venerandas esse sanctas imagines etc. illasque in templis esse collocandas.* Et in Concilio Trident. sess. ult. definitum est, imagines sacras in templis praesertim habendas et retinendas esse, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam esse.

Probatur 3. ex S. Basilii supra cit. Epist. ad Julianum Apostatam, ubi, postquam locutus est de cultu Christo Domino, sanctissimae Virgini et aliis Sanctis debito et a se ipso exhibito, subjungit: *Unde et characteres imaginum ipsorum honoro et adoro, praecipue cum hoc a sanctis Apostolis traditum sit.* Et ex S. Athanasio in quaestionibus ad Antioch. q. 39. ubi ait, eos esse dementes et fastu quodam arreptitio, qui crucem effigiesque Sanctorum adorare recusant. Item ex S. Hieronymo in epitaph. S. Paulae cap. 3. ubi dicit, illam prostratam ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorasse. Plures alii SS. Patres citantur in praefata Synodo 7. praesertim act. 4. Diversa etiam

miracula pro confirmatione ejus veritatis divinitus facta ibidem referuntur.

4. Quaeres, quo genere cultus imagines honorandae sint.

Respondetur cum S. Doctore q. 25. imaginem duplici modo posse considerari: 1. ut est res quaedam, puta lignum sculptum vel pictum; 2. ut est imago alterius. Et ipsi quidem priori modo spectatae nullum honorem deberi, cum nullam habeat excellentiam honore dignam; posteriori vero eundem illi cultum et honorem deferendum esse, qui debetur prototypo, cum hac tamen differentia, quod prototypo honor et cultus primario et per se seu propter excellentiam propriam tribuatur; imagini vero nonnisi secundario et propter ipsius prototypi excellentiam, cui aliquo modo participare censetur, propter moralem quam habet cum ipso prototypo unionem et conjunctionem. Unde proprie loquendo cultus imaginum, v. g. Christi aut Sanctorum, neque latria, neque dulia dici potest, cum hae voces interiorem submissionis affectum designent erga eum, qui adoratur aut colitur: qui affectus proinde erga ipsam imaginem praecise concipi non potest, sed tantum improprie et respective, ita ut, dum externa submissionis nota, puta genuflexionis, imagini exhibetur, internus honoris, puta latriae vel duliae affectus erga prototypum concipiatur.

Hunc imaginum cultum ita esse intelligendum et explicandum, constat ex praefata Synodo 7. generali, in cujus act. 3. in litteris orientalium Episcoporum ibidem lectis et approbatis habentur haec verba: *Sanctas imagines reveremur etc. non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis debemus, quorum typum imagines gestant, impertientes.* Et ex Concilio Tridentino sess. 25. in decreto de Veneratione imaginum, ubi expresse dicitur, *imaginibus venerationem debitam impertiendam esse, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae etc. sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant: ita ut per imagines, quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus et Sanctos veneremur, quorum illae similitudinem gerunt.*

5. Quod spectat ad Sanctorum reliquias, dicendum est, illis quoque cultum et honorem esse deferendum.

Probatur 1. ex Scriptura. Isaiae 11. *In eum gentes sperabunt, et erit sepulchrum ejus gloriosum;* ubi Propheta de

Christo Domino loquitur dicitque, sepulchrum illius fore honorandum; quod intelligendum est non tantum pro eo tempore, quo Christi Domini corpus in eo jacuit, sed etiam pro tempore futuro, postquam a mortuis resurrexit, ut explicat S. Hieronymus in Epist. ad Marcellam.

Probatur 2. ex Concilio Nicaeno 2. act. 7. et ex Tridentino sess. 25. in praefato decreto, ubi dicitur, Sanctorum corpora a fidelibus esse veneranda, quia viva membra Christi fuerunt, ac templum Spiritus sancti, ab ipsoque ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda; et per illa multa beneficia hominibus a Deo praestari.

Probatur 3. ex miraculis, quae per Sanctorum reliquias divinitus facta sunt. 4. Reg. 13. ad contactum corporis Elisaei defuncti mortuus dicitur resurrexisse, quod S. Ambrosius in c. 1. S. Luc. ipsius Elisaei sanctitati tribuit. Et Act. 19. refertur, sudaria et semicinctia S. Pauli aegrotis applicata sanitatem ipsis contulisse. S. item Ambrosius epist. 54. testatur plures a possessione daemonum esse liberatos ad inventionem et translationem corporum sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, ubi vestem praedictorum Sanctorum contigerunt; et epist. 55. dicit, idem factum esse, dum reliquiae sanctorum martyrum Vitalis et Agricolae transferrentur. Et S. Augustinus lib. 22. de Civit. cap. 2. refert varia insignia miracula, quae facta sunt ad contactum reliquiarum S. Martyris Stephani. Ex quibus miraculis colligitur, pium ac Deo gratum esse cultum illarum reliquiarum, cum cultores earum tot beneficiis cumulet.

6. Quod si quaeras, quo cultu honorandae sint Sanctorum reliquiae,

Respondetur, idem de illis ac de imaginibus esse dicendum: illas scilicet cultu respectivo esse honorandas propter Sanctos, quorum sunt reliquiae, ac proinde eodem honore, quo illi: ita ut qui honorat reliquias, illum primario honorare intendat, cujus sunt reliquiae, et simul cum illo has ejus reliquias tanquam aliquid illius.

Docet autem S. Thomas 2. 2. q. 96. art. 4. ad 3. reliquias collo appensas circumferri posse; et hoc patet etiam ex S. Augustino epist. 103. et S. Chrysostomo hom. (quod Christus sit Deus) et S. Gregorio lib. 7. epist. 120. tum ut ea gestatione honorem et amorem nostrum erga Sanctos testemur, tum etiam ut per intercessionem illorum, quos

hoc pacto honoramus, vel ab aliquibus malis divina misericordia liberemur, vel gratias aliquas impetremus.

Hinc etiam patet, quid de cultu et adoratione sanctae crucis sentiendum sit. Cum enim (ut observat S. Thomas q. 25. a. 4.) duobus modis spectari possit: vel ut Christi in ea fixi et extensi figuram repraesentat, vel prout ipsius Christi corpori et sanguini contactu conjuncta fuit: si priori modo spectetur, habet rationem imaginis, et convenit omni omnino cruci, sive in materia solida sculptae, sive depictae in pariete, sive manu in aere formatae, et quovis alio modo expressae, et de illa idem omnino dicendum est, ac de aliis imaginibus Christi Domini; si vero spectetur modo posteriori, habet rationem reliquiae, quod quidem de illa sola cruce dici potest, in qua ipse Dominus passus et mortuus est: et de illa ut sic eodem modo ac de aliis reliquiis loquendum est.

7. Observandum est autem, quod quamvis honor, qui reliquiis debetur, ejusdem generis sit ac ille, qui defertur imaginibus, haec tamen inter utrumque differentia est, quod reliquiae peculiarem quandam venerationem postulant prae imaginibus, propter unionem, quam habent cum illo, cujus sunt reliquiae, quae haud dubie major et arctior esse censetur ea, quae inter imaginem et ejus prototypum intercedit. Et ea ratione Sanctorum reliquiae in majori habentur veneratione, quam illorum imagines; et crux illa, in qua Christus affixus et mortuus est, peculiari affectu et devotione colitur prae aliis crucis ejusdam imaginibus, propter unionem, quam habuit cum ipsius Christi corpore, cujus contactu nobilitata est, et sanguinis ejusdem effusione decorata.

TRACTATUS VI.

De Gratia divina.

Cum praecipuus meritorum Christi Domini effectus sit Gratia divina, quae reliqua omnia bona ex illius salvatoris fontibus scaturientia vel in se complectitur, vel ex se

diffundit: doctrinae ordo postulat, ut de illa nunc tractemus eaque praesertim circa illam investigemus, quae a nobis Deus sciri voluit, et idcirco Ecclesiae suae revelare dignatus est, sepositis in hac materia omnibus aliis, quae tenuitatis nostrae modum excedunt, memores illius effati: *Altiora te ne quaesieris.* Eccl. 3. et *Qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria.* Prov. 25.

Ut igitur ordine procedamus, tractatum hunc in quinque capita dividemus. In quorum 1. agemus de necessitate gratiae. In 2. de ipsius gratiae sufficientia. In 3. de ejusdem efficacia. In 4. de primario ejus effectu seu de justificatione. In 5. denique de altero gratiae effectu, seu de merito.

CAPUT I.

De necessitate Gratiae divinae.

SECTIO I.

Quid nomine Gratiae intelligatur.

1. Gratiae nomen, si illius etymologiam spectemus, significat id, quod datur gratis, seu ex pura benevolentia, ut docet S. Isidorus lib. 7. etymologiarum c. 3. Si autem illius communem acceptionem attendamus, duobus praesertim modis inveniemus nomen illud gratiae apud SS. Patres sumi, ut alias acceptiones minus proprias et a nostro instituto alienas omittamus.

Primo late, pro quocunque dono gratuito divinitus collato, quo sensu creatio, conservatio etc. potest divinae gratiae nomine appellari: unde S. Hieronymus epist. 139. ad Cyprianum dixit, *gratiae Dei esse, quod creatus sit homo.* Et in sexto Synodo generali act. 11. in Epist. Sophronii dicuntur Angeli esse ex gratia Dei immortales, quia scilicet immortalitatem, sicut et alia dona naturalia, ex gratuito Dei beneplacito acceperunt.

Secundo stricte et magis proprie, pro solis illis donis supernaturalibus, quae intuitu meritorum Christi Domini nobis conferuntur: quae quidem magis proprie nomine gratiae nuncupantur; tum quia, ut habetur in Epistola Patrum Africanorum ad Innocentium Papam (quaest. 95.

inter Augustinianas), Apostolus gratiam non nisi in ea significatione sumere solet; tum etiam quia beneficia, quae indignis et immerentibus conferuntur, gratiae nomen longe potiori jure merentur: talia autem sunt beneficia nobis per Christi meritum collata.

2. Gratia vero modo illo posteriori sumpta multipliciter dividitur: in gratiam gratis datam, et gratiam gratum facientem.

Gratia gratis data est, ut docet S. Thomas 1. 2. quaest. 111. per quam unus homo operatur alteri ad hoc, quod ad Deum reducatur, seu (quod idem est) quae primo et per se refertur ad salutem alterius. Et hujus gratiae novem species ab Apostolo enumerantur 1. Cor. 12. his verbis: *Alii per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae, alteri Fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum*: quae omnia fuse a S. Doctore explicantur art. 4. ubi et observat,

Quasdam ex illis gratiis dari ad perfectam et accuratam mysteriorum cognitionem, quae necessaria est ad alios erudiendos: qualis est gratia sapientiae et scientiae, non quidem acquisitae, sed infusae et supernaturalis; gratia item Fidei, non quidem prout significat ipsam Fidei virtutem, sed prout denotat excellentem quandam et eminentem ipsius Fidei certitudinem, qua homo aliquis efficitur idoneus ad instruendos et confirmandos alios, vel etiam ad Haereticos convincendos circa mysteria religionis.

Alias vero dari ad expositionem et explicationem earum rerum, quae aliis ad salutem necessariae sunt: talis est gratia linguarum et interpretatio sermonum.

Alias denique ad efficaciter persuadendum ea, quae exposita et explicata sunt; et ad hunc finem conceditur donum Prophetiae, discretio spirituum et virtus miraculorum: sive ad restituendam corporis valetudinem, et sic dicitur gratia sanitatum, sive ad alia miracula exterius facienda, et vocatur operatio virtutum.

3. Quamvis autem omnis et quaecunque gratia sit gratis data, ut ejus nomen sonat, ac proinde nomen illud gratiae gratis datae sit nomen genericum, quod omnibus gratiae speciebus convenit: haec tamen gratiae species, de qua nunc agimus, communiter gratia gratis data vocatur, quia

solet ignobiliori speciei nomen generis appropriari: e. g. nomen genericum animalis communiter brutis tribuitur.

4. Observandum est, hanc gratiam, cum non ad propriam sanctificationem, sed tantum ad aliorum utilitatem concedatur, aeque peccatoribus ac justis tribui. Unde S. Matth. 7. Christus Dominus dicit, in die judicii multos impios et reprobos sibi dicturos: Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus etc. Et S. Augustinus lib. 83. quaestionum, quaest. 79. dicit, posse aliquem non modo peccatorem, sed etiam infidelem prophetare, miracula facere, daemones expellere in honorem nominis Christi Domini.

5. Gratia autem gratum faciens (de qua potissimum in hoc tractatu agendum nobis erit) ea est, quae per se primo dirigitur et ordinatur ad hominem, in quo est, sanctificandum, et amabilem ac gratum Deo reddendum. Et haec longe dignior est, quam gratia gratis data. Unde Apostolus loco citato, explicatis variis istius gratiae gratis datae generibus, ad meliora aemulanda charismata, hoc est, ad gratiam gratum facientem optandam hortatur; ideoque propter excellentiam ac dignitatem sibi propriam absolute et simpliciter gratia dicitur, et subdividitur in gratiam habitualem et gratiam actualem.

6. Gratia habitualis est ea, quae per modum habitus seu qualitatis permanentis divinitus infunditur, existitque in nobis, licet actu non operemur. Hujus habitualis gratiae mentio fit in variis Scripturae locis. Ut Isaiae 11. *Requiescet super eum Spiritus Domini.* S. Joan. 14. *Ad ipsum veniemus et mansionem apud eum faciemus.* 1. S. Joan. 3. *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quia semen ipsius in eo manet.* Etenim requiescere et manere, sunt voces significantes habitualem et durabilem existentiam, qua Deus in anima justi maneat per aliquod donum speciale eamque inhabitet. Et S. Augustinus epist. 85. gratiam illam vocat interioris hominis pulchritudinem, eamque asserit in parvulis quoque post Baptismum remanere. Et S. Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Isaiam orat. 2. eandem gratiam dicit esse ornatum animae, illique insidere ac inhaerere.

Gratia autem actualis ea est, quae tribuitur per modum actus seu operationis transeuntis, consistitque in piis motibus intellectus et voluntatis, quos Deus in nobis excitat, illisque nos adjuvat, vel ad bonum libere prosequendum,

vel ad malum fugiendum. Et de hac plenius in sequentibus agendum erit.

SECTIO II.

Quinam fuerint errores Pelagianorum circa gratiae necessitatem.

1. Ut catholicae Fidei veritas circa divinae gratiae necessitatem clarius effulgeat, discutiendum nobis est, quinam errores olim illi adversati fuerint. Cumque inter alios Haereticos gratiae divinae infensos Pelagiani primas olim partes tenuerint, de illorum erroribus hic nobis agendum est. De quibus quidem quoniam non levis hodie inter Theologos controversia est, nullum ad ejusmodi errores dignoscendos certius ac facilius medium adhiberi posse existimavimus, quam si sedulo investigemus et attente consideremus, quid in illis Haereticis Ecclesia tanquam erroneum reprobaverit: id est, quid Concilia et Pontifices summi de Pelagii et asseclarum ejus dogmatibus pronunciaverint, quid in eorum dictis aut scriptis condemnaverint et quas veritates erroribus illorum oppositas Fide credendas definierint. Cum enim Fidei catholicae veritas sola divina authoritate constet, non argutiis aut disceptationibus eruenda est, sed ex fontibus iis liquido haurienda, per quos illam ad nos Deus voluit derivari. Ut igitur ordine aliquo procedamus,

Observandum est, Pelagii ejusque asseclarum errores in quatuor praesertim Conciliis: Carthaginensi, Milevitano, Carthaginensi altero et Arausicano 2. proscriptos fuisse, et a quatuor potissimum summis Pontificibus: Innocentio, Zosimo, Coelestino et Gelasio condemnatos et anathemate perculsos. De quibus sigillatim ac breviter nobis agendum est.

Ac in primis nullam hic facimus mentionem Diospolitanae Synodi, quae ante quatuor praefata Concilia contra Pelagium coacta est; huic enim ipse Pelagius fictis et simulatis verbis illusit, in eaque occultatis potius quam ejuratis erroribus absolutus est, ut testatur S. Augustinus variis in locis, ac praesertim in libro de gestis Pelagii, ubi acta illius Synodi fuse refert: unde S. Hieronymus epist. 77. hanc Synodum miserabilem vocat.

§. I.

Quid de Pelagianorum erroribus censuerint Africana Concilia, Carthaginense ac Milevitanum.

1. Cum igitur ea, quae Diospoli facta fuerant, in Africam ab Orosio Presbytero relata fuissent, simulque Gallorum quorumdam Episcoporum litterae adversus Pelagium ab eodem fuissent exhibitae: Concilium 68. Episcoporum Carthagine coactum est anno Christi 416. in quo rebus omnibus diligentius examinatis et perspectis decretum est, Pelagium ejusque discipulum Celestium (nisi errores suos palam et ex animo ejurarent) anathemate feriendos esse, ut patet ex Epistola Episcoporum ipsius Synodi ad Innocentium Papam, quae est inter Augustinianas 90. In qua quidem Epistola, postquam dixerunt, *se ideo haec illi intimare, ut statutis suis etiam apostolicae sedis adhibeatur authoritas*, ipsius Pelagii ejusque assectarum haeresim his verbis exponunt: *Isti* (Pelagiani scilicet) *asserunt, in eo Dei gratiam deputandam esse, quod talem hominis instituit creavitque naturam, quae per propriam voluntatem legem Dei possit implere etc. Eandem legem ad gratiam pertinere, quod illam Deus in adjutorium hominibus dedit. Illam vero gratiam, qua Christiani sumus, nolunt omnino agnoscere etc. Hominibus persuadere non cessant, ad operandam perficiendamque justitiam, et Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam etc.*

Eodem anno in Africa congregatum est Concilium Milevitanum, cui interfuit S. Augustinus cum 70 aliis Episcopis. In quo ad eundem Innocentium Papam ipse S. Augustinus nomine totius Synodi scribens de Pelagianorum erroribus sic loquitur: *Isti dicunt, posse hominem in hac vita, praeceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem justitiae, sine adjutorio gratiae salvatoris, per solum liberum voluntatis arbitrium pervenire, ut ei non sit jam necessarium dicere: dimitte nobis debita nostra. Illud vero, quod sequitur: ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum, tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc in nostra positum esse potestate, et ad hoc solum sufficere voluntatem hominis.*

§. II.

Quale judicium fuerit Innocentii Papae super iisdem erroribus.

1. His acceptis Epistolis Innocentius rescripsit ad supradictorum Conciliorum Patres, eorum sententiam confirmans erroresque Pelagianorum condemnans, et in Epistola quidem ad Patres Concilii Carthaginensis, quae numeratur inter Augustinianas 91. postquam dixit, illos in eo, quod apostolicam sedem consulebant, antiquae traditionis exempla servare, de Pelagianorum erroribus sic loquitur: *Quid enim potest esse tam iniquum, tam barbarum, tam christianis mentibus inimicum, quam denegare, huic debere quidquid in quotidiana gratia consequeris, cui te ipse confiteris debere quod natus es, et cui putas debere quod vivis? Quomodo te non putas, illi debere, quod quotidianam ejus consequendo gratiam taliter vivis?* Subjungit postea, *illos negare, nos adjutorio indigere divino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfectos.* Item: *illos nescire, quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequicquam terrenae labis et mundani corporis vincere conemur errores; cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium etc.* Addit, *Deum quotidiana nobis praestare remedia, quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores; necesse est enim, ut, quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Et tandem concludit: *Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententiae, quod dicat adjutorio nobis non opus esse divino, inimicum se catholicae Fidei et Dei beneficiis profitetur ingratum.*

2. In Epistola autem 93. ad Patres Concilii Milevitani postquam similiter dixit, *antiquae regulae formam toto semper orbe servatam hanc esse, ut super anxiis rebus sedes apostolica consuleretur, et de apostolico fonte responsa per omnes provincias semper emanare, praesertim, quoties Fidei ratio ventilatur;* de Pelagianis subjungit: *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adjutorem suum; negantes enim auxilium Dei, inquiunt hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere divina; qua privatus necesse est, ut laqueis diaboli irretitus occumbat, dum ad omnia vitae perficienda mandata sola tantummodo libertate contendit.* Addit postea: *Quare Pelagium Celestiumque, id est inventores vocum novarum,*

quae, sicut dixit Apostolus, aedificationis nihilum, sed magis vanissimas consueverunt parere quaestiones, ecclesiastica communione privari apostolici vigoris authoritate censemus.

§. III.

Quid contra eosdem errores in altero Concilio Carthaginensi statutum fuerit.

1. Defuncto Innocentio, cum ab ejus in apostolica sede successore Zosimo Celestius ejusque magister Pelagius, variis et subdolis artibus, nec non ficta ementitaque Fidei professione, anathematis, quo eos Innocentius perculerat, absolutionem obtinere conarentur: Episcopi Africani, num. 214. rursum Carthagine convenientes, anno Domini 418. contra praefatum Pelagium ejusque asseclas canones 8 condiderunt, qui licet ab aliquibus Concilii Milevitani supra citati esse dicantur: probabilius tamen est, ab isto Concilio Carthaginensi editos esse, ut constat ex Epistola Coelestini Papae ad Episcopos Galliae infra citanda, in qua hujus Concilii nomine citantur et confirmantur.

In illis autem canonibus Patres Concilii sedulo collegerunt omnes Pelagianorum errores, quos jam ab Ecclesia damnatos, vel denuo damnandos esse judicaverunt; ut quivis scire distincte posset, quid in Pelagianis dogmatibus fugiendum ac devitandum esset. Itaque postquam in duobus primis anathema dixerunt in eos, qui asserebant, Adamum, etsi non peccasset, moriturum tamen fuisse, aut qui infantibus Baptismum ad salutem necessarium esse, illosque originale peccatum ab Adamo contrahere negabant: in reliquis canonibus damnant eos, qui dixerint,

2. „Gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae jam commissa sunt, et non etiam ad adjutorium, ut non committantur."

Item: „Eandem gratiam Christi propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quid faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus."

Item: „Ideo gratiam nobis justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus

implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata."

Item: „Eos, qui verba haec S. Joannis Apostoli (si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est) sic accipienda putaverint, ut dicant, propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quod vere ita sit."

Item: „Qui dixerint, in oratione dominica ideo dicere Sanctos: dimitte nobis debita nostra, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in populo suo peccatores, ideoque haec ab illis verba non veraciter, sed humiliter dici."

Hos autem canones ad Zosimum Papam a Patribus Concilii transmissos, et ab ipso approbatos et confirmatos fuisse, testatur S. Prosper in Chronico ad annum 419. his verbis: „Concilio apud Carthaginem habito 214 Episcoporum ad Papam Zosimum synodalia decreta perlata sunt, quibus probatis, per totum mundum haeresis Pelagiana damnata est."

§. IV.

Quid super Pelagianorum et Semipelagianorum erroribus edixerit Coelestinus Papa.

1. Cum igitur Pelagiana haeresis toties proscripta et damnata, jam ubique fere extincta esset, nihilominus aliquot post annis in urbe Massiliensi, aliisque deinde Galliae partibus, novi rursus errores circa gratiam exorti sunt, quorum authores, licet a Pelagio recederent, divinae gratiae necessitatem admittentes, qui tamen non satis ad Fidei veritatem accederent, ipsamque gratiam dicerent non pure gratis dari, sed intuitu alicujus bonae dispositionis, e. g. boni alicujus desiderii, aut conatus ipsius voluntatis, ex solis arbitrii viribus eliciti; ideo Haeretici habiti sunt dictique Semipelagiani.

Cumque illi praesertim S. Augustini tunc defuncti doctrinam de gratia et de libero arbitrio impeterent, multa in illum invidiosissime criminantes, S. Prosper et Hilarius tanti viri memoriam tam indigne vellicari non ferentes, Coelestinum Papam adierunt, egeruntque cum illo, ut et Massiliensium frenaret audaciam, et S. Augustini doctrinam

ab illorum calumniis vindicaret. Quod Coelestinus eorum votis annuens, et Ecclesiae paci providere cupiens, praestitit in Epistola decretali, quae incipit, *apostolici verba praecepti*, quam ad episcopos Galliae transmisit. In qua increpatis Massiliensibus, et collaudato S. Augustino ea ex ejus doctrina colligit, quae a praedecessoribus suis probata et definita, ab omnibus recipi, et Fide catholica credi deberent; sic igitur loquitur:

2. „Necessarium fuit, diligenter inquirere, quid rectores Romanae Ecclesiae de haeresi (Pelagiani scilicet), quae temporibus eorum exorta fuerat, judicaverint, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores, quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint: ita ut etiam Africanorum Conciliorum quasdam sententias jungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo: quod si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum authoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum Catholicis credat et dicat."

„In praevaricatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit."

„Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui illi donet, qui solus est bonus."

„Neminem etiam gratia Baptismatis renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum Dei adjutorium perseverantiam bonae conversationis acceperit."

„Quod nemo, nisi per gratiam, libero bene utatur arbitrio."

„Quod omnia studia, et omnia opera, ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit."

„Quod ita Deus in cordibus hominum, atque ipso libero cooperetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil boni possumus."

„Illud etiam, quod intra Carthaginensis Synodi decreta constitutum est, quasi proprium apostolicae sedis ample-

stimur, quod scilicet 3. capitulo definitum est: ut quicunque dixerit, gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae jam commissa sunt; non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit." Adjungit demum ea, quae capitulo seu can. 4 et 5. ejusdem Concilii Carthaginensis definita, et a nobis supra relata sunt. Ac denique sic concludit:

„His ergo ecclesiasticis regulis, et ex divina sumptis authoritate documentis, ita adjuvante Domino, confortati sumus, ut omnium bonorum effectuum atque operum et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio Fidei ad Deum tenditur, Deum fateamur authorem, et non dubitemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita praeveniri, per quem fit, ut aliquid boni et velle incipiamus et facere." Et paucis interjectis: „Profundiores vero, difficilioresque partes occurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt, qui Haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere. Quia ad confitendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum praedictas regulas apostolicae sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non arbitremur catholicum, quod apparuit praefixis sententiis esse contrarium."

Hic solas apposuimus Fidei definitiones; summorum vero Pontificum testimonia brevitatis gratia omisimus.

§. V.

Quid Gelasius Papa, quid item Concilium Arausicanum 2. contra Pelagianorum et Semipelagianorum reliquias decreverint.

1. Cum igitur his Pontificum Conciliorumque decretis penitus extincta videretur haeresis Pelagiana cum omnibus suis reliquiis, nihilominus ex ejus veluti cineribus post plures annos scintillae quaedam rursus in aliquibus Dalmatiae et Italiae partibus emerserunt, temporibus Gelasii Papae, qui hac de causa duas scripsit Epistolas ad Honorium, Dalmatiae Episcopum, in quibus confirmat, quaecunque a praedecessoribus suis contra haeresim Pelagii statuta fuerant. Et in alia Epistola circulari ad omnes Episcopos per Picenum tria capita haeresis Pelagianae tunc

epullulantis refert: 1. scilicet parvulos nasci sine ullo peccato originali; 2. gratiam Christi ad salutem consequendam non esse necessariam; 3. denique illam secundum hominum merita conferri; quae quidem capita iterum sub anathemate damnat.

Cumque insuper circa idem tempus Semipelagiani turbas aliquas iterum in Galliis moverent, occasione illarum, in civitate Arausicana congregatum est Concilium provinciale quatuordecim Episcoporum, quod Arausicanum 2. dictum est. In quo eadem rursus contra Pelagianos et Semipelagianos decreta sunt, quae jam in praecedentibus Conciliis, et a praefatis summis Pontificibus definita fuerant. Quorum summa haec est: Gratiam interiorem Dei per Christum, id est Spiritus sancti illuminationem et inspirationem, quae ex meritis Christi tribuitur, ita esse nobis necessariam, ut sine illa neque Deum invocare, neque a peccato purgari, neque affectum credendi concipere, neque ad Baptismum pervenire, neque externae praedicationi Evangelii consentire, neque recte cogitare, aut pedes nostros a falsitate retinere, neque bonum aliquod opus aeternae vitae meritorium exercere, aut in bonorum operum exercitio perseverare possimus.

Quas veritates postquam expressit viginti quinque canonibus seu capitulis (quae quidem capitula sibi ab apostolica sede transmissa fuisse in illorum praefatione declarat), hanc subjungit conclusionem, in qua omnium illarum veritatum summam complectitur his verbis:

„Ac sic secundum supra scriptas scripturarum sententias vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et praedicare debemus et credere: quod per peccatum primi hominis ita inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum et misericordia divina praevenerit."

2. Ex his igitur Conciliorum Pontificumque sententiis et decretis constat, summam totius haeresis Pelagianae reliquiarumque ejus hanc fuisse; ut scilicet primo Haeretici illi omnem prorsus Dei gratiam repudiaverint, asseruerintque, ad salutem aeternam consequendam solas humani arbitrii sufficere vires.

Postea vero ut Ecclesiae damnationem effugerent, illi gratiae quidem necessitatem admisisse, sed ficte et subdole nomine gratiae liberum arbitrium naturamque, in qua conditi sumus, intelligentes.

Cumque sic fraus illorum patesceret, ut errorem tegerent, gratiam Christi in legis notitia, evangelicae doctrinae promulgatione, ipsiusque Christi Domini ac Sanctorum exemplis, nec non in peccatorum remissione et condonatione posuisse.

Cumque nihilominus illos adhuc urgerent S. Patres, ut non solum externum, sed etiam praesertim internum gratiae auxilium agnoscerent, illud tandem Scripturae testimoniis convicti admiserunt; ita tamen, ut dicerent, gratiam illam internam non esse absolute necessariam, sed tantum utilem ad bonum facilius operandum.

Denique cum ulterius adhuc urgerentur ad confitendam ipsius gratiae necessitatem, huic veritati tandem subscripserunt, sed simul etiam dixerunt, gratiam illam internam non praevenire hominis voluntatem, sed potius ab illa praeveniri, adeoque per aliqua bona desideria aut aliquos pios affectus et conatus humanae voluntatis obtineri, Deumque illam gratiam piorum illorum desideriorum et affectuum intuitu tribuere, pertinaciter asseveraverunt.

3. E contrario autem constat, summam veritatum illarum, quas praefati Pontifices et Concilia tanquam Fide catholica credendas definierunt, hanc esse:

Primo solam hominis voluntatem aliaque adjumenta externa legis et evangelii ad salutem aeternam consequendam, aut ad opera bona illius salutis meritoria facienda non sufficere.

Secundo ad bona illa opera salutis aeterna meritoria exercenda, necessariam esse internam Dei gratiam, quae in interiori illustratione intellectus et pia voluntatis motione consistit.

Tertio Gratiam illam divinam non solum omnia illa opera bona, sed etiam omnes pios et liberos voluntatis affectus et conatus, quibus homo aliquid a Deo mereri potest, praevenire.

Quarto illam gratiam praevenientem pure gratis homini tribui, ac sine ullis meritis ex parte ipsius.

Quinto denique gratiam illam nihilominus intuitu meritorum Christi Domini hominibus tribui, ideoque gratiam Christi vocari.

SECTIO III.

De variis humanae naturae statibus.

1. Per status humanae naturae intelligimus varios modos, quibus se natura humana habuit, aut habere potuit, juxta divinae providentiae dispositionem, in ordine ad finem suum ultimum consequendum.

Hoc posito, quinque praesertim status humanae naturae communiter a Theologis dignoscuntur, scilicet naturae purae, naturae integrae, innocentiae seu justitiae originalis, naturae lapsae sibi relictae, et naturae lapsae reparatae. Quorum ultimus nunc re ipsa existit, tertius initio creationis mundi extitit; tres vero alii, cum nunquam extiterint aut extituri sint, considerantur ut pure possibiles. De singulis hic breviter aliquid adnotandum est.

Status purae naturae ille est, in quo ea solum haberet homo, quae ipsi connaturalia sunt, puta facultates omnes naturales, et concursum Dei generalem, tam conservationi, quam operationibus suis naturalibus necessarium, omnes etiam imperfectiones et defectus pure naturales; careret vero, sicut peccato ejusque omni reatu, sic etiam omni gratia supernaturali, et auxiliis quibusvis etiam naturalis ordinis, sibi minime ratione naturae suae debitis. Circa hunc statum igitur

2. Dicendum 1. nullum unquam hominem in puris naturalibus aut creatum fuisse aut extitisse.

Est de Fide contra Pelagium, qui (ut refert S. Augustinus lib. de Pecc. orig. cap. 15.) existimabat, hominem sine virtute aut vitio, sine gratia aut peccato, id est in puris naturalibus fuisse conditum.

Verum hic error refelli, et veritas opposita probari facile potest ex iis, quae dicta sunt tractatu 7. ubi probatum est, primum hominem in statu gratiae sanctificantis fuisse conditum, illoque peccante posteros ejus omnes ordinaria generationis via propagatos, in peccati originalis reatu concipi. Unde sequitur, nullum hominem in puris naturalibus aut creatum esse, aut unquam extitisse.

3. **Dicendum 2. statum illum purae naturae, licet nunquam extiterit, esse tamen possibilem, Deumque potuisse, si ita illi placuisset, hominem in puris naturalibus creare.**

Probatur 1. ex Bulla Pii V. et Gregorii XIII. quae renovata fuit per Urbanum VIII. in Bulla, quae incipit *In eminenti*, data anno 1641. in qua damnantur hi duo articuli, scilicet, *Deum non potuisse talem ab initio creare hominem, qualis nunc nascitur, et falsam esse Doctorum sententiam, qui dicunt, primum hominem creari et institui potuisse a Deo sine justitia naturali.* Et quamvis hi duo articuli ita damnati sint in praefatis Bullis, ut non sit plane evidens, an ideo quia falsi et haeretici, an vero tantum quia temerarii et scandalosi, ac proinde pacis ac unitatis Ecclesiae inimici: quovis tamen modo damnati dicantur, certe post apostolicae sedis judicium hae et aliae propositiones in illis Bullis reprobatae, a nullo hodie propugnari possunt, quin se aut veritatis, aut saltem unitatis et pacis Ecclesiae inimicum profiteatur.

Probatur 2. ex eo, quod manifestum est, Deum potuisse hominem sine peccato et sine ullo gratiae dono creare: sine peccato quidem, cum illius author nec sit, nec esse possit; sine gratia autem, quia, si Deus hoc non posset, sequeretur, gratiam illam simul esse gratiam et non esse: esset ex hypothesi: non esset: quia hominis naturae debita esset, quod ipsi gratiae repugnat, ut patet ex antedictis.

Objicies, si Deus posset hominem creare in puris naturalibus, sequeretur, illum authorem esse concupiscentiae, quae ab Apostolo Rom. 7. vocatur peccatum: quia, ut explicat Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. ex peccato est, et ad peccatum inclinat, ac proinde Deum esse authorem alicujus rei, quae ad peccatum inclinaret.

Respondetur, Deum esse authorem concupiscentiae, in quantum est author facultatis sensitivae in homine, ac propensionis, quam talis facultas habet in bonum sibi connaturale. Et haec propensio dicitur inclinare ad peccatum, non quidem per se et ex natura sua, sed per accidens, quatenus propensio illa in bonum sensibile rectae rationis ordini aliquando repugnat, voluntatemque ad illius boni sensibilis fruitionem contra rationis ordinem pellicit. Haec autem lucta partis inferioris in superiorem in puris naturalibus *non fuisset peccati supplicium*, ut recte dicit

S. Augustinus lib. 3. de Libero arbitrio, *sed proficiendi admonitio ad perfectionis exordium.*

4. Item quod spectat ad alios quatuor status, breviter dicimus, quod:

Status naturae integrae ille est, in quo pars hominis superior Deo, ut authori naturae ultimoque illius fini, subjecta esset, et pars inferior seu sensitiva, superiori seu rationi, ita ut licet, quantum ex se est, appetitus sensitivus rationem praevenire, et contra illam insurgere posset, impediretur tamen per auxilia quaedam naturalis ordinis, ipsius hominis naturae et meritis indebita. Hunc autem statum possibilem esse patet ex eo, quod nullam secum invehit contradictionem aut repugnantiam: neque ex parte Dei, cujus bonitati maxime convenit, hominem donis ejusmodi licet indebitis afficere, neque ex parte hominis, qui sic ad perfectionem naturae suae facilius comparandam, finemque ultimum sibi connaturalem assequendum juvaretur.

Status autem innocentiae seu justitiae originalis huic integrae naturae statui superaddit gratiam, ac reliqua dona supernaturalia, quae homini in prima creatione a Deo collata sunt, de quibus tractatu 4. egimus.

Status naturae lapsae ac sibi relictae ille est, in quem per peccatum primi hominis humana natura decidit, et in quo remansisset, nisi per divinam misericordiam ab illo liberata fuisset. Hunc autem statum possibilem esse hinc patet, quod potuisset Deus universae naturae humanae massam in peccati et damnationis statu relinquere, in quo per peccatum primi hominis constituta est; unde, quando de illius per Christi gratiam reparatione Scriptura loquitur, dicit, factam illam fuisse ex Dei caritate, benignitate, misericordia etc.

Status denique naturae lapsae et per Christum reparatae ille est, in quo nascimur, et in quo per Christi gratiam a peccato liberari et salutem consequi possumus. In illo autem statu, quamvis per Baptismum reatus omnis peccati originalis penitus tollatur, remanet nihilominus in baptizatis concupiscentia seu fomes peccati: *Quae cum ad agonem relicta sit* (ut loquitur Conc. Trid. sess. 5. can. 5.), *nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi gratiam repugnantibus, non valet, quinimo, qui legitime certaverit, coronabitur.*

SECTIO IV.

An et qua ratione gratia, quae in statu innocentiae primo homini collata fuit, diversa sit ab illa, quae in statu naturae lapsae confertur.

1. Certum est 1. gratiam sanctificantem in statu innocentiae fuisse primo homini collatam, sive illam post creationem acceperit, sive, quod probabilius est, in ea creatus fuerit, ut docet S. Thomas p. 1. quaest. 95. art. 1. de qua re tractatu 4. supra citato egimus.

Certum est 2. gratiae actualis auxilium aliquod in statu innocentiae fuisse homini necessarium, illumque solis arbitrii viribus juste vivere, et in justitia perseverare non potuisse. Ita docet passim S. Augustinus praesertim lib. de Corrept. et Grat. cap. 11. ubi dicit, primum hominem gratiam habuisse, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, et sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset.

Certum est 3. in pluribus differre gratiam status innocentiae, quam aliqui vocant gratiam sanitatis, a gratia status naturae lapsae reparatae, quam vocant medicinalem.

Ac in primis in eo, quod omnis gratia medicinalis sit ex Christi Domini meritis; gratia vero sanitatis ex illis non sit: si eorum sententia vera sit, qui existimant, Adamo non peccante, Filium Dei non fuisse incarnandum.

Deinde in eo, quod gratia medicinalis amplior sit et abundantior, quam gratia sanitatis, juxta illud Christi Domini S. Joan. 10. *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant.* Unde Apostolus Rom. 5. dicit, quod, *ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia;* ubi enim gravior est miseria, ibi amplior misericordia, ubi major inopia, ibi abundantior copia requiritur.

Praeterea gratia sanitatis ad id tantum conferebatur, ut homo sanctitatem et innocentiam acceptam conservaret; gratia vero medicinalis ad hoc, ut tum a variis et gravissimis peccati originalis et actualis aegritudinibus sanetur, tum ut sanatus a variis periculis, quae sive interius, sive exterius occurrere possunt, praeservetur, tum etiam ut in recuperata sanitate et sanctitate proficiat, et usque in finem perseveret. Hancque tertiam utriusque gratiae differentiam fuse explicat S. Augustinus lib. cit. de Corrept. et Gratia.

2. Cum igitur haec in confesso sint apud omnes, superest adhuc una difficultas hic solvenda: an scilicet gratia sanitatis in eo praesertim differat a gratia medicinali, quod gratiae sanitatis homo, si vellet, dissentire posset; gratiae vero medicinali necessario assentiatur, nec ab illa dissentire possit.

Hanc utriusque illius gratiae differentiam affert Calvinus in Antidoto Concilii Trident. ad sess. 6. art. 5. ubi in Patres illius Concilii invehitur, quod dicentes hominem in statu naturae lapsae posse gratiam oblatam abjicere, et can. 4. posse illi dissentire si velit, gratiae medicinali tribuerent, quod erat proprium gratiae sanitatis; ipsisque hac de causa Pelagianismi notam inurit.

Verum falsitas hujus dogmatis evidenter patebit ex dicendis infra cap. 4. Unum hic tantum interim aut alterum testimonium S. Augustini (cujus authoritate Calvinus hoc suum dogma propugnare maxime conatur) afferemus, ad probandum ex mente illius S. Patris gratiam, quae in statu naturae lapsae homini tribuitur, nullam ipsi ad agendum inferre necessitatem, ejusque voluntatem liberam et indifferentem ad consentiendum Deo vel daemoni relinquere. Sic igitur loquitur S. ille Pater lib. 50. homiliarum, homil. 12. *Cum per Dei adjutorium in potestate tua sit, ut non consentias diabolo; quare non magis Deo, quam ipsi obtemperare deliberas?* etc. *quare ad peccandum seducit Satanas, cum Deus posuerit in hominis potestate, non consentire Satanae?* etc. *Dat quidem ille (diabolus scilicet) consilium, sed Deo auxiliante nostrum est, vel agere, vel repudiare, quod suggerit.* Et hom. 16. *In tuo arbitrio Deus posuit, cui pares locum, Deo an diabolo.* Huic veritati subscripsit etiam S. Hieronymus in c. 49. Isai. cum dixit: *Dei vocare est, et nostrum credere, nec statim, si nos non credamus, impotens est Deus, sed potentiam suam nostro arbitrio derelinquit, ut juste voluntas praemium consequatur.* Et S. Fulgentius lib. de Praedest. et Gr. c. 9. ubi dicit, Deum inter se et homines ita ordinasse, *ut vocatione ipsius bonorum principia sumeremus; vocati autem et illuminati viam mandatorum ejus, boni ingenii intelligentia nosceremus, et ea libero eligeremus vel relinqueremus arbitrio.* S. item Bernardus serm. 5. in Quadr. *Potest,* inquit, *inimicus excitare tentationis motum; sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum.*

3. Cum igitur in his S. Augustini aliorumque SS. Patrum testimoniis agatur de homine in statu naturae lapsae, de illoque dicatur, quod a Deo adjutus et auxilio gratiae praeventus liber remaneat ad obtemperandum Deo vel diabolo, ad consensum tentationi dandum vel negandum, ad bonum eligendum vel relinquendum; inde infertur secundum illorum mentem, gratiam medicinalem aeque ac gratiam sanitatis nullam inferre homini ad agendum necessitatem, illumque, si velit, posse gratiam illam sequi vel abjicere, et illi consentire vel dissentire: ac proinde fictitiam esse illam differentiam, quam Calvinus inter utramque gratiam in odium Concilii Tridentini invehere conatus est.

SECTIO V.

An gratia necessaria sit ad cognoscendum quodlibet verum.

1. Non agimus hic de necessitate gratiae habitualis sanctificantis; certum est enim, sine illa quodlibet verum cognosci posse: unde S. Augustinus lib. 1. retractat. cap. 4. retractavit id, quod dixerat lib. 1. Soliloq. cap. 1. Deum nonnisi mundos corde verum scire voluisse.

Quaestio igitur intelligi debet de necessitate gratiae actualis, ad cognoscendum quodlibet verum in statu naturae lapsae, de quo solo in hac sectione agitur. Sunt autem veritates, quae ab homine cognosci possunt, in duplici differentia: aliae naturales, quae vel ex objectis sensibilibus cognosci, vel naturali discursu intelligi possunt, aliae supernaturales, ad quarum cognitionem neque per objecta sensibilia, neque per naturalem discursum perveniri potest. Rursum utriusque generis veritates sunt, vel speculativae, vel practicae. Speculativae sunt earum rerum, quae tantummodo cognoscendae sunt, ut animam hominis esse immortalem; practicae vero illarum, quae non solum cognoscendae, sed etiam et faciendae sunt, ut virtutem esse amplectendam. Hac distinctione supposita pro quaestionis propositae resolutione

2. Dicendum 1. quamlibet veritatem speculativam naturalem, quae ex effectis aut objectis sensibilibus deducitur, posse cognosci seorsim ab homine per solas naturae

vires absque ullo speciali gratiae auxilio. Ita S. Thomas art. 1. 2. quaest. 109. art. 1.

Constat ex eo, quod talis cognitio non superat naturae vires, cum sit de objecto naturali per media naturalia cognoscendo. Unde et ipsi ethnici Philosophi tam multa de rebus creatis perspecta naturaliter habuerunt, imo et de Deo ipso, juxta quod dicit Apostolus Rom. 1. *Invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Constat praeterea ex eo, quod S. Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quaest. 2. ait, Deum in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, neque ingenium, neque scientiam et doctrinam attendere; unde sequitur, scientiam et doctrinam ante omnem gratiam haberi posse.

Objicies, multa esse in rebus naturalibus, etiam seorsim ac distributive sumptis, quae a nobis cognosci nequeunt, v. g. quaenam sint ultimae rerum differentiae et similia.

Respondetur, quam plurima ex iis non cognosci re vera de facto, quia eorum proprietates vel effectus aliquando non satis apparent; nos vero in conclusione egimus non de quibuscunque veritatibus naturalibus, sed de iis duntaxat, quae ex effectis et objectis sensibilibus deducuntur. Adde etiam, multa ex iis naturaliter sciri posse, quae tamen non cognoscuntur, quia non satis diligenter investigantur, et etiam multa sciri a quibusdam, quae tamen putantur esse adhuc incognita.

Instabis, in Concilio Arausicano 2. can. 9. dici, divini muneris esse, cognoscere veritatem.

Respondetur, Concilium ibi loqui de cognitione supernaturali, quae conferat ad veram et christianam pietatem, ut patet ex canonibus praecedentibus et consequentibus, non vero de naturali, de qua sola hic quaestio est.

3. Dicendum 2. veritates speculativas supernaturales non posse naturaliter ab homine cognosci, sed tantum per specialem gratiam ac revelationem Dei.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. Cor. 7. *Misericordiam consecutus sum, ut sim fidelis;* unde S. Augustinus lib. de Gratia et lib. Arbit. cap. 7. colligit, ipsam Fidem non haberi, nisi Deo miserante, et cap. 14. ex iis verbis Apostoli ad Philipp. 1. *Vobis donatum est, non solum ut in ipsum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini,* idem S. Augustinus recte infert, Dei donum esse, aeque in eum credere, ac pro eo pati.

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 6. can. 3. ubi dicitur anathema ei, qui asseruerit, hominem posse sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione et adjutorio credere, sicut oportet.

Porro ex his ultimis Concilii verbis colligitur, posse quidem hominem per solas naturae vires assentiri veritatibus Fidei sibi exterius propositis assensu quidem opinativo, ita ut ratio, propter quam illis assentitur, non sit divina revelatio, sed motivum aliquod probabile: ut in Haereticis contingere cernimus, quorum hic assentiendi modus proprius est. At vero iisdem veritatibus assentiri non posse, sicut oportet, id est, assensu certo et infallibili, authoritate Dei revelantis innixo, sine ipsius divinae gratiae auxilio speciali.

4. Dicendum 3. hominem non posse per proprias vires ullam veritatem practicam supernaturalem cognoscere, posse tamen aliquas practicas naturales, licet non omnes. Assertio constat tribus partibus.

Prima satis constat ex iis, quae pro secunda conclusione jam diximus, et confirmari potest ex Concilio Milevitano, seu Carthaginensi can. 4. ubi dicitur, *donum Dei esse, scire, quid facere debeamus*, supple ad vitam aeternam consequendam, de qua ibi loquitur Concilium.

Secunda assertionis pars probatur 1. ex Apostolo Rom. 1. ubi dicit, Philosophos inexcusabiles fuisse, quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt: unde sequitur, illos non tantum speculative cognovisse, unum esse Deum, sed et practice illum esse glorificandum et colendum; alias si hoc invincibiliter ignorassent, fuissent excusabiles, cum ad culpam non deputetur (juxta S. August. lib. 3. de lib. Arbit. c. 18.) quod quis invitus ignorat. Probatur 2. ex eodem S. Augustino in Ps. 57. ubi dicit, praeceptum illud nostris cordibus ipsa veritatis manu scriptum esse: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

Tertia denique pars assertionis constat tum ex humanae mentis imbecillitate, tum ex difficultate, quae plerumque occurrit ad discernendum bonum a malo in multis casibus particularibus, tum etiam ex contrariis passionibus, quibus tanquam nubibus mens obscuratur; saepe enim evenit, sentientem appetitum in objectum sibi conveniens, licet aliunde a recto rationis ordine alienum, vehementi motu abripi: unde sequitur mentis languor et obnubilatio,

exhaustis per fomitis aestum animae viribus, juxta illud Sap. 9. *Cogitationes mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae; corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

SECTIO VI.

An possit homo velle aut facere bonum aliquod sine gratia.

1. Quaestio intelligenda est non de gratia habituali, de qua sequenti sectione agetur, sed de actuali: an scilicet homo bonum aliquod opus sine illius auxilio velle aut facere possit. Pro cujus resolutione

1. Dicendum 1. neminem sine speciali divinae gratiae auxilio posse velle aut perficere bonum aliquod opus, quod ad salutem aeternam consequendam conferat. Est de Fide contra Pelagianos.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. Cor. 15. *Gratia Dei sum id quod sum.* Ephes. 2. *Gratia salvi facti estis.* Philipp. 1. *Qui coepit in vobis opus bonum, ipse perficiet.* Plura alia Scripturae testimonia pro confirmatione illius veritatis videri possunt passim in libris S. Hieronymi ac S. Augustini contra praefatos Haereticos conscriptis.

Probatur 2. ex Conciliis Milevitano, Carthaginensi, Arausicano, et ex summis Pontificibus Innocentio, Zosimo, Coelestino et Gelasio, quorum authoritates fuse retulimus supra sect. 2. et praeterea ex Conc. Trident. sess. 6. can. 1—3. ubi anathema profertur in eum, qui dixerit, hominem posse sine Christi gratia juste vivere et vitam aeternam promereri.

Probatur 3. hac ratione, qua utitur S. Thomas 1. 2. q. 109. a. 5. quia actus perducentes ad finem, ipsi fini proportionati esse debent. Atqui vita aeterna est finis excedens naturae humanae proportionem: ergo actus ad eam perducentes ipsius naturae proportionem excedere debent, proindeque solis illius viribus, sine divinae gratiae auxilio, fieri nequeunt.

2. Dicendum 2. probabile esse, quod homo per proprias arbitrii vires, cum solo generali Dei concursu, sine ullo gratiae actualis auxilio, aliquod bonum opus morale (quod tamen nihil ad aeternae vitae meritum conferat) perficere possit: probabilius tamen esse, quod non possit; sed

quod ad perficiendum quodcunque opus, quod sit ex omni parte moraliter bonum, tam ratione objecti, quam finis et circumstantiarum, aliquo divinae gratiae auxilio indigeat. Haec assertio duas habet partes.

In 1. dicimus, probabile esse, quod homo per proprias arbitrii vires possit aliquod opus bonum moraliter exercere, quia multi graves authores ita existimant, ut Magister Sent. in 2. dist. 26. c. ult. S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Cajetanus, Bellarminus, Suarez, Gammachaeus et alii plures. Idque probant variis tum authoritatibus, tum rationibus, quae apud illos videri possunt.

In 2. vero assertionis parte dicimus, probabilius esse, hominem in statu naturae lapsae nullum opus ex omni parte moraliter bonum posse re ipsa efficere cum solo generali Dei concursu, sine speciali aliquo gratiae auxilio. Ita Gregorius Ariminensis, Hispalensis, Capreolus, Petrus Scotus et plures alii, quos citat et sequitur Vasquez disp. 190.

Probatur 1. ex Scriptura S. Joan. 15. ubi Christus Dominus dicit: *Sine me nihil potestis facere:* in quae verba S. Augustinus tract. 81. in S. Joan. *Sive ergo parum,* inquit, *sive multum sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.* Et 2. Cor. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est:* atqui nullum opus moraliter bonum fieri potest, nisi bona aliqua cogitatio praecedat.

Probatur 2. ex Coelestino Papa Epist. sup. cit. ad Episcopos Galliae can. 9. ubi ait, omnem sanctam cogitationem, pium consilium omnemque bonae voluntatis motum ex Deo esse. Et ex Concilio Arausicano 2. can. 22. ubi dicitur, quod *nemo habet de se, nisi mendacium et peccatum.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio lib. 1. de Vocat. gent. c. 3. ubi dicit, quod, si Deus non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Et cap. 9. dicit, quod omne verbum bonum et omne opus sanctum subministratio sit Spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur. Et ex S. Augustino serm. 13. de Verbis Apostoli, ubi loquens de auxilio gratiae Dei *prorsus,* inquit, *si defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem, illo non adjuvante, libera voluntate, sed male.*

Probatur 4. authoritate S. Doctoris q. 14. de Veritate, art. 14. ubi postquam dixit, sine gratia habituali fieri posse aliquod virtutis opus, statim adjungit: *Sed si velimus*

gratiam Dei dicere, non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interius motum mentis operatur, et exteriora ordinat ad hominum salutem: sic nec ullum bonum potest homo facere sine gratia Dei. Et 1. 2. q. 109. a. 2. dicit, hominem posse quidem etiam in statu naturae corruptae per virtutem suam naturalem aliquod bonum particulare agere, sicut aedificare domos, plantare vineas et alia ejusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale, ita ut in nullo deficiat.

3. Probatur denique hac ratione deducta ex iis, quae idem S. Doctor dixit, tum in corpore articuli, tum in responsione ad 1. Nullum unquam opus bonum morale homo deliberate vult aut facit, quin aliqua praecedat deliberatio rationis, quae semper ex aliqua prima cogitatione indeliberata pendet: quae nisi occurrat, nunquam de tali bono faciendo deliberavit, nec proinde illud unquam faciet. Unde Aristoteles a S. Doctore ibidem citatus dicit, initium bonae consultationis esse a bona fortuna, id est, non procedere ab ipsius hominis deliberata voluntate. Quod igitur talis ante omnem deliberationem in mente hominis exoriatur cogitatio, qua moveatur ejus voluntas ad aliquod bonum faciendum, ab ejus electione non pendet, neque id ex se praestare potest; *nemo enim* (ut ait S. Augustinus lib. de Spirit. et Lit. c. 33.) *habet in potestate, quid ei veniat in mentem.* Unde sequitur, illud speciali divinae providentiae ordinationi adscribendum esse, respectu cujus nihil fortuito et indeliberate accidere potest. Proindeque quoties aliquis bonum aliquod opus vult, aut exequitur, illius initium speciali divinae beneficentiae auxilio semper adscribere tenetur: quod quidem auxilium cum alias sit ipsi indebitum, neque ulla possit afferri ratio, cur hanc potius quam aliam cogitationem ejus menti Deus immittere teneatur, recte ac merito gratuitum seu gratiae divinae auxilium dici debet.

Confirmatur ex eo, quod recte a Deo per Christi merita petimus, aut petere possumus gratiam, ad quodvis etiam minimum opus virtutis moralis exercendum; item recte ipsi Deo gratias agimus pro singulis virtutum moralium actibus per nos exercitis. Atqui, ut dicit S. Augustinus epist. 107. *Prorsus non oramus Deum, sed orare fingimus, si nos ipsi non illum credimus facere, quod oramus:*

prorsus non agimus gratias Deo, sed agere fingimus, si unde illi gratias agimus, ipsum facere non putamus.

Objicies illud Apostoli Rom. 12. *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt.*

4. Respondetur, varias esse hujus dicti apostolici interpretationes: ac verissimam omnium illam videri, quam profert S. Augustinus libro de Spirit. et Lit. cap. 26. S. Prosper lib. contr. Collat. cap. 12. S. Fulgentius lib. de Incarnat. c. 25. S. Thomas in illum locum et alii: Apostolum ibi loqui de gentilibus veri Dei cultoribus, et absque circumcisione aliisque scriptae legis ceremoniis bene operantibus, ac divinam legem servantibus ex vera Fide in Deum et auxilio gratiae, quales fuerunt Melchisedech, Job et alii. Quod autem eos dicit Apostolus naturaliter ea, quae legis sunt, facere, vult tantum illos id facere sine ulla lege scripta, qualis data fuerat Judaeis, et propter quam se tantopere supra caeteras gentes efferebant, sed cum sola lege naturae, quae tamen non excludebat, imo ad sui observantiam divinae gratiae auxilium requirebat.

Ex dictis colliges, quod, sicut sine divinae gratiae auxilio non potest homo ullum opus bonum facere, sic etiam illum nullam tentationem (quae vera tentatio sit) posse perfecte et per aliquod motivum moraliter bonum superare, cum utrobique sit par ratio. Poterit quidem sine gratia tentationi alicui leviori consensum denegare, eique resistere ex motivo aliquo indifferenti: v. g. illicitam aliquam voluptatem repudiare ex motivo tuendae sanitatis, cui noxia esset, sed ex motivo honesto et bono, sine gratia nusquam poterit, quia motivum illud bonum, cujuscunque virtutis sit, semper bonam aliquam cogitationem divinitus immissam praesupponit, ut ex supra dictis constat.

SECTIO VII.

An possit homo sine gratia habituali bonum aliquod opus exercere.

1. Quaestionis sensus est, an sicut actualis gratia, sic etiam habitualis ad quodlibet opus bonum exercendum necessaria sit: ac proinde an homo illa privatus et in statu peccati mortalis existens, cum solo gratiae actualis auxilio, aliquod opus moraliter bonum exercere possit, sive opus

illud sit quocunque modo aeternae vitae meritorium, sive non sit (de qua re agetur c. 4.). Pro cujus resolutione

Dicendum est, posse aliquod opus moraliter bonum fieri sine gratia sanctificante, seu hominem in statu peccati mortalis posse aliquos actus moraliter bonos exercere.

Huic veritati, quae de Fide est, opponitur error Joannis Huss, qui, ut refertur in Concilio Constantiensi sess. 15. asserebat, extra statum gratiae sanctificantis nullum opus bonum fieri posse, et omnia peccatorum opera esse peccata. Quem etiam errorem secutus est Calvinus lib. 2. Instit. cap. 3. et Michaël Bajus, qui articulo 35. ex iis, qui damnati sunt in Bulla superius relata, dixit: *Omne quod agit peccator, aut servus peccati, peccatum esse.*

Refellitur hic error, et ei opposita veritas probatur 1. ex Scriptura. S. Luc. 11. ubi Christus Dominus alloquens Pharisaeos, quos ibidem dicit rapina et iniquitate plenos esse: *Veruntamen*, inquit, *date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Et eodem capite dicit Christus: *Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis.* Quod autem illic non tantum justos, sed etiam peccatores alloquatur, constat ex iis, quae subjungit: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris etc.* Et capite 18. publicanus percutiens pectus suum et orans justificationem impetrat.

Probatur 2. ex Concilio Constantiensi, in quo praedictus error damnatus est, et ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. ubi enumerantur varii actus virtutum, qui ab homine in peccato mortali existenti, ex divinae gratiae auxilio exercentur: ut fidei, timoris, spei etc. quibus peccator ad justificationem recipiendam se disponit.

Probatur 3. ex S. Augustino epist. 105. ubi in peccatoribus ante justificationem agnoscit virtutem et meritum Fidei. *Nec ipsa* (inquit) *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si Fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum Fidei.*

Probatur 4. ex eo, quod multa sunt opera virtutum, puta religionis, temperantiae etc. ad quae exercenda etiam peccatores legibus ecclesiasticis obligantur, v. g. ad Missam diebus festivis audiendam, ad jejunium certis diebus servandum etc. Nec tamen legimus, Ecclesiam ullo canone aut lege ejusmodi hominibus in peccato mortali existentibus injunxisse, ut, antequam Missae celebrationi

intersint, aut jejunii observationem inchoent, de peccatis suis confiteantur, aut saltem perfecto contritionis actu doleant; sicut injunxit iis, qui sacram Eucharistiam, aut alia Sacramenta essent suscepturi, vel eadem confecturi, aut aliis ministraturi. Quod tamen haud dubie fecisset, si nullum opus virtutis moraliter bonum a peccatoribus exerceri posse existimasset.

2. Objicies, Isai. c. 1. dici, sacrificia et quaecunque alia opera religionis a peccatoribus exercita esse Deo exosa et abominanda.

Respondetur, non ideo praecise opera illa Judaeorum fuisse Deo exosa, quia ipsi Judaei peccatores essent, sed quia illa ex prava intentione, et cum aliis vitiosis circumstantiis exercebant, ut patet ex his verbis, quae immediate sequuntur: *Manus enim vestrae plenae sunt sanguine, et in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra.*

3. Quaeres, an sicut absque gratia sanctificante potest homo aliquod bonum opus exercere, sic etiam possit sine illa omnia divinae legis praecepta servare.

Respondetur, si de praeceptis illis quaestio sit, quae ad actus aliquos supernaturales exercendos obligant, quamvis aliqua eorum sine gratia sanctificante impleri possint, omnia tamen et singula non posse, cum aliqua ex iis sint, quorum observatio gratiam sanctificantem in homine praesupponit, quale est praeceptum de Eucharistia digne sumenda. Quod si de praeceptis solius legis naturalis quaestio intelligatur, dicendum est, quod, quamvis ad observationem cujuslibet illorum divise sumpti, gratia sanctificans minime requiratur: sine illa tamen omnia legis naturalis praecepta collective sumpta saltem tempore aliquo diuturno servari non posse, proindeque hominem in statu peccati mortalis diu subsistere non posse, quin in alia peccata dilabatur. Ita S. Thomas cit. qu. 109. art. 4 et 8. ubi dicit, hominem non posse servare totam legem sine gratia habituali sanante seu sanctificante.

Et probatur ex eo, quod dicit Apostolus Rom. 2. *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur:* quae Apostoli verba S. Augustinus lib. de Spiritu et Lit. c. 26. sic intelligenda esse dicit: *Ut sciamus, aliter eos non esse factores legis, nisi justificentur, ut non justificatio factoribus accedat, sed ut factores legis justificatio praecedat.*

4. Hujus autem rei ratio alia non est, quam quod si peccator in illo peccati mortalis statu fideliter cooperetur auxiliis gratiae actualis, quae ipsi a Deo misericorditer subministrantur ad vincendas tentationes, quae occurrunt, et exercenda bona opera moralia, quorum sese offert occasio: Deus pro sua ineffabili bonitate abundantiora illi gratiae suae praestabit auxilia, in eoque verae compunctionis spiritum excitabit, qui secum gratiam sanctificantem, vel per alicujus Sacramenti susceptionem, vel extra Sacramentum per actum verae contritionis afferet. Unde infertur, neminem esse, qui notabili aliquo tempore torpescat in statu peccati mortalis et non incidat in novum aliquod mortale peccatum. Si enim per illud tempus internis gratiae auxiliis, sibi a Deo ad servanda omnia legis divinae praecepta et ad superandas tentationes occurrentes oblatis, fideliter cooperaretur, Deus haud dubie praedictum illi compunctionis spiritum immitteret, juxta suavem misericordiae suae dispositionem, quo efficaciter excitatus, a peccato tandem resurgeret, et gratiam sanctificantem consequeretur.

SECTIO VIII.

An possit sine Fide aliquod opus moraliter bonum exerceri.

1. Quaestionis sensus est, an sicut sine gratia sanctificante, sic etiam sine ulla Fide supernaturali, sive habituali, sive actuali, possit aliquod opus moraliter bonum exerceri: id est, an infidelis, sive Haereticus, sive Ethnicus, aliquod opus moraliter bonum facere possit. Pro cujus resolutione

Dicendum est, posse infideles opera aliqua moraliter bona exercere. Ita S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 4.

Probatur 1. ex Scriptura, in qua laudantur aliqua opera infidelium, tanquam bona: ut Exod. 1. laudantur obstetrices Aegyptiorum, quod Hebraeorum masculis contra injustum regis edictum pepercissent. Et Act. 10. Cornelius centurio adhuc infidelis existens (ut observat S. Thomas supra) dicitur fecisse eleemosynas, et orationes obtulisse, quae acceptae Deo fuerunt.

* Probatur 2. authoritate Pii V. et Gregorii XIII. qui in Bullis suis contra Bajum hanc ejus propositionem

condemnarunt: *Omnia opera infidelium sunt peccata*, et *Philosophorum virtutes sunt vitia.*

Probatur 3. ex S. Chrysostomo hom. de Fide et Lege naturae, ubi dicit, multos, qui Deum ignorant, bonis operibus florere, quamvis haec opera ad salutem promerendam non sint ipsis utilia. Et ex S. Hieronymo in cap. 1. ad Galat. ubi dicit, multos absque Fide et Evangelio Christi multa salubriter et sancte perficere: v. g. parentibus obsequi, inopi manum porrigere, etc. Item ex S. Augustino lib. de Spiritu et Litt. cap. 26. ubi dicit, quod *impiorum, Deum verum neque veraciter neque juste colentium, quaedam tamen facta legimus, vel novimus, vel audimus, quae secundum justitiae regulam non solum vituperare non possumus; verum etiam merito recteque laudamus.* Et lib. 5. de Civit. cap. 15. dicit, Deum Romanis tam amplum imperium dedisse in remunerationem bonarum virtutum, quae in ipsis erant. Et epist. 163. de Polemone loquens, quem dicit exhortatione Xenocratis ex luxurioso continentem esse factum: *Quamquam ergo*, inquit, *non fuerit Deo acquisitus, sed tantum a dominatu luxuriae liberatus, tamen ne id ipsum quidem, quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino.* Et quibusdam interjectis: *Polemon ergo si ex luxurioso continens factus, ita sciret, cujus esset hoc donum, ut eum abjectis superstitionibus coleret, non solum continens, sed et veraciter sapiens, et salubriter religiosus existeret.*

2. Neque dicas, his et similibus locis apud S. Augustinum agi de operibus infidelium, quae fuerunt quidem bona ex objecto, seu (ut ipse loquitur) ex officio, sed non ex fine.

Respondetur enim, opera illa, quae ut bona referuntur et laudantur a S. Augustino citatis locis, fuisse bona non tantum ex objecto et officio, sed etiam ex fine: alioquin si mala fuissent ex fine, seu si ob pravum aliquem finem facta fuissent, simpliciter et absolute mala fuissent, ideoque peccata: unde sequeretur, Deum peccata remunerare, ad peccata facienda juvare, peccata esse dona Dei; quod absurdum est, et nullatenus dici debet.

Objicies 1. illud Apostoli Rom. 14. *Omne, quod non est ex Fide, peccatum est.*

Respondetur, per Fidem hoc loco non intelligi Fidem theologicam, sed dictamen conscientiae, ut ex contextu

verborum Apostoli evidens est: ibi enim agit de novis Christianis, qui conscientia reclamante cibos manducabant, quos vetitos credebant, quia in lege Mosaica vetiti erant, illosque monet, conscientiam illam erroneam deponere; alias, si, dum illis vescuntur, credant, sibi hoc licitum non esse, dicit, illos peccatum committere, quia omne, quod fit contra conscientiae persuasionem, peccatum est.

Objicies 2. S. Augustinum variis in locis aperte docere, ab infidelibus nulla opera bona praestari.

Respondetur, illis in locis sanctum illum Patrem velle tantum, quod infideles raro exerceant opera, quae vere bona sint, propter defectum intentionis, quae in illis ut plurimum prava erat ac vitiosa: quamvis alioquin ex auxilio gratiae divinae, qua excitabantur, recta esse potuisset. Unde lib. de Spiritu et Litt. c. 27. loquens de gentilium operibus, dicit, quod, *si discutiantur, quo fine fiant, vix invenientur, qui justitiae debitam laudem mereantur.* Ubi particula *vix* indicat aliqua infidelium opera, quamvis rarissime, ex recta intentione processisse. Vel si absolute aliquando neget, ab infidelibus opera ulla bona exerceri, illum intelligi debere de operibus bonis aeternae vitae meritoriis; unde lib. 4. contra Julianum cap. 3. *Scito*, inquit, *nos illud tantum dicere bonum hominis, per quod solum potest ad aeternum Dei donum regnumque perduci.*

3. Objicies 3. ex ante dictis constare, nullum opus moraliter bonum sine divinae gratiae auxilio fieri posse: atqui nullum gratiae divinae auxilium in infidelibus ante Fidei perceptionem reperitur.

Respondetur, falsum esse, nullum gratiae auxilium infidelibus dari ante Fidem; docet enim aperte S. Augustinus lib. 1. de Gratia Christi, c. 24. regem Assuerum infidelem peculiari gratiae divinae auxilio excitatum fuisse et adjutum, ut furorem deponeret, et mansuetudinem sectaretur. Et supra ex eodem S. Patre vidimus, Polemonem infidelem dono divinae gratiae ex luxurioso continentem esse factum, et capite sequenti probabitur, omnibus omnino hominibus, ac proinde etiam infidelibus antequam Fidem recipiant, imo etsi nunquam illam recipiant, gratias ex Christi Domini meritis dari ad salutem sufficientes.

* Porro super hac quaestione utiliter legi poterit S. Francisci Salesii Episcopi Gebennens. liber secundus de Amore Dei, praesertim cap. 13. ubi non minus pie, quam

erudite docet et probat, Deum varia gratiae suae dona infidelibus ante donum Fidei elargiri, ut illos scilicet ad istud accipiendum praeparet et disponat, et si fideliter cooperentur, ut tandem illis eximium illud Fidei donum tribuat.

SECTIO IX.

An homo in gratiae habitualis sanctificantis statu indigeat aliquo gratiae actualis auxilio ad operandum bonum, et ad finalem perseverantiam consequendam.

1. Quaestionis sensus est, an homo in gratiae habitualis sanctificantis statu constitutus, praeter habitus supernaturales Fidei, spei et caritatis aliarumque virtutum, quae ipsam gratiam sanctificantem comitantur (ut dicetur infra), indigeat aliquo gratiae actualis auxilio, ut possit bonum operari, tentationes occurrentes superare, et in illo gratiae sanctificantis statu usque ad finem vitae perseverare. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. hominem justum seu gratia sanctificante praeditum non posse absque novo gratiae actualis auxilio opera exercere aeternae vitae meritoria. Ita S. Thomas qu. 109. art. 9.

Probatur 1. ex Conc. Arausicano 2. c. 10. ubi dicitur, baptizatos omnes, accepta per Baptismum gratia, posse quidem et debere ea, quae ad salutem pertinent, adimplere, sed Christo auxiliante et cooperante. Et ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. ubi dicitur, Christum Jesum, tanquam caput in membra et tanquam vitem in palmites in ipsos justificatos jugiter virtutem influere; quae virtus bona illorum opera semper antecedit, comitatur et subsequitur. Haec autem saltem de justorum operibus aeternae vitae meritoriis intelligi debent.

Probatur 2. ex S. Augustino libro de Gratia et libero Arbitrio, cap. 6. ubi sic loquitur: *Necessarium est homini, ut gratia Dei non solum justificetur impius, id est ex impio fiat justus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam cum fuerit jam justificatus ex Fide, ut ambulet cum illo in gratia, et incumbat super ipsam, ne cadat.*

Probatur 3. ex eo quod habitus non movent potentiam, nec illam ad operandum juvant, nisi prius ab ipsa potentia

applicentur ad operandum; naturalis autem potentia homi-
nis non potest per se ipsam habitum supernaturalem ap-
plicare ad operandum, nisi ipsa prius excitetur a Deo,
cum initium omnis boni operis ex Deo sit, ut ex ante
dictis constat.

2. Dicendum 2. neque etiam posse hominem in statu gratiae sanctificantis existentem, ullum cujuscunque virtutis opus bonum exercere, absque aliquo gratiae actualis auxilio. Ita S. Thomas loco citato.

Probatur 1. ex can. 9. supra citato Concilii Arausicani, ubi dicitur, quod, quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur; et can. 10. dicit, adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis esse semper implorandum.

Probatur 2. eadem ratione, qua supra sect. 6. ostendimus, non posse hominem ex solis naturae viribus sine gratiae actualis auxilio ullum opus moraliter bonum exercere; ratio enim illa id aeque probat de homine in statu gratiae sanctificantis existente, cum in tali statu nullum virtutis actum possit exercere, nisi tales in ejus mente oriantur cogitationes, quibus moveatur voluntas ad illius virtutis actum exercendum; hae autem cogitationes, cum omnem deliberationem praeveniant, ex sola Dei misericordia provenire censendae sunt, ac proinde Christi Domini gratiae adscribi debent.

Dicendum 3. non posse hominem in statu gratiae usque in vitae suae finem perseverare absque speciali divinae gratiae auxilio. Ita S. Thomas sup. art. 10.

Constat ex ante dictis. Cum enim homo sine auxilio gratiae actualis nullam tentationem vincere, nec ullum bonum opus exercere possit, a fortiori sequitur, nec posse sine speciali gratiae auxilio in accepta justitia usque in vitae finem perseverare, cum perseverantia illa obtineri nequeat, nisi per exercitium bonorum operum et victoriam tentationum occurrentium, ut fuse docet et explicat Concil. Trident. sess. 6. c. 13. Et can. 22. anathema profert in eum, qui dixerit, justificatum sine speciali Dei adjutorio in accepta justitia perseverare posse. Eodem sensu dixit Coelestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliae can. 6. *Neminem etiam Baptismatis gratia renatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, nisi per quotidianum Dei adjutorium perseverantiam bonae conversationis accipiat.* Quod

optime explicat S. Hieronymus Epist. ad Ctesiphontem adversus Pelag. cap. 3. his verbis: *Non sufficit mihi, quod semel gratiam mihi donavit, nisi semper donaverit; peto ut accipiam, et cum accepero, rursus peto; avarus sum ad accipienda Dei beneficia, nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo.*

3. Dices, contingere posse, ut aliquis statim post acceptam justificationem ex hac vita decedat, in quo casu nullum speciale gratiae actualis auxilium illi ad perseverandum necessarium est.

Respondetur, in tali casu posse quidem hominem perseverare absque novo gratiae actualis auxilio, sed non sine novo et indebito favore, ac dono divinae misericordiae, quo fit, ut ex hac vita in eo statu subtrahatur, et ex variis et maximis salutis amittendae periculis singulari Dei beneficio eruatur: juxta quod dicitur Sap. 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius; placita enim Deo erat anima illius, propter hoc properavit, illum educere de medio iniquitatum.*

Quaeres, an homo in gratia sanctificante constitutus possit cum auxilio gratiae omnia et singula peccata venialia devitare.

Respondetur 1. certum esse, quodlibet peccatum veniale divisive sumptum posse ab homine justo cum ordinario gratiae auxilio devitari. Posse item tot et tanta, tamque specialia gratiae auxilia homini justo a Deo communicari, ut eorum beneficio vitam ab omni prorsus veniali peccato immunem ducat; hoc enim re ipsa factum esse in sanctissima Virgine Maria, universa tenet Ecclesia, ut patet ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 3.

Respondetur 2. si quaestio sit, an homo justus cum illis gratiae auxiliis, quae communiter justis dantur, omnia et singula peccata venialia per totum vitae tempus evitare possit, illum id non posse.

Hoc enim expresse definitum est in citato canone 23. Concil. Trident. in quo damnatur, qui dixerit, hominem justificatum posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio. Id etiam probat S. Augustinus epist. 89. q. 1. ex his orationis dominicae verbis *dimitte nobis debita nostra. Omnibus enim* (inquit) *necessaria est oratio dominica, quam etiam ipsis Apostolis suis Dominus dedit, ut unusquisque Deo dicat: dimitte nobis*

debita nostra; cui enim hac in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato vivere pronunciandus est; quales si aliquos futuros Dominus praevideret, meliores utique quam extiterunt ejus Apostoli, aliam orationem illos doceret.

CAPUT II.

De gratia sufficienti.

SECTIO I.

Quid sit gratia praeveniens, excitans et operans.

1. Ad faciliorem eorum, quae de gratia sufficienti dicturi sumus, intelligentiam, prius hic explicandae sunt variae species seu acceptiones ipsius gratiae actualis.

Alia siquidem est gratia excitans, alia adjuvans. Utriusque mentio fit Apoc. 3. *Ecce sto ad ostium et pulso* (en gratia excitans); *si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et coenabo cum illo, et ipse mecum* (en gratia adjuvans). Et in Concilio Trid. sess. 6. cap. 5. *Ut qui per peccatum a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam, ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiae libere assentiendo et cooperando disponantur.*

Alia item gratia operans, alia cooperans. De operante loquitur Apostolus Philip. 2. *Deus est, qui operatur in nobis velle et perficere.* De cooperante 1. Cor. 15. *Abundantius illis omnibus laboravi: non ego, sed gratia Dei mecum.* De utraque loquitur S. Augustinus lib. de Grat. et lib. Arbitr. c. 17. *Deus* (inquit) *cooperando in nobis perficit, quod operando incepit.* Et paulo post: *Sine illo enim vel operante, ut velimus, vel cooperante, cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

Alia denique gratia praeveniens, comitans, et subsequens. De praeveniente dicitur Ps. 58. *Misericordia ejus praeveniet me.* Et comitante Ps. 72. *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me.* De subsequente vero Ps. 22. *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae.* De his etiam tribus mentio fit in Conc. Trid. sess. 6. c. 16. ubi dicitur, Christum Dominum in ipsos

justificatos influere virtutem, quae virtus bona illorum opera antecedit, comitatur, et subsequitur. Jam aliquid de singulis dicamus.

2. Gratia excitans (quae eadem est cum praeveniente et operante, ut recte observat Gammachaeus in 1. 2. q. 111. c. 3. et ratione tantum ab illis distinguitur) nihil est aliud, quam motus aliquis bonus tam intellectus quam voluntatis, in nobis a Deo sine nobis productus, quo nos excitat, vel ad bonum libere prosequendum, vel ad malum fugiendum.

Dicitur in primis motus, quia non consistit in dono ullo habituali, sed in auxilio aliquo actuali, ut constat ex ante dictis, et ex dicendis adhuc patebit.

Dicitur motus intellectus, quia consistit in pia cogitatione et illustratione intellectus, quod constat ex Concilio Arausicano 2. can. 7. et Tridentino sess. 6. cap. 5. ubi gratia illa, de qua nunc loquimur, vocatur illuminatio.

Dicitur praeterea motus voluntatis. Illa enim gratia excitans comprehendit non tantum sanctas cogitationes et illustrationes intellectus, sed etiam repentinos et indeliberatos motus voluntatis, puta delectationis, timoris et similes: unde dicitur in Concilio Arausicano can. 7. Spiritum sanctum dare suavitatem in credendo et consentiendo veritati.

Dicitur etiam, motus illos intellectus et voluntatis in nobis a Deo produci, quia Deus illos in nobis efficit, idque non solum quatenus in nos influit per veram actionem physicam, verum etiam quia soli Deo ejusque gratuitae misericordiae tribuendum est, quod in nobis exorti sint, cum in nostra potestate non fuerit, ut orirentur: ut constat ex iis, quae capite praecedenti dicta sunt. Unde S. Augustinus lib. 1. ad Simplicianum, qu. 2. *Vocanti Deo recte tribuitur, quod bene volumus; nobis vero tribui non potest, quod vocamur.*

Dicitur denique, praefatos motus in nobis sine nobis fieri, quia, quamvis fiant in nobis physice et vitaliter in eos influentibus in genere causae efficientis (quod constat ex eo, quod ejusmodi gratiae excitantis motus passim in Scripturis et apud SS. Patres exprimuntur per actus vitales intellectus et voluntatis), fiunt tamen sine nobis libere operantibus, cum omnem deliberationem ac libertatis usum praeveniant, ut patet ex ante dictis et ex ipsamet experientia, qua constat, in nostra potestate non esse, ut hi motus in nobis vel oriantur, vel non oriantur, licet, post-

quam exorti sunt, liberum in nobis sit, ipsos vel continuare, vel interrumpere. *Nemo* (inquit S. Augustinus lib. de Spir. et Litt.) *habet in potestate, quid ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire, voluntatis est.*

3. Ex dictis patet, qua ratione eadem gratia dicatur praeveniens, excitans et operans. Dicitur enim praeveniens, quatenus non solum omne meritum nostrum, sed etiam omnem libertatis usum praevenit. Dicitur excitans, quatenus potentias animae nostrae excitat, et per modum suasionis impellit ad bonum, vel retrahit a malo: unde S. Augustinus lib. de Spir. et Litt. c. 34. *Suasionibus,* inquit, *agit Deus, ut velimus et credamus.* Dicitur denique operans, quatenus operatur in nobis, ut velimus seu consentiamus inclinando et movendo voluntatem ad volendum et consentiendum, sive re ipsa consensum obtineat, sive non; qui enim alteri aliquid suadere nititur, dicitur operari et laborare, ut alter id velit et praestet, sive persuadeatur ille, sive non persuadeatur.

SECTIO II.

Quid sit gratia adjuvans, cooperans, comitans et subsequens.

1. Gratia adjuvans, quae et cooperans vel comitans dicitur, illa est, secundum S. Augustinum lib. de Grat. et Arbit. c. 17. *per quam Deus volentibus cooperatur perficiens*, seu per quam Deus, cum volumus bonum, aut illud exequimur, nos ad illud volendum et exequendum adjuvat, ac nobiscum cooperatur.

Cum autem difficillimum sit, explicare, quid sit illud, per quod Deus ad id nos adjuvat, ac nobiscum cooperatur: hinc factum est, ut Theologi super hac re in varias sententias distracti sint. Nos in re valde abstrusa aliorum omissis sententiis id, quod nobis probabilissimum visum est, breviter proponemus.

Dicimus 1. probabile esse id, quod asserunt aliqui Doctores, gratiam scilicet excitantem et operantem posse aliquando habere veram rationem gratiae adjuvantis seu cooperantis: tunc nimirum cum sic allicit voluntatem ad consentiendum, ut re ipsa consentiat.

Hoc constat ex eo, quod gratia illa, quae causat consensum nostrum liberum, est gratia adjuvans seu cooperans; ad gratiam enim cooperantem nihil aliud requiritur, quam ut sit gratia, et ut nobiscum operetur. Atqui talis est aliquando gratia operans, quia est vera gratia, ut ex ante dictis constat, et quando voluntas illi consentit ac bonum operatur, est causa moralis ipsius consensus et boni operis, quod fit; omnis enim impulsio, exhortatio, suasio (qualis est gratia operans, ut supra diximus), vi cujus voluntas sic allicitur ad aliquid boni bene volendum et faciendum, ut re ipsa velit et faciat, est causa moralis efficiens ipsius volitionis et operis, quod fit. Hinc S. Augustinus variis in locis adscribit consensum nostrum liberum in bonum, gratiae operanti tanquam causae, quae illum efficit, ut libro 1. de Praedest. Sanctorum, cap. 19. *Deus*, inquit, *operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum suum, ut non inaniter audiant, sed eo audito convertantur.*

Est autem hic advertendum, etiamsi supra dicti Doctores dicant, gratiam excitantem et operantem esse quoque posse adjuvantem et cooperantem; illos tamen haec duo non confundere, quasi sit idem, esse gratiam operantem et cooperantem, excitantem et adjuvantem. Hoc enim tantum intendunt, eandem entitatem gratiae dici posse operantem et cooperantem varia consideratione: operantem quidem, quatenus illam in nobis Deus sine nobis producit, et ut sic vim habet in actu primo efficiendi consensum liberum nostrae voluntatis, sive illum in actu secundo efficiat, sive non efficiat; cooperantem vero, quatenus re ipsa moraliter in eum influendo, ipsum simul cum nostra voluntate in actu secundo causat et efficit.

Dicimus 2. quemlibet supernaturalem habitum virtutum infusarum posse quoque habere rationem gratiae cooperantis.

Est enim donum aliquod supernaturale naturae nostrae minime debitum, quodque primam originem ex pura Dei misericordia ducit; ac physice concurrit simul cum voluntate ad operationes supernaturales, quas ut eliceremus, ab ipsa gratia operante excitati sumus.

Dicimus 3. influxum supernaturalem, quo Deus physice nobiscum concurrit ad consensum nostrum liberum et opera bona, veram et propriam rationem habere gratiae cooperantis.

Est enim donum aliquod Dei, naturae nostrae minime debitum, ac proinde mere gratuitum, per quod cum volumus (ut ait S. Augustinus lib. de Grat. et lib. Arb. cap. 7.), et sic volumus, ut faciamus, Deus nobiscum operatur, ac proinde veram gratiae cooperantis rationem obtinet.

2. Jam quod spectat ad gratiam subsequentem, omissis variis ejus acceptionibus, quae passim apud Theologos videri possunt,

Dicimus, per illam intelligi posse gratiam illam, quae liberum nostrum consensum in bonum subsequitur, interius excitando ad bonum opus exequendum, cum ejus exequendi opportunitas exhibetur, et ad illius boni executionem, si consentiat voluntas, concurrendo. Unde S. Fulgentius ad Monimum cap. 11. *Praevenit*, inquit, *Deus et donat homini bonam voluntatem, deinde subsequitur bene volentem; operando in illo boni operis facultatem.*

Hinc patet, gratiam subsequentem nihil in re differre ab operante et cooperante, sed tantum in eo, quod aliquam priorem gratiam, tam operantem quam cooperantem, praesupponit.

SECTIO III.

An detur aliqua gratia sufficiens.

1. Praeter supra relatas et explicatas gratiae actualis divisiones superest adhuc una, in qua major difficultas reperitur: qua scilicet ipsa gratia excitans seu operans subdividitur in sufficientem et efficacem. Quae antequam explicetur, observandum est, nomen gratiae sufficientis bifariam sumi apud Theologos: 1. generice, prout convenit gratiae tum efficaci quam inefficaci; 2. specifice, prout est species quaedam ipsius gratiae sufficientis generice sumptae, ac ipsi gratiae efficaci opponitur, eique tanquam imperfectiori speciei nomen genericum attribuitur.

Gratia sufficiens generice sumpta est ea, quae vires homini sufficientes praebet ad bene operandum, quamquè si velit, abjicere potest, sive de facto illam abjiciat, sive illi assentiatur et cooperetur. Et eo sensu gratiae sufficientis nomen tam efficaci quam inefficaci tribui potest. Unde gratia illa, quae S. Paulo divinitus concessa est, et per quam tentationes superabat, ac salutem operabatur,

quaeque proinde efficax erat, sufficiens nominatur 2. Cor. 12. *Sufficit tibi gratia mea.* Et S. Prosper lib. de Vocatione gentium, cap. 10. gratiam, quae salutem re ipsa operatur, sufficientem vocat. Gratia sufficiens specifice sumpta est ea, quae homini praebet quidem vires ad bene operandum, seu cum qua potest homo bene operari, quamvis re ipsa non bene operetur, defectu liberae cooperationis.

Gratia vero efficax ea est, cum qua ita potest homo bene operari, ut etiam re ipsa bene operetur.

2. Jam circa ipsam sufficientem gratiam, sive generice sive specifice sumptam, duae sunt praecipuae difficultates a nobis solvendae. Prima est, utrum in statu naturae lapsae Deus talem hominibus det gratiam excitantem et operantem, cui consensum praebere vel negare, et quam recipere vel abjicere possint, si velint: imo quam de facto aliquando abjiciant, illique dissentiant. Secunda est, an talis gratia sufficiens detur omnibus hominibus adultis, sive fidelibus, sive infidelibus.

Circa primam duae sunt sententiae erroneae et ab Ecclesia proscriptae, quae, licet inter se valde oppositae videantur, in eo tamen conveniunt, quod gratiam illam sufficientem dari negent.

Prima sententia est Pelagianorum, qui (ut supra vidimus), cum existimarent, voluntatem hominis sibi ipsi sufficere ad bonum quodlibet operandum, et ad salutem consequendam, ideo negabant, ullam dari gratiam internam sufficientem, quae voluntatis humanae insufficientiam suppleret.

Verum hujus sententiae falsitas plenissime constat ex iis, quae de gratiae necessitate capite praecedenti dicta sunt.

Secunda sententia est Lutheri, Calvini aliorumque Haereticorum hujus temporis asserentium, in statu naturae lapsae nullam nobis dari gratiam sufficientem, quae talis sit, ut voluntas illi dissentire, eamque abjicere possit: ac proinde omnem gratiam actualem, quae datur in hoc naturae lapsae statu, esse semper efficacem, hoc est, habere semper effectum illum, ob quem datur, et quamvis nullam voluntati inferat violentiam, illi tamen afferre, seu imponere consentiendi necessitatem, ita ut non coacte quidem, sed tamen necessario consentiat.

Ita Lutherus in lib. de servo Arbitrio, ubi sic loquitur: „Necessario operamur, sive bonum, sive malum,

necessario inquam, non vero coacte." Et ut apertius adhuc explicet mentem suam, utitur hac comparatione: „Humana voluntas (inquit) in medio posita est ceu jumentum: si insederit Satan, vult et vadit, quo vult Satan; si insederit Deus, vult et vadit, quo vult Deus."

Et Calvinus lib. 2. Instit. c. 3. ubi sic loquitur: „Voluntatem movet gratia, non qualiter multis saeculis traditum est et creditum, ut nostrae postea sit electionis, monitioni illius aut obtemperare aut refragari, sed illam efficaciter afficiendo."

Et lib. 5. contra Pighium: „Nego (inquit) gratiam sic nobis offerri, ut nostrae postea sit optionis vel obtemperare vel refragari: nego tantum in hoc dari, ut imbecillitatem nostram subsidio suo adjuvet: neque enim efficere Deum in nobis, testatur Paulus, ut possimus bene velle, sed hoc quoque ipsum ut velimus. Proinde efficaciter formari voluntatem nostram constituo, ut Spiritus sancti ductum sequatur necessario."

Et in antidoto Concilii Tridentini ad sessionem 6. invehitur idem Haeresiarcha in Patres illius S. Concilii, quod dicant homines gratiae libere assentiri, et gratiam posse abjicere, ipsique posse dissentire, si velint, contenditque, eos in hoc hallucinari et falli, nec agnoscere discrimen praecipuum inter gratiam, quae data fuerat Adae in statu innocentiae, et gratiam, quae in statu naturae lapsae confertur: quod nempe haec necessitatem imponat voluntati, illa vero nullam necessitatem imposuisset, sed voluntatem liberam et indifferentem reliquisset ad assentiendum vel dissentiendum. Quod quidem multis probare nititur, ac praesertim variis D. Augustini testimoniis partim truncatis, partim in sensu falso et ab illius sancti Doctoris mente prorsus alieno explicatis, ac insuper Doctores almae facultatis Sorbonicae tanquam Sophistas et Pelagianos suggillat, eo quod gratiam sufficientem in statu naturae lapsae dari assererent, cui posset homo dissentire, si vellet, illique de facto aliquando dissentiret.

Tertia igitur et vera sententia est, quae asserit, homini, etiam in statu naturae lapsae, dari gratiam sufficientem talem, ut illam possit abjicere, si velit, illique dissentire, et de facto aliquando illam abjiciat illique dissentiat.

Quoniam vero haec sententia gravioris alicujus momenti merito esse judicatur, ex eaque plurimae aliae theologicae veritates pendent: idcirco probationem illius paulo fusiorem proponemus, eamque majoris facilitatis gratia in plures paragraphos dividemus.

§. I.

Gratiam sufficientem, quae in statu naturae lapsae homini datur, talem esse, ut illi resistere possit, et de facto aliquando resistat, probatur ex variis Scripturae locis.

1. Innumera sunt ferme Scripturae testimonia, quae ad id probandum faciunt; nos hic aliquot tantum illustriora seligemus.

Primum petitur ex Isai. cap. 5. ubi Deus de Judaeis conquerens sic loquitur: *Quid est, quod ultra facere debui vineae meae, et non feci? an quod expectavi, ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Quo loco parabolice referuntur multa gratiae auxilia Judaeis a Deo collata, ut bonorum operum fructus producerent; est autem evidens, gratias illas effectum suum non habuisse; proindeque Judaeos illis assentiri noluisse. Neque dicas, solius externae gratiae ibi fieri mentionem, puta legis Mosaicae etc. cum enim externa illa adjumenta sola non sufficiant ad bene operandum sine gratia interiori, si hanc Deus ipsis non contulisset, quorsum diceret, se expectasse, ut opera bona facerent, cum ad id facultatem sufficientem non haberent?

2. Secundum petitur ex cap. 1. Prov. *Vocavi, et renuistis; extendi manus meas, et non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.* Quibus verbis manifeste conqueritur Deus, internas gratias vocantes et excitantes fuisse neglectas ac despectas.

Tertium ex cap. 11. S. Matth. ubi Christus Dominus, sic loquitur: *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida, quia, si in Tyro, et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent.* Quibus verbis aperte significatur, datam fuisse gratiam harum civitatum incolis, per quam converti potuerunt, et tamen noluerunt. Neque dicas, Christum Dominum hic solum loqui de miraculis et signis exterioribus, quia Pelagianum esset dicere, quod Tyri et Sydonii solis exterioribus signis

et miraculis sine interioris gratiae auxilio converti potuissent. Ergo de his solis Christus Dominus ibi non loquitur, sed simul de internis gratiae auxiliis, quae cum aliis exterioribus miraculorum adjumentis collata Judaeis fuerant, quaeque ipsi ex voluntatis suae pravitate abjecerant: licet talia essent, ut idololatrae ipsi, et omni vitiorum genere perditi homines, iisdem acceptis, non solum ad poenitentiam converti potuissent, sed etiam re ipsa conversi fuissent.

3. Quartum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, et noluisti?* Ubi observandum est, illos, qui noluerunt, habuisse gratiam ad volendum sufficientem, qua potuerunt velle: alioquin non diceret Christus Dominus: volui congregare filios tuos, et noluisti; quomodo enim voluit, et ita voluit, ut de nolentibus conquæratur, si eos, quos sciebat per se non posse velle, non juvit, quantum necessarium erat ad hoc, ut possent velle?

Quintum ex cap. 7. Act. ubi S. Stephanus Judaeos alloquens, *Vos,* inquit, *semper Spiritui sancto resistitis.* Quid est autem aliud Spiritui sancto resistere, quam ejus gratiae reluctari?

Sextum denique ex Rom. 2. *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram.* Per quid vero benignitas Dei ad poenitentiam nos adducit, nisi per gratiae interioris auxilia? Quomodo autem impii thesaurizant sibi iram secundum duritiam suam et impoenitens cor, nisi gratiae illi resistendo?

§. II.

Eadem sententia Conciliorum authoritate probatur.

1. Ex tribus praesertim Conciliis nostrae sententiae veritas probari potest.

Primum est Concilium Valentinum c. 2. ubi dicitur, *malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt:* unde sequitur, gratiam malis conferri, qua boni esse possint, cum ex se ipsis et sine illa tales esse non possint, sed gratiam ab iis repudiari, quod boni esse nolint.

Secundum est Concilium Senonense celebratum anno 1528. paulo ante Tridentinum, in cujus decreto 15. expressis verbis definitum habetur, *tale non esse Dei trahentis auxilium, cui resisti non possit*, quod postea probat iisdem ferme Scripturae locis, quae paragrapho praecedenti relata sunt; additque: *Frustra certe Stephanus Judaeos durae cervicis et incircumcisi cordis argueret, qui semper Spiritui sancto resisterent; frustra Paulus Thessalonicenses admoneret, Spiritum ne extinguerent, si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur.*

2. Tertium denique est Concilium Tridentinum sess. 6. c. 5. ubi dicit, peccatores *per excitantem atque adjuvantem gratiam, ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiae libere assentiendo et cooperando, disponi, ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipsi nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abjicere potest.* Et can. 4. anathema profert in eum, qui dixerit, *liberum arbitrium a Deo motum et excitatum non posse dissentire, si velit.* Ex quibus Concilii verbis sic possumus argumentari: gratia illa vocans et excitans, de qua loquitur Concilium, talis est, ut sufficiat homini ad convertendum se, et ad bonum operandum; atqui ex mente Concilii potest homo ejusmodi gratiam abjicere, si velit, etiam tunc cum per eam actualiter a Deo excitatur et movetur, illique dissentire: ergo ex Concilii mente potest homo gratiam sufficientem abjicere, illique dissentire.

§. III.

Probatur eadem sententia ex SS. Patribus.

1. Ex innumeris fere SS. Patrum testimoniis, quae hic afferri possent, aliquot illustriora proferemus.

In primis ex S. Chrysostomo hom. 7. in Joan. *Gratia Dei* (inquit) *in omnes diffusa est, omnibus se facilem exhibet, omnes pari honore advocat; qui autem ejus munere frui negligunt, hanc suam caecitatem sibi ipsis imputent.*

Et S. Leone Papa serm. 2. in solemnitate Epiphaniae. *Si dona Dei* (inquit) *non irrita fecerimus, per ea, quae dedit, merebimur accipere, quod promisit:* ergo secundum illius mentem dona Dei, per quae meremur, id est, auxilia gratiae excitantis, irrita facere possumus.

Et S. Ambrosio serm. 8. in Ps. 118. *Plena est* (inquit) *terra misericordia Domini; si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludat; non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore ejus se ipse fraudavit; sed quod solis est, praerogativam suam servat; quod imprudentis est, communis a se lucis gratiam excludit.*

2. Et S. Augustino epist. 54. ad Macedonium. *Pertinet* (inquit) *ad nos, ut boni simus, accipere et habere id, quod dat is, qui de suo bonus est, quo quisque neglecto, de suo malus est;* ergo ex illius mente id negligere et abjicere possumus, quod Deus dat, ut boni simus. At lib. 2. act. cum Felice Manichaeo cap. 8. *Non est ergo indignum,* inquit, *ut Deus dicat, ite in ignem aeternum, iis, qui per liberum arbitrium misericordiam ejus respuerunt.* Lib. ad Simplicianum q. 2. dicit, quod Esau *vocatione Dei contempta reprobus factus est.* Et lib. de Nat. et Grat. c. 63. *Non tibi,* inquit, *deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere, quod ignoras, neque quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.* Neque dicat aliquis, ideo hominem dici comtemnere Deum sanare volentem, quia vocationi externae non obtemperat; vocatio enim illa et gratia externa nullatenus hominem sola sanare potest, nisi adsit etiam interna: unde S. Augustinus lib. de Spiritu et Lit. c. 4. *Doctrina illa,* inquit, *qua mandatum accipimus continenter recteque vivendi, littera est occidens, nisi spiritus adsit vivificans.*

Denique et S. Prosper lib. de Vocat. gent. cap. 26. *Gratia Dei,* inquit, *in omnibus justificationibus principaliter praeeminet, suadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo.* Et aliquibus interjectis subjungit: *Quae opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur, et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiae; quod autem a multis recipitur, et gratiae est divinae, et voluntatis humanae.*

§. IV.

Solvuntur objectiones.

1. Prima petitur ex illis Apostoli verbis 1. Cor. 4. *Quis te discernit?* quibus declarat, non esse in hominis potestate, se ab aliis discernere in iis, quae ad salutem spectant, sed id solius Dei proprium. Atqui si posset homo gratiae divinae consentire vel dissentire, posset etiam per arbitrii sui vires se ab aliis discernere.

Respondetur, id non sequi, quia quamvis, cum homo a gratia dissentit, hoc per solius arbitrii libertatem, seu potius pravitatem faciat; quando tamen illi consentit, id non arbitrii sui viribus, sed gratiae divinae adscribere debet, quia per illam excitatur et juvatur ad hoc, ut ipsi consentiat; et nisi ab illa excitaretur et juvaretur, nullo modo consentire posset. Unde semper divinae gratiae debitorem se totius boni, quod agit, agnoscere debet, nec ullo modo in se gloriari quasi per illum consensum se ab aliis discernat. Quod fuse explicat B. Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis lib. 4. divini amoris cap. 6. ubi ad id exprimendum utitur similitudine sicariorum et tyrannorum, qui illis se vitam immerito ac sine ulla ratione donare arbitrantur, quibus necem non inferunt: sic (inquit) ridiculum, imo impium esset existimare, voluntatem hominis inspirationi ac gratiae divinae virtutem operandi ac efficaciam tribuere, eo quod resistentia sua illam ejus virtutem ac efficaciam non impediat; possumus quidem ejus efficaciae obicem ponere; sed non hanc illi tribuere: gratia siquidem hanc suam virtutem et efficaciam haurit a divina bonitate, ex qua ortum ducit, non ab humana voluntate, ad quam juvandam adhibetur.

Adde, quod ad illum consensum eliciendum longe semper potiores sunt divinae gratiae, quam arbitrii humani partes. Cum enim liberum hominis arbitrium per peccatum a Deo aversum sit et longe proclivius ad malum, quam ad bonum: hinc fit, ut nunquam amplectatur bonum, nisi gratia potentissima adjuvetur. Quando autem quis aversus est a re aliqua, quam tamen amplectitur, cum fortissime suadetur, licet possit suasioni reluctari, tunc suadenti potius quam agenti adscribi solet effectus. Et haec est doctrina S. Augustini lib. de Praedest. cap. 5. *Quis-*

quis (inquit) *audet dicere: habeo ex me ipso fidem, non ergo accepi; profecto contradicit huic apertissimae veritati Apostoli dicentis: quis te discernit? etc. non quia credere vel non credere non sit in arbitrio voluntatis, sed in electis praeparatur a Domino voluntas.*

2. Secunda objectio est, gratiam illam sufficientem, cui dicimus posse ab homine resisti, eandem prorsus esse cum gratia possibilitatis, quam admittebant Pelagiani, et contra quam tamen S. Augustinus toto libro de gratia Christi invehitur, ut veritati orthodoxae contrariam.

Respondetur, gratiam sufficientem, quam hic propugnamus, longe diversam esse ab illa gratia possibilitatis, quam admittebat Pelagius. 1. enim per gratiam possibilitatis intelligebat gratiam externam legis, et evangelicae doctrinae, nos vero internam illam esse profitemur. 2. Pelagius asserebat, gratiam illam possibilitatis esse tantum necessariam secundum quid, id est ad facilius operandum; nos vero dicimus, illam absolute et simpliciter necessariam esse ab bene operandum. 3. Pelagius per gratiam possibilitatis existimabat omnimodam bene agendi virtutem ita homini conferri, ut ad volitionem ac operationem boni nulla praeterea gratia necessaria illi esset, sicque bonum ipsum propria et sola arbitrii sui virtute vellet et operaretur; nos autem sic dicimus, voluntatem excitari ad hoc, ut possit bonum facere et operari, ut necessarium praeterea sit, gratiam illi cooperari, eamque adjuvare dum vult et operatur. 4. denique, quod Pelagius existimabat soli arbitrio libero deferendum esse totum illud bonum, quod vellet et operaretur; nos vero, quamvis soli voluntati adscribendum dicamus, quod voluntas possit gratiae resistere, et de facto aliquando resistat; si tamen gratiae consentiat, id asserimus adscribendum esse tum divinae gratiae, tum humanae voluntati, sed multo magis adhuc divinae gratiae, quam humanae voluntati, ut ex ante dictis constat.

3, Quod autem haec esset Pelagii mens, constat tum ex dictis cap. 1. tum ex iis, quae habet S. Augustinus lib. de Gratia Christi, cap. 27. quae hic referemus, quoniam sunt observatu dignissima. *Si* (inquit) *concesserit nobis Pelagius non solam possibilitatem in homine, etiamsi nec velit, nec agat bene; sed ipsam quoque voluntatem et actionem, id est, ut bene velimus et bene agamus, quae non sunt in homine, nisi quando vult et bene agit. Si, ut dixi,*

consenserit, etiam ipsam voluntatem et actionem divinitus adjuvari; et sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus et agamus, eamque esse gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua, non nostra justitia justos facit; ut ea sit vera nostra justitia, quae nobis ab illo est: nihil de adjutorio gratiae Dei (quantum arbitror) inter nos controversiae relinquetur.

SECTIO IV.

An cuilibet homini detur gratia sufficiens ad salutem.

1. Quaestio de solis adultis intelligenda est, de infantibus enim agetur postea. Illius igitur sensus est, an cuilibet adulto detur gratia sufficiens ad bene operandum, et ad salutem per bona opera consequendam. Pro cujus resolutione

Dicendum est, Deum cuilibet homini adulto, sive fideli, sive infideli, sive praedestinato, sive reprobato, dare gratias sufficientes ad bene operandum, et ad salutem per bona opera consequendam.

Hujus assertionis veritas probatur 1. ex Scriptura. Proverb. 1. *Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, et in foribus portarum urbis profert verba sua dicens: Usquequo parvuli diligitis infantiam, et stulti ea, quae sunt sibi noxia cupient? en proferam vobis spiritum meum, ostendam vobis verba mea;* ex quibus verbis aperte colligitur, divinam gratiam undequaque diffundi, et ad omnium corda penetrare, omnesque per illam sufficienter admoneri et excitari ad bonum. Et Sap. 11. *Misereris omnium, Domine, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum, propter poenitentiam; diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti:* quomodo autem Deus misereretur omnium et parceret omnibus, si non daret saltem iis auxilium, quo converti ad poenitentiam possent, si vellent? S. Joan. 1. *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* quae verba de luce interioris gratiae intelligunt sancti Patres, ac nominatim S. Chrysostomus et S. Cyrillus in illum Evangelii locum, et etiam S. Augustinus infra citandus.

2. * Probatur 2. authoritate duorum Conciliorum, Senonensis et Coloniensis.

In Senonensi quidem can. 15. dicitur, quod *gratia semper in promptu est, et quod ne momentum quidem praetereat, in quo Deus non stet ad ostium et pulset, cui si quis aperuerit, intrabit ad illum et coenabit cum illo.*

In Coloniensi vero p. 7. c. 32. dicitur, quod *quanquam nemo convertatur ad Dominum nisi tractus per Patrem, attamen nemo hic excusationem praetexere debet, quod non trahatur, quia Deus semper stat ad ostium pulsans, nimirum per internum et externum verbum commonens, ut convertamur a via nostra pessima.*

3. Probatur 3. ex SS. Patribus: S. Dionysio in coelest. Hier. cap. 9. ubi dicit, *immensum et infinitum divini luminis pelagus semper paratum esse et patere omnibus ad participandum.* S. Chrysostomo hom. 7. in S. Joan. *Gratia* (inquit) *in omnes diffusa est: non Judaeum, non Gentilem, non Graecum, non Barbarum, non Scytham, non liberum aut servum, non virum aut mulierem, non senem aut juvenem fugit et dedignatur; omnibus eadem est, omnibus se facilem exhibet.* S. Ambrosio lib. 2. de Abel et Cain, c. 3. *Omnibus* (inquit) *opem sanitatis detulit, ut quicunque perierit, mortis suae causas sibi adscribat, quia curari noluit, cum remedium haberet, quo posset evadere.* S. Augustino lib. 1. de Gen. contr. Manich. c. 3. ubi explicans supra citata S. Joannis verba: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem: illud,* inquit, *lumen non irrationabilium animalium oculos pascit, sed pura corda eorum, qui Deo credunt, et ab amore visibilium rerum et temporalium se ad ejus praecepta servanda convertunt: quod omnes homines possunt, si velint, quia illud lumen illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* quod confirmat lib. 1. Retractationum, c. 10.

Paulus Orosius denique (ut plurimos alios omittamus prolixitatis evitandae gratia), qui S. Augustini discipulus fuit, cujusque opera et studio S. ille Pater ad Pelagianam haeresim profligandam plurimum usus est, in apologetico de arbitrii libertate contra Pelagium longe ante medium, sic loquitur: *Mea semper haec est fidelis atque indubitata sententia, Deum adjutorium suum, non solum in corpore suo (quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium Fidem gratiae suae dona largitur), verum etiam universis in hoc mundo degentibus, propter longanimem sui aeternamque clementiam*

submministrare: idque speciatim, quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos, et cunctis et singulis. Et aliquibus interjectis sic concludit: *Ex quo evidentissime declaratum est, nemini hominum deesse Dei adjutorium, praesertim cum et seductor adsistat, et insit infirmitas.*

4. Probatur 4. authoritate S. Thomae lib. contra Gentes, cap. 159. ubi sic loquitur: *Cum hoc sit in potestate liberi arbitrii, impedire divinae gratiae receptionem, vel non impedire: non immerito in culpam imputatur ei, qui impedimentum praestat gratiae receptioni. Deus enim, quantum in se est, paratus est, omnibus gratiam dare; vult enim omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, ut dicitur 1. Timoth. 2. sed illi soli gratia juvantur, qui in se impedimentum non praestant.*

Et in cap. 6. Joan. *Cor humanum ex se ad inferiora tendens non potest sursum elevari nisi tractum; si vero non elevatur, non est defectus ex parte trahentis; qui, quantum in se est, nulli deficit; sed est propter impedimentum ejus, qui non trahitur etc. Deus enim omnibus ad trahendum manum porrigit, quantum in se est; et quod plus est, non solum attrahit manum recipientis, sed etiam aversos ad se convertit etc. Ex quo ergo Deus paratus est, dare omnibus gratiam et ad se attrahere, non imputatur ei, si aliquis non accipiat, sed ei, qui non accipit.*

5. Probatur 5. tum ex eo, quod diximus in tractatu praecedenti, Christum pro omnibus salvandis mortuum esse, se ipsum redemptionem pro omnibus dedisse, quod aliter intelligi non potest, nisi in quantum omnibus media ex se ad salutem sufficientia morte sua est promeritus; tum etiam ex eo quod sectione sequenti dicemus.

Observandum est autem, quod, quamvis nemo sit, cui auxilium gratiae desit, illud tamen omnibus non aequaliter datur: aliis siquidem majus, aliis minus confertur.

Hoc manifeste constat ex variis Scripturae locis. Ps. 147. *Non fecit taliter omni nationi.* S. Matth. 13. *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, caeteris autem in parabolis.* Et satis constat, ante Christi adventum longe uberiora gratiae auxilia Judaeos prae aliis populis habuisse, ut testatur locus Psalmi citatus, et certum est, Christianis longe potiora ejusdem gratiae beneficia, quam Turcis et aliis infidelibus conferri. Cujus rei alia ratio afferri non potest, quam illius voluntas, qui dividit singulis prout vult,

quique potest ex eadem massa facere vas, aliud quidem in honorem, aliud vero in contumeliam.

SECTIO V.

An Deus velit omnes homines salvos fieri.

1. Magnam hujus quaestionis solutio lucem dabit iis, quae praecedenti sectione dicta sunt; si enim vera sit in Deo voluntas, ut omnes homines salvi fiant, sequitur, ut iisdem sufficientia ad salutem gratiarum auxilia praebeat, cum aliter intelligi non possit, quod ei talis voluntas insit, cum bene velle Dei, respectu creaturarum, nihil aliud sit, quam benefacere. Ad faciliorem autem propositae quaestionis resolutionem

Notandum est, duplicem in Deo voluntatem a Theologis distingui, ut tractatu 2. cap. 4. dictum est, antecedentem scilicet et consequentem. Hujus divinae voluntatis distinctionem agnoverunt SS. Patres, ut constat ex eo loco citato, et adhuc plenius ex infra dicendis constabit. Antecedens illa est, qua Deus, secundum nostrum concipiendi modum, aliquid ex se vult ante praevisionem cooperationis creaturarum liberarum: consequens vero, qua faciendum aliquid decrevit, praevisis creaturarum liberarum bonis vel malis actionibus.

Certum est autem, Deum non velle voluntate illa consequente, omnes homines salvos fieri, imo velle plurimos illorum a salute excludere: quos scilicet praevidit per voluntatis pravitatem peccaturos, et in peccato morituros. De voluntate igitur antecedente proposita quaestio intelligenda est: an scilicet Deus ab aeterno veram habuerit voluntatem salvandi omnes homines, ipsisque vi illius voluntatis gratias ad salutem sufficientes conferendi, ea conditione ut qui gratiis illis recte uterentur, ad salutem pervenirent; qui autem non uterentur, a salute exciderent. Pro cujus resolutione

2. Dicendum est, Deum antecedenti voluntate eo sensu, qui supra explicatus est, velle omnes homines salutem consequi.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. ad Timoth. 2. *Obsecro* (inquit Apostolus), *fieri obsecrationes, orationes etc. pro omnibus hominibus etc. hoc enim bonum est et acceptum coram*

Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Ubi observandum est ex mente Apostoli, Deum velle, omnes illos homines salvos fieri, pro quibus hortatur fieri orationes. Atqui hortatur, ut orationes fiant pro omnibus omnino hominibus, nullo excepto: unde sequitur, Deum etiam omnes homines, nullo prorsus excepto, velle salvos fieri, ea tamen conditione, ut ipsi homines media ad salutem consequendam praeparata amplectantur, iisque recte utantur. Sic enim hunc locum explicant S. Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 29. et S. Thomas p. 1. quaest. 19. art. 6. ad 1. Eodem sensu dicit S. Petrus epist. 2. cap. 3. *Deus non vult aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.* Et Ezech. cap. 33. ipse Deus loquens: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat:* super quae verba Tertullianus lib. de Poenitentia, cap. 4. *O beatos nos*, inquit, *quorum causa Deus jurat! O miserrimos si nec juranti Domino credimus!*

Probatur 2. ex S. Ambrosio lib. de Paradiso, cap. 8. *Venerat* (inquit) *Dominus, omnes salvos facere: quare etiam circa impios suam debuit ostendere voluntatem, et ideo nec proditurum debuit praeterire, ut adverterent omnes, quod in electione etiam proditoris sui, servandorum omnium insigne praetendit.* Et S. Chrysostomo in 2. ad Cor. c. 1. *Imitare Deum tuum: si omnes ille vult salvos fieri, merito pro omnibus oportet orare.* Et homil. 1. in Epist. ad Ephes. distinguit in Deo voluntatem primam et secundam, hoc est, antecedentem et consequentem, dicitque voluntatem primam Dei esse, ut non pereant omnes, qui peccaverunt; voluntatem secundam, ut pereant, qui a pravitate resurgere noluerunt. Denique ex S. Damasceno lib. 2. de Fide, cap. 29. ubi dicit, Deum primario quidem velle, omnes homines salvari ac regni sui compotes esse, illos creasse, ut bonitatis ipsius sint participes, ac nihilominus iis, qui peccant, poenam inferri velle: prius illud quidem voluntate antecedente, seu beneplacito, quod ex ipso manat; posterius vero voluntate consequente, seu permissione, quae ex nostro vitio ortum ducit.

3. Objicies, S. Augustinum, Prosperum et alios, qui divinae gratiae veritatem contra Pelagianos propugnaverunt, locum supra relatum ex Epist. 1. ad Timoth. cap. 2. ita exponere, ut sensus illius sit, Deum eatenus velle, omnes

homines salvos fieri, quatenus vult, ut ex omnibus hominum nationibus, conditionibus, aetatibus aliqui salvi fiant, vel quatenus nullus salvatur, quem Deus salvum fieri non velit; caeterum illos negare, quod Deus velit, omnes homines salvos fieri.

Respondetur, illos negare quidem, Deum velle omnes homines salvos fieri voluntate consequente, quod verissimum est, non vero voluntate antecedente; alias sibi ipsis contradicerent. S. Augustinus enim lib. de vera Relig. cap. 55. sic loquitur: *Placuit authori suo, ut non interiret, quidquid a Deo per Verbum factum est.* Et lib. de Spirit. et Lit. cap. 33. *Vult autem Deus, omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, non sic tamen, ut eis liberum adimat arbitrium, quo vel bene vel male utentes justissime judicentur.* S. Prosper vero in responsione ad objectiones Vincentianas 2. ubi sic loquitur: *Sincerissime credendum est atque profitendum, Deum velle, ut omnes homines salvi fiant: siquidem Apostolus, cujus illa est sententia, sollicite praecipit (quod in omnibus Ecclesiis piissime custoditur), ut Deo pro omnibus supplicetur: ex quibus, quod multi pereunt, pereuntium est meritum, quod multi salvantur, salvantis est donum.* Et in responsione ad capitula Gallorum, cap. 7. *Qui dicit, quod non omnes homines Deus velit salvos fieri, sed certum numerum praedestinatorum, durius loquitur, quam loquendum est de altitudine inscrutabili gratiae Dei, qui et omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.*

SECTIO VI.

* Deturne gratia sufficiens ad mandata Dei servanda omnibus illis, qui ea servare tenentur, et peccant non servando.

Quamvis hujus quaestionis resolutio ex iis, quae in praecedentibus sectionibus dicta sunt, satis intelligi possit, ac posito quod Deus velit omnes homines salvos fieri, iisque ad salutem consequendam media et gratiae auxilia sufficientia tribuat, inde manifeste sequatur, gratiam illis sufficientem tribui ad servanda mandata, cum eorum observatio ad salutem consequendam necessaria sit: quia tamen Haeretici nonnulli in tam aperta luce caecutiunt, jugumque Domini, quod ex se maxime leve ac suave est,

aggravare nituntur, ac mandata ejus, quae desiderabilia esse et dulciora super mel et favum testatur Propheta, importabilia tamen et impossibilia esse contendunt: ideo visum est in hac sectione propositae quaestionis elucidationem juxta Fidei catholicae normam proponere.

Lutherus lib. advers. Latom. et Calvinus in antidot. Concil. Trident. ad cap. 12. sess. 6. negant, ejusmodi gratiam ad observanda divina mandata omnibus dari, contenduntque, aliqua divina mandata esse hominibus aliquibus observatu impossibilia, ac deesse illis gratiam, qua possibilia fiant. Addit vero Calvinus lib. 2. Instit. cap. 5. praecepta illa divina etsi observatu impossibilia sint, frustra tamen non esse hominibus imposita, eo quod per illa homines admoneantur infirmitatis suae, intelligantque melius, quanta sit gratiae necessitas, et etiam in die judicii reddantur inexcusabiles.

Sed contra duos illos Haeresiarchas dicendum est, gratiae sufficientis auxilium ad mandata divina servanda tribui omnibus illis, qui ad illa servanda obligantur, et non servando peccarent.

Probatur 1. authoritate Scripturae. Deuter. 30. *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi* (inquit Deus) *non supra te est, neque procul positum, sed juxta te est sermo valde in ore tuo et in corde tuo, ut facias illum.* Matth. 11. ubi Christus Dominus de lege sua: *Jugum*, inquit, *meum suave est, et onus meum leve.* Et S. Joannes epist. 1. cap. 5. testatur, quod *mandata ejus gravia non sunt;* dici autem vere non posset, mandata Dei non esse gravia, aut jugum ejus esse suave ac leve, si vires et auxilia gratiae necessaria non tribueret ad mandata illa servanda, quae hominibus imposuit.

Probatur 2. authoritate Concilii Arausicani 2. can. 25. ubi haec habentur: *Hoc etiam secundum Fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* Et Concilii Trident. sess. 6. cap. 11. *Nemo temeraria illa et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti debet, Dei praecepta homini justificato ad observandum esse impossibilia. Deus enim impossibilia non jubet, sed jubendo monet, et facere, quod possis, et petere, quod non possis, et adjuvat, ut possis.*

Et can. 18. *Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam justificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit.*

Probatur 3. authoritate SS. Patrum: S. Cypriani lib. de Baptismo: *Et quod agendum est scimus, et quod scimus, facere possumus.* S. Basilii in regulis brevioribus, respons. 176. ubi loquens de praecepto dilectionis inimicorum, quod est haud dubie difficillimum: *Non praecepisset* (inquit) *hoc Deus, qui bonus ac justus est, nisi etiam facultatem, qua id faceremus, largitus fuisset.* S. Hieronymi in cap. 5. Matth. *Sciendum est, Christum impossibilia non praecipere, sed perfecta.* Et lib. 1. contr. Pelagianos: *Fatemur, possibilia Deum dedisse mandata, ne ipse author injustitiae sit, si exigat fieri, quod fieri non potest.* S. Ennodii Episcopi Ticinens. lib. 2. epist. 19. *Inter homines ille a rectitudinis affectu discordat, qui a subditis exigit, quod eis in potestate non tribuit: hoc de Deo qua conscientia sentiatur advertite.* S. Odonis Cluniacens. lib. 2. Collationum, num. 13. *Naturae fragilitatem opponimus Deo, quasi nesciat ille, quales nos fecit, et oblitus nostrae humanae fragilitatis imposuerit homini mandata, quae facere non possit. O caecam vesaniam! o profanam temeritatem! dupliciter quippe Deum videmur incusare: neque enim justus, qui posse dedit, impossibile aliquid imperare potest; neque qui pius est, hominem damnare pro iis, quae vitare non potest. Et quomodo staret, quod ipse perhibet,* jugum meum suave est? Hanc itaque neque justo iniquitatem, neque pio crudelitatem adscribamus.

Probatur 4. authoritate S. Augustini, qua tamen ad patrocinium erroris sui praefati Haeresiarchae eorumque sequaces praecipue abuti solent. Ille igitur S. Doctor lib. 2. de Peccatorum merit. et remiss. c. 6. sic loquitur: *Dubitare non possum, nec Deum aliquid impossibile homini praecepisse, nec Deo ad opitulandum et adjuvandum, quo fiat, quod jubet, impossibile aliquid esse; ac per hoc, quin homo, si velit, esse possit absque peccato, adjutus a Deo.* Et in Ps. 56. *Non imperaret hoc Deus, ut faceremus, si impossibile judicaret, ut ab homine fieret.* Et lib. de Natura et Gratia, cap. 43. *Non igitur Deus impossibilia jubet, sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere, quod non possis.* Et cap. 67. *Quis peccat in eo, quod caveri nullo modo potest? peccatur autem, igitur caveri potest.* Et cap. 69. *Eo ipso quo firmissime creditur, Deum justum et bonum*

impossibilia non potuisse praecipere; hinc admonemur, et in facilibus, quid agamus, et in difficilioribus, quid petamus. Denique serm. 61. de Tempore. *Nec Deus impossibile aliquid potuit imperare, quia justus est; nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est.*

Ex quo ultimo S. Augustini testimonio hoc argumentum conficitur, quo nostra assertio probatur. Id quod neque justitiae, neque pietati convenit, dici de Deo nullatenus debet. Atqui neque justitiae convenit, impossibile aliquid praecipere, nec pietati, acerbissimis suppliciis hominem cruciare, pro eo quod vitare non potuit, quod nulli tyranno quantumvis crudeli et immani unquam venit in mentem: ergo de Deo dici non debet, quod impossibilia homini praeceperit, aut quod hominem aeternis poenis puniat pro eo quod vitare non potuit. Unde consequens est mandata Dei non esse homini impossibilia, illique sufficientem gratiam dari ad mandata illa exequenda, quando illa exequi tenetur, et non exequendo peccaret.

Porro ut hujus nostrae assertionis veritas adhuc evidentior fiat, observandum est, illam vel de hominibus justis, vel de iis, qui sunt in statu peccati intelligi posse. Si de justis, id apertissime constat, tum ex omnibus, quae in ejus probationem allata sunt, tum maxime ex supra citata Concilii Trident. authoritate, ubi id expressis verbis definitum est. Si vero de iis, qui sunt in statu mortalis peccati, id etiam patet tum ex S. Augustino, cujus rationes aeque probant de peccatoribus atque de justis, tum ex authoritate Concilii Arausicani definientis: *secundum Fidem catholicam credendum esse, omnes baptizatos Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, posse et debere, si fideliter laborare velint, adimplere.* Cum enim inter baptizatos plurimi reperiantur peccati mortalis labe inquinati, non est dubium, quin mens Concilii fuerit, etiam illos in ejusmodi statu peccati ea, quae ad salutem pertinent, posse et debere, si Christo auxiliante fideliter cooperari voluerint, adimplere, ac proinde gratiam illis sufficientem tribui ad servanda divina mandata, quando non servando peccarent.

Verum haec eadem nostrae assertionis veritas quoad peccatores plenius adhuc constabit ex iis, quae sequenti sectione dicturi sumus.

SECTIO VII.

Deturne peccatoribus obduratis auxilium gratiae sufficientis ad conversionem.

1. Quaeritur, an peccatoribus obduratis, quamdiu in praesentis vitae statu manent, Deus aliqua gratiae auxilia tribuat, quibus converti ad poenitentiam possint.

Quidam Theologi existimant, quod, quamvis Deus ordinarie omnibus gratiam sufficientem largiatur, illum tamen aliquando eam quibusdam peccatoribus denegare, ob gravissima quaedam ab ipsis patrata crimina. Ita Tostatus in cap. 4. Exod. quaest. 12. Medina lib. 3. de recta Fide, cap. 1.

Alii vero (quod longe probabilius est) asserunt, nulli peccatori, quantumlibet horrenda et atrocia flagitia commiserit, quamdiu tamen in hac vita degit, sufficientia auxilia gratiae a Deo denegari. Ita D. Thomas p. 3. q. 86. a. 1. Alensis p. 3. q. 69. Dominicus Scotus in 4. dist. 15. q. 1. Pet. Scotus in 4. dist. 15. q. 1. Vega lib. 13. de Justific. c. 12. Malder. 1. 2. q. 111. art. 3. Gammachaeus ad eandem quaest. et plures alii.

* Probatur 1. ex Scriptura. Actor. 7. ubi S. Stephanus sic Judaeos alloquitur: *Dura cervice et incircumcisis cordibus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Illi autem, quos sic alloquebatur, obdurati erant et excaecati voluntarie, ut satis patet ex iis, quae ibi dicuntur: et tamen excitabantur interius a Spiritu sancto, alioquin non dicerentur ei semper resistere.

Rom. 2. *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram etc.* Quibus verbis exprimitur, Deum non desinere sollicitare identidem peccatores ad poenitentiam, etiam eos, qui corde duro et impoenitenti ejus gratiae resistunt, et resistendo sibi iram thesaurizant. S. Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis* (hoc est peccatis ingentibus gravati et oppressi, ut explicat S. Hieronymus in eum locum, et S. Augustinus serm. 11. de Verbis Domini, cap. 7.), *et ego reficiam vos.* S. Petri 2. cap. 2. *Patienter agit Deus propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.*

2. Probatur 2. ex S. Augustino, citato serm. cap. 13. *De nullo* (inquit) *desperandum est, sive intus, sive foris fuerit, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam, quamdiu patientia Dei ad poenitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium.* Item S. Fulgentio epist. 7. cap. 8. *Sicut medico nostro nulla est incurabilis plaga, ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore coelestis potest deficere medicina.*

* Probatur 3. ex S. Thoma p. 3. q. 86. a. 1. c. ubi sic loquitur: *Dicere, quod aliquod peccatum sit in hac vita, de quo aliquis poenitere non possit, erroneum est, quia per hoc tolleretur libertas arbitrii, et derogaretur virtuti gratiae, per quam moveri potest cor cujuscunque peccatoris ad poenitendum.*

Et ibid. q. 52. a. 6. ad 3. *Homines quamdiu vivunt, possunt ad fidem et caritatem converti, quia in hac vita non sunt homines confirmati in bono vel in malo, sicut post exitum ex hac vita.*

Et quaest. 24. de Veritate, art. 11. c. *Nemo potest ita esse in hac vita obstinatus in malo, quin ad suam liberationem cooperari possit.*

Atqui sine gratiae auxilio peccatores obdurati neque poenitere, neque converti, neque ad suam liberationem cooperari possunt: ergo si secundum mentem S. Doctoris ista possunt, sequitur ex ejusdem mente, ut illis gratia etiam in illo obdurationis et obstinationis statu non desit.

Probatur 4. ex eo quod, si ob aliquod peccatum Deus gratiam omnem sufficientem peccatori subtraheret, sequeretur, quod peccator de tali peccato poenitere non posset, cum id ex solis arbitrii viribus non possit. Atqui S. Thomas p. 3. q. 36. asserit, erroneum esse, si dicatur, aliquod esse peccatum in hac vita, de quo quis poenitere non possit. Unde sequitur, quemlibet peccatorem, quamdiu in hac vita degit, de quolibet peccato suo poenitere posse: proindeque Deum gratiae auxilium illi necessarium non denegare.

3. Observandum est autem, auxilium illud gratiae non adesse quidem omnibus momentis cuilibet homini; neque enim id naturae humanae conditio patitur, ut scilicet semper actu aliquam bonam cogitationem in mente, aut pium affectum in voluntate experiatur, neque etiam id necessarium est ad hoc, ut quis dicatur habere auxilium gratiae sufficiens ad poenitendum aut bene agendum; sed sufficit,

ut opportunis temporibus ad hoc excitetur et adjuvetur, juxta quod dicitur Ps. 9. Deum esse adjutorem in opportunitatibus. Unde quamvis non omnibus momentis, creberrima tamen, et (ut loquitur Innocentius Papa in Epist. ad Concil. Carthag.) *quotidiana Deus praestat remedia.* Ideoque recte dicit Apostolus Hebr. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiae ejus, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.*

Objicies 1. obdurationem peccatoris in subtractione gratiae consistere, juxta quod dicit S. Augustinus epist. 105. *Non obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam.* Ergo ex illius mente peccatori obdurato nulla amplius gratia tribuitur.

Respondetur, obdurationem duplicem esse, unam absolutam, alteram secundum quid. Prior consistit in subtractione cujuscunque gratiae, et talis est obduratio daemonum et damnatorum; posterior vero in subtractione gratiae alicujus specialis, qua efficaciter cor peccatoris moveretur, quamvis semper aliquod ei gratiae auxilium sufficiens tribuatur, quo posset converti, si vellet; licet de facto propter pravitatem voluntatis, non convertatur. Priori autem modo nulli quantumvis maximo peccatori, quamdiu in hac vita degit, gratia subtrahitur, ut ex ante dictis patet, sed tantum posteriori.

* Quo sensu dixit S. Augustinus lib. de Peccator. mer. et remiss. *Scio, Domine, ad correptionem meam pertinere, quod minus abs te adjuvor.*

4. Objicies 2. varia Scripturae loca, in quibus dicuntur peccatores non posse converti, credere etc. ut S. Joan. 12. ubi de Judaeis dicitur, quod *non poterant credere, quia dixit Isaias: excaecavit oculos eorum etc.* Unde sequitur, sufficientem gratiam illis defuisse ad hoc, ut credere possent.

Respondetur, his verbis Scripturam significare solum aut maximam in agendo difficultatem, quae quasi quaedam moralis impossibilitas dici solet; aut impossibilitatem consequentem, quia scilicet Deus praeviderat fore, quod, quamvis illis signis externis et gratiis internis excitarentur ad Fidem, minime tamen ex pravitate voluntatis crederent. Atque ita S. Augustinus tract. 53. in S. Joan. exponit hunc locum: *Propterea* (inquit) *non poterant credere, quia hoc Isaias dixit; hoc autem Propheta praedixit, quia hoc Deus futurum praescivit: quare autem non poterant? cito respondeo,*

quia nolebant: malam quippe eorum voluntatem praevidit Deus.

Observant etiam recte aliqui Doctores, fieri interdum posse, ut peccatores ipsi obdurati in statum adeo miserabilem voluntatis suae pravitate decidant, ut inde resurgere, imo et tentationes aliquas sibi a daemone illatas vincere nullatenus possint, neque ad id gratiam ullam sufficientem habeant, Deo sic permittente et juste illis hanc gratiam in peccatorum punitionem subtrahente. Quod quamvis ita sit, nihilominus tamen Deus pro sua ineffabili clementia aliquam aliam gratiam sufficientem semper illis tribuit, ut et statuus sui miseriam agnoscere, et gratiae divinae auxilium optare et invocare possint. Quod si convenienter faciant, Deus haud dubie illis non deerit, ac gratiae suae auxilium opportuno tempore praestabit. Unde Concilium Trident. sess. 6. cap. 11. hanc S. Augustini sententiam ex ejus lib. de Nat. et Grat. c. 47. refert et approbat, *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere, quod non possis, et adjuvat, ut possis. Ex quo sequitur, quod, quamvis aliquando desit gratia bene operandi, nunquam tamen deest gratia postulandi et impetrandi auxilii divini.*

5. Dices, frustra induratos Deum orare; nam ut refertur 2. Machab. 9. rex Antiochus Deum oravit, nec tamen fuit misericordiam consecutus. Similiter Hebr. 12. de Esau dicitur, quod non invenit poenitentiae locum, quamvis cum lacrymis eam requisivisset.

Respondetur, peccatores obduratos non frustra Deum orare, quando convenienter orant, hoc est cum recta intentione et ex vero poenitentiae motivo; quando vero eorum oratio ex prava aliqua intentione procedit, aut cum vitioso aliquo motivo conjungitur, tunc verum est, frustra illos orare. Orabat quidem Antiochus divina ictus plaga, sed doloris solatium, non peccati remedium quaerens; plangebat Esau primogenita sibi erepta, non vero peccata in Deum a se commissa, et ideo minime mirum videri debet, si neuter illorum a Deo exauditus est.

SECTIO VIII.

*** An vere dici possit, etiam parvulis absque Baptismo decedentibus dari media ad salutem sufficientia.**

Ad faciliorem quaestionis propositae resolutionem notandum primo, quod, cum varia sint et multiplicia media, quibus Deus homines ad beatum finem consequendum adjuvat, illa censentur ad salutem sufficientia, quae secundum proprium cujusque statum ad finem illum consequendum apta sunt.

Notandum 2. infantes ante rationis usum ex se ipsis quidem nullos virtutum actus exercere posse, quibus ad finem illum ultimum tendere valeant, esse tamen capaces recipiendae gratiae sanctificantis, qua veluti veste nuptiali induti ad coenam nuptiarum agni admitti possint: quae quidem gratia secundum legem ordinariam non alio modo illis infundi potest, quam per Baptismum; quem cum non possint suscipere, nisi per ministerium alterius, hinc sequitur, media illa ad salutem sufficientia, quae parvulorum statui conveniunt, in eo differre ab aliis mediis, quae cuivis adulto congruunt, quod haec pendeant a libero consensu et libera acceptatione recipientis, qui gratias internas et alia salutis consequendae media oblata potest, si velit, recipere vel repudiare; illa vero, quae infantili statui apta sunt, non pendeant a libero consensu infantium, sed a voluntate ac ministerio aliorum, qui media illa ipsis applicare possunt et debent.

His observationibus praesuppositis, quamvis aliqui Theologi existiment, parvulos absque Baptismo decedentes carere mediis ad salutem sufficientibus: quae quidem illorum opinio iis, quae de gratia sufficienti diximus, nullo modo praejudicat, cum quaestiones de illa propositae de solis adultis communiter intelligantur: nihilominus veritati magis consentaneum videtur dicere, etiam parvulis absque Baptismo decedentibus, sive id ex parentum negligentia aut culpa eveniat, sive ex alia quacunque causa, Deum, quantum ex parte sua requiritur, media ad salutem sufficientia praeparasse ac providisse.

Ratio est, quia Deus media eorum statui apta et congrua, et ex se ad salutem sufficientia ipsis providit et praeparavit, cum Baptismi Sacramentum pro illis aeque ac pro omnibus aliis instituit, et praeterea destinavit Baptismi ministros, quorum opera hoc Sacramentum ipsis conferri posset; disposuit etiam causas naturales, quarum vi et efficacia fieret, ut in lucem ederentur, praeceptum etiam parentibus et aliis imposuit, ut in lucem editos baptizarent, aut baptizari curarent.

Quod si ex incuria parentum, aut culpa ministrorum, aut defectu causarum naturalium inter se concurrentium seque invicem impedientium contingat, eos non baptizari, nihil aliud inde sequitur, nisi Deum extraordinario aliquo providentiae suae modo illis non adfuisse, ut ejusmodi effectus impediret.

Porro haec ratio clarior adhuc et evidentior hoc exemplo fiet. Si rex aliquis plurimos ex subditis suis captivos, et ab hostibus detentos redimere vellet, nihil melius et aptius ad hunc finem praestare posset, quam pretium redemptionis singulorum adultorum in propria uniuscujusque illorum manu consignare, ut prout quisque vellet sese, illud solvendo, in libertatem asserere posset; pretium vero redemptionis infantium et aliorum usu rationis carentium in manu parentum, aut propinquorum, et ipsis deficientibus in manu omnium aliorum deponere, ut sic per ministerium illorum ab ejusmodi captivitate liberarentur. Sane quamvis postea accideret, ut parentum vel aliorum incuria aut culpa pretium illud non solveretur, ac sic infantes illi captivi remanerent: nullus tamen esset, qui non agnosceret, regem illum, quantum ex se est, media ad redemptionem infantium illorum apta et sufficientia praeparasse ac providisse.

Ex hoc exemplo, quod satis per se clarum est, nec alia magis speciali applicatione indiget, quivis intelligere potest, quam vere dictum a nobis sit, Deum etiam parvulis absque Baptismo decedentibus media ad salutem consequendam necessaria praeparasse ac providisse.

CAPUT III.

De gratia efficaci.

SECTIO I.

Quid sit gratia efficax, et qua ratione a sufficienti distinguatur.

1. Observandum est 1. duobus modis gratiam dici posse efficacem.

Primo late, in quantum apta est ex se consensum voluntatis simul cum ipsa efficere, nisi pravitas illius obstet: quo sensu quaelibet gratia sufficiens, etiam ea, quae respuitur, et cui resistitur, dici potest efficax, quia ex se apta est ad illum voluntatis consensum eliciendum, quamvis re ipsa ob ejus resistentiam non eliciat.

Secundo, stricte, prout non solum potest elicere consensum nostrae voluntatis, sed etiam illum re ipsa elicit: et de gratia efficaci tali modo spectata nobis hic agendum est.

Observandum 2. certum esse, dari talem gratiam efficacem.

Hoc enim constat ex Scriptura. Ezech. 36. *Spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis:* non dicit solum, ut possitis ambulare, sed ut de facto ambuletis; Philipp. 2. *Deus est, qui operatur in nobis et velle et perficere.* Et ex Concilio Arausicano 2. can. 6. ubi dicitur, per infusionem et inspirationem Spiritus sancti fieri in nobis, ut credamus, velimus etc. Et ex S. Augustino libro de Grat. et lib. Arbitr. c. 16. *Certum est* (inquit) *nos facere, cum facimus; sed ille facit, ut faciamus, praebendo vires efficacissimas voluntatis, qui dixit: faciam, ut in justificationibus meis ambuletis.*

2. His observatis, quod spectat ad primam quaestionis partem, duae sunt praecipuae circa naturam gratiae efficacis Theologorum sententiae.

Prima dicit, gratiam efficacem esse motionem quandam et impulsionem a Deo voluntati creatae impressam, qua sic impellitur, ut ab ejus vi physice ad agendum prae-

determinetur, ita ut non possit non agere, nec motioni aut impulsioni resistere.

Verum refellitur haec sententia ex iis, quae sectione sequenti dicemus, cum ostendemus, gratiam efficacem talem esse, ut quamvis infallibiliter illi voluntas assentiatur, possit tamen non assentiri, sed illam posse abjicere, si velit.

Secunda sententia docet, gratiam efficacem nihil aliud esse, quam illustrationem ac inspirationem seu persuasionem internam divinitus immissam, quae talis est, ut per eam infallibiliter inducatur creata voluntas ad hoc, ut velit et operetur bonum.

Haec sententia, quam ut veriorem amplectimur, probatur ex S. Augustino variis in locis, in quibus manifeste docet, gratiam illam, quae nos facit operari, in inspirationibus et suasionibus internis consistere, praesertim lib. de Spir. et Lit. cap. 34. ubi sic loquitur: *Suasionibus agit Deus, ut velimus et ut credamus.* Et paulo post: *His quando agit Deus cum anima rationali, ut ei credat (neque enim credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio, cui credat), profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homine.* Et lib. de Peccat. meritis, cap. 17. *Nolunt homines* (inquit) *facere, quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat etc. ut autem innotescat, quod latebat, et suave fiat, quod non delectabat, gratia Dei est.*

3. Quod spectat ad secundam quaestionis propositae partem, in quo scilicet gratia efficax a gratia sufficiente differat, dicendum est, gratiam sufficientem, sumptam pro gratia illa, quae vires homini sufficientes ad operandum praebet, sive re ipsa operetur, sive non, ab efficacia aliter non differre, nisi tanquam genus a specie, ut satis constat ex iis, quae supra dicta sunt. Si vero gratia sufficiens sumatur pro gratia illa, quae licet sufficientes homini vires praebeat ad bene operandum, nunquam tamen infert operationem, non quidem defectu virtutis sufficientis ad eam inferendam, sed defectu creatae voluntatis, quae cum libera sit, non vult ei cooperari: eo sensu gratia sufficiens seu inefficax distinguitur ab efficaci (de qua nunc agimus): 1. in eo quod gratia efficax semper major est gratia sufficiente in ratione doni, cum longe sit accipienti utilior et melior; 2. in eo quod efficacia gratiae est a solo Deo, tanquam a propria causa; ejus vero inefficacia oritur

a sola creata voluntate, quae gratiae ipsi consensum denegat, et sic eam inefficacem reddit. Unde S. Prosper lib. 2. de Vocat. gent. c. 26. *Quod gratia*, inquit, *a multis respuitur, ipsorum est nequitiae, quod vero suscipitur, et gratiae divinae est, et voluntatis humanae.*

Verum ad clariorem hujus distinctionis intelligentiam quaeres, utrum ex duobus hominibus aequali gratia praeventis et excitatis contingat aliquando, aut contingere possit, ut unus gratiae consentiat, altero non consentiente, proindeque ut aequalis gratia in uno efficax sit, in altero vero sufficiens tantum seu inefficax.

Respondetur 1. illum, qui consentit, majorem semper absolute loquendo gratiam accipere, non solum in ratione doni, ut supra diximus, sed etiam in ratione entitatis ipsius gratiae: cum ipsum consensum accipiat, atque adeo gratiae adjuvantis et cooperantis donum, quo caret is, qui non consentit.

Respondetur 2. si de sola gratia excitante sermo sit, seclusis omnibus aliis, multos graves Theologos existimare, fieri posse, ut ex duobus aequali prorsus gratia praeventis et excitatis unus consentiat, alter vero dissentiat. Ita Ruardus Taperus art. 7. contra Lutherum, Bellarminus lib. 6. de lib. Arbit. cap. 15. et plures alii, quibus merito adjungere possumus B. Franciscum Salesium Episcopum Gebennensem lib. 2. divini Amoris capite 10. ubi explicans judicium, quod vocat comparationis, de quo in variis Evangelii locis mentio fit: illud in eo faciendum esse dicit, quod aliqui aequalibus, imo majoribus gratiae auxiliis praeventi et excitati, divinae nihilominus misericordiae consensum negaverint; alii aequalibus, imo minoribus gratiae auxiliis excitati, inspirationem divinam secuti fuerint, et ad poenitentiam conversi.

* Hujus autem secundae responsionis veritas constat 1. ex his Christi Domini verbis Matth. 11. *Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.* Quae quidem exprobratio, ut justa sit et rationabilis, supponit Tyrios et Sydonios fuisse consensuros, et poenitentiam acturos, si habuissent idem auxilium, aut par illi, quod Judaei respuerunt: par (inquam) non solum quoad externa miracula et virtutes,

verum etiam quoad gratiam internam, sine qua impossibile est converti ad salutarem poenitentiam.

Constat 2. ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 5. et canon. 4. ubi dicitur, liberum arbitrium a Deo motum et excitatum ita consentire gratiae excitanti, ut possit dissentire, si velit, et illam abjicere. Quod si potest uni eidem gratiae dissentire aeque ac consentire eodem tempore, poterit etiam diversis temporibus modo consentire, modo dissentire eidem, aut pari auxilio gratiae: poterit et alius eidem, aut pari auxilio gratiae dissentire, cui iste consentit.

SECTIO II.

In quo proprie consistat ipsius gratiae efficacia.

1. Variae sunt super hac quaestione Theologorum sententiae.

Quidam enim (ut in praecedenti sectione dictum est) efficaciam gratiae in impulsione quadam et praedeterminatione physica ipsius voluntatis constituunt.

Alii efficaciam illam volunt esse tantum moralem, ac sitam esse in aliqua vi intrinseca praedeterminandi, non tamen physice, sed moraliter tantum, ipsam voluntatem.

Alii in suavitate ac delectatione quadam interiori, quae voluntatis consensum infallibiliter et insuperabiliter eliciat.

Alii in contemperatione quadam et congruitate ipsius gratiae cum ingenio, indole, affectionibus et aliis dispositionibus hominis, qui gratiae consentit.

Quidam efficaciam gratiae collocant quidem in praedicta congruitate, non tamen praecisè, sed ut subest scientiae Dei, quam mediam seu conditionalem vocant.

Sunt denique, qui paulo caeteris audentiores asserunt, gratiam efficacem, formaliter ut talem, constitui per consensum liberum, quem simul cum voluntate efficit, ita ut ab illo consensu formaliter efficax denominetur.

Nos in quaestione difficillima et abstrusissima, quid maxime secundum catholicae Fidei principia tenendum nobis videatur, tribus sequentibus propositionibus breviter aperiemus.

2. Prima est, certum esse, gratiam illam, quae efficax dicitur, non tantum praestare, ut humana voluntas velle

et operari possit, sed etiam efficere, ut re ipsa velit et operetur, idque infallibiliter, et (ut loquitur S. Augustinus) indeclinabiliter, insuperabiliter ac invictissime.

Hoc constat ex variis ipsius S. Augustini testimoniis, praesertim lib. de Corrept. et Grat. c. 12. ubi sic loquitur: *Subventum est infirmitati voluntatis humanae, ut divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur.* Et paulo post dicit: *Ipsam gratiam efficere in hominibus, ut Deo donante, invictissime quod bonum est vellent, et hoc deserere invictissime nollent.*

Secunda est, cum hac infallibili, indeclinabili, insuperabili ac invictissima gratiae efficacia stare nihilominus semper salvam et illibatam voluntatis humanae libertatem: ita ut possit semper gratiam illam, quam recipit et cui consentit, abjicere, illique dissentire, si velit.

Hoc satis constat ex ante dictis, et confirmari denuo potest ex illis Apostoli verbis 2. Cor. 6. *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis:* ex quibus sequitur, eandem posse in vacuum recipi, hoc est abjici et repudiari, et in vacuum non recipi, hoc est in voluntate consensum operari: alias frustra hortaretur Apostolus, ne in vacuum gratia reciperetur, si in vacuum recipi non posset. Et ex Concilio Tridentino loco supra saepius citato ex cap. 5. sess. 6. ubi expressis verbis dicit, hominem gratiam illam, cui libere assentitur et cooperatur, posse abjicere, si velit, quod et canone 4. iterum repetit. Addere possumus insuper et ipsius S. Augustini testimonium lib. 2. contr. Pelagium c. 84. ubi sic loquitur: *Si tibi proponam quaestionem, quomodo Deus Pater attrahit ad Filium, quos in libero dimisit arbitrio, fortassis eam difficile soluturus es. Quomodo enim attrahit, si dimittit, ut quis quod voluerit, eligat? et tamen utrumque verum est.* Ac etiam supra citati B. Francisci Salesii, qui in praefato lib. 2. c. 12. dicit: *Voluntatem nostram, cum motionem divinae gratiae sequitur, aeque libere illi consentire, atque libere eidem dissentit, quando illam abjicit.* Atqui, quando voluntas gratiae dissentit, posset illi consentire, si vellet: ergo secundum illius mentem, quando eidem gratiae consentit, ita consentit, ut illi etiam dissentire possit, si velit.

Tertia denique est, si quaeratur, quomodo haec duo adeo inter se opposita simul convenire possint, ut et gratia invictissime et voluntas liberrime operetur, et quae sit illa

divinae gratiae virtus adeo mirabilis, quae sine ulla humanae libertatis laesione effectum suum infallibiliter sortiatur.

3. Nihil certius ac melius respondere possumus, nisi quod ille solus novit, qui id efficit, neque aliquid ulterius inquirere necessarium est. Hoc ipse S. Augustinus profitetur lib. de Grat. Christi, cap. 24. *Fateamur* (inquit) *interna atque occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates.* Et epist. 107. gratiam efficacem dicit esse *vocationem altam ac secretam.* Et lib. de Spirit. et Litt. cap. 34. *Cur*, inquit, *illi ita, suadeatur, ut persuadeatur, alteri autem non ita? Duo sola occurrunt, quae respondere mihi placet: O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! et numquid est iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quaerat doctiores, sed caveat, ne inveniat praesumptores.* Quare merito hic profiteri possumus, quod idem S. Pater epist. 3. ad Volusianum alia occasione dixit: *Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse.* Et certe videtur haec quaestio una esse ex illis occurrentibus, quas *profundiores difficilioresque* appellat Coelestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliae: quasque (ut ejusdem Pontificis verbis utamur) *latius pertractarunt ii, qui Haereticis restiterunt*, et adhuc hodie pertractant illi, qui in theologicis palaestris exercentur; ac proinde *sicut illas non audemus contemnere, sic etiam non necesse habemus adstruere, cum ad cognitionem et confessionem divinae gratiae, cujus operi ac dignationi nihil subtrahendum est, sufficere possint ea, quae hic secundum Ecclesiae regulas et sedis apostolicae definitiones explicata sunt.*

CAPUT IV.

De gratiae effectibus, ac in primis de Justificatione.

SECTIO I.

In quo proprie et formaliter consistat hominis justificatio.

1. Sensus quaestionis est, quidnam sit, quod proprie et formaliter efficiat hominem coram Deo justum et sanctum, et in quo vera et formalis ejus justitia consistat. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. justitiam illam et sanctitatem, quae vere et formaliter nos justos efficit, non esse favorem aliquem extrinsecum Dei, sed donum aliquod supernaturale nobis inhaerens, quo vere et formaliter justi dicimur et sumus.

Huic veritati, quae de Fide est, varii Haereticorum opponuntur errores. Quidam enim dixerunt, nos formaliter justos esse per ipsammet essentialem Dei justitiam; alii, per Christi justitiam nobis imputatam; alii, per solam extrinsecam peccatorum condonationem.

Hi errores, et si qui sunt alii similes, damnati sunt in Concil. Trid. sess. 6. c. 7. et simul nostrae assertionis veritas definita et explicata his verbis: *Unica formalis causa (nostrae justificationis scilicet) est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit: qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus etc. dum ejusdem sanctissimae passionis merito, per Spiritum sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret.*

Hujus autem controversiae status (ut recte observat Bellarminus lib. 2. de Justificatione c. 1.) revocari potest ad hanc unicam quaestionem: utrum scilicet formaliter justi efficiamur per justitiam aliquam in nobis inhaerentem. Si enim partem affirmantem probaverimus, consequens erit, nos neque sola essentiali justitia Dei, aut ipsius Christi

justitia nobis imputata, neque etiam sola extrinseca peccatorum condonatione, sed aliquo alio dono supernaturali nobis inhaerente, vere et formaliter justificari. Quod antequam probemus,

Observandum est, nos hic sumere nomen justitiae non prout specialem illam virtutem moralem, quae jus suum unicuique reddit: sed prout in Scripturis frequentissime, praesertimque in Epistolis S. Pauli accipitur: scilicet pro rectitudine illa interna, qua homo bene ac recte ordinatur erga Deum. A qua justitia sic intellecta derivatur nomen justificationis: quod quidem, si sumatur in fieri, denotat translationem hominis a statu peccati ad statum justitiae et sanctitatis; quo sensu accipitur in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 4. si vero sumatur in facto esse, significat terminum illius translationis, qui est: hominem esse justum, et erga Deum recte se habere. Hac observatione supposita

2. Assertionis nostrae veritas probatur 1. ex Scriptura. Rom. 5. *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obeditionem justi constituentur multi.* Sicut igitur per inobedientiam Adami constituti sumus injusti, non sola injustitia ejus nobis imputata, sed injustitia aliqua nobis vere intrinseca et inhaerente, ut probavimus tractatu 4. ubi de peccato originali egimus: ita ex mente Apostoli per obeditionem Christi constituimur et efficimur justi; non sola justitia Christi nobis imputata, sed per justitiam nobis intrinsecam et inhaerentem. Et 1. Cor. 6. *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis:* ubi Apostolus explicans, quid sit hominem esse justificatum, dicit, idem esse ac ablutum et sanctificatum esse. Et ad Tit. 3. justificationem dicit esse regenerationem, renovationem, effusionem Spiritus sancti. Quae verba de sola justitiae imputatione, vel extrinseca peccatorum condonatione, explicari nequeunt, sed aliquid longe majus significant, ac proinde de dono aliquo supernaturali nobis inhaerente intelligi debent.

Probatur 2. ex Concil. Trid. sess. 6. c. 11. *Si quis dixerit, homines justificari, vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.*

Probatur 3. ex S. Augustino, qui variis in locis, et nominatim in epist. 85. ad Consentium, justitiam et sanctitatem vocat interioris hominis pulchritudinem: unde sequitur, illam esse ipsi intrinsecam et inhaerentem. Et narratione in Ps. 98. *Laudemus,* inquit, *et exaltemus illum, qui fecit ipsam justitiam, quam habemus; ipse in nobis fecit, quis enim in nobis fecit justitiam, nisi qui nos justificavit?*

3. Objicies 1. haec verba Ps. 31. *Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata: beatus vir, cui non imputavit Deus peccatum:* ex quibus colligunt Haeretici, peccatorem eatenus justificari, quatenus peccatum illi a Deo non imputatur.

Respondetur, sanctos Patres hunc locum longe alio sensu intelligere et explicare, quam faciant Haeretici. Quod ut evidens fiat, aliquot illius loci explicationes ex illis colligemus et breviter hic afferemus. S. Justinus Martyr in dialogo cum Tryphone prope finem: *Beatus,* inquit, *cui non imputabit Dominus peccatum, hoc est, cui poenitenti Deus peccata remittet, non sicut praedicatis vosmet ipsos fallentes, et alii quidam nostri similes asseverant; quod, etiamsi peccatores fuerint, modo Deum noverint, non imputabit eis Dominus peccatum.* S. Hieronymus in illum Psalmi locum, postquam sic illum explicavit: *Beati, quorum peccata per confessionem a Domino diluuntur,* immediate subjungit: *Remittuntur peccata per Baptismum, teguntur per caritatem, non imputantur per martyrium.* S. Augustinus in enarrat. 2. in eundem Psalmum: *Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata, id est, quorum peccata abolita sunt.* Et paucis interjectis: *Deus tegat vulnera, non tu; nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit, medicus tegat et curet; emplastro enim tegit, et sub tegmine medici sanatur vulnus.*

Objicies 2. 1. Cor. 1. dici, Christum factum esse nobis a Deo justitiam et redemptionem: unde videtur sequi, nos per ipsammet Christi justitiam nobis imputatam justificari.

Respondetur cum distinctione: si enim dicatur, Christum esse redemptionem et justitiam nostram in genere causae meritoriae, verum est; si autem in genere causae formalis, falsum, et a veritate prorsus alienum, ut ex supra dictis constat.

4. Dicendum 2. donum illud supernaturale animae inhaerens, per quod formaliter justi efficimur, esse ipsammet

gratiam habitualem, sic dictam, quod animae inhaereat per modum habitus.

Probatur 1. ex eo quod (ut supra dictum est) Apostolus de dono illo loquens dicit, illud effundi, diffundi in cordibus nostris, nos illo ungi: quae verba melius et aptius intelligi non possunt, quam de gratia habitualiter inhaerente.

Probatur 2. authoritate Concilii Viennensis Clementina 1. ubi dicitur, opinionem illam Theologorum (quae asserit in Baptismo virtutes et gratiam informantem quoad habitum conferri) tanquam probabiliorem, et dictis Sanctorum magis consonam et concordem, sacro approbante Conc. esse amplectendam.

Probatur 3. ex SS. Patribus, quorum verba nonnisi de gratia habituali proprie intelligi possunt. S. Dionysius ecclesiast. Hierarch. part. 1. c. 2. dicit, per sacrae dilectionis operationem statum in nobis divinum effici. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 26. explicans, quomodo Spiritus sanctus per gratiam inhabitet in homine: *Sicut*, inquit, *cernendi vis est in oculo sano, sic et operatio Spiritus in anima purgata etc. Et quemadmodum ars est in eo, qui nactus est illam, ita Spiritus in eo, qui recipit, semper quidem praesens, at non perpetuo operans.* Et S. Cyrillus Alex. lib. 4. in Isai. orat. 2. *Formatur*, inquit, *in nobis Christus, Spiritu sancto nobis quandam formam per sanctificationem et justitiam imprimente: sic enim in animis nostris elucet character substantiae Dei ac Patris, reformante (ut dixi) Spiritu sancto nos per sanctificationem in ipsum.*

Probatur 4. hac ratione: homo denominatur justus non solum quando actu operatur, sed etiam quando nihil actu agit, v. g. quando dormit: et haec denominatio non est extrinseca, sed intrinseca, et ex consequenti per gratiam inhaerentem, quae proinde habitualis esse debet. Praeterea etiam ipsi infantes per Baptismum justificantur, per susceptionem verae et internae gratiae. Atqui ejusmodi gratia actualis esse non potest, cum ipsi infantes nullius motionis actualis in Deum capaces sint: ergo gratia illa, per quam justificantur, debet esse permanens et habitualis.

5. Quaeres, an hujus secundae assertionis veritas de Fide sit.

Respondet Philippus Gammachaeus ad qu. 120. c. 1. quod, quamvis de Fide sit, hominem justificari per aliquam gratiam, quae habeat veram entitatem realem in

nima justi, ut ex ante dictis constat, non esse tamen prorsus ex Fide certum, an gratia illa justificans sit verus habitus, quamvis proxime ad Fidem accedat, nec nisi maxima temeritate negari possit. Licet enim Concilium Viennense supra relatum, veritatem illam non definiat, tanquam Fide certam: illam tamen approbat et amplectendam dicit tanquam Sanctorum doctrinae magis consonam et concordem.

SECTIO II.

Quinam sint effectus gratiae habitualis sanctificantis.

1. Inter plurimos alios ipsius gratiae habitualis effectus, qui a SS. Patribus et Doctoribus enumerantur, septem sunt praecipui, quos hic breviter explicabimus.

Primus est remissio peccatorum, quae statim ac animae gratia infunditur, esse desinunt, et penitus ab ea delentur.

Probatur 1. ex Scriptura. Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ps. 50. *Lavabis me, et super nivem dealbabor.* Et Rom. 8. *Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 5. can. 5. ubi profert anathema in eum, qui dixerit, *per gratiam, quae in Baptismo confertur, non tolli totum id, quod verum et proprium peccati rationem habet.*

Probatur 3. ex S. Gregorio Nazianzeno orat. in sanctum Baptisma, ubi dicit, Baptismi gratiam uniuscujusque hominis peccatum purgare et maculas omnes peccati prorsus abstergere. Quod et testatur S. Ambrosius lib. de Initiandis, cap. 7. Augustinus lib. 1. contr. duas Epist. Pelagianorum, cap. 13. ubi dicit, gratiam in Baptismo collatum dare *omnium indulgentiam peccatorum, auferre crimina, non radere etc.*

2. Secundus gratiae effectus est naturae sanitas. Cum enim peccatum sit languor et morbus maximus, illo sublato sequitur naturae sanitas, juxta quod Ps. 102. ubi postquam Psalmista sic locutus est: *Benedic anima mea Domino etc. qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis*, adjungit immediate postea: *Qui sanat omnes infirmitates tuas.* Et eadem ratione S. Matth. 9. Christus Dominus se medicum

esse declarat his verbis: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.*

Observandum est autem, sanitatem illam, quam confert gratia, in eo non consistere, quod per illius infusionem eximatur homo ab omnibus illis infirmitatibus, quas per peccatum originale contraxit, cum in baptizatis remaneat semper concupiscentia seu fomes peccati; sed quod per gratiam infirmitates illae, quae mortem animae inferunt, omnino curentur. Quamvis autem aliae quaedam infirmitates ex originali peccato contractae, in homine justificato remaneant: quidquid tamen in illis vere et proprie nocivum est, hoc per gratiam aufertur, quod Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. declarat his verbis: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi gratiam repugnantibus non valet; quin imo qui legitime certaverit coronabitur.*

3. Tertius effectus est decor et pulchritudo quaedam spiritualis ipsius animae, ut habetur in Catechismo Concil. Trident. p. 2. c. 11. *Est autem gratia qualitas divina in anima inhaerens, ac veluti splendor quidam et lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet ipsasque pulchriores et splendidiores efficit.* Unde S. Augustinus tract. 9. in 1. Epist. S. Joan. *Anima nostra foeda est per iniquitatem, amando Deum pulchra efficitur; quantum in te crescit amor, tantum crescit pulchritudo.* Porro ex hac pulchritudine animae sequitur.

4. Quartus effectus, qui est reddere hominem Deo gratum et dilectum. Ps. 145. *Dominus diligit justos.* Sap. 11. *Placita erat Deo anima illius.* Et S. Hieronymus in c. 10. Daniel. ad illa verba: *vir desideriorum*, dicit, in alia versione haberi virum desiderabilem, eo quod omnis Sanctus habens in se animae pulchritudinem amabilis et desiderabilis Domino efficitur.

5. Quintus gratiae effectus est, hominem justum efficere Filium Dei adoptivum. Unde Apostolus Rom. 8. gratiam Christi vocat *Spiritum adoptionis.* Et S. Joannes epist. 1. c. 3. *Videte*, inquit, *qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus.* Et in Catech. Concil. Trid. p. 4. c. 9. dicitur, Baptismum ideo Sacramentum regenerationis ab Apostolo vocari, quia per gratiam in eo

collatam nascimur ex Deo, tanquam ejus filii. Et S. Thomas q. 114. a. 3. dicit, per eandem gratiam hominem divinae naturae consortem fieri, ac in filium Dei adoptari. Ex qua adoptione, ut ibidem asserit S. Thomas, sequitur

6. Sextus gratiae effectus, scilicet jus ad vitam aeternam, idque titulo haereditatis. *Si filii* (inquit Apostolus Rom. 8.) *et haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi.* Ps. 36. *Justi autem haereditabunt terram.* Illud autem jus ad aeternam gloriam eatenus effectum suum obtinebit, si homo justus usque ad extremum vitae in statu gratiae perseveret.

7. Septimus denique gratiae effectus est dignitas et valor, qui ex ipsa gratia derivatur in actiones bonas et meritorias hominis justi, ratione cujus potest per illas de condigno ejusdem gratiae et gloriae augmentum promereri. Unde Concilium Trid. sess. 6. c. 16. docet,, vitam aeternam duplici titulo justis, usque in finem vitae in justitia perseverantibus, esse reddendam: haereditatis scilicet et mercedis. Hanc enim ut haereditatem obtinent infantes post Baptismi susceptionem, ante rationis usum ex hac vita decedentes, cum nullius meriti capaces sint. Eandem vero tum ut haereditatem, tum ut mercedem justi adulti recipiunt, qui praeter jus adoptionis ad illam, etiam bonorum operum meritis se illa dignos reddiderint, et sic usque in finem vitae perseveraverint. Verum de illo septimo gratiae effectu plenius capite sequenti agetur.

SECTIO III.

An simul cum habituali gratia aliqui virtutum habitus in animam infundantur.

1. Supponimus ex S. Thoma 1. 2. q. 57 et sequentibus, duo esse virtutum genera, acquisitarum scilicet et infusarum. Acquisitae dicuntur illae, quarum habitus per earumdem actus acquiruntur, de quibus Philosophi in ethicis agere consueverunt. Infusae vero illae dicuntur, quarum habitus non producuntur per actus, sed divinitus infunduntur. Virtutes autem illae infusae duplicis adhuc sunt generis. Quaedam enim sunt theologicae, sic dictae, quod Deum, tanquam objectum suum immediatum respiciant, quales sunt fides, spes et caritas. Aliae vero sunt

morales, quae in eo praesertim ab acquisitis differunt, quod morales virtutes acquisitae finem aliquam rectae rationi naturali convenientem duntaxat spectent, infusae vero ad altiorem et supernaturalem finem actus suos dirigant.

Supponimus 2. praeter illas virtutes morales infusas dari etiam aliquos alios habitus supernaturales, qui communiter vocantur dona Spiritus sancti, de quibus agit S. Thomas q. 68. a. 1. ubi docet, dona illa differre a virtutibus infusis in eo quod animam perficiunt ad hoc, ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina seu a Spiritu sancto, ad actiones quasdam virtutum exequendas. His praesuppositis pro quaestionis propositae resolutione

Dicendum 1. simul cum gratia virtutum theologicarum, fidei, spei et caritatis habitus in animam infundi.

Haec veritas expresse habetur in Concilio Trident. sess. 6. cap. 7. his verbis: *Unde in ipsa justificatione, cum remissione peccatorum, haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inserimur, fidem, spem et caritatem etc.*

2. Dicendum 2. simul cum gratia habitus virtutum moralium et supernaturalium, quae ad communem statum Christianorum pertinent, in animam infundi.

Probatur 1. ex cap. 8. Sap. ubi dicitur, sapientiam divinam docere sobrietatem et prudentiam, justitiam et virtutem. Atqui sapientiam divinam seu Deum docere illas virtutes, nihil est aliud, quam eas infundere, ut dicitur in Concilio Milevitano, seu potius Carthaginensi cap. 4.

Probatur 4. ex SS. Patribus, qui simpliciter asserunt, hominem, dum in gratia Dei est, omnibus praeditum esse virtutibus, quas cum ab eadem gratia excidit, infeliciter amittit. Unde S. Hieronymus praefatione in Threnos Jeremiae de anima in peccatum lapsa loquens: *Non auri,* inquit, *et argenti metallo, sed virtutibus radiabat: ablata sunt haec omnia; nudata est domus Dei cunctis ornamentis suis.* Et S. Augustinus tract. 8. in epist. 1. S. Joannis, enumeratis variis virtutibus, quae in anima justi reperiuntur, dicit, illas esse ad instar exercitus; Christumque Dominum in interiori homine habitantem, virtutibus illis quasi ministris suis uti. Et in Catech. Concil. Trident. part. 2. cap. 5. haec verba habentur: *Huic autem gratiae additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quae in animam cum gratia divinitus infunduntur.* Quare, cum Apostolus scribens ad Titum ait: salvos nos fecit per lavacrum regenerationis

piritus sancti, quem effudit in nobis abunde per Jesum hristum, Salvatorem nostrum: S. Augustinus haec verba cplanans (effudit abunde) nimirum inquit, remissionem eccatorum et copiam virtutum.

3. Diximus in assertione, virtutes illas infundi, quae d communem Christianorum statum pertinent. Certum est nim, virtutes quasdam eximias et singulares, quae ad atum illum non sunt necessariae, in justificatione simul um gratia omnibus non conferri, ut patet de continentia irginali, de qua loquens Apostolus 1. Cor. 7. *Unusquisque,* nquit, *proprium donum habet ex Deo.*

Notandum est, virtutum illarum infusarum habitus conerre facilitatem in operando, cum formaliter non expelant malos habitus contrarios, qui ante justificationem in tatu peccati contracti sunt: sed tribuere solum voluntati ovam potestatem, ad actus sibi proprios exercendos. Inde minime mirum videri debet, si aliquando peccatores ecenter justificati, difficultatem in exercendis illis actibus xperiantur: quae tamen difficultas ab ipsis superari potest uxilio, tum ipsarum virtutum infusarum, tum etiam graiarum actualium, quae nunquam illis desunt.

Dicendum 3. praeter supra dictas virtutes theologicas et norales dona etiam Spiritus sancti simul cum gratia in animam infundi.

Constat ex Concilio Tridentino sess. 6. c. 7. ubi dicit, *ustificationem non esse solam peccatorum remissionem, sed anctificationem et renovationem interioris hominis, per volunariam susceptionem gratiae et donorum.* Id etiam docet S. Thomas supra q. 68. a. 2. ubi dicit, dona illa Spiritus ancti esse homini ad salutem necessaria: quoniam ad hunc inem, qui prorsus supernaturalis est, et omnem ejus faculatem longe supergreditur, praeter omnia supra dicta, indiget adhuc peculiari motione et ductu Spiritus sancti, juxta illud Ps. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*

In quo elucet admirabilis prorsus et magnifica Dei erga homines benignitas et misericordia, qui naturae nostrae adeo fragili et imbecilli tot et tanta gratiae suae adminicula et auxilia providit, ut nos elevet et deducat ad finem illum sublimem et supernaturalem, propter quem creati et redempti sumus.

4. Dices, multos esse idiotas et simplices, qui quamvis sint in statu gratiae, illis tamen donis carere videntur, ut dono sapientiae, scientiae etc.

Respondetur, dona illa infundi quoad habitus, quorum actus varii sunt pro varietate conditionum et statuum, in quibus Spiritus sanctus per illa dona unumquemque justum ad sequendum instinctum suum disponit in iis, quae statui suo competunt, ut salutem aeternam consequatur. Unde nullus est adeo idiota et simplex, qui, si gratia sanctificante praeditus sit, non habet lumen sapientiae et scientiae infusum, quatenus sibi necessarium est, ut ad finem supernaturalem in omnibus suis actibus dirigatur. Imo experientia satis constat, idiotas et simplices in gratia Dei constitutos, quamvis nullo ingenii acumine, nulla scientia, aut humana sapientia praediti sint: in iis tamen, quae ad salutem spectant, interiori lumine dirigi, quo carent illi, quos sapientes et prudentes hujus saeculi vocat Apostolus, qui in temporalibus negotiis maxime perspicaces, in rebus ad aeternam salutem spectantibus caeci sunt, et quasi judicio ac ratione destituti. Unde dicit Apostolus 1. Cor. 1. *Videte, fratres, vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem etc.* Et S. Augustinus lib. 8. Confess. c. 8. *Surgunt indocti et coelum rapiunt, et nos cum doctrinis nostris sine corde volutamur in carne et sanguine.*

SECTIO IV.

An gratia habitualis a caritate distincta sit.

1. Certum est ex antedictis, caritatem a gratia habituali sanctificante nunquam esse disjunctam, proindeque illum, qui gratiam habitualem accipit, etiam caritatis habitum sibi infusum recipere. Sed controversum est inter Doctores, an gratia et caritas sint a parte rei quid unum, an vero illarum habitus realiter inter se sint distincti.

Duae sunt autem super hac quaestione Theologorum sententiae.

Alii enim existimant, realiter inter se distingui, et gratiam quidem in ipsa animae substantia, tanquam in proprio subjecto, sedem habere; caritatem vero in voluntate, et per caritatem nos diligere Deum, per gratiam autem nos a Deo diligi.

Alii vero asserunt, gratiae et caritatis unum eundemque sse habitum, nec ab invicem nisi ratione distingui. Ita lellarm. lib. 1. de Grat. et lib. Arb. et alii.

Hujus autem secundae sententiae (quam ut probabilioem amplectimur) veritas probatur 1. ex Concilio Tridenino sess. 6. cap. 7. ubi quamvis super hac quaestione (cum d Fidem minime pertineat) nihil definire voluerit, satis perte tamen judicavit, cui sententiae magis faveret. Postuam enim dixit, unicam formalem causam nostrae justiicationis esse justitiam Dei, non qua ipse justus est, sed ua nos justos facit; explicans postea, quaenam sit illa ustitia, dicit, peccatorem justum fieri, dum passionis Christi nerito, per Spiritum sanctum caritas Dei diffunditur in ordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret. Ubi ullius alterius gratiae justificantis praeterquam caritatis nentionem facit.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. de Nat. et Grat. c. ult. bi sic loquitur: *Caritas inchoata inchoata justitia est; caitas provecta provecta justitia est; caritas magna magna jutitia est; caritas perfecta perfecta justitia est.* Et ex S. Berardo, lib. de Modo bene vivendi c. 4. *Timor sanctus inroducit in mentem hominis perfectam caritatem; perfecta autem aritas perfecta est sanctitas.*

2. Quaerunt hic aliqui, an sicut habitualis, etiam ctualis caritas formaliter hominem sanctificet: an v. g. ctus perfectae contritionis ex vero caritatis motivo elicitus, er se et formaliter hominem justificet.

Respondetur 1. certum esse, quacunque ratione id fiat, ive formaliter, sive meritorie, sive alio quovis modo, actum erfectae contritionis, seu caritatis, peccata delere homiemque justificare. Id enim expresse definitum est in Conc. 'rident. sess. 14. c. 4. ubi dicit, contingere aliquando, ontritionem caritate perfectam esse, hominemque Deo reonciliare, priusquam Sacramentum Poenitentiae actu sucipiatur.

Respondetur 2. probabilissimum esse etiam formaliter, er ipsummet actum caritatis hominem justificari, proindeue peccata omnia deleri. Cum (ut ait S. Doctor 2. 2. . 27. a. 4. ad 3.) per actum quemlibet perfectum caritatis versio a Deo formaliter tollatur, et anima immediate eo conjungatur vinculo spiritualis unionis. Unde dicitur . Joan. 4. quod, *qui manet in caritate, in Deo manet, et*

Deus in eo. Et S. Bernardus serm. 83. in Cant. dicit, caritatis actum esse, *spiritualis connubii animae cum Deo, non solum contractum, sed etiam amplexum.*

SECTIO V.

An aliquae dispositiones ad justificationem requirantur et quae.

1. Supponimus tanquam certum ex Fide, solum Deum esse causam principalem efficientem justificationis. Hoc enim constat ex Scriptura. Job. 14. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* Isai. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas.* Unde sequitur, ex pura et gratuita Dei misericordia pendere justificationem hominis, illumque proinde non alio modo posse justificationem consequi, nisi eo, quem ipse Deus illi praescripsit. Hoc praesupposito, pro quaestionis propositae resolutione

Dicendum 1. Deum, ut hominem adultum justificet, aliquas ab illo dispositiones, seu bonos aliquos motus liberi arbitrii exigere, ad quos tamen illum gratiae actualis auxilio excitat et adjuvat. Ita S. Thomas q. 113. art. 3.

Probatur 1. ex Scriptura, quae innumeris prope in locis hortatur peccatores ad poenitentiam, ad timorem Dei et alios similes actus virtutum, ut per illos ad peccatorum remissionem accipiendam se disponant.

Probatur 2. ex Concil. Trid. sess. 6. cap. 6. ubi explicat varios actus virtutum, per quos peccator ad justificationem disponitur, et can. 9. profert anathema in eum, qui dixerit, nulla ex parte necesse esse, ut impius ad justificationis gratiam consequendam voluntatis suae motu praeparetur ac disponatur.

Probatur 3. ex his S. Augustini verbis serm. de verbis Dom. c. 11. *Qui fecit te sine te, non justificat te sine te; fecit nescientem, justificat volentem.*

Objicies, in Concilio Arausicano 2. can. 4. dici Deum, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram non expectare.

Respondetur, verum esse, quod Deus non expectat voluntatem nostram, ut primam gratiam vocantem et excitantem tribuat, a qua incipit nostra justificatio; falsum autem esse, postquam Deus peccatorem gratia sua excitavit

ut poeniteat, illum ejus voluntatem non expectare, ut ei tribuat peccati remissionem, gratiamque justificantem ei infundat. Et hunc esse Concilii sensum, indicant verba sequentia, quibus dicit: ut purgari velimus, per Spiritus sancti infusionem et operationem in nobis fieri.

2. Dicendum 2. primam ex dispositionibus in adulto requisitis ad justificationem esse Fidem. Ita S. Thomas 1. 2. q. 113. art. 4 et 5.

Probatur ex eo, quod dicit Apostolus Hebr. 11. *Sine Fide impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum.*

Deinde ex Concil. Trident. sess. 6. c. 8. ubi Fides dicitur esse *humanae salutis initium, et fundamentum, ac radix omnis justificationis.* Et ex S. Augustino lib. de praedest. Sanct. c. 7. *Fides* (inquit) *prima dicitur, ex qua caetera impetrantur.* Et ex S. Cyrillo Jerosol. Catechesi 1, ubi dicit, Fidem esse quasi oculum et lampadem ad viam salutis inveniendam.

Observandum est autem, Fidem illam, quam dicimus ad justificationem requiri, non esse fiduciam seu confidentiam, qua credit homo sua peccata sibi esse a Deo remissa (ut falso dicunt Haeretici), sed esse Fidem illam, qua veritatibus a Deo revelatis assentimur. Unde Scriptura describens Fidei actum ad justificationem necessarium explicat illum per assensum datum veritatibus a Deo revelatis, non vero per fiduciam de peccatorum commissorum obtenta remissione: S. Joan. 20. *Haec scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Et Ecclesia etiam nullam aliam a baptizandis Fidem exigit, quam eorum, quae in symbolo continentur.

Dicendum 3. Fidem solam non sufficere, sed praeter illam, aliarum quoque virtutum actus, tanquam dispositiones, ad justificationem consequendam requiri.

Hoc constat ex eo, quod Scriptura ad peccatoris justificationem, timoris, spei, poenitentiae aliarumque similium virtutum actus aeque ac Fidei requirit, ut mox dicetur.

3. Ad objectiones autem Haereticorum solvendas, hoc unum advertere sufficiat, nusquam haberi in Scripturis Fidem solam justificare. Dicit quidem Apostolus variis in locis, nos justificari ex Fide, quod verissimum est, cum sit initium ac radix omnis justificationis, sed non dicit, nos ex sola Fide justificari.

Dicendum 4. praeter Fidem quinque alias dispositiones ordinarie concurrere ad justificationem, ut habetur in Concilio Tridentino sess. 6. c. 6. scilicet divinae justitiae timorem, spem veniae ex divina misericordia, dilectionem Dei, qua ipse propter se et super omnia diligatur, et ex illius dilectionis motivo odium ac detestationem peccati, ac propositum novae vitae observationisque mandatorum, nec non suscipiendi Baptismi in eo, qui nondum baptizatus est. Et idem dicendum de poenitentiae Sacramento, si homo baptizatus sit.

Jam quod spectat ad timorem divinae justitiae, dicit Concilium, peccatores illo utiliter concuti: quod adversus Lutherum declaravit, qui docuit, timorem illum esse peccatum, ut patet ex bulla condemnationis articulorum ipsius a Leone X. factae. Et ex can. 8. ejusdem sess. 6. Concil. Trident. ubi anathema dicitur ei, qui hoc docuerit.

Haec autem veritas, praeter ipsius Concilii ac summi Pontificis anthoritatem, probari potest, et error oppositus refelli ex Scriptura. Prov. 14. *Timor Domini fons vitae.* Eccli. 1. *Timor Domini expellit peccatum.* Et lib. 2. Reg. c. 12. Nathan Propheta comminatione poenarum Davidem ad poenitentiam cohortatus est. Et S. Matth. 3. S. Joan. Baptista idem fecit erga Judaeos. Et Christus Dominus S. Luc. 15. hortatur ad timendum eum, qui postquam corpus occiderit, animam potest mittere in gehennam. Unde patet, quam vere dixit Concilium Tridentinum sess. 14. c. 4. timorem illum gehennae *esse donum Dei, et impulsum Spiritus sancti, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat.* Ut autem haec melius intelligantur,

4. Observandum est, timorem illum servilem duplici modo concipi posse. 1. Quando quis a peccato abstinet, vel bonum aliquod facit eo tantum fine, ut effugiat poenam, et ita dispositus est, ut nisi timeret poenam, nec a malo abstineret, nec bonum faceret, et sic fuga poenae sit quasi ultimus finis, quem sibi proponit in faciendo bono, vel abstinendo a malo: et hic timor malus est. 2. Quando aliquis abstinet quidem a malo, vel bonum aliquod facit, ut poenam effugiat, sed ita ut fuga et devitatio poenae sit tantum finis proximus, non vero ultimus, quo ad abstinendum a malo vel ad bonum faciendum moveatur; atque ita

dispositus sit, ut quamvis poenam evitare posset, non tamen propterea vellet aut malum committere, aut bonum, quod sibi faciendum est, omittere: et hic timor bonus est, atque utilis, ac de illo intelligenda sunt ea, quae supra diximus.

Quod spectat ad spem, certum quoque est ex Scriptura, illam requiri ad justificationem. Ps. 31. *Sperantem in Domino misericordia circumdabit.* Prov. 28. *Qui sperat in Domino, sanabitur.*

De dilectione Dei similiter constat ex his Christi Domini verbis S. Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

De odio etiam et detestatione peccati patet ex innumeris prope Scripturae locis, hanc praesertim dispositionem ad peccatoris justificationem requiri; sicut et propositum novae vitae, observationis mandatorum, ac suscipiendi Sacramenti sive Baptismi, sive Poenitentiae, ut plenius dicetur in tractatu de Sacramentis.

Dices, ex Concilio Tridentino supra solam contritionem perfectam sufficere ad peccatoris justificationem: unde sequitur, illarum virtutum actus ad eam minime requiri.

Respondetur concedendo antecedens, et distinguendo consequens: non requiri, ut illarum virtutum actus explicite semper eliciantur, conceditur; non requiri, ut saltem virtualiter et implicite, negatur. In actu enim perfectae contritionis omnium illarum virtutum actus virtualiter et implicite continentur; nam qui vere dolet se Deum offendisse, eo quod illum perfecte et summe diligat, is et virtualiter in Deum credit, et timet illum, si non timore servili, certe reverentiali et filiali, et sperat in eum, quem summe bonum agnoscit, et in posterum vult illi obsequi, et omnia praestare, quae ipsi placita esse cognoscit.

SECTIO VI.

An gratia habitualis seu caritas augeri, vel minui, vel amitti possit.

1. Quod spectat ad primam quaestionis propositae partem, dicendum est, gratiam habitualem seu caritatem posse in hac vita augeri. Ita S. Thomas 2. 2. q. 24. art. 4.

Constat in primis ex Scriptura. Prov. 4. *Justorum semita quasi lux splendens crescit usque in perfectam diem*; et Apoc. 22. *Qui justus est, justificetur adhuc, et qui sanctus est, sanctificetur adhuc.* Deinde ex Concilio Trident. sess. 6. c. 10. ubi dicit, *justificatos in ipsa justitia per Christi gratiam accepta cooperante Fide bonis operibus crescere atque magis justificari.*

Observandum est autem, gratiae habitualis seu caritatis augmentum non fieri instar aliarum virtutum acquisitarum, quae quidem, sicut per actus producuntur, sic etiam per eosdem augentur et intenduntur. Cum enim gratiae seu caritatis habitus non producatur per actus, sed a Deo infundatur, augmentum illius a solo Deo est, tanquam a causa efficiente, non vero ab actibus bonis hominis justificati, nisi quatenus per illos ipsius gratiae et caritatis augmentum promeretur, ut capite sequenti dicemus.

2. Quod spectat ad secundam quaestionis propositae partem, dicendum est, gratiam habitualem seu caritatem minui non posse. Ita S. Thomas sup. art. 10.

Quod probat ex eo, quod si minueretur, hoc fieret vel per cessationem ab actibus ipsius caritatis, vel per aliquos actus sibi contrarios; sicut et in virtutibus acquisitis, quae utroque illo modo minuuntur, quia conservatio cujusque rei dependet a sua causa; virtutis autem acquisitae causa sunt ipsius actus, unde illis cessantibus, vel aliis contrariis advenientibus paulatim minuitur ipsius virtutis habitus, ac tandem totaliter corrumpitur. Hoc autem in gratia seu caritate locum non habet: cum enim caritatis habitus neque producatur, neque augeatur per actus, hinc fit, ut (praecise loquendo) per actuum cessationem directe non minuatur, neque etiam per actus contrarios seu per peccata: peccatum enim, si mortale sit, non minuit, sed totaliter caritatis habitum corrumpit, ut mox dicetur; si autem veniale sit, habitum caritatis non minuit; si enim minueret, vel effective, vel meritorie minueret; non effective, quia ipsi caritati non opponitur, neque etiam meritorie: qui enim delinquit in minori (ut ait S. Doctor), non meretur detrimentum in majori; neque Deus se ab homine magis avertit, quam homo avertat se ab ipso. Quod quamvis verum sit, recte tamen monet S. Doctor ibidem, aliquo sensu dici posse, per peccata venialia vel per cessationem ab exercitio bonorum operum indirecte minui gratiamvel

caritatem, in quantum minuitur fervor ejus, et homo magis ac magis disponitur ad totalem ipsius corruptionem.

3. Quod denique ad tertiam quaestionis propositae partem attinet, certum est, gratiam posse amitti.

Constat tum ex Scriptura. Ezech. 18. *Si averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus non recordabuntur.* Et experientia nimis funesta compertum est, justitiam et gratiam non solum posse amitti, sed etiam de facto fere ab omnibus amitti, ac paucissimos esse, imo pene nullos, qui gratiam in Baptismo acceptam usque in finem vitae retineant, quique poenitentiae remedio non indigeant.

SECTIO VII.

An aliquis certo scire possit, se esse justificatum.

1. Quaestionis sensus est, an aliquis certus esse possit certitudine Fidei, cui proinde non possit subesse falsum, se esse justificatum, ac in statu gratiae habitualis sanctificantis constitutum. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. neminem debere nec posse credere certo, se esse justificatum.

Est de Fide contra Calvinum, qui lib. 3. Inst. cap. 2. §. 16 et sequentibus, et in antidoto Concil. Trident. ad cap. 13 et 14. sess. 6. asserit, quemlibet fidelem non solum esse certum de sua justificatione, sed etiam teneri ad credendum, se per Christi justitiam sibi imputatam esse justificatum.

Refellitur hic error, et veritas nostrae Fidei probatur 1. ex Scriptura. Eccles. 9. *Nescit homo, utrum odio vel amore dignus sit.* Ps. 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine:* ex quo loco S. Hieronymus lib. adversus Pelagianos probat, justorum nemini plane cognitum esse, sitne absque peccatis, an non. Et 1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non justificatus sum.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 6. c. 9. ubi expresse habetur, quod, *sicut nemo pius de misericordia Dei, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum se ipsum suamque propriam*

infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere debet, cum nullus scire valeat certitudine Fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Probatur 3. ex S. Augustino serm. 23. de Verbis Domini: *Fortasse* (inquit) *tu nihil invenis in conscientia tua; invenit ille, qui melius videt.* Et S. Bernardo, serm. 3. de Adventu: *Accedit ad sollicitudinis cumulum et pondus timoris, quod cum et meam et proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota; utraque abyssus est imperscrutabilis; utraque mihi nox est.*

2. Porro id sapientissime a Deo factum esse, ut de propria justificatione nullam habeant homines (quamdiu in hac mortali vita degunt) certitudinem: inde constat, quod (ut ait S. Augustinus lib. de Corrept. et Grat. c. 13.) *in hoc loco tentationis tanta est infirmitas, ut etiam possit superbiam generare securitas.*

Dicendum 2. quod, quamvis secundum legem ordinariam nemo scire certo possit, se esse in statu gratiae sanctificantis, id tamen extraordinarie: per specialem revelationem divinitus factam posse cognosci, ut de facto sanctissima Virgo id cognovit, cum ab Angelo audivit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Item S. Magdalena, cum Christus Dominus illi dixit: *Remittuntur tibi peccata tua,* et etiam omnes SS. Apostoli, ut docet S. Thomas 24. de Veritate, a. 9.

Dicendum 3. posse etiam quemlibet justum, citra omnem revelationem, habere certitudinem aliquam moralem seu conjecturalem de sua justificatione, signisque quibusdam et verisimilibus argumentis atque conjecturis probabiliter cognoscere, se esse in statu gratiae; in quibus tamen, qualiacunque sint, nullus absolute debet conquiescere, neque in se ipso confidere, vel gloriari, quoniam (ut recte monet Concilium Trid. sess. 6. cap. 16.) *omnis hominum vita non humano judicio examinanda et judicanda est, sed Dei, qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo.*

CAPUT V.

De altero gratiae effectu, seu de merito.

SECTIO I.

An possit homo aliquid a Deo mereri.

1. Observandum est, nos hic non sumere nomen meriti late, prout etiam aliquando in malam partem accipitur, ut 2. Paralip. cap. 19. *Iram Domini merebaris;* sed stricte et proprie, prout significat actionem liberam, honestam et bonam, quae mercede aliqua et praemio digna est: qua in significatione dicitur Eccli. 16. *Omnis misericordia faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum.* Hac observatione supposita, pro quaestionis propositae resolutione

Dicendum est, hominem posse vere et proprie aliquid a Deo mereri.

Est de Fide contra Calvinum et ejus asseclas, qui nomen meriti communiter rejiciunt, tanquam divinae gratiae ac misericordiae injuriosum, ac superbiam et praesumptionem redolens. Verum quam falso id dicant, et ut potius desidiae suae ac socordiae, quam ut Dei gloriae consulant, ex iis, quae mox dicemus, patebit. Nostrae igitur assertionis veritas

Probatur 1. ex pluribus Scripturae locis, in quibus mentio fit mercedis a Deo justis reddendae, propter bona illorum opera: ut S. Matth. 5. *Cum persecuti vos fuerint propter nomen meum, gaudete et exultate, quia merces vestra multa est in coelo.* 1. Cor. 3. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum laborem suum.*

Probatur 2. ex Concilio Arausicano can. 18. *Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.* Et ex Concil. Trid. sess. 6. c. 6. *Bene operantibus usque in finem, et in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui unanimi consensu bonis justorum operibus merendi vim inesse docent: ut S. Cyprianus lib. de unitate Ecclesiae post medium: *Justitia,* inquit, *opus est, ut promereri quis possit Deum; praeceptis ejus ac monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem.* S. Augustinus epist. 105. *Nullane*, inquit, *sunt merita justorum? Sunt plane, quia justi sunt; sed ut justi fierent, merita non fuerunt.*

2. Objicies 1. S. Luc. c. 11. *Cum feceritis omnia, dicite, quia servi inutiles sumus.*

Respondetur, nos esse servos inutiles (ut explicat S. Ambrosius libro 8. in S. Luc.), si consideremus id, quod facimus, prout a nobis tantum est, sed non ut est a Christo in nobis, per gratiam suam operante; vel ut explicat Beda in hunc locum, nos esse servos inutiles respectu Dei, cum nihil illi utilitatis accedat ex operibus nostris, quamvis per ejus misericordiam et gratiam opera illa bona nobis sint valde utilia et proficua.

Objicies 2. ex Isai. 64. *Facti sumus immundi omnes nos, et ut pannus menstruatae omnes justitiae nostrae.*

Respondetur, Prophetam illic loqui non in persona justorum, sed Judaeorum, qui cum peccatis in anima sordescerent, merito dicere poterant, justitias suas, id est, legis externas observationes immundas esse et sordidas in conspectu Dei, cum (ut Christus dixit) quae de corde exeunt, ea sint, quae coinquinant hominem. Ita hunc locum explicat S. Hieronymus in commentariis in illud istius Prophetae caput.

SECTIO II.

An meritum recte dividatur in meritum de condigno, et meritum de congruo.

1. Per meritum de condigno intelligunt Theologi meritum illud, quod mercede ac praemio ex se dignum est, et cui proinde ex quadam justitia debetur merces ac praemium. Per meritum autem de congruo illud, quod, quamvis mercede non sit ex se dignum, illi tamen ex decentia quadam et congruitate debetur. Hac observatione supposita

Dicendum 1. justos posse de condigno aliquid a Deo mereri.

Probatur 1. ex iis Scripturae locis, in quibus dicitur, justos per bona opera fieri dignos praemio et remuneratione. Sap. 3. *Deus tentavit illos, et invenit illos dignos se.* S. Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Apoc. 3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.* Item ex iis, in quibus dicitur, Deum bonis justorum operibus reddere mercedem ex quadam justitia. S. Matth. 20. *Quod justum fuerit, dabo vobis.* Hebr. 6. *Non est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.* 2. ad Tim. 4. *Bonum certamen certavi etc. in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum ejus.* Quae Apostoli verba Concilium Trident. supra de mercede bonis justorum operibus debita et a Deo reddenda explicat.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui passim Deum erga justos debitorem esse dicunt: ut S. Cyprianus lib. de Eleemosyna: *Praeclara, inquit, ac divina res, salutaris operatio, quae promeretur Christum judicem, et Deum computat debitorem.* S. Ambrosius lib. 7. in S. Luc. *Reddes ergo, Domine, quod debes: beati, quibus es debitor.* S. Hieronymus Epist. ad Helvedium cap. 1. *Quanta beatitudo, pro parvis magna accipere, et Deum habere debitorem.* Et S. Augustinus serm. 16. de verbis Apostoli: *Possumus ita Deum alloqui tanquam debitorem, eique dicere: redde, quod promisisti, quia fecimus, quod jussisti.*

2. Objicies, inter Deum et creaturam nullam esse posse justitiam, neque Deum posse unquam debitorem ulli creaturae fieri.

Respondetur, hoc verissimum esse, si creatura praecise secundum se consideretur; non item si quatenus homo justus est membrum vivum Christi Domini, et ex ejus merito ac virtute operatur. Et quamvis etiam ea ratione inter Deum et hominem non possit esse justitia stricte sumpta, est tamen inter utrumque vera aliqua ratio justitiae late sumptae, qualis est inter patrem et filium, dominum et servum.

Dicendum 2. dari etiam meritum de congruo.

Probatur ex iis Scripturae locis, in quibus aliquid a Deo peccatoribus dari dicitur, intuitu aliquorum bonorum operum, ut Exod. 1. refertur de obstetricibus Aegyptiorum, et Act. 10. de Cornelio centurione. Certum est autem, peccatores nihil a Deo posse de condigno mereri, ut sectione

sequenti dicetur. Unde sequitur, meritum illorum esse tantum de congruo.

SECTIO III.

Quaenam conditiones requirantur ad meritum ex parte illius, qui meretur.

1. Quaestio intelligenda est de merito condigno, quod proprie et simpliciter meritum dicitur, et pro illius resolutione

Dicendum est, duas potissimum conditiones requiri ex parte illius, qui meretur. Prima est, ut sit in statu gratiae sanctificantis. Secunda, ut sit in statu viae. Ita communiter omnes.

Primae conditionis necessitas probatur 1. ex Scriptura. S. Joan. 15. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semet ipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.* Et 1. Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 6. c. 16. ubi meritum dicitur esse fructum justificationis, diciturque sine unione cum Christo, ac virtute, quam in justificatos influit, bona illorum opera meritoria esse non posse.

Probatur 3. ex S. Gregorio lib. 2. Moral. cap. 8. ubi dicit, quod *non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt:* quasi dicat, Deum prius intueri personam, quam munera et opera ejus, illaque ipsi accepta esse non posse, nisi persona offerentis vel operantis ipsi grata et accepta sit.

Secundae conditionis necessitas constat 1. ex Scriptura. S. Joan. 9. *Venit nox (mortis tempus scilicet), quando nemo potest operari.* Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Eccles. 11. *In quocunque loco ceciderit lignum, ibi erit.*

Constat 2. ex S. Hieronymo in c. 6. 1. ad Cor. *Tempus* (inquit) *sementis est vita praesens, quam currimus: cum vita ista transierit, operandi tempus aufertur.* Et S. Augustinus in Enchir. cap. 110. *Nemo,* inquit, *speret, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri.*

Ratio autem hujus conditionis alia non est, quam ipsius Dei voluntas, qui constituit, ut merita omnia morte finirentur:

alias, si ita voluisset, beati etiam in coelo mereri potuissent, cum status beatitudinis merito non repugnet, ut patet in Christo Domino.

SECTIO IV.

Quaenam conditiones requirantur ex parte actus meritorii.

1. Duae sunt praesertim conditiones, quae ex parte actus requiruntur ad hoc, ut sit meritorius.

Conditio prima est, ut sit liber, non tantum a coactione, sed etiam a necessitate. Quod haec conditio requiratur ex parte actus,

Probatur 1. ex Scriptura. Eccli. 31. ubi de homine justo bene operante haec dicuntur: *Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit illi gloria aeterna; qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Et 2. Cor. 6. ubi Apostolus loquens de eleemosyna, ad quam fideles hortabatur: *Unusquisque*, inquit, *prout destinavit in corde suo, non ex justitia, aut ex necessitate.*

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui unanimiter hanc in bonis operibus conditionem requirunt: ut S. Justino mart. Apolog. 1. circa medium, ubi de bonis justorum operibus loquens: *Neque enim*, inquit, *quidquam horum laude dignum esset, nisi utramque in partem convertere, et quasi flectere se possent.* S. Irenaeo lib. 4. cap. 11. *Qui operantur bonum, gloriam et honorem percipient; quoniam operati sunt bonum, cum possent illud non operari.* Tertulliano lib. 2. contra Marcion. cap. 4. *Tota libertas arbitrii concessa est homini; ut sui dominus constanter occurreret, et bono sponte servando, et malo sponte vitando etc. Caeterum nec boni nec mali merces jure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate inventus fuisset.* S. Hieronymo lib. 2. contr. Jovin. *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas, nec corona, nec damnatio est.* Quam illius sententiam referens et approbans S. Augustinus lib. de Nat. et Grat. c. 5. *Quis*, inquit, *non agnoscat, quis non toto corde suscipiat, quis taliter conditam humanam neget esse naturam? sed in recte faciendo, ideo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est caritatis,*

S. Bernardus lib. de Grat. et lib. Arb. non longe post initium, *ubi necessitas*, inquit, *ibi libertas non est, nec meritum.*

Probatur 3. ex eo, quod ad demeritum seu peccatum requiritur, ut peccantis voluntas libera sit, non solum a coactione, sed etiam a necessitate: ergo a contrario ad meritum bene operantis voluntas nullam in agendo non modo coactionem, sed etiam necessitatem pati debet. Consequentia patet, cum utrobique sit par ratio. Antecedens probatur ex S. Augustino lib. de duabus Animabus, ubi dicit cap. 11. *Neminem vituperatione suppliciove dignum esse, qui id non faciat, quod facere non potest.* Additque: *Nonne ista cantant et in montibus pastores, et in theatris poëtae, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et antistites in sacris locis, et in orbe terrarum genus humanum?* Et in lib. de libero Arbitrio, cap. 18. *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? peccatur autem, caveri igitur potest.*

2. Secunda conditio requisita ex parte ipsius actus, ad hoc ut sit meritorius, est ut sit bonus et honestus, tam ex parte objecti, quam finis et aliarum circumstantiarum, id est, ut actus ille habeat objectum bonum et honestum, et fiat propter finem bonum ac Deo gratum, ac in ipsum Deum, vel actualiter, vel saltem virtualiter referatur, nec ulla prava circumstantia vitietur.

Hujus conditionis necessitas constat ex eo, quod in Scripturis retributio, merces et corona promittuntur tantum operibus bonis. Id etiam expresse habetur in Concilio Tridentino sess. 6. c. 16. et cap. 31 et 32. unde S. Augustinus lib. de Grat. et lib. Arbit. cap. 6. *Quae mala sunt*, inquit, *non coronat Deus.* Quod autem opera illa bona nulla mala circumstantia vitiari debeant, patet ex eo, quod, si aliqua tali circumstantia vitiarentur, desinerent esse bona et honesta: cum juxta commune Philosophorum axioma bonum sit ex integra causa, malum ex quocunque defectu, quod fusius explicabitur in tractatu de actibus humanis.

3. Addunt aliqui Doctores tertiam conditionem ex parte ipsius actus, ad hoc ut sit meritorius: nimirum ut a caritate sit elicitus, aut saltem imperatus. Quamvis autem verum sit, actus illos, qui a caritate eliciuntur aut imperantur; esse maxime meritorios prae actibus aliarum quarum-

nque virtutum: nihilominus divinam largitatem ac be-
gnitatem magis commendat sententia illorum, qui existi-
ant conditionem hanc, licet optimam, minime tamen esse
cessariam ad meritum, quam proinde ut probabiliorem
mplectimur, asserimusque cuivis operi bono et honesto
ominis justi, quamvis non eliciatur ex motivo vel imperio
ritatis, inesse veram et propriam rationem meriti, dum-
odo conditiones omnes supra explicatae illi adsint.

Probatur haec sententia 1. ex iis omnibus Scripturae
SS. Patrum testimoniis, quae prope innumera sunt: in
ibus excitantur et adjuvantur homines ad opera mise-
cordiae aliarumque virtutum exercenda, nulla facta men-
one, quod ex motivo, vel imperio caritatis fieri debeant;
seriturque bonis illis operibus reddendam esse a Deo
ercedem.

Probatur 2. ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 16. ubi
ostquam dixit, Christum Dominum in justificatos jugiter
nfluere virtutem, id est gratiam actualem, quae bona eo-
im opera antecedit, comitatur et subsequitur: addit postea,
*ihil deesse ipsis justificatis, quominus operibus illis, quae in
Deo* (hoc est in statu gratiae habitualis sanctificantis, seu
aritatis, per quam Deo unimur, et in ipso manemus) *sunt
acta, divinae legi plene satisfecisse, et aeternam vitam pro-
eruisse censeantur.*

4. Ex quibus Concilii verbis constat, bonis operibus,
uae per gratiae actualis auxilium, et in statu gratiae san-
tificantis fiunt, nihil deesse, quominus sint meritoria. At-
qui talia sunt opera bona justorum, quae conditiones supra
xplicatas habent; fiunt enim in statu gratiae sanctificantis,
it supponimus, fiunt etiam per auxilium gratiae actualis,
it cap. 1. docuimus: ergo talia opera sunt meritoria, nec
ulterius requiritur, ut a caritate eliciantur aut imperentur.

5. Confirmari potest eadem sententia ex can. 24. ejus-
lem sess. ubi anathema profertur in eum, qui dixerit,
*ustitiam acceptam non conservari atque etiam augeri coram
Deo per bona opera.* Ubi duo advertenda sunt: primum
est, justitiam seu gratiam sanctificantem augeri per bona
opera, non physice, sed tantum meritorie, ut supra dixi-
mus, ac proinde, quando Concilium dicit, justitiam seu
gratiam augeri per bona opera, idem esse, ac si diceret,
hominem justum per bona opera ipsius justitiae et gratiae
augmentum promereri. Secundum est, Concilium loqui de

quibuscunque operibus bonis indistincte et indefinite, ut recte observavit B. Franciscus Salesius in tractatu divini amoris lib. 1. cap. 2. unde (ut ibidem monet) ubi nihil excipitur, nihil distinguendum est: proindeque ipsius Concilii verba intelligi debent de quibuscunque justorum operibus, dummodo ex omni parte bona sint, qualia sunt illa, quae supradictas conditiones habent, quaeque haud dubie juxta Concilii mentem sunt vere meritoria.

Probatur 3. hac ratione ducta ex supra relatis Concilii verbis: iisdem operibus potest homo justus mereri, quibus potest divinae legi satisfacere. Atqui potest homo justus divinae legi satisfacere per opera moraliter bona, etiamsi non fiant ex motivo vel imperio caritatis. Quis enim dixerit, hominem justum v. g. eleemosynam graviter, aut extreme indigenti erogantem ex motivo obedientiae, quia *Deus sic fieri praecepit*, non satisfacere divino praecepto, quo eleemosyna in tali casu facienda praescribitur? Ergo, si per illud opus moraliter bonum divinae legi satisfacit, quamvis illud non eliciat ex motivo vel imperio caritatis, per idem opus bonum etiam mereri poterit.

6. Quaeres, an praeter supra dictas conditiones, tam ex parte operantis, quam ex parte operis, requiratur insuper pactum vel promissio ex parte ipsius Dei.

Respondetur affirmative cum S. Doctore q. 14. art. 1. ad 3. ubi dicit, actionem nostram non habere rationem meriti, nisi ex praesuppositione divinae ordinationis.

Constat ex Scriptura, in qua bonorum operum merces dicitur reddi ex promissione Dei: S. Jac. 1. *Cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.* Et ex S. Augustino in Ps. 86. *Debitorem* (inquit) *Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo.* Accedit et haec ratio, quia reddenti acceptum non debetur merces, nisi ex promissione remunerantis. Atqui, quando aliquis bonum operatur, Deo reddit, quod ab illo accepit: unde Coelestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliae, *tanta est*, inquit, *bonitas Dei erga homines, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona.*

Ex dictis colliges quinque conditiones requiri ad hoc, ut opus aliquod sit de condigno meritorium. Prima est, ut is, qui meretur, sit in statu viae; secunda, ut sit in statu gratiae sanctificantis; tertia, ut liber sit ab omni coactione et necessitate; quarta, ut opus, quod exercet, sit

omni ex parte bonum et honestum, quinta denique, ut intercedat pactum et promissio ex parte ipsius Dei de mercede pro hujusmodi opere bono retribuenda. Ad hoc autem ut opus sit meritorium de congruo, secunda et quinta conditio minime requiruntur, sed sufficit status viae, libertas operantis ac bonitas et honestas operis.

SECTIO V.

Quaenam res cadant sub meritum.

1. Quaestio intelligenda est de rebus illis, quas quis sibi mereri potest; de iis enim, quas alteri potest mereri, agetur sectione 7. et pro illius resolutione

Dicendum 1. neminem de condigno vel de congruo posse sibi primam gratiam actualem promereri.

Haec veritas, quae de Fide est, constat tum ex Scriptura. 2. Tim. 1. *Vocavit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam.* Tum ex Concil. Trident. sess. 6. c. 5. ubi dicit: *justificationis exordium in adultis a Deo per Jesum Christum, praeveniente gratia, sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur.* Tum etiam ex iis omnibus, quae c. 1. contra Pelagianos et Semipelagianos allata sunt.

Dicendum 2. hominem in statu peccati mortalis non posse ullis bonis operibus de condigno mereri primam gratiam justificantem, posse tamen de congruo.

Quod non possit de condigno, constat ex Scriptura. Rom. 4. *Justificati gratis per gratiam ipsius,* id est Christi: quae verba expendens Concil. Trident. sess. 6. c. 8. *Gratis,* inquit, *justificari dicimur, quia nihil eorum, quae justificationem praecedunt, sive Fides, sive opera ipsius justificationis gratiam promeretur;* de condigno scilicet.

Quod autem peccator, gratiae actualis auxilio praeventus, possit de congruo primam gratiam sanctificantem promereri, constat ex Scriptura. Dan. 4. ubi Propheta Nabuchodonosorem infidelem et peccatorem alloquens, *peccata,* inquit, *tua eleemosynis redime.* Et ex S. Augustino epist. 89. q. 4. *Si dives epulo pauperis ulcerosi misertus fuisset, mereretur et ipse misericordiam.* Et epist. 105. jam alias citata, *neque,* inquit, *ipsa remissio peccatorum sine*

quibuscunque operibus ... impetrat; neque enim nullum recte observavit. B. ... statu gratiae sanctific... amoris lib. 1. cap. ... augmentum de ... excipitur, nihil di... 4. art. 8. ... cilii verba intelli... ubi pr... ribus, dummodo ... tum ... quae supradict... juxta Concilii ... i...

Probatur ... me... verbis: iis ... de congruo, potest div... at. divinae ... ex eo, quod ejusmodi justorum non ... esit ad hoc, ut sint augmenti ipsius gr... rit, ... digno meritoria. Sunt enim (ut supponimus) trem... omni parte bona, libere ab homine viatore et sic ... xercita, et praeterea ejusmodi operibus gratiae aug... ...tum Deus promisit. S. Joan. 14. *Si quis diligit me, ... andata mea servabit, et ego rogabo Patrem, et alium paracletum dabit vobis:* illis enim verbis, dum Spiritus sanctus justis promittitur, augmentum ipsius gratiae promitti intelligendum est, ut docet S. Augustinus tract. 74. in S. Joan. *Restat, ut intelligamus Spiritum sanctum habere illum, qui diligit, et diligendo mereri, ut plus habeat, et plus habendo diligat.*

Dicendum 4. hominem justum sibi reparationem post lapsum non posse de condigno promereri.

Constat ex iis verbis Ezech. 18. *Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem: omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Ex quibus recte inferunt Theologi, omnia hominis justi merita mortificari et extingui per peccatum mortale superveniens; nemo autem meretur per opera, quae mortificata et extincta sunt. Praeterea nusquam Deus promisit, se quibuscunque justi operibus hanc concessurum gratiam, ut si justus ille peccatum aliquod mortale committat, ipsi tempus poenitendi, et gratiam efficacem a peccato resurgendi concedat: quae tamen promissio necessaria esset ad hoc, ut de condigno illam promereri posset.

3. An autem id saltem de congruo mereri possit, valde dubium et incertum est; quamvis enim quidam Theologi hoc asserant, alii tamen probabilius negare videntur. Quia (ut ex ante dictis patet) omnia prorsus merita hominis

...r peccatum mortale ...peribus et meritis esse fideliter
...mdiu in statu il... ...ima profertur in eum, qui
...n habere poss... ...bus non vere mereri vitam
...5. homine ...re (si tamen in gratia de-
...u gratiae ...am gloriae augmentum.
S. Tho... ...u initium Proverbiorum.
eo, ... *incedimus, mercatores*
qu... *...ossessionem coelestium*
...a... ..., bona opera esse
...geret, q... ...ur: hinc sequitur,
... meritus esset. ...ompensentur, ac
...stat 2. ex Concilio T... ... S. Augustinus
..., neminem sibi certi aliquid... *...ccati, tanquam*
...rseverantiam suam posse polliceri... *... tanquam sti-*
...rseverantiam illam de condigno mer...

Constat 3. ex eo, quod nulla in Scrip... ...t operibus omissio de dono perseverantiae, infallibi... ...erendum ...ni operis compensationem tribuendo per mo... ...bere ab ...: quin potius vetat nos, de perseverantia esse ...a, ut ...Cor. 10. *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Apo... vitam ...*ne quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* ...Ti-

4. Quaeres, an saltem de congruo justus finalem ...*ens* ...atia perseverantiam mereri possit?

Respondetur affirmative, quia, quamvis Deus illam ...nquam alicujus operis mercedem non promiserit, est ta...men ejus infinitae bonitati valde congruum, ut illam justo ...militer et obnixe petenti tribuat: alias, si illius per...severantiae donum justus nulla ratione mereri posset, fru...a pro illo impetrando Deum oraret. Quare cum salu...errimum sit et consultissimum homini justo, quotidie ...num perseverantiae illius finalis a Deo postulare, indi...um est, quod possit illam aliquo pacto promereri et im...trare. Unde S. Augustinus lib. de bono Persev. c. 17. ...*stat,* inquit, *in his bonis usque in finem perseverantia, ...e frustra quotidie a Deo poscitur, si non eam Dominus ... gratiam suam in illo, cujus orationem exaudit, operatur.*

Dicendum 6. bona temporalia, quatenus ad vitam aeter...m consequendam necessaria sunt, cadere posse sub me...am condignum hominis justi. Ita S. Thomas supra ... 10.

Probatur ex eo, quod qui potest mereri finem, potest ...am mereri media necessaria ad illum finem. Atqui justus

salutem aeternam de condigno mereri potest, ut constat tum ex ante dictis, tum ex iis, quae sectione sequenti dicentur. Ergo poterit etiam de condigno mereri bona illa temporalia, quatenus sibi necessaria sunt ad vitam aeternam consequendam, id est, poterit mereri, ut Deus speciali providentia ita disponat rerum exteriorum ordinem, ut conatus viri justi necessarius ad bona illa temporalia obtinenda, suum effectum assequatur.

5. Hinc sequitur, bona temporalia non dari justis secundum proportionem et quantitatem meritorum, sicut ipsis tribuuntur bona spiritualia ipsius gratiae; sed prout magis, vel minus ipsis conducunt ad salutis aeternae consecutionem. Unde fit, ut multi justi relinquantur in extrema paupertate; alii e contra divitiis affluant, alii in statu quasi medio consistant, Deo pro sua providentia ita disponente, prout unicuique videt magis expedire ad salutem.

Quod si de iis bonis temporalibus praecise et secundum se consideratis quaestio sit, dicendum est, illa non cadere sub meritum de condigno: cum ut sic re vera bona non sint, sed res indifferentes, quibus homo bene vel male uti potest, ac proinde ad quae Christi gratia (quae est omnis meriti principium) non ordinatur. Posse tamen cadere sub meritum de congruo: unde S. Augustinus passim in lib. de Civit. Dei dicit, Deum virtutes antiquorum Romanorum variis bonis temporalibus compensasse.

SECTIO VI.

An justus de condigno mereri vitam aeternam possit.

1. Negant Haeretici hujus temporis, affirmant e contrario Catholici, quorum sententia ut certissima et Fide credenda

Probatur 1. ex Scriptura. S. Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Et ibidem: *Merces vestra copiosa est in coelis.* Rom. 2. *Reddet unicuique secundum opera sua, iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam.*

Probatur 2. ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 16. ubi dicit, vitam aeternam, tanquam mercedem, ex ipsius Dei

promissione bonis justorum operibus et meritis esse fideliter reddendam. Et can. 3. anathema profertur in eum, qui dixerit, justificatum bonis operibus non vere mereri vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gloriae augmentum.

Probatur 3. ex S. Basilio orat. in initium Proverbiorum. *Omnes* (inquit) *qui viam evangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum nobis possessionem coelestium comparantes*: quibus verbis, cum dicat, bona opera esse veluti pretium, quo gloria coelestis emitur: hinc sequitur, illa esse vera digna, quae tali gloria compensentur, ac proinde illius de condigno meritoria. Et S. Augustinus epist. 105. ad Sixtum *sicut*, inquit, *merito peccati, tanquam stipendium, redditur mors, sic merito justitiae, tanquam stipendium, vita aeterna.*

Probatur 4. ex eo, quod in bonis justorum operibus reperiuntur omnes conditiones necessariae ad promerendum de condigno vitam aeternam. Sunt enim opera libere ab homine justo et viatore facta et ex omni parte bona, ut supponimus, et talibus operibus Deus pro mercede vitam aeternam pollicitus est, juxta quod dicit Apostolus 1. Timoth. 4. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, et futurae.* Et Tit. 1. *In spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus.*

2. Objicies, variis in Scripturae locis dici, gloriam aeternam dandam esse justis hominibus ex Dei misericordia, ergo non ex justitia; nec proinde illam justi de condigno merentur.

Respondetur, illorum Scripturae locorum, quae a S. Augustino diligenter expenduntur, tum citata epist. 105. tum in lib. de Corrept. et Grat. cap. 13. duas afferri expositiones: una est, gloriam aeternam ex divina misericordia justis tribui, non quod non sit vera merces meritorum, sed quia ipsa justorum merita ex Dei misericordia et gratia ortum ducunt. Altera est, quia justi ex hac vita decedentes semper divina indigent misericordia, ut aeternae vitae mercedem percipiant; nullus est enim adeo justus, qui in multis non offendat, quique peccata venialia non committat, sine quibus (ut ait S. Augustinus) nulli vivunt, et pauci vitam finiunt: unde divina indigent misericordia, ut illorum remissionem percipiant, et sic ad aeternae vitae fruitionem perveniant.

Addere possumus, vitae aeternae mercedem recte dici ex divina dari misericordia, quia (secundum commune Theologorum axioma) justos semper remunerat supra condignum; et ipsius gloriae coelestis merces quorumcunque operum meritum longe exsuperat: unde S. Basilius in illud Ps. 114. *Convertere anima mea in requiem tuam. Proposita est* (inquit) *aeterna requies iis, qui legitime in hac vita decertarint, quae non secundum operum debitum ac meritum retribuitur, sed juxta magnificentiam Dei iis, qui in ipsum speraverunt, exhibetur.* Et S. Fulgentius lib. 1. cap. 10. ad Monimum, rationem reddens, cur vita aeterna dicatur gratia, cum sit merces meriti, dicit, id esse, *quia non solum donis suis Deus dona sua reddit, sed etiam quia tantum ibi gratia divinae retributionis exuberat, ut incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum, quantumvis bonae et ex Deo datae, humanae voluntatis atque operationis excedat.*

Quaeres hic obiter, in quo consistat vita illa et beatitudo aeterna, quam justi bonis operibus promerentur. Pro illius quaestionis resolutione

3. Dicendum 1. vitam illam et beatitudinem aeternam proprie et formaliter consistere in actionibus intellectus simul et voluntatis, quibus beati Deum prout in se est, clare vident, perfecte amant, illoque perfruuntur.

De actione intellectus constat ex Scriptura. Ps. 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion.* 1. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.* Item ex S. Ambrosio lib. 2. cap. 2. offic. *Scriptura posuit vitam aeternam in cognitione divinitatis.* S. Augustino lib. 1. de Trin. cap. 10. *Christus tradet regnum Deo Patri, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, ubi est finis omnium bonarum actionum.*

De actione autem voluntatis constat ex eadem Scriptura. Ps. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos.* S. Matth. 5. *Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Vera autem saturitas proprie respicit appetitum et voluntatem, et in coelesti beatitudine tantum reperitur. Et ita hunc locum exponit S. Hieronymus c. 32. Item ex S. Augustino lib. 1. de Doctrina christ. cap. 30. *Summa haec est merces, ut fruamur Deo;* et lib. 22. de Civit. c. ult. *Ibi (in coelesti beatitudine scilicet) vacabimus et videbimus, videbimus et amabimus, amabimus et laudabimus; ecce quod erit in fine sine*

fine: nam quis alius est noster finis, nisi pervenire ad regnum, cujus nullus est finis? Et S. Bernardo epist. 28. *Sicut in hac vita initiat fides et desiderium, ita in alia consummat visio et amor.*

4. Dicendum 2. ad complementum illius beatitudinis, pertinere quoque ipsius corporis resurrectionem et glorificationem.

Quod corpora sint resurrectura, constat ex Scriptura. Job 19. *In novissimo die de terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea.* 1. Cor. 15. *Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.*

Quod autem justorum corpora sint glorificanda, constat ex eo, quod dicit Apostolus ibidem: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale; seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria.*

Porro haec corporum glorificatio in eo consistit, quod corpora rediviva Sanctorum insignia quaedam et praeclara ornamenta gloriae habitura sint, quae communiter dotes gloriae vocantur, et quatuor praesertim a Doctoribus enumerantur: scilicet impassibilitas, ratione cujus nulla unquam molestia aut dolore afficientur, ut dicitur Apoc. 21. *Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor.* Claritas, qua luce quadam excellentissima radiabunt. S. Matth. 13. *Fulgebunt justi sicut sol.* Et 2. Cor. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.* Agilitas, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, et facillime in quamcunque partem pro libito moveri ita poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat. Ita docet S. Augustinus lib. 13. de Civit. c. 18 et 20: et lib. 22. c. 11. et S. Hieronymus in cap. 40. Isai. unde ab Apostolo dicitur 1. Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Subtilitas denique, qua fiet, ut corpus animae imperio perfecte et omnimode subjiciatur, eique ad nutum praesto sit, quod ex supra citatis Apostoli verbis colligitur: *Seminatur corpus animale, surget spirituale.* Quae quidem verba non sic intelligenda sunt, quod Sanctorum corpora in resurrectione futura sint aetherea, aut aërea, aut aurae et spiritui similia, ut quidam olim arbitrati sunt, contra quos agit S. Hieronymus ep. 61. ad Pammachium: sed quia, quamvis corpora beatorum vera carne constent, ut ibidem probat, perfectae subtilitatis dote prae-

dita erunt, per quam dotem perfectissime spiritui subjicientur, ideoque corpus Sanctorum ab Apostolo spirituale futurum esse dicitur.

5. Dicendum 3. praeter supra dictae beatitudinis dona, quae omnibus beatis (licet inaequaliter pro meritorum inaequalitate) communia erunt, tria insuper specialia gloriae praemia quibusdam Sanctorum bonis operibus esse a Deo constituta, quae communiter aureolae vocantur, quasi parvae coronae aureae, non quod simpliciter in se maximae non sint, sed quod in comparatione ipsius essentialis beatitudinis sint exiguae. Hae autem tres aureolae conceduntur ob tres insignes victorias, quas justi aliqui prae aliis in hac vita reportaverint: contra carnem quidem per continentiam virginalem; contra mundum vero sustinendo opprobria et persecutiones mundi usque ad mortem propter Deum; contra diabolum denique per sapientiam et doctrinam, qua non tantum a se, sed etiam ab aliis ignorantiae et infidelitatis tenebras, in his, quae ad salutem spectant, propulsaverint. Diabolus enim tenebrarum princeps dicitur, et continuo decipere ac in errorem homines mittere nititur. Et sic hae tres aureolae virginibus, martyribus et doctoribus competunt. Et de virginibus quidem specialis mentio Apoc. 14. ubi dicitur, quod ii, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sequuntur Agnum quocunque ierit, et canticum novum cantant, quod alii cantare non possunt. De martyribus autem ejusdem lib. c. 7. dicitur, quod ii, qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas in sanguine Agni, amicti sunt stolis albis, et palmas in manibus gestant. De doctoribus denique Dan. 11. dicitur, quod qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellae in perpetuas aeternitates. Et S. Matth. 5. dicitur, quod is, qui fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno coelorum.

6. Dicendum 4. beatum in fruitione gloriae aeternae semper mansurum, ac gloriam illam ejus fore aeternam. Est de Fide.

Constat ex eo, quod beatitudo illa passim in Evangeliis et aliis sacrae Scripturae locis vocatur vita aeterna; etenim aeterna non esset, nec dici posset, si aliquando amittenda esset. Eadem veritas definita est ab Ecclesia in sexta Synodo generali in Epist. Sophronii, quae actione 11. lecta, et act. 13. recepta et approbata est. Et in Concilio

ateranensi sub Innocentio III." c. *Firmiter*. Quare S. Augustinus libro 12. de Civitat. cap. 20. vocat turpem eorum tultitiam, qui putant, Sanctorum beatitudinem aliquando sse desituram.

SECTIO VII.

An unus possit alteri mereri primam gratiam et alia dona ad salutem necessaria.

1. Quaestio intelligi debet de puro homine; certum st enim, Christum Dominum potuisse ratione unionis hypostaticae de condigno pro aliis mereri, et de facto nobis uascunque gratias fuisse promeritum, ut in tractatu de ıcarnatione diximus. Intelligi etiam debet secundum legem Dei ordinariam, et posito rerum statu, qui nunc est, uia nihil repugnat, si Deus ita vellet, talem ac tantam ratiam puro homini concedi, ut accedente praesertim Dei acto et promissione non tantum sibi, sed etiam aliis meri aliquid de condigno posset. Hac observatione praemissa pro quaestionis propositae resolutione

Dicendum 1. purum hominem nullam posse gratiam alri de condigno promereri. Ita S. Thomas q. 114. a. 6.

Probatur 1. ex eo, quod dicitur 1. Cor. 5. et passim aliis Scripturae locis, unumquemque recepturum, prout gerit ipse, non alter pro eo. Unde S. Hieronymus in 25. S. Matth. *Unusquisque*, inquit, *pro operibus suis mercedem accipiet*. Et S. Augustinus tract. 102. in S. Joan. xplicans haec Christi Domini verba: *Si quid petieritis Patem in nomine meo, dabit vobis: exaudiuntur*, inquit, *omnes ncti pro se ipsis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel nicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis, quia non utmque dictum est: dabit, sed dabit vobis*.

Dicendum 2. posse unum alteri primam gratiam aliaque na de congruo promereri.

Constat 1. ex Scriptura. Job 42. *Job servus meus orabit o vobis, faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stulia*. S. Jac. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini*.

Constat 2. ex praxi universae Ecclesiae, in qua haec a consuetudo semper viguit, ut fideles pro invicem orant: unde S. Augustinus serm. 90. de Diversis, c. 20. *Si artyr Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum hodie non haberet.*

2. Observandum est autem, unum alteri primam gratiam sanctificantem aut illius augmentum non aliter mereri, etiam de congruo posse, nisi in quantum mereatur illi gratias actuales, aut alia media, quibus ad illam gratiam, aut ejus augmentum disponatur. Ut autem ejusmodi sequatur effectus, opus est, ut is, qui pro altero meretur, opus illud bonum, quo meretur, saltem interpretative, referat ad hunc finem. Requiritur etiam praeterea, ut is, in cujus gratiam opus illud bonum dirigitur, nullum ejus effectui obicem ponat.

Porro cum hoc meritum (sicut diximus) quadam solum congruentia et convenientia, non vero ulla Dei promissione innitatur: fieri etiam aliquando potest, ut effectum suum non consequatur, cum possint esse aliae rationes, ob quas magis conveniens sit, ut Deus bona illa non conferat, quae unus alteri impetrare ac promereri intendit. Hinc apud Jerem. cap. 31. dicebat Deus: *Si Moyses et Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum.*

Atque hactenus de gratia divina ejusque effectibus ad ipsius gratiae omniumque ejus effectuum authoris et largitoris majorem gloriam.

Cum ab eo tempore, quo prima hujus Medullae theologicae editio in lucem prodiit, duae constitutiones in materia Fidei a summis Pontificibus Innocentio X. et Alexandro VII. emanaverint, quibus quinque propositiones ex libro Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, qui inscribitur *Augustinus*, excerptae, tanquam haereticae damnatae sunt, aliaque insuper rescripta apostolica ad Episcopos Gallicanos missa, nec non variae ipsorum Episcoporum Gallicanorum Epistolae tum ad praefatos summos Pontifices, tum ad alios Episcopos diversis temporibus super eadem materia directae fuerint, in quibus omnibus plurima continentur, quae ad veritates catholicas, praesertim in materia gratiae, elucidandas maxime conferre possunt: idcirco visum est non modo pergratum, sed et perutile, ut non dicam aliquo pacto necessarium, lectori catholico veritatum theologicarum studioso fore, si praefatas constitutiones et epistolas ad calcem hujus tractatus de gratia subjungeremus, ut ex iis novam lucem novumque robur haurire queat, tum ad novas aeque ac veteres haereses circa gratiam Christi dignoscendas ac profligandas, tum ad Fidem

catholicam ab omni errore illibatam dilucidius ac firmius profitendam.

Relatio Gallicanorum Episcoporum
ad
Pontificem Maximum INNOCENTIUM X.

Beatissime Pater!

Majores causas ad sedem apostolicam referre solemnis Ecclesiae mos est, quem Fides Petri nunquam deficiens perpetuo retineri pro jure suo postulat. Aequissimae huic legi obsequentes, de gravissimo circa religionem negotio Sanctitati Tuae scribendam esse censuimus. Decennium est, ex quo vehementissimis turbis Gallia magno nostro moerore commovetur, ob librum posthumum et doctrinam reverendissimi Cornelii Jansenii Iprensis Episcopi. Tales quidem motus sedari oportebat tum Concilii Tridentini authoritate, tum Bullae illius, qua Urbanus VIII. felicis memoriae, adversus Jansenii dogmata pronunciavit, et decreta Pii V. ac Gregorii XIII. in Bajum edita confirmavit. Atqui hujus quidem Bullae veritatem ac robur novo diplomate vindicasti; sed quia nulli sigillatim propositioni certa censurae nota inusta fuit, locus etiamnum aliquis quorumdam cavillis et effugio relictus est. Intercludendum autem penitus speramus, si, ut precamur, S. T. quid hac in re sentiendum sit, clare distincteque definiat. Obtestamur ergo, ut has praesertim propositiones, de quibus disceptatio periculosior, ac contentio ardentior est, S. T. expendat, et perspicuam ac certam de unaquaque sententiam ferat.

Prima: Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque iis gratia, qua possibilia fiant.

Secunda: Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Tertia: Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Quarta: Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei, et in hoc erant Haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Quinta: Semipelagianum est, dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Experta est nuper Beatitudo Tua, quantum apostolicae sedis in gemini Ecclesiae capitis errore profligando valuerit authoritas: continuo sedata est tempestas, atque ad Christi vocem et imperium venti et mare obedierunt. Quam ob rem flagitamus, beatissime Pater, ut clara firmaque de propositionum istarum sensu prolata sententia, cui reverend. ipse Jansenius morti proximus opus suum subjecit, caliginem omnem discutias, animos fluctuantes componas, dissidia prohibeas, Ecclesiae tranquillitatem splendoremque restituas. Dum haec spes mentibus nostris affulget, Sanctitati Tuae multos et prosperos annos, saeculoque beatissimam aeternitatem, rex saeculorum immortalis adjiciat, optamus ac vovemus.

Subscripserunt Episcopi octoginta quinque.

Constitutio SS. in Christo P. ac D. N. D. Innocentii Papae X.

qua declarantur et definiuntur quinque propositiones in materia Fidei.

INNOCENTIUS EPISCOPUS SERVUS

servorum Dei

universis Christi fidelibus salutem et apostolicam benedictionem.

Cum occasione impressionis libri, cui titulus: Augustinus Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, inter alias ejus opiniones orta fuerit, praesertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud Nos institerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam et perspicuam ferremus sententiam.

Tenor vero praefatarum propositionum est ut sequitur.

Prima: Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

Secunda: Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Tertia: Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Quarta: Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant Haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Quinta: Semipelagianum est, dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Nos, quibus inter multiplices curas, quae animum Nostrum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei Nobis ex alto commissa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tuto militare, et tanquam navis in tranquillo mari, sedatis omnium tempestatum fluctibus ac procellis, secure navigare, et ad optatum salutis portum pervenire possit:

Pro rei gravitate, coram aliquibus S. R. E. Cardinalibus ad id specialiter saepius congregatis, a pluribus in sacra Theologia Magistris, easdem quinque propositiones, ut supra Nobis oblatas, fecimus singillatim diligenter examinari, eorumque suffragia tum voce, tum scripto relata mature consideravimus, eosdemque Magistros, variis coram Nobis actis congregationibus, prolixe super eisdem ac super earum qualibet disserentes audivimus.

Cum autem ab initio hujuscemodi discussionis ad divinum implorandum auxilium multorum Christi fidelium preces tum privatim, tum publice indixissemus, postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per Nos sollicite implorata sancti Spiritus assistentia, tandem divino numine favente, ad infra scriptam devenimus declarationem et definitionem.

Primam praedictarum propositionum: Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia;

deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant, temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Secundam: Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur, haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Tertiam: Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione, haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quartam: Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei, et in hoc erant Haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare, falsam, et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quintam: Semipelagianum est, dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse, falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem, et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, ne de dictis propositionibus sentire, docere, praedicare aliter praesumant quam in hac praesenti Nostra declaratione et definitione continetur, sub censuris et poenis, contra Haereticos et eorum fautores in jure expressis.

Praecipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis aliisque locorum Ordinariis, nec non haereticae pravitatis inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscunque per censuras et poenas praedictas, caeteraque juris et facti remedia opportuna, invocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii saecularis, omnino coërceant et compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem, et definitionem super praedictis quinque propositionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quae continentur in praedicto libro Cornelii Jansenii. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, anno Incarnationis dominicae 1653. pridie Cal. Junii, Pontificatus Nostri anno nono.

Rescriptum SS. D. N. Innocentii Papae X. ad universos Archiepiscopos et Episcopos Galliae.

INNOCENTIUS PAPA X.

Venerabiles fratres, salutem et apostolicam benedictionem. Recte atque ordine fecit fraternitatum vestrarum pietas, quae cum in Ecclesiis vestris propositionum, de quibus ad Nos scripsistis, occasione turbas ingentes excitari cerneret, ascendit ad locum hunc sanctum, quem elegit Dominus, ut catholicam super his veritatem a Nobis quaereret. Nos igitur post longam accurati examinis indaginem, et preces luminum Patri Deo enixe porrectas, quid sentiendum sit de propositionibus illis, declaravimus ac definivimus hac constitutione, quam cum his litteris ad vos mittimus. Ex ea sententiam orthodoxae Fidei in gravi hoc negotio a Nobis audietis, nec dubitamus, quin futura sit cum populis christianis salutaris, tum summopere grata insigni zelo fraternitatum vestrarum, quibus benedictionem apostolicam peramanter impertimur. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, sub Annulo piscatoris, die 31. Maji 1653. Pontif. Nostri anno nono.

Epistola Archiepiscoporum et Episcoporum Galliae in Parisiensi urbe congregatorum.

SANCTISSIMO PATRI INNOCENTIO X. SUMMO PONTIFICI.

Beatissime Pater!

Optata pervenit ad nos tandem constitutio illa, qua Vestrae Sanctitatis authoritate quid sentiendum sit de controversis quinque propositionibus, quae sunt excerptae e Cornelii Jansenii Iprensis Episcopi libris, perspicue decernitur. Excitatae in Belgio contentiones flagrabant etiam

in Galliis, et latissimum incendium per universas Ecclesiae partes minabantur, ni pesti grassanti et certissimam perniciem afflaturae obstitisset Beatitudinis Vestrae indefessum studium, et ex alto petita potestas, quae sola acerrimam illam animorum collisionem compescere poterat. Agebatur de re magni momenti: de aditu scilicet ad salutem per necessaria christianae gratiae praesidia, et humanae voluntatis adjumentis illis excitatae ad fotae conatus liberos, atque de divina Christi pietate, ac beneficentia in universum genus humanum. Hujus doctrinae lucem, recentioris illius auctoris disputationibus obscuratam, pristino nitori restituit, juxta veterem Fidei regulam ex Scripturis et antiqua Patrum traditione, in Conciliis olim et nuper authoribus summis Pontificibus constitutam, prolatum a Sanctitate Vestra, postulantibus compluribus Galliarum Episcopis, decretum. Quo in negotio, illud observatione dignum accidit, ut quemadmodum ad Episcoporum Africae relationem, Innocentius I. Pelagianam haeresim damnavit olim: sic ad Gallicanorum Episcoporum consultationem, haeresim ex adverso Pelagianae oppositam, Innocentius X. authoritate sua proscripserit. Enim vero vetustae illius aetatis Ecclesia catholica, sola cathedrae Petri communione et authoritate fulta, quae in decretali Epistola Innocentii ad Africanos data elucebat, quamque dein Zosimi altera ad universos orbis Episcopos Epistola subsecuta est, Pelagianae haeresis damnationi absque cunctatione subscripsit. Perspectum enim habebat, non solum ex Christi Domini nostri pollicitatione Petro facta, sed etiam ex actis priorum Pontificum, et ex anathematismis adversus Apollinarium et Macedonium, nondum ab ulla Synodo Oecumenica damnatos, a Damaso paulo antea jactis, judicia, pro sancienda regula Fidei a summis Pontificibus lata, super Episcoporum consultatione (sive suam in actis relationis sententiam ponant, sive omittant, prout illis collibuerit), divina aeque ac summa per universam Ecclesiam authoritate niti, cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium praestare teneantur. Ea nos quoque sententia ac Fide imbuti, Romanae Ecclesiae praesentem quae in summo Pontifice Innocentio X. viget authoritatem debita observantia colentes, constitutionem divini numinis instinctu a B. V. conditam, nobisque traditam ab Illustrissimo Athenarum Archiepiscopo Nuncio apostolico,

promulgandam curabimus in Ecclesiis ac Dioecesibus ostris, atque illius executionem apud fideles populos urebimus. Neque vero poenas deerunt adversus temerarios llius violatores, quae a jure Haereticis infliguntur, quibus ixta constitutionis tenorem, et Breve Sanctitatis Vestrae obis directum, contumaces omnes nullo conditionum vel atuum discrimine facto, perstringemus: praesertim tum Galliis ad Episcopos in solidum isthaec cura pertineat, bi nullos haereticae pravitatis inquisitores constitui patiir mos antiquus ex jure communi profectus. Sane sponere possumus B. V. nihil fore, quod decreto apostolico, ostraeque in eo exequendo sollicitudini moram afferre ossit, praecipue cum piissimus ac christianissimus rex oster, cui Breve apostolicum una cum exemplo constitutionis illustrissimus Nuncius tradidit, interpellato quoque egiae Majestatis praesidio, nos ad illius decreti executionem, edicto suo ad nos dato, pro ea quam debet Ecclesiae constitutis tuitione, constanter hortetur, et magistratius universis atque caeteris sibi subditis, tum ad vim arendam, tum ad amputandas quae forte possent ab haereeos reis excitari de foro competenti cavillationes, praecipiat, quatenus executionem illam omni studio et opera avent, atque tueantur. Quare cum rex coelestis hac in ausa foederatum habeat regem terrarum (si fas ita loquium Sixto III.) Sanct. V. per Petrae soliditatem, jam confusis veritatis hostium animis, securos ab omni externa erturbatione de nova haeresi triumphos aget. Porro nos nnocentio X. cujus ore Petrus locutus est, ut Leoni I. aclamabat quarta Synodus, hanc divinam lauream gratulati, acros inter Ecclesiae fastos, quod olim de Synodis oecuenicis fieri solitum, constitutionem istam ab eo editam abentes et ex animo reponemus, cui optatissimam in longaeva vita felicitatem adprecantur, qui sunt cum ea, qua ar est veneratione,

Beatissime Pater,

Sanctitatis Vestrae

devotissimi et addictissimi filii Cardinales,
Archiepiscopi et Episcopi Galliae in
Parisiensi urbe congregati.

Parisiis die 15. Julii 1653.

Alia Epistola Archiepiscoporum et Episcoporum Galliae

in Parisiensi urbe congregatorum.

SANCTISSIMO PATRI INNOCENTIO X. PONTIFICI MAXIMO.

Beatissime Pater!

Post promulgatam ab universis Galliarum Episcopis, Sanctitatis Vestrae constitutionem, qua quinque propositiones e libris Cornelii Jansenii Iprensis Episcopi excerptae damnantur, nihil aliud expectandum videbatur, praecipue a Gallis, qui in sede apostolica colenda semper potiores fuerunt, quam ut pura et non fucata concordia in verae Fidei unitatem omnium animi conspirarent. Sed dissidiorum auctor tam singulare et piis omnibus summopere expetendum bonum Galliis invidit, quodque palam obtinere non poterat, nempe ut a debita sedi apostolicae reverentia, per apertum constitutionis editae contemptum recederetur: callidis molitionibus, ad simplicium et incautorum mentes subvertendas aggredi tentavit. Quare ad munus episcopale pertinere putavimus, recens excitatas a Clericis numero paucis contentiones, definitione nostra compescere: qua constitutionis apostolicae integra executio, quae nobis commissa est, adversus alienas a vero illius sensu expositiones sancitur. E vetere Fidei deposito, cujus custodia cathedrae Petri a Christo concredita est, partem adimere tentant, decreti apostolici majestatem ad fictas controversias dirimendas turpiter dejiciendo. Quinque etenim propositiones decreto illo proscriptas damnare se quoque profitentur; sed alio plane sensu, quam qui a Jansenio traditus et explicatus est, ad quem propositiones illas nullatenus pertinere constantissime asserunt. Hac arte, restaurandis disputationibus fidem sibi locum apertum relinquere parant, et redivivae litis prolixam materiam. Quare ut his incommodis praeverteretur, et constitutioni authoritas sua constaret, atque sincera ejus executio sequeretur, nos in hac urbe Parisiensi congregati censuimus, et per Epistolam encyclicam his litteris adjunctam declaravimus, propositiones illas et opiniones esse Cornelii Jansenii, et in

sensu ejusdem Jansenii, a S. V. damnatas disertis et manifestis verbis. Quam enim ille auctor usurpatione privata, novam doctrinam sub specie veteris inducebat, necessum fuit, ut apostolica sedes, judicio suo, ex publica et antiqua Ecclesiae traditione refelleret, ne christianae Fidei doctrina, pravis ab illo Scriptore ad testimonia veterum Patrum, quos laudat adhibitis interpretationibus obrueretur. Nihil quippe aliud egit constitutione sua Innocentius X. quam ut auctoritatis suae praesidio antiquam Fidem muniret, non dicendo nova, sed dicendo nove, Vinc. Lirin. Common. 1. c. 27 et 32. juxta receptas in scholis Theologiae locutiones, quibus Jansenius quoque utitur. Eo pacto B. V. liquido explicuit atque confirmavit, regulam Fidei de gratia et libero arbitrio, quam ex parte prius assertam adversus Manichaeos, quod attinet ad arbitrii libertatem, postea decessores vestri Innocentius I. et Zosimus cooperantibus Africanorum Conciliorum litteris, Aug. lib. 2. Retract. c. 50. contra Pelagianos plene constabiliverant; quamque deinde Coelestinus I. ac Concilium Arausicanum, juxta capitula a sede apostolica transmissa, et superiori saeculo Tridentinum sollicite atque diligenter enucleatam definiverant. Quapropter et constitutionem ordine canonico latam, atque genuino in sensu intellectam, quem litterae istae patefaciunt, devotissimo obsequio nos suscipere testamur; praeterea vere daturos operam profitemur, ne quis curae nostrae subditus impune contraria Vestris definitionibus docere, scribere aut loqui praesumat, poenis in Haereticos a jure decretis, alioquin a nobis statim puniendus. Ex qua concordi omnium sententia subscriptionibus nostris firmata, Beatitudo Vestra facile intelliget, nulli e collegio nostro propositum fuisse, ut aliquid dignitati constitutionis adversum proferret, aut scriberet; quin imo destinatum esse nobis, plenissima veneratione sacram B. Petri sedem et Sanctitatem Vestram colere: cui prosperos et felices annos vovent, qui sunt cum ea, qua par est observantia,

Beatissime Pater,

Sanctitatis Vestrae

devotissimi et addictissimi filii Cardinales,
Archiepiscopi et Episcopi Galliae in
Parisiensi urbe congregati.

Parisiis die 28. Martii 1654.

Alia Epistola Archiepiscoporum et Episcoporum Galliae in Parisiensi urbe congregatorum.

Reverendissimis ac religiosissimis DD. Archiepiscopis et Episcopis per Gallias, fratribus observandissimis

Cardinales, Archiepiscopi et Episcopi Parisiis agentes salutem in Christo et felicitatem.

Quod B. quondam Augustino et aliis Concilii Carthaginensis et Milevitani Patribus, magnis illis divinae gratiae defensoribus assertoribusque contigit, idem nunc prorsus evenisse nobis videtur. Sperabant illi, sed frustra, post librum quendam, cujus author scriptorque fuerat Pelagius, ab Innocentio I. Papa anathematizatum et damnatum, Pelagianos non ausuros ulterius de gratia illa perversa et perniciosa sentiendo loquendoque, pectora fidelia, et simpliciter christiana turbare, sed tanti praesulis authoritati cessuros. S. Aug. ep. 92 et 95. Et spes quoque nobis erat, homines eos, qui se Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis amatores sectatoresque profitentur, post ejus ab Innocentio X. anathematizatas et damnatas quinque opiniones, desituros tandem ab omni motu; atque cum suo illo decreto imperasset ventis, futuram in Ecclesia tranquillitatem magnam, Matth. 8. Sed contra plane quam expectatum a nobis fuerit, accidit, mirarique satis non possumus post aequissimam sanctissimamque constitutionem illam, qua beatissimus Papa Innocentius X. praedictas quinque propositiones damnavit, et iis quidem verbis, quibus nihil dici potest expressius, nihil clarius, homines illos affirmare, imo et persuadere aliis velle, res duas vanas omnino et inanes: alteram, quinque illas propositiones non esse Jansenii; alteram, damnatas esse eo in sensu, qui ad Jansenium nihil pertineat. Potest enim quicquam esse absurdius, quam tueri id velle, cui refellendo revincendoque nihil opus sit multis rationibus, nihil disquisitione, etiam mediocri aut levi, sed sola pontificiae constitutionis, quae per se ipsam rem totam aperte dirimit.

ectione? Et quidem cum ejusmodi sint duae res illae, ut nultis videri possint ipsae per se et sponte sua ruiturae, itque adeo spernendae prorsus et negligendae: nobis tamen, quibus compertum est eas ignorantibus infirmisque 1. Tim. 1.) non paucis esse offendiculo (1. Cor. 8.) quibusque pro muneris nostri ratione praesertim incumbit, ut tollamus omnia scandala de regno Dei Matth. 13.): visum fuit occurrendum esse huic malo, comprimendumque mature hoc virus, quod jam aliquos occupavit. Quod ut fieret accuratius, et pro ea, qua par erat ravitate dignitateque, quotquot in hac urbe regni primaria egotiorum ecclesiasticorum causa fuimus Cardinales, Archipiscopi, Episcopi, collecti in unum censuimus, hoc quicquid est rei, committendum esse curae ac diligentiae illustrissimorum reverendissimorumque fratrum nostrorum Archipiscoporum Turonensis, Ebrodunensis, Rothomagensis, Toosani, et Episcoporum Eduensis, Montalbanensis, Redoensis, Carnotensis: sic tamen, ut quicquid inter se ipsi egissent, observassent, sensissent, referrent ad nos. Iis ero ex ipsa constitutionis lectione, atque insuper ex opere anseniano, quod etiam, quantum ad quinque illas propositiones attinet, studiose legerunt expenderuntque (quamuam sola per se ad id sufficiat constitutio) manifestum t perspectum fuit, illas quinque propositiones vere esse ansenii, et damnatas esse in vero ac proprio verborum ensu, et eo plane quo a Jansenio traduntur et explicantur. Atque cum id ipsi ad nos, scilicet in unum rursus congregatos, retulissent, et a nobis quoque idem cognitum et xploratum fuisset: declaravimus et hoc nostro judicio delaramus, rem plane ita se habere, et nullum dubitandi sse locum. Quare et eos, qui quinque illas propositiones ientur aut probant, vere esse ex eorum numero, quos nnocentius X. sua illa in constitutione vocat contradictores et rebelles, et quos vult a Patriarchis t Archiepiscopis et Episcopis per censuras t poenas contra Haereticos et eorum fautores n jure expressas, caeteraque juris et facti reedia opportuna, invocato etiam ad hoc, si pus fuerit, auxilio brachii saecularis, omino coërceri et compesci. Id vero nos omnes, uantum in nobis quidem erit, effecturi sumus, rogamusue quotquot hinc absunt, Gallicani Cleri dilectissimos et

religiosissimos fratres nostros, ut idem quoque pro virili praestent: ut sic idem omnes sentiamus secundum Jesum Christum (Rom. 15.), et unanimes atque uno ore honorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi (1. Cor. 1, 10.); aedificemus Ecclesiam Dei: atque adeo nos ipsos et eos, qui nos audiunt curaeque nostrae sunt ab ipso commissi, salvos faciamus.

Parisiis die 28. Martii 1654.

Aliud Rescriptum SS. D. N. Innocentii Papae X.

ad

Cardinales, Archiepiscopos et Episcopos Cleri Gallicani in comitiis generalibus congregatos.

INNOCENTIUS PAPA X.

Dilecti filii Nostri ac venerabiles fratres, salutem et apostolicam benedictionem. Ex litteris, quas a vobis die 28. Martii proxime elapsi ad Nos datas, a venerabili fratre Episcopo Lodovensi accepimus, jucundum sane accidit, probari Nobis luculentius vestrae pietatis zelum in iis partibus obeundis, quas Nos omnibus pastoralis officii administris injunximus, ut qua par est obedientia, ubique servari enixe curent constitutionem Nostram, qua die 31. Maji anni 1653. damnavimus in quinque propositionibus Cornelii Jansenii doctrinam ejus libro contentam, cui titulus „Augustinus". Atque ideo placet auctam exinde in vos benevolentiam Nostram, hoc itidem locupletissimo litterarum Nostrarum testimonio palam fieri majoribus etiam in dies argumentis vobis praeclarius constitutam: ac simul vos, dilecti filii Nostri et venerabiles fratres, ac caeteros quoscunque regni istius Episcopos hortamur quam vehementer in visceribus Christi Jesu, ut studio et conatu prorsus unanimi conspirantes in Domino in id sedulo operam detis, quod opportunius validiusque contulerit ad executionem stabiliendam ac firmandum penitus usum ejusdem Nostrae constitutionis Nostrique identidem decreti, quo sanctionem ipsam necessario consequente die vigesima tertia

Aprilis anni 1654. libri quoque de ea re editi damnantur. Id vero si vos una et constanter exequamini, piae sollicitudinis zelum, quo sanctae huic sedi, ac Nobis egregie obsecuti hactenus estis, insigni profecto meritorum incremento cumulabitis, ac sponte propensam in vos pontificiam voluntatem excitabitis majorem in modum ad benevolentissimos erga vos sensus apostolicae caritatis, qua interim vobis ex animo benedicimus. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, sub Annulo piscatoris, die vigesima nona Septembris MDCLIV. Pontificatus Nostri anno decimo.

Epistola Archiepiscoporum et Episcoporum Galliae

in generalibus Cleri Gallicani comitiis congregatorum.

SANCTISSIMO PATRI ALEXANDRO X. PONTIFICI MAXIMO.

Beatissime Pater!

Non obscura sunt divini numinis consilia, cur Beatitudinem Vestram ad Episcopatus apicem, id est, apostolicae sedis principatum, suffragantibus omnium votis, evexerit. Intererat quippe rei christianae, ut is unitatem Ecclesiae his difficillimis temporibus regeret, qui pietate sua coeleste praesidium fidelium gregi promereri posset, atque prudentia sua, aeque ac constantia, fluctus illos superare, quibus Petri navis, cujus clavo feliciter tenendo admotus est, atrociter concutitur. Nos sane, qui a Christo Domino in partem sollicitudinis vocati sumus, ministerio nostro id egimus superioribus annis apud felicis memoriae Innocentium X. ut constitutionem ederet; qua motus in Galliis excitati, ob Jansenii Iprensis quondam Episcopi doctrinam certis capitibus comprehensam, compescerentur. Promulgatum a Gallicanis Episcopis decretum studiose amplexi sunt fideles populi, demptis paucis, qui de Jansenii doctrina nihil constitutum fuisse palam cum simularent, intimis animorum sensibus ex illius damnatione urebantur. Horum cavillationes sine mora comprimendas rati, judicio suo decreverunt religiosissimi Episcopi, quinque propositiones illas ad Jansenium pertinere, ejusque opiniones

fuisse proscriptas. Quam suam sententiam cum retulissent ad eundem Pontificem maximum, illam humanissimis verbis non solum probavit, sed authoritatis apostolicae pondere de integro confirmavit, Brevi dato ad hunc Cleri Gallicani coetum, qui tunc propediem cogendus erat, nisi morae quaedam obstitissent. Porro dum conventum agimus, primum nobis studium fuit tuendae religionis, quam ab infestis Calvinianae haereseos sectatorum molitionibus vindicare curavimus, impetrato a clementia christianissimi nostri regis edicto, quo nefarios illorum conatus repressum iri nobis merito pollicemur. Priorem curam excepit alia illi germana ob erroris societatem, de profliganda Janseniana doctrina, Brevis apostolici majestate, quod frequenti coetu legi, promulgari, in acta redigi, omniumque subscriptionibus muniri decrevimus. Eadem sane mentis alacritate illud suscepimus, qua Concilii Africani Patres ab ipsis expetitam Zosimi Epistolam amplexi sunt, quae Pelagii atque Coelestii errores, quos clanculum propagabant, peremptorio decreto prostravit. Iisdem artibus grassantur novae sectae discipuli, ac praeterea ut a capitibus suis fulminis apostolici amoliantur ictum (licet obfirmato animo quinque propositiones Jansenio iterum adjudicent), ad facti quaestionem, in qua Ecclesiam falli posse docent, controversiam deducere nituntur. Quas ingeniorum versutias vera prudentique verborum complexione infregit Breve apostolicum, quod tricis illis syllabarum ad umbratiles scholarum disputationes relegatis, decisionisque auctoritate ad juris quaestionem restricta, doctrinam Jansenii, quam opere illo suo explicuit in propositionum confixarum materia, pontificia constitutione damnatam fuisse declarat. At enim ut se damnationi subducant, celeberrimum beati Augustini nomen obtendunt, cujus doctrinae se profitentur esse sectatores, repudiato etiam, si res eorum ita ferant, ipso Jansenio. Hujus tamen pravas et detortas, quas ad Doctoris egregii locos adhibet, interpretationes amplectuntur, sicque magistrum illum optimum a Coelestino laudatum, dum verbis colunt, adultero sensu violant. Quod a nobis adnotari oportuit, in actis de Brevis promulgatione confectis, ut eorum calliditatibus iretur obviam, quibus incautorum et simplicium animis illudunt, ac si Augustinum assererent ipsi, a cujus tamen sententia pertinaciter discedunt, quae per constitutionem de iis, quae sunt regulae Fidei

adversa, latam, constabilita est, sicque in priorem illam fulguriti Janseniani erroris damnationem recidunt. Totam videremur debellati hostis gloriam in decessorem refudisse, nisi constaret orbi christiano, quis tunc fuisset particeps curarum, et praecipuus rerum administer, quem Parens optimus ad laudis ex hoc egregio facinore partae communionem adscivisset. Decoris istius pars maxima pertinet ad Sanctitatem Vestram, quae quidem cum suis nunc auspiciis res Ecclesiae universae inexhausta sollicitudine gerat, illud augere perget meditata, et uberiore, si opus sit, catholici dogmatis illustratione. Nos sane officio nostro non deerimus, nec reliqui Episcopi, quos encyclica Epistola monuimus de rebus in hoc conventu actis, deque iis, quae nobis gerenda videntur in provinciis, ut fideles omnes obsequio suo et usu constitutionem firment, poenis alioquin a jure decretis adversus Haereticos episcopali judicio coërcendi. Finita est causa rescriptis apostolicis, utinam finiatur et error, si licet verbis Augustini vota nostra concipere, quorum compotes erimus, si Alexandri VII. Pontificis max. Sanctitas, juxta veterem ritum, divino numini illa consecraverit, a quo vicissim longaevitatem Beatitudini Vestrae studiosissime postulant, qui sunt cum ea, qua par est reverentia et veneratione,

Beatissime Pater,

obsequentissimi et devotissimi filii Vestri,
Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi et
Ecclesiastici viri in generalibus Cleri
Gallicani comitiis congregati.

Parisiis die 2. Septembris 1656.

Constitutio SS. in Christo P. ac D. N. D. Alexandri Papae VII.

super quinque propositionibus ab Innocentio X. damnatis.

ALEXANDER EPISCOPUS, SERVUS
servorum Dei,
universis Christi fidelibus salutem et apostolicam benedictionem.

Ad sacram B. Petri sedem et universalis Ecclesiae regimen inscrutabili divinae providentiae dispositione, nullis

Nostris suffragantibus meritis evecti, nihil Nobis antiquius ex muneris Nostri debito esse duximus, quam ut sanctae Fidei Nostrae, ac sacrorum dogmatum integritati, tradita Nobis a Deo potestate opportune consuleremus.

Ac licet ea, quae apostolicis constitutionibus abunde fuerunt definita, novae decisionis seu declarationis accessione nequaquam indigeant; quia tamen aliqui publicae tranquillitatis perturbatores illa in dubium revocare, vel subdolis interpretationibus labefactare non verentur: ne morbus iste latius divagetur, promptum apostolicae authoritatis remedium censuimus non esse differendum. Emanavit siquidem alias a felicis recordationis Innocentio Papa X. praedecessore Nostro constitutio, declaratio et definitio, tenoris qui sequitur, videlicet:

Innocentius Episcopus servus servorum Dei universis Christi fidelibus salutem, et apostolicam benedictionem. Cum occasione impressionis libri, cui titulus est Augustinus Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, inter alias ejus opiniones orta fuerit, praesertim in Galliis, controversia super quinque ex illis, complures Galliarum Episcopi apud nos instituerunt, ut easdem propositiones Nobis oblatas expenderemus, ac de unaquaque earum certam et perspicuam ferremus sententiam.

Tenor vero praefatarum propositionum est prout sequitur.

Prima: Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

Secunda: Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Tertia: Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

Quarta: Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei, et in hoc erant Haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Quinta: Semipelagianum est, dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.

Nos, quibus inter multiplices curas, quae animum Nostrum assidue pulsant, illa in primis cordi est, ut Ecclesia Dei Nobis ex alto commissa, purgatis pravarum opinionum erroribus, tuto militare, et tanquam navis in tranquillo mari, sedatis omnium tempestatum fluctibus ac procellis, secure navigare, et ad optatum salutis portum pervenire possit,

Pro rei gravitate, coram aliquibus S. R. E. Cardinalibus ad id specialiter saepius congregatis, a pluribus in sacra Theologia Magistris, easdem quinque propositiones, ut supra Nobis oblatas, fecimus singillatim diligenter examinare, eorumque suffragia, tum voce, tum scripto relata, mature consideravimus, eosdemque Magistros variis coram nobis actis congregationibus, prolixe super iisdem ac super earum qualibet disserentes audivimus.

Cum autem ab initio hujuscemodi discussionis ad divinum implorandum auxilium multorum Christi fidelium preces, tum privatim, tum publice indixissemus, postmodum iteratis eisdem ferventius, ac per nos sollicite implorata Sancti Spiritus assistentia, tandem divino numine favente, ad infra scriptam devenimus declarationem et definitionem.

Primam praedictarum propositionum: Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant, temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam, et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Secundam: Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur, haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Tertiam: Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione, haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quartam: Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei, et in hoc erant Haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere

vel obtemperare, falsam et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Quintam: Semipelagianum est, dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse, falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute duntaxat praedestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinae pietati derogantem, et haereticam declaramus, et uti talem damnamus.

Mandamus igitur omnibus Christi fidelibus utriusque sexus, ne de dictis propositionibus sentire, docere, praedicare aliter praesumant, quam in hac praesenti Nostra declaratione et definitione continetur, sub censuris et poenis contra Haereticos et eorum fautores in jure expressis.

Praecipimus pariter omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis aliisque locorum Ordinariis, nec non haereticae pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores et rebelles quoscunque, per censuras et poenas praedictas caeteraque juris et facti remedia opportuna, implorato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii saecularis, omnino coërceant et compescant.

Non intendentes tamen per hanc declarationem et definitionem super praedictis quinque propositionibus factam, approbare ullatenus alias opiniones, quae continentur in praedicto libro Cornelii Jansenii. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, anno Incarnationis dominicae 1653. pridie Cal. Junii Pontificatus Nostri anno nono.

Cum autem, sicut accepimus, nonnulli iniquitatis filii praedictas quinque propositiones, vel in libro praedicto ejusdem Cornelii Jansenii non reperiri, sed ficte et pro arbitrio compositas esse vel non in sensu ab eodem intento damnatas fuisse, asserere, magno cum Christi fidelium scandalo, non reformident: Nos, qui omnia, quae hac in re gesta sunt, sufficienter et attente perspeximus, utpote qui ejusdem Innocentii praedecessoris jussu, dum adhuc in minoribus constituti Cardinalatus munere fungeremur, omnibus illis congressibus interfuimus, in quibus apostolica authoritate eadem causa discussa est ea profecto diligentia, qua major desiderari non posset, quamcunque dubitationem super praemissis in posterum auferre volentes, ut omnes Christi fideles in ejusdem Fide unitate sese contineant: ex debito Nostri pastoralis officii, ac matura deliberatione

praeinsertam Innocentii praedecessoris Nostri constitutionem, declarationem et definitionem harum serie confirmamus, approbamus et innovamus, et quinque illas propositiones, ex libro praememorati Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis, cui titulus est Augustinus, excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse declaramus et definimus, et uti tales, inusta scilicet eadem singulis nota, quae in praedicta declaratione et definitione unicuique illarum singillatim inuritur, iterum damnamus.

Ac eundem librum saepe dicti Cornelii Jansenii, cui titulus Augustinus, omnesque alios tam manuscriptos, quam typis editos, et si quos forsan in posterum edi contigerit, in quibus praedicta ejusdem Cornelii Jansenii doctrina ut supra damnata defenditur vel astruitur, aut defendetur vel astruetur, damnamus itidem atque prohibemus. Mandantes omnibus Christi fidelibus, ne praedictam doctrinam teneant, praedicent, doceant, verbo vel scripto exponant, vel interpretentur publice vel privatim, palam vel occulte imprimant, sub poenis et censuris contra Haereticos in jure expressis ipso facto, absque alia declaratione incurrendis.

Praecipimus igitur omnibus venerabilibus fratribus Nostris, Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, Archiepiscopis, Episcopis caeterisque locorum Ordinariis, ac haereticae pravitatis Inquisitoribus, et judicibus ecclesiasticis, ad quos pertinet, ut praeinsertam Innocentii praedecessoris constitutionem, declarationem et definitionem, juxta praesentem Nostram determinationem ab omnibus observari faciant, ac inobedientes et rebelles praedictis poenis aliisque juris et facti remediis, invocato etiam, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio, omnino coërceant. Datum Romae apud S. Mariam Majorem, anno Incarnationis dominicae 1656. 17. Cal. Novembris, Pontificatus Nostri anno secundo.

Alia Epistola Archiepiscoporum et Episcoporum Galliae

in generalibus Cleri Gallicani comitiis congregatorum.

SANCTISSIMO PATRI ALEXANDRO VII. PONTIFICI MAXIMO.

Beatissime Pater!

Ad Petri sedem per nos accurrit Ecclesia Gallicana, Tuoque obsequens decreto, qua par est vigilantia et labore sollicite curat, ut praescripta jam pridem a Sanctitate Tua Jansenii dogmata procul a Galliae finibus exulent. Ad eam enim novimus referri debere, ut ajebat Innocentius I. quod per totum mundum possit in omnibus Ecclesiis in commune prodesse. Quod praecipue locum habet in his, quae spectant ad exequendum apostolicum rescriptum tam salutare reipublicae christianae, quam Tibi magnificum, quo quinque propositiones e Jansenio excerptas prolocutus es, damnatas esse a decessore Tuo in sensu ab hoc authore intento. Jamdudum montium Tuorum altitudo primos divini solis excipiens radios coruscabat in illo eminentissimorum purpuratorum procerum coetu, e quibus Dominus illuminat tamquam a montibus aeternis, et turbantur insipientes corde: unde asceitus es a decessore Tuo, ut doctissimus Fidei nostrae mystes, ad efferenda ex divinis Ecclesiae additis Fidei dogmata, et ad enucleandos haereticos, qui in Jansenio latebant, sensus. Scimus, Te summi hujus Pontificis consiliorum et curarum fuisse participem, Tuam opem in hoc negotio valde fuisse probatam, Teque non minus feliciter, quam strenue laborasse, ita ut, sicut quondam Prosper de studio Africanorum Conciliorum in profliganda haeresi Pelagiana dicebat, Tua industria discussae artes, virusque retectum sit haeretici sensus. At postquam supra montem illum, qui est in vertice montium, ascendisti, ut evangelizares Sion, vox Domini in manu forti, quippe dedit Deus voci suae vocem virtutis in Tua Beatitudine, quae locuta est sicuti potestatem habens, clamavit, et quasi tuba exaltavit vocem suam, ad retundendos omnes impetus Jansenianae sectae. Hoc

patuit, cum incipientes summi Pontificii Tui curas onerasti ad exquirendas omnes hujus haereticae pravitatis versutias, edita Tua constitutione, quam Episcopi Gallicani in posterioribus comitiis officio suo incumbentes, summa erga Tuum Apostolatum reverentia receperunt (quem Valentinianus divinae Fidei principatum appellat) et Fidem explicatam, in illis quinque propositionibus non a Te inventam, sed Tibi a Deo creditam, cujus exaltatio fuit Tua provectio, propriis subscriptionibus firmaverunt, et ab omnibus Episcopis, eorumque mandato ab omnibus Presbyteris et inferioris gradus Clericis tam exemptis, quam non exemptis, firmandam censuerunt. Ad quod remedium excitati sunt per apostolicum Breve, quo Innocentius X. eos hortatus est, ut sedulo studio conatuque prorsus unanimi conspirantes in Domino, darent operam in id, quod opportunius validiusque conferret ad executionem stabiliendam, firmandamque penitus usum suae constitutionis. Ita ex praecepto sanctissimi Pontificis illius egerunt, nulla alia meliori data via, qua dicta constitutio ipso usu roboraretur. Et hoc ex instituto majorum, qui ad vindicandam veram Fidem, sanctionibus summorum Pontificum et decretis Conciliorum subscribebant. Sic Ecclesiae unius institutionis jura commiscebant, ut pateret ex Irenaeo; Christianos omnes unius esse labii, atque unius oris. Ita contra Haereticos portabant Fidem chirographo munitam, quae Joanne dicente vincit mundum. Ex illo Ecclesiae more Leo II. sextae Synodi subscriptionem omnibus Episcopis imperat, ut secundum ejus Epistolae verba omnis Episcopus, cum Dominus ad judicandum venerit consortem se apostolicae sedis per suae manus signaculum demonstret. Idem quoque Pontifex se omnium subscriptiones ad Petri confessionem depositurum pollicetur, ut mediante Christo Petro ipsi offerantur. Hoc idem statuit Concilium Tridentinum, et ad densandam (ut Tertullianus ajebat) disciplinam, omnibus etiam Presbyteris et Clericis, Fidem definitam scripto profiteri et damnatas haereses anathematizare praecipit, ad abradendam omnem penitus Haereticorum cavillationem. His prudentissime statutis Episcopi Gallicani apostolicae sedis authoritate muniti, scuto Fidei et catholicae veritatis lorica protecti, repentino veluti exciti classico, conglobatis agminibus visi sunt in causa Fidei opitulari, ut impia secta, propugnante Sanctitate Vestra,

in aeternum prostrata succumberet, sicut habetur in Epistola Concilii Mediolanensis ad Leonem. Sed veluti si totus orbis christianus esset in securitatem compositus, exploso et exustulato errore, Vaticani fulmine, vis horum statutorum aliquatenus imminuta est per non usum, plurimis non subscribentibus, neque de subscriptione requisitis; acribus initiis incurioso fine, omnia in speciem paccata videbantur, sed quibus compositis rebus nulla spes omne in turbido consilium: lingua sua coeperunt concinnare dolos, et veluti si aeternum Sacramentum Jansenio dicturi essent, exquisierunt novos sinus et novos sensus interpretandis illarum propositionum vocabulis. Ita novarum rerum avidi nihil intentatum reliquerunt, ut Fides haec quasi dubia retractaretur, et damnatae clarissimis verbis Jansenii propositiones redivivis conatibus excitarentur. Solertes sibi videri volunt omnia verba Jansenii ad aliquem sensum catholicam futiliter detorquentes, quamquam Tui observantiam imitentur, contumaciae propiores. Interim sermo eorum sicut cancer serpit, sciinditque populum christianum studia in contraria diversis incitamentis. Haec indicia non aspernati sumus, neque voluimus alere dubitatione, aut cunctatione bellum. Quapropter, Beatissime Pater, nobis visum est sociatis laboribus conjunctisque viribus Tuam exequi constitutionem, atque aliam decessoris Tui, sicque hanc luem ab Ecclesia procul depellere. Insistentes igitur vestigiis decreti ultimorum comitiorum Cleri nostri, Te audimus loquentem sapientiam inter perfectos et volumus servare, quae ad pacem sunt Jerusalem, ut commendat Coelestinus. Et ut continuo praestetur assensus dictae constitutioni, ab omnibus Clericis, quin ab ipsis etiam Episcopis subscriptionem duximus requirendam, sub poenis in Tuo diplomate expressis. Et si qui sunt, qui aliter se gerant (quod absit!) aut qui aliqua novarum rerum, vel occultae societatis suspicione laborent, reos laesae fraternitatis reputamus, innodatos poenis, quae de ecclesiasticis regulis, et canonum promulgatae sunt disciplinis adversus Episcopos negligentes, vel dolose agentes in negotio inquirendae haereticae pravitatis.

Encyclicam quoque ad omnes misimus, quae certiores eos de his omnibus faciat, et quid deceat in hac causa catholicae unitatis ac veritatis sacerdotes ex constitutionis Tuae praescripto. Optamus vero, ut omnes nobiscum

choros gaudii celebrent de profligato Jansenii dogmate sub tanti Pontificis auspiciis, eodem voto, quo Patres olim Concilii Chalcedonensis in relatione ad Pulcheriam Augustam. Te enim novimus montem illum Domini, ad quem confluunt omnes gentes, id est ea propensione feruntur, qua flumina per alveos suos. Ad Te ita fluimus, ita ferimur pondere amoris et observantiae in Te nostrae. Cum hae partes praecipuae sint Ecclesiae Gallicanae debitam apostolicae sedi exhibere reverentiam, Te solum suspicimus tanquam montem coagulatum, montem pinguem, et inclamamus attendentes gregi nostro: super quem Spiritus sanctus posuit nos, regere Ecclesiam Dei. Ut quid suspicamini montes coagulatos? Nullum quippe novimus montem coagulatum, quam apostolicum, ubi doctrina coelestis; sicut lac parvulis, bene autem valentibus tanquam solidus cibus ministratur. In hoc monte nos ipsi pascimur (ut ait D. Augustinus ad populum suum), pascimus vos, pascimur vobiscum. Et quia in eo Dominus docet, statuimus ibi secundum verba Tertulliani, finem quaerendi, stationem credendi, expunctionem inveniendi. Tuam ergo authoritatem nobis fore praesto speramus adversus eos, qui omnem curiositatis libidinem effundunt post definitam Fidei doctrinam, nec ad Marciani dictum attendunt, quo ait, cum quis post acceptam Fidei veritatem aliquid amplius quaerit, mendacium quaerit. In Te autem, velut in Petri successore, nostrum omnium fortitudo firmata est, cum ad consultationem nostram responsum ab apostolica sede manavit adversus scientiam falsi nominis, quae in D. Augustini doctrinam invaserat, atque ejus nomine circumferebatur. Causa haec jam finita, si aliqua novitas iterum emerserit, indiget tantum in solatium defensione Tua, ut Flavianus de haeresi Eutychiana ad Leonem scribebat. Exurgat veritas, et de sua patientia erumpat Tuo munita praesidio, quae jam dudum abscondi erubescebat, adhibita caritate mansuetudinis. Adhibeat Sanctitas Tua caritatem severitatis, jaculare fulmina ex Altissima Tua specula adversus scientiam extollentem se supra scientiam Dei, dum nos totius Ecclesiae Gallicanae vires colligemus, atque instructa acie depugnabimus sub Tuis auspiciis, et christianissimi regis tutela, cui non solum regium, sed etiam sacerdotalem animum in hoc negotio inesse gaudemus, et gaudere Sanctitatem Tuam novimus eodem

sensu, quo Leo de Theodosii Augusti animo in Eutychiana haeresi obruenda loquebatur. Enituit enim in hacce Janseniana lue procul eliminanda non solum regis reginaeque matris pietas singularis, sed etiam eminentissimi Cardinalis Julii Mazarini zelus ac studium, quo virus hoc ne latius serperet, vel crescendo noceret, in aula regia totoque regno vias omnes illi praeclusit. Tot tantisque suffulta praesidiis Ecclesia Gallicana, terribilis ut castrorum acies ordinata, sistit se Sanctitati Tuae; cujus armata fulmine non minus certos quam gloriosos in profliganda hac nova haeresi sperat triumphos. Haec consociatis in unum animis viribusque nostrum omnium disjunctos in contrarias partes paucorum sensus ad veram germanamque Fidei normam revocare conabitur, et firmissimam supra petram vel angularem Christi lapidem fundata, inter varias insultantium novatorum procellas immota, ac in aeternum duratura, victrixque gloriabitur. Nos interim, Beatissime Pater, Tuam demirati gloriam, earumque splendorem virtutum, quas pontificalis in Te dignitas non peperit, sed invenit, divinam profusis votis implorabimus clementiam, ab eaque prolixam Sanctitatis Tuae, publico bono sospitatem deposcemus, eadem semper animi propensione qua sumus,

Beatissime Pater,

obsequentissimi ac devotissimi filii ac servi Vestri, Archiepiscopi, Episcopi et alii ecclesiastici viri in comitiis generalibus Cleri Gallicani Parisiis congregati.

Parisiis die 20. Februarii 1661.

Rescriptum SS. D. N. Alexandri Papae VII.

ad

Cardinales, Archiepiscopos et Episcopos Cleri Gallicani in comitiis generalibus congregatos.

ALEXANDER PAPA VII.

Dilecti filii Nostri, venerabiles fratres, ac dilecti filii, salutem et apostolicam benedictionem. Litteras vestras accepimus datas die 20. Februarii, easque non minus verae

ietatis et in hanc sedem illustribus observantiae notis ditinctas, quam sacrae sapientiae et insignium Patrum senentiis validas. Ex his profecto magna cum animi laetitia ognovimus, quam vigili et praestanti zelo studeatis cum uendae puritati doctrinae, quam de fontibus Salvatoris austam Ecclesia Romana communicat, tum perniciosis ovitatum zizaniis ex agro dominico dioecesum vestrarum vellendis. Tam praeclaram erga sedem apostolicam obequii gloriam, ut incorruptam usque retineatis admonere, antarum virtutum injuria sane foret. Verumtamen quod estra sponte facitis, ut in opus tam salutare Jansenismi adicitus extirpandi sedulo incumbatis, pro Pontificii deiti sollicitudine, vos etiam atque etiam hortari non deinimus. Sed hujus mali vivacitas nunquam penitus exinguetur, nisi contra contumaces ad poenas praescriptas n constitutione fel. record. Innocentii X. et in alia Nostra erio procedatur. Porro autem omnia diligenter curata eo acilius et expeditius fluent, quo carissimi in Christo filii ostri regis christianissimi magis enituit in hac ipsa santae Fidei causa pietas ac religio. In reliquo vos omnes, ilecti filii Nostri, venerabiles fratres et dilecti filii, exinia paternae caritatis voluntate complectimur, et Pontifiium patrocinium, ubi usus esse poterit, benigne polliemur. Sed omnia melius etiam venerabilis frater Archipiscopus Caesareae Nuncius Noster edisseret. Interim apotolicam benedictionem unicuique vestrum peramanter imertimur. Datum Castri-Gandulphi sub Annulo piscatoris, ie 16. Maji millesimo sexcentesimo sexagesimo primo, Ponificatus Nostri anno septimo.

INDEX

errorum Fidei veritatibus adversantium,

qui

passim in hac prima Medullae theologicae parte referuntur et refelluntur.

Circa ipsius Fidei virtutem.

Elcesaitae dicebant, licitum esse, instante persecutione, fidem exterius negare, etiam addito juramento, ac sufficere, si tunc in animo retineatur. Tractatu 1. capite 1. sectione 5.

Erasmus arbitratus est, posse aliquem errorem in sacris libris reperiri, et sanctos Evangelistas interdum memoria lapsos esse. Tract. 1. cap. 2. sect. 1.

Idem in dubium revocavit, an Symbolum Fidei fuerit ab Apostolis conditum. Ibid. sect. 6.

Calvinistae dicunt, Scripturas esse cuivis apertas, et ad intelligendum facillimas. Ibid. sect. 3.

Iidem profitentur, se libros Scripturae canonicos a non canonicis dignoscere, non tam communi Ecclesiae consensu, quam interiori testimonio et suasione Spiritus sancti. Ibid. cap. 3. sect. 3.

Manichaei dicebant, vana superstitione teneri christianos in eo, quod Fides illis imperaret ante rationem: seque prius velle per rationem cognoscere, ut postea si liberet, crederent. Ibid. sect. 2.

Circa Ecclesiam.

Wicleffus et Calvinistae, solos praedestinatos; Lutherani et Confessionistae, solos justos ad Ecclesiam Christi in terris pertinere, asserunt; Anabaptistae vero, illam ex solis perfectis constare volunt. Tract. 1. cap. 2. sect. 4.

Circa Deum.

Gilbertus Porretanus asserebat, sapientiam, justitiam et reliqua divina attributa esse ab ipso Deo, et ab ejus essentia realiter distincta. Tract. 2. cap. 2. sect. 1.

Aëtius et Eunomius nullam conceptus et rationis distinctionem inter attributa divina admittere volebant, sed permiscebant et confundebant omnia, quae in ipsa etiam sacra Scriptura de attributis divinis dicebantur. Ibid.

Anthropomorphitae asserebant, Deum esse corporeum. Ibid. sect. 2.

Wicleffus contendebat, quamlibet creaturam posse dici Deum; Servetus vero eo vesaniae provectus est, ut diceret, Deum in lapide v. g. esse vere et proprie lapidem, in trunco truncum. Ibid. sect. 3.

Circa praedestinationem et reprobationem.

Wicleffus ajebat, omnia, quae a Deo praescita sunt, ex absoluta necessitate evenire. Tract. 2. cap. 3. sect. 3.

Calvinus per horrendam blasphemiam Deum authorem peccati faciebat, contendebatque, illum non modo permittere, sed et positive velle peccatum. Ibid. cap. 4. sect. 2.

Origenes existimabat, animas ante mundum corporeum creatas fuisse, et Deum praedestinare vel reprobare intuitu operum bonorum vel malorum, quae ab illis animabus facta fuerant antequam corporibus unirentur. Ibid. cap. 5. sect. 2.

Pelagiani asserebant, homines a Deo praedestinari intuitu bonorum operum, quae per solas naturae vires ab ipsis fiebant, illosque per ejusmodi bona opera gratiam praedestinationis promereri. Ibid.

Semipelagiani licet faterentur, homines sine gratia Christi salutem consequi non posse, existimabant tamen, Deum decrevisse ab aeterno, gratiam illam hominibus conferre intuitu alicujus boni desiderii, seu conatus propriae voluntatis, per solas naturae vires eliciti. Ibid.

Idem Semipelagiani contendebant, parvulos, qui post Baptismum susceptum moriuntur, antequam ad annos discretionis perveniant, praedestinatos fuisse propter bona opera, quae facturos illos, si diutius vixissent, Deus praevidit. Ibid.

Calvinus asseruit, Deum ante praevisionem cujuscunque peccati non tantum exclusisse aliquos a coelesti gloria,

Circa visionem Dei et statum beatitudinis.

Circa mysterium sanctissimae Trinitatis.

superiorem omnibus aliis, creatam a Patre per Filium. Ibid. sect. 5.

Graeci contendunt, Spiritum sanctum a solo Patre procedere, non vero a Filio. Ibid.

Circa creationem.

Simon Magus, Menander et alii quidam veteres Haeretici dicebant, mundum hunc visibilem non a Deo, sed ab Angelis fuisse conditum. Tract. 4. cap. 1. sect. 1.

Marcion docebat, materiam primam esse ex se, proindeque non fuisse a Deo productam. Ibid.

Manichaei asserebant, res omnes corporeas non a Deo bono, sed ad Deo malo fuisse productas. Ibid.

Tertullianus censebat, animas esse corporeas, et generari ab animabus parentum, sicut corpora a corporibus. Ibid. cap. 4. sect. 1.

Origenes existimabat, animas diu ante corporum formationem fuisse a Deo creatas. Ibid.

Circa sanctos Angelos custodes.

Calvinus negavit, Angelos custodes singulis hominibus attribui, contenditque cum blasphemia, illam sanctorum Angelorum custodiam, quam Ecclesia fidelibus credendam proponit, non aliud esse quam falsum commentum. Tract. 4. cap. 3. sect. 3.

Circa statum damnatorum.

Origenes censebat, daemonum et damnatorum poenas aliquando finem habituras esse, ipsosque tam daemones quam damnatos de peccatis suis aliquando acturos esse poenitentiam. Tract. 4. cap. 3. sect. 5.

Circa peccatum originale.

Pelagiani negabant, pueros ullum originale peccatum contrahere, asserebantque, tales homines nasci post peccatum Adami, quales ante illius peccatum nati fuissent, et aeque tunc morti obnoxios futuros fuisse, etiam Adamo non peccante, quam nunc sunt. Ipsumque Adamum universo generi humano per peccatum obfuisse, non peccati ipsius propagatione, sed exemplo, quatenus scilicet imitati sunt eum, qui postea peccaverunt. Tract. 4. cap. 5. sect. 2.

Matthias Illyricus asseruit, peccatum originale esse substantiam quandum a daemone factam, quae sit ipsius daemonis essentialis imago, quae quidem post peccatum primi hominis ita unicuique animae impressa est, ut illam totam substantialiter corruperit, et in imaginem ipsius diaboli transformaverit. Ibid. sect. 3.

Lutherus et Calvinus censuerunt, peccatum originale nihil aliud esse, quam concupiscentiam seu inordinationem potentiarum inferiorum animae, quae reos nos facit aeternae damnationis. Ibid.

Calvinus docuit, unum ex effectibus peccati originalis esse extinctionem liberi arbitrii, ita ut post peccatum Adami non amplius habeat homo liberam boni vel mali electionem, sed quicquid bene vel male operatur, illud necessario operari, quamvis non coacte operetur. Ibid. sect. 4.

Pelagiani asserebant, parvulos absque Baptismo decedentes aeternam nihilominus beatitudinem consecuturos. Ibid. sect. 5.

Circa mysterium incarnationis.

Nestorius praedicabat, beatissimam Virginem Mariam purum hominem peperisse, proindeque nec ejus Filium Deum, nec ipsam Dei genitricem dici debere. Addebat, personam divinam Verbi unitam fuisse postea Filio Mariae, non quidem substantialiter suam communicando hypostasim, sed tantum accidentaliter, in quantum scilicet Verbum divinum illi nomen ac dignitatem suam impertivit, ut nimirum Deus et Dei Filius diceretur, et ut talis adoraretur. Tract. 5. cap. 1. sect. 4.

Eutyches e contra cum nimio zelo, et absque sufficienti scientia adversus hunc errorem moveretur, in alterum extremum errorem huic oppositum delatus est; asserebat enim, post incarnationem Verbi non modo unam in Christo esse personam, sed unam quoque solummodo remansisse naturam, sive per compositionem utriusque naturae divinae et humanae, sive per conversionem alterius in alteram; dicebat praeterea, divinitatem Verbi in Christo non modo dici posse, sed re vera fuisse passam, mortuam et sepultam. Ibid.

Haeretici Ubiquistae contendunt, humanam naturam Verbo divino hypostatice unitam, eo sensu intelligi debere, quod omnis plenitudo, et (ut loquuntur) energia divini-

tatis Verbi sit ipsi humanitati realiter communicata, et ita in eam transfusa, ut Christus etiam secundum humanitatem, et quatenus homo dicatur esse omnipotens, aeternus, ubique praesens, unde et Ubiquistae dicti sunt. Ibid. cap. 2. sect. 3.

Cerdon et Manichaeus asserebant, Christum Dominum non habuisse verum et naturale corpus, sed phantasticum et apparens. Ibid. sect. 4.

Apollinaris contendebat, Verbum divinum assumpsisse carnem sine anima et ipsius Verbi divinitatem fuisse instar animae rationalis in carne assumpta. Ibid.

Quidam concionator Barcinonensis docuit, sanguinem Christi fuisse in ejus morte ab ipsa divinitate separatum. Ibid.

Severiani asserebant, corpus Christi non fuisse vere passibile, aut vulnerabile cum aliquo sensu doloris. Ibid. sect. 6.

Agnoitae asserebant, Christum diem judicii ignorasse. Ibid. sect. 7.

Monotheletae contendebant, unam tantum fuisse in Christo voluntatem, divinam scilicet, nullamque in eo fuisse voluntatem humanam. Ibid. cap. 6. sect. 1.

Jovinianus et Helvidius negabant, sanctissimam Mariam matrem Dei post partum virginem permansisse. Ibid. cap. 7. sect. 1.

Petrus Abailardus titulum redemptoris hominum Christo Domino proprie competere negabat. Ibid. sect. 3.

Calvinus articulum symboli de Christi descensu ad inferos eo sensu intelligi debere dixit, quod Christi anima in desperationem inciderit, et poenas damnatorum ad tempus pertulerit. Ibid. sect. 5.

Circa gratiam Christi.

Pelagius et ejus sectarii omnem Christi gratiam primo repudiaverunt asseruerunt que, ad salutem aeternam consequendam solas sufficere humanae voluntatis vires. Tract. 6. cap. 1. sect. 2.

Postea vero ut Ecclesiae damnationem effugerent, gratiae necessitatem admiserunt, sed ficte et subdole nomine gratiae liberum arbitrium naturamque, in qua conditi sumus, intelligentes. Ibid.

Cumque fraus illorum patesceret, ut errorem tegerent, gratiam Christi, in legis notitia, evangelicae doctrinae pro-

Observabit lector, praeter errores hic recensitos alias quam plurimas veritates Fide divina credendas tum in hac prima,

tum etiam in secunda hujus operis parte, passim explicari et probari, ex quibus plurimarum aliarum haereseon, quarum in hoc indice nulla mentio fit, refutatio satis poterit intelligi.

INDEX

rerum praecipuarum, quae in hac prima Medullae theologicae parte continentur,

quae

quidem in eum ordinem digestae sunt, ut quid de unaquaque notatu dignum variis in locis sparsim continetur, sub uno veluti aspectu positum reperiatur.

Beatitudo sanctorum Angelorum.

Officia sanctorum Angelorum erga homines.

Angeli mali seu daemones.

Anima humana.

Beatitudo aeterna.

Coelum empyreum.

Christus Dominus.

Christi sanctitas et gratia.

Christi scientia.

Christi voluntas et meritum.

Christi Domini vita, mors, resurrectio.

Scientia Dei.

Voluntas Dei.

Ecclesia.

Episcopus.

Fides et ejus necessitas.

Objectum materiale Fidei.

Objectum formale Fidei.

Gratia.

Gratiae necessitas.

Gratia sufficiens.

Gratia efficax.

Haeresis.

Imagines Christi et Sanctorum.

Incarnatio Verbi divini.

Quomodo peractum est incarnationis mysterium.

Quomodo de mysterio incarnationis loquendum est.

Infidelitas.

Innocentiae seu justitiae originalis status.

Justificatio.

Pelagiani et Semipelagiani.

Pontifex Romanus.

Praedestinatio.

Reliquiae Sanctorum.

Revelatio.

Salutatio angelica.

Sancti.

Trinitatis mysterium.

De personis divinis.

Visio beatifica.

Unio hypostatica.

TRACTATUS II.

De Deo.

CAPUT I.

De existentia Dei.

CAPUT II.

De attributis divinis.

CAPUT III.

De scientia Dei.

pag.

CAPUT IV.

De voluntate Dei.

CAPUT V.

De Praedestinatione.

CAPUT VI.

De cognoscibilitate Dei, seu de modo, quo ab intellectu creato Deus clare cognosci potest.

pag.

TRACTATUS III.

De sanctissimae Trinitatis mysterio.

CAPUT I.

De iis, quae spectant ad mysterium sanctissimae Trinitatis in genere.

CAPUT II.

De personis divinis in particulari.

TRACTATUS IV.

De creatione hominis et Angeli ac utriusque lapsu.

CAPUT I.

De creatione rerum in genere.

CAPUT II.

De creatione Angelorum eorumque natura.

CAPUT III.

De bonorum Angelorum merito ac beatitudine, et malorum peccato ac damnatione.

pag.

CAPUT IV.

De creatione hominis, ac statu innocentiae.

CAPUT V.

De lapsu hominis et de peccato originali.

TRACTATUS V.

De generis humani reparatione per Verbi divini incarnationem.

CAPUT I.

De veritate mysterii incarnationis.

pag.

CAPUT II.

De modo, quo peractum est incarnationis mysterium.

CAPUT III.

De modo, quo de mysterio incarnationis loquendum est.

CAPUT IV.

De gratia Christi.

CAPUT V.

De scientia Christi.

pag.

CAPUT VI.

De voluntate et merito Christi.

CAPUT VII.

De vitae et mortis Christi Domini mysteriis.

CAPUT VIII.

De adoratione Christo Domino debita, nec non de veneratione sanctissimae Matri ejus, caeterisque Sanctis ac eorum reliquiis et imaginibus exhibenda.

pag.

TRACTATUS VI.

De gratia divina.

CAPUT I.

De necessitate gratiae divinae.

CAPUT II.

De gratia sufficienti.

CAPUT III.

De gratia efficacia.

CAPUT IV.

De gratiae effectibus, ac in primis de justificatione.

pag.

CAPUT V.

De altero gratiae effectu, seu de merito.

VERLAGSWERKE

VON

G. JOSEPH MANZ

IN

REGENSBURG.

Garcia Cisnerio O. S. B., **exercitatorium spirituale** cum directorio horarum canonicarum et formula orationis et meditationis. Auctore *L. Barbo*. Ed. nova. Cum effigie S. Benedicti. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

S. Gregorii Papae I. **liber regulae pastoralis.** Praemissae sunt dissertatiunculae tres, sc. de usu SS. Patrum, de vita S. P. N. Gregorii M., deque libro regulae pastoralis, lingua vernacula conscriptae. Ed. novissima. 8. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

J. P. Gury S. J. **compendium theologiae moralis.** Editio in Germania II. ad optim. edit. fidem accurate impressa, novisque curis et additamentis prae ceteris aucta. 8. maj. 2 fl. 12 kr. od. 1 Thlr. 10 sgr.

P. M. Heilig, methodus confessiones generales in sacro poenitentiae tribunali excipiendi juxta doctrinam et ordinem theologiae moralis S. Alphonsi de Ligorio, in gratiam neoconfessariorum. Editio ex cl. auctoris mandato et curis in Germania I. 8. 18 kr. od. 6 sgr.

J. Hergenröther, de catholicae ecclesiae primordiis. Recentiorum protestantium systemata expenduntur dissertatione historico-dogmatica, quam auctoritate et consensu illustris theologorum ordinis in alma universitate Ludovica-Maximilianea legendi facultatem rite adepturus publice defendit. 8. maj. geh. 1 fl. od. 18¾ sgr.

Chr. Höflinger, casus liturgici ad usum neocuratorum et conferentiarum pastoralium ordine alphabetico propositi et breviter resoluti. 12. 40 kr. od. 12½ sgr.

— — **directorium rituum** pro ecclésiis parochialibus, in quibus praestantiores sacrae functiones sine Diacono et Subdiacono persolvendae sunt, ex s. rit. congreg. decretis et approbatis rubricistis excerpt. 12. maj. 30 kr. od. 10 sgr.

— — **sacerdos curatus** in oratione privata et visitatione infirmorum, seu Manuale precum selectarum cum compendio curae infirmorum ad usum et commodum sacerdotum in cura animarum laborantium praeprimis in dioeces. Ratisbonensi nec

non in archid. Monaco-Frisingensi et in dioec. Augustana. 12. geh. 48 kr. od. 15 sgr.

Ignatii de Loyola S. P. **exercitia spiritualia** cum versione literali ex autographo hispanico notis illustrata. Editio in Germania prima juxta editionem romanam quartam recognitam et auctam recusa. Cum effigie. 8. 1 fl. 48 kr. od. 1 Thlr. 3 sgr.

Thomas a Kempis, de imitatione Christi libri IV. Praemissae sunt orationes selectae et missae preces, nec non devotio viae crucis piissima. Ed. ster., accur. emend. 16. 18 kr. od. 6 sgr.

S. Alph. M. de Liguori, homo apostolicus instructus in sua vocatione ad audiendas confessiones. Sive praxis et instructio confessariorum. Adsunt in fine operis appendices perutiles. Ed. nova. 4 Tomi. Cum effigie. 8. 3 fl. od. 1 Thlr. 25 sgr.

— — **theologia moralis.** Novam editionem emendatam et opportunis notis auctam curavit *P. M. Haringer.* 8 Vol. Cum effigie. 8. 7 fl. 36 kr. od. 4 Thlr. 15 sgr.

S. Vincentii Lirinensis Commonitorium Q. Sept. Flor. Tertulliani *de praeceptionibus adversus haereticos liber.* Ed. nova. 8. maj. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

Manuale decretorum authenticorum sacrae rituum congregationis, quod ex majore Fr. Barthol. a Clantio opere in breviorem commodioremque formam redegit *J. A. Eberle.* 8. 1 fl. 12 kr. od. 22½ sgr.

W. Mühlbauer, instructio practica pro singulis ministris inservientibus **Missis, Vesperis** et aliis functionibus solemnibus, quae a reverendissimis Archiepiscopis, Episcopis vel aliis praelatis usum pontificalium vel mitrae tantum habentibus ritu pontificali celebrantur. Ex genuinis fontibus et probatissimis auctoribus opera et studio liturgiae peritissimorum virorum concinnata. 8. 1 fl. 48 kr. od. 1 Thlr. 3 sgr.

D. Neyraguet, compendium theologiae moralis S. A. M. de Liguori. Complectens tum operis moralis tum operis, cui titulus *„homo apostolicus"*, substantiam solamque auctoris doctrinam, meliori ordine digestam, servatis, quantum fieri potuit, ipsius textus verbis. Editio prima in Germania. 8. maj. 3 fl. 12 kr. od. 2 Thlr.

J. Perrone S. J. **praelectiones theologicae,** quas in Coll. Rom. habebat. Editio XXI. Ratisbonensis I. novissimis cl. auctoris curis ac notis ornata et aucta. 2 Volumina. Lex. 8. 10 fl. 30 kr. od. 6 Thlr.

— — **praelectiones theologicae,** quas in Coll. Rom. habebat. Ab eodem in Compendium redactae. Praemissa est ejusdem historiae theologiae cum philosophia comparatae synopsis. Editio XXVII. Ratisbonensis II. Novissimis cl.

auctoris curis ornata et aucta. 2 Voll. Lex. 8. 4 fl. 12 kr. od. 2 Thlr. 16 sgr.

— — **thesis dogmatica de immaculata B. M. V.** conceptione addenda praelectionibus theologicis quas in Coll. Rom. S. J. habebat. (Suppl. Vol. V.) Lex. 8. 12 kr. od. 3¾ sgr.

Regula cleri ex sacris Literis, sanct. Patrum monumentis ecclesiasticisque Sanctionibus excerpta. Studio et opera S. Salomo et M. Gelabert. Juxta Exemplar Parisiense, cui accessit praeparatio proxima ad mortem, novam Editionem cur. *M. Sintzel.* Cum tribus Append., quarum I. S. Vincentii Ord. Praedicatorum Tractatum de vita spirituali; II. Triduum Sacrum auctore R. P. Aloysio Bollerio S. J.; III. Regulas seu Constitutiones communes Congregationis Missionis a S. Vincentio de Paulo fundatae — continet. 2 Voll. Cum effigie Francisci Xaverii. 8. maj. 2 fl. od. 1 Thlr. 7½ sgr.

P. Th. Ruinart, acta Martyrum, opera et studio collecta, selecta atque illustrata. Accedunt praeterea in hac editione acta SS. Firmi et Rustici ex optimis codicibus Veronensibus. Editio juxta exemplar Veronense novis curis quam emendatissime recusa. Lex. 8. 3 fl. 36 kr. od. 2 Thlr. 8 sgr.

P. M. de Schenkl, institutiones juris ecclesiastici Germaniae imprimis et Bavariae accommodatae. II Tomi. Ed. XI^a rec. eccles. Bavariae, Austriae, Borussiae, prov. eccles. sup. Rheni, aliorumque confoederat. Germanicae territor. statui adaptata, emendata et aucta a quodam juris eccles. Professore publico. (Tom. I. Prolegomena et jus publicum contin. II. Jus eccles. privatum contin.) 8. maj. 8 fl. od. 5 Thlr.

— — **theologiae pastoralis systema,** de novo recognitum, emendatum atque adauctum a *J. G. Wesselack.* Editio V. 8. maj. 3 fl. 12 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr.

A. J. Weidenbach, calendarium historico-christianum medii et novi aevi. *Chronologische und historische Tabellen* zur Berechnung der Urkundendaten, sowie zur Bestimmung der christlichen Feste mittler und neuer Zeit. Nebst einem Verzeichniss der Cardinalstitel und bischöflichen Sitze der kathol. Kirche im 13. Jahrhundert. qu. gr. 4. 5 fl. 24 kr. od. 3 Thlr. 8 sgr.

P. S. Wiest, institutiones theologicae dogmaticae in usum academicum. Partes II, in uno tomo comprehensae. Ed. IV., quam curavit Dr. *E. Laberer.* 8. maj. 4 fl. 45 kr. od. 3 Thlr. 5 sgr.

Chr. G. Wilke, Lexicon graeco-latinum in libros *Novi Testamenti* usibus scholarum et juvenum S. Theologiae catholicae studiosorum accommodatum. Edit. perfecit Dr. *V. Loch.* Lex. 8. 4 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 28 sgr.